

લુકની લખેલી સુવાર્તાનો
ખુલાસો

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીગ્રાફ્ટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૨૧૭૮૦ કિમત ૧૦૦.

ગ્રંથનામ ગુજરાતી ભાષાનાં શુદ્ધિકરણો

વર્ગિક પદ:૨૩૨:૯

COMMENTARY
ON
THE GOSPEL ACCORDING TO
ST. LUKE

BY
REV. W. GRAHAM MULLIGAN, M. A.

MISSION PRESS, SURAT
1939

**THE GOSPEL ACCORDING TO
ST. LUKE
WITH INTRODUCTION AND COMMENTARY BY
REV. W. GRAHAM MULLIGAN, M. A.
PRINTED AND PUBLISHED BY
REV. R. S. DICKEY FOR THE
SCOTT MEMORIAL LITERATURE FUND
1939**

1st Edition

750 Copies

Price Re. 1/-

લુકની લખેલી સુવાર્તાનો ખુલાસો

કર્તા :

રેવ. ડબ્લ્યુ. ગ્રેહમ મલ્લિગન, એમ. એ.

ક્રિસ્ત ૩. ૧-૦-૦

૨૧૭૫૮
મજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ
૫૬:૨૩૩:૯

Other Books Published by the Same Author

Commentary on St. Matthew	Rs. 1- 4-0
Commentary on St. Mark	„ 1- 4-0
Commentary on Revelation	„ 1- 4-0
Floods and Songs	„ 0-12-0
Prarthnasangraha	„ 0- 2-0

આજ કર્તા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં બીજાં પુસ્તકો

માત્થીની લખેલી સુવાર્તાનો ખુલાસો	રૂા. ૧- ૪-૦
માર્કની લખેલી સુવાર્તાનો ખુલાસો	રૂા. ૧- ૪-૦
ઈશ્વરજ્ઞાની યોહાનના પ્રકટીકરણનો ખુલાસો	રૂા. ૧- ૪-૦
રેલો તથા ગીતો	રૂા. ૦-૧૨-૦
પ્રાર્થનાસંગ્રહ	રૂા. ૦- ૨-૦

મળવાનું ઠેકાણું :—

મિશન પ્રેસ, સુરત.

પ્રાસ્તાવિક પત્રિકા

આજથી લગલગ દશ વરસ પર આઈ. પી. મિશન ઝૈંસિલની સૂચનાથી ત્રણે સંદર્શક સુવાર્તાનો ખુલાસો લખવાનું મેં માથે રાખ્યું હતું. એ પુસ્તકમાળાનું આ ત્રીજું અને છેલ્લું પુસ્તક છે. તે પ્રસિદ્ધ કરતાં એટલું જ જણાવવું જરૂરનું લાગે છે કે પહેલાં બે પુસ્તકોમાં જાહેર કરેલી પદ્ધતિ મુજબ આપણા જમાનામાં પ્રસિદ્ધ થયેલા અંગ્રેજી ટીકાગ્રંથોને આધારે આ પુસ્તક પણ રચેલું છે. વિશેષે કરીને હું મારા પોતાના માનીતા શિક્ષક મરહૂમ રેવ. ડૉ. ડેવીડ સ્મીથનો ઋણી છું. તથાપિ મેં રૉસ, રેગ, કીડ, માન્સન, વગેરે ઘણા લેખકોના ગ્રંથોનો પણ ઉપયોગ કર્યો છે. વડીલ મિ. જેમ્સ ઉકાલાઈએ ઘણો સાથ આપ્યો છે, અને ભાષા સંબંધી કિમ્મતી મદદ કરી છે, તેથી હું તેમનો ઘણો જ આભાર માનું છું. રેનાન જોકે ખરે ખ્રિસ્તી તો ન ઠહેવાય, તથાપિ તેણે કહ્યું છે, કે “લુકની લખેલી સુવાર્તા આખી દુનિયામાં સૌથી સુંદર પુસ્તક છે.” એમ હોવાનું કારણ એ છે કે દુનિયાએ જે સૌથી સુંદર જીવન જોયું છે તેનું વર્ણન તેમાં કરેલું છે. તેનો આ ખુલાસો વાંચીને ઘણાં માણસોનો વિશ્વાસ સુદૃઢ થાય, અને ઇસુ ખ્રિસ્તના અનુયાયીઓમાં વધારે થાય એવી લેખકની પ્રાર્થના છે.

ઓગસ્ટ, ૧૯૩૯,
અમદાવાદ.

W. G. M.

અનુક્રમણિકા

૫૫

પ્રસ્તાવના

પ્રકરણ ૧૬ : બે કરારની વચ્ચે	....	....	....	૧- ૩૦
૧. તાબેદારીનો જમાનો	...	...	...	૩
૨. મકામી જમાનો	...	...	...	૫
૩. હેરાદ વંશનો જમાનો	...	...	...	૨૦

પ્રકરણ ૨૭ : ચહુદી સંસ્થાઓ તથા પંથો	....	...	૩૧- ૪૮
ફરોશીઓ	...	...	૩૧
સાદુકીઓ	...	...	૩૫
શાન્તીઓ	...	...	૩૭
મંદિર	...	...	૩૮
સભાસ્થાન	...	...	૪૨
સાન્હેદ્રીન	...	...	૪૪
એસ્સીની	...	...	૪૬
ઝીલ્લોટ તથા હેરાદીઅન	...	...	૪૬
સમરનીઓ	...	...	૪૭

પ્રકરણ ૩૭ : ત્રીજી મુવાર્તાની તારીખ તથા તેનો કર્તા...	....	...	૪૯- ૫૧
---	------	-----	--------

પ્રકરણ ૪૪ : લુકનાં સાહિત્યરૂપી મૂળ	....	...	૫૨- ૬૦
માર્કનો લુક કરેલો ઉપયોગ	...	...	૫૨
લુકમાંનાં ૯ પ્રકરણો	...	...	૫૩
લુકનાં ખાસ સાહિત્ય	...	...	૫૭
ધમુના જન્મને લગતાં વૃત્તાંતો	...	...	૬૦

પ્રકરણ ૫૫ : લુકની મુવાર્તાનાં લક્ષણ	...	...	૬૧- ૬૩
-------------------------------------	-----	-----	--------

લુકની મુવાર્તાના ખુલાસો

ભાગ પહેલો

ધમુ ખ્રિસ્તનો જન્મ તથા તેની બાલ્યાવસ્થા :

૧ ; ૧-૨ ; ૫૨	....	....	૬૭-૧૦૪
અર્પણપત્રિકા : ૧ ; ૧-૪	...	...	૬૭

વિશેષ વિવેચન :—

એ દુનિયાનો મિલાપ	...	...	...	૭૦
ચોહાનના જન્મ વિષે અગમવાણી :	૧ ; ૫-૨૫...			૭૨
ઈસુના જન્મ વિષે અગમવાણી :	૧ ; ૨૬-૩૮...			૭૭
મરિયમ તથા એલીસાએત :	૧ ; ૩૯-૪૫	...		૮૦
સ્વાગતનું પહેલું ગીત :	૧ ; ૪૬-૫૬	...		૮૧
ચોહાનનો જન્મ :	૧ ; ૫૭-૬૬	...		૮૩
સ્વાગતનું બીજું ગીત :	૧ ; ૬૭-૮૦	...		૮૫
ઈસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ :	૨ ; ૧-૭	...	...	૮૭
ઘેટાંપાળકા :	૨ ; ૮-૧૨	...	...	૯૦
સ્વાગતનું ત્રીજું ગીત :	૨ ; ૧૩-૨૦	...		૯૨
મંદિરમાં ઈસુનું અર્પણ :	૨ ; ૨૧-૨૮	...		૯૪
સ્વાગતનું ચોથું ગીત :	૨ ; ૨૯-૩૮	...		૯૫
પવિત્ર બાળકનું પહેલું પાસખાપર્વ :	૨ ; ૩૯-૫૨	...	...	૯૭

બાઇ બીબે

ઈસુ ખ્રિસ્તનું તેડું :	૩ ; ૧-૪ ; ૧૩			૧૦૫-૧૧૪
રાનમાંની વાણી :	૩ ; ૧-૨૨	...	...	૧૦૫
માણસજાતનો ખ્રિસ્ત :	૩ ; ૨૩-૩૮	...		૧૦૬
ફંટાતા રસ્તા આગળ :	૪ ; ૧-૧૩...	...		૧૧૨

બાઇ ત્રીબે

ગાલીલમાં ઈસુ ખ્રિસ્તની સેવા :	૪ ; ૧૪-૬ ; ૫૦			૧૧૭-૧૮૫
નાઝારેથમાં આપણા પ્રભુએ કરેલું પહેલું બાપણ :	૪ ; ૧૪-૩૦	...	...	૧૧૭
કાપરનાહુમમાં એક સાબ્યાથનો દિવસ :	૪ ; ૩૧-૪૪	...	...	૧૨૦
તૂટી જતી જાળ :	૫ ; ૧-૧૧	...	...	૧૨૩
કોઢીઆનો સ્પર્શ કરવા વિષે :	૫ ; ૧૨-૧૬	...		૧૨૫
પાપની માશી :	૫ ; ૧૭-૨૬	...	...	૧૨૭
અસ્પૃશ્ય લોકો મધ્યે :	૫ ; ૨૭-૩૨	...		૧૨૮
સવારનો આનંદ :	૫ ; ૩૩-૩૯	...	...	૧૩૧
તારનાર તથા સાબ્યાથ :	૬ ; ૧-૧૧	...		૧૩૪

બાર પ્રેરિતોની દીક્ષાક્રિયા : ૬ ; ૧૨-૧૯ ...	૧૩૮
પ્રેરિતોની દીક્ષાક્રિયા માટે આપણા પ્રશ્નનું ભાષણ :	
૬ ; ૨૦-૪૯	૧૪૦
રોમન અમલદારના નોકરને સાજો કરવા વિષે :	
૭ ; ૧-૧૦	૧૪૬
જીવનનો પ્રશ્ન : ૭ ; ૧૧-૧૭	૧૫૦
ઈસુ તથા ચોહાન : ૭ ; ૧૮-૩૫	૧૫૨
સવણીની મધ્યે : ૭ ; ૩૬-૫૦	૧૫૭
સેવા કરતી સ્ત્રીઓ : ૮ ; ૧-૩	૧૬૦
ખી તથા જમીન : ૮ ; ૪-૧૫	૧૬૧
સાંભળવાની જવાબદારી : ૮ ; ૧૬-૨૧	૧૬૪
પવન તથા મોજાનો ધણી : ૮ ; ૨૨-૨૫	૧૬૬
એક વિભાગેલું વ્યક્તિત્વ : ૮ ; ૨૬-૩૯	૧૬૮
રોગ તથા મરણનો ધણી : ૮ ; ૪૦-૫૬	૧૭૨
પ્રેરિતોની સુવાર્તાપ્રચારક મુસાફરી : ૯ ; ૧-૧૦	૧૭૪
પાંચ હજારને જમાડવાનો ચમત્કાર : ૯ ; ૧૧-૧૭	૧૭૬
ખ્રિસ્ત તથા તેનો વધસ્તંભ : ૯ ; ૧૮-૨૭	૧૭૮
થનાર મહિમા : ૯ ; ૨૮-૩૬	૧૮૦
શિષ્યોની કેટલીક ખામીઓ : ૯ ; ૩૭-૫૦	૧૮૨

ભાગ ચોથો

ઈસુ ખ્રિસ્તનું ચરિત્રાલેખ તરફ પ્રયાણ :	
૯ ; ૫૧-૧૯ ; ૨૭	૧૮૬-૨૮૨
સહનતા વિષે પાઠ : ૯ ; ૫૧-૫૬... ..	૧૮૯
નખળા મિત્રોને માટે સંદેશ : ૯ ; ૫૭-૬૨	૧૯૨
સિત્તેર બહાર નીકળે છે : ૧૦ ; ૧-૧૬	૧૯૪
સિત્તેરનું પાછું આવવું : ૧૦ ; ૧૭-૨૪	૧૯૬
મારો પડોશી કોણ ? ૧૦ ; ૨૫-૩૭	૧૯૮
મારથા તથા મરિયમ : ૧૦ ; ૩૮-૪૨	૨૦૦
શોધકોને માટે દોરવણી : ૧૧ ; ૧-૧૩	૨૦૧
જયવંત ખ્રિસ્ત : ૧૧ ; ૧૪-૨૬	૨૦૪
ચિહ્નો વિષે : ૧૧ ; ૨૭-૩૬	૨૦૬
હલવાનનો કોષ : ૧૧ ; ૩૭-૫૪	૨૦૮

ફરોશીઓનું ખમીર :	૧૨ ; ૧-૧૨...	...	૨૧૧
દ્રવ્ય વિષે આપણા પ્રભુના વિચાર :	૧૨ ; ૧૩-૩૪	...	૨૧૪
હિસાબ આપવાનો દિવસ :	૧૨ ; ૩૫-૪૮	...	૨૧૭
કસોટી કરવાનું સુવાતીનું સામર્થ્ય :	૧૨ ; ૪૯-૫૬	...	૨૨૦
અકસ્માત તથા ન્યાય :	૧૩ ; ૧-૫	...	૨૨૩
નિરુપયોગીપણું :	૧૩ ; ૬-૯	...	૨૨૪
સાબ્યાથ દિવસે સાળો કરવાનો ખીજો દાખલો :			
૧૩ ; ૧૦-૧૭	...	...	૨૨૬
રાજ્યની વૃદ્ધિ :	૧૩ ; ૧૮-૨૧	...	૨૨૭
સાંકડો દરવાજો :	૧૩ ; ૨૨-૩૦	...	૨૨૯
હેરોદને ધમ્મિનો સંદેશ :	૧૩ ; ૩૧-૩૫...	...	૨૩૧
જમતી વેળાની આપણા પ્રભુની વાતચીત :			
૧૪ ; ૧-૨૪	...	...	૨૩૩
શિષ્ય થતા માટે આપવાનો ભોગ :	૧૪ ; ૨૫-૩૫	...	૨૩૭
ફરીથી જાતિભેદનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે :			
૧૫ ; ૧, ૨	...	...	૨૩૮
ખોવાએલું ઘેટું :	૧૫ ; ૩-૭	...	૨૩૯
ખોવાએલી અધેલી :	૧૫ ; ૮-૧૦	...	૨૪૧
ખોવાએલો દીકરો :	૧૫ ; ૧૧-૩૨	...	૨૪૨
દ્રવ્યનો સદુપયોગ :	૧૬ ; ૧-૧૩	...	૨૪૫
દ્રવ્યવાન અને લાજરસ :	૧૬ ; ૧૪-૩૧	...	૨૫૦
ભાઈઓ તથા સેવકો :	૧૭ ; ૧-૧૦	...	૨૫૩
ખીજા નવ ક્યાં છે ?	૧૭ ; ૧૧-૧૯	...	૨૫૫
ઈશ્વરના રાજ્યનું આગમન :	૧૭ ; ૨૦-૩૭	...	૨૫૮
આગ્રહી વિધવા :	૧૮ ; ૧-૮	...	૨૬૧
એ માણસ મંદિરમાં જાય છે :	૧૮ ; ૯-૧૪	...	૨૬૩
કુટુંબ અને ખ્રિસ્તનો પરસ્પર સંબંધ :			
૧૮ ; ૧૫-૧૭	...	...	૨૬૭
મોટો નકાર :	૧૮ ; ૧૮-૩૦	...	૨૭૦
ધક્કાધમથી જતો રસ્તો :	૧૮ ; ૩૧-૩૪	...	૨૭૨
રસ્તાની કોરે પ્રાપ્ત થતી કૃપા :	૧૮ ; ૩૫-૪૩...	...	૨૭૪
ખર્ચ પરિવર્તન :	૧૯ ; ૧-૧૦	...	૨૭૭
દશ મહોરોનું દર્શાવતું :	૧૯ ; ૧૧-૨૭	...	૨૭૯

બાંબ પાંચમો

ધંસુ ખ્રિસ્તનું દુઃખસહન, પુનરુત્થાન અને

સ્વર્ગારોહણ : ૧૬ ; ૨૮—૨૪ ; ૫૩.... ૨૮૪-૩૩૭

રાજા આવે છે : ૧૬ ; ૨૮-૪૪ ... ૨૮૪

ધંશ્વરના ધરની આસ્થા : ૧૬ ; ૪૫-૪૮ ... ૨૮૭

અધિકાર વિષેનો સવાલ : ૨૦ ; ૧-૮ ... ૨૮૮

નોકર તથા પુત્ર : ૨૦ ; ૯-૧૮ ... ૨૯૦

સીઝર તથા ધંશ્વર : ૨૦ ; ૧૬-૨૬ ... ૨૯૨

જીવતાંનો ધંશ્વર : ૨૦ ; ૨૭-૪૦ ... ૨૯૪

દાબીદનો દીકરો તથા પ્રભુ : ૨૦ ; ૪૧-૪૭ ... ૨૯૬

એક ચિત્તાકર્ષક મુકાબલો : ૨૧ ; ૧-૪ ... ૨૯૮

થનાર બીના સંબંધી વિવેચન : ૨૧ ; ૫-૩૮ ... ૨૯૯

વિશ્વાસઘાતી સાથે અધિકારીઓનો કરાર :

૨૨ ; ૧-૬ ... ૩૦૪

છેલ્લું ભોજન : ૨૨ ; ૭-૨૦ ... ૩૦૫

પવિત્ર મેજ પાસે થએલી વાતચીત : ૨૨ ; ૨૧-૩૮. ૩૦૬

ગેથસેમાનેમાંનું કષ્ટ : ૨૨ ; ૩૯-૪૬ ... ૩૧૩

ધંસુ ખ્રિસ્તની ધરપકડ : ૨૨ ; ૪૭-૫૩ ... ૩૧૫

બિલ્ટ તપાસ : ૨૨ ; ૫૪-૬૫ ... ૩૧૬

સાન્હેદ્રીનની આગળ તપાસ : ૨૨ ; ૬૬-૭૧ ... ૩૧૮

પીલાત આગળ તપાસ : ૨૩ ; ૧-૨૫ ... ૩૧૯

વધસ્તંભ : ૨૩ ; ૨૬-૪૯ ... ૩૨૨

ખડકમાંની કબર : ૨૩ ; ૫૦-૫૬ ... ૩૨૭

ખાલી કબર : ૨૪ ; ૧-૧૨ ... ૩૨૮

સારા સોબતીઓનો માર્ગ : ૨૪ ; ૧૩-૩૫ ... ૩૩૦

પ્રભુ શિષ્યોને દેખાય છે : ૨૪ ; ૩૬-૪૯ ... ૩૩૫

સ્વર્ગારોહણ : ૨૪ ; ૫૦-૫૩ ... ૩૩૭

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પરિચ્છેદ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૨	૨	હતી, તે	હતી તે,
૩૩	૧	૩૨	રાજહિત	રામહિત
૪૭	૧	૨	રાજની	રાજ્યની
૧૪૨	૩	૧	રાજનું	રાજ્યનું
૧૪૨	૩	૭	રાજનું	રાજ્યનું
૧૭૬	૧	૭	પ્રબોધકાની	પ્રબોધકની
૨૦૪	૪	૧	ખ્રિસ્તી	ખ્રિસ્ત
૨૪૮	૧	૧૬	પરાયો	પરાયું
૨૪૮	૧	૧૬	પોતાનો	પોતાનું
૩૩૫	૧	૪	જ્યાં	(પડતું મૂકા)

પ્રસ્તાવના

પ્રકરણ ૧લું

૧. એ કરારની વચ્ચે :

જૂના કરારનો ઇતિહાસ ખતમ થયો ત્યાર પછી અને નવા કરારનો ઇતિહાસ શરૂ થયો ત્યાર પહેલાં જે મુદ્દત હતી તે મુદ્દત દરમિયાનના ચહુદી-ઓના ધાર્મિક તથા રાજ્યવિષયક જીવન સંબંધી કંઈક જાણ્યા સિવાય આપણા પ્રભુનું જીવન કેવી પરિસ્થિતિમાં પસાર થયું હતું એ જાણવું અશક્ય છે. આપણા આઈબલમાં માલાખીના પુસ્તક પછી માત્થીનું પુસ્તક તરત શરૂ થાય છે, તેથી કાળાનુક્રમે તેઓની વચ્ચે કેટલું અંતર છે એ જાણી જવાનો સંભવ છે. જૂના કરારના સૌથી છેલ્લા ઐતિહાસિક પુસ્તકમાં મોડામાં મોડી અનેલી ખીના હોય તે યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારના આગમન પૂર્વે ચાર સૈકાં કરતાં વધારે વખત પહેલાં બની હતી. એ સમય દરમિયાન મોટા ફેરફાર થઈ ગયા હતા, તેથી નવા કરારના ચહુદીઓ કરતાં જૂના કરારના ચહુદીઓ તદ્દન જુદા પ્રકારના લોકો હતા એમ સમજવાની આવશ્યકતા છે. અત્રે આપણે જે જમાના સંબંધી વિચાર કરવાનો છે તે જમાનામાં અનેલી ધણી ચિત્તાકર્ષક અને ઐતિહાસિક ખીનાઓ તેમજ ધાર્મિક વિચારોનો નવો નવો તથા મહત્વનો વિકાસ થયેલો આપણા જોવામાં આવશે. વળી રાજદ્વારી બાબતોમાં અમલ ચલાવવાની નવી નવી રીતો તેજ સમયમાં રફતે રફતે ઉપસ્થિત થઈ હતી તે વિષે પણ આપણે વિચાર કરવો પડશે. વળી આપણા પ્રભુના સંકળિતોના જે રાજ્યવિષયક તથા ધાર્મિક વિચારો સુવાર્તાઓમાં વર્ણવવામાં આવે છે, તે વિચારોનો ખુલાસો જાણવા માટે આ જમાનાનો ઇતિહાસ જરૂરનો છે, કેમકે તે જમાનામાં તેઓની ઉત્પત્તિ થઈ હતી.

આ પ્રમાણે સ્વરાજ બોગવવાનો પ્રજાને હક છે એ વિષે જે તીવ્ર લાગણી હતી, તે મસીહ નામક પ્રજાનો બચાવ કરનારના આવવા સંબંધી જે મોટી આશા હતી તે, ફરોશીઓ તથા તેમના શાસ્ત્રીઓ નિયમશાસ્ત્રના પાલન સંબંધી જે ઝીજીવટવાળા કાયદા ધડતા હતા તે, તેમજ સાદુકીઓના ખાસ રાજ્ય-વિષયક તથા ધાર્મિક વિચારો એ સઘળી બાબતોનો ખુલાસો જાણવા માટે ચહુદી ઇતિહાસમાંના આ જમાનાનો અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે. ચહુદી ધર્મ વિષે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે એક મહત્વની બાબત તરફ તરત આપણું ધ્યાન ખેંચાય છે. તે બાબત એ છે કે તેઓનો ધર્મ તેઓના રાજ્યવિષયક વિચારોની સાથે નિકટનો સંબંધ રાખતો માલૂમ પડે છે. આ કારણથી ચહુદી ઇતિહાસ

પડતો મૂકીને યહુદી ધર્મનેો અભ્યાસ થઈ શકે નહિ. આ પ્રમાણે માલૂમ પડે છે કે આપણા પ્રભુના જમાનામાં જે યહુદી ધર્મ હતો તે, અને રાજ્યોના જમાનામાં જે યહુદી ધર્મ હતો તે બંનેમાં તફાવત જોવામાં આવે છે. યહુદીઓને બાબિલોનમાં બંદીવાસમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા તે કારણથી તેમજ ત્યાંથી પાછા આવીને તેઓને ચાર સૈકાં સુધી સ્વરાજ મેળવવા માટે ઝઘડામાં ઊતરવું પડ્યું હતું તે કારણથી પણ તેઓના ધર્મમાં ફેરફાર થઈ ગયો હતો અને તેની ખીલવણી પણ કરવામાં આવી હતી; બાબિલોનના લોકો, ધરીની લોકો, ગ્રીકો અને છેલ્લામાં છેલ્લા આવેલા રોમન લોકોની અસર યહુદીઓના પ્રગતીય જીવન પર થયેલી હતી, અને તેથી તેઓના સામાજિક વિકાસની જ નહિ પણ તેઓના ધાર્મિક વિચારની દિશા પણ નિર્માણ કરવામાં આવી હતી. જે વિચારો તથા આશાઓ આપણા પ્રભુના સંકાળિકોના મન પર અસર કરતાં હતાં તે પર પહેલાંના જમાનાના મહા વીરો તથા પ્રબોધકોના સુધારા કરતાં એઝરાના સુધારાની તથા મકાબીના આદર્શોની અસર વધારે થઈ હતી. આ કારણથી આ જમાનાનો અભ્યાસ કર્યા વિના આપણે પ્રભુ પોતાના જમાનાના યહુદી પંથો તરફ જે વલણ રાખતો હતો તેમજ તેના પોતાના તરફ તેના સંકાળિકો જે વલણ રાખતા હતા તે નજ સમજી શકાય એ સ્વસિદ્ધ છે.

મહત્વના ફેરફારોની શરૂઆત પ્રથમ એઝરા તથા નહેમ્યાહનાં પુસ્તકોમાં આપણા જોવામાં આવે છે. આ પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરીએ છીએ ત્યારે પચાસ વર્ષ પૂર્વેના તેઓના પિતૃઓના કરતાં બંદીવાસમાંથી પાછા આવેલા યહુદીઓ કેટલા બધા જુદા હતા એ માલૂમ પડે છે. બંદીવાસ પહેલાં તેઓ પર રાજ્યો અમલ ચલાવતા હતા; પણ હવે તો તેઓ પર રાજકો અમલ ચલાવતા માલૂમ પડે છે. બંદીવાસ પહેલાં તેઓ નિયમશાસ્ત્ર સંબંધી બેદરકાર હતા, મૂર્તિપૂજા તરફ વલણ રાખતા હતા, અને અન્ય પ્રજા સાથે ધૂટથી લગી જતા હતા; પરંતુ હવે તો તેઓમાં સ્વદેશાભિમાન, એકશ્વરવાદનો જુસ્સો, તથા નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે ભાવ, વગેરે લક્ષણો બહુ મોટા પ્રમાણમાં વધેલાં માલૂમ પડે છે. વળી જેમ જેમ તેમનું સ્વદેશાભિમાન વધતું ગયું તેમ તેમ અન્ય પ્રજાઓ પ્રત્યેનો તેમનો તિરસ્કાર પણ વધતો ગયો. આ પ્રગતીય અભિમાનને પુષ્ટિ આપવા માટે પૂરીમ નામનો નવો તહેવાર ઉપસ્થિત થયો. તે વડે તેઓના પ્રગતીય બચાવની યાદગીરી કરવામાં આવતી હતી. આ નવા ઈસ્રાએલના સ્થાપકો બે માણસો હતા; એટલે એઝરા જે પ્રથમ શાસ્ત્રી હોવાય છે તે તથા નહેમ્યાહ. આ બે માણસોએ મળીને યહુદી ઇતિહાસના નવા જમાનાની શરૂઆત કરી. સગવડની ખાતર મેં નીચે પ્રમાણે આ જમાનાના ત્રણ વિભાગ પાડ્યા છે :

૧. તાબેહારીનો જમાનો

આ જમાનો ઈ. સ. પૂર્વે ૪૧૫માં નહેમ્યાહનું મરણ થયું ત્યારથી ઈ. સ. પૂર્વે ૧૭૫માં આન્ટીઓખસ એપીફાનેસ ગાદીએ બેઠો ત્યાં સુધીનો છે. આ બધી મુદત દરમિયાન ઈસ્રાએલ અન્ય પ્રજાઓને તાબે રહ્યો. પ્રથમ તો ઈરાનના રાજાઓએ નિર્માણ કરેલા સુબાઓ ચલુદીઓ પર અમલ ચલાવતા હતા. વાચકોને યાદ હશે કે કોરેશે બાબેલના રાજ્ય પર જય મેળવ્યો તે વખતે ચલુદીઓ બાબિલોનીઆમાં બંદીવાસમાં રહેતા હતા. હવે જોકે કોરેશે ચલુદીઓને પોતાના દેશમાં પાછા જવાની પરવાનગી આપી તોપણ તેણે તેઓને સ્વરાજ આપ્યું નહિ. આ પ્રમાણે ચલુદીઓ બાબિલોનીઆની સત્તામાંથી મુક્ત થઈ ઈરાનીઓની સત્તા તળે આવ્યા. ત્યારથી લગભગ ૧૭૦ વર્ષ પછી કોરેશે સ્થાપન કરેલું ઈરાની રાજ્ય મેસિડોનના આલેક્ઝાન્ડરે કબજે કર્યું, તેથી તેના રાજ્યમાં પાલેસ્ટાઈન ભેળવી દેવામાં આવ્યું. ઈ. સ. પૂર્વે ૩૨૩માં આલેક્ઝાન્ડરનું મરણ થયું, તે વખતે તેનું સામ્રાજ્ય વિભાજવામાં આવ્યું; ત્યાર પછી ચલુદીઓ કોઈ વાર મિસરને તથા કોઈ વાર સીરીઆને તાબે થવા લાગ્યા. પાલેસ્ટાઈન મિસર તથા સીરીઆ એ બંને રાજ્યની વચ્ચે આવેલો હતો, તેથી તેઓની વચ્ચે જે લડાઈઓ થઈ તેને સારૂ રણક્ષેત્ર પાલેસ્ટાઈન જ થતો. પરંતુ ચલુદીઓ જોકે કોઈ વાર સીરીઆને તથા કોઈ વાર મિસરને તાબે થતા હતા તોપણ અમે એક નોખી પ્રજા છીએ એ વિષે તેઓમાં જે ચેતના હતી તે તેઓએ ગૂમાવી નહિ.

નવા કરારમાં જે સંસ્થાઓ, પંથો તથા ધાર્મિક વિચારો આપણને મળે છે તે બધાની ઉત્પત્તિ ધણે ભાગે આ જમાનામાં થઈ હતી. ધર્મની બાબતમાં એકશ્વરવાદનો વિચાર વિશેષ પ્રબળ થયો, મરીહના આગમનની આશા વધારે ચોક્કસ થઈ, અમરપણાની આશા વિશેષ સ્પષ્ટ થઈ અને દૂતો વિષેની માન્યતા વિકાસ પામી. આ ધાર્મિક વિચારો જેમ જેમ પ્રબળ થયા તેમ તેમ તેઓની એક બીજી માન્યતાને પણ પુષ્ટિ મળી. તે માન્યતા એ હતી કે ઈશ્વરને અર્થે અમે એક ખાસ પસંદ કરાએલી પ્રજા છીએ. આ માન્યતાને કારણે આ લોકોના જેવું સ્વદેશાભિમાન અન્ય પ્રજામાં લાગ્યે જ નેવામાં આવ્યું હશે.

આટલામાં તેઓની આંતરિક બાબતોમાં કોઈએ બહુ મારું મારું હોય એવું દેખાતું નથી. મુખ્ય યાજકપદ વંશપરંપરા ચિતરી આવતું હતું, અને જે મુખ્ય યાજક હોય તેને રાજાના જેવી જ સત્તા હતી; જોકે એક અપવાદ સિવાય તેમાંના કોઈએ રાજાનો હોદ્દો ભોગવવાનો દાવો કર્યો ન હતો. વળી જે માણસે અપવાદ તરીકે આ દાવો કર્યો તે મકાબી જમાનાના છેલ્લા ભાગમાં જીવો થયો, તે જમાનાનો અભ્યાસ આપણે હવે પછી કરવાના છીએ. મકાબી

જમાના પહેલાંના જે સત્તાધારી યાજ્ઞકો હતા તેમાંના થોડા જ નામાંકિત હતા. તેમાંના એક જાડુઆ સંખંધી એવું જાણવામાં આવે છે કે તેને મહાન આલેકઝાન્ડરની સાથે જાણવા જેવી મુલાકાત થઈ હતી. આલેકઝાન્ડરે તેનો આવકાર બહુ સારી રીતે કર્યો હતો અને આ માણસની અસરને લીધે પોતાના સામ્રાજ્યના જુદા જુદા ભાગોમાં રહેતા યહુદીઓ પ્રત્યે તેણે દયાભાવ રાખ્યો. પરંતુ પાછળના જમાનાના યહુદીઓની નજરમાં સીમોન ન્યામી સૌથી મોટો ગણાતો હતો. ત્યાર બાદ ઘણા વખત પછી લખાએલા એકલીઝીઆરટીકસના પુસ્તકના (એપોક્રિફામાંનું એક પુસ્તક) પચાસમા અધ્યાયમાં આ માણસના મહત્ત્વ તથા પ્રભાવ સંખંધી એક આદર્શ ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. વળી મંદિર પ્રજના જીવનમાં કેટલું બધું મહત્ત્વ ધરાવતું હતું, તે પણ આજ અધ્યાય પરથી માલૂમ પડે છે.

હવે મિસરની સાથે પાલેસ્ટાઈનનો જે સંખંધ થયો તેને લીધે કેટલાંક મહત્ત્વનાં પરિણામ નીપળ્યાં હતાં. જે ગ્રીક રાજાઓ મિસર પર અમલ ચલાવતા હતા તેઓને ટૉલેમી એ નામ આપવામાં આવતું હતું. તેઓમાંના એક રાજાએ ઈ. સ. પૂર્વે ૩૨૦માં યરૂશલેમ જીતી લીધું; તથાપિ સાબ્યાથને દિવસે તેના નાગરિકોએ લડવાની ના પાડી તેથી તે જીતી લેવું તેને વધારે સહેલું પડ્યું હશે. આ વખતે હજારો યહુદીઓને તે બળાત્કારથી આલેકઝાન્ડ્રીઆ લઈ ગયો; અને ત્યાં જૂના કરારનાં પુસ્તકોનો હુદ્દામાંથી ગ્રીકમાં પ્રથમ તરજુમો કરવામાં આવ્યો. આ તરજુમાનું નામ સપ્તતિ રાખવામાં આવ્યું છે. આ તરજુમો કરવામાં આવ્યો તે વખતે હેબ્રી ભાષા તો યહુદીઓને માટે પણ મૃતભાષા થઈ ગઈ હતી. આ જમાનામાં તેઓ પાલેસ્ટાઈનમાં આરામેઈક ભાષા (સીરીઅન ભાષાની એક શાખા) અને બીજે બધે ગ્રીક બોલતા હતા. આ કારણથી સપ્તતિ તરજુમો ગ્રીક ભાષામાં કરવામાં આવ્યો, અને તેને જે નામ આપેલું છે તે નામ આપવાનું કારણ નીચે જણાવેલા સંપ્રદાયથી જણાઈ આવે છે : ટૉલેમી ફિલાડેલ્ફસ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૮૫-૨૪૭) આલેકઝાન્ડ્રીઆમાંના પોતાના પ્રસિદ્ધ પુસ્તકાલયને માટે યહુદી નિયમશાસ્ત્રનો તરજુમો મેળવવાની બહુ ઇચ્છા રાખતો હતો, તેથી તેણે યરૂશલેમના મુખ્ય યાજ્ઞક એલીઆઝર પર ખત લખ્યો. જવાબમાં એલીઆઝરે ઈસ્રાએલના દરેક કૂળમાંથી ૭૭ વડીલોને મિસરમાં મોકલ્યા. આ ૭૨ ભાષાંતરકારો ન્યાં સુધી મિસરમાં રહ્યા ત્યાં સુધી તેઓ જાણે રાજા હોય એવી રીતે તેમને પરાજી તરીકે રાખવામાં આવ્યા. તેઓએ પોતાનું કામ ૭૨ દિવસમાં પૂર્ણ કર્યું એવી વાત ચાલે છે. આટલું તો ખરું કે ટૉલેમી ફિલાડેલ્ફસની કારકિર્દી દરમિયાન આલેકઝાન્ડ્રીઆમાં જૂના કરારનાં પહેલાં પાંચ પુસ્તકોનો તરજુમો કરવામાં આવ્યો હતો. શરૂઆતમાં તો આલેકઝાન્ડ્રીઆનાં સભાસ્થાનોના ગ્રીક બોલનાર યહુદીઓની

જરૂરીઆતો પૂરી પાડવા માટે આ કામ કરવામાં આવ્યું હશે. જૂના કરારનાં બાકીનાં પુસ્તકોના ધણીખરા ભાગનો તરજુમો કરીને તે ઈ. સ. પૂર્વે ૧૩૨ પહેલાં ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, અને પ્રેરિતોના જમાના પહેલાં તે બધાં જ પુસ્તકોનો તરજુમો પૂરો કરવામાં આવ્યો હશે, અને સામાન્ય લોકોમાં તેનો વપરાશ ચાલુ હશે. હવે નવા કરારમાં જૂના કરારનાં જે વચનો ઉતારેલાં છે તેમાંનાં ધણીખરાં આ ગ્રીક તરજુમામાંથી લીધેલાં જણાય છે. વળી રામન શાત્રાન્યમાં સર્વત્ર ગ્રીક ભાષા ચાલતી હતી, તેથી સ્પષ્ટતિ તરજુમો ચડુદી તથા બિનચડુદીની વચ્ચે આવેલી આડી ભીંતો પાડી નાખવાના અને એમ ખ્રિસ્તી ધર્મના પ્રચારને અર્થે રસ્તો તૈયાર કરવાના બળવાન સાધનરૂપ થઈ ગયો છે. વળી પાલેસ્ટાઈનમાં પણ ગ્રીક સંસ્થાનો સ્થાપન કરવામાં આવ્યાં હતાં, અને વખત વિતતાં તેમની અસર પાલેસ્ટાઈનના જીવન પર ધણી થઈ; સ્થાનિક આરામેઈક ભાષાની સાથે ગ્રીક ભાષાને પણ સ્થાન આપવામાં આવ્યું અને તે ગ્રીક ભાષા બહારની દુનિયાની સાથે બધી જાતનો વહેવાર રાખવાના સાધનરૂપ થઈ પડી. આ પરથી એક ચડુદી સુવાર્તિક શી રીતે અને શા માટે પોતાની સુવાર્તા ગ્રીક ભાષામાં લખે એ જણાઈ આવે છે.

આ જમાનાના સીરીઅન રાજ્યો ધણી વાર ચડુદીઓ પ્રત્યે દયાભાવ રાખતા હતા, અને એ અરસામાં ધણી ચડુદીઓને નાગરિકપણાને હક પણ આપવામાં આવ્યો હતો. આ બાબતમાં રામનોએ પછીથી ગ્રીકોના નમૂનો લીધો, મિસર તથા સીરીઆના બે ગ્રીક રાજવંશોની વચ્ચે જે લાંબો ઝઘડો થયો તે ઝઘડાના છેવટના પરિણામે આન્ટીઓખસ મોટાની કારકિર્દી દરમિયાન સીરીઆનો જય થયો. આ કારકિર્દીમાં પાલેસ્ટાઈન સીરીઆનો એક પ્રાંત થયો. આ બનાવ ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૩માં બન્યો. આ રાજ પછી જે રાજ થયો તેના વખતમાં ચરશાલેમમાં આંતરિક કલહ થવાથી તેને વચમાં પડતું પડ્યું. રાજ્યે મંદિર લૂંટી લેવાના પ્રયત્ન કર્યા અને દંતકથા પ્રમાણે તેને ચામત્કારિક રીતે અટકાવવામાં આવ્યો. આ અણીના વખતમાં જે બનાવો બન્યા અને તેનાં જે નવાં અને મંબીર પરિણામ આવ્યાં, તે આપણે અત્રે જોવાનાં છે.

૨. મકાબી જમાનો

હવેથી ભારે ઝઘડાનો જમાનો શરૂ થયો. પહેલાં ચડુદીઓના અમુક પક્ષ તરફથી ચરશાલેમમાં ગ્રીક રીતરિવાજો દાખલ કરવાના પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યા, તેથી ધર્મન્યુત ચડુદીઓ તેની સામે થયા. પરિણામ એ આવ્યું કે ઈ. સ. ૧૬૮માં આન્ટીઓખસ એપીફાનેસે યુદ્ધિઆ* પર ચઢાઈ કરી. આ

* દક્ષિણ રાજ્ય ચડુદા જે પ્રદેશમાં હતું તે પ્રદેશ ગ્રીક તથા રામનોના વખતમાં યુદ્ધિઆ નામે ઓળખાવા લાગ્યો હતો.

પ્રસંગે તેણે મંદિર લૂંટી લીધું, તેની આગળની ખુલ્લી જગાએ જૂસ દેવની વેદી ઊભી કરીને તેના પર બુંડણનો યજ્ઞ ચઢાવ્યો, તથા હજારો ચઢુદીઓને મારી નાખીને કે કેદી કરીને મંદિરના ટેકરા પર સીરીઅન સૈનિકોનાં થાણું બેસાડ્યાં. ત્યાર પછી તે ચઢુદીઓની બારે સતાવણી કરવા મંડ્યો. વળી તેણે સામ્રાજ્યના આક્રીના ભાગમાં ચાલતા વિદ્યર્થી વિધિઓ તેઓની પાસે પળાવવાના પ્રયત્ન કર્યો. આ પ્રમાણે આખા પાલેસ્ટાઈનમાં બધે જૂસ દેવના નામની વેદીઓ ઊભી કરવામાં આવી. આથી ચઢુદીઓ બળભળી ઊઠ્યા, અને માતાથિયાસ નામના એક ધરડા યાજ્ઞકે તેઓની આગેવાની લીધી ; તેણે તો જેઓ જૂસના નામના યજ્ઞો ચઢાવતા હતા તેમને મારી નાખ્યા એટલું જ નહિ પણ જે ગ્રીક અમલદારને આ ગ્રીક લકિતની સ્થાપના કરવા મોકલવામાં આવ્યો હતો તેને પણ મારી નાખ્યો. ત્યાર પછી બીજી ઘણી સતાવણી થઈ, પરંતુ ચઢુદીઓને માતાથિયાસના બહાદુર પુત્રો નેતા તરીકે મળ્યા હતા, તેથી તેઓએ બારે સામનો કર્યો. આ કુટુંબને મકાબી નામ આપવામાં આવ્યું. તેનો અર્થ ‘હથેાડો મારનાર’ થાય છે.

આમાંનો જે સૌથી પ્રથમ તથા સૌથી મોટો તે ચઢુદા મકાબીઅસ હતો. તેણે સીરીઅન સૈનિકો પર ઘણા જય મેળવ્યા, અદોમી તથા આરમેની જેવા દુશ્મનાવટ રાખનાર પડોશીઓને હરાવ્યા, અને રોમની સાથે પણ કોલકરાર કર્યો. આ ઝઘડો તેના ભાઈઓએ જારી રાખ્યો. વખત વિતતાં અમુક ગ્રીક રાજની સાથે કોઈ હરીફાઈ કરતો હશે તેવામાં આ ભાઈઓમાંના એકે તે રાજની અમુક સેવા બળવી. તેના બદલામાં તે રાજએ તેને મુખ્ય યાજ્ઞક ઠરાવ્યો. આ બીના મહત્વની છે અને તેનું મહત્વ બે બાબતોમાં સમાએલું છે : (૧) આથી જે દેશ પાલેસ્ટાઈન પર સત્તા ધરાવતો હોય તેના અધિકારીઓ યજ્ઞાલેખના મુખ્ય યાજ્ઞકને નીમી શકે એવો એક દાખલો બેઠો, અને તે દાખલાનો લાભ રોમનોએ પાછળથી લીધો. (૨) એથી મકાબી કુટુંબના માણસોની સત્તા સંસ્થાપિત કરવામાં આવી. આ કુટુંબને એક બીબ્લું નામ પણ આપવામાં આવ્યું છે, એટલે હારમેન કરીને તેઓના પિતૃઓમાંનો એક માણસ હતો તેના નામ પરથી તેઓને હારમેનીઅન નામે પણ ઓળખાવવામાં આવે છે. એક ભાઈનું નામ થોનાથાન હતું અને તેના સમયમાં પ્રજાઓમાં ઈસ્રાએલને જે સ્થાન મળ્યું તેના જેવું ઊંચું સ્થાન તેને સુલેમાનના વખતથી મળ્યું નહોતું. તે પછી સીમેન આવ્યો, અને તેના વખતમાં બંદીવાસ પછી પહેલી જ વખતે પ્રજાને સ્વતંત્રતા મળી એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

માતાથિયાસને ટેકા આપી શકે એવા તેને પાંચ બળવાન પુત્રો હતા, તેથી તે ભાગ્યશાળી ગણાયો. સૌથી મોટા પુત્રનું નામ સીમેન હતું, અને આ

સમય પહેલાં પણ તે શાશ્વત્ પુરુષ તરીકે ઓળખાતો હતો. યહુદા થોડી વારમાં હોશિયાર સેનાપતિ થઈ ગયો, અને તેને જ મકાબીઅસ અટક પ્રથમ આપવામાં આવી. યોનાથાન યહુદાના જેવો બહાદુર તેમજ સીમોનના જેવો ચાલાક હતો, પરંતુ તેનું આરિત્ય પહેલાં બે ભાઈઓના જેટલું આકર્ષક લાગતું નથી. જે ઝંઘડો થવાનો હતો તેમાં પછીથી એલીઆઝરે સારો ફાળો આપ્યો. શરૂઆતમાં માતાથિયાસ તથા તેના માણસોએ ડુંગરોમાં આશરો લેવાની જગા શોધી, કે જ્યાં ધણી સ્વદેશાભિમાની યહુદીઓ નાસી ગયા હતા. સીરીઅન સૈન્યે તેઓની પાછળ પડ્યાં, અને સાબ્રાથને દિવસે તેઓ લડશે નહિ એ જાણીને તેઓ પર હુમલો કરીને તેઓમાંના ધણીનો સંહાર કર્યો. આથી માતાથિયાસ તથા તેના પુત્રોએ એવો શાણો નિશ્ચય કર્યો કે માત્ર એક સંસ્થાને અર્થે મરતું તે કરતાં અમારા જીવોને માટે લડવું એ વધારે મહત્ત્વનું છે. થોડી વારમાં જ યહુદીઓ હજી નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે વિશ્વાસુ રહેતા હતા તેઓને માતાથિયાસના પક્ષ તરફ આકર્ષવામાં આવ્યા, તેઓમાંના કેટલાએક હાર્સીડીઅન અગર ભક્તિશીળ નામે ઓળખાતા હતા. આ માણસો ફરોશીઓના અધીન હતા, અને તેઓમાં શ્રદ્ધા તથા સ્વદેશાભિમાન સંખ્યા ઓછી હતી. તેઓ હતા કે તેઓ લડાઈમાં કોઈથી પણ ડરતા નહોતા, થોડી વારમાં માતાથિયાસ મરણ પામ્યો અને તેને ઠેકાણે તેના ત્રીજા દીકરા યહુદા સેનાપતિ થયો.

યહુદા મકાબીઅસ ખરેખર બહાદુર માણસ હતો. લડાઈમાં જ્યાં ઝંઘડો વિશેષ દારુણ હોય ત્યાં તે હમેશાં માલૂમ પડતો હતો. તેના નમૂનાની અસર તેના લોકો પર ધણી જ થઈ. આ લોકો સૈકાંથી અન્ય યહુદા પ્રજાઓને આધીન રહેતા હતા, છતાં યહુદાની અસરને લીધે તેઓમાં અન્યથા જેવી હિંમત ઉત્પન્ન થઈ. બધાં વૃત્તાંતો પરથી માલૂમ પડે છે કે આ માણસનું સ્વદેશાભિમાન તદ્દન સ્વાર્થ વિનાનું હતું, અને પોતાની પ્રજાના નિયમો તથા રિવાજોને માન આપવું તે વિના તેને બીજી મતલબ હતી જ નહિ. વળી આજ કારણથી હાર્સીડીઅન પક્ષવાળા તેની સાથે જોડાવા કપૂલ થયા. સેનાપતિ તરીકે તેનું વિશેષ લક્ષણ એ હતું કે તે પોતાના શત્રુઓની નબળાઈ જોઈ શકતો હતો, અને જ્યાં નબળાઈ દેખાય ત્યાં તેઓ પર અચાનક હુમલો કરતો હતો. આ બાબતમાં તે દાઉદના સમર્થ સેનાપતિ યોઆબ જેવો હતો, પરંતુ બીજી બાબતમાં તે ઈસ્રાએલના પ્રથમ રાજા શાઉલના જેવો હતો, એટલે લડાઈમાં તે જેવી શક્તિ ધરાવતો હતો તેવી શક્તિ તે શાંતિના સમયમાં ધરાવી શક્યો નહિ. જ્યારે યહુદીઓનો સેનાપતિ થવા માટે યહુદાને તેડું મળ્યું ત્યારે યહુદીઓ તો દુનિયાના બાકીના ભાગથી ધિક્કારાએલા હતા; માટે જેઓ પ્રથમ તેની સાથે જોડાયા હતા તેઓ ધરખાર વિનાના તેમજ સાધનો કે શસ્ત્રો વિનાના હતા. વળી જે ભાડૂતી ગ્રીક સૈનિકોની સાથે તેને લડવાનું હતું તેઓ

એ જમાનાનાં સારામાં સારાં શસ્ત્રોવડે સજ્જ થએલા હતા, એટલું જ નહિ પણ લડાઈ કરવા સંબંધી અનુભવી સેનાપતિઓની દેખરેખ તળે તેઓને ઉત્તમ તાલીમ મળી હતી. દરેક રણક્ષેત્રમાં યહુદીઓ કરતાં સીરીઅન ઝગણુ હતા એટલું જ નહિ પણ પાલેસ્ટાઈનના ભોમીઆ હોય એવા દેશદોહી યહુદીઓ પણ જનસુસ બનીને શત્રુને મદદ કરતા હતા, છતાં પોતાના માણસોની રક્ષા થઈ શકે અને શત્રુઓનો થોડો જ ભાગ એકી વખતે પોતાની સામે આવી શકે એવાં સ્થળો પસંદ કરવામાં યહુદા પ્રવીણ હતા, અને આવી રીતે તે ધણી જીત મેળવતો હતો.

શરૂઆતમાં તો આ લડાઈ હાથી ને ચિત્તાની લડાઈ જેવી હતી. આ પ્રમાણે યહુદાને પોતાના સૈનિકોને શત્રુની પાસેથી લીધેલાં વસ્ત્રો તથા શસ્ત્રો પૂરાં પાડવાનો વખત મળ્યો. સમારીઆનો સીરીઅન સૂબો આપોલોનીઅસ યુદીઆ પર ચઢી આવ્યો તે અરસામાં યહુદાએ અણધારી રીતે તેના પર હુમલો કરીને તેને મારી નાખ્યો અને તેના સૈન્યનાં શસ્ત્રો કબજે કરી લીધાં. આ પરાજયની ખબર સાંભળીને સીરીઆનો સૂબો સેરોન મોટું સૈન્ય લઈને આવ્યો અને ‘હરિયાઈ માર્ગ’* નામે ઝાળખાતા રસ્તે બારોબાર યરૂશાલેમ પર ચઢી આવ્યો. યરૂશાલેમ તરફ એક પ્રદેશ એવો છે કે જ્યાં બે માઇલના અંતરમાં ૧,૫૦૦ ફુટ જેટલી ઊંચાઈ વધે છે, એ કારણથી કેટલીક જગા એવી હતી કે ત્યાં એકી વખતે એક જ માણસ જઈ શકે. આવી એક જગા પસંદ કરીને યહુદાના માણસો સંતાઈ રહ્યા અને સીરીઅન સૈન્ય પર અચાનક હુમલો કરીને તેઓએ તેઓનો મોટો સંહાર કર્યો.

આ યહુદી જયને કારણે આન્ડીઓઅસ એપીફાનેસની સત્તાને મોટો ધક્કો લાગ્યો, કેમકે આ વખતે તેનો ખજાનો ખાલી હતો. આ કારણથી લુસીઅસ નામે પોતાના એક ઉમરાવને પોતાનું રાજ્ય સોંપીને તે ઈરાન પર ચઢાઈ કરવા માટે નીકળ્યો, પરંતુ ત્યાંથી તે કદી પણ પાછો આવવા પામ્યો નહિ. લુસીઅસે મોટા સૈન્યસહિત ત્રણ સેનાપતિઓને યહુદીઓની સામે મોકલ્યા. સીરીઆની જીત થશે એ વિષે તેઓને એટલી બધી ખાતરી હતી કે યહુદી બંદીવાનોને વેચાતા રાખવા સાડ તેઓની સાથે ગુલામોના સંખ્યાબંધ વેપારી આવ્યા હતા. આ વખતે સીરીઅનોએ બેથ-હોરોનના જે ઘાટ આગળ પહેલાં પરાજય થયો હતો તે તજ દઈને બીજો રસ્તો પકડ્યો, અને યુદીઅન ડુંગરોની તળેટીએ એરમૈસ આગળ છાવણી નાખી; એ દરમિયાન યહુદાએ મિસ્પાહ નામના એક ઊંચા ડુંગર પર પોતાની છાવણી નાખી હતી. સીરીઅન લશ્કર ડુંગરોમાંની

* પાલેસ્ટાઈનના પશ્ચિમ સીમાડા પર હરિયાકાંઠે જે માર્ગે થઈને વેપારીઓના કાફલા યુરોપમાંથી મિસરમાં જતા તે માર્ગ.

એક ખીણમાં થઈને યહુદા પર હુમલો કરવા જતું હતું, એટલામાં યહુદાએ ખીણ ખીણમાં થઈ તેના પર હુમલો કરીને તેના સંહાર કર્યો. આ લડાઈ ઈ. સ. પૂર્વે ૧૬૬માં થઈ.

ખીજે વર્ષે આઠ હજાર પાયદળ અને પાંચ હજાર હથેલનું એક મોટું લશ્કર એકઠું કરીને લુસીઅસ જાતે યહુદીઓની સામે લડવા નીકળ્યો. દશ હજાર માણસનું લશ્કર લઈ યહુદા તેની સામે થયો. બેથશરા આગળ લડાઈ થઈ. આ લડાઈનું પરિણામ અચોક્કસ હતું, એટલામાં અંત્યોખમાં કટોકટીના વખત આવવાથી લુસીઅસને યુદ્ધ તજી પાછા જવાની ફરજ પડી. ત્યાર પછી યહુદાએ મંદિરનાં સેવાકાર્યો પુનઃસ્થાપિત કર્યાં.

ત્યાર બાદ યહુદા આબુબાલુના પડોશીઓની સાથે ઝઘડામાં ઊતર્યો અને તેઓ પર તેણે ધણી જીતો મેળવી. તેણે ઈદુમીઆ પર ચઢાઈ કરીને પ્રાચીન હેબ્રો રાજધાની હેબ્રોનનો કબજો લીધો, તેમજ પશ્ચિમ તરફ આશદોદ સુધી તેણે પોતાની સત્તા સ્થાપિત કરી. થોડા જ મહીનામાં દાઉદના રાજ્ય કરતાં એક મોટા રાજ્ય પર તેનો અમલ થયો, પરંતુ યુદીઆના કેંદ્રસ્થાન યરૂશલેમમાં સીરીઅન સૈન્યનું એક થાણું બાકી રહેલું હતું. છેવટે યહુદાએ એ થાણું પણ કબજો કરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને એમ કરવા જતાં આન્ટીઓખસ યુપાટોર જે પોતાના પિતા આન્ટીઓખસ એપીફાનેસની ગાદીએ બેઠો હતો તે ઉશ્કેરાઈ ગયો. પોતાના પ્રધાન લુસીઅસની દોરવણીથી આન્ટીઓખસે ફરીથી એક મહાન સેના એકઠી કરી. આ સેનામાં એક હજાર પાયદળ, વીસ હજાર હથેલ અને ૩૨ હાથી હતા. આ વખતે પણ ૧૦,૦૦૦ સૈનિકો લઈને યહુદા સામે થયો, અને બેથએક્કારાયાસ આગળ યહુદાનો પ્રથમ પરાજય થયો. આ લડાઈમાં તેના ભાઈ એલીઆઝરનું મરણ થયું. જીવન આન્ટીઓખસ હાથી પર બેસી યુદ્ધ કરતો હતો તેને મારવાને એલીઆઝરે તેના તરફ બાલો ફેંક્યો, પરંતુ એ સમયે તે પોતે જ હાથીના પગ તળે ઘૂંટાઈ મર્યો. આ વખતે સ્થળ પ્રતિકૂળ હતું, તેથી યહુદાને યરૂશલેમને આશરો લેવો પડ્યો, અને સીરીઅન સૈનિકોએ શહેરને ઘેરા લાલ્યો. થોડી વારમાં યહુદીઓને આધીન થવું પડ્યું, અને તેઓ હમેશને માટે દબાઈ જાત, પરંતુ સદ્બાએ અંત્યોખમાં તાજી ગરબડ થવાથી સીરીઅનોને પાછા જવાની ફરજ પડી.

યરૂશલેમ સ્વાધીન થયા પછી સીરીઅનોએ યહુદીઓની સાથે કાલકરાર કર્યો, અને તેમાં યહુદીઓને તેમનો ધર્મ પાળવાની છૂટ સંબંધી ખાતરી આપવામાં આવી. આથી હાસ્સીડીઅન પક્ષનો મોટો ભાગ સંતોષી થયો, તેથી યહુદાને તેના અનુયાયીઓના મોટા ભાગે તજી દીધો. હાસ્સીડીઅન લોકો તો રાજદ્વારી બાબતોમાં રસ લેતા નહોતા, તેથી હમણાં જે બેઠતું હતું તેજ

અમને મળ્યું છે એમ તેઓને લાગ્યું. પછી હુસીઅસ તથા નાના આન્ડીઓખસ પાંચમાને મારી નાખવામાં આવ્યો. ત્યારે દેમેત્રિઅસ પહેલાંએ મુખ્ય યાજ્ઞક તરીકે આલ્ફીમસની નિમણૂક કરી અને તેનો હાસ્સીડીઅન લોકોએ ખુશીથી સ્વીકાર કર્યો. મુખ્ય યાજ્ઞક સીરીઅનોએ ઠરાવેલો હતો, અને તેને સીરીઅન સૈનિકોનો ટેકો હોવાથી યહુદાને ફરીથી જંગલનો આશ્રય લેવો પડ્યો હતો. આ વખતે પાલેસ્ટાઈનમાં નીકાનોર નામે એક સીરીઅન સેનાપતિ હતો. તેના પર યહુદાએ બે જીત મેળવી. તેમાંની બીજી જીત વખતે તેણે તેને મારી નાખ્યો. થોડી વારમાં એક બીજા સીરીઅન સૈન્યે પાલેસ્ટાઈન પર ચઢાઈ કરી, અને યહુદાએ બેથ-હોરોન કે જ્યાં તેણે પ્રથમ જીત મેળવી હતી ત્યાં છેલ્લી લડાઈ કરી. દુશ્મનોના આગમનને લીધે તેનાં ધણું માણસો તેને મૂકીને નાસી ગયાં, તેથી માત્ર ૮૦૦ માણસોને લઈને તેને તેના બળવાન શત્રુઓની સામે જવું પડ્યું. આવી સ્થિતિ હોવા છતાં તે જીત પામવાની અણી પર હતો એટલામાં તેને મારી નાખવામાં આવ્યો. લડાઈ પછી તેના બે ભાઈઓ સીમેન તથા યોનાથાનને મોડાઈમ એટલે પોતાના ગામમાં તેને તેના પિતાની સાથે દાટવાની પરવાનગી આપવામાં આવી. પોતાના નેતાને પડતો જોઈને તેના અનુયાયીઓ નાકા, છતાં આ મહા વીરે પોતાની પ્રજાની જે સેવા કરી તે સોનાના અક્ષરે લખવાજોગ છે. ટૂંકામાં, તેણે ૧. તેઓને પોતાના હકને સાફ લડતાં શીખવ્યું; ૨. તેઓને પોતાના કાયદા તથા રિવાજોનો બચાવ કરવામાં મદદ કરી; ૩. તેઓને ધાર્મિક ધૂટ મેળવી આપી; ૪. વેરાઈ ગએલા ધણા યહુદીઓને પાછા લાવીને નવા ઇસ્રાએલી સંસ્થાનના પાયા નાખ્યા; ૫. પોતાની દેશજાતિઓમાં રાજદ્વારી સ્વતંત્રતાની ઉમેદ ઉપજાવી; અને ૬. તેઓને હિંમત, સ્વદેશાભિમાન તથા વ્યવહારૂ ધાર્મિકપણાનો ઉમદા નમૂનો આપ્યો.

હવે યહુદીઓ જોકે બહાદુરીથી લડ્યા તોપણ તેઓને જે સ્વતંત્રતા મળી તે એકલા પોતાના પ્રયત્નોને લીધે મળી ન હતી; કેમકે આ સમયમાં

યોનાથાન

સીરીઆની ગાદીને માટે હરીફાઈ કરવામાં આવતી હતી, અને આ અંધરનો લાલ માતાધિયાસના દીકરા હોશિયારીથી લેતા હતા. ઈ. સ. પૂર્વે ૧૫૨માં આલેક્ઝાન્ડર બાલાસ નામનો એક જુવાન ઊભો થયો. તેણે આન્ડીઓખસ એપીફાનેસનો દીકરો હોવાનો દાવો કરીને રાજ કરતા સીરીઅન રાજ દેમેત્રિઅસ પહેલાની વિરૂદ્ધ ફિતૂર કર્યું. આ માણસને પ્રથમ અનેક રાજાઓનો ટેકો મળવાથી તેણે ઈ. સ. પૂર્વે ૧૫૦માં દેમેત્રિઅસ પહેલાને હરાવીને તેને મારી નાખ્યો. પરંતુ ત્યારથી બે વર્ષ પછી આ રાજાનો પુત્ર દેમેત્રિઅસ બીજો ભાદૂતી સૈન્યે લઈને પોતાના પિતાની ગાદીને સાફ લડવા તૈયાર થયો. એવે મિસરનો રાજા ટોલેમી ફિલોમેટોર આલેક્ઝાન્ડર બાલાસની વિરૂદ્ધ થયો. ઈ. સ. પૂર્વે ૧૪૫માં

અંત્યોખની પાસે આલેકઝાન્ડરને તેના અનુયાયીઓના હાથે મારી નાખવામાં આવ્યો, પરંતુ તેના મરણ પછી થોડી જ વારમાં તેના સેનાપતિઓમાંનો એક ઝુકોન કરીને આલેકઝાન્ડરના એક નાના બાળકનો પક્ષ લઈને બહાર પડ્યો, અને તેને ગાદીએ બેસાડવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. આ ચાલુ ઝબડાને કારણે સીરીઅન રાજ્યનું બળ ઘણું ઘટી ગયું. આ બધી બીનાનો લાભ યહુદીઓએ લીધો.

યોનાથાનનાં શરૂઆતનાં કૃત્યો મહત્ત્વનાં નથી, કેમકે તે સમયમાં તે જીવ લઈને આમતેમ નાસતો ફરતો હતો. પાલેસ્ટાઈનમાં સીરીઅનોએ બાબેલેસ નામના એક સેનાપતિને રાખ્યો હતો, અને તે યોનાથાનને પકડવા પ્રયત્ન કરતો હતો. બેથલેહેમ તથા મૃત સરૌવરની વચ્ચે પહાડી પ્રદેશમાં કેકુઆ આગળ યોનાથાને પ્રથમ મુકામ કર્યો, તોપણ અહીં સલામતી નથી એવું માલૂમ પડવાથી તેણે મુકામ બદલવાનો નિશ્ચય કર્યો. નદીપાર નાખ્ખાથીઆ નામનો પ્રદેશ હતો, અને ત્યાંના રહીશો પહેલાં યહુદાની સાથે મિત્રાચારીનો સંબંધ રાખતા હતા તેથી યોનાથાને પોતાનો સરસામાન લઈને પોતાના ભાઈ યોહાનને ત્યાં મોકલ્યો. તેઓ ત્યાં જતા હતા એટલામાં જાંઘી નામે કૂળના માણસોએ તેઓ પર હુમલો કરીને યોહાનને મારી નાખ્યો. આથી યોનાથાન તથા સીમોને પોતાના ભાઈનું વેર લેવા માટે યરદન નદી ઓળંગી, અને જાંઘીના માણસો એક લગ્નમાં રોકાયેલા હતા એટલામાં તેઓએ તેમના પર તૂટી પડીને તેમનો સંહાર કર્યો અને તેમને લૂંટી લીધા. આ પ્રમાણે કર્યા પછી યોનાથાન તથા સીમોન ધર તરફ વળ્યા, પરંતુ તેઓ નદી સુધી પહોંચ્યા એટલામાં તો સીરીઅન સૈન્યો તેઓની આજુબાજુ ફરી વળ્યાં, તેથી પોતાની છાવણી તથા સરસામાન પડતાં મૂકીને યોનાથાન તથા સીમોનને તત્કાળ નાસી જવું પડ્યું. તેઓ તરીને નદી ઓળંગી ગયા. પછી તેઓએ યુદીઆના રણમાં આશરો શોધ્યો.

આવી સ્થિતિમાં કેટલાક વખત સુધી રહ્યા પછી દેમેત્રિઅસ પહેલાએ યુદીઆની અંદર યોનાથાન તથા તેના અનુયાયીઓને રહેવાની પરવાનગી આપી. આથી યોનાથાને પોતાના મુખ્ય સ્થળ તરીકે મિદમાશ પસંદ કર્યું; ત્યાં શાબીલના બહાદુર દીકરા યોનાથાનનાં કૃત્યોને લીધે નામાંકિત થયેલો એક કિલ્લો હતો. આ જગાએ યોનાથાને દેમેત્રિઅસના તાબેદાર તરીકે રાજ કર્યું; તથાપિ યરૂશલેમમાંના કિલ્લા પર તથા યુદીઆની સરહદ પર બાંધેલાં કિલ્લાબંધ શહેરો પર દેમેત્રિઅસ પોતે જ કાબૂ ધરાવતો હતો. ઈ. સ. પૂર્વે ૧૫૨માં આલેકઝાન્ડર બાલાસ ઊભો થયો ત્યારે યહુદીઓને પોતાના પક્ષમાં રાખવા ખાતર દેમેત્રિઅસ પહેલાએ યોનાથાનને એક નાનું સૈન્ય કાયમ

રાખવાની તથા ફરીથી યજ્ઞશાલેખની કિલ્લેબંદી કરવાની પરવાનગી આપી. તેજ પ્રમાણે આલેકઝાન્ડર બાલાસે પણ ચેનાથાનનો ટેકા મેળવવા ખાતર તેને મુખ્ય યાજક બનાવ્યો, અને તેથી તે રાજદ્વારી તેમજ ધાર્મિક બાબતોમાં યહુદી સંસ્થાનનો શિરપતિ બન્યો. આ પ્રમાણે દેમેત્રિઅસ પહેલા તથા આલેકઝાન્ડર બાલાસને સરખી રીતે ચેનાથાનની જરૂર પડી, અને તેણે સારી રીતે એ બંનેનો લાભ લીધો. આ સ્થિતિમાં ચેનાથાન પોતાની સત્તા મજબૂતપણે સ્થાપવા લાગ્યો. આગલા મુખ્ય યાજક હેલેની રિવાળે તરફ વલણ રાખતા હતા, તેથી ચેનાથાન તેઓના કરતાં લોકોને વધારે પ્રિય થઈ પડ્યો હશે; તથાપિ જેના હાથ લડાઈથી લોહીઆળ થએલા હોય એવા કોઈ પણ માણસ મંદિરમાંનાં સાથી પવિત્ર સેવાકાર્યો કરે એ ચુસ્ત હાસસીડીઓને સ્વાભાવિક રીતે જ મુશ્કેલ લાગ્યું.

આલેકઝાન્ડર બાલાસના પ્રતાપે ચેનાથાનની સત્તા જલદીથી વધી ગઈ, તેને યુદીઆનો સુખો નીમવામાં આવ્યો અને આલેકઝાન્ડરને ટેકા આપવાને બદલે તેણે અનુક્રમે જોપ્પા, આરહોદ, આરકલોન તથા એકોન નામનાં પલિસ્તી શહેરોનો કબજો લીધો. જોપ્પા બંદર મળી આવવાથી યહુદીઓને દુખીતો લાભ થયો, કેમકે તે બંદર કુદરતી રીતે જ યજ્ઞશાલેખના વેપારને માટે અનુકૂળ છે. વળી તે વખતથી માંડીને જોપ્પામાં કાયમ યહુદીઓની વસ્તી રહી. ત્યારબાદ દેમેત્રિઅસ બીજો સીરીઆનો રાજ થયો, ત્યારે તેને મોટાં દાન આપીને તથા કાવાદાવા રચીને ચેનાથાને તેની પાસેથી બીજા લાભ પણ મેળવ્યા. એક તો સમારીઆનો એક ભાગ યુદીઆની સાથે જોડવામાં આવ્યો, અને બીજો, ત્રણસો તાલંત આપવાને બદલે તેણે કાયમને માટે કર માફ થયાનું વચન, મેળવ્યું. આ પ્રમાણે ચેનાથાનના વખતમાં જે સ્વતંત્રતાને સાડુ યહુદા લડ્યો હતો અને જે તેણે થોડું અંશે મેળવી પણ હતી તે પૂરી રીતે યહુદીઓને મળી.

ચેનાથાને પોતાની સત્તા ધણે અંશે દાવપેચ રમીને મેળવી હતી; વળી એવા જમાનામાં તે પોતે જ વિશ્વાસઘાતનો ભોગ થઈ પડ્યો એ બ્યારે આપણે વાંચીએ છીએ ત્યારે આપણને નવાઈ લાગતી નથી. આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ તુફાન નામનો એક સીરીઅન સેનાપતિ હતો. યહુદીઓ સ્વતંત્ર થાય એવી આ માણસની મરજી નહોતી, તેથી તેણે લશ્કર લઈને યજ્ઞશાલેખ પર ચઢાઈ ફરી. તેનો હેતુ દક્ષિણ પાલેસ્ટાઈનનો કબજો લેવાનો હતો, અને તે એમ માનતો હતો કે ચેનાથાન હાથ આવશે તોજ આ હેતુ પાર પડશે. ચેનાથાનની સામે સીધી રીતે લડવામાં જોખમ છે એ જાણી તુફાને તેની સાથે છેતરપિંડી કરીને તેને કબજો કર્યો, તોપણ યહુદીઓની સામે તે ફાવી શક્યો નહિ. માતાથિયાસનો એક દીકરો હજી બાકી હતો. ચેનાથાનની જગાએ સીમોન આગળ પડ્યો, અને

હાઈ આમળ ચલાવવામાં આવી. પછી જ્યારે તુફાનને માલુમ પડ્યું કે મારો હેતુ નિષ્ફળ નીવડે છે ત્યારે તેણે રીસાઈને યોનાથાનને મારી નાખ્યો. છેવટે સીરીઅનો હેરાન થઈને પાછા ગયા. પછી તુફાને બાળ રાજ આન્ટીઓખસ છટકાને મારી નાખીને રાજ્ય પડાવી લીધું, પણ અંતે તેને પણ મારી નાખવામાં આવ્યો. સીમોન તથા તેના અનુયાયીઓ યોનાથાનનું શબ લઈને પાછા મોડાઈને ગયા, અને ત્યાં તેઓએ તેને તેના પિતા તથા બાઈઓની સાથે માનસહિત દફનાવ્યો.

આ અણીના સમયે યહુદી પ્રજાને નેતા થવા માટે જે માણસને તેડું મળ્યું તે પહેલેથી જ પોતાના સારા સ્વભાવ તથા ડહાપણને લીધે નામાંકિત હતો; એટલું જ નહિ પણ તેણે ધણી હાઈઓમાં પોતાના બાઈઓના જેવાં કેશલ્ય તથા બહાદુરી પ્રદર્શિત કર્યાં હતાં. તેનામાં ફરી યહુદાનો મહાન આત્મા સજીવ થયો. નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે તે ભક્તિશીલ હતો, મજબૂત પાયા પર સંસ્થાનની રચના કરવાનો તેનો દૃઢ નિશ્ચય હતો, એટલું જ નહિ પણ પોતાની પ્રજાના માણસો, પછી તેઓ યુદ્ધઆમાં રહેતા હોય કે દૂર દૂરના દેશમાં રહેતા હોય, તોપણ તે સર્વના ભાવિ સંબંધી તે ખરા હૃદયથી રસ લેતો હતો. દાબિદ તથા યોશીયાહની માફક તે પોતાના લોકોનો ખરો પિતા થયો, અને તેનો નમૂનો તેના સંતાને લીધો હોત તો પાછળનો ઇતિહાસ જુદો જ હોત. તેના વખતમાં દેમેત્રિઅસ બીજો પાલેસ્ટાઈન પર નામની સત્તા ધરાવતો હતો, પરંતુ સીરીઅન રાજ્ય એટલું બધું અબળ થઈ ગયું હતું કે પાલેસ્ટાઈનમાં કર લેવાતા નહોતા અને સીમોને એક સ્વતંત્ર રાજની માફક જ રાજ કરીયું. પોતાની સત્તા વધારે મજબૂત કરવા માટે તેણે મૂલ્યવાન દાનો લઈને એક પ્રતિનિધિ મંડળને રોમ મોકલ્યું. આથી જોકે તાત્કાલિક લાભ થયો હશે, તોપણ આવી રીતે પોતાના બાઈઓનું અનુકરણ કરીને સીમોને પાલેસ્ટાઈનમાં રોમન સત્તા સ્થાપન કરવાનું અળણે પહેલું જ પગલું ભર્યું; કેમકે પાલેસ્ટાઈનની બાબતોમાં રોમનોએ હાથ ધાલવાના પરિણામે એક સૈકાની અંદર જ સદાકાળને માટે યહુદી સ્વતંત્રતાનો અંત આવવાનો હતો. છતાં સીમોનના પોતાના સમય તરફ જોઈએ તો તે શાંતિ તથા આબાદીનો સમય હતો, અને એવો સમય તો ઇસ્રાએલે થોડો જ જોયો હતો.

સીમોનનો મુખ્ય જય તે ગાઝારા એટલે પુરાતન ગેઝર કબજે કરવાનો હતો. આ શહેર આબાદોનના મેદાનની પશ્ચિમ દિશાએ આવેલું હતું. પશ્ચિમથી યુદ્ધઆમાં જતાં તે રસ્તામાં આવેલું હતું; જોખાથી આવતો સરિયામ માર્ગ ત્યાં થઈને જતો હતો. તે માર્ગે થઈને ભૂમધ્ય સમુદ્રના સમસ્ત વેપારની આવળ થતી હતી. શહેરના રહેવાસીઓએ હિંમતથી હાઈ કરી

છતાં સીમોને શહેરનો કબજો લીધો, અને વસ્તીના અમુક ભાગને ખીજે સ્થળે ખસેડીને તેઓને ઠંકાણે તેણે યહુદીઓને વસાવ્યા. આટલા બધા બળવાન શત્રુઓની મધ્યે રહીને યહુદી સંસ્થાન આખાદ થાય માટે વેપાર વધારવાની આવશ્યકતા હતી, માટે સીમોને જોખા બંદરનો પૂરી રીતે કબજો લઈને તે સુધાર્યું; એટલું જ નહિ પણ યરૂશાલેમની મધ્યે સીરીઅન સૈન્યનું જે થાણું લાંબા વખત સુધી ટકી રહ્યું હતું તેને ઘેરા લાલિને છેવટે તે પણ તેણે કબજો કર્યું. આથી યહુદીઓના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેજ વખતે તેણે મંદિરની પણ કિલ્લેબંદી કરી. સીમોનના આવા જયની ખબર સાંભળીને સીરીઆનો રાજા આન્ટીઓખસ સીદેટસ—દેમેત્રિઅસ પહેલાનો પુત્ર—ઉશ્કેરાઈ ગયો. તેણે ખંડણીની માગણી કરી, અને તે આપવાની સીમોને ના પાડી ત્યારે તે બળાત્કારથી લેવા માટે તેણે સૈન્ય મોકલ્યું; આ સૈન્યને સીમોનના દીકરા જોન હુરકાનસની સરદારી હેઠળ યહુદીઓએ હરાવ્યું. આ જયને કારણે સીમોનના બાકીના દિવસો પર્યંત તે પરદેશી સત્તાથી સ્વતંત્ર રહ્યો.

આ બધું હોવા છતાં સીમોને પોતે રાજા હોવાનો દાવો કર્યો નહિ. અલબત્ત, તેણે પોતાના નામે સિક્કા પડાવ્યા. તે શેકલ અને અર્ધા શેકલના હતા. તેની એક બાજુએ શેકલ કે અર્ધો શેકલ તથા બીજી બાજુએ યરૂશાલેમ અથવા પવિત્ર યરૂશાલેમ એવો લેખ હતો. સીમોને પોતાના દેશની જે સેવા કરી હતી તેના બદલામાં તેના ઉપકારી લોકોએ જે અધિકાર આલેકઝાન્ડર બાલાસે યોનાથાનને પ્રથમ આપ્યો હતો, તેજ અધિકાર તેને સ્વેચ્છાથી આપીને તેને રાજદ્વારી સૂઆ તથા સેનાપતિ તરીકે જ નહિ પણ મુખ્ય યાજ્ઞક તરીકે પણ ઠરાવ્યો. આથી તે શાંતિના તેમજ લડાઈના સમયમાં યહુદીઓનો માનીતો નેતા થયો; તે તાજ વગરનો રાજાજ હતો અને આટલા માનથી જે તેની પછીના યહુદી નેતાઓ સંતોષી થયા હોત તો પાછળના જમાનામાં પ્રજાકીય ઇતિહાસ જુદું જ સ્વરૂપ ધારણ કરત.

સીમોનની કારકિર્દીમાં ગીતશાસ્ત્રનું પુસ્તક ધાણું કરીને પૂરું કરવામાં આવ્યું. ધણું ગીત પર અને ખાસ કરીને પુસ્તકના પાછલા અર્ધા ભાગનાં ગીત પર મકાબી જમાનાના ઝઘડાની છાપ પડેલી જણાય છે. દાખલા તરીકે ૭૪ તથા ૮૯ માં ગીતમાં આન્ટીઓખસે મંદિર અપવિત્ર કર્યું હતું, અને યહુદીઓની ભારે સત્તાવણી કરી હતી એ વિષેની સ્પષ્ટ સૂચનાઓ રહેલી છે. બીજાં ગીતમાં, દાખલા તરીકે ૧૧૮માં ગીતમાં, નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે જે ભાવ આ વખતેથી માંડીને યહુદી ધર્મના વિશેષ લક્ષણરૂપ થઈ ગયો હતો તે પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે. વળી ગીતશાસ્ત્રનાં છેલ્લાં ગીતના ૩૫ તરફ જોઈએ તો માલૂમ પડે છે કે તેઓ ખાસ રીતે મંદિરની બજનસેવા વખતે ગાવા રચાયાં હોય એવું

સંભવે છે. આ શાંતિ તથા આબાદીના દિવસોમાં અગાઉ થએલાં ગીતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હશે, અને પહેલાં બે ગીત પ્રસ્તાવનારૂપે તથા સમાપ્તિનું ૧૫૦મું સ્તોત્ર ઉમેરીને ગીતશાસ્ત્ર પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હશે. જૂના કરારનાં પુસ્તકોમાં ગીતશાસ્ત્ર છેલ્લામાં છેલ્લું પૂર્ણ થયેલું લાગે છે; માટે સીમોનના મરણ પહેલાં જૂના કરારમાંનાં બધાં જ પુસ્તકો લખાઈ ગયાં હશે. તથાપિ સભાશિક્ષક, સુલેમાનનું ગીત તથા એસ્તેર એવાં એવાં પુસ્તકોના ઉપયોગીપણા વિષે પહેલાં ખ્રિસ્તી સૈકાની આખર સુધી ચર્ચા ચાલી, અને ત્યારે જ જૂના કરારનો નિયમગણ પૂરા કરવામાં આવ્યો.

સીમોનમાં આટલાં બધાં સારાં લક્ષણો હોવા છતાં માતાધિયાસના બીજા દીકરાઓને બળાત્કારથી મરણ ભોગવવાનો જે અનુભવ થયો હતો તેનાથી તે બચ્યો નહિ. તેનું ખૂન કરનાર તેનો જમાઈ હતો. આ માણસનું નામ ટૉલેમી હતું અને તેને યરદનની ખીણમાંના પ્રદેશ પર સૂબો ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. સીરીઅન દરબાર તરફથી મને ટેકા મળશે એમ ટૉલેમી જાણતો હતો. પરંતુ બે બાબત તેના ખ્યાલમાં આવી નહોતી : ૧. પોતાના મકાળી નેતાઓ પ્રત્યે લોકોનું વિશ્વાસુપણું; અને ૨. સીમોનના પુત્ર જોન હુરકાનસની શક્તિ. ટૉલેમીના કાવતરાનો ભોગ થવાને બદલે ચોહાન તરત યરૂશાલેમ ગયો, અને ત્યાં તેને લોકોએ મુખ્ય યાજ્ઞક તથા સૂબો ઠરાવ્યો.

આ સમયના સીરીઅન રાજ્યોમાં આન્ડીઓખસ સીદેટેસ વિશેષ કાર્ય-કુશળ જણાય છે. જોકે સીમોન પર તેણે જે પ્રથમ હુમલો કર્યો હતો તેમાં તે જોન હુરકાનસ નિષ્ફળ ગયો હતો તોપણ હુરકાનસ હોદ્દા પર આવ્યો ત્યારે તેણે ફરીથી પાલેસ્ટાઈનમાં પોતાની સત્તા સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ જમાનાનો ઇતિહાસકાર જોસેફસ જે વાત યહુદીઓના ગેર-લાભમાં હોય તે વિષે ઓછું લખે એ સ્વાભાવિક છે; તોપણ ખાતરીની વાત છે કે આન્ડીઓખસ સીદેટેસે યરૂશાલેમને ઘેરો ઘાલ્યો એટલું જ નહિ પણ તે કબજે પણ કર્યું. વળી તેણે યહુદીઓને ભારે ખંડણી ભરવાની ફરજ પાડી હશે. છતાં યહુદીઓ મારા પ્રત્યે વિશ્વાસુ રહે એવી ઇચ્છાથી તેણે યુદ્ધીઓનો કાપૂ જોન હુરકાનસની પાસે રહેવા દીધો, અને યરૂશાલેમનો નાશ કર્યો નહિ. ત્યાર બાદ આન્ડીઓખસે પાર્થીઅન લોકો પર ચઢાઈ કરી, એટલે યહુદી સૈનિકો લઈને જોન હુરકાનસ તેની સાથે સામેલ થયો. આ લડાઈમાં ઈ. સ. પૂર્વે ૧૨૯માં આન્ડીઓખસ સીદેટેસનું મરણ થયું, ત્યારથી સીરીઅનોના વચ્ચે પડવાની બીક સિવાય પોતાના રાજ્યનો વિકાસ કરવાનો યહુદીઓને અવકાશ મળ્યો. આથી રાજદ્વારી બાબતોમાં યહુદીઓને પૂર્ણ સ્વરાજ મળ્યું. આ સ્થિતિ ૫૦ વર્ષ કરતાં કંઈક વધારે મુદત સુધી ટકી રહી. જે ઉમેદો તથા કાર્યકુશળતા પોતાના કુટુંબનાં લક્ષણરૂપ

હતાં તેજ જોન હુરકાનસમાં પણ જોવામાં આવે છે. રાજદારી બાજતોમાં તે ઇસિએલના પ્રખ્યાત રાજ દાઢિદનું અનુકરણ કરવાના પ્રયત્ન કરતો હતો. એક નાનું સરખું રાજ્ય સ્થાપન કરીને તથા ઇસિએલના પ્રાચીન શત્રુઓને દબાવીને કોઈથી ઇસિએલ પર હુમલો થઈ શકે નહિ એવું કરવાનો તેનો હેતુ હતો. પરદેશી ભાડૂતી સૈનિકા કામમાં લઈને પણ તે દાઢિદ રાજનું અનુકરણ કરતો હતો, અને તેમ કરવા માટે પાથીઆની સામે થએલી લડાઈ વખતે પોતાને જે અનુભવ થયો હતો તે વડે તેને દોરવણી મળી હશે. હવે પોતાના ધર્મ-સિદ્ધાંતોની રક્ષા કરવાને માટે જ પ્રથમ મકાબી નેતાઓએ તરવાર ઉગામી હતી માટે તેઓની રાજનીતિથી જોન હુરકાનસની રાજનીતિ પહેલેથી જ વિપરીત જણાય છે. તેણે પહેલી ચઢાઈ ચરદનથી પૂર્વ દિશા તરફ આવેલાં શહેરો પર કરી હતી. પછી તેણે શખેમ તથા દક્ષિણ સમારીઆ પર ચઢાઈ કરી. આમાં તેનો એવડો હેતુ જણાય છે, એટલે સમરૂનીઓ પર વંશપરંપરાથી ઊતરી આવેલું વેર વાળવાનો, તથા વિકાસ પામતી યહુદી પ્રજાને રહેવા માટે વ્યવસ્થા કરવાનો. મરીઝીમ પર્વત પર બે સૈકાંથી સમરૂનીઓનું જે મંદિર આવેલું હતું તેનો તેણે સમૂળગો નાશ કર્યો. આ ધર્મવિરોધી કામને લીધે યહુદીઓ તથા સમરૂનીઓની વચ્ચે જે વિષમ સ્થિતિ હતી તે વિશેષ બગડી. ત્યાર પછી તેણે ઈફ્રુમીઆનાં મુખ્ય શહેર મારીસ્સા તથા દોરા કબજે કરી લીધાં; અને તેઓના સંબંધમાં તેનું વર્તન ખાસ રીતે ગેરવાજબી માલૂમ પડે છે; કેમકે જોન હુરકાનસના પૂર્વજોએ ધાર્મિક છુટની રક્ષા કરવા માટે પ્રથમ તરવાર ઉગામી હતી, ત્યારે તો તેણે પોતે તેઓના પુરાતન શત્રુઓ એટલે અદોમીઓને કાંતો પોતાનો પ્રજાકીય ધર્મ તજ દેવાની કાંતો બંદીવાસમાં જવાની ફરજ પાડી. આ રાજનીતિનું પરિણામ દૂર દૂર સુધી પહોંચી ગયું; કેમકે વશ થએલા અફ્રુમીઓ પર અમલ ચલાવવાને માટે જેઓની નિમણૂક કરવામાં આવી તેઓમાં હેરાદનો પૂર્વજ આન્ટીપાતર હતો. તે માણસ પાછળથી યહુદીઓ પર અમલ ચલાવવાનો હતો, અને તેના રાજવહીવટને કારણે છેવટે યહુદી સંસ્થાનનો નાશ થવાનો હતો. સૌથી છેલ્લે જોન હુરકાનસે સમરૂન શહેર પર ચઢાઈ કરી. પોતાની રક્ષા કરવા માટે આ સ્થળ અનુકૂળ તથા તેના કિલ્લા મજબૂત હોવાથી ઘેરો એક વર્ષ સુધી ચાલ્યો, અને છેવટે બૂખમરારે લીધે જ જોન હુરકાનસ તે કબજે કરી શક્યો. સમરૂનીઓની મદદમાં જે સીરીઅન સૈન્યો મોકલવામાં આવ્યાં તેમને જોનના દીકરા હરાવી શક્યા; કેદી કરવામાં આવેલા નાગરિકોને ગુલામ તરીકે વેચવામાં આવ્યા અને કેટલાક વખત સુધી શહેર ખંડેર સ્થિતિમાં રહ્યું. ઉત્તર દિશા તરફ જોનના રાજ્યની સીમા દક્ષિણ ગાલીલમાં આવેલા હુંગરો સુધી, દક્ષિણમાં પાલેસ્ટાઈનની છેલ્લી હદ સુધી, પશ્ચિમમાં જોખ્ખા તથા દરિયા સુધી અને પૂર્વમાં અરણ્ય સુધી વધારવામાં આવી.

જેન હુરકાનસના વિજયોને લીધે સામાન્ય રીતે યહુદીઓને આનંદ થયો હતો, પરંતુ તેઓમાંનો એક બળવાન પક્ષ કે જે મકાબી જમાનાની શરૂઆતમાં પ્રથમ 'ફરોશીઓ'ને નામે ઉપસ્થિત થયો હતો તે પક્ષના માણસો ધીમે ધીમે તેની પાસેથી ખસવા લાગ્યા, તેનું કારણ એ હતું કે જે રાજનીતિનો ઉદ્દેશ માત્ર અન્ય પ્રજાઓને દબાવવાનો હોય તે રાજનીતિ તેઓને ગમતી નહોતી. આ કારણથી જેન હુરકાનસ પછી એક અપવાદ સિવાય બધા મકાબી નેતાઓને ફરોશીઓના વિરોધનો અનુભવ થયો. પરિણામે જે સાદુકીઓનું બળ વધતું જતું હતું તેઓ તરફ મકાબી નેતાઓ વલણ રાખવા લાગ્યા, અને તેઓની સાથે સાદુકીઓ બધી રીતે ભળી ગયા. આ પ્રમાણે તેના વિજયના જમાનામાં પણ યહુદી સંસ્થાન ફૂટ પડેલા ધર જેવું જણાય છે. યહુદી પ્રજાના જે સૌથી સારા ધાર્મિક નેતાઓ હતા તેઓ તથા મકાબી કુટુંબના માણસોની વચ્ચે હવેથી જુદાપણું થવા લાગ્યું, અને જે ઉમદા આદર્શોને માટે પોતાના પિતૃઓએ લડાઈ કરી હતી તે મકાબી વંશના માણસો તદ્દન ભૂલી ગયા ત્યાં સુધી તેઓ વધારે ને વધારે સંસારી તથા સ્વાર્થભરેલી રાજનીતિને વળગી રહ્યા.

જેન હુરકાનસ વસિયતનામું કરી ગયો હતો તે પ્રમાણે તેની વિધવા સંસ્થાનની રાજદારી શિરપતિ ઠરી અને તેનો જ્યેષ્ઠ પુત્ર આરિસ્ટોબ્યુલસ મુખ્ય યાજક રૂયો. આ વ્યવસ્થા નવા પ્રકારની હતી એટલું જ નહિ પણ તે બધાના ગેરલાભમાં ઊતરી. આરિસ્ટોબ્યુલસે પોતાની માતાને કેદખાનામાં નાખી, અને ત્યાં તે ભૂખે મરણ પામી. તેની સાથે તેણે પોતાના ભાઈઓમાંના ત્રણને કેદ કર્યા કે જેથી ગાદીને માટે પોતાની સાથે કોઈ હરીફાઈ કરી શકે નહિ. આન્ટી-ગોનસ નામનો તેનો બીજો ભાઈ હતો. તે તેની સાથે લાંબા વખતથી લડાઈમાં જોડાએલો હતો. તેના પર તે હેત રાખતો હતો તેથી તેણે રાજ્યમાં પોતાની સાથે તેને ભાગીદાર કર્યો. પરંતુ આનું પરિણામ પણ સાફ ન આવ્યું. જતે દહાડે આરિસ્ટોબ્યુલસને આન્ટીગોનસ પર અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો અને રાણી તથા રાજદારી પુરુષોની સંતોષસનો ભોગ થઈને આરિસ્ટોબ્યુલસે અગ્નિ પોતાના આ ભાઈને પણ મારી નાંખાવ્યો. આરિસ્ટોબ્યુલસે દૂક મુદત સુધી રાજ કર્યું. તેમાંની એજ બીના જાણવા જેવી છે : ૧. તેણે રાજ્યનો હોદ્દો ધારણ કર્યો; પોતાની મેળે તથા લોકોની સંમતિ મેળવ્યા વિના તેણે પોતાના માથા પર રાજમુગટ પહેર્યો. ૨. તેણે આખા ગાલીલનો કબજો કર્યો. એ સમયમાં એ પ્રદેશમાં પ્રાચીન ઈસ્રાએલીઓના થોડા જ વંશજો રહેતા હતા. વસ્તીનો ધણોખરો ભાગ સીરીઅન તથા ગ્રીક લોકોની મિશ્રિત થયેલી વસ્તીનો હતો; પરંતુ આરિસ્ટોબ્યુલસે ગાલીલમાં યહુદીઓને મોટી સંખ્યામાં વસાવ્યા, તેથી હવે પછી પ્રજા, ભાષા તથા ધર્મ એ બધી બાબતોમાં યુદીઓની સાથે ગાલીલ ગાઢ સંબંધમાં આવ્યો.

આરિસ્ટોપ્યુલસના રાજ્યની મુદત એટલી બધી ટૂંકી હતી કે રાજપદ ધારણ કરીને તેણે જે નવીનતા દાખલ કરી તેની સામે ફરોશીઓને વ્યવસ્થિત રીતે વિરોધ કરવાનો અવકાશ મળ્યો નહિ. પરંતુ તેની

આલેક્ઝાંડર

જનિઅસ

(૧૦૪-૭૮) હોદ્દા પર આવ્યો, ત્યારે એ અવકાશ તેમને મળ્યો. પોતાના ભાઈઓની સાથે તેને પણ આરિસ્ટોપ્યુલસે કેદ કર્યો હતો; પરંતુ તેને છુટો કરવામાં આવ્યો હતો, તેનાં લગ્ન થઈ ગયાં હતાં, અને તેના ભાઈની વિધવા સાથે એ ઉર્ફે આલેક્ઝાન્ડ્રાની મદદથી તેને ગાદી પર બેસાડવામાં આવ્યો હતો. આ આલેક્ઝાન્ડર જનિઅસ ફરોશીઓના મહાન શત્રુ તરીકે ઓળખાય છે. તે બધી રીતે નાલાયક હતો. દૈહિક રીતે પ્રજાનું બળ તેની પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યું હતું, એવા અરસામાં આવો માણસ ગાદીએ આવે એ તો યહુદીઓનું કમનસીબ હતું. તેના ત્રણ હેતુ જણાય છે : ૧. સમ્રાટ તરીકે અમર્યાદિત સત્તા ભોગવવાનો, ૨. ફરોશીઓના બળનું ખંડન કરવાનો, અને ૩. છેલ્લી હદ સુધી યહુદી સંસ્થાનની સીમા વધારવાનો. પૂર્વે તથા પશ્ચિમે જે ગ્રીક શહેરો આવેલાં હતાં, મિસરમાં જે રાજ્યો રાજ કરતા હતા, તથા મૃત સરોવરની દક્ષિણ તરફ જેનું બળ દિવસે દિવસે વધતું જતું હતું તે અરબસ્તાન, એ બધાની તીવ્ર વિરુદ્ધતા તેણે ઉત્પન્ન કરી. સાથે સાથે તે પોતાના જ દેશમાં અગ્રિય થઈ પડ્યો. તેને જય કરતાં પરાજયનો વધારે અનુભવ થયો. આ સ્થિતિમાં યહુદીઓએ ઉરકેરાર્થને તેની સામે થવા માટે દમરકના સૂબા દેમેત્રિઅસનો સાથ શોધ્યો. છેવટે આલેક્ઝાન્ડરને હરાવીને દેશ બહાર કાઢી મૂકવામાં આવ્યો, તોપણ મકાબી વંશ પ્રત્યે યહુદીઓનો એટલો બધો ભાવ હતો કે તેઓએ પસ્તાઈને તેને પાછો બોલાવ્યો. છતાં પોતાના શત્રુઓને માફ અને પોતાના હેરાન થએલા લોકોને શાંત કરવાના પ્રયત્ન કરવાને બદલે તેણે વિશ્વાસઘાત કરીને ૮૦૦ ફરોશીઓને જાહેરમાં વધસ્તંભે જડ્યા! બાકીના ફરોશીઓને એટલું બધું ભય લાગ્યું કે તેમાંના ૮,૦૦૦ તો દૂર દેશ નાસી ગયા. આ પ્રમાણે ૬ વર્ષ સુધી આંતરવિગ્રહ ચાલ્યા પછી તથા ૫૦,૦૦૦ માણસો ગૂમાવ્યા પછી આલેક્ઝાન્ડર જનિઅસની પહેલી ઉમેદ સફળ થઈ. પરંતુ તેનું પરિણામ એટલું જ આવ્યું કે તેને બધા માણસો બધી રીતે ધિક્કારવા લાગ્યા.

આ રાજ્યનાં વિપરીત પરિણામ ટૂંકામાં નીચે મુજબ છે : ૧. મકાબી વંશ પ્રત્યે ધણીપરા યહુદીઓનો જે ભાવ હતો તે નષ્ટ થયો ; ૨. ફરોશીઓ તથા સાદુકીઓની વચ્ચે જે વિરુદ્ધતા હતી તે ધણી જ વધી ગઈ; અને ૩. ચાલુ ઝઘડાને લીધે યહુદી સંસ્થાનનું બળ એટલું બધું ઘટી ગયું કે જનિઅસ ગાદીએ આવ્યો તે વખતના કરતાં રાજ્ય ઘણું નબળું પડી ગયું.

ધસિએલી ઇતિહાસમાં એ જ રાણીનાં નામ આવે છે, તેમાંની બીજી આલેકઝાન્ડ્રા હતી. જનિઅસની સ્ત્રી હોવા છતાં તેના કરતાં તેની રાજનીતિ વિપરીત હતી. એટલે જ્યારે જનિઅસ ફ્રેન્સીઓને આલેકઝાન્ડ્રા, દબાવતો હતો ત્યારે તેણે તો તેઓને દેશનો કાબુ સોંપ્યો હતો, કારણ કે તેના ધણીએ મરતી વખતે તેને એમ કરવાની સલાહ આપી હતી. આ બાઈ આરિસ્ટોબ્યુલસની વિધવા હતી. બંદીવાસમાં ગએલા માણસોને પાછા બોલાવવામાં આવ્યા, અને ફરીથી શાંતિ તથા આબાદીનો સમય શરૂ થયો. “તાલમુદ”માં કહ્યું છે કે આ સમયમાં પ્રાથમિક નિશાળો સ્થાપવામાં આવી હતી. એ નિશાળો વિષે ઓછું જાણવામાં આવ્યું છે, પણ તે સભાસ્થાનોની સાથે સંબંધ ધરાવતી હતી, એટલે અભ્યાસક્રમ તે નિયમશાસ્ત્ર હશે અને શિક્ષકો તે શાસ્ત્રીઓ હશે. આ સારી સ્થિતિ ધણે ભાગે કાયમ રહેત, પરંતુ ફ્રેન્સીઓએ ભૂલ કરી ; એટલે પોતાને જે નવી સત્તા મળી હતી તેનો ઉપયોગ કરીને જે સાદુકી ઉમરાવોએ આલેકઝાન્ડર જનિઅસને ટેકા આપ્યો હતો તેઓ પર તેઓએ વેર વાળવાનો પ્રયત્ન કર્યો. અન્યાય કરીને અન્યાય દૂર થઈ શકે નહિ એવો અનુભવ તેઓને થોડી જ વારમાં થયો ; કેમકે જનિઅસના નાના દીકરા આરિસ્ટોબ્યુલસે સાદુકીઓને પક્ષ લીધો. આલેકઝાન્ડ્રાએ સાદુકીઓને ધણા મજબૂત કિલ્લાઓમાં રહેવા દીધા હતા, તેના લાભ આરિસ્ટોબ્યુલસે લીધો. આલેકઝાન્ડ્રા મરણ પામી ત્યાર પહેલાં આરિસ્ટોબ્યુલસે ૭૨ કિલ્લા પડાવી લીધા હતા, માટે જોકે આલેકઝાન્ડ્રાની કારકિર્દી એકંદરે શાંતિમાં પસાર થઈ તોપણ એ શાંતિ તો તોફાન થયા પહેલાંની શાંતિના જેવી હતી.

દુર્ભાગ્યે આલેકઝાન્ડરનો મોટો દીકરો હુરકાનસ આજસુ તથા અશક્ત હતો. તેને મુખ્ય યાજ્ઞક ડરાવવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે આરિસ્ટોબ્યુલસે રાજ્યનો હોદ્દો ધારણ કર્યો ત્યારે આ ઊતરતા હોદ્દામાં હુરકાનસ બીજાને સંતોષી રહેવું પડ્યું. આરિસ્ટોબ્યુલસનું રાજ્ય કદાપિ શાંતિમાં પસાર થાત, પરંતુ એજ અરસામાં પાલેસ્ટાઈનની રાજદ્વારી બાબતોમાં એક નવું તત્ત્વ દાખલ થયું. ઈફ્રુમીઆના લોકોની પાસે બળાત્કારથી ચઢી ધર્મ પળાવવાનાં જોન હુરકાનસે જે પગલાં લીધાં હતાં તેના પરિણામનો અનુભવ તેને હવે થયો. ઈફ્રુમીઆ ઉપર આલેકઝાન્ડર જનિઅસે ત્યાંના એક વતનીને સૂચો ડરાવ્યો હતો. તેનો દીકરો આન્ડીપાતેર ચાલાક માણસ હતો, તેથી હુરકાનસ તથા આરિસ્ટોબ્યુલસ વચ્ચે હરીફાઈ કરવામાં આવે છે એ જોઈને પોતાની ગએલી સત્તા પડાવી લેવાનો લાભ મળ્યો છે એમ તે સમજી ગયો. આન્ડીપાતેરે હુરકાનસને ટેકા આપ્યો. આ પહેલાં થોડી જ વાર ઉપર પોંખીએ સીરીઆ કબજે કર્યું હતું, અને તેને એક રોમન પ્રાંત બનાવ્યો હતો. આ સમયમાં (ઈ. સ. પૂ. ૬૩) પોંખી

પૂર્વમાં હતો, અને દમસ્કમાં તેનો મુકામ હતો. ત્યાં તેને મળવાને માટે ત્રણ પ્રતિનિધિમંડળ આવ્યાં : એક આરિસ્ટોપ્યુલસ તરફથી, બીજું હુરકાનસ તરફથી અને ત્રીજું ફરોશીઓ તરફથી. ફરોશીઓની માગણી એ હતી કે રોમન લોકો પાલેસ્ટાઈનનો કબજો લે, કે જેથી અમને શાંતિથી નિયમસાક્ષનો અભ્યાસ કરવાનો તથા તે પળાવવાનો અવકાશ મળે. પૉમ્પીએ હુરકાનસના લાલમાં ફેંસલો આપ્યો, પણ ખરી સત્તા તેને આપવામાં આવી નહિ ; ખરી સત્તા તો પ્રથમ આન્ટીપાતેરના અને પછી તેના દીકરા હેરોદ્દના હાથમાં આવી. પૉમ્પીએ આરિસ્ટોપ્યુલસને એક કેદી તરીકે પોતાની પાસે રાખ્યો, તોપણ આરિસ્ટોપ્યુલસના પક્ષકારો સહેલાઈથી આધીન થયા નહિ. આથી પૉમ્પીએ યજ્ઞશાલેમને ઘેરા લાવ્યો. ફરીથી યહુદીઓના સાખ્યાથપાલનનો લાભ શત્રુઓને મળ્યો. સાખ્યાથને દિવસે રોમનોએ શહેર પર હુમલો કર્યો, તે કબજો કર્યું, અને તેના રહીશોને કતલ કર્યા. સાથે સાથે યહુદીઓને બહુ જ યોદ્ધા લોકો એવો બનાવ બન્યો. યહુદીઓની લકિત સંબંધી પૉમ્પીને ધણીજ જિજ્ઞાસા હતી તેથી આ લોકો કેાની લકિત કરે છે તે જોવા માટે તેણે પરમપવિત્રસ્થાનમાં પ્રવેશ કર્યો ; પરંતુ લકિત થઈ શકે એવું દર્શ્ય ચિહ્ન તેના જોવામાં આવ્યું નહિ. આરિસ્ટોપ્યુલસ તથા તેના કુટુંબનું હરણ કરીને તેમને રોમ લઈ જવામાં આવ્યાં. ફરોશીઓની વિનંતી મંજૂર રાખવામાં આવી, પણ કેટલા બધા ભોગે ! હવેથી પાલેસ્ટાઈન પર રોમને જે કાબૂ મળ્યો તે તેણે છોડ્યો નહિ. મહામહેનતે યહુદીઓને જે સ્વતંત્રતા મળી હતી તે તેઓએ હમેશને માટે ગૂંચાવી. પછી તો મકાબી જમાનાની યાદ રહી એટલું જ.

૩. હેરોદ્દ વંશનો જમાનો

ઈસાએલના ઇતિહાસમાં રોમન સત્તાની પહેલાંનાં ૨૫ વર્ષનો સમય સૌથી યુગવલ્લુ બરેલો હતો. એ વર્ષો દરમિયાન રોમનું પોતાનું બંધારણ બદલાઈ ગયું, તેથી શરૂઆતમાં રોમની પ્રજાસત્તાક ધારાસભાની સાથે અને તે પછી પૉમ્પી, સીઝર તથા તેઓના અનુગામીઓની સાથે યહુદીઓને કામ પડ્યું. આ જમાનાના ઇતિહાસમાં જે ત્રણ મુખ્ય પાત્રો જોવામાં આવે છે તે આ પ્રમાણે છે : ૧. રોમ પર રાજ કરનારા ; ૨. યહુદીઓનો સામાન્ય પક્ષ અને તેના નેતા આરિસ્ટોપ્યુલસ, તેના દીકરા આલેક્ઝાન્ડર તથા આન્ટીગોનસ વારાફરતી થયા તે ; અને ૩. આન્ટીપાતેર, તેને તેના હોશિયાર તથા બળવાન પુત્રો ફારસેલસ તથા હેરોદ્દનો પણ ટેકો હતો. રોમનોને પાલેસ્ટાઈન કાબૂમાં રાખવાની વિશેષ અગત્ય હતી, કેમકે તે તેઓના સામ્રાજ્યની પૂર્વ દિશાની સીમા પર એટલે પાર્થિઆ તરફ આવેલો હતો ; વળી અત્યાર સુધી રોમની સામે થવામાં માત્ર પાર્થિઆના લોકો સફળ થયા હતા. સાથે સાથે રોમનોની

એવી પણ મરજી હતી કે યહુદીઓને જેટલી છૂટ આપી શકાય તેટલી આપવી. રોમ અમારા કામમાં માયું મારે છે એમ સમજી સ્વાભાવિક રીતે યહુદીઓના મોટા ભાગને ખોદું લાગ્યું. અલબત્ત, રોમની અસરને ક્ષીધે આંતરવિગ્રહ અટકે છે એ કારણથી ફરોશ્મીઓ પહેલાં રાજ થતા હતા, પરંતુ લોકોના મોટા ભાગને કાબૂમાં રાખવા તેઓ શક્તિમાન નહોતા. હુરકાનસ છેક નરમ સ્વભાવનો માણસ હતો, અને કોઈને હરકત કરી શકે એવી તેની સ્થિતિ નહોતી, માટે મુખ્ય યાજકને હોદ્દો તેની પાસેથી લઈ લેવાનું કોઈને મન થયું નહિ. આરિસ્ટોપ્યુલસ તથા તેના પુત્રને મોટી મોટી ઉમેદો હતી, તેથી કેટલાક વખત સુધી પાલેસ્ટાઈનમાં અશાંતિની સ્થિતિ કાયમ રહી, અને રોમની વિરૂદ્ધ ફિતૂર કરવાને તેઓએ યહુદીઓને પાંચ વર્ષમાં ત્રણ વાર ઉશ્કેર્યો. પહેલું ફિતૂર ઈ. સ. પૂર્વે ૫૭માં થયું. તેનો નેતા આલેક્ઝાન્ડર થયો, તેને તાબે થવું પડ્યું, તેના કબજામાં જે કિલ્લા હતા તે કબજે કરવામાં આવ્યા, અને યહુદી સંસ્થાનના પાંચ મુલક પાડવામાં આવ્યા. દરેક મુલક પર રોમન હાકિમની દેખરેખ તળે અમલ ચલાવવાને માટે એક સ્થાનિક સમિતિની નિમણૂક કરવામાં આવી. વળી યહુદીઓને વધારે કાબૂમાં રાખવાના હેતુથી પાલેસ્ટાઈનની આબુખાબુ જે ગ્રીક શહેરો હતાં તેઓની પુનઃરચના કરીને તેઓને ધણે અંશે સ્વતંત્ર બનાવવામાં આવ્યાં.

ખીન્નું ફિતૂર ત્યાર પછી થોડી જ વારમાં થયું. તેનો નેતા આરિસ્ટોપ્યુલસ થયો, પરંતુ થોડી વારમાં તેને પણ મૃત સરોવરની પૂર્વ દિશા તરફ આવેલા માખેરસ નામના કિલ્લાનો આશરો લેવો પડ્યો. ત્યાંથી તેને પકડીને કેદી તરીકે રોમ મોકલવામાં આવ્યો. ત્રીજા ફિતૂરનો નેતા આલેક્ઝાન્ડર થયો. આ ફિતૂર પહેલા કરતાં મોટું હતું અને તેનું પરિણામ વધારે ભયંકર આવ્યું, કેમકે તાબેર પર્વત પાસે લડાઈમાં યહુદીઓનો મોટો પરાજય થયો. આ બધાં ફિતૂરનું એવડું પરિણામ એ આવ્યું કે રોમન સત્તા પ્રત્યે યહુદીઓનો ધિક્કાર ધણો જ વધી ગયો તથા આ ફિતૂરી પ્રજા વિષે રોમનો વધતો શક ઉત્પન્ન થવા લાગ્યો. આ જમાનાની પરિસ્થિતિ એવી હતી કે પાલેસ્ટાઈનની સાથે રોમના મુખ્ય અધિકારીઓનો માઠો સંબંધ હોઈ શકે નહિ, તેથી છેવટે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત આ શકનો ભોગ થયો ; કેમકે ‘ યહુદીઓનો રાજા ’ એ પ્રાચીન અટક તે ધારણ કરે છે એ બહાને ચર્યાલેખનો યાજકવર્ગ રોમનોને આવતા શકનો લાભ લઈને રોમન સૂચા પીલાતને તેને મારી નાખવાની ફરજ પાડી શક્યો.

આ વર્ષોમાં આન્ડીપાતેર તથા તેના કુટુંબની સત્તા દિવસે દિવસે બળવત્તર થઈ, કેમકે સીરીઆની સાથે રોમને જે ઝઘડામાં જિતરવું પડતું હતું તે સંબંધી આન્ડીપાતેર વધતા પ્રમાણમાં તેને ઉપયોગી થઈ પડ્યો ; એટલું જ નહિ પણ

ચહુદીઓ પર આપત્તિ આવતી હતી ત્યારે તેઓને પણ તે મદદ કરી શકતો હતો.

એટલામાં રોમન સામ્રાજ્યમાં પોંખી તથા સીઝર વચ્ચે આંતરવિગ્રહ શરૂ થયો. સાઈ થયું કે ચહુદી રાજા આરિસ્ટોબ્યુલસ તથા તેના દીકરા આલેક્ઝાન્ડરને મારી નાખવામાં આવ્યા હતા, નહિ તો ચહુદીઓ આ વિગ્રહમાં પણ સંડોવાત અને વધારે હેરાન થાત. ઈ. સ. પૂર્વે ૪૮માં ફારસાલીઆ આગળ સીઝરનો વિજય થયો ત્યારે આન્ટીપાતરે તરત સીઝરનો પક્ષ લીધો. પરિણામે સીઝરે તેના પર તથા ચહુદી લોકો પર ધણા ઉપકારો કર્યા. ચહુદી સંસ્થાનનું બંધારણ ફરીથી રદ કરવામાં આવ્યું, મુખ્ય યાજક તરીકે હુરકાનસને કાયમ કરવામાં આવ્યો અને આન્ટીપાતર યુદ્ધીઓનો સૂચો થયો.

આન્ટીપાતર ઉપર જે ધણા ઉપકારો કરવામાં આવ્યા હતા તેમાંનો એક ઉપકાર એ હતો કે તેના દીકરા ફારસેલસને યરૂશલેમ પર અને તેના નાના દીકરા હેરોદને ગાલીલ પર અધિકારી ઠરાવવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે હેરોદ હજી જીવતા હતો એટલામાં તેને પોતાની શક્તિ બતાવવાની તક આપવામાં આવી. તે વખતે બહારવટીઆનાં ટાળાં ગાલીલને હેરાન કરતાં હતાં, તેમને દબાવીને હેરોદે તેઓના આગેવાન હેઝેકીઆસને મારી નાખ્યો. આથી ગાલીલીઓ હેરોદના ઉપકાર તળે આવ્યા અને તે રોમની પણ પ્રશંસા મેળવી શક્યો. પરંતુ હુરકાનસ તથા યરૂશલેમની સાન્હેદ્રીનને આથી સાઈ લાગ્યું નહિ, વળી હેરોદ આટલી બધી સત્તા ધરાવે છે તેથી તેઓ વહેમાયા અને ગભરાઈ ગયા. તેઓએ હેરોદને પોતાની સમક્ષ હાજર થવાનો હુકમ ફરમાવ્યો, તેથી તે પૂરાં શસ્ત્રસહિત સજ્જ થઈને તથા એક સૈન્યની ટુકડી લઈને તેઓની રૂબરૂ હાજર થયો. હેરોદની આવી હિંમત જોઈને સાન્હેદ્રીનના સભ્યો ઉશ્કેરાઈ ગયા, અને રોમન અમલદાર વચમાં પડ્યો ના હોત તો તેઓ તેને મારી જ નાખત. વળી સાન્હેદ્રીનની સામે હેરોદ પણ ઉશ્કેરાઈ ગયો; થોડી વારમાં પોતાનાં સૈન્ય એકઠાં કરીને તેણે યરૂશલેમ પર ચઢાઈ કરી અને તેના પિતાએ તેને સમજાવ્યો ના હોત તો તે ચહુદી આગેવાનોની કતલ કરી નાખત.

ઈ. સ. પૂર્વે ૪૪માં સીઝરનું ખૂન થયું અને ૪૨માં ફિલિપીની લડાઈ થઈ ત્યારથી પાલેસ્ટાઈનમાં એક નવો જમાનો બેઠો. આ સમયમાં આન્ટીપાતર તથા તેના દીકરાઓની ચતુરાર્થ વિશેષ રીતે માલૂમ પડે છે, કેમકે વારાફરતી જોતો વિજય થયો હોય તેનો તેઓએ તરતાતરત પક્ષ લીધો. પરિણામે તેઓ પર વધારે ને વધારે ઉપકારો કરવામાં આવ્યા. આ વખતે માર્કસ નામનો એક ચહુદી ઉમરાવ આન્ટીપાતરની સાથે હરીફાઈ કરતો હતો, તેણે છેવટે આન્ટીપાતરને જીત્યો.

દર્ધને તેનું ખૂન કર્યું અને પાછળથી તેનું પણ્ય ખૂન હેરોદે કર્યું. જીલીઅસ સીઝરના ખૂનીઓ તથા આન્ટોની વચ્ચે થયેલા ઝઘડા દરમિયાન રોમન લોકો પોતાની પૂર્વ તરફની સીમા સાચવી શક્યા નહિ. આ અંધેરના સમયનો લાલ લઈને રોમના પ્રાચીન શત્રુઓ એટલે પાર્થિઅન લોકોએ સીરીઆનો ઉત્તર વિભાગ કબજે કરી લીધો. પાર્થિઅન લોકોના આગમનથી ઉત્તજિત થઈને આરિસ્ટોપ્યુલસના નાના દીકરા આન્ટીગોનસે ઈ. સ. પૂર્વે ૪૧માં પાલેસ્ટાઈનમાં પ્રવેશ કર્યો. પાર્થિઅન લોકોની મદદ લઈને તથા જે યહુદીઓ હેરોદ પ્રત્યે વિરોધભાવ રાખતા હતા તેઓની પણ્ય મદદ લઈને આન્ટીગોનસે રાજ્ય તરીકેની પોતાની સત્તા સ્થાપિત કરી. આન્ટીપાતેર તથા હેરોદનો લાઈ ફારસેલસ પાર્થિઅન લોકોના વિશ્વાસઘાતનો ભોગ થયા અને ધણું દુઃખ વેઠ્યા પછી હેરોદ પોતાનું કુટુંબ લઈને નાસી ગયો, અને મૃત સરોવરના નૈઋત્ય ખૂણા તરફ આવેલા મહાસાદા નામના મજખૂત કિલ્લામાં તેને રાખ્યું. તેની સંભાળ લેવાનું કામ પોતાના લાઈ યુસફને સોંપીને તથા ધણું જોખમમાં થઈને પસાર થયા પછી હેરોદ છેવટે રોમ જઈ પહોંચ્યો. આન્ટીગોનસમાં નેતાનાં લક્ષણો મુદ્દલે નહોતાં એ યહુદીઓની સ્વતંત્રતાને માટે કમનસીબ કહેવાય ; કેમકે પોતાની પ્રજાને આહ મેળવવાના પ્રયત્ન ન કરતાં તે આન્ટીપાતેર તથા હેરોદના સર્વ અન્યાય પર વેર વાળવામાં જ સંતોષ માનતો હતો.

યુદીઆના રાજ્ય તરીકે હુરકાનસના પૌત્ર તથા પોતાની વેવીશાળી સ્ત્રી મારીઆન્નેના લાઈ આરિસ્ટોપ્યુલસ ત્રીજાની નિમજીક સંબંધી ભલામણ કરવાના હેતુથી હેરોદ રોમ ગયો હતો ; પરંતુ જેઓની આગળ તેણે વિનંતી કરી તેઓને એટલે આન્ટોની તથા ઓક્ટાવિઅનને તો સ્વાભાવિક રીતે મકાબી વંશના ગમે તે માણસ પર શક આવતો હતો, અને હેરોદ તથા તેના પિતા આન્ટીપાતેરે રોમનોની જે સેવા બળવી હતી તેની તેઓ ધણી જ કદર કરતા હતા. માટે તેઓએ હેરોદને રાજપદ આપવાનું કહ્યું અને તેની નિમજીક ધારાસભામાં તરત જ મંજૂર કરવામાં આવી. ‘યહુદીઓનો રાજ્ય’ એ પ્રાચીન અટક ધારણ કરવાને પ્રસંગે હેરોદની સાથે યજ્ઞો ચઢાવવાને માટે આન્ટોની તથા ઓક્ટાવિઅન જ્યુપીટરના મંદિરમાં ગયા. શરૂઆતમાં તો આ માત્ર ખાલી અટક હતી, પરંતુ રોમના ટેકા તથા પોતાની શક્તિ વડે હેરોદે વખત જતાં વારતવિક સત્તા મેળવી. ઈ. સ. પૂર્વે ૩૯માં હેરોદ પાછો પાલેસ્ટાઈનમાં આવ્યો, અને મહાસાદામાં પોતાના કુટુંબને ઘેરા બાલવામાં આવ્યો હતો, ત્યાંથી તેને છોડવવા માટે તેણે કૂચ કરી. ત્યારબાદ તેણે ઈદુમીઆ તથા ગાલીલ કબજે કર્યાં, અને જે વર્ષ સુધી લડ્યા પછી જેથેલની ઉત્તર દિશા તરફ ઈસાના ગામ આગળ તેણે એક મહત્વનો જય મેળવ્યો, તેથી યરૂશાલેમ સિવાય આખો યુદીઆ તેના હાથમાં આવ્યો. રાજધાનીનો કબજો લેવા માટે કેટલાક મહીના સુધી લડાઈ ચાલી,

કેમકે આન્ટીગોનસ તથા તેના અનુયાયીઓ સારી પેઠે જાણતા હતા કે હેરોદ્ધ તથા રોમન લોકો તરફથી કૃપા મેળવવાની આશા છે જ નહિ. હજારો યહુદીઓની કતલ કરવામાં આવી, ત્યાર પછી મંદિર પણ હાથમાં આવ્યું, અને હેરોદ્ધ માત્ર નામનો નહિ પણ યહુદીઓનો ખરેખરો રાજા થયો. આન્ટીગોનસે ક્યા મેળવવા માટે કાલાવાલા તો ક્યાં પરંતુ તેને કારડા મરાવીને તેનો શિરચ્છેદ કરવામાં આવ્યો. મહિમાસહિત ઉપસ્થિત થએલા મકાળી વંશનો આ પ્રમાણે નાલાશીલયો અંત આવ્યો, તે પરથી આપણને એ શીખવાનું મળે છે કે જે વ્યક્તિ અથવા કુટુંબ સ્વાર્થી ઉમેદોને વશ થાય છે અને પોતા પર અંકુશ રાખી શક્તાં નથી તેને વહેલો કે મોડો નાલાશી તથા વિનાશનો અનુભવ થયા સિવાય રહેતો નથી. યશ્લાલેમનો ઘેરો હજી ચાલુ હતો એટલામાં હેરોદ્ધે સમારીઆ જર્મને હુરકાનસની દીકરી મારીઆમ્મેની સાથે પોતાનાં જે લગ્ન લાંબા વખત સુધી મુલતવી રાખેમાં હતાં તે પતાવ્યાં. આ કૃત્યથી યહુદીઓનો જે ભાગ હજી પણ મકાળી વંશ પ્રત્યે પ્રેમભાવ રાખતો હતો તેઓનો ચાહ તેણે અમુક અંશે મેળવ્યો.

હેરોદ્ધને જે તાલીમ મળી હતી તેવડે તેનું ચારિત્ર્ય ધણે અંશે ધડવામાં આવ્યું. પોતાના પિતા આન્ટીપાતેર તરફથી તેને જે શિક્ષણ મળ્યું હતું તે તો યહુદીઓનો તિરસ્કાર અને આરિસ્ટોપ્યુલસ તથા તેના મહત્ત્વાકાંક્ષી દીકરાઓનો ધિક્કાર કરવાનું હતું ; તથાપિ તે પોતાનો તિરસ્કાર છાનો રાખતો હતો. રોમ પ્રત્યે વિશ્વાસુ રહેવું એજ આ માણસનો ધર્મ હતો, કારણ કે એ રીતે દ્રવ્ય તથા ફતેહ મેળવવાનો સંભવ હતો. તે જાહેર પ્રશ્નસાનો તરસ્યો હતો અને વિશેષે કરીને મોટાં મોટાં બાંધકામો કરીને કીર્તિ મેળવવાની તેને ઉમેદ હતી. પરંતુ બીજી બધી બાબતો કરતાં તે સત્તાલોભી હતો, તેથી પોતાની સત્તા પડાવી લેવાની જેને શક્તિ હોય તે દરેકના સંબંધમાં તે સહેલાઈથી વહેમાતો હતો. રોમ પર જે માણસ અમલ ચલાવતો હોય તેને હરકાઈ પ્રકારે વિશ્વાસુ રહેવું એવી તેની રાજનીતિ હતી. તેના રાજ્યના પહેલા ભાગમાં બૂમધ્ય સમુદ્રની આબુખાણ આવેલા પ્રદેશ પર આન્ટોનીની સત્તા પ્રબળ હતી. આ સ્થિતિ ટકી ત્યાં સુધી તે આન્ટોનીને વિશ્વાસુ રહ્યો, અને જોકે તેની તથા આન્ટોનીની વચ્ચે કલીઓપાત્રાએ અદેખાઈનાં બી વાવવાના પ્રયત્ન ક્યાં તોપણ આન્ટોની છેવટ સુધી તેના પર પ્રસન્ન રહ્યો. ઈ. સ. પૂર્વે ૩૨માં આક્ટીઅમની લડાઈ થઈ તેમાં આન્ટોનીની નબળાઈ માલુમ પડી, એટલે તરત હેરોદ્ધે તેને તજ દીધો. આન્ટોનીના આત્મધાતનાં મુખ્ય કારણોમાંનું એક કારણ હેરોદ્ધનો વિશ્વાસપાત્ર હોવો એમ માનવામાં આવે છે. ઑગસ્ટસ અટક ધારણ કરીને ઓક્ટાવિઅન સીઝર થયો, ત્યારે હેરોદ્ધ તરત તેની સાથે મળી જવાની ઉતાવળ કરી. આ બાબતનું વર્ણન જોસફસ નીચે પ્રમાણે કરે છે : “હવે આક્ટીઅમ આગળ સીઝર ઑગસ્ટસે આન્ટોનીનો

પરાજય કયો, ત્યારે તેની સાથેની મિત્રતાના કારણથી હેરોદ પોતાના ભાવિ સંબંધી ચિંતાતુર થયો, છતાં તેણે જોખમની સામે થવાનો નિશ્ચય કયો, તેથી વહાણમાં બેસીને તે રહોડસ આગળ સીઝર લડતો હતો ત્યાં તેની પાસે ગયો. વળી રાજમુગટ ધારણ કર્યા વગર અને ખાનગી વ્યક્તિનો પોષાક પહેર્યા છતાં રાજનું મન રાખીને તે ત્યાં ગયો. તેણે સત્યમાંનું કાંઈ પણ પાછું ના રાખ્યું, પણ હિંમતથી આ પ્રમાણે બોલ્યો : “હે સીઝર, મને તો આન્ટોનીએ યહુદીઓનો રાજા ઠારવ્યો. હું તેને ઉપયોગી થઈ પડ્યો છું એ હું કબૂલ કરું છું; વળી આરબોની સાથે હું લડાઈમાં રોકાઈ ગયો ન હોત તો બેશક આપની વિરુદ્ધ હું લડવા આવત એ વાત પણ હું સંતાડવા માગતો નથી; આન્ટોની પ્રત્યે માફ ઉપકારીપણું દર્શાવવા મારે એમ કરવું પડત. પરંતુ હવે તો આન્ટોનીની સાથે હું પણ હારી ગયો છું અને તેના ભાવિમાં હું પણ ભાગીદાર છું એ જાણીને મેં મારો રાજમુગટ ઉતારી મૂક્યો છે. હવે મારી સલામતીને અર્થે આપનાં સુલક્ષણો પર આધાર રાખીને હું આપની પાસે આવ્યો છું, અને મારી વિનંતી એટલી જ છે કે હું કાનો મિત્ર હતો તેનો નહિ પરંતુ હું કેવો વિશ્વાસુ મિત્ર હતો તેનો વિચાર કરશો.” હેરોદ વિશ્વાસુ સેવક થશે એવી ખાતરી એકટાવિઅનને થઈ તેથી તેણે યહુદીઓના રાજા તરીકે તેને કાયમ કર્યો. ઑગસ્ટસે હેરોદને લગભગ આખા પાલેસ્ટાઈન પર સત્તા આપી; અપવાદ તરીકે દરિયાકાંઠે તથા યરદનની પૂર્વ દિશા તરફ કેટલાંક ગ્રીક શહેરો આવેલાં હતાં તે તેણે હેરોદને ન આપ્યાં. આવી રીતે પોતાને સ્વાધીન કરેલા દેશની અંદર શાંતિ જાળવવી તથા રોમના પ્રાચીન શત્રુ પાર્થિઓનો સામે સામ્રાજ્યની પૂર્વ તરફની હદ સાચવવી એ ફરજ હેરોદને સોંપવામાં આવી, અને તે તેણે વિશ્વાસુપણે અદા કરી.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ પાલેસ્ટાઈનના જુદા જુદા ભાગમાં ભવ્ય અને સાર્વજનિક મકાનો બંધાવીને હેરોદે ધણી કીર્તિ મેળવી. આથી તેણે એકલા ઑગસ્ટસની જ નહિ પણ પૂર્વની સમસ્ત દુનિયાની પણ પ્રશંસા મેળવી. તે સાથે તેણે પાલેસ્ટાઈનમાં શાંતિ સ્થાપી; તથાપિ એ શાંતિ તરવારવડે સ્થાપવામાં આવી. તે પોતાના લોકોથી ખીતો હતો એટલા જ તેઓ તેનાથી પણ ખીતો હતા. પોતાની સાથે કોઈ હરીફાઈ કરી શકે એમ લાગતું હોય એવા માણસોને દબાવવામાં તે તદ્દન નિર્દય હતો. તેણે વિશ્વાસઘાત કરીને હુરકાનસના પૌત્ર આરિસ્ટોબ્યુલસ ડગ્લનું ખૂન કરાવ્યું, અને છેવટે નિર્દોષ લંગડા હુરકાનસનું પણ ખૂન કર્યું. એ બે હેરોદના ઘાતકી અમલદારો સૌથી કાળાં કામ હતાં. યહુદીઓની પ્રજાકીય ધારાસભા એટલે સાન્હેદ્રીનની સત્તાનું પણ તેણે ખંડન કર્યું. ઑગસ્ટસનું અનુકરણ કરીને તેણે જાસુસોની એક આખી સેના રોકી. આ પ્રમાણે એક જાહેર અને ખીજ

શુભ, એવી એ સેનાવડે તે પોતાની રક્ષા કરતો હતો અને પોતાની સત્તા મજબૂત કરતો હતો. આટલાં બધાં બાંધકામ કરવાને લીધે લોકો પર કરનો ભોજો વધી ગયો, છતાં સામાન્ય લોકોને માટે તો હરોદનો જમાનો એકંદરે શાંતિ તથા આબાદીનો જમાનો હતો ; કેમકે લડાઈઓ બંધ થવાને લીધે લોકોને જમીન ખેડવાનો અને વેપાર કરવાનો અવકાશ મળ્યો. વળી દુકાળ વખતે તે અનેક વાર લોકોની સાથે ઉદારતાથી વત્યો. આ પ્રમાણે તેના જીવનમાં એક-બીજાથી વિપરીત લક્ષણો આપણા જોવામાં આવે છે.

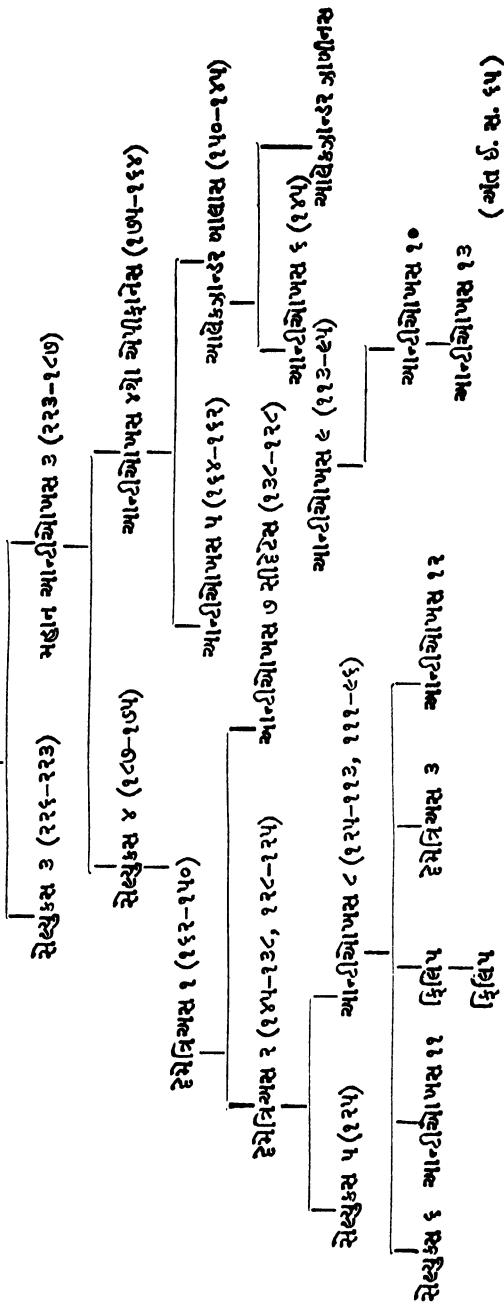
પરંતુ બધાંના કરતાં તેના ધરની બાબતો વિશેષ કરુણ જણાય છે. તે પોતાની સ્ત્રી પર ધણો જ પ્રેમ રાખતો હતો, પરંતુ તેને સહેલાઈથી વહેમ આવે એવો તેનો સ્વભાવ હતો, માટે પોતાની ગેરહાજરીમાં હમેશાં તેને કોઈ અમુક મજબૂત કિસ્સામાં પૂરી મૂકવાનો રિવાજ હતો. વળી તેને વિશ્વાસુ અનુયાયીઓનો અભાવ હતો, તેથી તેના ધરમાં કાયમ ખટપટ ચાલતી હતી. પોતા સંબંધી હરોદ વહેમોએ એ મારીઆમ્નેથી સહન થઈ શક્યું નહિ તેથી તે બિચારી હરોદના ધરની ખટપટનો ભોગ થઈને મરણ પામી. હરોદનો જે છેલ્લો દેખાવ આપણા જોવામાં આવે છે તેના જેવો કરુણ દેખાવ ઇતિહાસમાં બીજો કોઈ મળતો નથી : જે એકલી સ્ત્રીને તે પોતાના આખા હૃદયથી ચહાતો હતો તેને તે મારી નાખતો માલુમ પડે છે ! પોતાના દીકરા આન્ટીપાતરે તેની સાથે વિશ્વાસઘાત કર્યો, તેના પરિણામે હરોદે મારીઆમ્નેના બે ઉમદા દીકરાનાં ખૂન કર્યાં અને છેવટે આન્ટીપાતરેના વિશ્વાસઘાત માલુમ પડ્યો ત્યારે આ દુનિયામાં તેને જે છેલ્લામાં છેલ્લો સંતોષ થયો તે તેને મારી નાખવાથી થયો હતો.

આપણા પ્રભુના જન્મ પછી થોડી જ વારમાં મોટા હરોદનું મરણ થયું. તેના રાજ્યના ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા, અને તે દરેક પર તેના કોઈએક પુત્રને હાકેમ તરીકે ઠરાવવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે ગાલીલના સરોવરને ઇશાન ખૂણે આવેલા બાથાનીઆ પ્રદેશ પર ફિલિપને ઠરાવવામાં આવ્યો. ગાલીલ તથા પેરીઆ એ બંને પ્રદેશ પર હરોદ આન્ટીપાસને ઠરાવવામાં આવ્યો. પેરીઆ પ્રાંત યરદનની પેલે પાર અને ફિલિપના પ્રદેશની દક્ષિણ દિશાએ હતો ; ત્યારે યરદનની પશ્ચિમ દિશા તરફ પાલેસ્ટાઈનના જે ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા હતા તેમાં ઉત્તર તરફ ગાલીલ હતો. ગાલીલની દક્ષિણે સમારીઆ, અને દક્ષિણે યુદીઆ હતો. આ છેલ્લો એટલે યુદીઆ પ્રાંત આર્પેલાઉસને સોંપવામાં આવ્યો, પરંતુ તેણે એટલી બધી કૂરતાથી રાજ્ય કર્યું કે સીઝરે થોડી જ વારમાં તેને હોદ્દા પરથી ઉતારી મૂકીને તેની જગાએ એક રોમન સૂબાને નીમ્યો. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે યહુદીઓ પર રોમનોની સીધી સત્તા સ્થપાઈ અને

તેઓની મધ્યે એક રોમન થાણું બેસાડવામાં આવ્યું. રાજદ્વારી બાબતોની દૃષ્ટિએ દરિયા કાંઠે આવેલું કાંઈસારીઆ યુદ્ધોઆનું મુખ્ય શહેર થયું, અને યજ્ઞશાલેમમાં મંદિરની પાસે આન્ટોનીઆ નામના ધુરજમાં રોમન સેનાની એક ટુકડી રાખવામાં આવી. આ ફેરફાર ઈ. સ. ૬માં થયો. આપણા પ્રભુએ જાહેર સેવાની શરૂઆત કરી ત્યાર પહેલાં કેટલાંક વર્ષથી યુદ્ધોઆ એક રોમન પ્રાંત બન્યો હતો, જેઓને યુદ્ધોઆના સૂઝા તરીકે નીમવામાં આવ્યા તેઓમાંનો પાંચમો પોંતીઅસ પીલાત હતો. આ માણસના કામને લીધે યહુદીઓની ધાર્મિક લાગણીઓ ઘણી જ ઉશ્કેરાઈ. આપણા પ્રભુને મરણહંડ ફરમાવનાર પણ તે જ હતો. આપણે જે જમાનાનો અભ્યાસ કરી રહ્યા છીએ તેમાં ઉપસ્થિત થએલી યહુદી માન્યતા તથા સંસ્થાઓ વિષે આપણે હવે પછીના પ્રકરણમાં વિચાર કરવાનો છે.

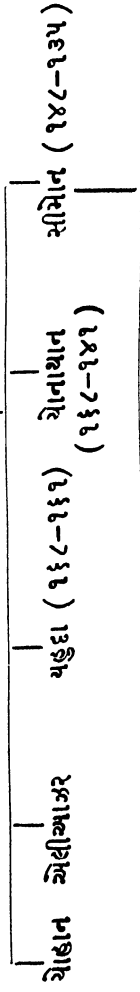
સેલ્યુકસ રાજકુળ

સેલ્યુકસ ૧ (ઈ. સ. પૂર્વે ૩૧૨-૨૮૦)
 આન્દીઓખસ ૧ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૮૦-૨૬૧)
 આન્દીઓખસ ૨ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૬૧-૨૪૬)
 સેલ્યુકસ ૨ (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૪૬-૨૨૬)

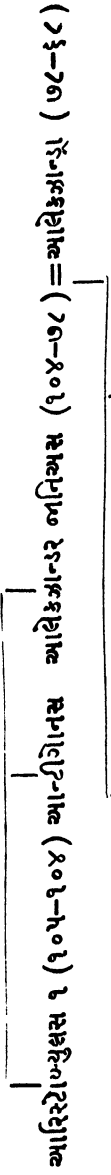

આરંભોનીઅન સજકુળ

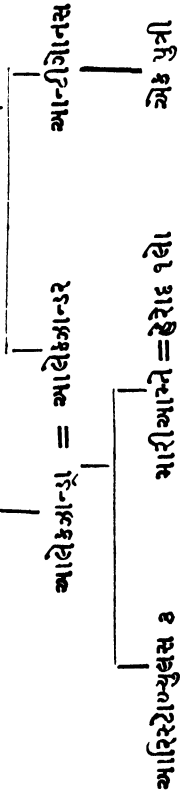
માતાથિયાસ (૧૬૭-૧૬૬)

જોન હુરકાનસ (૧૩૫-૧૦૫)

હુરકાનસ ૨ (+ ૩૦)   આરિસ્ટોપ્યુલસ ૨ (+ ૪૯)

હોરોદીઅન રાજકુળ

આન્ડીપાસ

નેસક (૧) આન્ડીપાતેર

કારસેલસ નેસક (૨) હોરોદ ૧ શીરોરાસ સાલોમે

મારીઆન્તે (મકાળીઅન) = મારીઆન્ત (મુખ્ય યાજ્ઞક સીમોનની પુત્રી) = માલ્થેસ (સમરૂની) = ક્લીઓપાત્રા

આલોકકાન્ડર આરિસ્ટોલ્યુલસ

હોરોદ (રોમનો)

આર્ખેલાહિસ આન્ડીપાસ ક્લિલિપ

યાલ્સીસનો હોરોદ આગ્રીપા ૧ હોરોદીઆસ
= (૧) હોરોદ (રોમનો)
(૨) આન્ડીપાસ

સાલોમે

આગ્રીપા ૨ બેરનીકે દુસીલા

આ વંશવૃક્ષમાં માન ઐતિહાસિક અગત્ય ધરાવતાં જ નામ આપવામાં આવ્યાં છે. સંપૂર્ણ વંશવૃક્ષ તો હેરોડ્સકૃત બાઇબલ શબ્દકોશમાંથી મળી શકશે.

પ્રકરણ ૨૦

યહુદી સંસ્થાઓ તથા પંથો

સુવાર્તાઓમાં જે યહુદી સંસ્થાઓ તથા ધાર્મિક વિચારો મળે છે તે જે જમાનામાં ઉપસ્થિત થયાં હતાં તેના ઇતિહાસ સાથે નિકટનો સંબંધ રાખે છે, અને એ જમાનાનો ઇતિહાસ ધ્યાનમાં લીધા સિવાય તેના સ્વરૂપ તેમ જ રહસ્ય સંબંધી આપણને સમજણ પડે નહિ. એ સંસ્થાઓ તથા માન્યતાઓ જેનો અભ્યાસ આપણે કરી રહ્યાં છીએ તે તે જમાનામાં ઉદ્ભવ્યાં હતાં, તેથી આપણે અત્રે તે વિષે વિચાર કરવા તૈયાર છીએ.

ફરેશીઓ : આપણા પ્રભુના જમાનાના યહુદી ધર્મના સંબંધમાં જે મહાન રાજકીય તથા ધાર્મિક પક્ષો વિષે વાંચવામાં આવે છે તેની ઉત્પત્તિ મકાબી જમાનામાં થઈ હતી. ગ્રીક જમાનામાં રાજકીય બાબતો તથા ધર્મ સંબંધી યહુદીઓ જુદી જુદી રીતે વિચાર કરવા લાગ્યા હતા, અને એવી રીતે જે જુદા જુદા વિચારો ઉદ્ભવ્યા હતા તેને અનુસરતા જુદા જુદા પક્ષો યહુદી સંસ્થાનમાં ઉપસ્થિત થયા. પસંદ કરેલી પ્રજા ખીજ બધી પ્રજાઓથી જુદી છે, નિયમશાસ્ત્ર અધિકારયુક્ત છે અને મંદિરનાં સેવાકાર્યો બંધનકારક છે એ વિચારોની સાથે મુખ્યત્વે કરીન એઝરાનું નામ જોડાએલું છે. તેના આદર્શો ફરેશીઓએ સ્વીકાર્યા હતા, અને તેને પુષ્ટિ આપી હતી. ખીજ બાજુએ જોઈએ તો એકલીઝીઆસ્ટીકસનો લેખક બેનશીરાથ પોતાના શિક્ષણમાં વિશેષ પ્રગતિમાન થએલો માલૂમ પડે છે. તે એવું શીખવતો હતો કે જોકે ઈશ્વરે ઈસ્રાએલદ્વારા પોતાને ખાસ રીતે પ્રદર્શિત કર્યો છે તોપણ તે સઘળા માનવજાતનો પિતા છે. ઈશ્વરને તે “પ્રભુ, પિતા, તથા મારા જીવનના ધણી” તરીકે સંબોધે છે, અને ઈશ્વર જાણે વ્યક્તિના અનુભવ તથા જીવનમાં રસ લેતો હોય એવી રીતે તેના વિષે વિચાર કરવાનો તેનો રિવાજ હોય એમ જણાય છે. આ માણસનાં લખાણ આપણા પ્રભુ ઈસ્રુ ખ્રિસ્તે વાંચ્યાં હતાં, અને તેમાંથી વાક્યો ઉચ્ચારવાનો તેનો રિવાજ હતો. આ લેખક યાજ્ઞકપદના હોદ્દાને સન્માનનીય ગણતો હતો, જીવનનાં સારાં વાનાંની કદર કરતો હતો, અને જોકે તે વ્યક્તિગત અમરપણાનો સિદ્ધાંત સ્વીકારતો હશે કે કેમ એ વિષે શક રહે છે, તોપણ ધર્મ સંબંધી તેની અવલોકનદષ્ટિ આશાવાન અને આનંદિત માલૂમ પડે છે. આ બાબતમાં તે વધતા સારા સાદુકીઓનો પૂર્વગામી હતો. આ પ્રમાણે માલૂમ પડે છે કે મકાબીની લડાઈઓ પહેલાં પણ યહુદી વિચારણામાં ફેર પડ્યો હતો, અને આન્દીઓખસની સત્તાવણી નીચે

આ બંને પક્ષો વિકાસ પામ્યા હતા ; તથાપિ પ્રથમ તો તેઓને ફરોશીઓ તથા સાદુકીઓ એ નામે ઓળખવામાં આવતા નહોતા.

બંદીવાસ પછી ચહુદી સમાજે નવું રૂપ ધારણ કર્યું. હેબ્રી રાજાઓને જમાનો નિષ્ફળ ગયો હતો એ બંદીવાસ પરથી જ સાબિત થાય છે. પરંતુ એ જમાનામાં જેની સર્વોપરિ સત્તા અમુક વ્યક્તિના હાથમાં રાખેલી ન હોય એવા અન્ય રાજ્યતંત્રનો અનુભવ કે ખ્યાલ પણ થયો નહોતો, તો પછી બંદીવાસ પછી રાજાને ઠેકાણે કેને નીમવો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, અને રાજકીય તથા ધાર્મિક એ બંને અધિકારને સંયુક્ત કરીને આ પ્રશ્નનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો. પસંદ કરાએલી પ્રજા તરીકે ઇસ્રાએલ જુદો હોવો જોઈએ, અને પ્રાચીન નિયમ-શાસ્ત્રના સર્વ હુકમો દરેક વ્યક્તિએ પૂરી રીતે પાળવા જોઈએ એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો. ફરોશી શબ્દનો અર્થ ‘જુદા થવું’ એવો છે. તેમને અન્ય પ્રજાઓની સાથે લગ્ન કરવાની મના કરવામાં આવી, અને જે શક્તિઓ ગ્રીક રીતરિવાજો દાખલ કરવાની કેશિય કરતી હતી તે શક્તિઓની સામે એક પક્ષ ઊભો કરવામાં આવ્યો. તે પક્ષ યાસીદીમ અથવા ‘પવિત્ર પુરુષો’ એ નામે ઓળખાતો હતો. આ પક્ષે મકાબીઓને સાથ આપ્યો અને જતે દિવસે તેઓ ફરોશી નામે ઓળખાવા લાગ્યા. તેઓને આ નામ પહેલવહેલું યોનાથાનના રાજ્યકાળમાં આપેલું જણાય છે.

હવે શરૂઆતમાં તો ફરોશીઓ એક રાજકીય નહિ, પરંતુ ધાર્મિક પક્ષ હતો. પાછળથી સાદુકીઓની સાથે ઝઘડામાં ઊતરવાને લીધે તેઓને રાજકીય ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવો પડ્યો. ત્યાર પછી પણ તેઓની રાજનીતિનું એક વિશેષ લક્ષણ એ જણાય છે કે તેઓ મોટે ભાગે શસ્ત્રો ધારણ કરીને બંડ કરવા માટે નાખુશ હતા. તેઓની માન્યતા એવી હતી કે સઘળી ઐતિહાસિક શક્તિઓ ઇશ્વરના કાબૂમાં છે, અને તે પોતાને યોગ્ય લાગે તેવી રીતે અને તેવે વખતે પોતાના લોકોનો બચાવ કરવા માટે વચ્ચે પડશે. આ વિચારને અનુસરીને વિદેશી પ્રજાઓની સાથે કોલકરાર કરવા એ એમને યહોવાહ પ્રત્યેના વિશ્વાસઘાત સમાન લાગતું હતું. આ પ્રમાણે તેઓ મસીહ વિષેની આશાને વધારે ને વધારે ઉમંગથી પકડી રાખતા હતા, અને અત્યારે જેને પ્રકટીકરણરૂપી સાહિત્ય કહેવામાં આવે છે, તે તમામ સાહિત્ય આ ઉમંગના પરિણામે ઉદ્ભવ્યું હતું. તેના શિક્ષણના મુખ્ય મુદ્દા એ હતા : એટલે નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે ચુસ્ત ભક્તિ-શીલતા તથા યહોવાહ પોતાની ઇચ્છા બતાવે તેની રાહ જોવી તે ; આ શિક્ષણની અસર જોવી હોય તો તે ૧૧૯મા ગીત પર થએલી જોવામાં આવે છે.

ધાર્મિક વિચારો સંબંધી તેઓ પ્રગતિમાન હતા ; એટલે જોકે તેઓ પુરાતન નિયમશાસ્ત્રને ચુસ્તપણે વળગી રહેતા હતા તોપણ તેઓ એટલું તો

સમજતા હતા કે પ્રજાકીય તથા ખાનગી જીવનમાં જે જે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયા કરે છે તેને અનુસરીને તેનો નવો નવો ખુલાસો કરવાની પણુ જરૂર છે. આ ખુલાસો પ્રસિદ્ધ કરવામાં તેઓનો ઘણોખરો વખત જતો હતો. આ પ્રમાણે તેઓ જાણતા હતા તથા કબૂલ કરતા હતા કે ઈસ્રાએલના ધાર્મિક નિયમો વિકાસ પામતા નય છે. અલબત્ત, આ જીવનમાં જેટલા પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થઈ શકે તેમાંના દરેક પ્રશ્નનો ખુલાસો આગળથી કરવા માટે તેઓએ જે અગણિત નાના નાના નિયમો ઘડ્યા તેનું છેવટનું પરિણામ હાસ્તજનક તેમજ ત્રાસજનક આવ્યું. તોપણ એટલું તો કબૂલ કરવું પડે છે કે “વડીલોના સંપ્રદાય” એ શબ્દોની પાછળ જે અસહ્ય હેતુ હોતો તે ખરી રીતે પ્રગતિમાન હતો. પરંતુ આ સંપ્રદાય સુવાર્તાઓમાં ખતાવેલી હદ સુધી વધી ગયા ત્યારે તો આ પ્રથા પ્રગતિમાન થવાને બદલે બેભાનરૂપ થઈ પડી, અને આપણા પ્રભુના વખતમાં આ સંપ્રદાયને વળગી રહેવાના પરિણામે જે નવા નવા આદર્શો સ્વીકૃતિ પામવાના પ્રયત્ન તે કરતો હતો તેનો સ્વીકાર તેઓ કરી શક્યા નહિ. વળી નવા કરારનો જમાનો શરૂ થયો તે પહેલાંના જમાનામાં દૂતો તથા આત્માઓ વિષે જે માન્યતા ઉપસ્થિત થઈ તેનો પણ ફરોશીઓએ સ્વીકાર કર્યો. ઉપરાંત વ્યક્તિના અમરપણા વિષે જે નવી માન્યતા ઉપસ્થિત થઈ હતી તે પણ તેઓએ સ્વીકારી. પ્રક્ટીકરણરૂપી સાહિત્યો વડે જે નવી નવી આશાઓને સતેજ કરવામાં આવી હતી તેમાં યહુદીઓ પડોશી સત્તાથી મુક્ત થશે એ આશા સમાએલી હતી, એટલું જ નહિ પણ વિશ્વાસુ યહુદીઓ સદંતર આબાદ તથા આશીર્વાદિત થશે એ આશાનો પણ સમાવેશ થયો હતો. મસીહના જમાના સંબંધી તેઓ એવી આશા રાખતા હતા કે તે કુદરતી રીતે ફળવાન, આબાદ અને શાંતિ તથા આનંદમય જમાનો થશે. તદુપરાંત, મસીહનો જમાનો તે પવિત્રાઈનો જમાનો પણ થશે એવી આશા રાખવામાં આવતી હતી, અને તે જમાનામાં પવિત્ર શાસ્ત્રના નિયમ બહુ ચોક્કસાઈથી તથા ચુસ્તપણે પાળવામાં આવશે, અને મંદિરનાં સેવાકાર્યો પણ તેવી જ રીતે કરવામાં આવશે. અન્ય પ્રજાઓ સંબંધી કોઈ વાર એવો વિચાર કરવામાં આવેલો જણાય છે કે તેઓ પણ પ્રજાકીય આબાદીમાં સહભાગીદાર થશે; પરંતુ તેઓ જેટલે અંશે ઈસ્રાએલના ઈશ્વરને કબૂલ કરશે અને તેના નિયમો પાળશે તેટલે જ અંશે. પહેલાંના વખતમાં મસીહના જમાના સંબંધી પ્રમોધકોના જે વિચારો પ્રચલિત થયા હતા તે માત્ર પ્રજાને લગતા વિચારો હતા; ત્યારે પ્રક્ટીકરણરૂપી પુસ્તકોના લેખકો સ્વીકૃતિ પામતા હતા કે નવા યુગમાં પ્રજાકીય રાજાહત તો શું પણ વ્યક્તિગત રાજાહત પણ સમાએલું છે, તેથી યહુદીઓએ વ્યક્તિપરત્વે પણ ન્યાયીપણાનું જીવન ગાળીને નવા યુગને સાફ પોતાને તૈયાર કરવા. આ પરથી એક નવી માન્યતા ઉપસ્થિત થઈ કે મસીહના જમાનાના

આશીર્વાદો ભોગવવા માટે ભક્તિશીલ ઇસ્લાએલીઓનું પુનરુત્થાન થાય એ તદ્દન વાજબી છે. છેલ્લે, આ માન્યતામાંથી એવી માન્યતા પણ ઉપસ્થિત થઈ કે મસીહના જમાનાના આશીર્વાદો ભોગવવા માટે કોને લાયક ને કોને નાલાયક ગણવા એને સારૂ એક ન્યાયીકરણ થવાની આવશ્યકતા છે. નાલાયક ઇસ્લાએલીઓને મસીહના જમાનામાં ભાગ મળે નહિ. હમેશાં તો નહિ પણ ઘણું કરીને એ પણ માનવામાં આવતું હતું કે આ ભરિષ્ઠના આશીર્વાદો મસીહના આગમન વડે માત્ર વ્યક્તિગત અનુભવી શકાય.

યહુદાહમાં જે પક્ષો હતા તેમાં સૌથી લોકશાસિત પક્ષ ફરોશીઓનો હતો. સભાસ્થાનો દ્વારા લોકને શિક્ષણ આપવું, છોકરાંને ભણાવવાં અને વિદેશીઓમાં ધર્મપ્રચારક પ્રયત્ન કરવા એ બધી બાબતોમાં તેઓનો ઉત્સાહ ધણો જ હતો. આ પરથી માલૂમ પડે છે કે તેઓમાં ઘણી ખામીઓ હોવા છતાં એ જમાનામાં યહુદી ધર્મના કાંઈ ખરા પ્રતિનિધિઓ હોય તો તે આ ફરોશીઓ જ હતા. વળી રોમ સાથેની લડાઈમાં (ઈ. સ. ૬૬-૧૩૫) જ્યારે બીજા બધા પંથો નષ્ટ થયા ત્યારે આ એક જ પક્ષના સિદ્ધાંતો કાયમ રહ્યા અને તેનાતેજ સિદ્ધાંતો હજી પણ અર્વાચીન યહુદી ધર્મના પાયારૂપ છે, એ માલૂમ પડે છે ત્યારે તેમાં આપણને નવાઈ જેવું કંઈ લાગતું નથી.

મસીહવાળા આદર્શનો વિકાસ ફરોશીઓએ જ કર્યો હતો, અને એમ કરીને તેઓએ ખ્રિસ્તી ધર્મને માટે માર્ગ તૈયાર કર્યો હતો. ઇશ્વરની સેવાને અર્થ અર્પણ થએલા અને એ રીતે જુદા થએલા લોક સંબંધીનો વિચાર પણ આજ લોકોએ પ્રદર્શિત કર્યો. વળી આજ લોકોએ અમરપણા તથા પુનરુત્થાનના સિદ્ધાંતો પ્રથમ શીખ્યા અને લોકપ્રિય બનાવ્યા, તેથી તેઓ આ વિષય સંબંધી આપણા પ્રભુના શિક્ષણના પાયારૂપ થયા. તોપણ આપણા પ્રભુએ પોતાની જાહેર સેવાની શરૂઆત કરી ત્યાર પહેલાં ફરોશીઓ અભિમાની તથા ધર્મંડી થઈ ગયા હો. સાબ્યાથપાલન તથા નિયમશાસ્ત્રપાલન તો તેમના હાથમાં એક વહેમ સમાન બની ગયાં હતાં. જ્યારે પુરાતન પ્રબોધકો ચારિત્ર્યપાલન પર ભાર મૂકતા હતા ત્યારે તેઓ બાહ્ય શિસ્તપાલન પર ભાર મૂકતા હતા. એ પ્રમાણે ઘણાં સૈકાં પછી યહુદીઓનો છેલ્લો પ્રબોધક એટલે યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર આવ્યો ત્યારે તેને કેવળ સાદુકીઓની જ નહિ પણ ફરોશીઓની સામે પણ થવું પડ્યું હતું (માત્થી ૩ ; ૭. યોહાન ૧ ; ૧૯). વળી આપણા પ્રભુની જાહેર સેવાના અંત સુધી તેના સૌથી બચકર દુશ્મન તે સાદુકીઓમાંના નહિ, એસીની કે ઝીઝોટમાંના નહિ, પણ ફરોશીઓમાંના જ હતા. તેઓમાં જે સારામાં સારા ગુણ હતા અને જે ગુણોવડે તેઓ મોટા ગણાતા હતા તેજ ગુણોની બિજા પ તેમને નહી.

સાદુકીઓ : દ્રોશીઓની માફક સાદુકીઓ પણ મકાબીઓના સમયમાં ઊભા થયા હતા. સુલેમાને ઝાડોઢને યરૂશાલેમના મંદિર પર ઠરાવ્યો હતો તેના નામ પરથી આ પક્ષનાળાને નામ આપવામાં આવેલું છે, અને તેથી પ્રમુખ્ય યાજ્ઞના પક્ષનાળા જેઓ ખાનદાન કુટુંબના માણસો હતા તેઓને દેખાડવામાં આવે છે. જે ઉમરાવો મકાબી આગેવાનોની સાથે સહલાગણી ધરાવતા હતા અને તેઓને ટેકા આપતા હતા તેઓનો સમાવેશ આ પક્ષમાં થતો હતો. આ પક્ષનાળા પોતાનાં કૃત્ય, વંશપરંપરા ઉતરી આવેલી આખર અને સર્વોપરિ રાજ્ય તરફથી મળતા ટેકા પર પોતાના અધિકારનો આધાર રાખતા હતા. આ પરથી જણાય છે કે સાદુકીઓનો પક્ષ ધાર્મિક નહિ પણ રાજકીય કહેવાય. જ્યારે દ્રોશીઓ રાજકીય આખતમાં જૂના વિચારના અને ધાર્મિક આખતમાં પ્રગતિમાન હતા ત્યારે સાદુકીઓ રાજકીય આખતમાં પ્રગતિમાન હતા અને ધર્મ સંબંધી જૂના વિચારના હતા. જે રાજનીતિથી પોતાને વ્યક્તિગત અથવા સામાજિક ક્ષાલ થવાનો સંભવ હોય એવી કોઈ પણ રાજનીતિને સાદુકીઓ ટેકા આપ્યા સિવાય રહેતા નહિ. ધર્મ સંબંધી જૂના વિચારને વળગી રહેલું એ ધાણું કરીને જે વર્ગો વંશપરંપરા દ્રવ્યવાન અને ખાનદાન હોય તેવા વર્ગોના લક્ષણરૂપ જણાય છે. તેઓ “પંચઅંથ”ને વળગી રહેતા હતા અને દ્રોશીઓ તેના જે જે ખુલાસા કરતા હતા અને તેને આધારે જે જે સિદ્ધાંતો રચતા હતા તે પ્રતિ તેઓ કોઈ પણ જાતની સહલાગણી ધરાવતા નહોતા. છતાં પાલેસ્ટાઈનના બધા વર્ગો કરતાં સાદુકીઓ પર ગ્રીક અને વિદેશી અસર વધારે થતી હતી, અને તેનું કારણ એ હતું કે પરદેશી સંબંધો વડે પરાક્રમ તથા સત્તા પ્રાપ્ત કરવાની વધારે તકો તેઓને મળતી હતી. દ્રોશીઓ તથા સાદુકીઓ જોન હુરકાનસના રાજ્યમાં પરસ્પર વિરૂદ્ધ થયા હતા. જોનની મોટામાં મોટી ઉમેદ લઝાઈઓ કરીને નવા નવા પ્રદેશો જીતી લેવાની હતી. તેના મન પર ઈસ્લાએલના મહાન રાજા દાવિદનાં કૃતેહમંદ કાર્યો બહુ જ અસર કરતાં હતાં, અને તેના નમૂનાને અનુસરીને તે પોતાની લઝાઈઓમાં ભાદૂતી સેન્યોનો ઉપયોગ કરતો હતો. હવે પુરાતન વખતના મકાબી આગેવાનોના રીત-રિવાજથી આવી રાજનીતિ છેક વિપરીત જણાય છે, કેમકે તેઓ તો માત્ર પોતાના ધાર્મિક સિદ્ધાંતોની રક્ષાને અર્થે તરવાર ઉગામતા હતા. વળી ગરીબીમ પહાડ પર સમરૂનીઓનું જે મંદિર હતું તેનો તેણે નાશ કર્યો અને આ ધર્મહીન કામવડે યહુદીઓ તથા સમરૂનીઓની વચ્ચે જે વેર હતું તે ધાણું જ વધારવામાં આવ્યું. ખીજું, જોકે તેના પૂર્વજોએ ધાર્મિક છૂટની રક્ષાને અર્થે પ્રથમ તરવાર ઉગામી હતી, તોપણ તેણે અદુમીઓને કાંતો પોતાનો પ્રજાકીય ધર્મ તજી દેવાની કાંતો બંદીવાસમાં જવાની ફરજ પાડી. જોન હુરકાનસની કૃતેહને લીધે એકંદરે યહુદીઓને સાફ લાગે એ સ્વાભાવિક હતું.

શરૂઆતમાં તો તેઓ અંતર્ગત ગયા, તેથી આવી રાજનીતિનું શું પરિણામ આવશે અથવા તેમાં ધર્મ સંબંધી કેવાં જોખમ રહેલાં છે એ તેઓ સમજી શક્યા નહિ. પરંતુ ફરોશીઓએ ધીમે ધીમે પોતાનો ટેકા પાછો ખેંચી લીધો. પરિણામે જોન હુરકાનસના વખતથી માંડીને એક જ અપવાદ સિવાય મકાબી નેતાઓને ફરોશીઓની વધતી જતી વિરૂદ્ધતાનો અનુભવ થયો. જ્યારે મકાબીઓએ જાણ્યું કે ફરોશીઓ વિરૂદ્ધમાં જાય છે ત્યારે તેઓ સાદુકીઓના ઉગતા પક્ષની સાથે ભળ્યા, અને આ પક્ષ સર્વોપરિ સત્તા ધરાવનાર જે કુટુંબ હોય તેના તરફ વલણ રાખતો હતો. આ પ્રમાણે તેના મોટામાં મોટા વિજયના વર્ષે ચહુદી સંસ્થાન તિલાગેદ્દા ધર જેવું થઈ ગયું. પ્રજના જે વધતા સારા ધાર્મિક નેતાઓ હતા તેઓથી વિખૂટા પડીને જોન હુરકાનસ તથા તેની પછીના માણસો વધતી જતી સંસારી રાજનીતિમાં સામેલ થયા, અને છેવટે જે ઉમદા આદર્શોને અર્થે તેઓના પૂર્વજોએ પ્રાણ છોડતાં સુધી પ્રયત્ન કર્યા હતા એ તેઓ સમૂળગા ભૂતી ગયા. ફરોશીઓ તથા સાદુકીઓ વચ્ચેની અથડામણના પરિણામે છેવટે મકાબી સંસ્થાનોનો નાશ થયો, અને તે વખતે આ બંને પક્ષનાં જે મુખ્ય લક્ષણો જણાયાં હતાં તે ને તેજ લક્ષણો સુવાર્તાના સમયમાં પણ આપણા જોવામાં આવે છે. છેવટ સુધી ફરોશીઓનું મુખ્ય લક્ષણ તે ભક્તિશીલતા અને સાદુકીઓનું મુખ્ય લક્ષણ તે સંસાર પરનો પ્રેમ માલૂમ પડે છે.

ઈ. સ. પૂર્વે આશરે ૨૦૦માં જ્યારે આ બંને પક્ષ એકબીજાથી જુદા થવા લાગ્યા ત્યારે યાજકોનો પક્ષ જુદો દેખાડવાને માટે સાદુકી નામ પસંદ કરવામાં આવ્યું. આનો અર્થ એવો નથી કે કોઈ યાજક ફરોશી કે શાસ્ત્રી થઈ શકે નહિ; તેમ બધા જ યાજકો સાદુકીઓ હતા એમ પણ સમજવાનું નથી. પરંતુ પ્રમુખ્ય યાજકના કુટુંબીજનો અને ધરુખરા યાજકો સાદુકીઓ જ હતા, અને યુદીઆ તથા યરશાલેમમાં જે ખાનદાન કુટુંબો હતાં તેઓમાંનાં ધણાંખરાં તેઓની સાથે ભળી ગયાં. આપણા પ્રભુના જમાનામાં જે ગરીબ યાજકો હતા તેમાંના ધણા ફરોશીઓ હતા, પરંતુ છેવટ સુધી સાદુકી પક્ષ મુખ્ય યાજકપદની સાથે નિકટનો સંબંધ રાખતો માલૂમ પડે છે. બંદીતાસ પછી બે સૈકાં સુધી પ્રમુખ્ય યાજકો નેતાનું સ્થાન ધરાવતા હતા, અને પ્રથમ તો તેને તેઓ લાયક હતા; પરંતુ આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ આ સ્થાન તેઓએ ગૂમાવી દીધું, અને સામાન્ય લોકોના પ્રેમમાં ફરોશીઓ વધારે ને વધારે સ્થાપિત થયા.

જ્યારે સાદુકીઓની માન્યતા વિષે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારં પણ તેઓમાં તથા ફરોશીઓમાં જે તફાવત હતો તે પરથી જ આપણે તેઓની બાબતો

સમજી શકીએ છીએ. જે બાબતો ફરોશીઓ વિશેષ ચુસ્તપણે માનતા હતા તેજ બાબતો સાદુકીઓ નકારતા હતા. તેઓ વડીલોના સંપ્રદાયનો નકાર કરતા હતા એટલું જ નહિ પણ પુનરુત્થાન અને દૂતો વિષેની જે માન્યતા ફરોશીઓ રાખતા હતા તે તેઓ નકારતા હતા (પ્રે. કૃ. ૨૩; ૮). આવી રીતે તેઓ ફરોશીઓની જૂલોમાંની કટલીએકથી નિરાળા રહેતા હતા, પરંતુ તેમ કરવા જતાં તો તેઓને આત્મિક ભાવ તથા ભક્તિશીલતાનો ભોગ આપવો પડતો હતો.

નવા કરારના જમાનામાં સાદુકીઓ બધી રીતે રોમને તાબે થએલા માલૂમ પડે છે, અને તેઓએ મકામીઓના આદર્શોને સમૂળગો ત્યાગ કરી દીધેલો જણાય છે; ત્યારે સ્વદેશસક્તિની જવાબી સળગતી રાખવાના પ્રયત્ન કાઈ કરતા હોય તો તે માત્ર ફરોશીઓ જ જણાય છે. ઉપલી રૂપરેખા પરથી આપણા પ્રભુની જાહેર સેવા દરમિયાન તેને સાદુકીઓની સાથે નહિ જેવું કામ પડ્યું હતું તેનું કારણ આપણે સમજી શકીએ છીએ. તે તો સામાન્ય લોકોની સાથે વિશેષ સહકારગણી ધરાવતો હતો, અને તેઓની સાથે ગાઢો સંબંધ રાખતો હતો, અને તેજ કારણથી તેને ફરોશીઓની સાથે ઝઘડામાં ઊતરવું પડ્યું હતું, કેમકે ફરોશીઓ તો એમ જ સમજતા હતા કે સામાન્ય લોકોના હિમાયતી તો અમે જ છીએ. વળી આપણો પ્રભુ લોકપ્રિય થયો અને યરૂશાલેમની શાંતિમાં ભંગાણુ પડવાનો સંભવ માલૂમ પડ્યો ત્યારે જ આપણા પ્રભુની બાબતોમાં પ્રમુખ્ય યાજ્ઞક રસ લેતો થયો, અને તેને લાગ્યું કે આમાં ક'ઈક કરવા જેવું છે. વળી તેનાં પ્રથમ વર્ષો દરમિયાન પ્રેરિતવાળી મંડળીને બંધા કરતાં સાદુકીઓની વધારે બીક લાગતી હતી તેનું કારણ પણ એવી જ રીતે સમજાય છે (પ્રે. કૃ. ૪ અને પમે અધ્યાય).

શાસ્ત્રીઓ : માર્ક ૨; ૧૬માં આપણે ‘ફરોશીઓના શાસ્ત્રીઓ’ સંબંધી વાંચીએ છીએ, અને તે પરથી શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓને એકબીજાની સાથે કેટલો બધો નિકટનો સંબંધ હતો એ માલૂમ પડે છે. “ફરોશીઓના શાસ્ત્રીઓ” એમ નવા કરારમાં બીજી જગાએ પણ લખેલું છે અને તે પરથી એવું સમજવાનું છે કે કેટલાક શાસ્ત્રીઓ સાદુકીઓની સાથે ભળતા હતા. સાદુકીઓનો પક્ષ “પંચગ્રંથ”ને બહુ જ સામાન્ય ગણતો હતો એ પરથી જ સંભવિત લાગે છે કે તેઓએ પોતાના મત પ્રમાણેનું શિક્ષણ આપવા પોતા તરફથી શાસ્ત્રીઓને રોક્યા હશે, કેમકે શાસ્ત્રીઓ તો એક જુદા પક્ષ તરીકે રહેતા નહોતા અને તેઓનું નામ ફરોશીઓ તથા સાદુકીઓના કરતાં પણ જૂનું છે. બંદીવાસ પછી જે પાયા પર આપણું યહુદી બંધારણ રચવામાં આવ્યું તે તો નિયમશાસ્ત્ર હતું. ઈસ્રાએલ એક નવું સંસ્થાન થઈ ગયો અને કાઈ પણ

પ્રજ્ઞની આવી અવસ્થાએ ધારાશાસ્ત્રીઓની જરૂર પડે છે. પરંતુ ચહુદી ધારાશાસ્ત્રીઓને જુદાં જુદાં ધણાં કાર્યો કરવાનાં હતાં; તેઓ ઉપદેશકો હતા, અભ્યાસીઓ હતા, વકીલો હતા અને ન્યાયાધીશો પણ હતા. એઝરા પ્રથમ શાસ્ત્રી હતો અને તે યાજ્ઞ પણ હતો, અને એશક, પછીનાં સૈકાંમાં ટેટલાક યાજ્ઞકો શાસ્ત્રીઓ તરીકે પણ રહ્યા હશે. પરંતુ આપણા પ્રભુના જમાનામાં શાસ્ત્રીઓએ ફરાશીઓના મતો તથા સિદ્ધાંતો એટલે સુધી સ્વીકાર્યા હતા કે તેઓને લગભગ એકરૂપ ગણી શકાય. એઝરાએ જે સભાસ્થાનો ઊભાં કર્યાં તેમાં વાપરવા માટે શાસ્ત્રની નકલો કરવી એ શાસ્ત્રીઓનું પ્રથમ કામ હતું, અને ત્યાર પછી તેજ સભાસ્થાનોમાં તેજ શાસ્ત્રનો અધિકારયુક્ત ખુલાસો કરવાનું કામ પણ તેમને જ સોંપવામાં આવ્યું. આપણા પ્રભુના વખતમાં ‘શાસ્ત્રી’ પરથી ઈશ્વરવિદ્યામાં પ્રવીણ થએલો ફરાશી પંથમાંનો જ્ઞાની સમજવાનો છે. “તેઓ મુસાના આસન પર બેસતા હતા” (માત્થી ૨૩; ૧) અને “તેઓને બાંધવાની તથા છોડવાની સત્તા હતી” (માત્થી ૧૬; ૧૯); અર્થાત્ ધર્મને અંગે કેલું વર્તન કાયદેસર કે ગેરકાયદેસર ગણાય એ વિષે અધિકારયુક્ત ફેંસલો આપવાનો તેઓને અધિકાર હતો.

હવે પોતાના ચારિત્ર્ય તેમ જ જ્ઞાનને કારણે આ કામને સારૂ થોડ્ય હોય એવા ધણા ઉમદા શાસ્ત્રીઓ હતા. એવા તો હિલ્લેલ તથા શામ્માઈ હતા. તેઓ આપણા પ્રભુના સંકાળિકો ગણાય, પરંતુ કદાપિ આગલી પેઢીના હશે. ગમાલીએલ જેના પગ પાસે પાઊલ બેસતો હતો (પ્રે. કૃ. ૨૨; ૩) અને સતાવણી કરવાની સાદુકીઓની હોંસની વિરૂદ્ધ લાગણીથી બોલ્યો હતો (પ્રે. કૃ. ૫; ૩૪) તે પણ એવો હતો. તેઓનું કામ—પછી તે કેળવણીને અંગે કે કાયદાને અંગે હોય તોપણ તે—તેઓ મફત કરતા હતા. પરંતુ આપણા પ્રભુના જમાનાના શાસ્ત્રીઓ તો એકંદરે પોતાના પૂર્વગામીઓથી ઉતરતા માલુમ પડતા હતા. તેઓનો હોદ્દો અભિમાન ઉપજે એવો હતો. કાઈ એમને ‘રાખ્ખી’ કહીને સંબોધે એવું તેઓ ચહાતા હતા, તેથી આપણા પ્રભુએ પોતાના શિષ્યોને ફરમાવ્યું કે એ અટક લઈને કાઈ તમને સંબોધે તો તમારે તેનો સ્વીકાર કરવો નહિ (માત્થી ૨૩; ૭).

મંદિર : વાજખી રીતે કહેવામાં આવ્યું છે કે ચહુદીઓ એક પ્રજ્ઞ તરીકે બાબેલોનમાં ગયા અને એક મંડળી થઈને પાછા આવ્યા. એઝરા તથા નહુમ્યાહનો પ્રથમ વિચાર તે મંદિરની પુનઃરચના કરવાનો હતો; ઈસ્રાએલના પ્રાચીન રાજ્યની પુનઃરચના કરવાનો તેમનો લેશમાત્ર ઈરાદો નહોતો. તેઓ જ્યારે ‘પ્રજ્ઞ’ કે ‘રાખ્ખ’ શબ્દ વાપરે છે ત્યારે “પવિત્ર પ્રજ્ઞ” અને “યાજ્ઞકોનું રાજ્ય” એવા અર્થમાં વાપરે છે. રાજ્યોની રાજ્યવ્યવસ્થા સંસારી

હતી અને તેથી તેનો અંત આવ્યો. સુધારકોએ એવો નિશ્ચય કર્યો કે આવી ભૂલ ફરીથી થવા દેવી નહિ, માટે રાજકીય અને ધાર્મિક અધિકાર સંયુક્ત કરવામાં આવ્યા.

જૂના કરારની અંદર યાજ્ઞક, પ્રભોધક અને જ્ઞાની જુદા જુદા હોદ્દાઓ તરીકે જણાવવામાં નથી આવતા. જૂના કરારનો નિયમગણ પૂરો થયા પછી જ તેઓને જુદા જુદા હોદ્દાઓ તરીકે આલેખવામાં આવે છે. બંદીવાસ પછી જે સુધારાનો જમાનો એટલો તેનાં લક્ષણો તે ઇસ્લાએલી નેતાઓનાં લક્ષણો પણ જણાય છે. તે જમાનાના આદર્શરૂપી માણસને એવો હોય તો તે હઝકીએલ હતો; તે પ્રભોધક હતો અને યાજ્ઞક પણ હતો (હઝકી. ૧; ૩); અથવા ખીજે દાખલો જેઈએ તો તે એઝરા છે; તે યાજ્ઞક હતો અને શાસ્ત્રી પણ હતો (એઝરા ૭; ૧૧). પુનઃરચાએલા ઇસ્લાએલીની પ્રથમ રૂપરેખા દોરનાર તે હઝકીએલ હતો (હઝકી. અધ્યાય ૪૦-૪૮); પરંતુ તેના સંઘના વિચારો યાજ્ઞકીય છે, અને પ્રજાકીય જીવનના કેંદ્ર તથા ઝરા તરીકે મંદિર તથા તેનાં સેવાકાર્યો રજુ કરવામાં આવે છે. બંદીવાસ પછીના જમાનામાં આદર્શ ઇસ્લાએલ તે યહોવાહના નિયમશાસ્ત્ર પ્રતિ ભક્તિભાવ રાખતો, પવિત્ર તથા યાજ્ઞકીય પ્રજા ગણાતો હતો, અને આ આદર્શ સંબંધી લોકોને શિક્ષણ આપવાને માટે પ્રથમ સભાસ્થાનો બાંધવામાં આવ્યાં હતાં, અને શાસ્ત્રીઓના હાથે શાસ્ત્રોની નકલો કરવામાં આવી હતી. આવા વાતાવરણમાં સૌથી મહત્ત્વનું સ્થાન યાજ્ઞકોને મળે, અને રાજ્યસત્તા તેઓના હાથમાં જાય એ અનિવાર્ય હતું. વળી જે આદર્શો પર નવા સંસ્થાનનો પાયો નાખવામાં આવ્યો હતો તેને અનુસરતું જીવન ગણે ત્યાં સુધી તો યાજ્ઞકો, પ્રભોધકો તથા શાસ્ત્રીઓ એકબીજાની સાથે હળીમળીને કામ કરી શકે એવું હતું; વળી તેઓએ પ્રથમ તો એકબીજાની સાથે હળીમળીને જ કામ કર્યું, પરંતુ જ્યારે પાલેસ્ટાઈન પર ગ્રીકોની ચઢાઈ થઈ અને મકાબીઓના જય થયાને લીધે સંસારી સત્તા સંબંધી ઉમેદો ફરીથી જાગૃત કરવામાં આવી ત્યારે તો વાતાવરણ તદ્દન બગડી ગયું. પરદેશી અસર સ્વાભાવિક રીતે સત્તાધારી તથા રાજકીય વર્ગો પર વધારે થાય એમ હતું; જેઓ સામા થયા તે તો જેમનું કામ પવિત્ર શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવાનું તથા તેનો ખુલાસો આપવાનું હતું તેઓ જ. આથી પ્રભોધક તથા યાજ્ઞક પોતાપોતાને રસ્તે ચાલ્યા ગયા અને એવી રીતે ઉપસ્થિત થએલા પક્ષો ફરોશીઓ તથા સાદુકીઓ એ નામે ઓળખાવા લાગ્યા.

આ બધું હોવા છતાં મંદિર સાદુકીઓના કાબૂમાં રહ્યું અને જોકે ફરોશીઓ તેમને ધિક્કારતા હતા તોપણ પ્રજાકીય મંદિર પ્રતિ તેઓનો ભક્તિભાવ ઓછો થયો નહિ. યજ્ઞાલેખમાંનું મંદિર તે ચહુદી ધાર્મિક જીવનનું

કેંદ્રસ્થાન હતું. પ્રથમ મંદિર સુલેમાને બાંધ્યું હતું, અને તેનો નાશ આશરે ૪૦૦ વર્ષ પછી ઈ. સ. પૂર્વે ૫૮૭માં બાબિલોનીઓના હાથે કરવામાં આવ્યો. ત્યારથી ૫૦ કરતાં વધારે વર્ષ પછી એટલે યહુદીઓ બંદીવાસમાંથી પાછા આત્યા ત્યાર પછી ઝરુઆએલે મંદિરની પુનઃરચના કરી. મંદિરનું સ્થળ અને તેનો ઘાટ એકંદરે સુલેમાનના વખતના મંદિર જેવાં જ હતાં. રોમન જમાનામાં આ બીજા મંદિરની પુનઃરચના હેરોદે ફરીથી કરી, અને તેણે તે વધારે મોટું અને ભવ્ય બનાવ્યું. આ મંદિર ઈ. સ. ૭૦ સુધી કાયમ રહ્યું; તે વખતે તીતસની આગેવાની હેઠળ રોમનોએ તેનો નાશ કર્યો. પરદેશી પ્રજાઓના હાથે યહુદીઓને ગમે તેટલી આપત્તિઓ સહન કરવી પડે, તોપણ જ્યાં સુધી યરૂશાલેમમાં પ્રભુનું મંદિર ઊભું રહે ત્યાં સુધી પોતાની પ્રજા સંબંધી તેઓના અભિમાનને કશાથી પણ ડગાવી શકાય જ નહિ. તે મંદિર વિષે હલકું વચન બોલે છે અથવા તેનો નાશ થવા વિષે સૂચના કરે છે એ કરતાં વધારે ચતુરાઈમયું તહોમત આપણા પ્રભુ પર અથવા સ્તેફન પર મૂકી શકાય જ નહિ. હવે મંદિરનાં સેવાકાર્ય કેવી રીતે ચાલુ રાખવામાં આવતાં હતાં એ આપણે જોઈએ.

બંદીવાસ પહેલાં યોશીયાહ રાજાના વખતમાં ધર્મસુધારા થવાથી આમ્ય ભજનસ્થાનોનો નાશ કરવામાં આવ્યો (૨ રાજ. ૨૩; ૮). તે વખતે જે યાજ્ઞકો આ આમ્ય ભજનસ્થાનોમાં સેવાકાર્ય કરતા હતા તેઓનાં ટોળે-ટોળાં યરૂશાલેમમાં આવ્યાં અને ત્યાં આગળ તેઓના જે ભાઈઓ સેવા કરતા હતા તેઓની સાથે મંદિરમાં સેવા કરવાને તેઓને સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો. પરંતુ થોડી વારમાં જૂના તથા નવા યાજ્ઞકોની વચ્ચે ગડબડ થઈ જે જૂના યાજ્ઞકો હતા તેમને ‘સાદુકી’ નામથી ઓળખાવવામાં આવતા હતા, અને તેઓ ઝાડોક કુટુંબના કુલીન માણસો હતા જેઓ નવા આવ્યા નવો લેવી નામના ઓળખાતા હતા, અને તેઓને મંદિરમાં હલકા પ્રકારનાં સેવાકાર્યો સોંપવામાં આવ્યાં હતાં, એટલે યજ્ઞાર્થે જાનવરોની કતલ કરવાનાં તથા તે તૈયાર કરવાનાં કાર્ય. તોપણ ગવૈયા કે મંદિરના સેવકોના કરતાં લેવીઓનો હોહો મોટો હતો. મંદિરના સેવકોની જે ટીપ એઝરાના બીજા અધ્યાયમાં આપવામાં આવી છે તેમાં તેઓ યાજ્ઞકોની પછી આવે છે (કલમ ૩૬), અને ગવૈયા, દ્વાર-પાળો તથા નેયાંનામ (મંદિરના ગુલામો) પહેલાં આવે છે. યાજ્ઞક તથા લેવી વચ્ચેનો આ તફાવત આપણા પ્રભુના જમાના સુધી કાયમ રહ્યો. ઝાડોકના દીકરાઓનું મુખ્ય લક્ષણ એ હતું કે હાઈનતા વંશજોમાં તેઓ મોટા ગણાતા હતા. પરંતુ તે સિવાય બીજાં પણ યાજ્ઞકીય કુટુંબો હતાં (જુઓ ૧ કાળવૃત્તાંત ૨૪; ૩), અને તે કારણથી મંદિરનાં બધાં જ ઉચ્ચ સેવાકાર્યો ઝાડોકના દીકરાઓને સોંપી શકાય એવું નહોતું. તેથી યાજ્ઞકોના વર્ગ ઠરાવવામાં

આવ્યા, દરેક વર્ગનો પોતાનો આજેવાન હતો, અને તેઓ વારાફરતી મંદિરનાં સેવાકાર્યો ચલાવતા હતા. તેજ પ્રમાણે લેવીઓના પણ વર્ગ ઠરાવવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ પણ વારાફરતી સેવા કરતા હતા. કાળવૃત્તાંતનાં સમયથી તે આપણા પ્રભુના સમય સુધી આ વર્ગની સંખ્યા ૨૪ની હતી. લુક ૧; ૫-૮માં આપણને એવું જણાવવામાં આવે છે કે યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારનાં માથાપ યાજ્ઞકીય હોદ્દાનાં હતાં; આપ અગિયારના વર્ગને હતા અને મા હાફનની દીકરીઓમાંની હતી. આ પ્રમાણે જ્યારે પોતાના દીકરાના જન્મ સંબંધી ઝખાયાંહને દૂત તરફથી ખચર મળી ત્યારે તે પોતાની વારી પ્રમાણે મંદિરમાં યાજ્ઞકનું કામ કરતો હતો. વળી તેને મંદિરના પવિત્રસ્થાનમાં ધૂપ બાળવાને માટે ચિટ્ટીથી પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો. દરેક વર્ગના માણસોને પોતપોતાનું કામ ચિટ્ટીથી ઠરાવી આપવામાં આવતું હતું, અને ચિટ્ટીઓનું કામ વ્યવસ્થિત રીતે થાય તે માટે તે એક ખાસ અમલદારને સોંપવામાં આવતું હતું. દરેક વર્ગ એક અઠવાડીયા સુધી કામ કરતો, તેની સાત ટોળી પાડવામાં આવતી હતી, અને તેમાંની દરેક ટોળી એક દિવસ સુધી કામ પર રહેતી હતી. દરેક સાબ્યાથે સંખ્યાકાળના ચત્ત પહેલાં વર્ગો બદલવામાં આવતા હતા. જેસેક્સ કહે છે કે દરેક વર્ગમાં ૫,૦૦૦ માણસો હતા, પરંતુ તેમાં તે ધણું કરીને યાજ્ઞકોનો જ નહિ પણ લેવીઓનો પણ સમાવેશ કરતો હશે. છતાં પર્ગના મોટા દિવસોએ—પાસખા પર્વ, પચાસી પર્વ અને માંડ્રા પર્વ—જ્યારે ૨૪ વર્ગો એક સાથે કામ કરે એવો રિવાજ હતો ત્યારે તો યાજ્ઞકોની જ સંખ્યા આશરે ૨૪,૦૦૦ની હશે. ઉદ્દેશ લુક કહે છે કે સાંજે ધૂપ ચઢાવતી વેળાએ લોકો બહાર પ્રાર્થના કરતા હતા અને મિશા નામે ચહુદી પુસ્તક પરથી આપણે જાણીએ છીએ કે લોકોના પણ વર્ગો ઠરાવવામાં આવ્યા હતા; એટલે યાજ્ઞકો વારાફરતી તેઓના લાલને અર્થે વેદી પર અર્પણો ચઢાવતા હતા તેમ લોકોને પણ વારાફરતી આવીને પ્રાર્થનાદ્રારે તેઓના કામમાં ભાગ લેવો પડતો હતો. (ગ્યુના ૨૮; ૩૦માં જે “જાનુનાં દહનીયાર્પણ” વિષે લખવામાં આવ્યું છે તે એ છે.)

કેટલાંક દહનીયાર્પણો આખાં (હઝકી. ૪૪; ૨૮-૩૦), ખીજાને મોટા અથવા વત્તો સારો ભાગ (લેવી. ૭; ૩૦-૩૪; ૧૦; ૧૪), પ્રથમ ફળ (ગ્યુના ૧૮; ૧૨) અને દશાંશ (ગ્યુના ૧૮; ૨૧) યાજ્ઞકોને આપવામાં આવતાં હતાં. આ નિયમો યજ્ઞાવવામાં ફરેશીઓ કેટલી બધી એકસાઈ રાખતા હતા તે માત્રી ૨૩; ૨૩ પરથી જણાઈ આવે છે; વળી આ પ્રમાણે અમારી સાથે હરીફાઈ કરનાર પક્ષનું દ્રવ્ય વધારીએ છીએ એ જાણ્યા છતાં તેઓ એમ કરતા હતા.

સભાસ્થાન : જે પ્રમાણે સાદુકીઓને મંદિરની સાથે કામ હતું તેજ પ્રમાણે શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓને સભાસ્થાનની સાથે કામ હતું. બાબિ-લોનીઆમાં જે હેબ્રીઓ બંદીવાસમાં ગયા હતા તેઓના સંમેગોમાંથી ઘણું કરીને સભાસ્થાનની જુદી સંસ્થા તરીકેની ઉત્પત્તિ થઈ હતી. અત્યાર સુધી તો યજ્ઞ સિવાય બીજી કોઈ પણ જાતની બજનસેવા થતી જ નહોતી, પણ હવે તો અશુદ્ધ દેશમાં યજ્ઞો ચઢાવવા એ અશક્ય લાગ્યું હતું (હોશીઆ ૪ ; ૪ : ૯ ; ૩). હઝકીએલના ધરમાં જે સભાઓ થતી હતી તેમાં સભાસ્થાનનું મૂળ જોવામાં આવતું હોય એ સંભવિત છે (હઝકીએલ ૮ ; ૧ : ૨૦ ; ૧-૩). પરંતુ પાલેસ્ટાઈનમાં સભાસ્થાનો બાંધવાની શરૂઆત એઝરા તથા નહેમ્યાહના સુધારા વેળાએ થએલી માલુમ પડે છે. મુસાના નિયમશાસ્ત્ર પ્રત્યે લોકોનો ભક્તિભાવ નષ્ટ થયો હતો અને તે ફરીથી જાગૃત કરવાનો સુધારકોનો પ્રથમ હેતુ હતો. આથી નિયમશાસ્ત્ર સંબંધી લોકોને નિયમિત શિક્ષણ આપવાની આવશ્યકતા સુધારકોને જણાતી હતી (નહેમ્યાહ ૮ ; ૭). એ પરથી જણાય છે કે ઈરાની સત્તાની છેલ્લી સદી સભાસ્થાનની ઉત્પત્તિ તથા તેનો વિકાસ થવાનો જમાનો ગણી શકાય. જૂના કરારમાં સભાસ્થાન સંબંધી એક જ જગાએ લખેલું છે અને જે ગીતમાં તે વિષે સૂચના મળે છે તે વિષે એવું માનવામાં આવે છે કે તે આ જમાનામાં લખવામાં આવ્યું હશે (ગીતશાસ્ત્ર ૪૪ ; ૮). પરંતુ પ્રેરિતોના જમાનામાં સભાસ્થાન જાણે ઘણી જ પુરાતન સંસ્થા હોય એવી રીતે તે વિષે લખવામાં આવે છે (પ્રે. ક. ૧૫ ; ૨૧). પરંતુ સભાસ્થાનનો મુખ્યાર્થ તે ભક્તિસેવા નહિ પણ શિક્ષણ હોય એમ લાગે છે ; હિલ્લેલે કહ્યું તેમ અજ્ઞાન માણસ શાની ભક્તિ કરે ? એ પ્રમાણે નિયમશાસ્ત્ર વિષે શિક્ષણ આપવાનું ખાસ સ્થળ તે સભાસ્થાન હતું. જાણવા જેવી વાત એ છે કે ઈ. સ. ૭૦ માં મંદિર અલોપ થયું અને તેની સાથે સાથે તેના સેવકો પણ અલોપ થયા, છતાં એક સંસ્થા તરીકે તો સભાસ્થાન આજ દહાડા સુધી કાયમ રહ્યું છે. આ સંસ્થાને મંદિરની એક સહાયકારી સંસ્થા તરીકે ગણવામાં આવતી હતી. મંદિરમાં સંખ્યાકાળના યજ્ઞો ચઢાવવાની વેળાએ બીજા શહેરો તથા ગામડાંમાં લોકોની સભાઓ સભાસ્થાનોમાં એકઠી મળતી હતી, અને એવી રીતે જેઓ યજ્ઞશાલેમથી દૂર રહેતાં હોય તેઓને પ્રબળીય ભક્તિસેવામાં ભાગ લેવાની તક પૂરી પાડવામાં આવતી હતી.

શિસ્તપાલન સંબંધી એક બાબત પર ધ્યાન ખેંચવાની જરૂર છે તે એ કે જ્યાં કેવળ યહુદી કામ હોય, અને જ્યાં રાજકીય તથા ધાર્મિક અધિકાર સંયુક્ત થએલા હોય, ત્યાં સભાસ્થાનની સત્તા સર્વોપરિ હતી. સભાસ્થાન જે બારેમાં બારે નિશ્ચિત કરી શકે તે સભાસભને અતરફ કરવાની હતી, અને તે શિક્ષા

અમુક મુદતની કે હંમેશની પણ હોય. આ શિક્ષાથી યહુદીઓ બહુ જ ખીતા હતા (યોહાન ૯; ૩૪: ૧૨; ૪૨).

સભાસ્થાનમાં કાયમના બે હોદ્દેદારો હતા: (૧) અધિકારી (માર્ક ૫; ૨૨: લુક ૮; ૪૧: પ્રે. ફ. ૧૩; ૧૫) અને (૨) સેવક (લુક ૪; ૨૦). સેવકનું કામ સાફસૂફ કરવાનું, દીવાબત્તીઓની વ્યવસ્થા રાખવાનું તથા પવિત્ર શાસ્ત્રનાં ઓળખાં સાચવવાનું હતું (લુક ૪; ૧૭, ૨૦). ભજનસેવાની વ્યવસ્થા અધિકારીને માથે હતી અને પવિત્ર શાસ્ત્રમાંથી વાચનપાઠ વાંચી સંભળાવવા તથા તે પરથી બોધ આપવા માટે તે પોતાની મરજી પ્રમાણે માણસોને પસંદ કરતો હતો. જેમ પીસીદીના અંત્યોખમાં જેઠાએ છીએ તેમ અધિકારી એક હોય કે અનેક પણ હોય (પ્રે. ફ. ૧૩; ૧૫). વળી જેઓને સભાએ શિક્ષા ફરમાવી હોય તેવા યુનેગારોને કારડા મારવાનું કામ સેવક કરતો હતો. આ બે વર્ગના હોદ્દેદારો ઉપરાંત દાનધર્મની ઉધરાણી કરનારા પણ હતા.

ભજનસેવાની શરૂઆતમાં “હે ઇસ્રાએલ, સાંભળ” એમ કહીને શાસ્ત્રના શબ્દોમાં લોકોને ભજનસેવામાં ભાગ લેવાને આમંત્રણ આપવામાં આવતું હતું (પુનર્નિયમ ૬; ૪-૯: ૧૧; ૧૩-૨૧; ગણના ૧૫; ૩૨-૪૧). ત્યાર પછી પ્રાર્થના કરાવવામાં આવતી હતી, તે દરમિયાન મંડળીના સભાસદો પરમપવિત્ર-સ્થાન ભણી મોં રાખીને બિમા રહેતા હતા. દરેક પ્રાર્થનાને અંતે લોકો ‘આમેન’ કહેતા (પુનર્નિયમ ૨૭; ૧૫થી). પ્રાર્થના કર્યા પછી શાસ્ત્રમાંથી વાચનપાઠ વાંચી સંભળાવતા હતા. આ વાચનપાઠમાં હમેશાં નિયમશાસ્ત્રમાંનો અમુક ભાગ સમાએલો હતો, અને સવારની ભજનસેવા વખતે પ્રબોધકોનાં લખાણોમાંનો અમુક ભાગ સમાએલો હતો. વાંચી સંભળાવવાનું કામ મને તે માણસ કરી શકતો અને વળી તે નાના માણસો પણ કરી શકતા. દરેક કલમ વાંચી સંભળાવ્યા પછી તેના તરજુમો એક જણ તે પ્રદેશમાં ચાલતી ભાષામાં કરતો હતો. આખા “પંચગ્રંથ”ના એકસો ચોપન વિભાગ પાડવામાં આવ્યા હતા, કે તે એવી રીતે ત્રણ વર્ષમાં પૂરા વાંચી શકાય. “પ્રબોધકોનાં લખાણ”માંથી વાચક પોતાની મેળે વાચનપાઠ પસંદ કરતો હતો. વાચન પછી ઉપદેશક બેઠા બેઠા ભાષણ કરતો હતો. કોઈ પારકો માણસ ત્યાં હાજર હોય અને તે ભાષણ કરી શકે એવો હાગતો હોય તો ધણીવાર તેને પણ ભાષણ કરવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવતું હતું. ઉપદેશક ઊંચા ઓટલા પર (લુક ૪; ૨૦) બેસતો હતો. ભજનસેવાને અંતે એક યાજ્ઞક યાજ્ઞકીય આશીર્વાચન ઉચ્ચારતો હતો (ગણના ૬; ૨૪-૨૬); પરંતુ કોઈ યાજ્ઞક હાજર ન હોય તો આશીર્વાદ પ્રાર્થનારૂપે માગવામાં આવતો હતો.

સાન્હેદ્રીન : ગ્રીક “ સુનેદ્રીઝાન,” કે જે શબ્દમાં “ સાથે ખેસવું” એવા અર્થ સમાયેલો છે, પરથી આ શબ્દ વ્યુત્પન્ન થયેલો છે, અને ગ્રીક જમાનામાં તે ચંદુદીઓમાં એટલો બધો જાણીતો થઈ ગયો હતો કે પોતાની સત્તાધારી સભાના નામ તરીકે તેઓએ તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

રાખ્ખીઓના સંપ્રદાય પ્રમાણે મુસાએ સાન્હેદ્રીનની ઉત્પત્તિ યહોવાહના હુકમ પ્રમાણે કરી હતી (ગણના ૧૧ ; ૧૬). રાખ્ખીઓ એવું માનતા હતા કે પવિત્ર શાસ્ત્રમાં જેટલો જમાનો વર્ણવવામાં આવ્યો છે તે આખા જમાનામાં સાન્હેદ્રીન હયાતી ધરાવતી હતી અને ન્યાયનું કામ કરતી હતી. પરંતુ ખ્રુદ પવિત્ર શાસ્ત્ર પરથી માલુમ પડે છે કે યહોશાફાટ રાજાએ યરૂશાલેમમાં એક વરિષ્ઠ અદાલત સ્થાપિત કરી હતી (૨ કાળવૃત્તાંત ૧૯ ; ૮). એ અદાલત માત્ર ન્યાય આપવાનું જ કામ કરતી હતી ત્યારે પાછળના જમાનાની સાન્હેદ્રીન તો સાથે સાથે સરકારી અધિકાર પણ ભોગવતી હતી. ખનવાજોગ છે કે એઝરાના પુસ્તકમાં જે વડીલો વિષે વાંચીએ છીએ (એઝરા ૫ ; ૫, ૯ : ૬ ; ૭, ૧૪ : ૧૦ ; ૮) અને નહેમ્યાહના પુસ્તકમાં જે અધિકારીઓ વિષે વાંચીએ છીએ (નહેમ્યાહ ૨ ; ૧૬ : ૪ ; ૮ : ૫ ; ૭ : ૭ ; ૫), તે પરથી અમુક અંશે સાન્હેદ્રીન સભાને અનુસરતી હોય, એવી કોઈ સંસ્થા સમજવી જોઈએ. પરંતુ સાન્હેદ્રીનને માટે ઘણી જગાએ બીજું ગ્રીક નામ વાપરવામાં આવે છે, એટલે ગેરૌઝીઆ; અને તે પરથી તેને આમવર્ગની નહિ પણ અમીરવર્ગની સભા સમજવી પડે. તે કારણથી તથા મોટા આન્ટીઓખસના સમય પહેલાં (ઈ. સ. પૂર્વે ૨૨૩-૧૮૮) સાન્હેદ્રીનનું નામ મળતું નથી તે કારણથી પણ સંભવિત લાગે છે કે સાન્હેદ્રીનનું જે રૂપ આપણા પ્રભુના વખતમાં જણાય છે તે રૂપમાં તે ગ્રીક જમાના પહેલાં હયાતી ધરાવતી નહિ જ હોય.

સાન્હેદ્રીનને એકંદરે ન્યાયની અદાલત તરીકે ગણવામાં આવતી હતી, અને ઘણું કરીને તેજ અર્થમાં નવા કરારમાં તેને વિષે વાત કરવામાં આવે છે. ત્યાં આગળ તેને કોઈ વાર પ્રેસિપ્ટેરીઝાન કે કોઈ વાર ગેરૌઝીઆ કહેવામાં આવે છે (પ્રે. કુ. ૫ ; ૨૧ : ૨૨ ; ૫). ઈ. સ. ૭૦માં યરૂશાલેમનો નાશ થયો ત્યારે સાન્હેદ્રીન પણ નાશ પામી.

હવે આપણે સાન્હેદ્રીનના સભાસદપણા વિષે વિચાર કરીએ. પ્રમુખ-યાજ્ઞક તેનો પ્રમુખ હતો. પાલેસ્ટાઈનમાં અમીર અને યાજ્ઞકવર્ગ બંને એક હતા, અને સાન્હેદ્રીનના પ્રથમ સભાસદો આ વર્ગના માણસો એટલે સાદુકીઓ હતા. પરંતુ હેરોદના વખતમાં ફેરફાર જોવામાં આવે છે. હેરોદ અમીરવર્ગની સત્તા તથા અસર કાબૂમાં રાખવા માગતો હતો અને તેથી તે ફરોશી પક્ષ તરફ વલણ રાખતો હતો. આ કારણથી તેની કારકિર્દીમાં સાન્હેદ્રીનમાં સાદુકીઓ

ઓછા થવા લાગ્યા અને ફરૈશીઓની સંખ્યા વધવા લાગી. આ પ્રમાણે આખા રોમન જમાનામાં સાન્હેદ્રીન સભા સાદુકીઓ તથા ફરૈશીઓ એવા પરસ્પર વિરૂદ્ધ પક્ષોના પ્રતિનિધિઓની બનેલી હતી. સાન્હેદ્રીનમાં ૭૧ સભાસદો હતા, અને જ્યારે કોઈ જગા ખાલી પડે ત્યારે સભાસદો તે પૂરવા માટે “મંડળીમાંથી” કોઈએક જણને ચુંટી કાઢતા હતા, અને તેનો સ્વીકાર તેના માથા પર હાથ મૂકવાની ક્રિયાથી કરવામાં આવતો હતો.

વખતોવખત સાન્હેદ્રીનની સત્તાની હદ બદલાતી હતી. દાખલા તરીકે આપણા પ્રભુના વખતમાં ન્યાય સંબંધી તેની સત્તા યુદીઆમાંજ ચાલતી હતી. સુવાર્તા પરથી જ આપણે જાણીએ છીએ કે આપણો પ્રભુ જ્યાં સુધી ગાલીલમાં રહેતો હતો ત્યાં સુધી તેના પર સાન્હેદ્રીનની સત્તા ચાલતી નહોતી. પરંતુ આપણા પ્રભુના મરણ પછી થોડી જ વારમાં સાન્હેદ્રીનના હુકમ આખી દુનિયામાં રહેતા યહુદીઓને માટે બંધનકારક ગણાવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે આપણે જોઈએ છીએ કે દમસ્કમાં જે ખ્રિસ્તીઓ રહેતા હતા તેઓને માટે સાન્હેદ્રીન ત્યાંના સભાસદ ઉપર પકડહુકમ મોકલી શકી (પ્રે. કૃ. ૯ ; ૨ : ૨૨ ; ૫ : ૨૬ ; ૧૨). પરંતુ યુદીઆની બહાર જે યહુદીઓ રહેતા હતા તેઓ સાન્હેદ્રીન પ્રત્યે સારો ભાવ રાખતા હોય તોજ તેઓ આવા હુકમોને આધીન થવા રાજી હોય ; યુદીઆની સરહદની અંદર જ સાન્હેદ્રીન પોતાના હુકમને અમલ પૂરી રીતે કરી શકતી હતી. રોમની પરદેશી સત્તાને મુકાબલે આ પ્રમાણે સાન્હેદ્રીન સભા તો યહુદીઓની મોટી રાષ્ટ્રીય અદાલત હતી. મુસાના નિયમોને લગતી તમામ બાબતો સંબંધી દાદ મેળવવાની તે છેલ્લામાં છેલ્લી અદાલત હતી. આ સભાએ દુભોષણ સંબંધી ઈસુની તપાસ કરી (માત્થી ૨૬ ; ૫૭), ખોટું શિક્ષણ આપવા સંબંધી પીતર તથા થોહાનની તપાસ કરી (પ્રે. કૃ. ૪ ; ૫), દુભોષણ સંબંધી સ્તેફનની તપાસ કરી (પ્રે. કૃ. ૭ ; ૫૭, ૫૮), અને મુસાના નિયમનું ઉલ્લંઘન કરવા સંબંધી પાવિલની તપાસ કરી (પ્રે. કૃ. ૨૨ ; ૩૦). જેટલા ગુના સંબંધી મરણની શિક્ષા ફરમાવવાની જરૂર ન હોય તે બધા ગુના સંબંધી સાન્હેદ્રીન પોતાના જ અધિકારથી ફેસલો આપી શકતી હતી (પ્રે. કૃ. ૪ ; ૫ : ૨૩ ; ૫ : ૨૧ ; ૪૦). પરંતુ જો તે મરણની શિક્ષા ફરમાવે તો તેને માટે રોમન હાકેમની મંજૂરી મેળવવી પડતી હતી. પરંતુ સ્તેફનની બાબત તો બિનકાયદે લોકસમૂહે જ પોતાના હાથમાં લીધી હતી. કોઈવાર તો રોમન સરકાર પોતાની મેળે જ કામ હાથમાં લેતી હતી, અને રાષ્ટ્રીય અદાલતની દરકાર ક્યાં સિવાય તેનો નિકાલ કરતી હતી (પ્રે. કૃ. ૨૩ ; ૧૫, ૨૦, ૨૮).

સાન્હેદ્રીન સભા મંદિરમાં એકી મળતી હતી. તેમાંનો એક ઓરડો ‘ધરૂલા પથ્થરનો ઓરડો’ એ નામે ઓળખાતો હતો, અને તે સાન્હેદ્રીનનો

ખાસ ઓરડો હતો. ત્યાં સાન્હેદ્રીન હમેશાં મળતી હતી ; તથાપિ એક અપવાદ સંજ્ઞા સુવાર્તામાં સૂચના મળે છે ખરી (માત્રી ૨૬ ; ૫૭. માર્ક ૧૪ ; ૫૩). સભાસદો એકબીજાને જોઈ શકે માટે તેઓ અર્ધા ગોળાકારમાં બેસતા હતા. આગળના ભાગમાં અદાલતના ચિટણીસો ઊભા રહેતા હતા, અને તેઓની પાછળ શાસ્ત્રીઓના શિષ્યો ત્રણ હારમાં ઊભા રહેતા હતા. કેદીને હમેશાં શોક-સૂચક કપડાં પહેરાવીને અંદર લાવવામાં આવતો હતો. કેદીની તરફેણમાં કોઈ બોલે તો ત્યાર પછી તે તેની વિરુદ્ધમાં બોલી શકતો નહિ. કેદીને નિર્દોષ ઠરાવવામાં આવે તો ફેંસલો તેને તેજ દિવસે જાહેર થઈ શકે, પરંતુ તેને દોષિત ઠરાવવામાં આવે તો ફેંસલો તેની પછીના કે બીજા દિવસે જાહેર કરવામાં આવતો હતો. બહુમતીથી નિર્દોષ ઠરાવવામાં આવતો હતો, પણ દોષિત ઠરાવવા માટે તો બે તૃતીયાંશ મતની જરૂર પડતી હતી.

એસ્સીની : જોકે આ નામ સુવાર્તાઓમાં મળતું હતું તોપણ જે પંથને તે આપેલું છે તેણે આપણા પ્રભુના વખત પહેલાં ઓછામાં ઓછાં દોઢસો વર્ષથી હયાતી ધરાવી હતી. આ પંથના માણસો મુખ્યત્વે કરીને મૃત સરોવરને કાંઠે વસતા હતા એવું માનવામાં આવે છે. આ કોમ બીજી બધી જ કોમોથી તદ્દન અલગ રહેતી હતી, અને તેઓ વિષે ઓછું જાણવામાં આવે છે તેનું કારણ પણ તેજ છે. તેઓ પોતાની સર્વ માલમિલકત સામાન્ય રાખતા હતા, અને બીજા બધાથી અલગ રહેતા હતા, અને આ બંને બાબતમાં તેઓ બહુ ચુસ્ત હતા. તેઓની માન્યતામાં યહુદી તેમજ બિનયહુદી તત્ત્વો સમાવેલાં હતાં. તેઓ સાબ્યાથપાલન ચુસ્તપણે કરતા હતા, અને વારંવાર સ્નાન કરતા હતા, એટલે આ બે બાબતમાં તેઓ ફરોશીઓને મળતા હતા, પરંતુ તેઓ જેટલી બાબતોમાં ચુસ્ત યહુદીઓને મળતા હતા તે કરતાં વધારે બાબતોમાં તેઓ કરતાં જુદા હતા. તેઓ લગ્ન કરતા નહોતા, જનાવરોના યજ્ઞોનો ધિક્કાર કરતા હતા, તેઓમાંના કોઈની પાસે ખાનગી મિલકત ન હતી, તેઓ પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરતા ન હતા, પરંતુ એક બાબતમાં તેઓ અભિમાન ધરાવતા હતા કે અમારા પવિત્ર ગ્રંથો ભારે પ્રતિજ્ઞા વડે ગુપ્ત રાખેલા છે અને તે વિષેની જાણ કેવળ અમને જ છે. સ્થૂળ વસ્તુના સ્વરૂપ સંજ્ઞા તેઓની જે માન્યતા હતી તે પર પાછળના જમાનાના જ્ઞાનપંથીઓના મત આધારભૂત માલૂમ પડે છે.

ઝીલ્લોટ તથા હેરોદીઅન : ઝીલ્લોટનો પક્ષ ગમાલાના યહુદાએ પ્રતિ-સ્થાપિત કીધો, અને ઈ. સ. ૬ કે ૭માં કુરેનિયસે જે વસ્તીગણના કરી અને તેની સામે જે ફિતૂર કરવામાં આવ્યું તેમાં તે આગેવાન હતો. આ પક્ષના માણસો રોમન સત્તાને બહુ જ ધિક્કારતા હતા, અને મસીહ સંજ્ઞા

તેઓમાં જે આશા પ્રચલિત હતી તેનો અમલ તરવારવડે કરવા તત્પર રહેતા હતા. જે દિતૂરના પરિણામે ઈ. સ. ૭૦માં યજ્ઞાલેખનો નાશ થયો તે દરમિયાન આ પક્ષના માણસો રોમના સાથી ભયંકર દુશ્મનો હતા એટલું જ નહિ પણ પોતાના દેશની અંદર પણ જે ખીજ પક્ષે હતા તેઓ પણ તેમના ગુરસાનો ભોગ થયા.

યહુદીઓમાં ખીજ કેટલાએક હેરોદના વંશને વળગી રહેતા હતા અને હેરોદના દીકરાઓની આગેવાની નીચે પ્રજાકીય રાજની પુનઃસ્થાપના થશે એવું સ્વપ્ન તેઓ સેવતા હતા. સુવાર્તાઓમાં બે પ્રસંગે (માર્ક ૩; ૬ : ૧૨; ૧૩) તેઓ ઈસુની સામે ફરોશીઓની સાથે જોડાએલા માલૂમ પડે છે. આ બંને પક્ષે માત્ર રાજદ્વારી પક્ષે હતા તેથીજ તેઓ વિષે સુવાર્તાઓમાં ઓછું કહેવામાં આવે છે, અને તેથી આ નોંધોમાં પણ તેઓને ઓછું સ્થાન આપવું વાજબી છે. પરંતુ આપણે પ્રભુ રાજદ્વારી બાબતેથી કેટલો બધો નિરાળો રહેતો હતો તે એ પરથી જણાય છે કે તેના શિષ્યોમાંનો એક ઝીલ્લોટ અને ખીજે દાણી હતો (માત્થી ૧૦; ૩). જોકે ઝીલ્લોટોને તીવ્ર ધાર્મિક લાગણીઓ હતી, તોપણ તેઓને એક જુદા ધાર્મિક પક્ષ તરીકે ગણી શકાય નહિ. ફરોશીઓ જોકે ધાર્મિક સિદ્ધાંતો સંબંધી તેઓની સાથે મળતા થતા હતા તોપણ તેઓની રાજનીતિને તેઓ મળતા થઈ શકતા નહોતા. ફરોશીઓના સિદ્ધાંત પ્રમાણે રોમનો તથા હેરોદનો વંશ તે કેરડા સમાન છે અને તે બાહ્ય રીતે ધીરજથી સહન કરવા જોઈએ. હેરોદના વંશ વિષે તેઓ આગળ વધીને એટલે સુધી પણ ધારતા હતા કે તે અમારી તથા રોમન હાકોમોના લોભની વચ્ચે એક ઢાલ સમાન છે. એજ પ્રમાણે હેરોદના પક્ષવાળા જોકે રાજનીતિ સંબંધી ફરોશીઓની સાથે મળતા થઈ શકતા નહોતા તોપણ તેઓની સાથે હળીમળીને ચાલી શકતા હતા. રાજકીય બાબતો અને ધર્મની વચ્ચે કેટલો મોટો ખાડો પડી ગયો હતો તેનો સારામાં સારો દાખલો જોવો હોય તો તે આજ બાબતમાં સમાએલો છે કે ફરોશીઓના અનુયાયીઓમાં ઝીલ્લોટ તથા હેરોદીઅન જેવા પરસ્પર વિરૂદ્ધ પક્ષકારોનો સમાવેશ થઈ શકે.

સમરૂનીઓ : પાલેસ્ટાઈનના રહેવાસીઓમાંના ખીજ એક ભાગ સંબંધી હજુ પણ વિચાર કરવાનો છે. તે ભાગ સમરૂનીઓનો છે. જ્યારે સાર્ગોને ઈસ્રાએલનો એટલે ઉત્તર રાજ્યનો નાશ કર્યો ત્યારે તે ત્યાંના વતનીઓનું હરણ કરીને તેમને આશ્શરમાં લઈ ગયો, અને તેઓને ઠેકાણે તેણે જુદી જુદી પ્રજાના લોકોને વસાવ્યા (૨ રાજ ૧૭). સમરૂનીઓ આ લોકોના વંશજો હતા. આ લોકોને જોકે હેબ્રી ધર્મનું શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું તોપણ તેઓએ પોતાના જૂના ધાર્મિક રીતરિવાજો છોડી દીધા નહિ

(૨ રાજ ૧૭; ૨૪). ત્યારપછી આરશ્વર બાનીપાલે પરદેશથી બીજા ધણા માણસોને લાવીને તેઓની વસ્તીમાં ઉમેરો કર્યો (એઝરા ૪; ૯, ૧૦). યહુદીઓ તથા સમરૂનીઓની વચ્ચે જે વેર હતું તેની શરૂઆત બ'દીવાસ પછી થઈ. આ લોકો મંદિરની પુનઃરચનાના કામમાં ભાગ લેવાની ઇચ્છા બતાવતા હતા, પણ ઝરૂખ્યાબેલે તથા તેના અનુયાયીઓએ તેઓને તેમ કરવાની પરવાનગી આપી નહિ (એઝરા ૪; ૨). આથી સમરૂનીઓને બહુ જ ખોટું લાગ્યું અને ઈરાનીઓને ઉશ્કેરણી આપીને તેઓએ ઝરૂખ્યાબેલના પ્રયત્ન નિષ્ફળ કરવાના પ્રયત્ન કર્યા (એઝરા ૪; ૭. નહેમ્યાહ ૪; ૭). ત્યારપછી જ્યારે આન્ટીઓખસ એપીફાનેસે પાલેસ્ટાઈનમાં ગ્રીક રીતરિવાજો દાખલ કરાવવાના પ્રયત્ન કર્યા ત્યારે તેને ખુશી કરવા માટે તેઓએ આ રીતરિવાજો સ્વીકાર્યા, યહુદીઓની સાથે પોતાનો સંબંધ સમૂળગો બંધ કર્યો, અને જ્યુપીટરના નામે પોતાના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ મંદિરનો નાશ જોન હુરકાનસે કર્યો, અને રોમનોએ તે ફરીથી બંધાવી આપ્યું. તેઓના આખા ઇતિહાસ દરમિયાન તેઓ યહુદીઓના દુશ્મનો પ્રત્યે સારો ભાવ રાખતા હતા, અને તેના બદલામાં યહુદીઓના દુશ્મનો તેમના પર મહેરબાની રાખતા હતા. આ કારણથી યહુદીઓ તેઓને ધિક્કારતા હતા તથા તેઓનો તિરસ્કાર કરતા હતા. છેવટે સમરૂનીઓનો નાશ વેસ્પાસીઅને કર્યો, અને તેણે ગેરીઝીમ પહાડ પર તેઓમાંના ૧૧,૬૦૦ માણસોની કતલ કરી. અત્યારે તેઓની સંખ્યા જુજ છે. તેઓ પોતાના ધર્મના પુસ્તક તરીકે માત્ર “પંચગ્રંથ”ને સ્વીકારે છે.

ત્રીજી સુવાર્તાની તારીખ તથા તેના ક્તાં

ત્રીજી સુવાર્તામાં તેના લેખક સંબંધી કરી સૂચના મળતી નથી, પરંતુ પહેલેથી છેલ્લે સુધી ચાલતી આવતી માન્યતા એક જ છે, અને તે માન્યતા પ્રમાણે તેના લેખક લુક હતો. આ સુવાર્તા લખવાની સાલ ચોકસાઈથી નક્કી કરી શકાય નહિ, પરંતુ તે ઘણું કરીને તેના છેલ્લા રૂપમાં આશરે ઈ. સ. ૭૫માં લખવામાં આવી હશે. જે શબ્દમાં યરૂશાલેમના નાશ સંબંધી આપણા પ્રભુનાં ભવિષ્યવચનો જણાવવામાં આવે છે (૧૯; ૪૩, ૪૪ : ૨૧; ૨૯, ૩૪) તે માત્રી તથા માર્કના શબ્દો કરતાં વધારે વિગતવાર છે ; વળી આ વિગતો ઈ. સ. ૭૦માંની વાસ્તવિક ખીનાઓને એટલી બધી મળતી છે કે તે વિષે એવો વિચાર કરવામાં આવે છે કે અહીં માત્ર ભવિષ્યવચનો નથી પણ યર્ધ યજ્ઞેના ઇતિહાસનો રંગ ચઢેલો છે. પરંતુ લેખક સંબંધી તે આપણે વધારે ચોકસાઈથી બોલી શકીએ છીએ. “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો” તથા ત્રીજી સુવાર્તા એ બંનેનો મુકાબલો કરવાથી સંપૂર્ણ ખાતરી થાય છે કે તે બંનેનો લેખક એકનોએક જ છે. બંને પુસ્તકો એક જ વ્યક્તિને અર્પણ કરેલાં છે, એટલું જ નહિ પણ બંનેની શૈલી એક જ છે, અને બંને પુસ્તકોમાં તેનાતેજ વિચારો પ્રાધાન્ય ભોગવે છે. વળી જોકે સુવાર્તામાં લેખક વિષે માહિતી મળતી નથી તોપણ “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”માં એક ખાસ સૂચના મળે છે. આ સૂચના “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”ના ૧૬મા અધ્યાયમાં પહેલી જ વાર નજરે પડે છે. ત્યાં આગળ (૧૬ ; ૧૦) લેખક એકાએક ત્રીજો પુરુષ એકવચન છોડી દે છે, અને પહેલા પુરુષ બહુવચનમાં લખવા માંડે છે. પાઉલ તથા સીલાસે મકદોનીઆની જે મુલાકાત લીધી અને ફિલિપીમાં જે ખીના બની તે બધાનું વર્ણન તેમાં પોતે ભાગ લીધો હોય એવી રીતે તે લખે છે. સત્તરમી કલમથી માંડીને શૈલી ફરી બદલાય છે, અને આપણને એવું લાગે છે કે પાઉલના જે સાથીએ “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો” લખ્યાં તે ફિલિપીમાં રહી ગયો હશે ; કેમકે પાઉલ ફરીથી તે શહેરમાં આવ્યો ત્યાં સુધી પહેલો પુરુષ બહુવચન ફરીથી વાપરવામાં આવતાં નથી (પ્રે. ફ. ૨૦ ; ૫). ત્યાર પછી લેખક પાઉલની સાથે યરૂશાલેમ ગયો, કેમકે ૨૧ ; ૧૮ સુધી હજી પહેલા પુરુષ બહુવચનમાં લખવામાં આવે છે, અને ઘણું કરીને ત્યાર પછી પણ લેખક પાઉલની સાથે યરૂશાલેમ તથા કાઈસારીઆમાં રહ્યો હશે. પ્રે. ફ. ૨૭ ; ૨૦માં ફરીથી પહેલા પુરુષમાં લખવામાં આવે છે અને “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”નો લેખક રોમ સુધી આખી મુસાફરીમાં પાઉલની સાથે રહ્યો, અને ત્યારપછી પણ તેની

સાથે તે ત્યાં રહ્યો. આ પ્રમાણે આખા પુસ્તકમાં ત્રીજા પુરુષમાંથી પહેલા પુરુષમાં અને પહેલા પુરુષમાંથી ત્રીજા પુરુષમાં શૈલી બદલાયા કરે છે, તોપણ આખા પુસ્તકનો લેખક એકનોએક જ છે એ વાત ચોક્કસ છે. ભાષા તથા શૈલીથી આ વાત નિર્વિવાદ સાબિત થાય છે.

દંતકથા પરથી આપણે જાણીએ છીએ કે તેનો લેખક લુક હતો. આખા નવા કરારમાં તેનું નામ માત્ર ત્રણ જગાએ જણાવવામાં આવ્યું છે, અને તે ત્રણે જગા રોમના કેદખાનામાં પાછાં જે પત્રો લખ્યા હતા તેમાંથી મળે છે. કલોસીઓ પર પત્ર લખતાં તે વહાલા વૈદ લુકની સલામ મોકલે છે (૪; ૧૪). તીમોથી પર લખાએલો બીજો પત્ર પાછાં ત્રણના ન્યાયચુકાદા વખતે લખવામાં આવ્યો હતો. તેમાં તે લખે છે કે “એકલો લુક મારી સાથે છે” (૨ તીમોથી ૪; ૧૧). વળી શીડેમોન પર લખેલા પત્રમાં તે જ્યાં આગળ પોતાના સાથી કામદારોનાં નામ આપે છે તેમાં લુકનું પણ નામ આપે છે (ફિલેમોન ૨૪).

બાલુ જુઆની તરફ જોઈએ છીએ ત્યારે માલુમ પડે છે કે ત્રીજી સુવાર્તાનો લેખક લુક છે એવું સર્વત્ર કબૂલ કરવામાં આવે છે. જસ્ટીન માર્ટર (ઈ. સ. ૧૬૩માં મરણ પામ્યો) કેટલાંક વચનોનો ઉપયોગ કરે છે. તે એકલી લુકની સુવાર્તામાં મળે છે. દાખલા તરીકે પ્રભુનો જન્મ, દૂત મરિયમને ખબર આપે છે તે, અને હેરોદીની આગળ આપણા પ્રભુની તપાસ. તેનો શિષ્ય તેશયન પણ લુકની સુવાર્તાનો ઉપયોગ એવી જ રીતે કરે છે. બીજા સૈકાના અંત પહેલાં લાયનસનો બિશપ ઈરિનીઅસ ચોખ્ખેચોખ્ખું કહે છે કે ત્રીજી સુવાર્તાનો લેખક લુક હતો. ગૌલ, રોમ ઈજિપ્ટ, આફ્રિકા, એશિયા માઈનર એ બધી જગાએથી એકનીએક જ જુઆની મળે છે કે ત્રીજી સુવાર્તાનો લેખક લુક હતો. તર્તલીઅન, આલેક્ઝાન્ડ્રીઆનો કલેમેન્ટ, અને મુરાટોરી ટુકડો એ બધાની જુઆની પણ એવી જ છે.

આપણે જે ભાગ જોઈ ગયા તે સિવાય લુક સંબંધી બીજી માહિતી નવા કરારમાં મળતી નથી; તથાપિ કલોસી. ૪; ૧૧ પરથી લગભગ પૂરી ખાતરીથી અનુમાન કરી શકીએ છીએ કે તે સુનતી નહોતો એટલે જન્મે બીનયહુદી હતો. તેનું નામ લુકાનસ જે લાટીન નામ હતું તેનું દૂકું ૩૫ છે. વળી પોતાની પ્રસ્તાવનામાં ‘મારી સુવાર્તામાં જે બીનાઓ વર્ણવવામાં આવેલી છે તેનો હું જાતે પ્રેક્ષક નહોતો’ એવું તે ચોખ્ખેચોખ્ખું કહે છે.

પાછાં ત્રણ સાથે લુકને જે સંગત હતી તે સિવાય તેને કેટલાએક વખત સુધી એક બીજા માણસની પણ એટલે સીધાસની સંગત થઈ હતી. આ માણસ યહુદીમાંથી થએલો ખ્રિસ્તી હતો, અને યહૂશલેમની મંડળીના પ્રથમ દહાડા સંબંધી બોલવા તે શક્તિમાન હતો (પ્રે. ફ. ૧૬; ૧૦થી સરખાવો ૧૫; ૨૨,

૨૭, ૩૨, ૪૦). વળી પાઠથી પદ સુધીનાં વર્ષો દરમિયાન તે પાલેસ્ટાઈનમાં અને મુખ્યત્વે કરીને યરૂશાલેમ તથા કાર્થસારીઆમાં રહ્યો હતો; એ પરથી જણાય છે કે ત્રાતાના જીવન વિષે અને મંડળીના પ્રથમ દહાડા વિષે જે વાતો પાલેસ્ટાઈનમાં પ્રચલિત હતી તે વિષે તપાસ કરવાની તેને ધણી જ તક મળી હશે. યરૂશાલેમમાં પાઊલને પ્રભુના ભાઈ યાકૂબ અને મંડળીના વડીલો સાથે જે મુલાકાત થઈ તે પ્રસંગે તે પાઊલની સાથે હાજર હતો (પ્રે. કૃ. ૨૧; ૧૭, ૧૮). કાર્થસારીઆમાં તે પાઊલની સાથે દ્વિવિધ સુવાર્તીકના ધરમાં રહ્યો હતો (પ્રે. કૃ. ૨૧; ૮, ૯), અને ત્યાં આગળ પણ તેને યુદીઆના પ્રબોધક આગાથસની મુલાકાત થઈ હતી. પોતાની સુવાર્તીમાં જે જે વાતો મળે છે તે સર્વ વિષેની જાણ આવા આવા માણસોની પાસેથી તેને મળી હશે. પોતાની જિંદગીની ખીજ એક મુદ્દત દરમિયાન કાંતો એફેસસમાં કાંતો રોમમાં લુકને યોહાન માર્કનો સંગાથ થયો (કલોસી. ૪; ૧૦, ૧૪. દ્વિ. ૨૪); વળી આ માણસ પીતર તથા પાઊલનો અનુયાયી તથા મિત્ર હતો.

“પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”માં મંડળીનો જે ઇતિહાસ લખવામાં આવ્યો છે તે ધણીખરો ઇતિહાસ અંત્યોખની મંડળી સાથે સંબંધ રાખે છે, અને આપણે જોઈએ છીએ કે જ્યાં પહેલવહેલું અંત્યોખનું નામ આવે છે ત્યાંથી માંડીને લુકનું વૃત્તાંત વધારે વિસ્તારેલું અને વિગતવાર બની જાય છે. તે તેરેક વખત અંત્યોખ વિષે લખે છે, અને અંત્યોખ વિષે ધણું જ જાણે છે તે તેના વિગતવાર વૃત્તાંત પરથી માલુમ પડે છે (જુઓ પ્રે. કૃ. ૧૧; ૧૯-૨૭ અને ૧૩મો અધ્યાય). લુક અંત્યોખનો વતની હશે એ વિષેની પહેલી જ સૂચના યુસેબીઅસ અને જેરોમ કરે છે. યુસેબીઅસ કહે છે કે તે અંત્યોખનો વતની હતો, અને વૈદનો ધંધો કરતો હતો. જેરોમ લખે છે કે લુક વૈદ જન્મે અંત્યોખનો સીરીઅન અને ગ્રંથ રચવામાં નંબર ત્રીજો હતો. પરંતુ સુવાર્તી કઈ જગ્યાએ લખવામાં આવી હશે તે વિષે ચોક્કસ ખબર નથી.

આ સુવાર્તીનો એક હસ્તલેખ ત્રીજા સૈકામાં મળી આવ્યો છે, અને તેને મથાળે લાટીન ભાષામાં નીચે પ્રમાણે પ્રસ્તાવનારૂપી નોંધ મળે છે: “લુક જાતે અંત્યોખનો સીરીઅન હતો, પ્રેરિતોનો શિષ્ય હતો, અને પાછળથી પાઊલનો અનુયાયી થયો હતો. તેણે આત્મસમર્પણ સુધી નિર્દોષપણે પોતાના સ્વામીની સેવા કરી; કેમકે સ્ત્રીઓકરાં વગરનો તે પવિત્ર આત્માથી ભરપૂર થઈને ૭૪ વર્ષની ઉંમરે બિયુનીઆમાં મરણ પામ્યો.”

પ્રકરણ ૪ થું

લુકનાં સાહિત્યરૂપી મૂળ

ભાગ ૧લો.

માર્કનો લુકે કરેલો ઉપયોગ

લુકનાં પ્રાસ્તાવિક વાક્યોમાં જણાવવામાં આવેલું છે કે તેના લેખક પોતાની કલમ હાથમાં લીધી ત્યાર પહેલાં ખીજ લેખકાએ મુખ્યદ્વારે ચાલતી આવેલી સુવાર્તાની દંતકથાઓને ક્ષિપ્ત રૂપ આપવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા. એ આગલાં લખાણ ક્યાં ક્યાં હશે એ સુવાર્તાક જણાવતો નથી, પરંતુ પહેલી ત્રણ સુવાર્તાઓનો મુકાબલો ચોક્કસાઈથી કરવામાં આવે છે ત્યારે આ પ્રશ્ન પર પ્રકાશ પડે છે. લુકે જે સાહિત્યરૂપી મૂળોનો ઉપયોગ કર્યો છે તેમાંનું એક માર્કની સુવાર્તા છે એ અત્રે નિર્વિવાદ બાબત ગણવામાં આવે છે; વળી માર્ક સિવાય તેણે ઓછામાં ઓછા ખીજ એક લખાણનો ઉપયોગ કર્યો છે એ પણ નિર્વિવાદ છે. આ ખીજ સાહિત્યરૂપી મૂળમાં ઇસુનું શિક્ષણ સમાયેલું છે, અને તેનો ઉપયોગ પહેલી સુવાર્તાના લેખકે પણ કર્યો છે. આ લખાણનો લેખક કોણ છે એ વિષે ખચ્ચર ન હોવાથી તેને એક અક્ષરથી ઓળખાવવામાં આવે છે એટલે Q; જર્મન ભાષામાં મૂળને માટે જે શબ્દ છે તેનો આ Q પહેલો અક્ષર છે. સૌથી જૂની સુવાર્તા તે માર્કની છે, અને તે ઈ. સ. ૬૫ તથા ૭૦ની વચ્ચે લખવામાં આવી હતી; વળી આપણા પ્રભુના જીવનચરિત્રની ઐતિહાસિક ખીનાઓ સંબંધી એ સૌથી જૂની સાક્ષી છે. દંતકથા પ્રમાણે માર્કની સુવાર્તા પીતરના શિક્ષણ પર આધારભૂત છે, અને તેવડે પૂરે તો નહિ પરંતુ સુવાર્તામાંની મુખ્ય મુખ્ય ખીનાઓનો સંતોષકારક હેવાલ પૂરે પાડવામાં આવે છે. તેનો ઉપયોગ માત્થી તથા લુક બંનેએ કર્યો છે એ પરથી તે કટલી બધી વિશ્વાસ-યોગ્ય છે એ માલૂમ પડે છે. લુકની સુવાર્તાના નીચે જણાવેલા અધ્યાય માર્ક પર આધારભૂત માલૂમ પડે છે :—

લુક ૪; ૩૧-૪૪	જુઓ	માર્ક ૧; ૨૯-૩૯
„ ૫; ૧૨-૬; ૧૯	„	„ ૧; ૪૦-૩; ૧૯
„ ૮; ૪-૯; ૫૦	„	„ ૪; ૧-૯; ૪૦
„ ૧૮; ૧૫-૪૩	„	„ ૧૦; ૧૩-૫૨
„ ૧૯; ૨૯-૨૨; ૧૩	„	„ ૧૧; ૧-૧૪, ૧૭

આ જગાઓએ બંને સુવાર્તાનો મુકાબલો કરવાથી માલૂમ પડે છે કે ગાલીલ તથા યરુશલેમમાં કરેલી ઇસુની સેવા સંબંધી લુકને માર્ક તરફથી ફેટલી બધી માહિતી મળી હતી! આવી રીતે માર્ક પાસેથી મળેલાં પ્રકરણો ઇસુએ કાપરનાહુમમાં જે પહેલો સાબ્યાથ ગાળ્યો ત્યાંથી માંડીને પૃથ્વી પરના તેના છેલ્લા દિવસ સુધીનાં છે. ખરૂં જોઈએ તો માર્કની ૬૬૬ કલમોમાંની અર્ધી કરતાં વધારે કલમો લુક પોતાની સુવાર્તામાં કામમાં લીધી છે. હવે લુકની સુવાર્તામાં ૧,૧૫૧ કલમો છે તે પરથી જણાય છે કે પોતાના આખા લખાણમાંનો ૩૦ ટકા જેટલો ભાગ તેણે માર્કમાંથી લીધેલો છે. માર્કમાંના જે જે ભાગ લુક પડતા મૂકે છે તેમાંના મુખ્ય નીચે મુજબ છે :—

માર્ક	૪ ; ૨૬-૨૯
„	૬ ; ૧૬-૨૯
„	૬ ; ૪૫—૮ ; ૧૯-૨૬
„	૧૦ ; ૩૫-૪૦
„	૧૪ ; ૩-૯

હાલના જમાનામાં કોઈ પણ લેખક બીજાના લખાણનો ઉપયોગ આટલી બધી છુટથી કરી શકે નહિ, પરંતુ આ બાબત સંબંધી પુરાતન લોકોના વિચાર તથા રીતરિવાજ આપણાથી વિપરીત જણાય છે. પુસ્તક તેના લેખકની માલિકીનું છે એવું એ લોકો માનતા ન હતા, ઊલટું તેઓ એમ માનતા હતા કે સુવાર્તા એક વાર લખાઈ ગયા પછી સાર્વજનિક મિલકત થઈ જાય છે.

લુકે જ્યાં આગળ માર્કમાંથી સાહિત્ય લીધેલાં છે ત્યાં આગળ તે માર્કના કાળાનુક્રમને વળગી રહે છે. તે વૃત્તાંત સંક્ષેપમાં જણાવે છે અને ભાષા તથા શૈલી સુધારે છે, પરંતુ જ્યાં માર્ક સમય કે સ્થળ વિષે સૂચના કરતો નથી ત્યાં આગળ લુક તેવી બાબતોનો ઉમેરો પણ કરતો નથી.

ભાગ ૨જો

લુકમાંનાં ૯ પ્રકરણો

આપણે માર્કનો અભ્યાસ કરીએ છીએ ત્યારે માલૂમ પડે છે કે એ સુવાર્તામાં ઇસુનું શિક્ષણ ઓછા પ્રમાણમાં મળે છે, અને તે કારણથી માત્થી તથા લુકે બીજાં મૂળ પર આધાર રાખ્યો છે. માત્થી તથા લુકમાં એવાં ઘણાં પ્રકરણો મળે છે કે જે માર્કમાં નથી, છતાં ભાષા તથા શૈલી સંબંધી એટલું બધું મળતાપણું છે કે તે એક જ લખાણમાંથી લીધેલાં હશે એવું અનુમાન થાય છે. આ પ્રકરણો ૯ અક્ષરથી દેખાડવામાં આવે છે, અને તેઓ નીચે મુજબ છે :—

	લુક	વિષય	માત્રી
૧.	૩ ; ૭-૯	ચોહાનનો ઉપદેશ ...	૩ ; ૭-૧૦, ૧૧, ૧૨.
૨.	૪ ; ૧-૧૩	ઈસુનાં પરીક્ષણ ...	૪ ; ૧-૧૧.
૩.	૬ ; ૨૦-૨૩	ધન્યતાનાં ચાર વચનો	૫ ; ૩, ૪, ૬, ૧૧, ૧૨.
૪.	૬ ; ૨૭-૩૬	પ્રેમનો નિયમ ...	૫ ; ૩૮-૪૮.
૫.	૬ ; ૩૭-૪૨	ભૂલ કાઢવા વિષે ...	૭ ; ૧-૫.
૬.	૬ ; ૪૩-૪૯	શબ્દો નહિ પણ કૃત્યો	૭ ; ૧૬-૨૭.
૭.	૭ ; ૧-૧૦	સુખેદારનો ચાકર ...	૮ ; ૫-૧૦, ૧૩.
૮.	૭ ; ૧૮-૩૫	ચોહાન બાપ્તિસ્મા કર- નારનો પ્રશ્ન અને ચોહાન વિષે ઈસુનાં વચનો	૧૧ ; ૨-૧૬. ૮ ; ૧૬-૨૨.
૯.	૯ ; ૫૭-૬૦	શિષ્યોને ચેતવણી	૮ ; ૧૬-૨૨.
૧૦.	૧૦ ; ૨-૧૨	સુવાતીપ્રચાર માટે શિક્ષણ ...	૯ ; ૩૭, ૩૮ : ૧૦ ; ૭-૧૬.
૧૧.	૧૦ ; ૩-૧૫	ખોરાજન અને બેથ- સાઈદા ...	૧૧ ; ૨૧-૨૩.
૧૨.	૧૦ ; ૨૧-૨૪	ઈશ્વરપિતાની ઉપકાર- સ્તુતિ અને બાળકોને આશીર્વાદ ...	૧૧ ; ૨૫-૨૭ : ૧૩ ; ૧૬, ૧૭.
૧૩.	૧૧ ; ૨- ૪	પ્રભુની પ્રાર્થના ...	૬ ; ૯-૧૩.
૧૪.	૧૧ ; ૯-૧૩	પ્રાર્થના સંબંધી વચનો	૭ ; ૭-૧૧.
૧૫.	૧૧ ; ૧૪-૨૩	બાલગ્રંથુલનું તહેામત	૧૨ ; ૨૨-૩૦.
૧૬.	૧૧ ; ૨૪-૨૬	કાઠી મૂકેલા ભૂતનું કોઈ વાર ફરી આગ- મન ...	૧૨ ; ૪૩-૪૫.
૧૭.	૧૧ ; ૨૯-૩૨	યૂનાની નિશાની ...	૧૨ ; ૩૮-૪૨.
૧૮.	૧૧ ; ૩૩-૩૫	અભ્યંતર પ્રકાશ ...	૫ ; ૧૫ : ૬ ; ૨૨, ૨૩.
૧૯.	૧૧ ; ૩૬-૫૨	દોષારોપણનું મોટું બાપણ ...	૨૩ ; ૪, ૬, ૭, ૨૫-૨૭, ૨૯-૩૧.
૨૦.	૧૨ ; ૨-૯	નિર્ભય કબૂલાત ...	૧૦ ; ૨૬-૩૩.
૨૧.	૧૨ ; ૧૦	પવિત્ર આત્માની ... વિરૂદ્ધનું પાપ ...	૧૨ ; ૩૨.

લુક	વિષય	માત્રી
૨૨. ૧૨ ; ૧૧, ૧૨	પવિત્ર આત્માને લગતાં વચન	૧૦ ; ૧૬, ૨૦
૨૩. ૧૨ ; ૨૨-૩૪	દૈહિક ચિંતા વિષે	૬ ; ૧૬-૨૧, ૨૫-૩૩
૨૪. ૧૨ ; ૩૯, ૪૦, ૪૨-૪૬	વિશ્વાસુ ચાકર હમેશાં રાહ જીએ છે.	૨૪ ; ૪૩-૫૧
૨૫. ૧૨ ; ૫૧-૫૩	શાંતિ નહિ પશુ તરવાર	૧૦ ; ૩૪-૩૬
૨૬. ૧૨ ; ૫૮, ૫૯	સમાધાની વિષે	૫ ; ૨૫, ૨૬
૨૭. ૧૩ ; ૮-૨૧	રાઈનું બી અને ખમીર	૧૩ ; ૩૧, ૩૨
૨૮. ૧૩ ; ૨૩, ૨૪	સાંકડો દરવાજો	૭ ; ૧૩, ૧૪
૨૯. ૧૩ ; ૨૬, ૨૭	શિષ્યપણા વિષેના ખોટા વિચાર	૭ ; ૨૨, ૨૩
૩૦. ૧૩ ; ૨૮, ૨૯	પૂર્વ અને પશ્ચિમથી આવનારા	૮ ; ૧૧, ૧૨
૩૧. ૧૩ ; ૩૪, ૩૫	યશાલેખ વિષે વિલાપ	૨૩ ; ૩૭-૩૯
૩૨. ૧૪ ; ૧૬-૨૪	ખોટા જમણનું દષ્ટાંત	૨૨ ; ૧-૧૦
૩૩. ૧૪ ; ૨૬, ૨૭	માઆપનો ત્યાગ કરવા વિષે	૧૦ ; ૩૭, ૩૮
૩૪. ૧૪ ; ૩૪, ૩૫	મીઠા પરથી પાઠ	૫ ; ૧૩
૩૫. ૧૫ ; ૪-૭	ખોવાએલા ઘેટાનું દષ્ટાંત	૧૮ ; ૧૨-૧૪
૩૬. ૧૬ ; ૧૩	બે ધણીની સેવા કરવા વિષે	૬ ; ૨૪
૩૭. ૧૬ ; ૧૬-૧૮	નિયમશાસ્ત્ર વિષેનાં વચનો	૧૧ ; ૧૨, ૧૩ : ૫ ; ૧૮, ૨૨
૩૮. ૧૭ ; ૧, ૨	ઠાકર ખવડાવનાર પથ્થરો વિષે	૧૮ ; ૬, ૭
૩૯. ૧૭ ; ૩, ૪, ૬	અમર્યાદિત માટી અને વિશ્વાસનું પરાક્રમ	૧૮ ; ૧૫, ૨૧, ૨૨ : ૧૭ ; ૨૦
૪૦. ૧૭ ; ૨૩, ૨૪, ૨૬, ૨૭, ૩૪, ૩૫, ૩૭	માણસના દીકરાનું આગમન	૨૪ ; ૨૬-૨૮, ૩૭-૪૧
૪૧. ૧૯ ; ૧૨-૨૭	બીજાના દ્રવ્ય વિષે જવાબદારી	૨૫ ; ૧૪-૩૦
૪૨. ૨૨ ; ૩૦ જ	સિંહાસન પર બેઠેલા શિષ્યો	૧૯ ; ૨૮ જ

ઉપરોક્ત પ્રકરણોની ટીપ તપાસવાથી માલૂમ પડે છે કે ૧-૭ સુધીનાં પ્રકરણો માત્રી તથા લુકમાં તેજ અનુક્રમે મળે છે ; માટે ૯માં તેઓને અનુક્રમ તેજ હશે. ૮-૧૦ સુધીનાં પ્રકરણોને અનુક્રમ તેજ છે ; તફાવત એટલો જ છે કે બામિરમા કરનારનો પ્રશ્ન માત્રીએ પહેલે નહિ પશુ છેલ્લે મુક્યો છે. ૧૧-૧૬ સુધીનાં પ્રકરણો તેને તેજ અનુક્રમે મળે છે ; તફાવત એટલો જ કે

માત્રી છેલ્લાં બે પ્રકરણને અદલબદલ કરે છે. વળી ૩૮-૪૧ સુધીનાં પ્રકરણનો અનુક્રમ પણ તેવો જ છે.

આ પ્રકરણો તરફ નજર કરીએ છીએ ત્યારે માલૂમ પડે છે કે ભૂમાંનાં સાહિત્ય કેટલાં બધાં વિસ્તારેલાં હતાં. તેમાં મુખ્યત્વે કરીને ઇસુનાં વચનોની નોંધ મળે છે, અને અધિકારીના ચાકરને સાળે કરવા વિષે તથા થોહાન ઇસુની પાસે માણસ મોકલે છે તેવાં વૃત્તાંતો થોડાં જ મળે છે. ભૂમાં થોડાં જ દૃષ્ટાંતો મળે છે, અને ચમત્કાર તો એક પણ મળતો નથી. જોકે એક પ્રકરણમાં તે વિષે સૂચના કરવામાં આવે છે (લુક ૭; ૨૧, ૨૨). આ ભખાણુ પ્રથમ ઘણું કરીને ઈ. સ. ૪૦ અને ૫૦ની વચ્ચે આરામિક ભાષામાં લખવામાં આવ્યું હશે, અને ત્યાર પછી ગ્રીકમાં તેનો તરજુમો કરવામાં આવ્યો હશે. તેમાં જે હકીકત મળે છે તે તરફ આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે તે લખવાનો હેતુ સ્પષ્ટ રીતે દૃશ્યમાન થાય છે. સ્તેફનના મરણ પછી હુંરોદ આગ્રીપાએ મંડળીની ભારે સતાવણી શરૂ કરી તેથી ખ્રિસ્તીઓ ત્યારે દિશા તરફ વેરાઈ ગયા (પ્રે. કૃ. ૮; ૧-૪; ૧૧; ૧૯-૨૧; ૧૨; ૧, ૨૪). આવા સંજોગોમાં તેઓને ઇશ્વરી દોરવણીની જરૂર માલૂમ પડતી હતી અને અમુક મહત્ત્વના વિષયો સંબંધી આપણા પ્રભુનું શિક્ષણ કેવું હતું એ વિષે ફરીથી વિચાર કરવાની જરૂર માલૂમ પડતી હતી. દાખલા તરીકે ઇસુ ઇશ્વરના રાજ્યના વારસા વિષે, પ્રાર્થના વિષે, વિશ્વાસના સામર્થ્ય વિષે, દૈહિક ચિંતા તથા પરીક્ષણો વિષે, પ્રેમ તથા માફી વિષે અને પોતાની ખાતર બધું તજી દેવા વિષે તે શું કહેતો હતો તે વિષે. ફરી તે થોહાન ખ્રિસ્તીમાં કરનાર વિષે શું કહેતો હતો એ જાણવાની જરૂર હતી કેમકે તે માણસના શિષ્યો તેજ વખતે ખ્રિસ્તી થવા વિષે આનાકાની કરતા હતા, એટલું જ નહિ પણ પિતા સંબંધી, રાજ્યના હેવટના આગમન સંબંધી, ઇશ્વર સાથે પોતાનો સંબંધ કેવો છે તે સંબંધી, તથા માણસના દીકરાના પ્રગટ થવા સંબંધી આપણા પ્રભુનું શિક્ષણ કેવું હતું એ વિષે ચર્ચા કરવામાં આવતી હતી. આ સઘળા પ્રશ્નોના જવાબ આપવાના ભખાણુના પ્રયત્ન જણાય છે. તેમાં શરૂઆતે ઇસુના તેડા વિષેની વાત આવે છે, અને મહિમા-સહિત આવનાર માણસના દીકરાના આગમન સંબંધી ગંભીર વચનો જણાવીને તે સમાપ્ત થાય છે.

હવે લોક કેટલી બધી ચોકસાઈથી માર્કનાં વચનો ઉતાર્યાં છે એ પરથી એવું અનુમાન થઈ શકે છે કે તેણે એટલી જ ચોકસાઈથી ભૂમાંનાં વચનો પણ ઉતાર્યાં હશે. ભખાણુની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ હશે એ વિષે આપણે મુદ્દલે જાણતા નથી. ડૉ. સ્કોટર એવી સૂચના કરે છે કે તે કદાપિ અંત્યોખમાં ઉપસ્થિત થયું હશે. પરંતુ જેના પર આપણે મત બાંધી શકીએ એવી જુગ્યાની આપણી પાસે છે જ નહિ.

ભાગ ૩ જો

લુકનાં ખાસ સાહિત્ય

લુકનાં સાહિત્યમાંનો મોટો ભાગ લુકમાં જ મળે છે, અને તે ત્રીજા મૂળ-માંથી લીધેલાં હોવાં જોઈએ. આ સાહિત્યને L અક્ષરથી દેખાડવાનો રિવાજ છે ; અને તે લુકની સુવાર્તાના અર્ધ ભાગ જેટલાં છે. તેમાં નીચેનાં પ્રકરણોનો સમાવેશ થાય છે :—

૧. લુક ૩ ; ૧૦-૧૫ ચોહાનના ઉપદેશની વિગત
૨. „ ૪ ; ૧૬-૩૦ ઇસુએ નાઝારેથમાં કરેલું બાપ્તિસ્મા
૩. „ ૫ ; ૧-૧૧ પીતરનું તેડું
૪. „ ૭ ; ૧૧-૧૭ નાઝરેથ નગરની વિધવાનો દીકરો
૫. „ ૭ ; ૩૬-૫૦ સીમોનના ઘરમાં પસ્તાનાર સ્ત્રી
૬. „ ૮ ; ૧-૩ સેવા કરતી સ્ત્રીઓ
૭. „ ૯ ; ૫૧-૫૬ સમરેનીઓએ ઇસુ ખ્રિસ્તનો કરેલો નકાર
૮. „ ૧૦ ; ૧, ૧૭-૨૦ ૭૦ શિષ્યોને મોકલવું અને તેમનું પાછા આવવું.
૯. „ ૧૦ ; ૨૬-૩૭ બહા સમરેનીનું દૃષ્ટાંત
૧૦. „ ૧૦ ; ૩૮-૪૨ મારથા અને મરિયમ
૧૧. „ ૧૧ ; ૫-૮ મધરાતે આવેલા મિત્રનું દૃષ્ટાંત
૧૨. „ ૧૨ ; ૧૩-૨૧ મૂર્ખ ધનવાન માણસ
૧૩. „ ૧૨ ; ૪૬-૫૬ ઇસુ અગ્નિ સળગાવવા આવ્યો.
૧૪. „ ૧૩ ; ૧-૬ ગાલીલીઓની કતલ
૧૫. „ ૧૩ ; ૧૦-૧૭ લંગડી સ્ત્રીને સાજી કરવા વિષે
૧૬. „ ૧૩ ; ૩૧-૩૩ આન્ડીપાસ ઇસુને ચેતવણી આપે છે.
૧૭. „ ૧૪ ; ૧-૬ જલદરવાળો માણસ
૧૮. „ ૧૪ ; ૭-૧૪ ઇસુની જમતી વેળાની વાતચીત
૧૯. „ ૧૪ ; ૨૮-૩૩ જોખમ સમજીને ખ્રિસ્તની પાછળ જવા વિષે
૨૦. „ ૧૫ ; ૧-૩, ૮-૧૦, ૧૧-૩૨ ખોવાએલી અધેલી અને ખોવાએલા દીકરાનું દૃષ્ટાંત
૨૧. „ ૧૬ ; ૧-૧૫ અન્યાયી કારભારીનું દૃષ્ટાંત અને દ્રવ્યનો ઉપયોગ
૨૨. „ ૧૬ ; ૧૬-૩૧ દ્રવ્યવાન તથા લાજરસનું દૃષ્ટાંત
૨૩. „ ૧૭ ; ૭-૧૦ નકામો ચાકર
૨૪. „ ૧૭ ; ૧૧-૧૬ દશ કોઠીઆને સાજી કરવા વિષે
૨૫. „ ૧૭ ; ૨૦, ૨૧ આકાશનું રાજ્ય તમારામાં છે.

૨૬. લુક ૧૮ ; ૧-૮ અન્યાથી ન્યાયાધીશનું દૃષ્ટાંત
 ૨૭. „ ૧૮ ; ૯-૧૪ ફરોશી તથા દાણી
 ૨૮. „ ૧૯ ; ૧-૧૦ જાખીનું પરિવર્તન
 ૨૯. „ ૧૯ ; ૩૯-૪૪ યરૂશાલેમ જોઈને ઈસુનું રૂદન.

ઉપરનાં પ્રકરણોમાંનાં કેટલાંએકે જે દ્વારે મળેલાં હોય એ બનવાભેગ છે, પરંતુ એમ હોય તો માત્રીએ તેમને શા માટે પડતાં મૂક્યાં ? માટે વધારે સંભવિત એ લાગે છે કે તે જે માંનાં નથી, વળી હજી ખીજાં કેટલાંક પ્રકરણુ ઉમેરવાની જરૂર છે. જેમકે દુઃખસહન તથા પુનરુત્થાન સંબંધીનાં લુકનાં ખાસ વૃત્તાંતો. તેના સૌથી જાણુવા જેવા દાખલા નીચે પ્રમાણે છે :—

૩૦. ૨૨ ; ૧૫-૧૮, ૨૭-૩૦ઝ,
                   ૩૧-૩૮ છેલ્લા ભોજન વખતે ઈસુ ખ્રિસ્તના શબ્દો
 ૩૧. ૨૩ ; ૬-૧૬ ઈસુ હેરોદ આન્ટીપાસની આગળ
 ૩૨. ૨૩ ; ૨૭-૩૨ યરૂશાલેમની સ્ત્રીઓને કહેલાં વચનો
 ૩૩. ૨૩ ; ૪૦-૪૩ વધસ્તંભ પરનો પસ્તાવો કરનાર ચોર
 ૩૪. ૨૪ ; ૧૩-૩૫ એમ્મોસને રસ્તે જતા એ શિષ્યો તથા ઈસુ
 ૩૫. ૨૪ ; ૩૬-૪૯ અગિયાર શિષ્યોને ઈસુ ખ્રિસ્તનું દર્શન
 ૩૬. ૨૪ ; ૫૦-૫૩ સ્વર્ગારોહણ.

હવે આપણા પ્રભુના દુઃખસહનનું વૃત્તાંત લખવામાં જોકે લુકે માર્કની વૃત્તાંતનો ઉપયોગ કર્યો છે તોપણ તે એટલી બધી નવી હકીકત જણાવે છે, અને માર્કની સુવાર્તાની સાથે સરખાવતાં કાળાનુક્રમનો એટલો બધો ફેરફાર કરવામાં આવેલો જણાય છે, કે આપણા પ્રભુના દુઃખસહન વિષેનું લુકનું વૃત્તાંત માર્કની સુવાર્તા પર આધારભૂત નથી એવું નિર્વિવાદ હરે છે.

ઉપરોક્ત પ્રકરણોની ટીપ તરફ જોઈએ છીએ ત્યારે આ ખાસ સાહિત્યની કેટલી બધી અસર લુકના વૃત્તાંત ઉપર થાય છે, અને ઈસુ સંબંધી આપણા જે વિચાર છે તે વિચાર પર પણ આજ મૂળમાંથી લીધેલાં દૃષ્ટાંતો તથા ખીનાઓની કેટલી બધી અસર થયેલી છે એ આપણને માલૂમ પડે છે. ઉપર દેખાડેલાં I પ્રકરણોમાં ૯, ૧૧, ૧૨, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૬ અને ૨૭ દૃષ્ટાંતો છે અને તેમાંનાં કેટલાંક તો આપણા પ્રભુનાં સૌથી જાણુવા જેવાં દૃષ્ટાંતો છે. ૪, ૧૫, ૧૭ અને ૨૪ એ ચમત્કારો છે અને તે વળી જેનું વર્ણન અન્ય જગ્યાએ કરવામાં આવ્યું નથી એવા ચમત્કાર છે. ૨, ૩, ૫, ૨૦, ૨૭ અને ૨૮ પ્રકરણો વડે પસ્તાવો કરનાર પ્રત્યે ઈસુની કૃપા પ્રકટ કરવામાં આવે છે. ૯ અને ૨૪ પરથી પ્રભુ સમરૂનીઓ પ્રત્યે કેવો ભાવ રાખતો હતો એ માલૂમ પડે છે. ૧૨, ૨૧ અને ૨૨માં દ્રવ્યના સદુપયોગ વિષે વાત કરવામાં આવે છે. ૧૧, ૨૬ અને

૨૭માં પ્રાર્થના પર બાર મૂકવામાં આવે છે. ૪, ૫, ૬, ૧૦, ૧૫ અને ૩૨માં જે સ્ત્રીઓને ઇસુએ મદદ કરી હતી અથવા જેઓ તેની સેવા કરતી હતી તેઓ વિશે લખવામાં આવે છે.

તો પછી આ L સંસ્તાવાળું સાહિત્ય ક્યાંથી મળ્યું હશે? હવે આ સાહિત્ય તો ધણું કરીને Q વાળા સાહિત્યની સાથે લગોલગ મળે છે, માટે એ પ્રશ્ન આવે ૩૫માં પૂછી શકાય, કે શું લુકને કોઈ પણ લિખિત મૂળમાં Q સંસ્તાવાળું અને L સંસ્તાવાળું સાહિત્ય જોડાએલું મળ્યું હશે કે કેમ? અથવા શું તેણે પોતે L સંસ્તાવાળું સાહિત્ય મેળવી લીધું હશે અને Q વાળા સાહિત્યની સાથે તેને જોડ્યું હશે? પહેલા અનુમાનને ધણો ટેકો મળેલો છે, પણ તે પ્રમાણે હોય તો એથી લુકનું પોતાનું કામ નહિ જેવું બતાવવામાં આવે છે; તેથી બીજા અનુમાનને હમણાં વિશેષ ટેકો મળે છે. આ મતના જ્ઞાનીઓ એવું માને છે કે લુકે કાઈ-સારીઆ તથા પાલેસ્ટાઈનમાંનાં બીજાં શહેરોમાં આ L સંસ્તાવાળું સાહિત્ય એકઠું કર્યું. તેમાંનો અમુક ભાગ મુખ્યજુગની પર આધાર રાખતો હતો અને અમુક ભાગ લિખિત પણ હતો. પછી Q સાહિત્યમાં તેણે આ નવું સાહિત્ય ઉમેર્યું; અને તેનો અસલ હેતુ એવો હતો કે આ Q L સંસ્તાવાળું લખાણ સુવાર્તા તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવે. પરંતુ ત્યાર પછી માર્કની સુવાર્તા તેના હાથમાં આવી અને તેનો પણ તેણે ઉપયોગ કર્યો. પરિણામે લુકના તૈયાર થએલા લખાણમાં દંતકથાના જુદા જુદા ત્રણ પ્રવાહ જોવામાં આવે છે, અને તેની ઉત્પત્તિ જુદા જુદા સ્થળની સાથે સંબંધ રાખે છે. ૧. અંત્યોખ (Q), ૨. કાઈસારીઆ અથવા યરૂશાલેમ (L) અને ૩. રોમ (માર્ક). માર્ક વિનાના સાહિત્યને એટલે જોનામાં Q અને L નો જ સમાવેશ થાય છે તેને ડૉ. સ્ટ્રીટર પ્રોટો લુક એ નામ આપે છે. પ્રોટો એટલે પ્રથમ. તેમાં નીચે જણાવેલાં પ્રકરણોનો સમાવેશ થાય છે :

- લુક ૩ ; ૧—૪ ; ૩૦
- „ ૫ ; ૧—૧૧
- „ ૬ ; ૧૨—૮ ; ૩
- „ ૯ ; ૫૧—૧૮ ; ૧૪
- „ ૧૯ ; ૧—૨૭, ૩૦—૪૪
- „ ૨૨ ; ૧૪—૨૪ ; ૫૩

આ છેલ્લા પ્રકરણમાંથી માર્કનાં કેટલાંક તત્ત્વો બાતલ કરવાં જોઈએ.

આ અનુમાન વિષે આપણે ગમે તેવા વિચાર કરીએ તોપણ લુકનું ખાસ અથવા L વાળું સાહિત્ય તેને યરૂશાલેમમાંથી અથવા યુદીઆના કોઈ ભાગમાંથી મળેલું હોવું જોઈએ. તેના પુરાવા નીચે મુજબ છે ;

૧. જેઓ શરૂઆતથી જ ઇસુની સાથે નિકટનો સંબંધ રાખતા હતા તેઓની ખાસ ઓળખાણ આ સાહિત્ય આપે છે (૮ ; ૩ : ૧૦ ; ૩૮-૪૨).

૨. આ લખાણમાં ઇસુનું શિક્ષણ આપતાં દરિદ્રતા તથા દ્રવ્ય સંબંધી વિશેષ લખવામાં આવે છે.

૩. પુનરુત્થાન પછીનો ઇતિહાસ યરૂશાલેમ તથા તેની પડોશ સાથે સંબંધ રાખે છે. આ I સાહિત્ય યહુદીમાંથી થએલા ખ્રિસ્તીનું દૃષ્ટિબિંદુ બતાવે છે, અને ખ્રિસ્તી ધર્મ તેના અસલ સ્થળે કેવો હતો એ વિષે તેની જુઓની અતિશય મૂલ્યવાન છે.

ભાગ ૪થો

ઇસુના જન્મને લગતાં વૃત્તાંતો

લુકના પહેલા બે અધ્યાયમાં જે સાહિત્ય મળે છે તે પર ચોખ્ખી રીતે યુદીઆની છાપ પડેલી માલૂમ પડે છે. અહીં આગળ લખાણપર અભ્યાસીઓ એવું માને છે કે લુકે એક તૈયાર કરેલા લખાણનો ઉપયોગ કર્યો છે. માર્કની સુવાર્તા આપણા પ્રભુના બાપ્તિસ્મા તથા તેડાથી શરૂ થાય છે, પણ એટલામાં લુક સંતોષ માનતો નહોતો. તેની મરજી એવી હતી કે જેમ અને તેમ જૂનામાં જૂની હકીકત શોધી કાઢીને શરૂઆતથી જ ઇસુના જીવનને લગતી સર્વ ખીનાઓનો હેવાલ લખવો. આ પ્રમાણે મુખ્ય વૃત્તાંતની સાથે ઇસુના જન્મને લગતી વાર્તાઓ જોડી દર્જને તે થીઓફિલના માનાર્થે પ્રસ્તાવના લખે છે, અને હવે પોતાનું કામ કેટલું બધું સંપૂર્ણ થયેલું છે, અને કેટલા બધા નિશાળ ક્ષેત્રમાંથી પોતાનાં સાહિત્યરૂપી મૂળ શોધી કાઢેલાં છે તે પર તે વાચકનું ધ્યાન ખેંચે છે.

પ્રકરણ પમું

લુકની સુવાર્તાનાં લક્ષણ

૧. સાથી પહેલાં આ સુવાર્તા ખ્રિસ્ત વિષે કેવા ચિતાર આપે છે એ આપણે જોવાનું છે. માત્રી મરીહ તરીકે ઈસુને પોતાના વાયકા આગળ રજુ કરે છે, અને માર્ક ઈશ્વરના બળવાન તથા જયવંત દીકરા તરીકે તેને પ્રગટ કરે છે, ત્યારે લુક એકલા યહુદીઓના નહિ પણ સધળી માણસજાતના તારનાર તરીકે તેનું વર્ણન કરે છે. આ કારણથી ત્રીજી સુવાર્તાને સાર્વત્રિક સુવાર્તા એવું યોગ્ય નામ આપેલું છે. તારણ સમજીનીઓને માટે છે (૯; ૫૧-૫૬; ૧૦; ૩૦-૩૭), ખ્રીનયહુદીઓને માટે છે (૨; ૩૨; ૪; ૨૫-૨૭; ૧૩; ૨૯), દાણીઓ, પાપીઓ તથા તિરસ્કાર પામેલાંને માટે છે (૩; ૧૨; ૧૮; ૯-૧૪; ૨૩; ૪૩), અને વિશેષ કરીને ગરીબોને માટે છે (૨; ૭; ૪; ૧૮; ૭; ૨૨; ૧૬; ૨૦-૨૩). પરંતુ જોકે લુક વારંવાર દ્રવ્યનાં જોખમો તથા જવાબદારી સંબંધી લખે છે તોપણ દ્રવ્યવાનો પ્રત્યે પ્રભુ ઈસુ અભાવ રાખતો હોય એવો તેને વર્ણવેલો નથી (૧૯; ૨; ૨૩; ૫૦). બહા સમજીનીના, ઉગાઉ દીકરાના અને ફરોશી તથા દાણીના દષ્ટાંતમાં પાપી માણસજાત પર માણસનો તારનાર પ્રેમ રાખે છે અને તેઓને મારી આપવા ઇચ્છે છે એવું બતાવેલું છે.

૨. લેખકના મન ઉપર પ્રેરિત પાછિત્રની જે અસર થયેલી છે તે જોવાની છે. પાછિત્ર ખ્રીનયહુદીઓનો પ્રેરિત હતો અને તેના શિષ્યોના વિચારો પર તેની અસર થાય એ સ્વાભાવિક હતું. પાછિત્રના શિક્ષણમાં તારણ મેળવવાને માટે ધર્મક્રિયાઓ તથા નિયમશાસ્ત્ર અધુરાં છે, અને માણસોના જીવનમાં પવિત્ર આત્માનું સામર્થ્ય પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે એ સિદ્ધાંતો પર ભાર મૂકવામાં આવેલો જણાય છે. “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”ને ‘પવિત્ર આત્માની સુવાર્તા’ એ નામ આપવામાં આવ્યું છે અને આ સુવાર્તામાંનું શિક્ષણ “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”ની સાથે તેમજ પાછિત્રનાં લખાણોની સાથે મળતું આવે છે. ભાષા, શૈલી અને વિચાર પરથી પાછિત્ર તથા તેના સાથી કામદાર લુકની વચ્ચે કેટલી બધી સહલાગણીનો સંબંધ હતો એ સાબિત થાય છે. વિશ્વાસ તથા પરતાવાની અગત્ય ઈશ્વરની કૃપાનાં દાનો તથા તેના પવિત્ર આત્માની કૃપા એ વિષે જેટલું પાછિત્રના પત્રોમાં લખવામાં આવ્યું છે તેટલું લુકની સુવાર્તામાં પણ લખવામાં આવ્યું છે. નીચેનાં પ્રકરણોની સરખામણી કરો :—

લુક ૬ ; ૩૬ તથા ૨ કોરીંથી. ૧ ; ૩ : લુક ૮ ; ૧૨ તથા રૂમી. ૧ ; ૧૬ :
 લુક ૧૦ ; ૮ તથા ૧ કોરીંથી. ૧૦ ; ૨૭ : લુક ૧૧ ; ૭ તથા ગલાતી. ૬ ; ૧૭ :
 લુક ૧૦ ; ૪૨ તથા ૧ કોરીંથી. ૪ ; ૨.

૩. આ સુવાર્તાને સ્ત્રીઓની સુવાર્તા ગણવામાં આવે છે. ઇસુ ખ્રિસ્ત સ્ત્રીઓને નવું મહત્ત્વ આપતો હતો, અને એ વાત ખાસ કરીને આ સુવાર્તામાં બતાવવામાં આવે છે. જુદી જુદી જાતની ધણી સ્ત્રીઓનું વર્ણન કરવામાં આવે છે, જેમકે એલીસાબેથ, કુમારી મરિયમ, આના પ્રબોધિકા, નાઇન નગરની વિધવા, સીમોનના ઘરમાંની પાસ્તાવિક બાઈ, મરિયમ માગદાલેજુ, થોહાના, સુસાના, લોહીવાવાળી સ્ત્રી, મારથા તથા મરિયમ, બે દમડીવાળી વિધવા, યરૂશાલેમની દોકરીઓ તથા કબર આગળની સ્ત્રીઓ. સ્ત્રીઓની સાથેની આવી જ સહલાગણી “ત્રેરિતોનાં કૃત્યો”માં પણ જોવામાં આવે છે : જુઓ દરકાસ તથા લુદીઆ વિષેની વાર્તાઓ. લુક વિશેષે કરીને વિધવાઓની સાથે સહલાગણી ધરાવતો માણસ પડે છે.

૪. આ સુવાર્તામાં ધરસંસારની ધણી બાબતો સમાએલી છે. એક વૈદ તરીકે લુક ગરીબ લોકોના જીવનથી પરિચિત હતો. તે વૈદક જ્ઞાનને લગતા ધણા શબ્દો વાપરે છે (૪ ; ૩૮ : ૫ ; ૧૮, ૨૪ : ૮ ; ૪૪ : ૧૪ ; ૨). ફરોશીઓનાં ઘરોમાં આપણા પ્રભુની જે પરોણાચાકરી કરવામાં આવતી હતી તેનું વર્ણન એકલો લુક કરે છે. તમામ સ્થિતિનાં માણસોની સાથે આપણો પ્રભુ જે વ્યવહાર રાખતો હતો એ વિષેનાં ધણાં ચિત્રો આલેખવામાં આવ્યાં છે. મારથા તથા મરિયમના ઘરનું જમણુ, એમ્મેસ જનારાઓ સાથે ઇસુનો મેળાપ, જખીને ઘેર તેનું બિનરવું એ બધા દાખલા પરથી ઇસુનો મિત્રબાવ પ્રકટ કરવામાં આવે છે. વળી જે દૃષ્ટાંતો એકલી આજ સુવાર્તામાં મળે છે તે બધાં પરથી પ્રભુ સાધારણ ગૃહજીવનથી કટલો બધો પરિચિત હતો અને તેની સાથે તે કટલી બધી સહલાગણી ધરાવતો હતો એ વિષે વાચકોને વાકેફ કરવામાં આવે છે.

૫. આ સુવાર્તાને પ્રાર્થના તથા સ્તુતિની સુવાર્તા પણ કહેવામાં આવે છે. આપણો પ્રભુ વારંવાર પ્રાર્થના કરતો હતો એ બીજી સુવાર્તાઓમાં પણ જણાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ એવા પ્રાર્થના કરવાના સાત પ્રસંગ એકલો લુક જણાવે છે. જે દૃષ્ટાંતો એકલી લુકની સુવાર્તામાં મળે છે તેમાંનાં ત્રણ ‘પ્રાર્થના’ એ વિષય સાથે સંબંધ રાખે છે : દાખલા તરીકે મધરાતે આવેલા મિત્રનું, ફરોશી તથા દાણીનું તથા અન્યાયી ન્યાયાધીશનું દૃષ્ટાંત. વળી લુક ઉપકાર-સ્તુતિને પણ મોડું સ્થાન આપે છે. આગલા અધ્યાયોમાં જે સ્તોત્રો વાંચવામાં આવે છે એ વિષે એકલો લુક જણાવે છે. વળી તે આપણને વારંવાર જણાવે છે કે જેઓ ઇસુ પાસેથી આશીર્વાદ પામ્યા હતા તેઓ ઇશ્વરને મહિમા આપતા હતા.

૬. આ સુવાર્તાને ગરીબ તથા નિરાધારની પણ સુવાર્તા ગણવામાં આવે છે. જેઓ પ્રત્યે દુનિયા અભાવ રાખતી હતી તેઓ પ્રત્યે ઈસુ કેટલો બધો દયાળુ હતો એના દાખલા આપવામાં લોકને વિશેષ આનંદ થતો હતો. જુઓ સમરૂની, દાણી, વેશ્યા, કેાદીઆ, અને ઉગાઉ દીકરાના દાખલા. આ વર્ગનાં માણસોની સાથે આવી રીતે વર્તવાથી આપણે પ્રભુ પોતાના સંકાળિકોને સહનતા તથા દયાભાવ રાખવાની ફરજ શીખવતો હતો. દાખલા તરીકે દશ કેાદીઆમાં એક જ ઉપકારી નીવડ્યો અને ઈસુએ તરત તેનાં વખાણુ કર્યાં ; વળી આપણે પોતાના પડોશી પર કેવો પ્રેમ રાખવો જોઈએ, એ દર્શાવવા માટે બેદરકાર યાજક તથા કઠણ હૃદયવાળા લેવીની સાથે તે બધા સમરૂનીનો મુકાબલો કરે છે. વળી પોતાના અનુયાયીઓમાં અપ્રેમ કે અસહનતા માલૂમ પડે તો તે તે તરત દાખી દેતો હતો. ખીજા સુવાર્તિકોના કરતાં લોક સહલાગણીવાળો માલૂમ પડે છે, અને તેથી પોતાના સ્વામીનાં પ્રેમ તથા દયા વિશેષ માલૂમ પડે એવા દાખલા તે પસંદ કરતો હતો.

ભાગ પહેલો
ઈસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ
તથા
તેની બાલ્યાવસ્થા

I. ઇસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ તથા તેની આત્માવસ્થા

૧ ; ૧—૨ ; ૫૨.

અર્પણપત્રિકા : ૧ ; ૧—૪.

આરંભથી જેઓ નજરે જોનારા તથા વચનના સેવકો હતા, તેમણે આપણને કહ્યું છે તે પ્રમાણે, ^૧ આપણામા પૂરી થએલી વાતોનું વર્ણન કરવાને ધણાએ હાથમાં લીધું છે ; ^૨ માટે, આ નેકનામદાર થીઓફિલ, મેં પણ શરૂઆતથી સઘળી વાતોની શોધ ચોક્કસાઈથી કરીને તારા પર વિગતવાર લખવાનો ઠરાવ કર્યો ; ^૩ આ માટે કે જે વાતો તને શિખવવામાં આવી છે, તેઓની સત્યતા તું જાણે.

નવા કરારના લેખકોમાં એકલો લોક બિનયહુદી માલૂમ પડે છે. આપણને એવું માલૂમ પડે છે કે તે એક કેળવાએલો ગ્રીક ગૃહસ્થ અને ધર્મી વૈદ હોતો. અહીં આગળ જુદી જુદી ત્રણ બાબતો પર આપણું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે :

૧. પોતાના મિત્ર થીઓફિલને પોતાના પુસ્તકનું અર્પણ કરવામાં લોક ચાલુ રીતરિવાજનું અનુકરણ કરે છે. આ માણસ કોણ હશે તે વિષે ધણી ચર્ચા કરવામાં આવી છે. કેટલાએકને એવો પણ શક આવ્યો છે કે કોણ જાણે એવી કોઈ વ્યક્તિ હશે કે કેમ ; કેમકે આ નામનો અર્થ “ જેના પર ઈશ્વર પ્રેમ રાખે છે તે ” એવો જણાય છે, અને એવો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે કે આ અર્પણવાળો થીઓફિલ કદાપિ કોઈ કાલ્પનિક વ્યક્તિ હશે, અને તે નામવડે જે વિશ્વાસુઓના લાભ તથા શિક્ષણને અર્થે સુવાર્તા લખવામાં આવી હતી તેઓનો આખો વર્ગ દર્શાવવામાં આવે છે. પરંતુ આ નામ તો યહુદીઓ તેમજ બિનયહુદીઓમાં પણ ઘણું જ પ્રચલિત હતું, અને આ વ્યક્તિને કેવા વિવેક તથા માન સાથે સંબોધવામાં આવે છે એ તરફ આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે તે કાલ્પનિક નહિ પણ વાસ્તવિક વ્યક્તિ હશે એવું માનવું પડે છે. અહીં આગળ થીઓફિલ નામ એકલું મળતું નથી પણ તેની સાથે માનસૂચક વિશેષણ જોડાયેલું છે, એટલે “ નેકનામદાર થીઓફિલ.” આમ જેવી રીતે વાર્ષસેરાય અથવા ગવર્નર સાહેબને સંબોધવામાં આવે છે તેવી રીતે લોક થીઓફિલને સંબોધે છે. લોક જે શબ્દો વાપરે છે તેજ શબ્દો લઈને તે જમાનાના કોઈ પ્રાંતના હાકેમને સંબોધવાનો રિવાજ હોતો (પ્રિ. કુ. ૨૩ ; ૨૬ : ૨૪ ; ૩ : ૨૬ ; ૨૫). વળી દંતકથા પરથી માલૂમ પડે છે કે લોક પોતાની જિંદગીનાં છેલ્લાં

વર્ષોમાં આખાયા પ્રાંતમાં સેવા કરતો હતો; એ પરથી એવું અનુમાન કરવું વાજબી છે કે જેને લોક ત્યાં આગળ ખ્રિસ્તને માટે મેળવી લીધો હોય એવો રોમન સામ્રાજ્યનો કોઈ મોટો અમલદાર આ થીઓફિલ હશે.

૨. આ અર્પણપત્રિકાની શૈલી પરથી જ લેખક કોઈ સુશિક્ષિત ગ્રીક હતો એવું માલૂમ પડે છે. જેઓને ગ્રીક ભાષાનું જ્ઞાન હોય તેઓ જ આ બાબત સંબંધી પોતાનો અભિપ્રાય આપી શકે એમ છે. પરંતુ આ બાબતમાં ઘણાખરા અભ્યાસીઓ સંમત છે, અને તેઓનો મત સ્વીકારી લેવો આપણને ઘટે છે. પુરાતન દુનિયામાં અવતરણ ચિહ્નો વાપરવામાં આવતાં ન હતાં, અને લેખકો પોતાને જે રૂપમાં માહિતી મળી હોય તેજ રૂપમાં તે પોતાના લખાણમાં દાખલ કરતા હતા. વળી અમુક ઐતિહાસિક બાબત સંબંધી મુખ્યદારે પણ જે જીજ્ઞાસી પ્રચલિત હોય તે ધણું કરીને અમુક મુકરર રૂપ ધારણ કરતી હતી, અને કોઈવાર તેને કાવ્યનું રૂપ પણ આપવામાં આવતું હતું. આ કારણથી મુખજીજ્ઞાસીના દ્વારા અથવા લિખિત રૂપમાં પોતાને જે સામાન્ય સુવાર્તિક દંતકથા મળી હતી તે જ્યારે લોક શબ્દશબ્દ પોતાના લખાણમાં ઉતારે છે ત્યારે તે પોતાના જમાનાના સાર્વત્રિક રિવાજનું અનુકરણ કરે છે. આપણા પ્રભુના દેહધારીપણાના દિવસો દરમિયાન જેઓ તેની સાથે રહ્યા હતા, તેમજ બીજા જેઓ પ્રેરિતો ન હતા છતાં પ્રભુને ઓળખતા હતા તેઓની સાથે વાતચીત કરવાનો ધણો અવકાશ લોકને મળ્યો હતો, અને તેઓની પાસેથી તેને જે માહિતી જે રૂપમાં મળી હતી તે માહિતી તેજ રૂપમાં તે ઉતારે છે. પરંતુ અહીં જ્યાં તે સ્વતંત્ર રીતે લખે છે ત્યાં તે પોતાની જ શૈલી વાપરે છે, અને એ શૈલી તો મોટા સાક્ષરની શૈલી છે.

૩. હવે લોક વૈદ હતો તે તેની પોતાની ભાષા પરથી માલૂમ પડે છે. જેમ કપડાં રંગનારના હાથ તેના ધંધા વિષે સાક્ષી આપે છે તેમ કોઈ પણ માણસની રોજિંદી બોલી તેના રોજિંદા ધંધા વિષે સાક્ષી આપે છે. આ પ્રમાણે માલૂમ પડે છે કે “વહાલો વૈદ” વારંવાર અને ઘણીજ અસરકારક રીતે પોતાના જમાનામાં વપરાતા વૈદક જ્ઞાનને લગતા શબ્દો વાપરે છે. દાખલા તરીકે “હાથમાં લીધું” એવું જ્યારે લોક લખે છે કે ત્યારે તે જે ક્રિયાપદ વાપરે છે તે ક્રિયાપદ પોતાના બીજા પુસ્તક એટલે “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો” સિવાય નવા કરારમાં અન્ય જગાએ મળતું નથી (પ્રે. કૃ. ૯; ૨૯ : ૧૯; ૧૩). ત્યાં આગળ શાબ્દિકના શત્રુઓ તેને મારી નાખવાનો “લાગ શોધતા હતા” એવું વાંચવામાં આવે છે; ત્યાં એજ ક્રિયાપદ વાપરવામાં આવે છે. વળી એફેસના ભૂત કાઠનાર વિષે આપણે વાંચીએ છીએ કે તેઓ “ઈસુનું નામ ઉચ્ચારીને કહેતા કે...વગેરે;” ત્યાં પણ એજ ક્રિયાપદ મળે છે તથાપિ તરજુમાં તેનો અર્થ સ્પષ્ટ જણાતો નથી. હવે આ શબ્દ હિપોક્રાટેસ તથા

માલેનના ગ્રંથોમાં વારંવાર મળે છે, અને ત્યાં કોઈ વેદ અમુક દરદની બાબત હાથમાં લે એ વિષે વાપરવામાં આવે છે. અહીં આગળ પોતાના વખત પહેલાં જેઓએ આપણા પ્રભુના જીવન તથા કામને હેવાલ લખવાનું કામ હાથમાં લીધું હતું તેઓ વિષે લુક એજ શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે. ઘણા અભ્યાસીઓ એવું સમજી ગયા છે કે અહીં આગળ આ શબ્દનો ઉપયોગ કરતાં લુક અગાઉ કરેલા પ્રયત્નનો તિરસ્કાર કરે છે (જુઓ માત્થીનો ખુલાસો-પ્રસ્તાવના, પૃષ્ઠ ૭૩), પરંતુ એટલું કબૂલ કરવું ઘટે છે કે આ બાબતમાં સઘળા સારા અભ્યાસીઓ સંમત નથી. તોપણ મારા મન પર એવી અસર થાય છે કે આપોક્રિફ્ટની સુવાર્તામાં જે જે નકામી દંતકથાઓ સમાયેલી છે તે વિષેનું સૂચન અહીં આગળ મળે છે. વળી અહીં આગળ જે ‘વર્ણન’ શબ્દ મળે છે તે નવા કરારમાં અન્ય જગ્યાએ મળતો નથી; પણ તે લુકના જમાનામાં ખાસ રીતે વેદકના પુસ્તકને માટે વાપરવામાં આવતો હતો. તેમજ ‘નજરે જોનારા’ એ પણ વેદક જ્ઞાનને લગતો શબ્દ છે, અને તે વડે જે હોશિયાર વેદ અમુક દરદની બારીક તપાસ કરતો હોય તેને દર્શાવવામાં આવતો હતો; વળી જે માણસ વેદને મદદ કરતો હોય તે તેનો ‘સેવક’ કહેવાતો હતો. આથી સુવાર્તિક પ્રેરિતોને તથા તેઓના જે સાથી શિષ્યો તેઓની સાથે સુવાર્તા વિષેના જ્ઞાન તથા અનુભવમાં સહભાગીદાર હતા તેઓને દર્શાવે છે. વળી તે એવો દાવો કરે છે કે “મેં પણ શરૂઆતથી સઘળી વાતોની શોધ ચોક્કસાઈથી કરી છે.” ત્યાં એ શબ્દો પણ વેદક જ્ઞાનસૂચક છે, અને તે વડે વેદ પહેલંથી છેલ્લે સુધી દરદની જે તપાસ રાખે છે તે દર્શાવવામાં આવે છે.

હવે આ કલમો માત્ર સુવાર્તાની પ્રસ્તાવના તરીકે લખવાનો લુકનો ધરાદો નહોતો; તેનો ધરાદો તો પોતાના વખત સુધીનો ખ્રિસ્તી મંડળીનો ઇતિહાસ લખવાનો હતો; એટલે “આપણામાં પૂરી થયેલી વાર્તાનું વર્ણન” કરવાનો ધરાદો હતો. “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”ના પહેલી જ કલમ પરથી માલૂમ પડે છે કે જે ગ્રંથો લખવાનો લુકનો ધરાદો હતો તેમાંનો પહેલો ગ્રંથ સુવાર્તા હતી, અને બીજો “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો” હતાં; વળી તે જીવતો રહ્યો હોત તો એક ત્રીજો પણ ગ્રંથ લખવાનો તેનો ધરાદો હોય એમ લાગે છે. અત્રે આમાંના પહેલા ગ્રંથની સાથે આપણું કામ છે, અને આપણે ઘણી જ સમ્યક્તાપૂર્વક તેનો અભ્યાસ કરીએ એ ઇચ્છવાનું છે. વળી ચર્ચ ઓફ ઇંગ્લેન્ડના “સામાન્ય પ્રાર્થના”ના પુસ્તકમાં જે પ્રાર્થના મળે છે, અને તે પ્રાર્થનાની જે મનોભાવના જણાય છે, તેજ મનોભાવના રાખીને આ સુવાર્તાનો અભ્યાસ કરવો આપણને ઇચ્છે: “જેનાં લખાણ સુવાર્તામાં મળે છે એવા લુક વેદને સુવાર્તિક તથા આત્માનો વેદ થવા માટે જેણે તેડું આપ્યું એવા હે સર્વશક્તિમાન ઈશ્વર, તને વિનવીએ છીએ કે તેણે શીખવેલા દવારૂપી સિદ્ધાંતોવડે અમારા

આત્માઓના સર્વ રોગો મટાડવામાં આવે. તારા દીકરા અમારા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના પુણ્યની ખાતર. આમેન.”

વિશેષ વિવેચન

એ દુનિયાનો મિલાપ

વિચારવંત વાચકને તરત માલૂમ પડશે કે આ પહેલા એ અધ્યાયોમાંનું વાતાવરણ નર્મી યહુદી છે. લોક ગ્રીક હતો એવું તેની શૈલી તેમજ તેના વિચારો પરથી સ્પષ્ટ રીતે માલૂમ પડે છે. તે દરિયા તથા તેને લગતી બાબતોમાં ફટલો બધો રસ લેતો હતો તે “ગ્રેસિતોનાં કૃત્યો” પરથી જણાય છે. એ પરથી જ માલૂમ પડે છે કે તે યહુદી નહિ હોય. વળી આ સુવાર્તાના ધણાખરા ભાગ પરથી માલૂમ પડે છે કે તેના લેખક ગ્રીક હતો. છતાં મેં ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે આ પહેલા એ અધ્યાયોમાંનું વાતાવરણ તે નર્મી યહુદી જ છે. એ પરથી ધણાખરા અભ્યાસીને એવું લાગે છે કે સુવાર્તાના આ પહેલા ભાગ સંબંધી લોકે કંઈ આરામિક હસ્તલેખનો ઉપયોગ કર્યો હશે. દાખલા તરીકે સર વિલિયમ રામસે લખે છે કે અહીં લોક ગ્રીકમાં એક હેબ્રી વૃત્તાંતનો તરજુમો કરતો હતો. જે ખાસ માહિતી આ અધ્યાયોમાં સમાયેલી છે તે લોકને ક્યાંથી જડી હશે? એ વિષે લોક આપણને કંઈ જણાવતો નથી; પરંતુ એક પુરાતન માન્યતા હતી અને તેને કેટલાએક આધુનિક અભ્યાસીઓ હજી વળગી રહે છે, કે મરિયમે પોતે સુવાર્તાિકની આગળ પોતાનું હૃદય ખુલ્લું કર્યું હશે. એટલું તો ખરું કે મરિયમ જીવતી હશે તો લોક તેની પાસે ગયા વિના નહિ જ રહ્યો હોય; વળી તે જીવતી ન હોય તો પણ તે તેના મિત્રમંડળમાં તપાસ કર્યા સિવાય રહે જ નહિ.

આ અધ્યાયો વાંચતાં આપણને એમજ લાગે છે કે આપણે જૂનો કરાર વાંચીએ છીએ. તેમાંનાં ઘણાં શબ્દો તથા વાક્યો જૂના કરારનાં વચનસૂચક છે, અને તેમાં સૌથી ઉચ્ચ પ્રકારની જૂના કરારની ઈશ્વરપરાયણતા પ્રદર્શિત કરવામાં આવી છે. વળી જે પાત્રોને આપણી આગળ રજુ કરવામાં આવે છે, એટલે ઝખાર્યાહ તથા એલીસામેત, મરિયમ, શિમઓન તથા આન્ના એ બધાં પુરાતન ઈશ્વરપરાયણતાના આદર્શ દાખલારૂપ જણાય છે. આ બધાં પાત્રો આત્મિક મનવાળાં, ઉત્સાહી અને વિશ્વાસ તથા આશા રાખનાર માલૂમ પડે છે; લાંબી રાત સુધી ઉત્તેજન વિના બન્ને વિશ્વાસની જવાળા સળગતી રાખવી પડી હોય તોપણ હમણાં અફૂલોદય વખતે તે આટલો બધો શુદ્ધ અને બળવાન માલૂમ પડે છે એટલા પરથી જ સાબિત થાય છે કે રાત નકામી ગઈ ન હતી.

આ પ્રાચીન ઈશ્વરપરાયણતાનું મુખ્ય લક્ષણ તે નમ્રતા હતી, અને એ શુભ અહીં આગળ તેની પરિસીમાએ પહોંચેલો માલૂમ પડે છે. ઝખાર્યાહ તથા તેના મિત્રો ગીતશાસ્ત્રમાંના ૩૪મા ગીતની ભાવના રાખીને જગતની સામે જુએ છે.

તેઓને મુખે પ્રભુની સ્તુતિ છે. તેઓ યહોવાહની શોધ કરે છે અને તે તેમને ઉત્તર આપે છે. તેઓ તેની તરફ જુએ છે એટલે તેઓનાં મુખ અંખવાણું પડતાં નથી. તેઓ યહોવાહને પોકાર કરે છે અને યહોવાહ તેઓનું સાંભળીને તેઓનાં સર્વ સંકટમાંથી તેઓને બચાવે છે. આ લોકો ઈશ્વરની સાથે નિકટના સંબંધમાં રહેતા હતા, અને કંઈ પણ પાછું રાખ્યા સિવાય તેઓએ પોતાનાં જીવન તેને સોંપ્યાં હતાં ; તે તેના દીકરાનો આવકાર કરવાને માટે તેઓને જ પસંદ કરવામાં આવે એ કેટલું બધું શોભતું કહેવાય !

આ ઈશ્વરપરાયણ સ્ત્રીપુરુષોની સંગતમાં આવવાથી આપણને માલૂમ પડે છે કે આપણી આત્માઓનું આખું વાતાવરણ સ્તોત્રોથી ભરપૂર છે. એક જ ગીત ગાઈને પવિત્ર બાળકનો આવકાર કરવામાં આવે છે એવું કાંઈ નથી. જુદાં જુદાં ધણાં ગીત ગાવામાં આવે છે અને તે જુદી જુદી ભતતની ધણી વ્યક્તિઓવડે ગાવામાં આવે છે. વળી અન્યથા જેવી વાત એ છે કે આપણે હજી પણ જે ગીતો ગાઈએ છીએ તે ગીતોમાંનું ધણુંખણું સાહિત્ય આ પુરાતન ગીતો પૂરું પાડે છે. આપણે આ પવિત્ર અધ્યાયોના વાતાવરણમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ ત્યારે આપણાં મન પર સ્વર્ગીય અસર થાય છે. જંગલનાં ઝાડોની શીતળ છાયામાં આપણે ચાલીએ છીએ. પગ તળેનું ધાસ આપણને નરમ લાગે છે. શરમાળ ફૂલો ખૂણે ખૂણે ખીલે છે, ને આપણા માથા ઉપર પક્ષીઓ ગાયન કરે છે. વળી તેઓનું ગાયન સાંભળીને ઉત્પત્તિની સવાર આપણને યાદ આવે છે. તે પ્રસંગે સવારના તારા ભેગા મળીને ગાયન કરતા હતા, સવળા દેવદૂતો હર્ષનાદ કરતા હતા, અને ઉત્પત્તિકર્તાએ પોતાના હાથનાં કામ તરફ જોઈને કહ્યું હતું કે તે ઉત્તમ છે.

કેમકે જેમાં બે દુનિયાનો મિલાપ થયો હતો તેવા વખતની યાદગીરી આ બે અધ્યાય કરાવે છે. દૃશ્ય તથા અદૃશ્યની વચ્ચે જે પડદો રાખવામાં આવ્યો છે તે એક આત્માએ ખેંચી લેવામાં આવે છે, અને આંખે જે જોયું નથી તેનું દર્શન કરાવવામાં આવે છે. સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરના અદૃશ્ય એલચીઓ તેના કામે આવતાજતા જેવામાં આવે છે, અને જે ઈશ્વરી બનાવ આખી સૃષ્ટિનું ધ્યેય છે તે બનાવની તૈયારી કરતા તેઓ માલૂમ પડે છે. આપણી વ્યવસ્થામાં ખીલ વ્યવસ્થા દૃશ્યમાન થઈ જાય છે ; જે દુનિયાને આપણે ઝાંખી ઝાંખી જોઈએ છીએ તે જે દુનિયાથી આપણે પરિચિત છીએ તેના કલ્યાણને અર્થે કાર્ય કરતી માલૂમ પડે છે. આ મેક્સી દુનિયામાં ગાંધીએલ દૂત ઊડીને આવે છે અને માણસજાતનું પાપનિવારણ કરવા માટે ઈશ્વરે જે યોજના કરી હતી તે પ્રસિદ્ધ કરવા માટે તે આવેલો જણાય છે. થોડી વાર સુધી પાલેસ્ટાઈનમાંના એક અપ્રસિદ્ધ ગામમાંના ગભાણુ પર દૂતો તથા માણસોનું

લક્ષ ચોટેહું માલુમ પડે છે. તે દરમિયાન આરાધના તથા સ્તુતિ કરવામાં પૃથ્વી તથા આકાશ એકબીજાની સાથે મળી જાય છે, કેમકે આ તો સાધારણ બાળક ન હોતો, અને જે મહિમામાંથી તે આવ્યો હોતો તે તેના જન્મના બાહ્ય સંજોગો વડે ઢાંકી શકાયો નહિ.

ચોહાનના જન્મ વિષે અગમવાણી : શ્લોક ૧ ; ૫-૨૫.

^૧ યહુદાહના રાજ હેરોદની કારકિર્દીમાં અભિયાહના વર્ગમાંનો અખાયાહ નામે એક યાજક હતો ; તેની વહુ હાઝનની દીકરીઓમાંની હતી, ને તેનું નામ એલીસાબેથ હતું. ^૨ તેઓ બન્ને દેવની આગળ ન્યાયો હતાં, ને પ્રભુની સર્વ આજ્ઞાઓ તથા વિધિઓ પ્રમાણે નિર્દોષ રીતે ચાલતાં હતાં. ^૩ તેઓને સંતાન નહોતું, કારણ કે એલીસાબેથ વાંઝણી હતી ; અને તેઓ બન્ને ધણાં ધરડાં હતાં.

^૪ હવે તે પોતાના વર્ગના વારા પ્રમાણે યાજકનું કામ દેવની આગળ કરતો હતો, ^૫ એટલામાં યાજકપદના રિવાજ પ્રમાણે પ્રભુના મંદિરમાં જઈને ધૂપ ચઠાવવાનો તેનો વારો આવ્યો. ^૬ ધૂપ કરતી વેળાએ લોકની આખી સલા બહાર પ્રાર્થના કરતી હતી. ^૭ તેટલામાં ધૂપવેદીની જમણી બાજુએ પ્રભુનો એક દૂત ઊભેલો તેને દેખાયો. ^૮ તેને જોઈને અખાર્યાહ ગભરાઈ ગયો, અને તેને બીક લાગી. ^૯ પણ દૂતે તેને કહ્યું, કે અખાર્યાહ, બી મા ; કેમકે તારી વિનંતી સાંભળવામાં આવી છે, ને તારી વહુ એલીસાબેથને દીકરો થશે, તેનું નામ તું ચોહાન પાડશે. ^{૧૦} તને હર્ષ તથા આનંદ પ્રાપ્ત થશે, ને તેના જન્મને દીધે ધણાં હરખારો ; ^{૧૧} કેમકે તે પ્રભુની આગળ મોટો થશે, ને દ્રાક્ષારસ કે દારૂ તે પીશે નહિ ; તે પોતાની માતા પેટથી પવિત્ર આત્માએ ભરપૂર થશે. ^{૧૨} તે ઇસ્રાએલના ધણા વંશજોને તેઓના દેવ પ્રભુ તરફ ફેરવશે. ^{૧૩} તે એલીયાહના આત્માએ તથા પરાક્રમે તેની આગળ ચાલશે, એ માટે કે તે બાપોનાં મન છાકરાં તરફ તથા ન માનનારાઓને ન્યાયીઓના જ્ઞાન પ્રમાણે [ચાલવાને] ફેરવે, અને પ્રભુને સાફ સિદ્ધ થએલી કામ તૈયાર કરે. ^{૧૪} અખાર્યાહ દૂતને પૃથ્વી, કે એ મને શાથી જણાય ? કેમકે હું ધરડો છું, ને મારી વહુ ધણાં વરસની થઈ છે. ^{૧૫} દૂતે તેને ઉત્તર આપ્યો, કે દેવની આગળ ઊભો રહેનાર ગાબ્રીએલ હું છું ; અને તારી સાથે બોલવા તથા તને આ શુભ સંદેશો કહેવા સાફ મને મોકલવામાં આવ્યો છે. ^{૧૬} અને જો એ વાત બનશે તે દિવસ લગી તું મૃંગો રહેશે ને બોલી શકશે નહિ, કેમકે મારી વાતો જે ઇસ્રાએલ સમયે પૂરી થશે તેઓનો વિશ્વાસ તેં કર્યો નહિ.

^{૨૧}લોકો ઝખાર્યાહની વાર જોતા હતા, ને તેને મંદિરમાં વાર લાગી, માટે અચંપો પામતા હતા. ^{૨૨}તે બહાર આવ્યો ત્યારે તેઓની સાથે તે બોલી શક્યો નહિ; મંદિરમાં તેને કંઈ દર્શન થયું હશે એવું તેઓ સમજ્યા; તે તેઓને ધસારો કરતો હતો, ને મૂંગા રહ્યો. ^{૨૩}તેના સેવા કરવાના દિવસો પૂરા થયા પછી તે પોતાને ઘર ગયો.

^{૨૪}તે દહાડાં પછી તેની વહુ એલીસાબેતને ગર્ભ રહ્યો; અને પાંચ મહિના સુધી તે ગુપ્ત રહી, ને કહ્યું, કે ^{૨૫}માણસોમાં માફ મેલું ઢાળવા સારૂ મારા પર પ્રભુએ પોતાની [કૃપા]દૃષ્ટિ કરવાના સમયમાં મને આવું કર્યું છે.

ઉત્પત્તિ ૨૭ ; ૪૧માં આપણે એવું વાંચીએ છીએ કે એસાવે યાકૂબને દ્રેષ કર્યો અને યહુદીઓના ઇતિહાસ પરથી માલૂમ પડે છે કે યાકૂબનાં ઝાકરાં પર એસાવનાં છોકરાં કાયમ દ્રેષ રાખતાં હતાં. જે સમયે ઇસ્રાએલનો ઇતિહાસ વિશેષ અંધકારમય હતો, અને ઇસ્રાએલની ગાદી પર એસાવનો એક પુત્ર બેઠેલો હતો તે સમયે ‘ન્યાયીપણાનો સૂર્ય’ ઊગવાનો હતો (માર્ત્યાનો ખુલાસો પૃ. ૧૨, માર્કનો ખુલાસો પૃ. ૭).

ઝખાર્યાહ એક ધરડો તથા ભક્તિશીળ યાજક હતો; અને પોતાની પત્ની એલીસાબેતની સાથે એક શાંતિમય ગામમાં રહેતો. તેઓ યહુદાહના એક શહેરમાં નહિ, પરંતુ “યહુદાહનું શહેર” નામના ગામમાં રહેતાં હતાં (૧ ; ૩૯). આ ગામ યરૂશાલેમથી પશ્ચિમ દિશા તરફ આશરે ચાર માઈલ દૂર આવેલું હતું, અને તેને હજી પણ તેના પુરાતન નામવડે ઓળખાવવામાં આવે છે. ગામની પડોશમાં તપાસ કરીને લોકને આ વાર્તા જેવી મળી હતી તેવી તે અહીં આગળ જણાવે છે. લોકે યુદીઆની મુલાકાત લીધી ત્યાર પહેલાં ધણી વખત ઉપર ઝખાર્યાહ તથા એલીસાબેત ગુજરી ગયાં હતાં, પરંતુ ત્યાં આગળ આ પ્રખ્યાત પ્રભોષકના જન્મની યાદગીરી લાંબા વખત સુધી સાચવવામાં આવે એ સ્વાભાવિક હતું. ઝખાર્યાહ યાજક હતો અને તે તથા એલીસાબેત નિઃસંતાન હતાં. હવે નિઃસંતાન રહેવું એ તો યહુદીઓમાં ભારેમાં ભારે આપત્તિ સમાન ગણવામાં આવતું હતું; કેમકે “તાદ્મુદ”માં એવું કહેલું છે કે “આ ચાર વર્ગના માણસો મરેલા જેવા ગણવામાં આવે છે, એટલે આંધળા, કેાઢીઆ, દરિદ્રી તથા નિઃસંતાન.” આ ધણીધણીઆણી ધરડાં થઈ ગયાં હતાં તેથી તેઓએ સંતાનની આશા મૂકી દીધી હતી. આપણે પ્રસ્તાવનામાં જોઈ ગયા તેમ યહુદી યાજકોના ૨૪ વર્ગ ઠરાવવામાં આવ્યા હતા, આ વર્ગો મંદિરમાં વારાફરતી સેવા કરતા હતા, અને દરેક વર્ગ એક અઠવાડીઆ સુધી સેવા કરતો હતો (૧ કાળવૃત્તાંત ૨૪ ; ૧-૧૨).

ઝખાયાંહ આ વર્ગમાંના આઠમા એટલે અગિયાહના વર્ગનેા હતા, અને સેવા કરવાની તેની વારી અત્રે આવી હતી.

આ બનાવની તારીખ સુવાર્તિક આશરે પડતી જણાવે છે, કેમકે તે એ પ્રમાણે લખે છે કે તે યહુદાહના રાજા હેરોદની કારકિર્દીમાં બન્યો હતો. પરંતુ હેરોદ ઈ. સ. પૂર્વે ચારમાં એપ્રિલની પહેલી તારીખે મરણ પામ્યો હતો; અને સુવાર્તિક ઈ. સ. પૂર્વે છઠી સાલની બીનાઓ લખે લખે છે એવું પાછળથી માલૂમ પડે છે. મહીનો કયો? જોસેફસ જણાવે છે કે ઈ. સ. ૭૦માં ઑગસ્ટની ૪થી તારીખે સાબ્યાથને દિવસે તીતસે મંદિરનેા નાશ કર્યો, અને તે દિવસે પહેલા વર્ગ એટલે યહોઆરીબ વર્ગની સેવા કરવાની વારી બેઠી હતી. એ પરથી એવું ગણી શકાય છે કે ઈ. સ. પૂર્વે ૬માં આઠમા વર્ગની સેવા કરવાની વારી એ માસની આખર સુધીમાં બેઠી હશે.

દરેક દિવસનાં સેવાકાર્ય ચિટ્ટીથી મુકરર કરવામાં આવતાં હતાં, અને આ દિવસે ધૂપ ચઢાવવાનું પવિત્ર કાર્ય કરવા માટે ઝખાયાંહને ચિટ્ટીથી પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો. મંદિરમાંનેા અમુક ભાગ પવિત્રસ્થાન એ નામે ઓળખાતો હતો. તેના બે વિભાગ કરવામાં આવ્યા હતા; એક ભાગને પવિત્રસ્થાન એ નામ આપવામાં આવતું હતું, અને બીજે પરમપવિત્રસ્થાન નામે ઓળખાતો હતો. પરમપવિત્રસ્થાનમાં એકલો પ્રમુખ્ય યાજ્ઞક પોતે પ્રવેશ કરી શકતો હતો, અને તે વળી વર્ષમાં એક જ વાર એટલે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાને દિવસે (નિર્ગમન ૩૦; ૧-૧૦). પવિત્રસ્થાન તથા પરમપવિત્રસ્થાનની વચ્ચે એક પડદો રાખવામાં આવ્યો હતો, અને એ પડદાની આગળ એટલે પવિત્રસ્થાનની અંદર ધૂપ બાળવાની સોનાની વેદી રાખવામાં આવી હતી. પવિત્રસ્થાનની બહાર મંડળી ઊભી રહેતી હતી, અને ત્યાં આગળ એક પિત્તળની વેદી ઊભી હતી. તેને દહનીયાર્પણની વેદી કહેવામાં આવતી હતી. પિત્તળની વેદી પર યજ્ઞ ચઢાવવામાં આવ્યો છે એવો ઇશારો બહાર ઊભેલો યાજ્ઞક કરતો હતો ત્યારે પવિત્રસ્થાનમાં ઊભો રહેલો યાજ્ઞક સોનાની વેદીના અગ્નિ પર ધૂપ નાખતો હતો; આ ધૂપની સુવાસ મંડળીની પ્રાર્થનાઓ સાથે આકાશ સુધી ચઢતી હતી. આ પ્રમાણે દરરોજ સાંજસવાર કરવામાં આવતું હતું. જે યાજ્ઞકને ધૂપનું અર્પણ ચઢાવવાનું હોય તે બે સેવકાને સાથે રાખીને તથા સફેદ કપડાં પરિધાન કરીને પવિત્રસ્થાનમાં પ્રવેશ કરતો હતો. આ સેવકો બધું તૈયાર કર્યા પછી યાજ્ઞકને સોનાની વેદીની આગળ એકલો મૂકીને બહાર જતા હતા. આ કાર્ય કરવા માટે જે યાજ્ઞકને પસંદ કરવામાં આવ્યો હોય તે હમેશાં એમ સમજતો હતો કે આથી મને મોટું માન આપવામાં આવ્યું છે. વળી તે વખતે આશરે ૨૦,૦૦૦ યાજ્ઞકો હતા; તે એક જ માણસની જિંદગીમાં ધૂપનું અર્પણ કરવાની વારી

એક જ વખત આવી શકે. એ પરથી જણાય છે કે ઝખાર્યાહની જિંદગીમાં આ દિવસ મોટામાં મોટો હતો ; અને તે કેવો માણસ હતો એ વિષે આપણે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને ખાતરી થાય છે કે તેનું હૃદય ઉપકારીપણા તથા પવિત્ર ભાવનાથી ઉભરાઈ જતું હશે. તેની આ જિંદગીમાંની સૌથી ગંભીર ઘડીમાં તેને સ્વર્ગીય સ્થાનોમાં ઊંચો કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેના પર સહેજે ઈશ્વરી અસર થાય અને તે ઈશ્વરની વાણી સાંભળવા વિશેષ તત્પર હોય એવી સ્થિતિમાં તેને ધૂપવેદીની જમણી દિશા તરફ ઊભેલા પ્રભુના દૂતનું દર્શન થયું. આ દૂત કેવા સમાચાર લઈને આવ્યો હતો ? “ઝખાર્યાહ, ખી મા ; કેમકે તારી વિનંતી સાંભળવામાં આવી છે, ને તારી વહુ એલી-સાબેતને દીકરો થશે.” પ્રથમ દૃષ્ટિએ તો આપણને એમ જ લાગે કે પોતાની તથા પોતાની પત્નીની સ્વાભાવિક ઇચ્છા પ્રમાણે તેણે અગાઉ પુત્રને માટે જે પ્રાર્થના કરી હશે તેજ પ્રાર્થનાનો જવાબ અહીં આગળ આપવામાં આવે છે ; પરંતુ એવી આશા તો તેઓએ ક્યારનીએ મૂકી દીધી હશે. વળી સંત ઑગસ્ટીન કહે છે તે પ્રમાણે “જે પામવાની આશા નથી તેની પ્રાર્થના કોઈ કરતું નથી.” ઝખાર્યાહે જે પ્રાર્થના કરી હતી એ તો પોતાના લોકોના તારણ તથા પાપનિવારણ માટે હતી, અને એજ ભક્તિશીળ અભિલાષા પૂરી થયાના સમાચાર લઈને ગાબ્રીએલ આવેલો જણાય છે. આથી એવું બન્યું કે બીજાઓનું લાલું અને ઈશ્વરનો મહિમા થાય એવી અભિલાષા રાખવાથી ઝખાર્યાહ પોતાને માટે જે વસ્તુ પામવાની વિશેષ ઊમેદ રાખતો હતો તે તેણે એળવી લીધી. કેમકે દૂતનો સંદેશો એવો હતો કે મસીહ પાસે આવ્યો છે એટલું જ નહિ પણ તેનો એલચી ઝખાર્યાહનો તથા એલીસાબેતનો પુત્ર થશે. આ પુત્ર મોટો પ્રબોધક થવાનો હતો અને તે એલીયાહના આત્માથી વેષિત થવાનો હતો, અને તેથી મસીહના આવ્યા પહેલાં એલીયાહ ફરીથી આવશે અને તેના સ્વીકાર કરવા માટે પ્રભુને તૈયાર કરશે એવી યહુદીઓને જે આશા હતી તે ફળીભૂત થવાની હતી (માત્થીનો ખુલાસો પૃ. ૧૭). આથી બાળકનું નામ ચોહાન પાડવાનું હતું. તે નામનો અર્થ ‘પ્રભુની કૃપા’ એવો થાય છે, અને નાઝીરી પ્રતિજ્ઞા લઈને તેને પોતાનાં પવિત્ર કાર્યોને સારૂ પવિત્ર કરવાનો હતો (ગણના ૬ ; ૧-૨૧).

આ બધા વખતમાં લોક-સમુદાય બહાર ઊભો રહેતો હતો, અને ઝખાર્યાહ પવિત્રસ્થાનમાંથી નીકળે તેની રાહ જોતો હતો. તેને વિશ્વાસ થયો ત્યારે તેઓ અચરત થવા લાગ્યા, કેમકે એવે પ્રસંગે યાજ્ઞકો પવિત્રસ્થાનમાં બહુ વખત સુધી રહેતા ન હતા. વળી છેવટે તે બહાર આવ્યો ત્યારે તેના દેખાવ પરથી તેઓને એમ લાગ્યું કે તેને કંઈક થયું છે, અને તે તેઓની સાથે વાત કરી શક્યો નહિ ત્યારે તેઓ ત્રિશેષ અચંખો પામ્યા. એ જમાનામાં જે જે

ધાર્મિક માન્યતા યહુદીઓમાં પ્રચલિત હતી તે સર્વ ધ્યાનમાં રાખીને આ વાર્તા વાંચીએ છીએ ત્યારે તે કેટલી બધી સુંદર અને સત્યથી ભરપૂર છે તે માલૂમ પડે છે. આ સમાચાર લઈ આવનાર ગાંધીએલ હતો. એ બાબતમાં વિશેષ અર્થ રહેલો છે. પવિત્ર શાસ્ત્રમાં માત્ર બે દૂતનાં નામ આપેલાં છે, એટલે ગાંધીએલ તથા મીખાએલ. ગાંધીએલનું નામ સૈથી પ્રથમ દાનીએલના પુસ્તકમાં મળે છે (૮ ; ૧૬ : ૯ ; ૨૧). સત્તાવણી પામેલા યહુદીઓને દિલાસો આપવા માટે ગ્રીક જમાનામાં નવીન જાતનું સાહિત્ય લખવાનો રિવાજ ઉપસ્થિત થયો. એ સાહિત્યમાં ઉપમારૂપી ચિત્રાવેડે ઈસ્લાએલનો બચાવ કરવાનો ઈશ્વરનો ધરાદો આલેખવામાં આવતો હતો, અને એવાં પ્રક્ટીકરણવિષયક લખાણોમાં દાનીએલનું પુસ્તક સૈથી પહેલું તેમજ સૈથી ઉમદા પણુ છે. તો એ કડવાં વર્ષો દરમિયાન યહુદીઓની ધાર્મિક કલ્પનાઓમાં ગાંધીએલ કેવો ભાગ ભજવતો હતો ? જૂના કરારમાં મુખ્ય બે વિષયો ચર્ચવામાં આવે છે, એટલે ઈશ્વરી દયા તથા ન્યાય ; વળી જેમ મીખાએલ ‘ન્યાયનો એલચી’ કહેવાતો હતો તેમ ગાંધીએલ ‘દયાનો એલચી’ ગણાતો હતો. વળી તે સમયમાં એવી કહેવત હતી કે “પ્રભુ મારવાને ધીમો અને આશીર્વાદ દેવાને ઉતાવળો છે” તેમ મીખાએલ એક પાંખથી ઊડતો હતો ; પરંતુ ગાંધીએલ નિત્ય દયાના કામે આવતોજતો હતો, તેથી તે હમેશાં બે પાંખે ઊડતો હતો. વળી તે દિવસે ગાંધીએલ ખરેખર બે પાંખે ઊડતો હશે, કેમકે જેઓ ઉપર પ્રભુ પ્રેમ રાખતો હતો તેઓને માટે તેની પાસે સદેશો હતા. “તેઓ બંને દેવની આગળ ન્યાયી હતાં, ને પ્રભુની સર્વ આજ્ઞાઓ તથા તેના વિધિઓ પ્રમાણે નિર્દોષ રીતે ચાલતાં હતાં.”

પ્રભુને જે બાબતો ગમતી હતી તે તેઓએ પસંદ કરી હતી અને તેના કરારને તેઓ વળગી રહ્યાં હતાં (યશા. ૫૬ ; ૫), તેથી દીકરા તથા દીકરીઓ કરતાં ઉત્તમ સ્મારક તથા નામ તે તેઓને આપવાનો હતો ; હા, નષ્ટ ન થાય એવું અમર નામ તે તેઓને આપવાનો હતો. વળી યુદીઆના ડુંગરો મધ્યે તેઓ એકાંતમાં રહેતાં હતાં, અને પ્રભુનું વચન પૂરું થવાની રાહ જોતાં હતાં, તે દરમિયાન તેઓના મનમાં કેવા પવિત્ર વિચારો ઘોળાયા કરતા હશે એ આપણે સહેજે કલ્પી શકીએ છીએ. પોતાની પાટી પોતાની પાસે રાખીને ઝખાર્યાહ પોતાના ઘરમાં બેઠો હતો અને તેઓનું જે થવાનું હતું તે વિષે પોતાની વિશ્વાસુ પત્નીની સાથે વિચારોની આપલે કરતો હતો, અથવા ઈશ્વર વિષે તથા પોતાની ખાનગી તથા પવિત્ર બાબત વિષે વિચાર કરતાં કરતાં તે સાંજની વેળાએ પોતાના ઘરની બહાર બેઠો હતો અને પવિત્ર મંદિરના મિનારા પરથી અસ્ત પામતા સૂર્યનું પ્રતિબિંબ જોયા કરતો હતો. એવે વખતે તેના મનમાં પવિત્ર શાસ્ત્રનાં કેવાં વાક્ય આવ્યાં હશે તે આપણે સમજી

શકીએ છીએ ; અથવા સમજી ન શકીએ તોપણ એટલી જ જરૂર છે કે આપણે પોતાના હાથમાં રેફરેન્સ આઈબલ રાખીએ, અને રાહ જોવાનો વખત પૂરો થયો અને ફરીથી તેની જીભ ધૂટી કરવામાં આવી ત્યારે તેણે જે ગીતનો ઉચ્ચાર કર્યો તેની સામે હાંસીઆમાં જે શાસ્ત્રભાગો વિષેની નોંધ છે તે આપણે વાંચી લઈએ (૧ ; ૬૭-૮૦).

ઈસુના જન્મ વિષે અગમવાણી : ૧ ; ૨૬-૩૮.

^{૨૬} છઠ્ઠે મહીને ગાબ્રીએલ દૂતને નાઝારેથ નામે ગાદીલના એક શહેરમાં એક કુમારિકાની પાસે દેવ તરફથી મોકલવામાં આવ્યો. ^{૨૭} દાઉદના વંશના, યુસફ નામે, એક પુરુષ જોડે તેની સગાઈ થઈ હતી ; તે કુમારિકાનું નામ મરિયમ હતું. ^{૨૮} દૂતે તેની પાસે આવીને કહ્યું, કે હું કૃપા પામેલી, સુખી રહે, પ્રભુ તારી સાથે છે. ^{૨૯} પણ એ વાત સાંભળીને તે ધણી ગભરાઈ, ને વિચાર કરવા લાગી, કે આ તે કંઈ જાતની સલામ હશે ! ^{૩૦} દૂતે તેને કહ્યું, કે હું મરિયમ, બી મા ; કેમકે તું દેવથી કૃપા પામી છે. ^{૩૧} જો, તને ગર્ભ રહેશે, ને દીકરો થશે, ને તું તેનું નામ ઇસુ પાડશે. ^{૩૨} તે મોટો થશે, ને પરાતપરનો દીકરો કહેવાશે ; અને દેવ પ્રભુ તેને તેના પિતા દાઉદનું રાજ્યાસન આપશે. ^{૩૩} તે યાકૂબના ઘર પર સર્વકાળ રાજ કરશે, ને તેના રાજ્યનો અંત આવશે નહિ. ^{૩૪} મરિયમે દૂતને કહ્યું, કે એ કેમ કરીને થશે ? કેમકે મેં કોઈ પુરુષને જાણ્યો નથી. ^{૩૫} દૂતે તેને ઉત્તર આપ્યો, કે પવિત્ર આત્મા તારા પર આવશે, ને પરાતપરનું પરાક્રમ તારા પર આચ્છાદન કરશે ; માટે જે [તારાથી] જન્મશે તે પવિત્ર, દેવનો દીકરો, કહેવાશે. ^{૩૬} જો, તારી સગી એલીસાએતે પણ ઘડપણમાં દીકરાનો ગર્ભ ધર્યો છે ; અને જે વાંઝણી કહેવાતી હતી, તેને આ છઠ્ઠો મહીનો જાય છે. ^{૩૭} કેમકે દેવ પાસેથી [આવેલું] કોઈ પણ વચન પરાક્રમ વગરનું થશે નહિ. ^{૩૮} મરિયમે તેને કહ્યું, કે જો, હું પ્રભુની દાસી છું ; તારા કહ્યા પ્રમાણે મને થાઓ. ત્યારે દૂત તેની પાસેથી ગયો.

મે માસની આખર સુધીમાં ઝખાર્યાહને પવિત્રસ્થાનમાં પુત્રપ્રાપ્તિનું વચન મળ્યું હતું, અને તેના ઘેર ગયા પછી એલીસાએતને હમેશ રહ્યા હતા. હમણાં તો નવેમ્બર માસ બેઠો હતો. આપણા પ્રભુના ચામત્કારિક જન્મ વિષે માત્થીએ જે જ્ઞાંત આપ્યું છે તેનો અભ્યાસ આપણે કરી ગયા છીએ (માત્થી ૧ ; ૧૮-૨૫). વળી જાણવા જેવી વાત એ મળે છે કે જ્યારે માત્થી યુસફના દષ્ટિબિંદુથી આ વાર્તા જણાવે છે, ત્યારે લુક મરિયમના દષ્ટિબિંદુથી તે જણાવે છે. આ તફાવત પરથી આ સુવાર્તિકનું એક વિશેષ લક્ષણ નજરે પડે છે ;

કેમકે તે સ્ત્રીજાતિ પ્રત્યે સહકારગણી ધરાવતો હતો, અને તે ન હોત તો સ્ત્રીએ પ્રત્યે આપણા પ્રભુ જે દયાભાવ રાખતો હતો, અને તેઓ તેના પ્રત્યે જે ભક્તિ-શીલતા રાખતી હતી તેના અનેક દાખલા વિષે આપણે જાણવા પામત નહિ. આપણને એવું માલુમ પડે છે કે લોકે જે તપાસ કરી હતી તે ચોક્કસાર્થથી તથા બુદ્ધિપૂર્વક કરી હતી; વળી જે સ્ત્રીઓ આપણા પ્રભુને તેના દેહધારીપણાની અવસ્થામાં ઝાળખતી હતી તેઓની સાથે તેણે વાતચીત કરી હતી, અને જે મૂલ્યવાન સ્મૃતિથી તેની સુવાર્તા બરપૂર છે એવી ધણી સ્મૃતિઓ તેણે તેઓની પાસેથી મેળવી હશે. આ વાર્તા તે તેને ખૂદ મરિયમ પાસેથી મળી હોય એ બનવાભેગ છે; અને તેમ નહિ તો તેની સખીઓ પાસેથી તે મળી હશે.

ફરીથી ખુશ ખબર લઈ આવનાર ગાંધીએલ દૂત છે. યહુદી સાહિત્યમાં તેને દયાના એકચી તરીકે જ નહિ પણ કુદરતી શક્તિઓ પર પ્રભુપદ ધરાવનાર દૂત તરીકે પણ વર્ણવવામાં આવે છે. જેમકે અગ્નિ, ગર્જના તથા પૃથ્વીમાં પાકતાં ફળ તેના હવાલામાં હતાં. તે પવિત્રાર્થના આત્મા સાથે અથવા ઉત્પત્તિના આત્મા સાથે સંબંધ રાખતો હતો; તેથી “તાદમુદ”માં એવું કહેલું છે કે આદમ તથા હવા સફળ થાય તથા પૃથ્વીને બરપૂર કરે માટે તે તેઓના લગ્નપ્રસંગે હાજર હતો. વળી જે સત્ય માત્થીએ પ્રકટ કર્યું છે તે અહીં આગળ ગાંધીએલની હાજરી પરથી ફરીથી પ્રકટ કરવામાં આવે છે, એટલે આપણા પ્રભુનો માનવી સ્વભાવ તે તાલ ઉત્પત્તિ હતી અને તેને વંશપરંપરા ઊતરી આવેલું દુષણ લાગ્યું ન હતું.

અહીં આગળ ‘દાઉદનો વંશના’ એ શબ્દો મળે છે. મૂળ ગ્રીક શબ્દ યુસફને લાગુ પડે છે કે મરિયમને એ વિષે સવાલ છે. ગ્રીક વ્યાકરણ પ્રમાણે તે એમાંથી ગમે તે એકને અથવા બન્નેને લાગુ પડે, અને બન્નેને લાગુ પડતા હોય એ વધારે સંભવિત છે. માત્થી જણાવે છે (૧; ૨૦) કે યુસફ દાઉદનો દીકરો હતો, એટલું જ નહિ પણ લોક ખીજા જગાએ જણાવે છે કે “તે દાઉદના વંશ તથા કુળમાંનો હતો” (લુક ૨; ૫). વળી સીરીઅન તરજુમામાં એ શબ્દ બન્નેને લાગુ પાડવામાં આવે છે. એ પરથી આપણો પ્રભુ જો કે દાઉદનો પુત્ર ન હતો તોપણ પાંચ કહે છે તે પ્રમાણે તે મનુષ્યદેહે તો દાઉદનો વંશજ હતો (૩મી. ૧; ૩).

મરિયમને જે વચન આપવામાં આવે છે તે પર તે અવિશ્વાસ લાવતી નથી; વળી પોતાનું બાળક યુસફનું છે એવું તે સમજતી નથી. તે સ્પષ્ટ રીતે સમજે છે કે લગ્ન પહેલાં હમેલ રહેવાના છે, અને પોતે શુદ્ધ છે તેથી તેના મનમાં એટલો જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે આ પ્રમાણે શી રીતે બની શકે? ઉત્તરમાં તેને એવું જણાવવામાં આવે છે કે તારા બાળકનો જન્મ આત્મકારિક

થશે, અને પવિત્ર આત્માના કાર્યથી તે એક નવી ઉત્પત્તિ થશે. તેજ આત્મા આદિએ પાણી પર હાલતો થયો, અને તેના વડે અવ્યવસ્થામાંથી વ્યવસ્થા થઈ હતી. “પવિત્ર આત્મા તારા પર આવશે, ને પરાત્પરનું પરાક્રમ તારા પર આચ્છાદન કરશે” (સરખાવો પ્રેરિતોનાં કૃત્યો ૧; ૮). પાંત્રીસમી કલમમાં જે ‘તારાથી’ શબ્દ કૌંસમાં મળે છે તે સૌથી અધિકારયુક્ત હસ્તલેખોમાં મળતો નથી; તેનું કારણ એ છે કે પવિત્ર બાળક મરિયમથી નહિ પણ માત્થી કહે છે તે પ્રમાણે ‘મરિયમને પેટે પવિત્ર આત્માથી’ જન્મવાનો હતો (જુઓ માત્થી ૩; ૧૭નો ખુલાસો).

મરિયમ તથા એલીસાબેતને એકબીજાની સાથે કેવું સગપણ હશે એ વિષે કંઈ ચોક્કસ કહી શકાય નહિ, પરંતુ તેઓ નજીકની સગી નહિ જ હોય. તેઓનાં કુટુંબ એકબીજાથી દૂર રહેતાં હતાં, અને આવા પવિત્ર સંબંધમાં આવ્યા પછી પણ તેઓ એકબીજાની સાથે ઓછો સંબંધ રાખતાં હતાં, તે એ પરથી જણાય છે કે ત્યારથી ૩૦ વર્ષ પછી ચરદન આગળ યોહાનને આપણા પ્રભુનો મેળાપ થયો ત્યારે તે તેને ઓળખતો ન હતો (યોહાન ૧; ૩૩). આ વાત સહેજે સમજી શકાય એમ છે, કેમકે યોહાનના જન્મ પછી તેનાં ઘરડાં માબાપ બહુ વખત સુધી જીવ્યાં નહિ હોય, અને તે પોતે રાત્રિમાં અલગ રહેતો હતો (કલમ ૮૦). દૂત મરિયમને તેની સગી એલીસાબેત વિષે ખબર આપે છે, તેમાં બેવડો હેતુ જણાય છે : ૧. એથી તેના વિશ્વાસને બળવાન કરવામાં આવ્યો હતો; નાનો ચમત્કાર તે મોટા ચમત્કારના ખ્યાનારૂપ હતો, અને તે વળી એવું બતાવવાનો હતો કે ઈશ્વરને કંઈ અશક્ય નથી (ઉત્પત્તિ ૧૮; ૧૪). ૨. જોકે મરિયમ આકાશી સંદર્શનને આધીન થઈ તોપણ પોતાની સ્થિતિ જાહેર થવાથી સમાજમાં પોતાને માટે કેટલી બધી મુશ્કેલી ઊભી થશે એ તે જાણતી હતી. એ કારણથી દૂતના સમાચારવડે જ્યાં નિંદાખોર જીભો તેને પહોંચી ન શકે એવું આશ્રયસ્થાન તેને દેખાડવામાં આવે છે. તેની વાત કાણુ માને? અને વિશેષ કરીને નાઝારેથ જેવા ગામમાં જ્યાં હલકા લોકોની વસ્તી ઘણી હતી ત્યાં તેનું માને જ કાણુ? તે પોતાનાં માબાપને કહે એ સ્વાભાવિક હતું અને દંતકથા પ્રમાણે તેઓનાં નામ ચહોયાકીમ તથા આન્ના હતાં. તેઓ તો માને, અને તે પોતાની સગી એલીસાબેતની મુલાકાતે જાય એ પણ તેઓને વાજબી લાગે. પરંતુ યુસફનું શું? તેના પર શી અસર થાય? તે દિવસે તો ગાંધીએલને એક બીજી રૂપાવંત સેવા બજાવવાની હતી; વળી તે તેણે કેવી રીતે બજાવી અને યુસફના ગુંચાએલા તથા ઉમદા હૃદય પર જે શકનો હુમલો થયો હતો તે પર તેણે કેવી રીતે જય મેળવ્યો એ માત્થીની સુવાતીમાં આપણને જણાવવામાં આવ્યું છે (માત્થી ૧; ૧૮-૨૧).

મરિયમ તથા એલીસાબેત : ૧ ; ૩૯-૪૫.

જે તે દિવસોમાં મરિયમ ઊઠીને પહાડી દેશમાં ચહુદાહના એક શહેરમાં ઉતાવળથી ગઈ. ^{૪૦} તેણે ઝખાર્યાહને ઘેર જઈને એલીસાબેતને સલામ કહી. ^{૪૧} એલીસાબેતે મરિયમની સલામ સાંભળી ત્યારે બાળક તેના પેટમાં ફૂંધું ; અને એલીસાબેતે પવિત્ર આત્માથી ભરપૂર થઈને ^{૪૨} મોટા ઘોટા પાડીને કહ્યું, કે સ્ત્રીઓમાં તને ધન્ય છે, ને તારા પેટના ફળને ધન્ય છે ! ^{૪૩} એ [ફૂંધા] મને ક્યાંથી, કે મારા પ્રભુની મા મારી પાસે આવે ? ^{૪૪} કેમકે, એ, તારી સલામનો અવાજ મારે કાને પડતાં બાળક મારા પેટમાં હરખથી ફૂંધું. ^{૪૫} જેણે વિદ્યાસ કર્યો તેને ધન્ય છે, કેમકે પ્રભુ તરફથી જે વાતો તેને કહેવામાં આવી છે તે પૂરી થશે.

ગાલીલમાંથી યુદીઆમાં જવાનો રસ્તો લાંબો હતો અને તે જમાનામાં તે જેખમ ભરેલો પણ હતો. વળી રસ્તે જતાં જતાં મરિયમના હૃદયમાં જે વિચારો આવતા હતા તેમાંના કેટલાએક આપણે કદપી લઈ શકીએ છીએ. કેટલાંક શાસ્ત્રવાક્યો વિષે તે લાંબા વખતથી પરિચિત હતી, પણ તે વિષે તેને પૂરી રીતે સમજ પડતી ન હતી. એવાં કેટલાંક શાસ્ત્રવચનો અત્રે તેને યાદ આવ્યાં હોય એ સ્વાભાવિક છે : “ તારા માગો યહોવાહને સોંપ ; તેના પર ભરોસો રાખ, અને તે તને કૃણીભૂત કરશે. તે તારા ન્યાયીપણાને અજવાળાની પેઠે અને તારા ન્યાયને બપોરની પેઠે તેજસ્વી કરશે ” (ગીતશાસ્ત્ર ૩૭ ; ૫, ૬). “ માણસનાં કાવતરાંથી તારી હજૂરના આચ્છાદનવડે તું તેઓને ઢાંકીને બચાવશે ; જીભના કંકાસથી તું તેઓને માંડવામાં સંતાડી રાખશે ” (ગીતશાસ્ત્ર ૩૧ ; ૨૦). આવો માંડવો મરિયમને ઝખાર્યાહના અલાહિદા તથા એકાંત ઘરમાં મળ્યો હતો, અને ત્યાં તે ત્રણેક મહીના રહી (કલમ ૫૬). મરિયમ પોતાના ઘેરથી ઉતાવળે નીકળી ગઈ હતી માટે તે આવવાની છે એવું ઝખાર્યાહ તથા એલીસાબેત જાણતાં ન હતાં. માટે તેને પોતાની ઓળખાણ આપવી મઠી હશે, અને શા કારણથી આવી છે તેનો ખુલાસો પણ આપવો પડ્યો હશે. તેણે દૂતના આવવા વિષે તેમજ તેના અન્યથા જેવા સંદેશા વિષે પોતાની ધરડી સગીને બધુંએ કહી દીધું. તેની વાત સાંભળીને એલીસાબેતના મન ઉપર ઘણી અસર થઈ ; કેમકે છ મહીનાથી તે તથા તેનો પતિ પોતાના અન્યથા જેવા અનુભવ સંબંધી વિચાર કરતાં હતાં. વળી તેઓ પોતાના બાળકના થનાર જન્મ સંબંધી વિચાર કરતાં હતાં એટલું જ નહિ પણ જેનો તે પૂર્વગામી થવાનો હતો તે મહિમાવાન વ્યક્તિના આવવા વિષે પણ તેઓ વિચાર કરતાં હશે. આ મહિમાવાન વ્યક્તિ ક્યાં અને ક્યારે ઉપસ્થિત થશે એ વિષે તેઓએ ઘણી

વાર વિચાર કર્યો હશે, અને હમણાં આ છાડીની વાતોદ્વારે તેઓને પોતાના પ્રશ્નનો જવાબ મળ્યો. એલીસાએતને ઘણી લાગણી થઈ, અને રિખકાહની માફક (ઉત્પત્તિ ૨૫ ; ૨૮) પોતાના પેટમાં બાળક ફરકે છે એ તેણે જાણ્યું. આ પરથી તે એવું સમજી કે મારા પેટમાંનું બાળક પોતાના પ્રભુની માતાનો આવકાર કરવા માટે ફૂટે છે. મારો આવો આવકાર કરવામાં આવે છે એ મરિયમે જાણ્યું ત્યારે તે ઘણો દિલાસો પામી, અને પોતાના હૃદયમાં ગાવા લાગી. સુવાર્તિક તેના મુખમાં જે ગીત મૂકે છે તેનું નામ લાટીન તરજુમા પ્રમાણેના પ્રથમ શબ્દ પરથી માગ્નીફિકાટ રાખવામાં આવ્યું છે. આ ગીતના શબ્દો મરિયમે તેનેતેજ ધડીએ થોજી કાઢ્યા એવું માનવાની જરૂર નથી. વધારે સંભવિત એ લાગે છે કે આપણા પ્રભુની બાલ્યાવસ્થાને લગતાં બીજાં ગીતની પેઠે તે પણ પાછળથી રચવામાં આવ્યું. પરંતુ તે વખતે મરિયમને જે લાગણી થઈ હતી તે આ શબ્દો વડે બહુ જ અસરકારક રીતે પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે. લોક આપણા પ્રભુનાં સગાંવહાલાં તથા ઓળખીતાંઓની મુલાકાતે આવ્યો ત્યારે આ ગીતો ત્યાં ગાવામાં આવતાં હશે, અને તે લોકને જેવાં મળ્યાં તેવાં ને તેવાં જ તેણે પોતાની સુવાર્તોમાં ઉતાર્યાં હોય એ સંભવિત લાગે છે. જે જુવાન સ્ત્રી, મા કે અનુભવી સખીની પાસે જઈને પોતાના હૃદયની ચિંતા જણાવી શકે છે, તેને ધન્ય છે. રૂથને માટે નાઓમી અને મરિયમને માટે એલીસાએત જેવી નીવડી હતી એવી કોઈ ડાહી, કોમળ અને અનુભવી સખી કોઈ પણ જુવાન બાઈને માટે આશીર્વાદરૂપ છે. હેબ્રોનની એલીસાએત તે દહાડે મરિયમને એક ખરી મા સમાન થઈ પડી. આ બે સ્ત્રીઓ, એક ધરડી અને એક જુવાન, ઝખાર્યાહના અલાહિદા ઘર પર જે ઝાડ આચ્છાદન કરતું હતું તેની ઊંચા નીચે બેસીને દરરોજ કલાકોના કલાક સુધી પોતાના પવિત્ર વિષય સંબંધી વિચારોની આપલે કરતી હશે; અને કોઈ વખતે તેઓનો વિશ્વાસ ડગી ગયો હોય અને એ વાત તેઓને અશક્ય લાગી હોય તે વખતે તેઓની પાસે ઝખાર્યાહ પણ બેઠો હશે. જોકે તેના હોઠો પર મહેર મારેલી હતી તોપણ તેની પાસે લખવાની એક પાટી હતી, અને તેનું લખું અને અનુભવી ધરડું હૃદય ઈશ્વરની ભલાઈ તથા તેના વિશ્વાસુપણા વિષેની સાક્ષીઓથી ભરપૂર હતું.

સ્વાગતનું પહેલું ગીત : Magnificat : ૧ ; ૪૬-૫૬.

^{૪૬} મરિયમે કહ્યું, કે

મારો જીવ પ્રભુને મોટો માને છે,

^{૪૭} અને કેવ મારા તારનારમાં મારો આત્મા હરખાયો છે.

^{૪૮} કારણ કે તેણે પોતાની દાસીની દીનાવસ્થા પર દૃષ્ટિ કરી છે ;

- કેમકે, જો, હવેથી સમજી પેઢીઓ મને ધન્ય કહેશે.
 ૪૯ કેમકે પરાક્રમીએ મારે સારૂ મહાન કૃત્યો કર્યા છે; તેનું નામ પવિત્ર છે.
 ૫૦ જેઓ તેનું ભય રાખે છે તેઓ પર પેઢી ફરપેઢી તેની કહ્યા રહે છે.
 ૫૧ તેણે પોતાને જીજ્ઞે બળ દેખાડ્યું છે; અને ગર્વિષ્ઠાને તેઓનાં હૃદયની કલ્પનામાં તેણે વિખેરી નાખ્યા છે.
 ૫૨ તેણે સરદારોને રાજ્યાસન પરથી ઉતારી નાખ્યા છે, અને તેણે દીન જનોને ઊંચા કર્યા છે.
 ૫૩ તેણે ભૂખ્યાઓને સારાં વાનાંથી તૃપ્ત કર્યા છે; અને શ્રીમંતોને ખાલી હાથે પાછા કાઢ્યા છે.
 ૫૪ આપણા આપદાદાઓને તેના કહ્યા પ્રમાણે, ઇશ્રાહીમ પર તથા તેના વંશ પર
 ૫૫ સદા કહ્યા રાખવાનું સંભારીને તેણે પોતાના સેવક ઇસાએલને સહાય કરી.
 ૫૬ મરિયમ આસરે ત્રણ મહિના સુધી તેની સાથે રહી, ને પછી પોતાને ઘેર ગઈ.

સૂરજ ઊગે છે ત્યારે પક્ષીઓ ગાવા લાગે છે. આ અધ્યાયોના અભ્યાસમાં પ્રવેશ કરતાં અરુણોદયનો આવકાર કરવા માટે ગીતો ગાતાં પક્ષીઓથી ભરપૂર વનમાં આપણે પ્રવેશ કરીએ છીએ એમ આપણને લાગે છે. આ ગીતના પ્રથમ શબ્દોમાં દુનિયામાંનાં બે સૌથી મહત્ત્વનાં વાનાં આપણી આગળ રજૂ કરવામાં આવે છે, એટલે ઈશ્વર તથા મનુષ્યનો આત્મા. મનુષ્યાત્માનો માનસિક ઈશ્વર છે અને તે સ્વાભાવિક રીતે જ ઈશ્વરમાં હર્ષ કરે છે. પરંતુ ઈશ્વરની હજૂરમાં તો મનુષ્યાત્માને નમ્ર થવાની જરૂર છે, અને આ ગીત તો નમ્રોનું ગીત છે: “તેણે પોતાને જીજ્ઞે બળ દેખાડ્યું છે; અને ગર્વિષ્ઠાને તેઓનાં હૃદયની કલ્પનામાં વિખેરી નાખ્યા છે. તેણે સરદારોને રાજ્યાસન પરથી ઉતારી નાખ્યા છે, અને તેણે દીન જનોને ઊંચા કર્યા છે. તેણે ભૂખ્યાઓને સારાં વાનાંથી તૃપ્ત કર્યા છે, અને શ્રીમંતોને ખાલી હાથે પાછા કાઢ્યા છે” (કલમ ૫૧, ૫૨, ૫૩). આ પ્રમાણે મસીહના કાર્યક્રમમાંની એક મહત્ત્વની વિગત આગળથી જ પ્રકટ કરવામાં આવે છે: “જેઓ છેલ્લા તેઓ પહેલા થશે.” ભવિષ્ય પરનો કાળ તેમજ દુનિયાના ઇતિહાસમાં આગેવાનીનું સ્થાન એ ગાઠીનો હક નથી તેમજ તરવારથી મેળવી શકાતાં નથી, પરંતુ જે નમ્ર જનોને ન્યાયીપણાની ભૂખ તથા તરસ લાગે છે તેઓના જ હવાલામાં રહેશે. આપણે

હમણાં જ નોંધ લેવી જોઈએ કે ઇશ્વરનું પુરાતન વચન પૂરું કરવા માટે જ ઇસુ ખ્રિસ્તે અવતાર લીધો હતો. કેમકે આ ગીતની રચના જૂના કરારમાંનાં મહાન ગીતોની રચનાને આધારે કરવામાં આવેલી છે. વિશેષ કરીને તે હાનાહના ગીત પર આધારભૂત માલૂમ પડે છે (૧ શમૂ. ૨ ; ૧-૧૦), તથાપિ આત્મિક શિક્ષણ તરફ જોતાં તે પહેલા ગીતના કરતાં ઘણું જ ચઢીઆંતું છે. ચહુદીઓ નાનપણથી જૂના કરારના ગીતોના મુખપાઠ કરતા હતા ; અને જેઓની પાસે પવિત્ર શાસ્ત્ર સિવાય અન્ય સાહિત્ય ન હોય તેઓ ખાસ આનંદ કે શોકને પ્રસંગે સ્વાભાવિક રીતે જ પવિત્ર શાસ્ત્રમાંની પરિભાષા વાપરે છે, તેમ આ હર્ષાનંદની ચંબીર ધડીએ મરિયમને ચહુદી શાસ્ત્રોમાંનાં જાણીતાં વચનો તરત ઘાદ આવે એ સંભવિત હતું. સંત જેરોમ બેથલેહેમની પાસે એક મઠમાં રહેતો હતો. પોતાની આજીવનના પ્રદેશનું વર્ણન કરતાં તે આપણને જણાવે છે કે “ખેડૂત જેવો હળપૂણી પકડે છે તેવો તે હાલેલુયાહનાં ગીત ગાય છે, ઘાસ નિંદનારના કપાળ પરથી પરસેવો પડતાંની સાથે તે ગીત ગાતાં આનંદ કરે છે, અને દ્રાક્ષવેલાની ડાળીઓ વાંસી વડે કાપતાં કાપતાં મજૂર દાઝિદનાં ગીતમાંનું કાર્મિક ગાય છે. એજ અમારાં ગાયન છે ; એજ અમારા પ્રેમનાં ગીત છે.” વળી જેઓનાં પાપનું નિવારણ કરવામાં આવ્યું છે તેઓ પોતાની મહિમાવાન અવસ્થામાં જે ગીત ગાય છે તેને શું મુસા તથા હસ્રવાનનું ગીત કહેવામાં નથી આવતું (પ્રકટી. ૧૫ ; ૩) ? આ તો ઘણું જ પુરાતન ગીત છે એ સાચી વાત, પરંતુ તે સદંતર નવું થાય છે ; કેમકે પાપનિવારણ પણ પાપના જેટલું જ જૂનું છે, અને પાપ રહેશે ત્યાં સુધી તે પણ ચાલુ રહેશે. આ કારણથી પુરાતન વખતનાં શાસ્ત્રો હજી પણ ખ્રિસ્તી માણસના હૃદયને વહાલાં લાગે છે, અને સિયોનનાં ગીત નવા ચરશાલેમનાં પણ થશે.

યોહાનનો જન્મ : ૧ ; ૫૭-૬૬.

^{૫૭} હવે એકીસાએતના ફહાડા પૂરા થયા, એટલે તેને દીકરો થયો. ^{૫૮} તેના પડોશીઓએ તથા સગાંઓએ સાંભળ્યું કે પ્રજાએ તેના પર મોટી દયા કરી છે, ત્યારે તેઓ તેની સાથે હર્ષ પામ્યાં. ^{૫૯} આઠમે દિવસે તેઓ છોકરાની સુનત કરવા આવ્યા, ત્યારે તેઓ તેના આપના નામ ઉપરથી તેનું નામ ઝખાર્યાહ પાડત ; ^{૬૦} પણ તેની માએ તેઓને કહ્યું, કે એમ નહિ ; પણ તેનું નામ યોહાન પાડવું. ^{૬૧} તેઓએ તેને કહ્યું, કે તારાં સગાંમાના કેઈનું એવું નામ પાડેલું નથી. ^{૬૨} તેઓએ ઇશારો કરીને તેના આપને પૂછ્યું, કે તું તેનું શું નામ પાડવા આહુ છે ? ^{૬૩} ત્યારે તેણે પાટી માગીને તેના પર લખ્યું, કે તેનું નામ યોહાન છે. ^{૬૪} એથી તેઓ સર્વ અચંબા પામ્યા.

તરેલ તેવું મોં ઉઘડી ગયું, ન તેની જીભ [હૂડી થઈ], ન તે જેવની સ્થિતિ કરતો બોલવા લાગ્યો. ^{૧૧}તેઓની આસપાસના સર્વ રહેવાસીઓને બીક લાગી, ને ચહુદાહના આખા પહાડી પ્રદેશમાં એ સર્વ વાતોની ચર્ચા ચાલી. ^{૧૨}વળી જેઓએ તે વાતો સાંભળી તેઓ સમજાએ તે પોતાના મનમાં રાખીને કહ્યું, કે ત્યારે આ છોકરો કેવો થશે? કેમકે પ્રભુનો હાથ તેના પર હતો.

યોગ્ય સમયે એલીસાએ તે પુત્રને જન્મ આપ્યો. પ્રથમ તો તેણે પોતાની સ્થિતિ ગુમ રાખી હતી (કલમ ૨૪), કેમકે તે સારી પેઠે જાણતી હતી કે લોકો ભારી વાત માને એ અસંભવિત છે. પરંતુ આ વાત ગુમ રાખવાની હવે જરૂર નથી તેથી તેનાં પડોશીઓ તથા સગાંવહાલાં તેના આનંદમાં લાગ લેવાં આપ્યાં. ચહુદી છોકરાના જન્મને એક અઠવાડિયું પૂરું થાય એટલે તેની સુનત કરવામાં આવતી હતી, અને તેજ વખતે તેને નામ આપવામાં આવતું હતું. આનું કારણ એ છે કે આ ક્રિયાની પ્રતિષ્ઠાપના વેળાએ પ્રભુએ ઈસ્રાહીમ તથા સારાહને નવાં નામ આપ્યાં હતાં (ઉત્પ. ૧૭). સાધારણ રીતે આ ક્રિયા ઝખાર્યાહ પોતે કરે અને ત્યાર બાદ રિવાજ પ્રમાણે તે હાજર થએલાંને બાળકનું નામ જણાવે. એવે પ્રસંગે નીચે પ્રમાણેના શબ્દો ઉચ્ચારવામાં આવતા હતા : “જેણે આપણને પોતાની આજ્ઞાઓવડે પવિત્ર કર્યાં છે, અને આપણા પિતા ઈસ્રાહીમના કરારમાં બાળકને લાવવાનું કરમાવ્યું છે તે આપણા પ્રભુદેવને ધન્યવાદ હોજો.” પરંતુ ઝખાર્યાહ હજી પણ બોલી શકતો નહોતો તેથી હાજર થએલા મિત્રો તથા પડોશીઓ આ બાબતની ચર્ચા કરવા મંડી પડ્યા. તેઓ બાળકને ઝખાર્યાહ નામ આપવાના હતા, પરંતુ એલીસાએ તે તેઓને સમજાવ્યું કે તેનું નામ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. યોહાન જેનો અર્થ ‘ઈશ્વરની કૃપા’ થાય છે (કલમ ૧૩) એ નામ રાખવામાં આવ્યું હતું. તેઓ સર્વે અચરત થયાં. ઝખાર્યાહના કુટુંબમાં યોહાન નામનો કોઈ માણસ ન હતો તેથી આ નામ પસંદ કરવામાં આવ્યું એ તેઓને વિચિત્ર લાગ્યું; એટલું જ નહિ પણ યુદીઆના આખા કુંગરાળ પ્રદેશમાં ઘેરેઘેર આજ પ્રજા ચર્ચાવામાં આવતો હતો કે આ છોકરો કેવો થશે? ઝખાર્યાહ તથા એલીસાએતની મોટી ઉંમર, માત્રીએલની મુલાકાત, જે ચિહ્ન ઝખાર્યાહે માગ્યું હતું અને તેને જે ચિહ્ન આપવામાં આવ્યું હતું તે એ બધી બાબત પરથી તેઓ વિચારમાં પડ્યા કે આવા જન્મવાળા બાળકને માટે ઈશ્વરે શું સિદ્ધ કરેલું હશે! વળી યોહાનનો જન્મ અજાણ્ય જેવો હતો તેવો તે પોતે પણ અજાણ્ય જેવો માણસ નીવડ્યો; કેમકે તેની ઉંમર આશરે ૩૦ વર્ષની થવા આવી ત્યાં સુધી તે રાનમાં જન્મી પશુઓની સાથે રહેતો હતો. મૃત સરોવરની આબુબાબુના અરપણમાં—જ્યાં પહેલાં સદોમ તથા ગમેરાહ આવેલાં હતાં તે આખા પ્રદેશમાં—

તે ભમતો તથા ઉપવાસ કરતો હતો. તેનો પિતા ઝખાર્યાહ મરણ પામ્યો અને એલીસાએત જીવી ત્યાં સુધી ઘરમાં થતી બજનસેવા વખતે તેને કાને આવાં વચન નિત્ય પડતાં હતાં : “ ખચીત તેણે આપણાં દરદ માથે લીધાં છે, ને આપણાં દુઃખ વેઠ્યાં છે ; પણ આપણે તો તેને હણુએલો, દેવથી માર પામેલો, તથા પીડિત થએલો માન્યો. પણ આપણા અપરાધોને લીધે તે વીંધાયો, આપણાં પાપોને લીધે તે કચડાયો, આપણને શાંતિ પ્રાપ્ત કરાવવાને માટે તેને શિક્ષા થઈ, ને તેના સોળથી આપણને સાજપણું મળ્યું છે. આપણે સર્વ ઘેટાંની પેઠે ભટકી ગયા છીએ, દરેક પોતપોતાને માર્ગે વળી ગયો છે, અને યહોવાહે તેના પર આપણુ સર્વેનાં પાપનો ભાર મૂક્યો છે ” (યશા. ૫૩ ; ૪-૬). આવાં આવાં શાસ્ત્ર-વાક્ય લઈને એલીસાએતે પોતાના દેવદત્ત પુત્રનું આત્મિક પોષણ કર્યું હતું ; અને આખરે જ્યારે તેણે રાનમાંથી નીકળીને પોકાર કર્યો, કે “ પ્રભુનો માર્ગ પાધરો કરો, તે પ્રમાણે રાનમાં ઘાંટો પાડનારની વાણી હું છું ” (યોહાન ૧ ; ૨૩), ત્યારે તેનું સાંભળીને લોકો અન્યથા તેમજ ભયભીત થયા ; કેમકે માણસોમાં પાપની લાગણી ઉપજાવવી એજ પ્રભુનો માર્ગ તૈયાર કરવાની તેની પદ્ધતિ હતી. આજ રીતે આપણા પ્રભુએ પોતાના ઉપદેશની શરૂઆત કરી, અને તેનો માર્ગ તૈયાર કરવાની આજ પદ્ધતિ પર તે આશીર્વાદ આપશે. પાપનો વિષય તે અતિ ભયંકર છે અને તે વિષે જે માણસ વિશ્વાસુપણે બોલે છે તેને જેમ યોહાનને જુદો કરવામાં આવ્યો હતો તેમ આપોઆપ ખસતો કરવામાં આવે છે ; કેમકે એવો સંદેશ માણસોને ગમતો નથી. આવી રીતે જોકે યોહાનને ખીજ માણસોથી જુદો કરવામાં આવ્યો હતો તોપણ તે બહુ મોટો માણસ હતો ; કેમકે જે સધળા માણસોને જાણતો હતો તેણે જ કહ્યું છે, કે “ સ્ત્રીઓથી જેટલા જન્મ્યા છે, તેઓમાં યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર કરતાં કોઈ મોટો ઉપન્ન થયો નથી ” (માત્થી ૧૧ ; ૧૧). એ પ્રમાણે ઝખાર્યાહ તથા એલીસાએત મરણ પામ્યાં અને તેઓનો પુત્ર પણ અલોપ થયો ત્યારે એવું બન્યું હશે કે અમે કેવા અને શા કારણથી અન્યથા થતા હતા એ વિષે લોકો થોડી વારમાં જૂલી ગયા હશે. પરંતુ જગત તેને બહે જૂલી ગયું હોય પણ ઈશ્વર તેને જૂલી ગયો નહોતો, અને તેણે જેમ પુરાતન વખતમાં આમોસને એકાંતમાં તૈયાર કર્યો હતો તેમ તે યોહાનને પણ તેનાં નિર્માણ કરેલાં સેવાકાયાને અર્થે એકાંતમાં તૈયાર કરતો હતો (જુઓ માત્થી ૩ ; ૧-૧૨નો ખુલાસો).

સ્વાગતનું ખીજું ગીત : Benedictus : લુક ૧ ; ૬૭-૮૦.

^{૬૭} તેના બાપ ઝખાર્યાહે પવિત્ર આત્માથી ભરપૂર થઈને એવો પ્રબોધ કર્યો, કે

^{૬૮} ઇસ્રાએલનો કેવ પ્રભુ સ્તુતિમાન થાઓ ;

કેમકે તેણે પોતાના લોકની મુલાકાત લઈને તેઓનો ઉદ્ધાર કર્યો છે.

૬૬ જગતના આરંભથી થતા આવેલા પવિત્ર પ્રભોધકોનાં માંથી તેણે જે કહ્યું હતું તે પ્રમાણે,

૬૭ તેણે પોતાના સેવક દાડિદના કૃપામાં આપણે સારૂ તારણતું શિંગ ઊભું કર્યું છે,

૬૮ કે તે આપણા શત્રુઓથી તથા આપણા પર દ્વેષ રાખનાર સર્વના હાથમાંથી આપણને બચાવે ;

૬૯ એ સારૂ કે તે આપણા બાપદાદાઓ પ્રત્યે દયા દેખાડે, તથા પોતાનો પવિત્ર કરાર સંભારે ;

૭૦ એટલે તેણે આપણા બાપ ઇશ્રાહીમની આગળ જે સમ ખાધા તે.

૭૧ એ માટે કે તે આપણે સારૂ એવું કરે, કે આપણે પોતાના શત્રુઓના હાથમાંથી છૂટકો પામીને, નિર્ભયતાથી આપણા આખા આયુષ્યભર તેની આગળ

૭૨ શુદ્ધતાથી તથા ન્યાયીપણાથી તેની સેવા કરીએ.

૭૩ અને એ છાકરા, તું પરાતપરનો પ્રભોધક કહેવારો ;

કેમકે તું પ્રભુની આગળ ચાલશે, એ માટે કે તું પ્રભુના માર્ગે તૈયાર કરે ;

૭૪ તથા તેના લોકનાં પાપની માફી મળવાથી જે તારણ છે, તેનું જ્ઞાન તું તેઓને આપે.

૭૫ આપણા દેવની ધણી દયાથી

અરુણોદય ઉપરથી આપણા પર આવશે,

૭૬ જેથી અંધારામાં તથા મરણની છાયામાં જેઓ બેઠેલા છે તેઓને તે પ્રકાશ પમાડે ;

તથા આપણા પગને શાંતિના માર્ગમાં દોરી જાય.

૭૭ છાકરો મોટો થયો, અને આત્મામાં બળવાન થતો ગયો, અને ઇસ્લાએલમાં તેના પ્રગટ થવાના દિવસ સુધી તે રાતમાં રહ્યો.

બોલવાની શક્તિ પાછી પ્રાપ્ત કર્યા પછી આ ધરડો તથા ધાર્મિક યાજ્ઞ ગીત ગાવા લાગ્યો. તે ગીતના શબ્દો નવ મૌન મહીના દરમિયાન તેને ઇશ્વરી પ્રેરણાવડે મળ્યા હતા. આ નવ મહીનાનો અનુભવ આપણે શિક્ષા તરીકે સમજવાનો નથી ; તેણે ઇશ્વરની પાસે ચિહ્ન માગ્યું હતું, અને આજ ચિહ્ન ઇશ્વરે તેને આપ્યું હતું. આ મૌન દહાડા દરમિયાન ઇશ્વર ઝખાર્યાહની સાથે મોટી

કૃપાથી વત્યો હતો, અને તેણે તેના મુખમાં જે નવું ગીત મૂક્યું તેને ‘મંડળીના સવારનું ગીત’ એવું શોભતું નામ આપવામાં આવ્યું છે. “ધૈર્યની કૃપા” એ બાળકનું નામ થવાનું હતું, અને તેજ વિષય આ ધરડા માણસના ગીતનો છે. આ સુંદર ગીતમાં પ્રથમ ધૈર્ય એલ પર ને પછી પોતા પર તથા પોતાની પત્ની પર દર્શાવેલી ધૈર્યની કૃપા વિષે અખ્યાઈ વિચાર કરે છે ; કેમકે ધૈર્ય અતિ કૃપાથી અખ્યાઈ તથા એલીસાએતની મુલાકાત લીધી હતી, એટલું જ નહિ પણ સાથે સાથે ધૈર્ય એલની પણ મુલાકાત લીધી હતી. ઇસુ ખ્રિસ્ત ‘ન્યાયીપણાનો સૂર્ય’ ઊગવાનો હતો, અને તેના ઊગવાથી પોહ ફાટવાનો હતો, અને અંધારું લોપ થઈ જવાનું હતું. તેના અજવાળાવડે અજ્ઞાન તથા વહેમરૂપી ધૂમસ દૂર થવાનું હતું. બધા જ તારા તથા ચંદ્ર મળીને રાતને દિવસના રૂપમાં ફેરવી શકતા નથી ; તેમજ સૂર્ય પોતે પણ આટલો બધો તેજસ્વી હોવા છતાં માણસના આત્માને અજવાળું આપી શકતો નથી. અંધારાએલાં વાનાં સૂર્યવડે પ્રકાશમાં આવે છે, પણ તે જોવાની શક્તિ સૂર્ય આંધળા માણસને આપી શકતો નથી. પરંતુ અહીં જે ઊગતો સૂર્ય વર્ણવવામાં આવે છે તે વસ્તુને પ્રકાશિત કરી શકે છે એટલું જ નહિ પણ તે જોવાની શક્તિ પણ આપી શકે છે. તે ધૈર્યના રાજ્યના મર્મો ખૂલ્લા કરે છે એટલું જ નહિ પણ સર્વ વિશ્વાસીઓને માટે તે સ્વર્ગનું દાર ઉઘાડે છે. પોતાનો દીકરો આવા અરુણોદયનો એલચી થાય એ અખ્યાઈને ધણું જ આશ્ચર્યકારક લાગ્યું. અત્રે એલચી તૈયાર માલૂમ પડે છે ; ધૈર્યનો દીકરો પોતાની દુનિયાની મુલાકાત લેવા તૈયાર થઈ ગયો છે, પરંતુ આપણે આગળ વાંચીએ તે પહેલાં આપણે પોતાને આજ પ્રશ્ન પૂછીએ કે શું આપણે પોતાનાં હૃદયમાં તેનો આવકાર કરવા માટે તૈયાર છીએ ? જો એમ હોય તો આપણે નીચે આપેલા સવાલજવાબ વિષે વિચાર કરીએ :

આત્માપુરના લોકો પોતાના રાજકુમાર ઇશ્માનુએલને કહે છે, કે “હે પ્રભુ, અજવાળું આગળ જાઓ, અને ગ્રેમ પાછળ આવો. ખરેખર, અમારો હાથ પકડીને તારી સલાહવડે અમને દોરી જા, અને આત્માપુરમાં આવીને તને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરજો.”

રાજકુમાર જવાબ આપે છે, કે “પાછા વળો. શાંતિએ તમારે ઘેર જાઓ. હું તમારા કિલ્લા એટલે આત્માપુરનો કબજો કરી લઈશ અને તમારી રક્ષા કરવા તમારી પાસે મારા સૈનિકોને ઊભા રાખીશ. હા, હું હજી પણ આત્માપુરમાં એવું કામ કરીશ કે તેનો જોડો આકાશ તળે કેઈ પણ પ્રજા, દેશ કે રાજ્યમાં મળશે નહિ.”

ઇસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ : ૨ ; ૧-૭.

તે દિવસોમાં કાઈસાર ઓગસ્ટસે એવો ઠરાવ બહાર પાડ્યો, કે સર્વ દેશોના લોકોનાં નામ નોંધાય. ^૧ ફરેનિયસ સુરિયા [ખ્રિસ્ત]ના

હાકેમ હતો, તેના વખતમાં વસ્તીની એ પ્રથમ ગણતરી થઈ હતી. ^૧બધાં પોતાનાં નામ નોંધાવવા સારૂ પોતપોતાના શહેરમાં ગયાં, ^૨અને યુસફ પણ ગાલીલના નાઝારેથ શહેરમાંથી ચહુદાહ મધ્યે દાઝિહનું શહેર જે બેથલેહેમ કહેવાય છે તેમાં, ^૩પોતાનું તથા પોતાની ગર્ભવતી વેવીશાળી વહુ મરિયમનું નામ નોંધાવવા ગયો, કેમકે તે દાઝિહના વંશ તથા કુળમાંનો હતો. ^૪તેઓ ત્યાં હતાં, એટલામાં તેના દહાડા પૂરા થયા, ^૫અને તેને પોતાનો પ્રથમ દીકરો જન્મ્યો ; તેણે તેને લૂગડામાં લપેટીને ગભાણુમાં સુવાડ્યો, કારણ કે તેઓને સારૂ ધર્મશાળામાં કંઈ જગા નહોતી.

પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત કઈ સાલમાં જન્મ્યો હતો તે વિષે હજી પણ ચર્ચા કરવામાં આવે છે. એ બધી ચર્ચાનું વર્ણન આ ટીકાગ્રંથમાં સ્થળસંકાયને કારણે કરી શકાય એમ નથી ; માટે મેં પોતે કઈ તારીખ સ્વીકારી છે, અને તે શા કારણથી એટલું જ જણાવવા હું રજા લઉં છું. મને એ સંભવિત લાગે છે કે મરિયમને નવેમ્બર માસમાં હમેશ રહ્યા હતા, અને આપણા પ્રભુનો જન્મ ઑગસ્ટ મહીનામાં થયો હતો. અહીં આગળ ઈસુનો જન્મ ગાલીલના નાઝારેથમાં નહિ પણ દક્ષિણ યુદીઆના બેથલેહેમમાં થયો હતો તેનું કારણ લેખક જણાવે છે. ઑગસ્ટસની કારકિર્દી વિષે એક જણવા જેવી વાત એ મળે છે કે તેમાં આખા સામ્રાજ્યમાં વસ્તીગણના કરવાનો રિવાજ શરૂ થયો. રોમન લોકો પોતાના રાજ્ય સંબંધી હમેશાં “આખી દુનિયા” એ શબ્દો વાપરતા હતા. તેનું કારણ એ છે કે દુનિયાના જેટલા ભાગ વિષે તેઓ પરિચિત હતા તેટલા ભાગ પર તેઓ રાજ કરતા હતા. આ વસ્તીગણનાનું કામ સંધળા તાબાના પ્રાંતો તથા રાજ્યોમાં દર ચૌદમે વર્ષે થતું હતું. લોક જણાવે છે કે કુરેનિયસ સીરીઆનો હાકેમ હતો ત્યારે પાલેસ્ટાઈનમાં સૌથી પ્રથમ વસ્તીગણના કરવામાં આવી. એ પરથી જણાય છે કે જ્યારે કુરેનિયસ સીરીઆનો હાકેમ હતો ત્યારે, અને જે વર્ષે પ્રથમ વસ્તીગણના કરવામાં આવી તે વર્ષે આપણા પ્રભુનો જન્મ થયો હતો. આપણા જમાનામાં મિસર દેશમાં ધણું ખોદકામ કરવામાં આવ્યાં છે તેથી આપણા પ્રભુના વખતના ધણા લેખો અને દરેક જાતનાં લખાણ મળી આવ્યાં છે ; તે જમાનામાં મિસરમાં ઓક્સીરિંકસ નામનું શહેર આવેલું હતું. તે અરણ્યની રેતીમાં દટાર્થ ગએલું છે. આ શહેરનાં ખડેર ખોદી કાઢવામાં આવ્યાં છે અને તેમાંથી જે વસ્તુઓ હાથ આવી છે તેમાં વસ્તીગણનાને લગતાં ધણું લખાણ સમાએલાં છે. તેમાં જે સૌથી જૂનાં લખાણ છે તે ઈ. સ. ૨૦ની સાલને લગતાં છે. તે પહેલાંની વસ્તીગણના તે પહેલાં ૧૪ વર્ષ પર એટલે ઈ. સ. ૬માં થઈ હશે (જુઓ પ્રે. કૃ. ૫ ; ૩૭). આ હિસાબે તે પહેલાંની વસ્તીગણના ઈ. સ. પૂર્વે ૮માં થઈ હશે, તેને લોક ‘પ્રથમ વસ્તીગણના’

કહે છે. ઉપરાંત તે આપણને એ પણ જણાવે છે કે આ વસ્તીગણના હેરાદની કારકિર્દીમાં થઈ હતી (૧ ; ૫) ; વળી હેરાદ ઈ. સ. પૂર્વે ૪માં મરણ પામ્યો. એ પરથી જણાય છે કે ઈસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ ઈ. સ. પૂર્વે ૪ પહેલાં થયેલો હોવા જોઈએ. પરંતુ અહીં આગળ એક મુશ્કેલી ઊભી થાય છે ; કેમકે લુક આપણને એ પણ જણાવે છે કે કુરેનિયસ સીરીઆનો હાકેમ હતો તે વખતે ઈસુનો જન્મ થયો, અને આપણે બીજી રીતે જાણીએ છીએ કે કુરેનિયસ ઈ. સ. ૬માં સીરીઆનો હાકેમ થયો. આથી પ્રથમ દૃષ્ટિએ આપણને એવું લાગે કે લુક ભૂલ કરી હશે. પરંતુ બારીકાઈથી તપાસ કરતાં માલૂમ પડે છે કે ઈ. સ. ૬માં કુરેનિયસે જે મુલકી સત્તા ધારણ કરી તે ઉપરાંત ઈ. સ. પૂર્વે ૬થી ૪ સુધી તે તેજ પ્રાંતના મુલકી હાકેમ પબ્લીઅસ કુટેલીઅસ વારસ સાથે લશ્કરી હાકેમ તરીકે રહ્યો હતો. વળી તેજ મુદત દરમિયાન ઈ. સ. ૮ને માટે સામ્રાજ્યની જે પ્રથમ વસ્તીગણના નિર્માણ કરવામાં આવી હતી તેનો અમલ યુદીઆમાં કરવામાં આવ્યો, તેનું કારણ એ છે કે હેરાદને એવી દહેશત લાગતી હતી કે આ વસ્તીગણનાને લીધે પાલેસ્ટાઈનમાં બળવા જાગશે, અને રોમ તરફથી તેને ફરજ પાડવામાં આવી ત્યારે જ તેણે માન્યું. આવી રીતે વિલંબ થયો તેથી ઈ. સ. પૂર્વે ૫માં આપણા પ્રભુનો જન્મ થયો હશે એમ માનવું મને વાજબી લાગે છે.

આ પ્રમાણે ઈ. સ. ૫ના ઑગસ્ટ મહીનામાં દાઝિદના પુરાતન નગર બેથલેહેમમાં આપણા પ્રભુનો જન્મ થયો : પોતાનું નામ નોંધાવવા સાફ યુસફ ત્યાં જાય એમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી, કેમકે પોતાનાં નામ કુળવાર નોંધાવવાનો યહુદીઓનો રિવાજ હતો (૨ શમૂ. ૨૪ ; ૨), અને તે દાઝિદનો વંશજ હતો. આપણને અજાણ્ય જેવું એજ લાગે છે કે મરિયમ પોતાની સ્થિતિ આવી હોવા છતાં તેની સાથે જાય. તેમ કરવા માટે તે બંધાએલી ન હતી, કેમકે વસ્તીગણનાને લગતાં મળી આવેલાં લખાણ પરથી સાબિત થાય છે કે ધરનો મુખ્ય માણસ પોતાનાં નામ, ધંધો, રહેઠાણ, મિલકતની હકીકત અને પોતાનાં સ્ત્રીઓકરં તથા શુલામોનાં નામ નોંધાવે એટલી જ જરૂર હતી. આપણને એમ લાગે છે કે નાઝારેથમાં પોતાના પડોશીઓની નિંદાથી હેરાન થઈને યુસફે નાઝારેથ છોડવાનો અને પોતાના પૂર્વજોના શહેરમાં રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો હશે (જુઓ માત્થી ૨ ; ૧-૧૨નો ખુલાસો).

નાઝારેથથી બેથલેહેમ જવાનો રસ્તો ત્રણ દહાડાનો હતો. એટલી મુસાફરી તો મરિયમને ભારે થઈ પડી ; કેમકે તેઓ જેવાં બેથલેહેમની પાસે આવી પહોંચ્યાં કે તરત જ તેને પ્રસવવેદના થવા લાગી. એ કારણથી જે રહેઠાણ સાથે નજીક હોય ત્યાં તેઓને આશ્રય શોધવો પડ્યો. આ તો ગામનું સામાન્ય

મુસાફરખાનું હતું, અને તે દિવસોમાં ધણા મુસાફરો આવતાજતા હોવાથી તે તેઓથી ભરપૂર હતું. આ કારણથી મરિયમને જ્યાં ઢોર બાંધવામાં આવતાં હતાં તે તબેલામાં આશરો ભેગો પડ્યો. ત્યાં પવિત્ર બાળકનો જન્મ થયો, અને તેના પ્રેમી હાથોએ જે કપડાં તૈયાર કર્યાં હતાં તેમાં લપેટીને તેણે તેને ગલાણમાં સુવાડ્યો.

આ પ્રમાણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના જન્મની હકીકત છે. વસ્તીગણનામાં યુસફે ધણું કરીને પોતાના કુટુંબના નામ સાથે તેનું પણ નામ દાખલ કર્યું હશે. આવું ઓરીજનને ખાસ રીતે જાણતું લાગતું હતું, અને તેની સાથે આપણે પણ મળતા થઈએ છીએ ; કેમકે તેવડે આલેખેલા ઈશ્વરી અવતારના ચિત્રમાં જે કંઈ અધુરું હોય તે પૂરું કરવામાં આવે છે. આપણે વાંચીએ છીએ કે મહિમાનો પ્રભુ આ દુનિયામાં આવ્યો ત્યારે તેને સાર જગા ન હતી. એવી રીતે પાછળથી તેની સાથે કેવી રીતે વર્તવામાં આવશે એવું અગાઉથી દર્શાવવામાં આવ્યું. આપણે માટે સવાલ એટલો જ છે કે શું તેને સાર આપણી પાસે જગા છે ? જે હોય તો તે “પોતાના આત્માના કષ્ટનું ક્ષણ જોઈને સંતોષ પામશે,” અને ફરીથી આકાશના દૂતોને ગાવાનું તાલું કારણ મળશે.

ઘેઠાંપાળકો : ૨ ; ૮-૧૨.

‘તે દેશમાં ઘેઠાંપાળકો રાત્રે ખેતરમાં રહીને પોતાનાં ટાળાંને કાચવતા હતા. ‘પ્રભુનો એક દૂત તેઓની પાસે આવીને ઊભો રહ્યો, ને પ્રભુના ગૌરવનો પ્રકાશ તેઓની આસપાસ ફેલાયો ; અને તેઓ ધણા લયલીત થયા. ^{૧૦} દૂતે તેઓને કહ્યું, કે બીહા મા ; કેમકે, જુઓ, હું મોઢા આનંદની સુવાર્તા તમને કહું છું, અને તે સર્વ લોકોને માટે થશે. ^{૧૧} કેમકે આજ દાઉદના શહેરમાં તમારે સાર એક તારનાર, એટલે ખ્રિસ્ત પ્રભુ, જન્મ્યો છે. ^{૧૨} તમારે સાર એ નિશાની છે, કે તમે એક બાળકને લૂગડામાં લપેટેલો ગલાણમાં સૂતેલો જોશો.

એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે ઇતિહાસમાંની સૌથી મોટી ખીનાઓ જે સમયમાં બને છે તેજ સમયના માણસો તેઓનું રહસ્ય સમજી શકતા નથી. આપણા પ્રભુના જન્મ સંગ્રહી એમજ થયું હતું. ઈસુ ખ્રિસ્તના જન્મના પરિણામે દુનિયાની પુનરુત્પત્તિ થવાની હતી, પણ એ વિષે યુદીઆના રહીશો સામાન્ય રીતે અજાણ્યા રહ્યા હતા. આ ખીનાનું આશ્ચર્ય માત્ર આકાશમાં સમજાતું હતું, અને તે બની ત્યારે આકાશનાં સૈન્યોએ તેને લીધે હર્ષનાદ કર્યો ;

પરંતુ તેઓના હર્ષાનંદના પ્રેક્ષક થવાની તક માત્ર નમ્ર માણસોની એક નાની ટોળીને આપવામાં આવી. સમ્રાજા જમાનામાંના ગરીબ તથા અજ્ઞાન લોકને માટે આ વિચારમાં કેટલો બધો દિલાસો સમાયેલો છે ! દૂત યશ્વાદેવ ગયો નહિ તેમજ તેણે શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓને શોધી કાઢ્યા નહિ. એ જમાનામાં દુનિયાની ગાદી પર સીઝર ઑગસ્ટસ બેઠેલો હતો, પરંતુ સામ્રાજ્યની રાજધાનીમાં મહેલમાં જવાનો રસ્તો દૂતને સુઝ્યો નહિ, તેમજ તે જે ‘મોટા આનંદની સુવાતી’ લઈને આવ્યો હતો તે ઑગસ્ટસને કાને નાખવાની ન હતી. માણસના સમજવા પ્રમાણે આખી પૃથ્વીમાં જે સૌથી અસંભવિત જગા લાગતી હતી તે જગાએ આ દૂત જવાનો હતો. આ અધ્યાયની શરૂઆતમાં જે મોટા સીઝર દુનિયા પર અમલ ચલાવતો હતો તેનું નામ પહેલું જ લેવામાં આવે છે. ત્યાર પછી કુરેનિયસનું નામ આવે છે, અને તે પણ પોતાના જમાનામાં બહુ જ મોટો માણસ હતો. પરંતુ આ બધાને તેઓના ઠાઠમાંકસહિત પડતા મૂકવામાં આવે છે ; કેમકે જે આવ્યો છે તે તેઓ કરતાં પણ મોટો છે. ઈશ્વરે પોતાની સૃષ્ટિની મુલાકાત લીધી છે, અને તેનું કામ ખાસ કરીને દરિદ્રી તથા નમ્ર માણસોની સાથે છે.

આખી દુનિયામાં જે ગરીબમાં ગરીબ દેશ હતો, અને તેમાંની એક અપ્રસિદ્ધ જગાએ આ દૂત જવાનો હતો ; વળી તેના કૃપાવંત સમાચાર જેઓને મળવાના હતા તેઓ પણ પોતાની પ્રજામાં સૌથી હલકા વર્ગમાંના માણસો હતા ; કેમકે તે દિવસોમાં પાલેસ્ટાઈનમાં ભરવાડો સંબંધી હલકા વિચાર કરવામાં આવતા હતા, એટલે સુધી કે રાખ્ખીઓએ ધાર્મિક ચક્રુદીને જે ધંધા કરવાની મના કરી હતી તેમાં ભરવાડનો ધંધો પણ સમાયેલો હતો. ન્યાં આગળ એ ધંધાની ટીપ આપવામાં આવી છે ત્યાં આગળ એવું પણ એ લખેલું છે, કે “તેઓના ધંધા લૂંટારાના છે.” વળી એ પણ જાણતું લાગે છે કે જે ‘પાપીઓનો મિત્ર’ ગણાવતો હતો તેનું આગમન પ્રથમ આવા ગણાતા પાપીઓની આગળ પ્રકટ કરવામાં આવે. પરંતુ જોકે આ વાર્તા આટલી બધી સાદી છે તોપણ તેમાં સમાયેલો પાઠ સમજતાં ચૂકી ન જઈએ તો સારું ; કેમકે આ લોકો પોતાની ફરજ બજાવવામાં રોકાયેલા હતા ત્યારે તેઓને આ દર્શન થયું. તેઓ સાદા અને પ્રામાણિક માણસો હતા, અને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મુસા તથા ધર્મ-પિતૃઓની આજ્ઞા પ્રમાણે જીવવાના પ્રયત્ન કરતા હતા ; છતાં તેઓ ઊંઘી ગયા હોત અને વાડાની આબુખાબુ રખડતા લોકડા તથા શિયાળની બેપરવાઈ રાખી હોત તો તે રાતે દૂતોનાં સ્તોત્રો તેઓના સાંભળવામાં આવત નહિ. પરંતુ તેઓ વિશ્વાસુપણાએ પોતાની નમ્ર ફરજ બજાવતા હતા તેથી ઈશ્વરનું પ્રકટીકરણ જેમ પોતાના સસરા પિયોનાં ઘેટાંબકરાનાં ટોળાં સાચવતાં મુસાની પાસે આવ્યું હતું તેમ તે અહીં આગળ આ ઘેટાંપાળકોની પાસે પણ આવ્યું, અને તેથી

તેઓ પ્રભુના જન્મના પ્રથમ પ્રેક્ષકો તથા સાક્ષીઓ બન્યા. વળી આ બાબતમાં પાછળના વખતમાં ઈસુ પોતે પોતાના પિતાની પદ્ધતિ પસંદ કરવાનો હતો ; કેમકે તેને એવું કહેવાનો વખત આવ્યો, કે “ઓ બાપ, આકાશ તથા પૃથ્વીના ધણી, હું તારી સ્તુતિ કરું છું, કે જ્ઞાનીઓથી તથા બુદ્ધિમાનોથી તેં એ વાત ગુપ્ત રાખીને બાળકોને પ્રકટ કરી છે ; હા, બાપ, કેમકે એ તને સારું લાગ્યું” (લુક ૧૦ ; ૨૧).

સ્વાગતનું ત્રીજું ગીત : Gloria in Excelsis ૨ ; ૧૩-૨૦.

^{૧૩} પછી દૂતની સાથે આકાશી સેનાનો સમુદાય એકાએક પ્રગટ થયો ; તેઓ દેવની સ્તુતિ કરીને કહેતા હતા, કે

^{૧૪} પરમ ઊંચામાં દેવને મહિમા થાઓ,
તથા પૃથ્વી પર જે માણસો વિષે તે પ્રસન્ન છે, તેઓને શાંતિ થાઓ.

^{૧૫} દૂતો તેઓની પાસેથી આકાશમાં ગયા પછી, તે ઘેરાંપાળકોએ એકબીજાને કહ્યું, કે ચાલો, આપણે બેથલેહેમ જઈએ, અને જે વાતની ખબર પ્રભુએ આપણને આપી છે તે જોઈએ. ^{૧૬} તેઓ ઉતાવળથી ગયા, અને મરિયમને, યુસફને તથા ગભાણુમાં સૂતેલા બાળકને તેઓએ દીઠાં. ^{૧૭} તેઓને દીઠા પછી જે વાત એ છોકરા સંબંધી તેઓને કહેવામાં આવી હતી, તે તેઓએ બહુર કરી. ^{૧૮} જે વાતો ઘેરાંપાળકોએ તેમને કહી, તેથી સર્વ સાંભળનારાઓ અચરત થયા. ^{૧૯} પણ મરિયમ એ સર્વ વાતો મનમાં રાખીને તે વિષે વિચાર કરતી. ^{૨૦} ઘેરાંપાળકોને જેમ કહેવામાં આવ્યું હતું તેમ તેઓએ બધું સાંભળ્યું તથા જોયું, તેને લીધે તેઓ દેવનો મહિમા તથા સ્તુતિ કરતા પાછા ગયા.

આગલાં પ્રકરણમાં ઈસુ ખ્રિસ્તનો જન્મ કેવી નમ્ર અવસ્થામાં થયો હતો એ વિષે આપણે વિચાર કરી ગયા છીએ. પરંતુ શું એ અવસ્થા ખરેખર દીન હતી ? દુનિયાને જે દર્શન થયું એ તો બેથલેહેમના મુસાફરખાનામાં ગભાણુમાં સુવાડેલા બાળકનું દર્શન હતું ; એટલે ઉપર આવેબેલાં ચિત્રોમાં ઈસુ ખ્રિસ્તનો અવતાર માણસજાતના દૃષ્ટિબિદુથી વર્ણવવામાં આવેલો છે. પરંતુ અહીં આગળ દૂતોના ગીતમાં તેને આકાશના દૃષ્ટિબિદુથી નિદાળવામાં આવે છે ; કેમકે તે જે મહિમામાંથી આવ્યો હતો તેને તેના જન્મના સંજોગો ઢાંકી શક્યા નહિ : “પછી દૂતની સાથે આકાશી સેનાનો સમુદાય એકાએક પ્રગટ થયો ; તેઓ દેવની સ્તુતિ કરીને કહેતા હતા કે પરમ ઊંચામાં દેવને મહિમા થાઓ, તથા પૃથ્વી પર જે માણસો વિષે તે પ્રસન્ન છે તેઓને શાંતિ થાઓ.”

શું આ નત્રાવરધાનો જન્મ કહેવાય ? વળી આ ગીતમાં મુદ્દાની વાત એ છે કે ઈશ્વરના મહિમા તથા પૃથ્વીની શાંતિ વચ્ચે નિકટનો સંબંધ છે ; આકાશમાં ઈશ્વરને મહિમા આપવામાં આવે છે ત્યારે પરિણામે આકાશમાં શાંતિ થાય છે. તે જમાનામાં દુનિયાના લોકો કેટલી બધી આતુરતાથી શાંતિની આશા રાખતા હતા તે એશ્વિઆ માઈનર તથા બીજી જગાએ સીઝર ઑગસ્ટસના માનાર્થે ઊભા કરેલા સ્તંભો પરના લેખો પરથી માલૂમ પડે છે. પ્રજાએને “પેક્ષ રોમાના” — રોમની શાંતિ મળી હતી, પરંતુ એ સદી સમાપ્ત થઈ ત્યાર પહેલાં એપિકટેટસ નામના તર્કશાસ્ત્રીએ આવું જાણુવા જેવું વચન લખ્યું, કે “સીઝર ખુશદી માર્ગે થતી લડાઈ સંજ્ઞા અથવા જળમાર્ગે સામા આવતા ચાંચીઆ સંજ્ઞા શાંતિ આપી શકે છે એ સાચી વાત ; પરંતુ કામ, ક્રોધ, શોક કે ઈર્ષા સંજ્ઞા તે શાંતિ આપી શકતો નથી.” આ શાંતિ જગત આપી શકતું નથી, અને લઈ શકતું પણ નથી, અને તે ઈસુ ખ્રિસ્તની સુવાર્તામાં જ સમાયેલી છે. વળી આપણે નવા કરારનાં પાનાં ફેરવીએ છીએ ત્યારે જે સ્ત્રીપુરુષોનું પાપનિવારણ ઈસુ ખ્રિસ્તે કર્યું હતું તેઓનાં જીવનવૃત્તાંતમાં આ ગીતનો પડથો પડતો આપણા સાંભળવામાં આવે છે.

પડથો

“તરત તે તેઓની આગળ ઊડીને જે પર તે સૂતો હતો તે જાંચડીને દેવની સ્તુતિ કરતો કરતો પોતાને ઘેર ગયો. એથી સધળા નિરિમત થયા, અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરી ; તેઓએ ભયભીત થઈને કહ્યું, કે આજ આપણે અન્યથા જેવી વાતો જોઈ છે” (૫ ; ૨૫, ૨૬).

“એથી સધળાને ભય લાગ્યો ; અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરી” (૭ ; ૧૬).

“તેણે તેના પર હાથ મૂક્યા, કે તરત તે ટટાર થઈ, અને દેવની સ્તુતિ કરી” (૧૩ ; ૧૪).

“તેઓમાંનો એક, પોતે સાજો થયો છે એ જોઈને, મોટે ધાંટે દેવની સ્તુતિ કરતો પાછો ફર્યો” (૧૭ ; ૧૫).

“તરત તે દેખતો થયો, અને દેવનો મહિમા પ્રગટ કરતો તે તેની પાછળ ચાલ્યો” (૧૮ ; ૪૩).

“જે થયું હતું તે જોઈને સુમેદારે દેવની સ્તુતિ કરી” (૨૩ ; ૪૭).

આ બાજતો હજી બનવાની હતી, અને તે વિષે આ લોકો હજી અજાણ હતા તોપણ મરિયમ એ સૌ વાતો મનમાં રાખીને એ વિષે વિચાર કરતી, તેમજ ઘેટાં-પાળકાએ જે સાંભળ્યું તથા જોયું હતું તેને લીધે તેઓ દેવનો મહિમા તથા સ્તુતિ કરતા પાછા ગયા એવું આપણે વાંચીએ છીએ ત્યારે આપણને નવાઈ લાગતી નથી.

મંદિરમાં ઇસુનું અર્પણ : ૨ ; ૨૧-૨૮

^{૨૧} આઠ દહાડા પૂરા થયા પછી તેની સુનત કરવાનો વખત આવ્યો, ત્યારે તેઓએ તેનું નામ ઇસુ પાડ્યું, કે જે નામ તે પેટ રહ્યો ત્યાર પહેલાં દૂતે પાડ્યું હતું.

^{૨૨} સુસાના નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે તેઓના શુદ્ધિકરણના દિવસ પૂરા થયા, ^{૨૩} ત્યારે જેમ પ્રભુના નિયમશાસ્ત્રમાં લખેલું છે, કે પહેલો અવતરેલો દરેક નર પ્રભુને સાડ પવિત્ર કહેવાય, તે પ્રમાણે તેઓ તેને પ્રભુની આગળ રજુ કરવાને, ^{૨૪} તથા પ્રભુના નિયમશાસ્ત્રમાં ફરમાવ્યા પ્રમાણે એક જોડ હોલાનો અથવા કપૂતરનાં બે બચ્ચાંનો યજ્ઞ કરવા સાડ, તેઓ તેને યજ્ઞશાલેમ લાવ્યાં.

^{૨૫} ત્યારે જુઓ, શિમઓન નામે એક માણસ યજ્ઞશાલેમમાં હતો ; તે ન્યાયી તથા ધાર્મિક માણસ હતો, તે ઇસ્રાએલના દિલાસાની વાટ જોતો હતો ; અને પવિત્ર આત્મા તેના પર હતો. ^{૨૬} પવિત્ર આત્માએ તેને જણાવ્યું હતું, કે પ્રભુના શ્રિસ્તને જોયા પહેલાં તું મરશે નહિ. ^{૨૭} તે આત્મા[ની પ્રેરણા]થી મંદિરમાં આવ્યો. બાળક ઇસુના સંબંધમાં નિયમશાસ્ત્રના વિધિ પ્રમાણે કરવા સાડ તેનાં માઆપ તેને માંહે લાવ્યાં, ^{૨૮} ત્યારે તેણે તેને બાળામાં લઈને દેવની સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે

તેના જન્મ પછી આઠમે દિવસે પવિત્ર બાળકની સુનત કરવામાં આવી. જે કારણથી તેણે પાછળના વખતમાં યોહાનના હાથે બાપ્તિસ્મા પામવાની ઇચ્છા બતાવી તેજ કારણથી તે યહુદી મંડળીની આ પુરાતન ક્રિયાને આધીન થયો ; એટલે કે “ સર્વ ન્યાયીપણું એમ પૂરું કરવું ” તેને જાણતું હતું. યહુદીઓને સુનત કરવાની ક્રિયા કેટલી બધી અગત્યની લાગતી હતી તે આપણે જાણીએ છીએ, કેમકે જેની સુનત કરવામાં આવી ન હોય તેવો પુરુષ અશુદ્ધ ગણાતો હતો. એવા માણસને મંદિરની ક્રિયાઓમાં ભાગ લેવા દેવામાં આવતો નહિ, અને જો તે ધાર્મિક શિક્ષક બનતો તો તેનું કોઈ સાંભળતું જ નહિ. આ કારણથી ઇસુની સુનત થાય એ અવશ્યનું હતું, એ સાડ કે તે પોતાના લોકોને સર્વકાળના જીવનનાં વચનો શીખવી શકે. ઇસુની સુનત કરવામાં આવી ત્યારે જેમ દૂતે ફરમાવ્યું હતું તેમ તેનું નામ ‘ઇસુ’ જાહેર કરવામાં આવ્યું. હેબ્રીમાં જે ‘યહોશુઆ’ નામ છે તેના ગ્રીક રૂપ પરથી ‘ઇસુ’ રૂપ બન્યું છે, અને તેનો અર્થ ‘તારનાર’ થાય છે. આ નામ આપણા પ્રભુના વખતમાં યહુદીઓમાં લોકપ્રિય હતું, અને જે મોટા નેતા તેઓના પૂર્વજોને વચનના દેશમાં દોરી ગયો હતો તેના માનાર્થે યહુદીઓ તેઓના દીકરાઓને આ નામ આપતા હતા.

આ નામ ઈશ્વરી ફરમાનથી આપણા પ્રભુને આપવામાં આવ્યું તે પરથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે પહેલેથી જ પોતાના લોકોને તેઓનાં પાપથી તારવાનો જ તેની સેવાનો હેતુ સમજવાનો હતો. ત્યાર પછી તેત્રીસમે દિવસે નિયમશાસ્ત્રના બીજા બે વિધિઓ પાળવાના હતા : ૧. પહેલો વિધિ શુદ્ધિકરણ કરવાનો હતો (કલમ ૨૨). આ વિધિ પાળવામાં ન આવે ત્યાં સુધી યહુદી મા જેટલાંને અડકે તે અશુદ્ધ ગણાય. શુદ્ધિકરણને અંગે ખડ્ડ અર્પણ તો હલવાનું હતું ; પરંતુ તે લાવી ન શકાય એટલાં ગરીબ હોય તેઓને એક જોડ હોલાનો અથવા કપૂતરનાં બે બચ્ચાંનો યજ્ઞ કરવાની છૂટ હતી. એ જ મરિયમનું અર્પણ હતું. આ પ્રમાણે મંદિરમાં તેનું અર્પણ કરતી વેળાએ પણ ઈસુને ફરીથી પૃથ્વીનાં ગરીબ માણસોની સાથે ગણવામાં આવ્યો. ૨. બીજો વિધિ પ્રથમજનિતની ખંડણી ભરવાનો હતો (નિર્ગમન ૧૩ ; ૨, ૧૧-૧૫ : લેવી. ૨૭ ; ૨૬, ૨૭ : ગણુના ૧૮ ; ૧૫-૧૯). સઘળાં પ્રથમજનિત પ્રભુનાં ગણુતાં હતાં, પરંતુ જ્યારે શુદ્ધ જનાવરના પ્રથમજનિતનું અર્પણ વેદી પર કરવાનું હતું ત્યારે પાંચ શેકેલ આપીને પ્રથમજનિત બાળકની ખંડણી ભરી આપવી પડતી હતી. આ પુરાતન વિધિને પણ આધીન થઈને યુસફ તથા મરિયમ બાળઈસુને મંદિરમાં લાવ્યાં ; ત્યાં તેઓએ ઈશ્વરની આગળ તેનું અર્પણ કર્યું, અને માણસોની આગળ કપૂલ કર્યું કે તે ઈશ્વરનો છે.

સ્વાગતનું ચોથું ગીત : Nunc Dimittis ૨ ; ૨૯-૩૮.

૨૯ ઓ સ્વામી, હવે તારા વચન પ્રમાણે

તું તારા હાસને શાંતિથી જવા દે ;

૩૦ કેમકે મારી આંખોએ તારૂં તારણ દીધું છે,

૩૧ જેને સર્વ લોકની સંસુખ તેં સિદ્ધ કર્યું છે ;

૩૨ વિદેશીઓને પ્રકાશ આપવા સારૂ,

તથા તારા ઇસ્રાએલી લોકોનો મહિમા થવા સારૂ

તે પ્રકાશરૂપ છે.

૩૩ તેના સંબંધી જે વાતો કહેવામાં આવી, તેથી તેનાં માબાપ અચરત થતાં હતાં. ૩૪ શિમઓને તેઓને આશીર્વાદ દીધા, અને તેની મા મરિયમને કહ્યું, કે જો, આ બાળક ઇસ્રાએલમાંના ધણાના પડવા, તથા પાછા ઊઠવા સારૂ, તથા જેની વિરુદ્ધ વાંધા લેવામાં આવે તેની નિશાનીરૂપ થવા સારૂ ઠરાવેલો છે. ૩૫ હા, અને તારા પોતાના જીવને તરવાર વીંધી નાખશે ; એ મારે કે ધણાં [માણસોનાં] મનની કંઠપના પ્રગટ થાય.

૩૬ આશેરના કુળની ફાતુએલની દીકરી, આત્રા નામે, એક પ્રયોધિકા હતી; તે ધણી વૃદ્ધ થઈ હતી, તે પોતાના કુવારાપણા પછી પોતાના વરની સાથે સાત વરસ સુધી રહી હતી, ૩૭ તે ચોર્યાસી વરસથી વિધવા હતી; તે મંદિરમાંથી નહિ ખસતાં રાતદિવસ ઉપવાસ તથા પ્રાર્થનાઓસહિત ભક્તિ કર્યા કરતી. ૩૮ તેણે તેજ ધડીએ ત્યાં આવીને પ્રભુની સ્તુતિ કરી, ને જેઓ યજ્ઞશાલેમના ઉદ્ધારની વાટ જોતા હતા તે સર્વને તેના સંબંધી વાત કરી.

આ વિભાગમાં બે ધરડાં સંતો પોતાના ત્રાતાને આશીર્વાદ દેવા માટે કેવી રીતે બાંધ્યાં થયાં એ જણાવવામાં આવે છે. સૌથી પહેલું શિમઓનનું નામ આવે છે. તે છેક ડોસો હતો અને લાંબા વખતથી તેણે મસીહના આવવાની આશા રાખી હતી. તેની આતુરતા જોઈને ઈશ્વર તેના પર પ્રસન્ન થયો હતો અને તેને કહ્યું હતું કે તું મરી જઈશ ત્યાર પહેલાં તું ખરેખર, પ્રભુના અભિષિક્તાનું મોં જોઈશ. પવિત્ર બાળક લઈને યુસફ તથા મારિયમ મંદિરમાં આવ્યાં, એટલામાં શિમઓન પણ આવ્યો. તેણે તરત જાણ્યું કે આ તો જગતનો તારનાર છે, અને તેણે પોતાનું ઉપકારીપણું એક ઉમદા ગીતમાં દર્શાવ્યું છે. આ ગીત હજી પણ કેટલીક મંડળીઓમાં દર રવિવારે સાંજે ગાવામાં આવે છે. જોન નોક્ષ પ્રભુભોજનને અંતે તેનો ઉપયોગ કરતો હતો, અને ત્યાં તે ખરેખર અધ્યેસતું છે. વળી શિમઓનને માટે આ ગીતમાં જે રહસ્ય રહેલું હતું તેજ રહસ્ય આપણને પણ લાગુ પડે છે, એટલે જેઓએ પ્રભુને જોયો છે તેઓને મરણ ગભરાવી શકતું નથી. પુરાતન વખતમાં આપેલાં વચનો વિષે આ ધરડા ભકતે કેટલા બધા વિચાર કર્યા હતા એ તેના ગીતના શબ્દો પરથી જ માલૂમ પડે છે. વળી એક સત્ય યહુદીઓ કપૂલ કરવામાં ધીમા હતા તે આ ગીતમાં સમાએલું છે, અને તેની વિશેષતા પણ છે, એટલે મસીહ એકલા ઇસ્રાએલનો નહિ પણ તિરસ્કાર પામેલા બિનયહુદીઓનો પણ તારનાર થવાનો હતો (યશયાહ ૨૫; ૭ : ૪૦; ૫ : ૨૨; ૬ : ૪૬; ૧૩ : ૪૯; ૬ : ૫૨; ૧૦).

પવિત્ર બાળક સંબંધી આવાં મહિમાવાન વચનો બોલવામાં આવે છે એ સાંભળીને યુસફ તથા મરિયમ સ્વાભાવિક રીતે અચંબો પામ્યાં. પછી મરિયમ તરફ વળીને તથા તેને સંબોધીને શિમઓને તેના દીકરા સંબંધી એક ભારે અર્થસૂચક ભવિષ્યવચન કહ્યું, કે “જો, આ બાળક ઇસ્રાએલમાંના ધણાના પડવા, તથા પાછા ઊઠવા સાક્ષી...દરાવેલો છે.” તેનું સાંભળ્યા પછી માણસો કદી તેનાતેજ રહી શકે નહિ. તેના આવવાથી આત્મિક ક્રાંતિ થવાની હતી. તેની વિરૂદ્ધ બોલવામાં આવશે એ શબ્દો વાંચીને રોમના યહુદીઓના શબ્દો આપણને યાદ આવે છે, કે “આ પંથની વિરૂદ્ધ લોકો સર્વ સ્થળે બોલે છે એવું અમે જાણીએ

છીએ” (પ્રે. કૃ. ૨૮; ૨૨). વળી મરિયમના સંબંધમાં પણ તેણે કહ્યું, કે “તારા પોતાના જીવને તરવાર વીંધી નાખશે,” અને તેણે વધસ્તંભ પર તેને મરતો જોયો તે દહાડે તેનું હૃદય કેવું વીંધાઈ ગયું તે આપણે જાણીએ છીએ. વળી આ બધું થાય છે શા માટે? તે એ માટે થાય છે કે “બાણ [માણસોનાં] મનની કલ્પના પ્રગટ થાય.” ઈસુ ખ્રિસ્ત પ્રત્યે આપણે જે વલણ રાખીએ છીએ તેથી જ આપણા ચારિત્ર્યની કસોટી કરવામાં આવે છે, અને આપણે ખરેખર જેવાં છીએ તેવાં આપણને હાલમાં પ્રગટ કરે છે અને લવિષ્યમાં પણ પ્રગટ કરશે.

ત્યાર પછી એક પ્રત્યોધિકા ઈસુ ખ્રિસ્તની આરાધના કરવા શિમઓનની સાથે જોડાઈ જાય છે. આત્મા નામે એક પ્રત્યોધિકા હતી. તે ધણી વૃદ્ધ થઈ હતી. જેમ ધણી વાર થતું તેમ આ બાઈની ઉંમર ૧૪ વર્ષની થઈ ત્યારે તેનાં લગ્ન થયાં હોય તો આ વૃત્તાંત પ્રમાણે તેની ઉંમર ૧૦૫ વર્ષ જેટલી થાય. શિમઓનની માફક તે પણ ઈસ્ત્રાએલના દિલાસાની વાટ જોતી હતી. તે પ્રત્યોધિકા હતી માટે તે કદાપિ મંદિરમાં રહેતી હોય, અને ઈશ્વરના ધરનાં કામકાજમાં ભાગ પણ લેતી હોય. તે પણ આ પવિત્ર બાળકનું ઈશ્વરત્વ કબૂલ કરી તેને મસીહ તરીકે જાહેર કરે છે.

એશીકલુસનામના કવિએ આગામેઓન નામનું એક ગ્રીક નાટક લખ્યું છે. તેમાંના એક પ્રવેશનો મુકાબલો આ સાથે કરવામાં આવ્યો છે. આગામેઓનના મહેલના ધાખા પર એક દેખાવ જોવામાં આવે છે : “રાતનો વખત છે. ચોડીદાર સૂતેલો છે, અને તે પોતાની કાણી પર અટકેલીને કઠેરા પરથી બહાર જીએ છે. શહેરનો કબજો લેવામાં આવે ત્યારે અગ્નિ સળગાવવો એમ ઠરાવેલું હતું તે જોવાની ચોડીદાર રાહ જીએ છે. એકાએક દૂર આવેલા અગ્નિનો પ્રકાશ રાતના અંધકારને ભેદી નાખે છે; ત્યારે ચોડીદાર એકદમ ઊડીને આનંદનો પોકાર કરે છે : ‘હે રાતના મશાલચી, સવારના જેવું અજવાળું પાડનાર, તને સલામ.’ એમ કરીને પોતાના લોકોનો જય થયો છે, એટલું જ નહિ પણ પોતે ઉજાગરા તથા ચિંતાથી મુક્ત થયો છે એ કારણથી ચોડીદાર કૂદે છે અને આનંદ કરે છે. એજ પ્રમાણે મંદિરમાંનાં ઈશ્વરનાં ચોડીદારો શિમઓન તથા આત્માને માટે તેઓ જે અજવાળું જોવાની આતુરતાથી આશા રાખતાં હતાં તેનો ઉદ્ધ થયો.”

પવિત્ર બાળકનું પહેલું પાસખાપર્વ : ૨; ૩૬-૫૨

^{૩૯} પ્રજ્ઞાના નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે બધું કરી ચૂક્યા પછી તેઓ ગાદીલમાં પોતાને શહેર નાઝારેથ પાછાં ગયાં.

^{૪૦} તે છાંડશે મોટો થયો, અને જ્ઞાનથી ભરપૂર થઈને બળવાન થયો; અને કેવળની કૃપા તેના પર હતી.

^{૪૧} તેનાં માઆપ વરસોવરસ પારખાપર્વમાં યજ્ઞશાલેભ જતાં હતા. ^{૪૨} તે બાર વરસનો થયો, ત્યારે તેઓ રીત પ્રમાણે પર્વમાં ગયાં. ^{૪૩} [પર્વના] દિવસો પૂરા કરીને તેઓ પાછાં જવા લાગ્યાં, ત્યારે છોકરો ઇસુ યજ્ઞશાલેભમાં પાછળ રહ્યો; અને તેનાં માઆપને તેની ખબર પડી નહિ. ^{૪૪} પણ તે સંઘમાં હુશે, એમ ધારીને તેઓએ એક મજલ જેટલે ગયા પછી પોતાનાં સગાંઓમાં તથા ઝાળખીતાં-ઓમાં તેને શોધ્યો. ^{૪૫} તે તેઓને જડ્યો નહિ, ત્યારે તેઓ તેને શોધતાં શોધતાં યજ્ઞશાલેભ પાછાં ગયાં. ^{૪૬} ત્રણ દહાડા પછી તેઓએ તેને મંદિરમાં ધર્મગુરુઓની વચ્ચેમાં બેઠેલો, તેઓનું સાંભળતો તથા તેઓને સવાલો પૂછતો દીડો. ^{૪૭} જેઓએ તેનું સાંભળ્યું તેઓ બધા તેની બુદ્ધિથી તથા તેના ઉત્તરોથી વિસ્મિત થયા. ^{૪૮} તેને ઝેઈને તેઓ અચરતી પામ્યાં; તેની માએ તેને પૂછ્યું કે દીકરા, તું અમારી સાથે આવી રીતે કેમ વર્ત્યો? જો, તારા આપે તથા મેં દુઃખી થઈને તારી શોધ કરી. ^{૪૯} તેઓને તેણે કહ્યું, કે તમે શા માટે મારી શોધ કરી? શું તમે જણતાં નહોતાં કે મારા આપને ત્યાં મારે હોવું જોઈએ? ^{૫૦} આ જે વાત તેણે તેઓને કહી તે તેઓ સમજ્યાં નહિ. ^{૫૧} તે તેઓની સાથે ગયો, અને નાઝારેથ આવીને તે તેઓને આધીન રહ્યો; અને તેની માએ એ સર્વ વાતો પોતાના મનમાં રાખી.

^{૫૨} ઈસુ જ્ઞાનમાં તથા કદમાં, ને દેવની તથા માણસોની પ્રસન્નતામાં વધતો ગયો.

માત્રી જણાવે છે કે હેરોદના ધાકને લીધે યુસફ તથા મરિયમને બાળ-ઈસુને લઈ મિસર દેશમાં નાસી જવું પડ્યું; પરંતુ તે વિષે હુક કંઈ કહેતો નથી; અલબત્ત, એ વિષે તે અનુસરે નહિ જ હોય. તેજ પ્રમાણે “ત્રેરિતોનાં કૃત્યો”માં તે અરબસ્તાનમાં પાછાં જવા વસવાટ સંબંધી કંઈ કહેતો નથી; છતાં પાછાં જવાની સાથે તેનો આટલો બધો ગાઢ સંબંધ હોવાથી ખાતરી થાય છે કે તે વિષે તે જણાવતો હોવો જોઈએ (ગલાતી. ૧; ૧૭). પરંતુ કોઈ પણ સુવાતીમાં ઈસુ ખ્રિસ્તની બાલ્યાવસ્થા સંબંધી થોડું જ કહેવામાં આવે છે; તથાપિ બીજાં લખાણ પુષ્કળ મળે છે. તેમાં માત્રી શકાય નહિ એવી ઈસુની બાલ્યાવસ્થા વિષેની કંતકથાઓ સમાવેલી છે. એવું અનુમાન કરવું ઘટે છે કે કાં તો આપણે ત્રણ અસાધારણ છોકરો ન હોતા, કાં તો યુસફ તથા મરિયમ ડાહ્યાં માણસો હતાં, તેથી તેઓએ તેને પોતાના ધરના પવિત્ર વાતાવરણમાં રાખ્યો, અને તેને બીજા છોકરાઓની માફક પોતાના સમયના માનીતા શિક્ષકોની પાસે શીખવા મોકલવામાં આવતો હતો. ડુંગરમાંથી નીકળી આવતી નાની નદી જોઈને કોઈને એમ ન લાગે કે તેજ નદી આગળ જતાં મોટાં મોટાં શહેરોના

વેપારનો જળમાર્ગ થશે. તેજ પ્રમાણે આપણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત નાઝારેથના મહોલ્લાઓમાં રમતાં બીજાં છોકરાંથી બહુ જુદો ન લાગ્યો હોય તોપણ આખરે તે આખી દુનિયાનાં પાપનો ભાર ઊંચકવાનો હતો.

હવે યરૂશલેમમાં જે જ્ઞાની માણસો સાન્હેદ્રીનના સભાસદો હતા તેઓ વિષે ઈસુએ નાઝારેથના સભાસ્થાનમાં વારંવાર સાંભળ્યું હશે. તેથી તેની ઉંમર ૧૨ વર્ષની થયે યુસફ તથા મરિયમ તેને પોતાની સાથે પારખા પર્વમાં ભાગ લેવા માટે લઈ ગયાં ત્યારે તેને એમ લાગ્યું હશે કે જે મોટા શાસ્ત્રીઓ વિષે મેં આટલું બધું સાંભળ્યું છે તેઓને મોટેમોટ જોવાની કેવી સરસ તક મળે છે ! કેમકે નિયમશાસ્ત્ર તથા પ્રબોધકામાંનાં અનેક પ્રકરણ સંબંધી તેના વિચારવંત તથા ગંભીર મનમાં પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયા હશે, અને તેના ખુલાસો જાણવાને તે આતુર બન્યો હશે. એ પ્રમાણે તે કેાણુ જાણુ કેવી રીતે શાસ્ત્રીઓની હજૂરમાં દાખલ થઈ ગયો અને તેઓને પ્રશ્ન પૂછવા લાગ્યો. તેઓના શબ્દો સાંભળવાને માટે તે બહુ જ આસ્થાથી કાન ધરતો હતો, અને તેના ખરાપણાને લીધે તેમજ તેની ડહાપણુભરી વાતચીતને લીધે તેઓ પણુ તેના તરફ આકર્ષાયા. પરંતુ તેઓને અથવા તેને ખબર ન પડે એવી રીતે તેઓની સ્થિતિ પરસ્પર બદલાઈ ગઈ, તેથી આખરે તે પોતે જ ઈધરની વાતો લઈને તેના ખુલાસો તેઓને કરી બતાવતો હતો.

જે સમુદાય ચારે દિશા તરફથી પારખાપર્વને માટે યરૂશલેમમાં આવતો હતો તે અવ્યવસ્થિત સમુદાય હતો. દૂર દૂરનાં ગામડાંમાંથી જત્રાણુઓનો પ્રવાહ નાની નાની નદીઓ તરીકે શરૂ થયો હતો, પરંતુ તેઓ જેમ જેમ યરૂશલેમ પાસે આવતા ગયા તેમ તેમ તેઓના માર્ગ પર આવેલાં કરખા તથા ગામડાંમાંથી નવા નવા માણુસોનો હિમેરો થતો ગયો. પાછા જતી વખતે એથી ઊલટું થતું હતું, એટલે તેઓ એક મોટા સમુદાય તરીકે શહેરમાંથી નીકળતા હતા, પરંતુ જે ગામેમાંથી તેઓ આવેલાં હતાં તેની પાસે તેઓ જેમ જેમ આવતાં ગયાં તેમ તેમ તેઓની સંખ્યા ધીમે ધીમે ઓછી થતી ગઈ. આવી રીતે પોતાના સંઘની સંખ્યા ઘણી જ ઓછી થઈ ગઈ હતી ત્યારે જ યુસફ તથા મરિયમે જાણ્યું હતું કે ઈસુ અમારા સંઘમાં નથી.

શું આજે ઈસુ ખ્રિસ્તને ગૂમાવ્યાનો અનુભવ નથી થતો ? મને તો એમ લાગે છે કે આ સાદી વાર્તા હાલની દુનિયાના દૃષ્ટાંતરૂપ છે. જે જમાનામાં આપણે રહીએ છીએ તેને ખ્રિસ્તી સુધારાનો જમાનો કહેવામાં આવે છે, છતાં એ જમાનાનાં માણુસોના જીવન પર ઈસુ ખ્રિસ્તની ફેટલી સત્તા ચાલે છે ? પવિત્ર શાસ્ત્ર કહે છે કે “યહોવાહ મળે છે એટલામાં તેને શોધો,” પરંતુ આ આધુનિક દુનિયામાં તે ક્યાં મળે એમ છે ? યુસફ તથા મરિયમની માફક આપણે દુનિયાર્થ માર્ગ પર પોતાના ઓળખીતાઓમાં તેની શોધ કરીએ

છીએ, આધુનિક સાહિત્યમાં આપણે તેની શોધ કરીએ છીએ, દેશપરદેશની રાજનીતિ તથા તેમના પરસ્પર સંબંધોમાં આપણે તેને શોધીએ છીએ, પણ તે ક્યાં છે? કોઈ કોઈ ઠેકાણે તેનાં ઝાંખાં પગલાં આપણા જીવનમાં આવે છે, તેથી આપણને ખબર છે કે એક વખતે પવિત્ર બાળક આ રસ્તે થઈને ગયો હતો, પણ તે પોતે હાલ નથી દેખાતો. વાંધો ક્યાં આગળ છે? બેથલેહેમની ખીનાઓ પછી સૈકાંથી ચાલતો આવેલો અને સ્વર્ગીય યરૂશાલેમ લાણી જનારા જનાણાઓનો જે મોટો કાફલો તેનું શું થઈ ગયું હશે? એક જ બાબત બની છે અને તે એ છે કે કાફલાએ પોતાના ખ્રિસ્તને ગૂમાવ્યો છે.

પરંતુ વિશેષે કરીને આ વાત વ્યક્તિપરત્વે લાગુ પડે છે. શું આપણામાંના કેટલાકે ખ્રિસ્તને ગૂમાવ્યો નહિ હોય? સંઘમાં એટલાં બધાં માણસો હતાં કે અમુક મુદત સુધી આપણને પોતાની ખોટની ખબર પડી નહોતી; આપણા મિત્રો એટલા બધા હતા કે તેમની મનોરંજક વાતચીતમાં તદ્દલ ન થવાથી ખ્રિસ્તની કામળ વાણી સંભળાતી બંધ થઈ છે તેની આપણને ખબર પડી નથી. વળી આપણા પર કોઈ વાર આકૃત આવે છે, ઝરા આગળ ગાગેર ફૂટી જાય છે, ત્યારે આપણે તેને હાંક મારીએ છીએ પણ તે જવાબ આપતો નથી; આપણે તેને ફ્રેંચીસીને શોધીએ છીએ પણ તેની ગેરહાજરી જ દેખાય છે. “મને તે ક્યાં જડે એ હું જાણતો હોત તો કેવું સાફ!”

એ સવાલનો એક જ જવાબ છે, એટલે આપણે જ્યાં તેને તજી ગયાં હતાં ત્યાં જ તે આપણને મળશે. જે યહુદા જાણતો હોત તો પેલા જૈતુન વૃક્ષ તળે જ્યાં તેણે તેને વિશ્વાસઘાતી ચુંબન કર્યું હતું ત્યાં તે તેને પાછો મળ્યો હોત; ત્યારે તો ફ્રાંસો ખાવાને માટે ખીજા ઝાડની જરૂર પડત નહિ. પીતરે જ્યાં આગળ તેનો નકાર કર્યો હતો તે જગ્યાએ તે તેને પાછો મળ્યો. તેજ પ્રમાણે આપણે માર્ગમાંથી જે જગ્યાએ ભૂલાં પડ્યાં છીએ તેજ જગ્યાએ ધસી ખ્રિસ્ત ધીરજથી આપણી રાહ જુએ છે. તેણે આપણને તજી દીધાં નથી, આપણે જ તેને તજી દીધો છીએ. વળી ફરી મિલાપ થાય તેને માટે બિનશરતે પુનઃસ્વાર્થણ કરવાનું છે. ખ્રિસ્તને માટે સર્વસ્વ આપવાનું છે—એથી ઓછું ચાલે નહિ; ખ્રિસ્ત સર્વમાં સર્વ થાય એ જરૂરનું છે—એથી ઓછાથી તેને સંતોષ થશે નહિ. મરિયમ તથા યુસફ ઠેઠ ‘તેના બાપને ઘેર’ ગયાં ત્યારે જ તે તેમને મળ્યો હતો; તેજ પ્રમાણે આપણે પણ જ્યાં પાપ કરીને તેને મૂકી ગયાં હતાં ત્યાં સુધી આપણે પગલાં પાછાં ભરીએ તો બેશક, તે આપણને મળ્યા વગર રહેશે નહિ.

અહીં આગળ આપણા પ્રભુનાં જે વચનો સુવાતીમાં નોંધવામાં આવ્યાં છે તેમાંનું પહેલું વચન અહીં મળે છે, અને તે પરથી તેની ચેતના કેટલો

બધે વિકાસ પામી હતી તે જણાય છે : “ તમે શા માટે મારી શોધ કરી ? શું તમે જાણતાં નહોતાં કે મારા બાપને ત્યાં મારે હોવું જોઈએ ? ” આ તો પ્રભુ ઇસુના બાળપણનો મોટામાં મોટો દિવસ હતો. મંદિરમાં થતી ધર્મક્રિયાઓથી ઇસ્રાએલના મોટા બચાવની યાદગીરી કરાવવામાં આવતી હતી. તેને નિહાળવાથી પોતાના મનમાં જે પ્રશ્નો ઉપરિચિત થયા હતા તે પ્રશ્નોના જવાબ તેને સૂચવવામાં આવ્યા એ બનવાજોગ છે. એટલું તો ખરૂં કે તેણે ત્યારથી જ જાણ્યું કે આ પ્રાયશ્ચિત્ત માત્ર પ્રતિષ્ઠાયારૂપ છે, અને તેવડે વધુ મોટું તથા ઉમદા પ્રાયશ્ચિત્ત દર્શાવવામાં આવે છે. હવેથી હું ક્યાંથી આવ્યો છું અને શું કરવાનો છું એ ઇસુએ જાણ્યું. સાથે સાથે તેને એમ પણ લાગ્યું કે બીજાઓને પણ સ્પષ્ટ જણાવવું જોઈએ કે મરિયમ મારી મા છે ખરી, પણ ઇશ્વર મારો પિતા છે. “ દીકરા, તું અમારી સાથે આવી રીતે કેમ વર્ત્યો ? જો, તારા બાપે તથા મેં દુઃખી થઈને તારી શોધ કરી.” તેનો બાપ યુસફ નથી એ મરિયમ તો જાણતી હતી, અને હું પણ જાણું છું એવી ખબર તેને આપવાની જરૂર અત્રે ઇસુને લાગી ; માટે તેણે કહ્યું કે “ શું તમે જાણતાં નહોતાં કે મારા બાપને ત્યાં મારે હોવું જોઈએ ? ” છતાં યુસફના ધર સાથેના પોતાના સંબંધમાં તેણે તાત્કાલિક કંઈ ફેરફાર કર્યો નહિ. “ તે તેઓની સાથે ગયો, અને નાઝારેથ આવીને તે તેઓને આધીન રહ્યો.”

ભાગ બીજો
ઈસુ ખ્રિસ્તનું તેડું

ધમ્મિ ખ્રિસ્તનું તેડું : ૩ ; ૧—૪ ; ૧૩.

રાનમાંની વાણી : ૩ ; ૧—૨૨

હવે તીબેરિયસ કાઠસારની કારકિર્દીને પંદરમે વરસે, જ્યારે પોન્તિયસ પીલાત ચહુદાહનો અધિપતિ હતો, તથા હેરોદ્ ગાલીલનો રાજા હતો, તથા તેનો ભાઈ ફિલિપ ઈઝુરાઈ તથા ત્રાખેનીતી દેશનો રાજા હતો, તથા લુસાનિયસ આબિલેનેનો રાજા હતો, ^૧ અને આત્રાસ તથા કાયાફાસ પ્રમુખ યાજ્ઞકો હતા, તે વખતે ઝખાર્યાહના દીકરા થોહાનની પાસે રાનમાં દેવનું વચન આવ્યું. ^૨ તે યરહનની આસ-પાસના આખા પ્રદેશમાં પાપની માફીને સારૂ પસ્તાવાનું આમિસ્મા પ્રગટ કરતો આવ્યો. ^૩ યશાયાહુ પ્રબોધકનાં વચનોના પુસ્તકમાં લખેલું છે, કે

રાનમાં ધાંટો પાડનારની વાણી,
કે પ્રભુનો માર્ગ તૈયાર કરે,
તેના રસ્તા પાધરા કરે.
^૪ હરેક નીચાણ પૂરાશે,
હરેક પહાડ તથા ટેકરો નીચો કરાશે ;
વાંકું સીધું કરવામાં આવશે,
ખાડાટેકરાવાળા માર્ગ સપાટ થશે ;
^૫ અને સર્વ દેહધારી દેવનું તારણ જોશે.

^૬ ત્યારે ઘણા લોકો તેનાથી આમિસ્મા પામવા સારૂ આવ્યા, તેઓને તેણે કહ્યું, કે ઓ સર્પોના વંશ, આવનાર કોપથી નાસવાને તમને કોણે ચેતાવ્યા ? ^૭ તો પસ્તાવો [કરનારને] શોભે એવાં ફળ ઉપજવો, અને પોતાના મનમાં એમ ન કહેવા માંડો, કે ઈબ્રાહીમ અમારો બાપ છે ; કેમકે હું તમને કહું છું, કે દેવ આ પથ્થરોમાંથી ઈબ્રાહીમને સારૂ વંશ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. ^૮ વળી હમણાં ઝાડોની જડ પર ફહાડો લગાડેલો છે ; માટે જે કોઈ ઝાડ સારાં ફળ આપતું નથી તે કપાય છે, અને અગ્નિમાં નાખાય છે. ^૯ લોકોએ તેને પૂછ્યું, કે તો અમારે શું કરવું ? ^{૧૦} તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે જેની પાસે બે અંગરખા હોય તે જેની પાસે એકે નથી તેને એક આપે. જેની પાસે ખાવાનું હોય, તે પણ એમ જ કરે. ^{૧૧} હાણીઓ પણ આમિસ્મા પામવા સારૂ આવ્યા, ને તેને પૂછ્યું, કે ઉપદેશક, અમારે

શું કરવું? ^{૧૩} તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમારે સાફ જે નીમ્રેલું છે, તે કરતાં બળાત્કારથી વધારે ન લો. ^{૧૪} સિપાઈઓએ પણ તેને પૂછ્યું, કે અમારે શું કરવું? તેણે તેઓને કહ્યું, કે કોઈના પર જબરદસ્તી ન કરે, તેમજ કોઈના ઉપર બોદું તહોમત ન મૂકે; અને તમારા પગારથી સંતોષી રહો.

^{૧૫} લોક [મસીહની] વાટ જોતા હતા, અને સર્વ યોહાન સંબંધી વિચાર કરતા હતા, કે એ ખ્રિસ્ત હશે કે નહિ; ^{૧૬} ત્યારે યોહાને સર્વને કહ્યું, હું તો પાણીથી તમારે બાપ્તિસ્મા કરું છું; પણ મારા કરતાં જે બળવાન છે તે આવનાર છે, તેના ચપલની વાધરી છાડવા હું યોગ્ય નથી; તે પવિત્ર આત્માથી તથા અગ્નિથી તમારે બાપ્તિસ્મા કરશે. ^{૧૭} તેનું સૂપડું તેના હાથમાં છે, તેથી તે પોતાની બળીને સાફ કરી નાખશે, અને ઘઉં પોતાની વખારમાં તે ભરી રાખશે; પણ ભૂસું તે ન હોલવાનાર અગ્નિમાં બાળી નાખશે.

^{૧૮} તેણે બીજા ઘણા બોધ કરતાં લોકોની આગળ સુવાર્તા પ્રગટ કરી. ^{૧૯} પણ હેરોદ્દને તેના ભાઈની વડુ હેરોદિયાસને લીધે, તથા જે ભંડાં કામ તેણે કર્યાં હતાં તે બધાંને લીધે યોહાને ઠપકો દીધો હતો; ^{૨૦} તેથી તેણે પોતાની ભૂંડાઈમાં આગળ વધીને યોહાનને બંદીબાનામાં પૂર્યો.

^{૨૧} હવે સર્વ લોક બાપ્તિસ્મા પામી રહ્યા ત્યારે પછી ઇસુ પણ બાપ્તિસ્મા પામીને પ્રાર્થના કરતો હતો, એટલામાં આકાશ ઉઘડી ગયું; ^{૨૨} અને પવિત્ર આત્મા કબૂતરરૂપે તેના પર ઊતર્યો; અને આકાશમાંથી એવી વાણી થઈ, કે તું મારો વહાલો દીકરો છે; તારા પર હું પ્રસન્ન છું.

આગલા અધ્યાયમાં વર્ણવેલી બીનાઓ પછી બીજા ૧૮ વર્ષ સુધી આપણા પ્રભુના જીવનચરિત્ર સંબંધી કંઈ પણ જાણવામાં આવતું નથી. તે શોધવા કરતો હતો એવું ચાર સુવાર્તિકામાં એકલો માર્ક જણાવે છે, અને તે તેને 'સુતાર' કહે છે (માર્ક ૬; ૩). તેની ઉંમર ૩૦ વર્ષની થઈ ત્યાં સુધી તે સુતારી કામ કરવા રાજી હતો; એ બધાં વર્ષો દરમિયાન પોતાની જાહેર સેવા શરૂ કરવાનું તેણે મળે તેની રાહ તે ધીરજથી જોતો હતો. વળી અખાઈહના દીકરા યોહાનની પાસે રાત્રીમાં ઈશ્વરનું વચન આવ્યું, ત્યારે મારો સમય આવ્યો છે એ ઇસુએ જાણ્યું.

યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારના દેખાવ પરથી કોઈને એમ લાગે નહિ કે તે મહત્વનો માણસ છે. એ માણસનું આખું જીવન સાદું હતું. એ પરથી

આપણને એવું શીખવાનું મળે છે કે એકી વખતે માણસ મોટો અને સાદો પણ હોઈ શકે. આ માણસ આટલો બધો મોટો હોવા છતાં માત્ર ‘વાણી’ સમાન થવા સંતોષી હતો. યશાચાહે ‘રાનમાં પોકારનારની વાણી’ વિષે જે વચન કહ્યું હતું (યશા. ૪૦ ; ૩, ૪), તે યોહાન પોતાને લાગુ પાડે છે. પોતા તરફ લોકોનું ધ્યાન ખેંચવાનો તેનો હેતુ ન હતો ; બધાનું ધ્યાન આવનાર રાખના ગૌરવ તરફ ખેંચાય એજ તેનો હેતુ હતો.

આ પ્રમાણે ૪૦૦ વર્ષના ગાળા પછી યુદીઆના ડુંગરોમાં ફરીથી ખરા પ્રભોધકની વાણી સંભળાવા લાગી, અને તે સાંભળવા માટે બધાં શહેરોમાંથી લોકોનાં ટોળેટોળાં નીકળવા લાગ્યાં (જુઓ માત્થી ૩ નો ખુલાસો). સુવાર્તિક અહીં આગળ યોહાનની સેવા આરંભવાની તારીખ કેવી રીતે નક્કી કરે છે તે પર ધ્યાન આપો. ૧. રોમન ઇતિહાસકારોની ગણતરી કરવાની પદ્ધતિ પ્રમાણે અહીં આગળ ઈ. સ. ૨૮ની સાલ સમજવાની છે. એટલે ઑગસ્ટસ ઈ. સ. ૧૪માં મરણ પામ્યો, અને તીબેરિયસ ગાદીએ બેઠો ત્યારથી ગણીએ તો. પરંતુ ત્યાર પહેલાં એટલે ઈ. સ. ૧૧ની આખર સુધીમાં, પ્રાંતો તથા સૈન્યોની દેખરેખ રાખવામાં આ તીબેરિયસ ઑગસ્ટસની સાથે જોડાઈ ગયો હતો. આ હિસાબે તેની કારકિર્દીમાંનું ૧૫મું વર્ષ ઈ. સ. ૨૫ની આખર સુધીમાં બેઠું હશે. ૨. ઇતિહાસકાર યુસેબીઅસના કહેવા પ્રમાણે દુર્ભાગ્ય પોન્ટિયસ પીલાતની કારકિર્દી ઈ. સ. ૨૫માં શરૂ થઈ અને ૧૦ વર્ષ સુધી ચાલુ રહી. ૩. મોટા હેરોદના બે દીકરાઓનાં નામ હેરોદ આન્ટીપાસ તથા ફિલિપ હતાં, અને તે ઈ. સ. ૪માં મરણ પામ્યો ત્યારે તેઓને ટેટ્રાર્ખ (હાકેમ) અટક આપીને તેનું રાજ્ય વિભાગી આપવામાં આવ્યું. લુસાનિયસ વિષે એટલું જ જાણવામાં આવ્યું છે કે ઈ. સ. ૩૭માં જે પ્રદેશ ઉપર તે ટેટ્રાર્ખ તરીકે રહેતો હતો તે એટલે આખિલેને પ્રદેશ હેરોદ આગ્રીપા પહેલાને સોંપવામાં આવ્યો હતો. એજ હેરોદે યોહાનના ભાઈ યાકૂબને તરવારથી મારી નાખ્યો અને પીતરને કેદ કર્યો (પ્રે. ફ. ૧૨ ; ૧-૩). ૪. માત્થી ૨૧ ; ૨૩-૩૨નો ખુલાસો જુઓ. ત્યાં એવું જણાવેલું છે કે ઈ. સ. ૧૮થી કાયાફાસ મુખ્ય યાજ્ઞક તરીકે કામ કરતો હતો, તોપણ તેના સસરા આન્નાસને રોમન સરકારે હોદ્દા પરથી ઉતારી મૂક્યા છતાં તેને મુખ્ય યાજ્ઞકના પક્ષના શિરપતિ તરીકે લેખવામાં આવતો હતો.

માત્થીના વૃત્તાંત પરથી માલૂમ પડે છે કે યોહાન લોકોની આગળ ઉપદેશ કરતો હતો એટલામાં કેટલાએક શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓ તેની પાસે આવ્યા, અને તેઓને તેણે ‘હે સર્પોના વંશ’ કહીને સંબોધ્યા. પરંતુ લોકને કેવળ સમુદાયની સાથે કામ છે, અને જુદી જુદી જાતના શ્રેતાઓ પર યોહાનના ઉપદેશની કેવી અસર થતી હતી તે બતાવવાનો તેનો હેતુ જણાય છે. યોહાનનું સાંભળીને તેના શ્રેતાઓના મનમાં પોતાનાં પાપ વિષે ખાતરી તથા

લાગણી એકંદરે ઉપજતાં હતાં. લોકોએ પૂછ્યું કે “ તો અમે શું કરીએ ? ” ત્યારે જવાબમાં યોહાન પુરાતન પ્રબોધકોની રીત મુજબ માણસની માણસ પ્રત્યેની ફરજ પર ભાર મૂકતો જણાય છે (સરખાવો ૧ ; ૧૬, ૧૭). યોહાન એવું શીખવે છે કે જ્યાં સુધી માણસ પોતાના પડોશીઓની સાથે ઘટતી રીતે નથી વર્તતો ત્યાં સુધી ઈશ્વરની સાથે જેવો સંબંધ રાખવો જોઈએ તેવો તે રાખી શકતો નથી. ત્યાર પછી જે જુદા જુદા વર્ગના માણસો તેની પાસે દોરવણી મેળવવાની ઇચ્છા રાખતા હતા તે પૃથક્ પૃથક્ વર્ગ તરફ વળીને તેણે તેઓના સંજોગોને અનુસરતી સલાહ આપી. “ અમે શું કરીએ ” એવું દાણીઓએ પૂછ્યું ત્યારે જોકે તેઓનો ધંધો યહુદીઓને ધિક્કારપાત્ર લાગતો હતો (માત્થી ૯ ; ૯-૧૩), તોપણ તે ખોટો છે એવું તે તેઓને કહેતો નથી. માત્ર પોતાનો ધંધો કરતાં તેઓએ અન્યાય કરવો નહિ એવું તે તેઓને કહે છે : “ તમારે સાર જે નીમેલું છે, તે કરતાં જળાત્કારથી વધારે ન લો ” (૩ ; ૧૩). સૈનિકો પણ તેની પાસે આવ્યા. આ સૈનિકો યહુદી હતા, અને પોતાની હદમાં હુલ્લડ ન થાય માટે ટેદારોએ તેઓને રોક્યા હતા. આ માણસો યહુદી હતા તેથી તેણે તેઓની આગળ પણ જાહેર થઈ કે મસીહ આવ્યો છે માટે તમારે પસ્તાવો કરવો જોઈએ. વળી જેમ તેણે દાણીઓનો ધંધો ખોટો ઠરાવ્યો ન હતો તેમ આ લોકોનો ધંધો પણ ખોટો છે એવું કહેલું નથી ; વળી તે મૂકી દેવાની સલાહ પણ તે આપતો નથી. તે માત્ર ત્રણ જાણીતી બાબતોમાં તેઓનું વર્તન ગેરવાજબી ઠરાવે છે, એટલે કે તેઓ વેઠ કરાવીને નિરાધાર માણસોને હેરાન કરતા હતા (સરખાવો માત્થી ૫ ; ૪૧), ખોટાં તહોમત મૂકીને ખોટો લાલ મેળવતા હતા, તથા પોતાના પગાર સંબંધી બડબડાટ કરતા હતા.

યોહાનના ઉપદેશની અસર એટલી બધી થઈ કે જોકે તે કોઈ પણ રીતે મસીહ વિષે ચાલુ આદર્શને અનુસરતો ન હતો, તોપણ આજ માણસ ખરેખર મસીહ હશે કે કેમ એ વિષે સમુદાયમાં પુષ્કળ ચર્ચા થવા લાગી. વળી હેરોદ્ આન્ડીપાસ કેવી રીતે યોહાનને પકડે છે એ વિષે જ્યારે સુવાર્તિક અહીં આગળ અગાઉથી સૂચન કરે છે ત્યારે તેના હેતુ આજ બાબત પર વાચકનું ધ્યાન ખેંચવાનો માલૂમ પડે છે (સરખાવો માત્થી ૪ ; ૧૨ : ૧૪ ; ૩), કેમકે યોહાનનાં ભાષણ સાંભળીને સમુદાય પર ભારે અસર થઈ એટલું જ નહિ પણ ધાર્મિક તેમજ રાજદારી આગેવાનો પર પણ એવી જ અસર થઈ હતી.

આપણા પ્રભુના બાપ્તિસ્મા સંબંધી મેં પહેલી બે સુવાર્તી વિષેના ટીકા-ત્રંથોમાં જે લખ્યું છે તે જુઓ (માત્થી ૩ ; ૧૩-૧૭ અને માર્ક ૧ ; ૧-૧૩). અહીં આગળ લુક માર્કના વૃત્તાંતનું અનુકરણ કરે છે અને તે તેના શબ્દોનો એવો અર્થ કરે છે કે પવિત્ર આત્મા ઇસુ પર કબૂતરની માફક ઊતર્યો એટલું જ

નહિ પણ તેણે કપૂતરના જેવું દશ્ય રૂપ ધારણ કર્યું. ઉત્પત્તિ ૧ ; ૨માં કહેલું છે કે ‘આત્મા પાણી પર હાલતો થયો,’ તે પ્રકરણનો ખુલાસો આપતાં “તાલ્મુદ”માં આત્માને કપૂતરની ઉપમા આપવામાં આવી છે. “માત્થીની સુવાતી”ના મારા ખુલાસામાં મેં આ બાબત વિષે એક ખુલાસો આપ્યો છે. અહીં આગળ આપણા પ્રભુને જે અનુભવ થયો હતો તે પહેલેથી છેલ્લે સુધી ઉપમા-રૂપી ભાષામાં વર્ણવેલો છે. જુદી જુદી વિગત સંબંધી ગમે તેટલું અચોક્કસપણું હોય તોપણ એટલી વાત તો મને ખાતરીપૂર્વક લાગે છે કે પવિત્ર આત્માએ કપૂતરનું શારીરિક રૂપ ધારણ નહિ જ કર્યું હોય ; વળી તેઓના શબ્દોનો આપણે એવો અર્થ સમજીએ એવી સુવાર્તિકાની ઇચ્છા હશે એવું માફ માનવું નથી. આ ક્રિયામાં ભાગ લેવાથી આપણા પ્રભુએ જાહેર રીતે માણસજાતનું પાપ-નિવારણ કરવાનું મહા કાર્ય સ્વીકારી લીધું. આપણી પતિત અવસ્થાની સાથે તે પૂરી રીતે એકરૂપ થાય માટે તેની સુનત કરવામાં આવી તેવી જ રીતે તેને બાપ્તિસ્મા પણ આપવામાં આવ્યું. તે પોતાના પિતાની ઇચ્છાને આધીન થયો તેથી આપણે વાંચીએ છીએ કે પિતા તેના પર પ્રસન્ન થયો ; વળી આપણા પર ઇશ્વર પ્રસન્ન થાય એવી આપણી મરજી હોય તો આપણે પણ તેજ પ્રમાણે તેની ઇચ્છાને આધીન થવું જોઈએ.

જાણુવા જેવી વાત એ છે કે નવા કરારમાં જુદે જુદે બે પ્રસંગે સમુદાય આજ પ્રમ પૂછતો માલૂમ પડે છે, એટલે ‘અમે શું કરીએ’ ? જ્યારે ત્રીપુરુષોને પોતાની પ્રેરકબુદ્ધિ મારે છે ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે આજ પ્રશ્ન તેઓના મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. હમણાં તો ચોહાન એટલો જ જવાબ આપી શક્યો કે ‘પસ્તાવો કરો.’ પરંતુ જ્યારે એજ પ્રશ્ન પચાસમાના દિવસે ફરીથી પૂછવામાં આવ્યો ત્યારે પીતર તેનો પૂરો જવાબ આપી શક્યો. વધસ્તંભ તથા ખાલી કબરના પ્રકાશમાં ઊભા રહીને તેણે કહ્યું, કે “પસ્તાવો કરો, અને ઈસુ ખ્રિસ્તને નામે તમારામાંનો દરેક બાપ્તિસ્મા પામે, કે તમારાં પાપનું નિવારણ થાય ; અને તમને પવિત્ર આત્માનું દાન મળશે. કેમકે તે વચન તમારે સાર, તમારાં ઊંઠરાંને સાર તથા જેઓ દૂર છે તેઓને સાર, એટલે આપણો દેવ પ્રભુ જેટલાંને પોતાની પાસે બોલાવશે તે સર્વેને સાર છે” (પ્રે. ફ. ૨ ; ૩૮, ૩૯). હજી પણ ગુંચવણમાં પડેલી દુનિયાના પ્રશ્નોનો ખ્રિસ્તી મંડળીનો જવાબ આ પ્રમાણે જ છે, અને જેઓ એ પ્રશ્ન પૂછે છે તે સર્વેને આપણે એજ કહેવાનું છે કે માર્ગ આ છે, તેમાં ચાલો.

માણસજાતનો ખ્રિસ્ત : ૩ ; ૨૩-૩૮

^{૨૩} ઈસુ પોતે [બોધ] કરવા લાગ્યો, ત્યારે તે આસરે ત્રીસ વર્ષનો હતો, અને (ધાર્મી પ્રમાણે) તે યુસફનો દીકરો હતો, જે હેલીના

[દીકરો], ^{૨૪} જે માત્થાતનો, જે લેવીના, જે મલખીના, જે યાનાઈના, જે યુસફનો, ^{૨૫} જે માતાથિયાસનો, જે આમોસનો, જે નાહુમનો, જે અસલીના, જે નાગાઈનો, ^{૨૬} જે માથનો, જે માતાથિયાસનો, જે સમઈનો, જે યોસેખનો, જે યોહાનો, ^{૨૭} જે યોઆનાનનો, જે રેસાનો, જે ઝરૂબબેલનો, જે શઆલ્તીએલનો, જે નેરીનો, ^{૨૮} જે મલખીનો, જે આદીનો, જે કોસામનો, જે અલમાદામનો, જે એરનો, ^{૨૯} જે યેશુનો, જે એલીએઝરનો, જે યેરીમનો, જે માત્થાતનો, જે લેવીનો, ^{૩૦} જે સીમિઓનો, જે યહુદાહનો, જે યુસફનો, જે યોનામનો, જે એલિયાકીમનો, ^{૩૧} જે મેલેઆનો, જે મેત્રાનો, જે માતાથાનો, જે નાથાનનો, જે દાઉદનો, ^{૩૨} જે યશાઈનો, જે આબેદનો, જે ઓઆઝનો, જે સલમોનનો, જે નાસોનનો, ^{૩૩} જે અમીનાદાબનો, જે અરનીનો, જે હેઝરોનનો, જે પેરેસનો, જે યહુદાહનો, ^{૩૪} જે યાકૂબનો, જે ઇસ્હાકનો, જે ઈબ્રાહીમનો, જે તેરાહનો, જે નાહોરનો, ^{૩૫} જે સરૂગનો, જે રેઉનો, જે પેલેગનો, જે એબેરનો, જે શેલાહનો, ^{૩૬} જે કાઇનાનનો, જે આર્ફક્સાદનો, જે શેમનો, જે તુહનો, જે લામેખનો, ^{૩૭} જે મથુસેલાહનો, જે હુનોખનો, જે યારેદનો, જે મહાલાલએલનો, જે કાઇનાનનો, ^{૩૮} જે અનોશનો, જે શેથનો, જે આદમનો, જે દેવનો [દીકરો હોતો].

આપણા પ્રભુના આમિસ્મા વિષે લોક જે વૃત્તાંત આપે છે તેમાં આ જાણવા જેવા શબ્દો મળે છે : “ સર્વ લોક આમિસ્મા પામી રહ્યા ત્યાર પછી ઈસુ પણ આમિસ્મા પામ્યો ” અર્થાત્ ઈશ્વરનો દીકરો અવતાર લે તેની યોજના કરવામાં તેના સંપૂર્ણ મનુષ્યત્વને અર્થે જેટલું કરવું જોઈએ તેમાંનું કંઈ પણ પાછું રાખવામાં આવ્યું નહિ. પરંતુ એટલામાં જ આપણા પ્રભુના આમિસ્માનું રહસ્ય રહેલું છે એમ નથી ; કેમકે આમિસ્માનો સંસ્કાર સાધારણ રીતે બિન-ચહુદીઓને માટે હતો. સાધારણ સંજોગોમાં કોઈ પણ ચહુદી આવી ક્રિયામાં ભાગ લે નહિ. અન્ય ધર્મોઓમાંથી જેઓ ચહુદી ધર્મ સ્વીકારતા હતા તેઓને માટે આ સંસ્કાર ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. વળી યોહાનના ઉપદેશની કેટલી બધી અસર થઈ હતી તે એ પરથી જાણાય છે કે તે વડે ચહુદીઓ એટલો બધો પસ્તાવો કરતા કે તેઓ બિનચહુદીનું સ્થાન સ્વીકારવા અને જે ઈશ્વરને તેઓ આજ્ઞાંકિત રહ્યા ન હતા તેની સાથેના નવા કરારમાં પ્રવેશ કરવા બિનચહુદીઓને માટે જે બારણું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું તેજ બારણામાં થઈને જવા રાજ થતા હતાં. એ તરફ જોઈએ છીએ ત્યારે ઈસુ ખ્રિસ્તનાં કૃત્યનું રહસ્ય વધારે સ્પષ્ટતાથી દીપી નીકળે છે. જેઓ પાપી હતાં અને ઈશ્વરની કૃપા સંબંધી

પારકાં હતાં તેઓની હરોળમાં ઈસુ પોતાને મૂકે છે, અને એમ કરવાનો તેનો હેતુ તેમને ‘બાપને ઘેર’ દોરી જવાનો હતો. એ પ્રમાણે બાપ્તિસ્મા સ્વીકારવાથી ઈસુ ખ્રિસ્તે પ્રકટ કર્યું કે હું સઘળી માણસજાતનો ખ્રિસ્ત છું.

વળી લુક પોતાની સુવાર્તામાં આપણા પ્રભુની જે વંશાવળી આપે છે તેનો અભ્યાસ કરીએ છીએ ત્યારે આજ અસર આપણા મન ઉપર વધારે થાય છે. માત્રી પોતાની સુવાર્તામાં જે વંશાવળી આપે છે (માત્રી ૧; ૨-૧૭) તેનો અભ્યાસ કરતી વખતે એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો હતો કે માત્રી યુસફદ્વારે આપણા પ્રભુની વંશાવળી શા માટે ગણે છે? કેમકે માત્રી પોતે જ ત્યાર પછી જણાવે છે કે દેહ પ્રમાણે યુસફ તેનો બાપ ન હતો. લુક પણ યોહાન્નાથી ખુલાસો કરે છે કે યુસફ માત્ર આપણા પ્રભુનો કહેવાનો બાપ હતો (કલમ ૨૪). આ બે વંશાવળીમાં ઘણો તફાવત જોવામાં આવે છે. દાવિદ તથા ઈસુની વચ્ચે માત્રી કેવળ ૨૬ પેઢી ગણાવે છે, ત્યારે લુક ૪૧ પેઢી ગણાવે છે. વળી જ્યારે આદમથી દાવિદ સુધી બંને વંશાવળી એકંદરે મળતી આવે છે ત્યારે તે પછી બે જ નામ એવાં છે કે જે બંનેમાં મળે છે, એટલે શઆલીએલ તથા ઝરૂબાબેલ.

ખરી વાત એ છે કે યહુદી વંશાવળીઓ ઘણી વાર અચોક્કસ હતી, અને તેઓનો ઇતિહાસ વાંચીએ છીએ ત્યારે તેમાં આપણને નવાઈ લાગતી નથી. વળી તેઓ ઘણું કરીને દસ્તાવેજ પર નહિ પણ લોકવાયકા પર આધારભૂત હતી. માત્રી તથા લુકની વંશાવળીઓમાં જે તફાવત છે તે મને તે ખુલાસો આપીને પણ દૂર થઈ શકે નહિ. વળી એમ કરવાની કશી જરૂર નથી; પરંતુ તે બંને લખવાનો જે ખાસ ધાર્મિક હેતુ હતો એજ જાણવાની જરૂર છે. કેમકે એ બંને લખવાના હેતુ જુદા જુદા હતા. આપણે માત્રીના ખુલાસામાં જોઈ ગયા તેમ માત્રી યરૂશાલેમની મંડળીને માટે લખે છે. વચનદત્ત મસીહ તરીકે ઈસુ ખ્રિસ્તને દર્શાવવાનો તેનો મુખ્ય હેતુ હતો, અને તેણે જે વંશાવળી રચી છે અને જૂના કરારમાંથી જે શાસ્ત્રવાક્ય ઉતારેલાં છે એ બધાં એ હેતુને અનુસરતાં છે. બીજી તરફ જોઈએ તો લુક ગ્રીક હતો અને તે ગ્રીકોને માટે લખતો હતો; વળી જે દલીલો માત્રી તથા તેના વાચકો પર અસર કરે તે દલીલો લુક તથા તેના વાચકો પર ઓછી અસર કરે એ સ્વાભાવિક હતું. ઈસુ ખ્રિસ્ત યહુદીઓની સાથે કેવો સંબંધ રાખે છે એ વાત લુકને મહત્વની લાગતી ન હતી; તેને જે બાબત સૌથી મહત્વની લાગતી હતી તે એ કે ઈસુ ખ્રિસ્ત સમસ્ત માણસજાતની સાથે કેવો સંબંધ રાખે છે. આ કારણથી આપણા પ્રભુની વંશાવળી મણતમાં તે દાવિદથી નહિ અને ઈઝાહીમથીએ નહિ પણ આદમ જે માણસજાતનો પ્રથમ પિતા હતો તેનાથી તેની શરૂઆત કરે છે. એ પરથી આપણને એવું શિખવવામાં આવે છે કે આપણે બે રીતે ઈશ્વરનાં છોકરાં થયાં છીએ; એટલે કુદરતથી

તથા કૃપાથી ; અથવા જન્મથી તથા નવા જન્મથી. કેમકે જો આદમ ઈશ્વરનો દીકરો હતો તો આપણે બધાં ઈશ્વરનાં છોકરાં છીએ. કેમકે આપણે બધાં આદમનાં છોકરાં છીએ. આપણા માનવી સ્વભાવમાં એ તરવો છે : એક દૈવી અને એક માનવી ; પાપ તથા મરણને આધીન થવાનો સંભવ છે, એટલું જ નહિ પણ પવિત્ર જીવન ગાળવાની પણ અમુક શક્તિ છે. વળી દૈવી પ્રતિમા પ્રમાણે આપણી પુનરુત્પત્તિ કરવા તથા આપણું ગૂંમ થએલું જ્યેષ્ઠપણું આપણને પાછું અપાવવા તારનાર આવ્યો હતો.

ફાંટાતા રસ્તા આગળ : ૪ ; ૧-૧૩

ઈસુ પવિત્ર આત્માથી ભરપૂર થઇને યરદનથી પાછો ફર્યો, ન આળીસ ફહાસા સુધી આત્માથી અહીંતહીં રાતમાં દોરવાયો. ^૧ તે [ફરમિયાન] શેતાનથી તેનું પરીક્ષણ થતું. તે દિવસોમાં તેણે કંઈ ખાધું નહિ, ને તે પૂરા થયા પછી તે ભૂખ્યો થયો. ^૨ શેતાને તેને કહ્યું, કે જો તું દેવનો દીકરો હોય તો આ પથ્થરને આજ્ઞા કર, કે તે રોટલો થાય. ^૩ ઇસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે એમ લખેલું છે, કે માણસ એકલી રોટલીથી નહિ જીવશે. ^૪ પછી તે તેને ઊંચી જગાએ લઇ ગયો, અને એક પળમાં જગતનાં સઘળાં રાજ્ય તેને દેખાડ્યાં. ^૫ શેતાને તેને કહ્યું, કે આ બધાંનો અધિકાર તથા મહિમા હું તને આપીશ; કેમકે એ મારે સ્વાધીન કરેલું છે; અને જેને હું આપવા ચાહું તેને હું આપું છું. ^૬ મારે જો તું મારી આગળ [પડીને] ભજન કરશે તો તે સઘળું તારું થશે. ^૭ ઇસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે એમ લખેલું છે, કે તારે તારા દેવ પ્રભુનું ભજન કરવું, ન એકલા તેની જ સેવા કરવી. ^૮ પછી તે તેને યરૂશાલેમ લઇ ગયો, ને મંદિરના બૂરજ પર તેને ઊભો રાખીને તેણે તેને કહ્યું, કે જો તું દેવનો દીકરો હોય તો અહીંથી હેઠળ પડ; ^૯ કેમકે લખેલું છે, કે

તે પોતાના ફૂતોને તારા સંભાળી આજ્ઞા કરશે,

કે તેઓ તારે રક્ષણ કરે ;

^{૧૧} અને

તેઓ પોતાના હાથ પર તને ધરી લેશે,

રખેને તારો પગ પથ્થર પર અફળાય.

^{૧૨} ઇસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે એમ કહેલું છે,

કે તારે તારા દેવનું પરીક્ષણ ન કરવું.

^{૧૩} પછી શેતાન સર્વ પરીક્ષણ પૂરું કરીને કંઈક સુદત સુધી તેની

પાસેથી ગયો.

ભુઓ માત્રી ૪; ૧-૧૧ અને માર્ક ૧૨; ૧૩નો ખુલાસો. આ પ્રકરણ-માંની હકીકત મૂળે ઈસુ ખ્રિસ્ત તરફથી મળી હશે. રૂપાંતરના પહાડ પર તેની સાથે ત્રણ માણસો હતા. ગેથસેમાને વાડીમાં જ્યારે તે કપ્તાઓ હતા ત્યારે પણ તેની સાથે ત્રણ માણસો હતા, પરંતુ તે અરણ્યમાં એકલો હતો, તેથી આ વાર્તા એકલા પોતા સિવાય બીજું કોઈ જણાવી શકે નહિ. માત્રી તથા માર્કના ખુલાસામાં મેં આ પ્રકરણનો ખુલાસો વિગતવાર આપ્યો છે, માટે અહીં આગળ તેમાંના પાઠ સંક્ષેપમાં જણાવવાની જ જરૂર છે.

૧. પહેલું પરીક્ષણ શારીરિક ઇચ્છાને આધીન થવાનું હતું, અને તેનો હેતુ ઈશ્વર પર તેનો જે વિશ્વાસ હતો તેને નાબૂદ કરવાનો હતો. પરંતુ એસાવે લાલ શાકને માટે પોતાનું જ્યેષ્ઠપણું વેચી દીધું તેમ કરવાની ઈશ્વરના દીકરાએ તો ના પાડી. તેણે તિરસ્કાર સહિત આ પરીક્ષણ ધક્કેલી મૂક્યું, અને પાવત્ર શાસ્ત્રના શબ્દોમાં જવાબ આપ્યો (પુનર્નિયમ ૮; ૩). એ પ્રમાણે તે આપણને નમૂનો તથા દોરવણી આપે છે.

૨. બીજું પરીક્ષણ ઉમેદને આધીન થવાનું હતું. માણસનો તારનાર શા કારણથી આવ્યો છે એ શેતાન જાણતો હતો. તે મસ્તીહ હતો, અને આ દુનિયાનાં રાજ્યોને પોતાનાં કરી લેવા માટે આવ્યો હતો. એ હેતુને બર લાવવા માટે ઈસુ ખ્રિસ્ત દુનિયાર્થ પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરે એવું તેને પરીક્ષણ થયું. ફરીથી આપણા પ્રભુએ શાસ્ત્રના શબ્દોમાં જવાબ આપ્યો (પુનર્નિયમ ૬; ૧૩), અને એ જવાબ પરથી આપણને એવું શીખવાનું મળે છે કે ઈશ્વરનો મહિમા કરવો એજ માણસનો મુખ્યાર્થ છે: “કેમકે જો માણસ આખું જગત મેળવે, અને પોતાના જીવની હાનિ પામે, તો તેને શા લાભ થશે?”

૩. ત્રીજું પરીક્ષણ આત્મિક અભિમાનને આધીન થવાનું હતું, વળી પોતાની વાતના સમર્થનમાં શેતાન પોતે શાસ્ત્રનો ઉપયોગ કરે છે; તથાપિ તે ખોટી રીતે કરે છે. આ વચન તો (ગી. શા. ૯૧; ૧) “પરાતપરના ગુપ્તસ્થાનમાં જે વસે છે” તેને આપવામાં આવેલું છે, એટલે જેઓનો માર્ગ ઈશ્વરનો છે તેઓની જ રક્ષા કરવાનું વચન આપવામાં આવેલું છે. પહેલા પરીક્ષણમાં ઈશ્વર પર ઈસુનો જે વિશ્વાસ હતો તેની શેતાને કસોટી કરી, પણ તે ડગાવી શક્યો નહિ. અહીં આગળ તે એવા પ્રયત્ન કરે છે કે ઈસુ ઈશ્વર પર હદ ઉપરાંતનો વિશ્વાસ કરે. તેમાં પણ તે નિષ્ફળ જાય છે. પોતાના જવાબમાં ઈસુ જે શાસ્ત્રવચનનો ઉપયોગ કરે છે તે એવું શીખવે છે કે વિના કારણે ઈશ્વરના પ્રેમ તથા સામર્થ્યની કસોટી કરવી તે પાપ છે (પુનર્નિયમ ૬; ૧૬).

આ પ્રકરણનો અભ્યાસ પૂરો કરતાં તેમાં જે ત્રણ સામાન્ય પાઠ શિખવવામાં આવે છે તે પર આપણે ધ્યાન આપીએ.

(અ) ત્રણે પરીક્ષણો આપણા પ્રભુના કામ સાથે નિકટનો સંબંધ રાખે છે. યહુદીઓ ચિહ્નના શોખીન હતા, અને તેઓ એવું માનતા હતા કે મસીહ આવશે ત્યારે પોતાના અખત્યારની ખાતરી આપવા તે ચિહ્ન દેખાડશે. હવે પોતાની સેવા દરમિયાન આપણા પ્રભુએ ધણી ચમત્કાર કર્યા હતા, પરંતુ તેમાંનો એક પણ પોતામાં ચામત્કારિક કામ કરવાની શક્તિ છે એવું સાબિત કરવાના હેતુથી તેણે કર્યો ન હતો. તેના બધા જ ચમત્કારો સેવારૂપી હતા અને જનદુર્ઘ કામમાં તથા ઇસુના ચમત્કારોમાં જે તફાવત રહેલો છે તે એ પરથી જ માલુમ પડે છે. વળી જેવી રીતે આ પરીક્ષણો આપણા પ્રભુની ફરજ સાથે સંબંધ રાખતાં હતાં તેવી રીતે આપણાં પરીક્ષણો પણ આપણી ફરજ સાથે સંબંધ રાખે છે.

(બ) જાણુવા જેવી બાબત એ છે કે ત્રણે પરીક્ષણ વખતે આપણો પ્રભુ પવિત્ર શાસ્ત્રના શબ્દો લઈને શેતાનની સામે થયો. ઈશ્વરનું વચન તે આત્માની તરવાર છે. આ તરવાર ઇસુ ખ્રિસ્ત કેટલી બધી અસરકારક રીતે વાપરતો હતો તે જોઈને ગોસ્થાથની તરવાર સંબંધી દાઝિદે કહ્યું હતું તેમ આપણને કહેવાનું મન થાય છે કે “એના જેવી એકે નથી ; એ મને આપ.”

(ક) છેવટે આપણો પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત પોતાનાં પરીક્ષણ પર પૂરી રીતે વિજયી થયો એ જાણીને આપણને આનંદ થાય છે. તે આપણો મોટો પ્રમુખ્ય યાજ્ઞ છે. આ મોટો હોદ્દો તેને શા આધારે આપવામાં આવ્યો છે તે “હેબ્રીઓને” લખેલા પત્રમાં જણાવેલું છે ; વળી એ હોદ્દાનો હક આજ ખીના પર આધાર રાખે છે : “કેમકે આપણી નિર્બળતા પર જેને દયા આવી શકે નહિ એવો નહિ, પણ સર્વ વાતે જે આપણી પેઠે પરીક્ષણ પામેલો છતાં નિષ્પાપ રહ્યો એવો આપણો પ્રમુખ્ય યાજ્ઞ છે” (હેબ્રી. ૪ ; ૧૫). અહીં આગળ વિશેષ જાણુવા જેવા એ શબ્દ છે, એટલે “નિષ્પાપ રહ્યો.” એ શબ્દો ન હોય તો “દયા પામવાને, તથા અગત્યને પ્રસંગે સહાયને સારૂ કૃપા પ્રાપ્ત કરવાને, આપણે હિંમતથી કૃપાસનની પાસે” આવી શકીએ નહિ.

ભાગ ત્રીજો
ગાંધીજીમાં ઇસુ ખ્રિસ્તની સેવા

ગાલીલમાં ઈસુ ખ્રિસ્તની સેવા : ૪ ; ૧૪—૯ ; ૫૦.

નાઝારેથમાં આપણા પ્રભુએ કરેલું પહેલું ભાષણ : ૪ ; ૧૪—૩૦

^{૧૪} ઈસુ આત્માને પરાક્રમે ગાલીલમાં પાછો આવ્યો ; અને તેના સંબંધીની ચર્ચા આસપાસના આખા પ્રદેશમાં ફેલાઈ ગઈ. ^{૧૫} તે તેઓનાં સભાસ્થાનોમાં બોધ કરતો, અને સઘળાંથી તે માન પામતો.

^{૧૬} નાઝારેથ જ્યાં તે ઉછર્યો હતો ત્યાં તે આવ્યો, અને પોતાની રીત પ્રમાણે વિશ્રામવારે સભાસ્થાનમાં જઈને તે વાંચવા સાડ ઊભો થયો. ^{૧૭} યશાયાહુ પ્રબોધકનું પુસ્તક તેને આપવામાં આવ્યું. તેણે તે ઉઘાડીને, જ્યાં નીચે પ્રમાણે લખેલું છે તે જગા કાઢી, કે

^{૧૮} પ્રભુનો આત્મા મારા પર છે,
કેમકે દરિદ્રીઓ આગળ સુવાર્તા પ્રગટ કરવા
સાડ તેણે મારો અભિષેક કર્યો છે ;
બંદીવાનોને છૂટકો
તથા આંધળાઓને દૃષ્ટિ પામવાનું જાહેર કરવા,
ધાયલ થએલાઓને છોડાવવા,

^{૧૯} તથા પ્રભુનું માન્ય વરસ પ્રગટ કરવા સાડ
તેણે મને મોકલ્યો છે.

^{૨૦} તેણે પુસ્તક બંધ કર્યું, અને સેવકને પાછું આપીને તે બેસી ગયો ; અને સભામાં સહુની નજર તેના પર ઠરી રહી હતી. ^{૨૧} તે તેઓને કહેવા લાગ્યો, કે આજ આ ધર્મલેખ તમારા સાંભળતાં પૂરો થયો છે. ^{૨૨} બધાએ તેને વિષે સાક્ષી આપી, અને તેના મોંમાંથી જે કૃપાની વાતો નીકળી તેથી તેઓએ અચરત થઈને કહ્યું, કે શું એ યુસફનો દીકરો નથી ? ^{૨૩} તેણે તેઓને કહ્યું, કે આ કહેવત તમે નિશ્ચે મને કહેશો, કે વૈદ, તું પોતાને સાજો કર ; કાપરનાહુમમાં કરેલાં જે જે કામો વિષે અમે સાંભળ્યું છે તેવાં કામો અહીં તારા પોતાના વતનમાં પણ કર. ^{૨૪} તેણે કહ્યું, કે હું તમને ખચીત કહું છું, કે કોઈ પ્રબોધક પોતાના વતનમાં માન્ય થતો નથી. ^{૨૫} પણ હું તમને સારું કહું છું, કે એલીયાહુના સમયમાં સાડાત્રણ વરસ સુધી આકાશ બંધ રહ્યું, અને આખા દેશમાં ભારે દુકાળ પડ્યો, તે વખતે ઇસ્રાએલમાં ધણી વિધવાઓ હતી ; ^{૨૬} અને એલીયાહુને તેઓમાંની કેમને ત્યાં નહિ, પણ સિદોનના સારફાથમાં એક વિધવા હતી તેને ત્યાં મોકલવામાં આવ્યો

હતો. ૨૦ વળી એલીશા પ્રબોધકના જમાનામાં ઇસ્રાએલ દેશમાં ઘણા કોઠિયા હતા; પણ સુરિયાના નાઅમાન સિવાય તેઓમાંનો કોઈ શુદ્ધ ક્ષત્રિયો ન હતો. ૨૧ એ વાત સાંભળીને સભામાંના સઘળા કોઠિયા ભારાયા; ૨૨ અને તેઓએ ઊઠીને તેને શહેર બહાર કાઢી મૂક્યો, અને તેને હેઠળ પાડી નાખવા સાડ જે પહાડ પર તેઓનું શહેર બાંધેલું હતું તેની કોરે તેઓ તેને લઇ ગયા. ૩૦ પણ તે તેઓની વચમાં થઇને આવ્યો ગયો.

પોતાની જાહેર સેવા દરમિયાન આપણા પ્રભુએ નાઝારેથની જે સૌથી પહેલી સુલાકાત લીધી તે વિષે આ વાર્તા છે. માત્રી ૧૩; ૫૪-૫૮ તથા માર્ક ૬; ૧-૬ પરથી માલૂમ પડે છે કે ઈસુ ખ્રિસ્તની જાહેર સેવાના બીજા વર્ષમાં આ સુલાકાત થઈ હતી; તો પછી લોક પોતાની સુવાર્તાની શરૂઆતમાં તેનું વર્ણન કરે છે તેનું શું કારણ હશે? ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના સંકાળિકાને કેવો દેખાતો હતો એ બતાવવાનો માત્રી તેમજ લુકનો પણ ધરિદો હતો (જુઓ માત્રી ૮; ૧-૧૭નો ખુલાસો); તે પ્રમાણે પોતાના મનમાં જે યોજના હતી તે પ્રમાણે લોક પોતાના સાહિત્યની વ્યવસ્થા કરેલી જણાય છે. આ કારણથી આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત વિષેની બીના તથા તેનાં વચન કાળાનુક્રમે ગોઠવવામાં આવેલાં નથી. લોક મિન્યહુદી સુવાર્તિક હતા, અને પાઉલ જે મિન્યહુદીઓનો મોટો પ્રેરિત હતો તેનો તે શિષ્ય હતો. વળી આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તની કૃપા જ પાઉલના શિક્ષણનો મુદ્દો હતો. જાણવા જેવી બાબત છે, કે “આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તની કૃપા” એવા શબ્દો માત્રી તથા માર્કની સુવાર્તામાં કોઈ જગ્યાએ વાંચવામાં આવતા નથી; વળી તે ચોથી સુવાર્તામાં માત્ર પ્રસ્તાવનામાં વાંચવામાં આવે છે, પરંતુ આ સુવાર્તામાં આઠ વાર અને “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”માં સત્તર વાર તે વાંચવામાં આવે છે. એ પરથી લોકના મન ઉપર પાઉલની કેવી અસર થઈ હતી એ જોઈ શકાય છે. ઈસુ ખ્રિસ્તની કૃપા એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં લોક પોતાના શિક્ષક પાઉલનું અનુકરણ કરે છે. વળી જે બીનાવડે લોક ઈસુ ખ્રિસ્તની જાહેર સેવા વિષેનું પોતાનું વૃત્તાંત શરૂ કરે છે તે બીના આ કૃપાના આકર્ષક દાખલારૂપ છે; કેમકે તેના સંબંધમાં આપણે વાંચીએ છીએ, કે “બધાંએ તેને વિષે સાક્ષી આપી, અને તેના મોંમાંથી જે કૃપાની વાતો નીકળી તેથી તેઓ અચરત થયા” (કલમ ૨૨).

આપણા પ્રભુએ નાઝારેથની સુલાકાત લેતાં વિલંબ કર્યો હતો તેનું કારણ એજ હશે કે ત્યાં આગળ મારા સમાચારનો સ્વીકાર થવાનો સંભવ ઓછો છે એવું તે જાણતો હતો; કેમકે તે કહેતો હતો, કે “કોઈ પ્રબોધક પોતાના વતનમાં માન્ય નથી.” એટલુંજ નહિ પણ નાઝારેથના લોકો અણસુધરેલા

હતા (સરખાવો ચોહાન ૧ ; ૪૬), અને પોતાનાં સગાં પણ તેની કીર્તિ વિષે તેના પર અદેખાઈ રાખતાં હતાં અને તેના દાવાનો અસ્વીકાર કરતાં હતાં (સરખાવો માર્ક ૩ ; ૨૧. ચોહાન ૭ ; ૫). વળી તેને કદાપિ એવો વિચાર પણ આવ્યો હોય કે મારાં કામવડે બીજે ઠેકાણે મારા અધિકાર વિષે સાબિતી આપીશ ત્યાર પછી નાઝારેથમાં મારો સ્વીકાર થવાનો વધારે સંભવ છે. પરંતુ નાઝારેથમાં આવ્યા પછી તેને ખચર પડી કે આ લોકો વિષે મને જે દહેશત લાગતી હતી તે સકારણુ હતી. શહેરના લોકો તેની કીર્તિ સંબંધી તેના પર અદેખાઈ રાખતા હતા (સરખાવો માત્થી ૧૩ ; ૫૪-૫૭. માર્ક ૬ ; ૨, ૩). તેઓ તેની માતાને, યુસફને તથા તેનાં ભાઈએનોને ઓળખતાં હતાં અને ટીકા કરવા તત્પર રહેતાં હતાં. પરંતુ તેઓ તેના પ્રત્યે જે વલણ રાખતાં હતાં તે વલણ એક જ વિચારને અનુસરતું ન હતું; કેમકે જોકે તેના ચમત્કારો પર શક લાવવાની તેઓની તો મરજ હતી છતાં તે ચમત્કારો તેણે નાઝારેથમાં નહિ પણ કાપરનાહુમમાં કર્યા હતા એથી તેઓને ખોટું લાગ્યું હતું (કલમ ૨૩). સાખ્યાથને દિવસે તે પોતાની રીત પ્રમાણે સભાસ્થાનમાં હાજર થયો, અને સભાસ્થાનના રિવાજ પ્રમાણે તેને ઉપદેશ કરવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું (જુઓ માત્થી ૪ ; ૨૩-૨૫નો ખુલાસો). વરસના દરેક સાખ્યાથને માટે પવિત્ર શાસ્ત્રમાંથી બખ્ખે શાસ્ત્રપાઠ દરાવવામાં આવેલા હતા : એક નિયમશાસ્ત્રમાંથી અને બીજે પ્રબોધકોમાંથી (સરખાવો પ્રે. ફ. ૧૩ ; ૧૫); અને આ પ્રસંગે પ્રબોધકોમાંથી લીધેલો પાઠ યશયાહના પુસ્તકનો હતો. આ પાઠ તેણે બિલા રહીને વાંચી સંભળાવ્યો, અને આધારવાક્ય પસંદ કર્યા પછી તે બેઠો અને તેનો ખુલાસો કરવા લાગ્યો. આ આધારવચન અતિ કૃપાવંત હતું (યશા. ૬૧ ; ૧, ૨ : ૫૮ ; ૬), અને તે વાંચી સંભળાવતી વખતે તેની કૃપાવંત વાણી શ્રોતાજનોને આકર્ષક લાગી. પવિત્ર ઓળાઉં બંધ કરીને તે જેવો બોલવા લાગ્યો કે તરત જ સભામાંના સૌની નજર તેના પર ફરી રહી. તે તેઓને કહેવા લાગ્યો, કે “આજ આ ધર્મલેખ તમારા સાંભળતાં પૂરો થયો છે.” તે ‘પ્રભુનું માન્ય વર્ષ’ પ્રગટ કરવા સાફ આવ્યો હતો. યહુદીઓમાં દર પચાસમું વર્ષ જ્યુબિલીનું વર્ષ ગણવામાં આવતું હતું, સઘળું દેવું રદ કરવામાં આવતું હતું, ગીરે મૂકેલી સઘળા મિલકત તેના અસલ માલિકને પાછી સોંપવામાં આવતી હતી, અને જેઓને લેણુદારનું લેણું વસુલ કરવાને માટે ગુલામગીરીમાં વેચવામાં આવ્યા હોય તે સર્વને છૂટા કરવામાં આવતા હતા. ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના શ્રોતાઓને અહીં જણાવે છે કે આ તો તમારું આત્મિક જ્યુબિલીનું વર્ષ છે, મારે તમને આવા જ આશીર્વાદ આપવાના છે : તમારાં સઘળાં પાપની માફી આપવાને, પાપ કરીને તમે જેટલું ગુમાવ્યું હોય તે સઘળું તમને પાછું આપવાને, તેમજ ઈશ્વરનાં છોકરાં તરીકે તમારી મહિમાવાન મુક્તિ તમને પાછી

આપવાને હું આ દુનિયામાં આવ્યો છું. અમુક વખત સુધી તેઓ ત્યાં ને ત્યાં ઠરી ગયા, પરંતુ થોડી વારમાં તેઓ પર જે સારી અસર થઈ હતી, તેમની જવા લાગી. તેઓ અખડવા લાગ્યા કે ‘ શું આ યુસફનો દીકરો નથી ? ’ વાતાવરણમાં ફેરફાર થયો છે એમ ઇસુએ જાણ્યું ત્યારે તેણે તેઓને એક કેમળ પરંતુ ગંભીર ચેતવણી આપી. તેણે તેઓને કહ્યું કે માણસો જ્યારે પોતાના ખારણા આગળથી અમુક આશીર્વાદને ધકેલી મૂકે છે ત્યારે ઘણી વાર એવું બને છે કે જેઓ તેનો સ્વીકાર કરવા રાજી હોય તેઓના હાથમાં તે જાય છે, કેમકે પુરાતન વખતમાં એવું બે વાર બન્યું હતું. ઇસાએલ મૂર્તિપૂજનને વળગી રહેતો હતો ત્યારે તેઓને પડતા મૂકીને સિદોનના સારફાથમાંથી એક બિનયહુદી વિધવાની સેવા કરવા માટે યહોવાહે એલીયાહને મોકલ્યો (૧ રાજ. ૧૮ ; ૮-૨૪) ; વળી એલીશાના વખતમાં પણ ઇસાએલમાં કેઢીઆ પુષ્કળ હતા, છતાં તેઓને પડતા મૂકીને એલીશાએ સીરીઆના નાઅમાનને સાગ્ને કર્યો (૨ રાજ. ૫). તે વખતે એમ થયું હતું, અને હમણાં એમ જ થવાનો સંભવ છે એમ ઇસુએ તેઓને કહ્યું.

પરંતુ આવાં વચન સાંભળવાં પડે એ તેઓથી સહન થઈ શક્યું નહિ. ઇસાએલીઓના કરતાં બિનઇસાએલીઓને પસંદ કરવામાં આવે એવો સંભવ છે એમ તેઓનાં શાસ્ત્રમાં લખેલું હતું, છતાં એ વિચાર તેઓને અસહ્ય લાગ્યો ; વળી આવા મહાન પ્રબોધકોની સાથે ઇસુ ખ્રિસ્ત પોતાને સરખામણીમાં મૂકે એ પણ તેઓને દુર્ભાષણ જેવું જ લાગતું હતું. થોડી જ વારમાં સલાસ્થાનમાં તોફાન શરૂ થયું. તેઓએ તેને શહેરમાંથી હાંકી કાઢ્યો. શરૂઆતમાં તો તેને કરાડા પરથી નાખી દઈને મારી નાખવાનો તેઓનો ઈરાદો હતો, પરંતુ તેના હાવભાવમાં કંઈક એવું હતું કે તે જોઈ તેઓને બીક લાગી ; તેથી છેવટે તેઓએ તેને જવા દીધો. આ પ્રમાણે “ તે પોતાનાંની પાસે આવ્યો, પણ પોતાના [લોકો]એ તેનો સ્વીકાર કર્યો નહિ,” અને આપણે પોતાના હૃદયમાં તેમને દૂષિત ઠરાવીએ છીએ ; પરંતુ આપણે જ તેનો અસ્વીકાર કરીએ તો બિલકુલ તેઓ આપણને વધારે વાજબીપણે દૂષિત ઠરાવી શકે ; કેમકે તેઓના કરતાં આપણે વધુ જાણીએ છીએ, અને તેના પર વિશ્વાસ કરવાનું વિશેષ સ્પષ્ટ તેડું પામ્યા છીએ.

કાપરનાહુમમાં એક સાબ્બાથનો દિવસ : ૪ ; ૩૧-૪૪

^{૩૧} તે ગાલીલના કાપરનાહુમ નામે શહેરમાં આવ્યો. વિશ્રામ-વારે તે તેઓને બોધ કરતો હતો, ^{૩૨} અને તેઓ તેના બોધથી અચરત થયા, કેમકે તેનું બોલવું અધિકારયુક્ત હતું. ^{૩૩} સલાસ્થાનમાં અશુદ્ધ ભૂત વળગેલો એક માણસ હતો ; તેણે મોટે ધોરે બૂમ પાડીને કહ્યું,

કે અરે, ઈસુ નાચારી, તારે ને અમારે શું છે ? શું તું અમારો નાશ કરેલા આવ્યો છે ? તું કોણ છે તે હું જાણું છું, એટલે દેવનો પવિત્ર. ^{૩૫} ઇસુએ તેને ધમકાવીને કહ્યું, કે જાનો રહે, ને તેનામાંથી નીકળ. ભૂત તેને લોકોની વચમાં પાડી નાખીને તેને કંઈ પણ લોકસાન કર્યા વિના તેમાંથી નીકળ્યું. ^{૩૬} તેથી બધા અચરતી પામ્યા. તેઓએ માંહોમાંહે કહ્યું, કે આ તે કેવું વચન છે ! કેમકે તે અધિકારથી તથા પરાક્રમથી અશુદ્ધ આત્માઓને હુકમ કરે છે, એટલે તેઓ નીકળી જાય છે. ^{૩૭} આસપાસના પ્રદેશની સર્વ જગ્યાએ તેને વિષે ચર્ચા ફેલાઈ ગઈ.

^{૩૮} સભાસ્થાનમાંથી નીકળીને તે સીમોનને ઘેર ગયો. સીમોનની સાસુને સખત તાવ આવતો હતો, ને તેના હકમાં તેઓએ તેને વિનંતી કરી. ^{૩૯} તેણે તેની પાસે ઊભા રહીને તાવને ધમકાવ્યો, એટલે તેનો તાવ ઊતરી ગયો ; અને તરત ઊઠીને તે તેઓની સરભરા કરવા લાગી.

^{૪૦} સરજ આથમતી વખતે જેઓને ત્યાં નાના પ્રકારના રોગથી પીડાતાં માણસો હતાં તેઓ તેમને તેની પાસે લાવ્યા ; અને તેણે તેઓમાંના દરેક પર હાથ મૂકીને તેઓને સાજાં કર્યાં. ^{૪૧} ઘણાંઓમાંથી ભૂતો પણ નીકળ્યાં, તેઓ ધાંટો પાડીને કહેતાં હતાં, કે તું દેવનો દીકરો છે. તેણે તેઓને ધમકાવ્યાં, અને બોલવા દીધાં નહિ, કેમકે તેઓ જાણતાં હતાં કે તે તો ખ્રિસ્ત છે.

^{૪૨} હહાડો ઊઘ્યો ત્યારે તે ત્યાંથી નીકળીને ઉજ્જર ઠેકાણે ગયો ; અને લોકો તેની શોધ કરતા કરતા તેની પાસે આવ્યા, અને તે તેઓની પાસેથી જાય નહિ માટે તેઓએ તેને અટકાવવા યત્ન કર્યો. ^{૪૩} પણ તેણે તેઓને કહ્યું, કે મારે ખીજાં શહેરોમાં પણ દેવના રાજ્યની સુવાર્તા પ્રગટ કરવી જોઈએ, કેમકે એ સાડ મને મોકલવામાં આવ્યો છે.

^{૪૪} આ પ્રમાણે ગાલીલનાં સભાસ્થાનોમાં તે વાત પ્રગટ કરતો ફર્યો.

ભૂતવળગેલાને સાજો કરવા વિષે (કલમ ૩૩-૩૭), માર્ક ૧ ; ૧-૨૮નો ખુલાસો જુઓ, કલમ ૩૮-૪૧ વિષે માત્રી ૮ ; ૧૪-૧૭ સુધીનો ખુલાસો જુઓ અને કલમ ૪૨-૪૪ વિષે માર્ક ૧ ; ૩૫-૩૬ નો ખુલાસો જુઓ. કલમ ૪૪માં લખ્યું છે, કે “ આ પ્રમાણે ગાલીલનાં સભાસ્થાનોમાં તે વાત પ્રગટ કરતો ફર્યો.” પરંતુ ત્યાં આગળ સૌથી સારા હસ્તલેખો પ્રમાણે ગાલીલના બહામાં યુદીઆ વાંચવું જોઈએ. જો એમ હોય તો એક બાબતમાં યોહાનના વૃત્તાંતને લોકોને ટેકા મળે છે, એટલે આપણે પ્રભુ માત્ર ગાલીલમાં સેવા કરતો હતો એમ નહિ પણ તે યરૂશાલેમની મુલાકાત પણ વખતોવખત લેતો હતો.

અહીં આગળ “લુકની સુવાર્તા”ની શરૂઆતમાં આપણે પ્રભુ સાધારણ રીતે સાબ્યાથ કેવી રીતે પાળતો હતો એ વિષેનો એક દાખલો મળે છે. એ જમાનામાં કાપરનાહુમ વેપારનું મોટું મથક હતું, અને પોતાની સેવાને અર્થે આપણા પ્રભુએ પહેલેથી જ પોતાના મુખ્ય સ્થળ તરીકે તેની પસંદગી કરીધી. અહીં આગળ સાબ્યાથના એકાદ દિવસનું જે વૃત્તાંત આપવામાં આવ્યું છે, તેમાં ઈસુ ખ્રિસ્ત જુદી જુદી ચાર જગાએ કામ કરતો માલૂમ પડે છે :

૧. સવારમાં તે કાપરનાહુમના સભાસ્થાનમાં માલૂમ પડે છે. આ સભાસ્થાનની હકીકત રસિક છે. એક ગિનયહુદીએ તે બંધાવી આપ્યું હતું અને તેના અધિકારીઓમાંનો એક યાએરસ હતો. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત નિયમિત રીતે જાહેર ભજનસેવામાં હાજર થતો હતો અને તે પ્રમાણે તેના અનુયાયીઓએ પણ કરવું જોઈએ. જેમ બીજા પ્રસંગે થતું હતું તેમ અહીં આગળ તેના શ્રીતાઓના મન ઉપર એવી અસર થયેલી માલૂમ પડે છે કે તે ‘અધિકારથી’ શિક્ષણ આપતો હતો. શાસ્ત્રીઓ પણ અધિકારથી જ શિખવતા હતા ખરા, પરંતુ તેઓનો અધિકાર માત્ર તેઓના હોદ્દાને લીધે હતો. જેટલાં માણસોએ આપણા પ્રભુની વાત સાંભળી તે બધાંના મન પર એવી અસર થઈ કે તેનો અધિકાર શાસ્ત્રીઓના અધિકાર કરતાં જુદો છે; તેનો અધિકાર તો સંપૂર્ણ ચારિત્ર્ય પર આધાર રાખતો હતો, અને તે વડે તરતાતરત તેના શબ્દોની સત્યતા વિષે શ્રીતાઓના મનમાં ખાતરી ઉપજતી હતી. એકાએક મંડળીના સેવાકાર્યમાં ભંગાણ પડે છે; ભૂત વળગેલો એક માણસ આખી સભાનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચે છે, એટલે તરત જ નવીન ક્ષેત્રમાં પ્રભુ ઈસુનો અધિકાર પ્રગટ થાય છે. “છાનો રહે, ને તેનામાંથી નીકળ,” આ પ્રમાણે તે ભૂતને ધમકાવે છે. આપણા પ્રભુનો અધિકાર માત્ર નીતિવિષયક બાબતોનો જ ખુલાસો આપવામાં નહિ, પણ અશુદ્ધ આત્માઓ પર પણ તેનો અધિકાર ચાલતો હતો.

૨. ત્યાર પછી ઈસુ ખ્રિસ્ત એક ઘરમાં જોવામાં આવે છે, ત્યાં પણ તેનો અધિકાર સંપૂર્ણ માલૂમ પડે છે. સીમોનની સાસુ માંદી હતી, અને જેવી રીતે ઈસુએ ભૂતને ધમકાવ્યું હતું તેવી જ રીતે તેણે તાવને પણ ધમકાવ્યો. બાઈ એકદમ સાજ થઈ; સાજ થતાં વાર લાગી નહિ: “તરત ઊઠીને તે તેઓની સરભરા કરવા લાગી.”

૩. સાંજે ઈસુ ખ્રિસ્ત ફરીથી જાહેરમાં પોતાનું કામ કરતો માલૂમ પડે છે. સવારે અનેલી બીનાને કારણે મોટો ઊહાપોહ થઈ રહ્યો હતો. જેઓના ઘરમાં માંદાં હતાં તેઓ તેમને લઈને પ્રભુની પાસે લાવ્યાં. સીમોનના ઘર આગળ એટલાં બધાં માણસો એકઠાં થયાં કે ત્યાં આગળ ઊભા રહેવાની જગા મળી નહિ. વળી આપણે એવું વાંચીએ છીએ, કે “તેણે તેઓમાંના દરેક પર હાથ મૂકીને તેઓને સાર્વ કર્યાં,” અને એમ દરેકની અગત્ય પ્રમાણે દરેકની સેવા કરી.

૪. છેવટે તે એકાંતમાં ફુંગરના ઢોળાવ ઉપર ઈશ્વરની સાથે એકલો રહેલો માલુમ પડે છે, અને ત્યાં 'પરાતપરના શુભસ્થાનમાં' તે નવી સેવાને અર્થે નવું બળ પ્રાપ્ત કરે છે.

આપણા પ્રભુના જીવનમાંના એક સાબ્યાયના દિવસ વિષેના આ પ્રથમ ચિત્રને માટે આપણે લુકના ઋણી છીએ, અને આ ચારે જગાએ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત હજી પણ આપણને મળે એમ છે : “ઈશ્વરનું ઘર, આપણું ઘર, જાહેર મહોલ્લો અને ખાનગી ભક્તિનું સ્થળ.” જેઓ જાહેર તેમજ ખાનગીમાં ઈશ્વરને માન આપે છે, તેઓને સર્વ વખતે તેમજ સર્વ સ્થળે તેની હાજરીનો અનુભવ થઈ શકે છે.

તૂટી જતી જાળ : ૫ ; ૧-૧૧

હવે ધણા લોક તેના પર પડાપડી કરીને ટૂંકની વાત સાંભળતા હતા, ત્યારે તે ગેન્નેસારેતના સરોવરને કાંઠે ઊભો રહ્યો હતો. ^૧ તેણે સરોવરને કાંઠે લાંગરેલી બે હોડી દીઠી, પણ માછીઓ તેઓ પરથી ઊતરીને જાળો ઘોતા હતા. ^૨ તે હોડીઓમાંની એક સીમોનની હતી, તેના પર તે ચઢ્યો, ન તેને કાંઠાથી થોડે દૂર હંકારવાનું કહ્યું. તેણે તેમાં બેસીને લોકોને બોધ કર્યો. ^૩ બોધ કરી રહ્યા પછી તેણે સીમોનને કહ્યું, કે ઊંડા પાણીમાં હંકારીને [માછલાં] પકડવા સાડ તમારી જાળો નાખો. ^૪ સીમોન તેને ઉત્તર આપ્યો, કે સ્વામી, અમે આખી રાત મહેનત કરી, પણ કશું પકડ્યું નહિ; તોપણ તારા કહ્યાથી હું જાળો નાખીશ. ^૫ એમ કર્યા પછી તેઓએ માછલાંના મોટા જથ્થો ઘેરી લીધો, એટલે સુધી કે તેઓની જાળ ફાટવા લાગી. ^૬ તેઓના ભાગિયા બીજી હોડીમાં હતા તેઓને તેઓએ ઈશારો કર્યો, કે તેઓ આવીને તેઓને સહાય કરે; તેઓએ આવીને બન્ને હોડીઓને એવી ભરી કે તેઓ ડૂબવા લાગી. ^૭ તે બેઘને સીમોન પીતરે ઇસુના પગ આગળ પડીને કહ્યું, કે ઓ પ્રભુ, મારી પાસેથી જા ; કારણ કે હું પાપી માણસ છું. ^૮ કેમકે માછલાંનો જે જથ્થો પકડાયો હતો, તેથી તે તથા તેના સર્વ સાથીઓ અચરત થયા. ^૯ ઝબદીના દીકરા ચાકૂબ તથા થોહાન, જેઓ સીમોનના ભાગિયા હતા, તેઓને પણ અચંબો લાગ્યો. ઇસુએ સીમોનને કહ્યું, કે બી મા ; હવેથી તું માણસો પકડનાર થશે. ^{૧૦} હોડીઓને કાંઠે લાવ્યા પછી તેઓ બધું સૂકીને તેની પાછળ ચાલ્યા.

હવે પછી સુવાર્તિક વારાફરતી આપણા પ્રભુની જાહેર સેવા દરમિયાન બનેલી કેટલીક બીનાનું વર્ણન કરે છે, અને આપણે જેમ જેમ આગળ વાંચીએ

છીએ તેમ તેમ બે બાબતો આપણી નજરે પડે છે : ૧. તેની વધતી જતી કીર્તિ; ૨. ચઢી અધિકારીઓના હૃદયમાં તેને લીધે ઉપજતી અદેખાઈ. આ વાર્તા સીમોન તથા આંદ્રિયા અને ચાકૂબ તથા ચોહાનના તેડા સાથે સંબંધ રાખે છે. એ તેડાની હકીકત માત્રી ૪; ૧૮-૨૨ અને માર્ક ૧; ૧૬-૨૦ માં જણાવવામાં આવે છે. આ માણસો પહેલવહેલા ઇસુ ખ્રિસ્તના સંસર્ગમાં આવ્યા ત્યારે તેઓ પર કેવી અસર થઈ હતી એ બતાવવાનો આ વાર્તાનો મૂળ હેતુ છે. સવારનો વખત હતો; આખી રાત આ લોકોએ માછલી પકડવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા, અને તેમાં તેઓ નિષ્ફળ ગયા હતા, અને હમણાં તેઓ પોતાની જાળ સાફ કરવામાં અને બીજી રાતના કામને સાફ તેને તૈયાર કરવામાં રોકાએલા હતા. પ્રભુ ઇસુ તેઓની સાથે વાત કરતો હતો એટલામાં લોકો સરોવરને કાંઠે એટલી મોટી સંખ્યામાં એકઠા થયા કે તેને સીમોનની હોડીમાં બેસીને તુતક પરથી તેઓને બોધ આપવો પડ્યો. આ પ્રમાણે તે સમુદાયને બોધ આપી રહ્યો ત્યાર પછી તેણે સીમોનને કહ્યું, કે “જોડા પાણીમાં હંકારીને [માછલાં] પકડવા સાફ તમારી જાળો નાખો.” આ હુકમ સાંભળીને સીમોનને નવાઈ લાગી. કેમકે માછલી પકડવાનો વખત રાત જ હતો અને તેઓએ આખી રાત મહેનત કરી હતી છતાં કાંઈ પણ પકડ્યું ન હતું. બીજા કોઈએ આવી સૂચના કરી હોત તો આ અનુભવી માછીઓએ તિરસ્કાર સાથે તેનો અસ્વીકાર કર્યો હોત. પરંતુ આ સૂચના કરનાર ઇસુ હતો માટે સીમોન એવો જવાબ આપ્યો કે ભલે, તું કહે છે માટે અમે એમ કરીશું. અહીં આગળ જે શબ્દનો તરજુમો ‘સ્વામી’ થાય છે, અને બીજી સુવાર્તાઓમાં જે શબ્દનો તરજુમો એજ થાય છે તે બંને જુદા છે. બીજી સુવાર્તાઓમાં જે શબ્દ વાપરવામાં આવે છે તેનો ખરો અર્થ ‘શિક્ષક’ થાય છે; પરંતુ અહીં આગળ વપરાએલા શબ્દનો અર્થ ‘અધિકારયુક્ત જન’ અથવા ‘સરદાર’ થાય છે. પ્રભુનો હુકમ અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો એટલે તરત “તેઓએ માછલાંનો મોટો જથ્થો ઘેરી લીધો, એટલે સુધી કે તેઓની જાળ ફાટવા લાગી.” આથી બીજી હોડીમાં તેઓના જે લાગીદાર હતા તેઓને તેઓએ ઈશારો કરીધો કે તેઓ આવીને તેઓને સહાય કરે. તેઓએ આવીને બંને હોડીઓ એવી ભરી કે તે ડૂબવા લાગી.

હવે સીમોન તથા તેના મિત્રોએ આપણા પ્રભુના જે ચમત્કાર જોયા તેમાંનો આ સૈથી પહેલો ચમત્કાર ન હતો. માર્ક જણાવે છે તેમ આ સુવાર્તાના ચોથા અધ્યાયમાં (લુક ૪; ૩૧-૪૧) જે ચમત્કારો વર્ણવવામાં આવે છે તે પહેલાં આ ચમત્કાર થયો હતો. પરંતુ ચોહાનના કલા પ્રમાણે તેઓએ તે પહેલાં પણ આપણા પ્રભુના ચમત્કાર જોયા હતા; દાખલા તરીકે લમ્પ્રસંગે કરેલો ચમત્કાર (ચોહાન ૨; ૧-૧૧), પારખાપર્ વખતે યરૂશલેમમાં કરેલા ચમત્કાર (ચોહાન ૨; ૨૩), તથા કાના ગામમાં અમીરના દીકરાને સાજો

કરવાનો ચમત્કાર (ચોહાન ૪ ; ૪૬-૫૪). પરંતુ એ બધા ચમત્કાર કરતાં આ ચમત્કારથી તેઓના મન પર વધારે અસર થઈ હોય તો તે સ્વાભાવિક હતું કેમકે તે તેઓના રોજિંદા ધંધાની સાથે સંબંધ રાખતો હતો. આથી તેઓ પર એવી અસર થઈ કે આ જે માણસ દરિયાના મર્મ જાણે છે અને તેમાંનાં સર્વ પર અધિકાર ચલાવે છે તે તો ખરેખર કુદરતના ધણી અને ઈશ્વરના સર્વશક્તિમાન તથા પવિત્ર દીકરા સિવાય બીજું કોઈ હોઈ શકે નહિ. પુરાતન વખતના એક પ્રબોધકે કહ્યું હતું, કે “અફસોસ છે મને ! માફ આવી બન્યું છે ; કારણ કે હું અશુદ્ધ હોઈતો માણસ છું, ને અશુદ્ધ હોઈના લોકોમાં રહું છું ; કેમકે મારી આંખોએ રાજાને એટલે સંન્યોના દેવ યહોવાહને જોયો છે” (યશા. ૬ ; ૫). તેજ પ્રમાણે સીમોન વિષે પણ બન્યું. આ ચમત્કાર જોઈને તેણે ઈસુના પગ આગળ પડીને કહ્યું, કે “ઓ પ્રભુ, મારી પાસેથી જા ; કારણ કે હું પાપી માણસ છું” (કલમ ૮).

સાર પછી આપણા પ્રભુએ પીતરને કૃપાવંત જવાબ આપ્યો : “બી મા, હવેથી તું માણસો પકડનાર થશે,” અથવા ગ્રીક શબ્દોના મૂળ અર્થ પ્રમાણે તો “તું માણસોને જીવતા પકડશે.” જોન બન્યો આનો ખુલાસો કરતાં લખે છે, કે “જેમ માણસો જાળ વડે માછલાં પકડે છે તેમ પ્રેરિતો પોતાનાં વચન વડે માણસોને પકડતા હતા. જાળ તો મોતના સાધનરૂપ છે, પરંતુ સુવાર્તારૂપી જાળ તો મોતથી બચાવવાને માટે માણસોને જીવતાં પકડે છે. પોતે ઈશ્વરના દીકરાની સુવાર્તારૂપી જાળમાં પકડાયા છીએ એ જાણીને માણસોને આનંદ થાય છે એમાં નવાઈ શી, કેમકે તેઓને મરણ તથા નરકથી બચવા સાફ અને મહિમામાં ઈશ્વરની સાથે રહેવા સાફ પકડવામાં આવે છે.”

ઈસુ ખ્રિસ્તની મંડળી તે માણસોને જીવતાં પકડવાનું ઈશ્વરનું સાધન છે, અને અહીં આગળ એ કાર્ય સફળ થવાની શરતો શિખવવામાં આવે છે. હાડી પર તેનો કાબૂ હોવો જોઈએ, અને તેમાંનાં માણસો પર તેનો અધિકાર હોવો જોઈએ. વળી ન્યાં આગળ ઉપર દેખાડેલા અર્થ પ્રમાણે સ્વામી તરીકે તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે ત્યાં આગળ આશીર્વાદના વજનથી જાળ તૂટી જાય એટલે સુધી ‘માછલાંનો મોટો જથ્થો’ ઘેરી લેવામાં આવશે.

કોઠીઆનો સ્પર્શ કરવા વિષે : ૫ ; ૧૨-૧૬

^{૧૨} તે એક શહેરમાં હતો, ત્યારે જુઓ, એક રક્તપિત્તીઓ માણસ ત્યાં હતો ; તે ઈસુને જોઈને તેને પગે પડ્યો ; અને તેને વિનંતી કરી, કે હે પ્રભુ, જો તું ચાહે તો તું મને શુદ્ધ કરી શકે છે. ^{૧૩} તેણે હાથ લાંબો કર્યો, અને તેને અડકીને કહ્યું, કે હું ચાહું છું, તું શુદ્ધ થા ; અને તરત તેનું રક્તપિત્ત જતું રહ્યું. ^{૧૪} તેણે તેને તાકીક કરી કે

તારે આ વિષે કોઇને કહેવું નહિ. પણ તું જઇને યાજ્ઞકને [તારે શરીર] દેખાડ, અને મુસાના ફરમાવ્યા પ્રમાણે તારા શુદ્ધિકરણને લીધે, તેઓને માટે સાક્ષી તરીકે, અર્પણ ચઢાવ. ^{૧૫} પણ [ધસુ] સંબંધીની ચર્ચા ઊલટી વધારે ફેલાઇ ગઇ ; અને ઘણા લોક સાંભળવા સાડ તથા પોતાના મંદવાડથી સાજ થવા સાડ તેની પાસે એકઠા થયા. ^{૧૬} પણ પોતે એકાંતે રાત્રીમાં જઇને પ્રાર્થના કરતો.

માત્થી ૮ ; ૧-૪ તેમજ માર્ક ૧ ; ૪૦-૪૫નો ખુલાસો જુઓ. માછલાંના મોટા જથ્થા વિષેની વાતોમાં આપણા પ્રભુએ કેવી રીતે પોતાના પ્રથમ શિષ્યોને આકર્ષ્યા હતા એ લોક બતાવેલું છે, અને હવેથી તેની અસર કેવી રીતે આખી પ્રજામાં ફેલાઈ ગઈ એ તે જણાવે છે. માત્થી તથા માર્ક એટલું જ જણાવે છે કે આ માણસ રક્તપિત્તી હતો, અને અહીં આગળ જોકે યુજરાતી તરજુમામાં એજ શબ્દ વાપરેલો છે તોપણ અસલ ગ્રીક શબ્દમાં વિશેષતા જોવામાં આવે છે. લોક પોતે વૈદ હતો તેથી તે જે શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે તેનો અર્થ ‘રક્તપિત્તથી ભરપૂર’ એવો થાય છે, એટલે વૈદક ભાષા પ્રમાણે આ માણસ એ ભયંકર રોગની છેલ્લી અવસ્થાએ પહોંચ્યો હતો. તે ઈસુને જોઈને તેને પગે પડ્યો અને તેને વિનંતી કરી, કે “હે પ્રભુ, જો તું ચાહે તો તું મને શુદ્ધ કરી શકે છે.” આપણા પ્રભુના પરાક્રમ સંબંધી આ બિચારાના મનમાં કોઈ પણ જાતની શંકા ન હતી ; જે એક બાબત વિષે તેને ખાતરી આપવાની જરૂર હતી તે તો પ્રભુની ઇચ્છા હતી. આવી શંકા તેના મનમાં હોય એ સ્વાભાવિક હતું, કેમકે પુરાતન વખતમાં રક્તપિત્ત ભૂંડામાં ભૂંડા રોગ તરીકે ઓળખાતો હતો. ઇતિહાસકાર હીરોડોટસ જણાવે છે કે ઇરાની લોકોમાં એવી માન્યતા હતી કે રક્તપિત્ત તો જેઓએ સૂર્યની વિરુદ્ધ પાપ કર્યું હોય તેઓને જ થાય છે ; વળી યહુદીઓમાં આ રોગ ઇશ્વરના શાપ સાથે સંબંધ રાખે છે એવું સામાન્ય રીતે માનવામાં આવતું હતું. જેરોમે લાટીન ભાષામાં જૂતા કરારને તરજુમે કર્યો ત્યારે ‘ઈશ્વરથી માર પામેલો’ એવા જે શબ્દો યથાયાહના પંચમ અધ્યાયમાં મળે છે તેનો તરજુમે તેણે ‘રક્તપિત્ત થએલો’ એવો કર્યો. પરંતુ આપણા કૃપાવાન પ્રભુએ તરત જ આ બિચારાની શંકા દૂર કરી. તેણે તેનો સ્પર્શ કર્યો એટલે તરત જ તે શુદ્ધ થયો. પોતાના શબ્દોના કરતાં પણ પોતાનાં કૃત્યોવડે ઈસુ ખ્રિસ્ત ઇશ્વરની દયા પ્રગટ કરતો હતો.

હવે તો આ રોગ સંબંધી જે કાયદો હતા તે પ્રમાણે વર્તવાનું જ બાકી રહ્યું. “જા, યાજ્ઞકને પોતાને દેખાડ,” એ પ્રમાણે પ્રભુએ હુકમ આપ્યો. યાજ્ઞકની હજૂરમાં નિર્માણ કરેલું અર્પણ ચઢાવવાનું હતું, અને જેથી આ

માણસ ફરીથી સમાજમાં પોતાની જગા લઈ શકે એવો પ્રમાણપત્ર એકલો તેજ તેને આપી શકતો હતો. સામાન્ય રીતે આ ચમત્કાર પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના કામના દૃષ્ટાંતરૂપ છે એમ આપણે માનીએ તો તેમાં કંઈ ખોટું નથી; કેમકે આત્મિક રીતે તે નિત્ય રક્તપિત્તીઆને સ્પર્શ કરતો હતો. આ કરતાં વધુ સારા શબ્દોમાં શી રીતે તેના અવતાર લેવાનું વર્ણન કરી શકીએ? “તેણે ઈબ્રાહીમના સંતાનને હાથ દીધો” (હેબ્રી. ૨; ૧૬), છતાં તેથી તે અશુદ્ધ થયો નહિ. તે આપણામાં “પરિત્ર, નિર્દોષ, નિષ્કલંક અને પાપીઓથી અલગ” રહ્યો (હેબ્રી. ૭; ૨૬), તેથી શુદ્ધિ કરવાને માટે તે આપણો પણ સ્પર્શ કરે એવું આપણે તેની પાસે માગીએ કે જેથી સાર્દેસમાં રહેવા છતાં પણ આપણે પોતાનાં વસ્ત્ર અશુદ્ધ કરીએ નહિ.

પાપની માફી: ૫; ૧૭-૨૬

^{૧૭} એક હુડાડો તે બોધ કરતો હતો ત્યારે ગાલીલના હરેક ગામમાંથી, યહુદાહથી તથા થરશાલેમથી આવીને ફરેશીઓ તથા નિયમોપદેશકો ત્યાં બેઠા હતા; અને [માંદા માણસોને] સાજા કરવા સારૂ પ્રભુનું પરાક્રમ તેની પાસે હતું. ^{૧૮} જુઓ, કેટલાએક જણ એક પક્ષધાતી માણસને ખાટલા પર લાવ્યા; તેને માંહે લઈ જઈને તેની આગળ મૂકવાનો તેઓએ પ્રયત્ન કર્યો; ^{૧૯} પણ લીડને લીધે તેને માંહે લઇ જવાનો લાગ ન મળ્યાથી તેઓએ ધાખા પર ચઢીને છાપરામાં થઇને તેને ખાટલા સુદ્ધાં ધસુની આગળ વચ્ચે ઉતાર્યો. ^{૨૦} તેણે તેઓનો વિશ્વાસ બેઠને તેને કહ્યું, કે હું માણસ, તારાં પાપ તને માફ થયાં છે. ^{૨૧} [તે સાંભળીને] શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓ માંહેમાંહે વિચાર કરીને કહેવા લાગ્યા, કે આ દુર્ભાષણ કરનાર કોણ છે? એકલા દેવ સિવાય બીજો કોણ પાપની માફી આપી શકે? ^{૨૨} પણ ધસુએ તેઓના વિચાર જાણી લઇને તેઓને કહ્યું, કે તમે તમારા મનમાં શા તર્કવિતર્ક કરો છો? ^{૨૩} તારાં પાપ તને માફ થયાં છે, એમ કહેવું; અથવા ઊઠીને ચાલ, એમ કહેવું; એ બેમાંથી વધારે સહેલું કયું છે? ^{૨૪} પણ પૃથ્વી પર માણસના દીકરાને પાપ માફ કરવાનો અધિકાર છે, એ તમે જાણો માટે (તેણે પક્ષધાતીને કહ્યું, કે) હું તને કહું છું, કે ઊઠ, તારો ખાટલો ઊંચકીને તારે ઘર ચાલ્યો જા. ^{૨૫} તરત તે તેઓની આગળ ઊઠીને જે પર તે સૂતો હતો તે ઊંચકીને દેવની સ્તુતિ કરતો કરતો પોતાને ઘર ગયો. ^{૨૬} એથી સધળા વિસ્મિત થયા, અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરી; તેઓએ લયલીત થઇને કહ્યું, કે આજ આપણે અજાણ્ય જેવી વાતો બોધ છે.

માત્રી ૫ ; ૧-૮ તેમજ માર્ક ૨ ; ૧-૧૨નો ખુલાસો જુઓ. પોતાને વૈદક જ્ઞાન કેટલું છે એ આ સુવાર્તાનો લેખક ફરીથી બતાવે છે, કેમકે આ માણસને જે દરદ હતું તેને માટે તે પોતાના જમાનાના વૈદક જ્ઞાન પ્રમાણે ખરી જ સંજ્ઞા વાપરે છે. માર્ક જણાવે છે કે ખાટલો ઊંચકનાર ગિરદીને લીધે ધરમાં પ્રવેશ કરી શક્યા નહિ, તેથી ધાખા પર ચઢીને તેઓએ તેનો થોડો ભાગ ઉકલીને જે ઝોળીમાં માણસને સુવાડેલો હતો તે સહિત તેને નીચે ઉતાર્યો. પરંતુ આવું વર્ણન લુકના ગ્રીક વાચકો સમજી શકે એમ ન હતું. તેઓ તો જુદી જાતનાં મકાનોથી પરિચિત હતા. રોમન ધરોને નળીઆંવાળાં છાપરાં હતાં. છાપરાંનો ઢાળ એ બાજુ તરફ નહિ પણ એ પડાળની વચ્ચે હતો, અને તેની નીચે ધરમાં ટાંકું હતું. એ ટાંકામાં વરસાદનું પાણી ભરાતું હતું. એ પ્રમાણે કોઈ પણ જાતનો ખુલાસો કયાં સિવાય લુક એટલું જણાવે છે કે તેઓએ છાપરામાં ઘરને તેને ઝોળી સુદાં ઇસુની આગળ ધરમાં ઉતાર્યો, અને તે પરથી તેના વાચકો એમજ સમજે કે છાપરાની વચ્ચે જે ખાલી જગા હતી તેમાં ઘરને તેઓએ તેને ઉતાર્યો હશે.

આ માણસો કેટલા બધા વાસ્તવિક તથા ખરા મિત્ર હતા ! મિત્રતાને પરિણામે માણસોને ઇસુ ખ્રિસ્તની પાસે લાવવામાં આવે છે ત્યારે તો તે પોતાની કક્ષાએ પહોંચે છે. જેઓ ઇસુ ખ્રિસ્તની પાસે આવે છે તેઓમાંના ધણીખરા તેના પર પ્રેમ કરનારાઓની અસરને લીધે આવે છે; વળી એ પણ અફે છે કે જેઓ ભૂંડાઈને માર્ગે ચાલે છે તેઓમાંના ધણીખરા તો તેનો અસ્વીકાર કરનારાઓની અસરને લીધે એમ કરે છે. તો પછી આપણે આપણા મિત્રોને ખુદીપૂર્વક પસંદ કરીએ એ કેટલું બધું જરૂરનું છે ! વળી જો આપણે પોતે ઇસુ ખ્રિસ્તની સંગતમાં રહીએ છીએ તો આપણે નિત્ય પોતાના મિત્રોને તેની પાસે લાવવાના પ્રયત્નો કરીએ એ પણ કેટલું બધું જરૂરનું છે !

હવે ઇસુ ખ્રિસ્તને પૃથ્વી પર પાપ માફ કરવાનો અધિકાર હતો એ બતાવવાને માટે આ ચમત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. આનો અર્થ એજ થાય કે તેનામાં ઈશ્વરત્વ હતું. દૂતે અગાઉથી કહ્યું હતું, કે “ જે પોતાના લોકોને તેઓનાં પાપથી તારશે તે એજ છે ” (માત્રી ૧ ; ૨૧). આ તો શાસ્ત્રીઓને દુર્ભાષણ જેવું લાગ્યું. તેઓએ કહ્યું, કે “ આ દુર્ભાષણ કરનાર કોણ છે ? એકલા ઈશ્વર સિવાય ખીજો કોણ પાપની માફી આપી શકે ? ” (કલમ ૨૧) વળી એક રીતે તો તેઓનું ધારવું અફે જ હતું. કાંતો તે પાપ માફ કરવાને શક્તિમાન ન હતો અથવા તો તે ઈશ્વરનો ખરો અવતાર હતો એમ માને જ છૂટકો. હવે આ માણસો પોતે જ માનતા હતા કે “ તેનાં સઘળાં પાપ તેને માફ ન થાય ત્યાં સુધી કોઈ માંદો માણસ સાજો કરાતો નથી.” માટે તેઓની આ માન્યતા

પર ઇસુએ પોતાની દલીલનો આધાર રાખ્યો. “પૃથ્વી પર માણસના દીકરાને પાપ માફ કરવાનો અધિકાર છે ; એમ તેઓ જાણે માટે તેણે પક્ષધારીને કહ્યું, કે જો, તારો ખાટલો જીવડીને તારે ઘેર ચાલ્યો જા.” તોપણ તેઓએ માન્યું નહિ, કેમકે તે માનવાની તેઓની ઇચ્છા ન હતી.

અહીં આગળ એવું પણ લખેલું છે, કે “એથી સઘળા વિસ્મિત થયા, અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરી ; તેઓએ ભયભીત થઈને કહ્યું, કે આજ આપણે અજાણ્ય જેવી વાતો જોઈ છે.” પરંતુ આ શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓના શબ્દો ન હતા ; આ તો સામાન્ય લોકોના શબ્દો હતા ; કેમકે તેઓએ પોતાની રીત પ્રમાણે ખુશીથી તેનું સાંભળ્યું. પરંતુ તેના પર વિશ્વાસ રાખતાં અધિકારીઓ પોતાને મજેલા અધિકાર વિષેના અભિમાનને લીધે અટકી જતા હતા. આ લોકો તો પાપથી નહિ પણ રોમન ધુંસરીથી છૂટવાની ખુશ ખબર સાંભળવાની ઇચ્છા રાખતા હતા. જેવી સુવાર્તા સાંભળવાની યહૂદી અધિકારીઓને ઇચ્છા હતી તેવી સુવાર્તાનો ઉપદેશ ઇસુએ કર્યો હોત તો તે તેઓને સારૂ ભલે ખુશ ખબર હોત પણ તે ખીજા કોઈને માટે ખુશ ખબર ન હોત, કેમકે “સઘળાએ પાપ કર્યું છે, અને ઇશ્વરના મહિમા વિષે સઘળા અધુરા રહે છે.” વળી પૃથ્વી પર માણસના દીકરાને પાપ માફ કરવાનો અધિકાર છે એવી ખબર આખી વિશાળ દુનિયાને સારૂ ખુશ ખબર છે.

અસ્પૃશ્ય લોકો મધ્યે : ૫ ; ૨૭-૩૨

^{૨૭} તે પછી તે ત્યાંથી નીકળ્યા, ન લેવી નામે એક દાણીને દાણની ચોકી પર બેઠેલા જોઈને તેણે કહ્યું, કે મારી પાછળ ચાલ. ^{૨૮} તે સઘળું મૂકીને ઊઠ્યો ન તેની પાછળ ગયો. ^{૨૯} લેવીએ પોતાને ઘેર તેને સારૂ મોટી મિજબાની કરી, અને દાણીઓ તથા ખીજા ઘણા માણસો તેઓની સાથે જમવા બેઠા હતા. ^{૩૦} ફરેશીઓએ તથા તેઓના શાસ્ત્રીઓએ તેના શિષ્યોની વિરુદ્ધ કચકચ કરીને કહ્યું, કે તમે દાણીઓ તથા પાપીઓની સાથે કેમ ખાઓ પીઓ છો ? ^{૩૧} ઇસુએ તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે જેઓ સાજા છે તેઓને વૈદની અગત્ય નથી, પણ જેઓ માંદાં છે તેઓને છે ; ^{૩૨} ન્યાયીઓને નહિ, પણ પાપીઓને પસ્તાવાને સારૂ બોલાવવા હું આવ્યો છું.

અહીં આગળ શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓ પ્રભુ ઇસુની પાછળ ફરે છે, અને તેના પર દોષ મૂકવાનું તાણું કારણ શોધે છે. માત્રી ૯ ; ૯-૧૧ અને માર્ક ૨ ; ૧૩-૧૭નો ખુલાસો જુઓ. પ્રથમ આપણે વાંચીએ છીએ કે ઇસુએ લેવી નામના એક દાણીને જકાત લેવાની ચોકીએ બેઠેલા જોયો, અને તેને તેણે પોતાનો શિષ્ય થવા તેજો. લેવી ઘણા વખતથી ઇસુને ઓળખતો

હશે, કેમકે ઇસુને ઓળખ્યા વિના કાપરનાહુમમાં કાઈ રહી શકે નહિ. પ્રભુ ઇસુ તથા લેવીની વચ્ચે શી શી વાતચીત થઈ અને શું શું બન્યું એ જાણવેલું નથી. પરંતુ આપણે એટલું તો જાણીએ છીએ કે પોતાનાં પાપ સંબંધી લેવીને ઘણી જ લાગણી ઉત્પન્ન થઈ. તે પોતાના ગતકાળના જીવનને લીધે શોકાતુર હતો એટલું જ નહિ, પણ તેની સાથે તેણે પોતાનો સંબંધ સમૂળગો તોડ્યો. ત્યારબાદ લેવીએ પ્રભુ ઇસુને માટે પોતાના ઘરમાં મોટું જમણુ કર્યું; અને ઘણા માણસોને નહોતયા. તેમ કરવાનો તેનો હેતુ ઇસુને માન આપવાનો હતો, એટલું જ નહિ પણ પોતાને મળેલા નવા આનંદમાં ખીજ પણ સહભાગીદાર થાય એવો હેતુ પણ હતો. તેણે ઘણા દાણીઓને તેમજ પહેલાંના વખતમાં જેમની સાથે તે વ્યવહાર રાખતો હતો તેવા ઘણાને નહોતયા; કેમકે તે જાણતો હતો કે આજ લોકોને મળવાને પ્રભુ વિશેષ આતુર છે, અને તેને મળવાની તેઓને વિશેષ અગત્ય છે. આ પ્રમાણે માણસોને પકડવા સંબંધી પ્રભુએ જે શિક્ષણ આપ્યું હતું તેનો અમલ લેવી ઉતાવળે કરતો માલૂમ પડે છે.

હવે જેમાં આટલા બધા જુદી જુદી જાતના માણસો બેઠેલા હોય એવા જમણુમાં ઇસુ ખ્રિસ્ત હાજર થયો, તેથી ચહુદી અધિકારીઓને વાંધો નડ્યો, કેમકે આવા જમણુમાં તેમાંનો કાઈ કદી ભાગ લેજ નહિ. જે માલ ગાલીલમાં આવતો હતો તેનો કર ઉધરાવવાને માટે આન્ટીપાસે ઘણા માણસોને રોક્યા હતા, અને જે દાણીઓની સાથે ઇસુ મિત્રાચારીનો સંબંધ રાખતો હતો તેમાંના ઘણાખરા આન્ટીપાસના માણસો હશે. આ લોકોનો ધંધો ચહુદીઓને ધિક્કારપાત્ર લાગતો હતો તેનાં અનેક કારણ હતાં. જે કર ઉધરાવવામાં આવતો હતો તે પરદેશી રાજ્યના લાભને અર્થે હતો એટલું જ નહિ, પણ તે ઉધરાવવા જતાં બિનચહુદી વેપારીઓના સહવાસમાં આવવું પડતું હતું. આ બે કારણોથી આવા ધંધામાં કાઈ સ્વદેશભક્ત તેમજ કાઈ ધાર્મિક ચહુદી ભાગ લઈ શકે નહિ. માટે ચહુદી કોમમાં જેઓ ઓછા આબરૂદાર ગણાતા હતા તેઓમાંથી આ કામને સારૂ માણસોને પસંદ કરવા પડ્યા હતા. સુવાર્તાઓમાં દાણીઓ તથા પાપીઓ એ શબ્દો ઠંકાણે ઠંકાણે નેડાએલા માલૂમ પડે છે, અને તે વડે સામાન્ય રીતે જેઓ આબરૂદાર ચહુદીઓથી અલગ રહેતા હોય તે સર્વને દેખાડવામાં આવતા હતા. વળી જાણવા જેવી વાત એ છે કે લુકીઅન જેવા ગ્રીક લેખકોના લખાણમાં પણ દાણીઓને ઓછું માન આપવામાં આવે છે.

શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓએ આ પ્રસંગે આપણા પ્રભુની જે ટીકા કરી હતી તે ધ્યાન આપવા જેવી નથી, પરંતુ તેથી એક લાભ તો થયો, એટલે તેના જવાબમાં આપણા પ્રભુએ કેટલાંએક જાણવા જેવાં વચન કહ્યાં. આ પ્રસંગે

તેણે શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓને જે જવાબ આપ્યો તે ત્રણે સંદર્શક સુવાર્તિકાએ પોતાની સુવાર્તામાં નોંધેલો છે : “ જેઓ સાબળ છે તેઓને વેદની અગત્ય નથી, પણ જેઓ માંદાં છે તેઓને છે ; હું ન્યાયીઓને નહિ, પણ પાપીઓને પસ્તાવાને સારૂ બોલાવવા [આ જગતમાં] આવ્યો છું ;” અર્થાત્ વેદ માંદા માણસોની સાથે પોતાનો વખત ગાળે છે અને હું પાપીઓની સાથે ; વળી અમારા બંનેનું કારણ એક જ છે.

સવારનો આનંદ : ૫ ; ૩૩-૩૯

^{૩૩} તેઓએ તેને કહ્યું, કે ચોહાનના શિષ્યો તેમજ ફરોશીઓના શિષ્યો પણ વારંવાર ઉપવાસ તથા પ્રાર્થના કરે છે ; પણ તારા શિષ્યો તો ખાયપીએ છે. ^{૩૪} ઈસુએ તેઓને કહ્યું, કે વર જનૈયાઓની સાથે હોય ત્યાંસુધી તેઓની પાસે તમે ઉપવાસ કરાવી શકો શું ? ^{૩૫} પણ એવા દહાડા તો આવશે ; વર તેઓની પાસેથી લઈ લેવાશે, ત્યારે તે સમયે તેઓ ઉપવાસ કરશે. ^{૩૬} તેણે તેઓને એક દૃષ્ટાંત પણ કહ્યું, કે નવા લગડામાંથી કટકો ફાડીને કોઇ માણસ જૂના લગડાને થિંગડું ફેટું નથી ; જે જે તો તે નવું ફાડી નાખશે, અને વળી નવામાંથી લીધેલું થિંગડું જૂનાને મળતું નહિ આવશે. ^{૩૭} વળી નવો દ્રાક્ષારસ જૂની મશકોમાં કોઈ ભરતું નથી ; જે ભરે તો નવો દ્રાક્ષારસ મશકોને ફાડી નાખે, અને પોતે ઢળી જશે, ને મશકોનો નાશ થશે. ^{૩૮} પણ નવો દ્રાક્ષારસ નવી મશકોમાં ભરવો જોઈએ. ^{૩૯} વળી જૂનો દ્રાક્ષારસ પીધા પછી કોઇ નવો પીવા માગતો નથી ; કેમકે તે કહે છે, કે જૂનો સારો છે.

માત્થી ૯ ; ૧૪-૨૭ અને માર્ક ૨ ; ૧૮-૨૨નો ખુલાસો જુઓ. નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે વર્ષમાં એક જ દિવસે ઉપવાસ કરવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું, એટલે પ્રાયશ્ચિત્તને દિવસે. પરંતુ ફરોશીઓએ વારંવાર ઉપવાસ કરવાનો રિવાજ સ્વીકારી લીધો હતો, અને આ બાબતમાં ચોહાન તથા તેના શિષ્યોએ તેઓનું અનુકરણ કર્યું હોય એવું લાગે છે. એક ખરા તથા અભ્યંતર સ્વદમન તરીકે ઉપવાસ સંબંધી આપણા પ્રભુને કંઈ કહેવાનું ન હતું ; તેને એટલો જ વાંધો નડતો હતો કે તે રિવાજ મારા શિષ્યોના હાલના સંજોગોને અનુકૂળ નથી, એમ તે માનતો હતો. જે સમય વિષે આપણે વિચાર કરીએ છીએ તે તો સુવાર્તાની સવારનો સમય હતો ; વળી પોતા પર ટીકા કરનારાઓને ઈસુ એક બાબત વિષે યાદ દેવડાવે છે. તે વખતે એવો રિવાજ પ્રચલિત હતો કે લગ્નપ્રસંગ હોય અને તેજ વખતે વરરાજના મિત્રોને ઉપવાસ કરવાનો હોય તો ઉપવાસ કરવાની ફરજથી તેઓને મુક્ત કરવામાં આવતા હતા, કે જેથી તેઓ

વરરાજના આનંદમાં ધટાડો કરે નહિ. પરંતુ ચોહાનના અનુયાયીઓની સ્થિતિ જુદી હતી. તેઓના સ્વામીને બળાત્કારથી તેઓની પાસેથી લઈ લેવામાં આવ્યો હતો અને કેદખાનામાં નાખવામાં આવ્યો હતો (૩ ; ૨૦). આથી તેઓને ઉપવાસ કરવાનું કારણ હતું અને એ વાત ઈસુ સહલાગણીપૂર્વક કબૂલ કરે છે. પરંતુ પોતાના શિષ્યો સંબંધી તે એમ કહે છે કે ઉપવાસ કરવાનો વખત હજી આવ્યો નથી. તેઓને માટે પણ એવો વખત આવશે જ આવશે, પણ તે ન આવે ત્યાં સુધી ઉપવાસ કરવાની શી જરૂર ? અહીં આગળ આપણે પ્રભુ એવું શીખવે છે કે ક્રાઇષ્ચિય ધાર્મિક કાર્યને જે પ્રકારની ધાર્મિક લાગણી અનુકૂળ હોય તે પ્રકારની લાગણીને અભાવે તે કાર્ય નિરર્થક અને છે. મન શોકાતુર ન હોય છતાં આપણે ઉપવાસ કરીએ તે કેવળ ઢોંગ છે.

દરેક ધર્મમાં પરસ્પર વિરૂદ્ધ વલણ રાખનાર માણસો માલૂમ પડે છે, એટલે કેટલાએક જૂના વિચારને વળગી રહેવા માગે છે ત્યારે કેટલાએક જે કંઈ નવું હોય તે ગ્રહણ કરવા તત્પર રહે છે. એક એ જાણીતા દાખલા આપીને પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત આપણને સૂચવે છે કે આપણે વચલો રસ્તો લેવો જોઈએ.

થિંગ્સમાં મારેલા લૂગડાના તથા મશકોના દાખલા પરથી સૂચવવામાં આવે છે કે આપણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત જે નવું સત્ય શિખવવાને આવ્યો હતો તે દર્શાવવાને માટે પુરાતન વિધિઓ પૂરતા ન હતા. આ બાબત વિષે લોકને કેટલી બધી સ્પષ્ટતાથી સમજણ પડી હશે એ તેના વૃત્તાંત પરથી માલૂમ પડે છે. સ્તેફન અને આખી માણસજાત વિષે તેને કેટલી બધી લાગણી હતી તે વિષેની વાર્તા લોક જ જણાવે છે ; કરનેલ્યસ કેવી રીતે રાજ્યમાં ધસી આવ્યો તે વિષેની વાર્તા જણાવનાર પણ તેજ છે ; વળી પુરાતન વખતના પ્રબોધકોએ અગાઉથી કહ્યું હતું તે પ્રમાણે જ્યારે વિદેશીઓની આગળ સુવાર્તા પ્રકટ કરવામાં આવી ત્યારે તે મહાન કાર્યનો ઇતિહાસ લખનાર તો લોક હતા. તથાપિ તેજ જમાનાના યહુદી શિક્ષકો આ બધી બાબતોનો તિરસ્કાર કરતા હતા. પરંતુ એમ કરતાં તેઓ પ્રભુનું વચન સાચું ઠરાવતા હતા ; નવાની આગળ જૂનાને નમતું આપવું પડતું હતું.

હવે ચોહાનના શિષ્યોએ જે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો તે પરથી ઈસુ ખ્રિસ્તનાં કામ તથા સમાચાર સંબંધી તેઓને કેટલી બધી ગેરસમજ થઈ હતી તે સાબિત થાય છે. ઈસુ ખ્રિસ્ત માત્ર સુધારક તરીકે આવ્યો છે એટલે તે યહુદીઓના ધર્મને સમારવાને આવ્યો છે એવું તેઓનું સમજવું હતું, પરંતુ ઈસુ તેઓને કહે છે કે યહુદી ધર્મનો સુધારો કરવા માટે નહિ પણ તેનું રૂપાંતર કરવા, માણસોમાં સુધારો કરવા માટે નહિ પણ તેમની પુનરુત્પત્તિ કરવા, દુનિયામાંની કેટલીક જૂડી બાબતો દૂર કરવા નહિ પણ બધું જ નવું કરવા હું આવ્યો છું. જેમાં ન્યાયીપણું

વાસો કરે એવું નવું આકાશ અને નવી પૃથ્વી એજ ઇસુ ખ્રિસ્તના રાજ્યનું અંતિમ ધ્યેય હતું. તેના સમાગમમાં આવવાથી ખરાબમાં ખરાબ માણસો પર એવી અસર થતી હતી કે મારી મરણ હોત તો હું બલો થઈ શકત અને ન થયો તેથી થએલા નુકસાનનું કારણ હું છું. યહુદા ઈસ્કારીઓત પણ આટલો બધો કઠણ હોવા છતાં પોતાના સ્વામીને પરસ્વાધીન કરવાથી તેણે પોતાના વસ્ત્રમાં જે ફાટ પાડી હતી તે તે જોઈ શક્યો નહિ, પરંતુ પોતે શું કર્યું છે એ વિષે જ્યારે તેને બાન થયું કે તરત તેણે બહાર જઈને ફાંસી ખાધી.

આ પ્રમાણે આપણે જોઈએ છીએ કે ભાગેલાં જીવન સંબંધી આપણા પ્રશ્નોના ઉપાય એ હોત કે તેમને નવાં કરવાં, નહિ કે તેઓમાં સુધારો કરવો. રૂપાના એક સિક્કાનો દાખલો લો. એટલા બધા હાથ વડે તેને ધસારો લાગ્યો છે કે તે તદ્દન લીસો બની ગયો છે. જે સરકારે તે પાડ્યો છે તેનું નામ સરખું પણ તે પર રહ્યું નથી, તો પછી તેને કેવી રીતે સુધારવો ? ટંકશાળમાં તેને ફરી પીગાળીને નવો કરવાની જરૂર છે. હઝકીએલે પોતાના દર્શનમાં સુન્નાએલાં જે હાડકાં જોયાં હતાં તેમને એજ જરૂર હતી કે કોઈ પણ પરાક્રમ તેઓને માંસ તથા લોહીથી વેષ્ટિત કરે ; વળી ઈશ્વરના શ્વાસ સિવાય અન્ય પરાક્રમ એવું કામ કરી શકે નહિ.

તો પછી ખ્રિસ્ત વિષે આપણો શો વિચાર છે અને આપણા વિષે તેનું શું કાર્ય છે ? શું તે આપણને માત્ર નમૂનારૂપ લાગે છે, અથવા શું તે આપણને તારનાર લાગે છે ? યોહાન લખે છે, કે (૧ યોહાન ૫ ; ૪) ઈશ્વરથી જે કોઈ જન્મેલો હોય તે જગત પર જય મેળવે છે ; જ્યારે માણસો ખ્રિસ્તમાં વાસો કરશે ત્યારે જ ન્યાયીપણું જગતમાં વાસો કરશે.

પરંતુ જે કૃપાવંત સૂચનાથી આ પ્રકરણ બંધ થાય છે તે જાણુવા જેવી છે : “વળી જૂનો દ્રાક્ષારસ પીધા પછી કોઈ નવો પીવા માગતો નથી, કેમકે તે કહે છે કે જૂનો સારો છે.” ‘સારો’ એટલે શું ? જે શબ્દનો તરજુમો ‘સારો’ કરવામાં આવ્યો છે તે અન્ય જગાએ મળે છે. દાખલા તરીકે “મારી ઝુંસરી સહુલ છે” (માત્થી ૧૧ ; ૩૦) ; “પ્રીતિ સહનરીળ તથા પહેાપકારી છે” (૧ કોરીંથી. ૧૩ ; ૪) ; અને “તમે એક બીજા પ્રત્યે આયાળુ તથા કરુણાળુ થાઓ” (એફેસી. ૪ ; ૩૨). અહીં આગળ જેઓ જૂનાનો તિરસ્કાર કરે છે તેઓને ઇસુ ઠપકો આપે છે, કેમકે જૂનાં વાનાંની સાથે હમેશાં પવિત્ર તથા કામળ વિચારો સંબંધ રાખે છે. યોહાન તથા તેના સાથીઓ નવા સંજોગો તેમજ નવા સમાચાર ગ્રહણ કરવામાં ધીમા હતા, અને તેવા બધાની સાથે ઇસુ સહલાગણી ધરાવતો હતો ; વળી આપણે પણ આ બાબતમાં તેનું અનુકરણ કરીએ એવી તેની મરજી છે.

તારનાર તથા સાખ્યાથ : ૬ ; ૧-૧૧

એક વિશ્રામવારને હહાડે તે ખેતરોમાં જઇને જતો હતો ; ત્યારે તેના શિષ્યો કણસલાં તોડતા હતા, અને હાથે મસળીને ખાતા હતા. ^૨ પણ ફરેશીઓમાંના કેટલાએકે પૂછ્યું, કે વિશ્રામવારે જે કરવું ઉચિત નથી તે તમે કેમ કરો છો ? ^૩ ઇસુએ તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે ઠાઠિઠ તથા તેના સાથીઓ ભૂખ્યા હતા, ત્યારે તેણે જે કર્યું તે શું તમે વાંચ્યું નથી, ^૪ કે તેણે ઢવના મંદિરમાં જઇને જે અપેલી રોટલી યાજ્ઞક સિવાય બીજા કોઇને ખાવી ઉચિત નથી તે લઇને ખાધી, અને પોતાના સાથીઓને પણ આપી ? ^૫ વળી તેણે તેઓને કહ્યું, કે માણસનો દીકરો વિશ્રામવારનો પણ પ્રભુ છે.

^૬ એક બીજે વિશ્રામવારે તે સલાસ્થાનમાં જઇને યોધ કરતો હતો ; ત્યારે એક માણસ ત્યાં હતો કે જેનો જમણો હાથ સુકાઇ ગયેલો હતો. ^૭ વિશ્રામવારે તે કોઇને સાજો કરશે કે નહિ, તે વિષે શાસ્ત્રીઓ તથા ફરેશીઓ તાકી રહ્યા હતા ; એ માટે કે તેના પર દાષ મૂકવાને તેઓને નિમિત્ત મળે. ^૮ પણ તેઓના વિચારો જાણી લઇને જે માણસનો હાથ સુકાઇ ગયેલો હતો તેને તેણે કહ્યું, કે ઊઠીને વચમાં ઊભો રહે. એટલે તે ઊઠીને વચમાં ઊભો રહ્યો. ^૯ પછી ઇસુએ તેઓને કહ્યું, કે હું તમને પૂછું છું, કે વિશ્રામવારે સાફ કરવું કે માફ કરવું ; જીવને બચાવવો કે તેનો નાશ કરવો : એ બેમાંથી કયું ઉચિત છે ? ^{૧૦} પછી તેણે ચોતરફ નજર ફેરવીને તે માણસને કહ્યું, કે તારો હાથ લાંબો કર. તેણે તેમ કર્યું, એટલે તેનો હાથ સાજો થયો. ^{૧૧} પણ તેઓ આવરા બની ગયા ; અને એકબીજાને કહેવા લાગ્યા, કે ઇસુ વિષે આપણે શું કરીએ ?

માત્રી ૧૨ ; ૧-૧૪ તથા માર્ક ૨ ; ૨૩—૩ ; ૬ સુધીનો ખુલાસો જુઓ. છટ્ટા સૈકામાં મળેલો એક મહત્ત્વનો હસ્તલેખ છે તેનું નામ કોડેક્ષ બીઝે છે. આ હસ્તલેખમાં આ અધ્યાયમાંની પાંચમી કલમ દશમી કલમ પછી રાખવામાં આવી છે, અને તેની જગાએ એટલે ચોથી કલમ પછી આપણે આ શબ્દો વાંચીએ છીએ : “ તેજ દિવસે તેણે કાઈએકને સાખ્યાથને દિવસે કામ કરતો જોઈને તેને કહ્યું, કે હે માણસ, તું સમજીને આમ કરતો હોય તો તને ધન્ય છે ; પણ જો તું સમજ્યા વિના આમ કરે છે તો તું શાપિત છે, અને નિયમશાસ્ત્રનું ઉલ્લંઘન કરે છે.” આ ખરેખર આપણા પ્રભુનું વચન હશે એ માનવું વાજબી છે. થોહાનના કલ્પા પ્રમાણે (થોહાન ૨૦ ; ૩૦, ૩૧ : ૨૧ ; ૨૫) પોતાની જાહેર સેવા દરમિયાન સુવાર્તિકાએ લખ્યું છે કે તે કરતાં આપણા પ્રભુએ

ધણું કર્યું અને કહ્યું પણ હતું. દેવયોગે નવા કરારમાં દાખલ થયાં ન હોય એવાં પ્રભુનાં અનેક વચન ખીજી રીતે સાચવવામાં આવ્યાં છે, અને તેમાંનાં કેટલાંએક જાણવા જેવી તથા અજાણી રીતે સાચવવામાં આવેલાં છે. આ વચન આપણે પ્રભુ ખરેખર બોલ્યો હશે એમ માનવામાં કોઈ પણ જાતનો વાંધો નથી, અને તેનો અર્થ એવો જણાય છે કે આ માણસ પ્રભુની સાથે પોતાની સહવાગણી દર્શાવતો હોય અને શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓના જીલ્લમ સામે પોતાનો વિરોધ દર્શાવતો હોય તો તે વખાણને પાત્ર હતો ; પરંતુ પોતાના ખાનગી સ્વાર્થ કરતાં વધારે ઉમદા હેતુથી વર્તતો ન હોય તો તે દૂષણને પાત્ર હતો ; અર્થાત તેનો હેતુ કેવો હતો તે પર તેનું વર્તન વાજખી છે કે નહિ તેનો આધાર રહેતો હતો.

અહીં આગળ જે ખીનાનું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે તે આગલા પાઠમાં રહેલા સત્યના દાખલારૂપ છે. નવે દ્રાક્ષારસ જૂતી મશકોને ફાડવા લાગ્યો હતો અને નવા ધિંગડાથી જૂનું લૂગડું ફાટી જવા લાગ્યું હતું. આપણા પ્રભુના જમાનામાં યહુદી ધર્મ જે મનોભાવના દર્શાવતો હતો તે વિષેના બે દાખલા અહીં આગળ આપવામાં આવ્યા છે. એક દાખલો એવો છે કે એ મનોભાવના કેટલી બધી ક્ષુદ્ર હતી : અનાજનાં થોડાં કણસલાં મસળીને ખાવાને લીધે શિષ્યો પર વિશ્રામવાર જાગ કર્યાનું તહોમત મૂકવામાં આવે છે, કેમકે તેઓનું કૃત્ય કણસલાં ઝુડવા સમાન ગણવામાં આવે છે. ખીજો દાખલો બતાવે છે કે આ મનોભાવના કેટલી બધી ક્રૂર હોઈ શકે છે : વિશ્રામવારને દિવસે એક માણસનો સુકાર્થ ગએલો હાથ સાળે કરવામાં આવે છે, તેથી તે પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા શક્તિમાન બને છે ; છતાં આ કૃત્યને ભારે પાપસમાન ગણવામાં આવે છે !

ઈસુ ખ્રિસ્ત જૂનો કરાર વાંચતો હતો ત્યારે તેમાં આવી મનોભાવનાને કોઈ ઠેકાણે ટેકો મળે છે એવું તેને લાગ્યું નહિ. ફરોશીઓ તો નિયમશાસ્ત્ર પળાવવામાં છેક હદ બહાર ગયા હતા. ફરોશીઓના બારીક કાયદા સંબંધી દાબદ કશું જાણતો ન હતો, એટલું જ નહિ પણ પુનર્નિર્ધારના પુરતકમાં ચોથી આસા આ પ્રમાણે આપવામાં આવે છે : “સાખ્યાથ દિવસને પવિત્ર પાળવાને તું સંભાળ રાખ.....એ સાફ કે જેમ તને તેમજ તારા દાસને તથા તારી દાસીને વિશ્રામ મળે” (યુન. ૫ ; ૧૨, ૧૪). એટલું જ નહિ પણ યશ્યાહ નેકે વિશ્રામવારપાલન પર ભાર મૂકે છે ખરો, તોપણ તે જ્યાં આગળ એવું કહે છે ત્યાં આગળ તે આ પ્રમાણે લખે છે : “[પણ] દુષ્ટતાનાં બંધનો છોડવાં, ઝુંસરીનાં જોતર છોડવાં, દબાએલાંને મોકળા કરીને વિદાશ કરવા, અને વળી સર્વ ઝુંસરીને ભાંગી નાખવી,—જે ઉપવાસ હું પસંદ કરું છું,

તે શું એ નથી ? જૂખ્યાઓને તારી રાટલી વહેંચી આપવી, અને ભટકતા ગરીબોને ઘેર લાવવા, શું એ ઉપવાસ નથી ? નાગાને જોઈને તારે તેને [વસ્ત્ર] પહેરાવવું, ને તારા બંધુઓથી મોં સંતાડવું નહિ ” (યશ્યાહ ૫૮ ; ૬, ૭).

જૂના કરારમાં જ્યાં વિશ્રામવારના પાલન વિષે લખવામાં આવ્યું છે ત્યાં હમેશાં ‘દયા’ પર ભાર મૂકવામાં આવે છે, અને તેજ બાબતની અસર આપણા પ્રભુના મન પર વિશેષ થઈ હતી. વળી તે પોતે જ્યારે વિશ્રામવાર વિષે શિક્ષણ આપે છે ત્યારે તે હમેશાં આજ બાબત પર ભાર મૂકે છે અને તેનો વિકાસ કરે છે. “માર્કની સુવાર્તા”માં પ્રભુના નીચે પ્રમાણેના શબ્દો ઉમેરવામાં આવે છે : “વિશ્રામવાર માણસને અર્થે થયો, માણસ વિશ્રામવારને અર્થે નહિ.” આ શબ્દો વિશ્રામવાર વિષેના આપણા પ્રભુના વિચાર સંપૂર્ણ રીતે દર્શાવે છે, અને તે લોકે શા માટે પડતા મૂક્યા હશે એ સમજવું મુશ્કેલ છે.

સાત દિવસમાં એક દિવસ પવિત્ર પાળવાનો નિયમ માણસજાતના શારીરિક તેમજ આત્મિક સ્વભાવની અગત્ય પર આધારભૂત માલૂમ પડે છે. ઈ. સ. ૧૯૧૪-૧૯૧૮ સુધીની મોટી લડાઈ વખતે દારૂગોળાના કારખાનાના મજૂરો પહેલા જ આઠ મહિનાને અંતે બ્રિટિશ સરકાર પાસે ગયા. તેઓએ માગણી કરી કે આ કારખાનામાં કામ કરતાં બધાં માણસોને દર અઠવાડીએ એક દિવસની રજા આપવામાં આવે તો સાફ. વળી તેઓએ એવું કારણ દર્શાવ્યું કે તેમ કરવાથી કારખાનાની વધારે ઉપજ થશે અને તેના કામમાં વિશેષ કાર્યદક્ષતા જોવામાં આવશે. પરંતુ એ ઉપરાંત અમુક આત્મિક અગત્ય પણ છે. ખ્રિસ્તી માણસ જીવનના ઝગડા મધ્યે થોભે અને સાત દિવસમાં એક દિવસ પાળી કબરના આશ્ચર્ય વિષે વિચાર કરે, અને પાપ તથા મરણ પર થએલા ઈસુ ખ્રિસ્તના જયનું મનન કરે તો તેથી તેના આત્માને કેટલી બધી તાજગી મળે એમ છે ! એક વખતે એક મોટાં રાજદ્વારી પુરુષે વિશ્રામને દિવસે કામ કરવાની ના પાડી, અને તેનું કારણ એ દર્શાવ્યું કે હું ક્યાં છું અને ક્યાં જવાનો છું એ વિષે વિચાર કરવા માટે મારે અઠવાડીઆમાં એક દિવસ તો જોઈએ જ. વળી વોલ્ટર નામે એક ફ્રેન્ચ નાસ્તિક માણસ હતો. તેણે પણ એક વખતે કહ્યું હતું કે જો તમારે ખ્રિસ્તી ધર્મનો નાશ કરવો હોય તો પ્રથમ તમારે રવિવારનો નાશ કરવો જોઈએ. આપણે જેઓ ઈસુ ખ્રિસ્ત પર વિશ્વાસ કરીએ છીએ તેઓએ કેટલી બધી કાળજીથી વિશ્રામવારરૂપી આ અમૂલ્ય વારસો સાચવી રાખવો જોઈએ. તેવડે આપણા શરીરને જે આરામ મળે છે અને આપણા આત્માને જે તક મળે છે તે આપણે કાઈ પણ રીતે જવા દેવાં નહિ ; રખેને રવિવારનો નાશ કરવામાં ખ્રિસ્તના શત્રુઓની મદદ કરવા જતાં ખ્રિસ્તી ધર્મનો નાશ કરવામાં પણ આપણે તેઓને મદદ કરીએ.

આ ખીનાનું વર્ણન કરતાં માર્ક જણાવે છે, કે “તેઓનાં હૃદયની કઠણતાને લીધે પ્રભુએ દલગીર થઈ ને ગુસ્સાસહિત ચોતરફ તેઓ બાણી બોલું” (માર્ક ૩; ૫). શાસ્ત્રીઓ ઈસુ પર ગુસ્સે થયા હતા, અને ઈસુ પણ શાસ્ત્રીઓ પર ગુસ્સે થયો હતો; પરંતુ તેઓના ગુસ્સામાં અને ઈસુના ગુસ્સામાં આભ-જમીનનો તફાવત જોવામાં આવે છે. પવિત્ર શાસ્ત્રમાં દરેક જગ્યાએ ગુસ્સાની વિરૂદ્ધ શિક્ષણ આપવામાં આવે છે કે ગુસ્સો નબળાઈનું ચિહ્ન છે, પરંતુ ગુસ્સા પર અંકુશ રાખવો તે બળનું ચિહ્ન છે. તો પછી પ્રભુ ઈસુનો ગુસ્સો વાજબી હતો અને માણસોનો ગુસ્સો ઘણી વાર ગેરવાજબી હોય છે તેનું કારણ શું?

આપણો ગુસ્સો

૧. પ્રથમ તો આપણો ગુસ્સો ઘણી વાર સ્વાર્થી હોય છે. ઈસુનું કૃત્ય અમારા અધિકારનું ખંડન કરવાની ધમકી આપે છે એમ લાગવાથી શાસ્ત્રીઓ તેના પર ગુસ્સે થયા હતા. આપણે પણ જે જે કૃત્યો આપણા પોતા પર અસર કરે છે તેને લીધે જ ધણું કરીને ગુસ્સે થઈએ છીએ. ખીજા પર ટીકા કરવામાં આવે છે ત્યારે આપણને વાંધો નડતો નથી; ખીજાના હક દૂરવાવવામાં આવે છે ત્યારે આપણે કહીએ છીએ કે મારે શું?

૨. જ્યારે આપણે ગુસ્સે થઈએ છીએ ત્યારે ઘણી વાર જોના પર ગુસ્સે થયા છીએ તેને ઉપદ્રવ કરવાની ઇચ્છા થાય છે. વળી આપણે પોતાના હાથ વડે જ નહિ પણ પોતાની જાલ વડે પણ એમ કરી શકીએ છીએ. પરંતુ આવે ગુસ્સો તો સૂર્યતાબરેલો છે, કેમકે સામા માણસનું આપણે ગમે તેટલું નુકસાન કરીએ તોપણ તે કરતાં આપણે પોતાનું વધારે નુકસાન કરીએ છીએ.

પ્રભુનો ગુસ્સો

આપણા પ્રભુનો ગુસ્સો ન્યાયી હતો, તેનું પહેલું કારણ એ છે કે તેનો હેતુ ખરો હતો. તેનો ગુસ્સો તો પ્રેમમાંથી ઉદ્ભવતો હતો. જ્યારે તેનું નુકસાન કરવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે તે સહન કર્યું; તેનું અપમાન થવાથી તે કદી ગુસ્સે થયો હોય એવું આપણે વાંચતાં નથી. તેના ગાઢ મિત્રે છાતી ઠોકીને કહ્યું, કે હું તારી સાથે કેદખાનામાં જવા તૈયાર છું અને મરવાને પણ તૈયાર છું; છતાં તેજ મિત્રે થોડા જ કલાક પછી સોગન ખાઈને કહ્યું, કે એ માણસને હું ઓળખતો જ નથી. તે વખતે ઈસુ ગુસ્સે થયો ન હતો. તે વખતે તો પીતરે તેની આંખમાં ગુસ્સો નહિ, પણ શોકાતુર પ્રેમ જોયો હતો. વળી તે કષ્ટ સાથે મરણ પામતો હતો અને તેની મશકરી કરવામાં આવતી હતી ત્યાં આગળ તેણે પ્રાર્થના કરી, કે “હે આપ, તેઓને માફ કર; કારણ કે તેઓ જે કરે છે તે તેઓ જાણતા નથી.” આ વાત પીતરે કદી ભૂલી ગયો નહિ અને તેણે જ પ્રભુ વિષે એવી સાક્ષી આપી છે કે તેની નિંદા કરવામાં આવી ત્યારે તેણે સામી નિંદા કરી નહિ.

૨. પરંતુ અન્યાય જોઈને આપણો પ્રભુ હમેશાં ગુસ્સે થતો હતો. આ માણસ સાજો થાય તે કરતાં અમારો વિશ્રામવારના પાલનનો કાયદો અગત્યનો છે એવું શાસ્ત્રીઓએ કહ્યું ત્યારે તે ગુસ્સે થયો. તેણે પોતાના પિતાનું ધર ખનનના રૂપમાં ફેરવી નાખેલું જોયું ત્યારે તે ખરેખર ગુસ્સે થયો. ખળવાન લોકો ગેરવાજબી રીતે નખળા લોકોનો ગેરલાભ લે એ જોતાંની સાથે જ તે ગુસ્સે થતો હતો.

૩. આપણા પ્રભુનો ગુસ્સો વાજબી હતો તેનું એક ત્રીજું કારણ છે. તેના ગુસ્સાનું ક્ષેત્ર ન્યાયી હતું. જ્યારે તે ગુસ્સે થતો હતો ત્યારે સાજા કરવાના તથા ખયાવવાના પોતાના જુસ્સાને લીધે તે ગુસ્સે થતો હતો ; કેમકે તે સમજતો હતો કે આવા અન્યાયથી મારા કૃપાવંત ધરાદા નિષ્ક્રમ જાય છે. સુકાએલા હાથવાળા માણસ પર તે જેટલો પ્રેમ રાખતો હતો તેટલો જ પ્રેમ તે ફેરોશીઓ તથા શાસ્ત્રીઓ પર પણ રાખતો હતો.

પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત માણસો પર જેવો પ્રેમ રાખતો હતો તેવો પ્રેમ આપણે રાખીએ તો જીવન અને અન્યાય તેને જેમ અસહ્ય લાગતા હતા તેમજ તે આપણને પણ લાગે. પાણિય લખે છે, કે “કોને અશક્ત જોઈને હું અશક્ત નથી થતો ? કોને ઠોકર ખવડાવવામાં આવે છે, ને મારું હૃદય ખળતું નથી ?” (૨ કોરીંથી. ૧૧ ; ૨૯). અન્યાય જોઈને આપણે ગુસ્સે થઈ શકતા નથી, અને ખ્રિસ્તનું નામ નિંદાય છે એ જાણવા છતાં આપણે તેની પરવા કરતા નથી ત્યારે તો આપણા સમાજને સડો લાગે છે એમ સમજવું. ઈસુના જેવો પ્રેમ કરે અને જે કારણોને લીધે તે ગુસ્સે થતો હતો તેજ કારણોને લીધે ગુસ્સે થઈ શકે એવાં માણસોની આપણને જરૂર છે. વળી એવાં માણસો સારા પ્રમાણમાં ઊંચાં થશે ત્યારે આપણા સમાજને જે જે જૂંડી જાયતો વળગી રહી છે તે ખસી જશે અને વધતા સારા દિવસનો ઉદય થશે.

બાર પ્રેરિતોની દીક્ષાક્રિયા : ૬ ; ૧૨-૧૯

^{૧૨} તે દિવસોમાં તે ઘરથી નીકળીને [કોઈ એક] પહાડ પર પ્રાર્થના કરવા ગયો ; અને તેણે દેવની પ્રાર્થનામાં આખી રાત કાઢી. ^{૧૩} હજારો ઊગ્રો ત્યારે તેણે પોતાના શિષ્યોને બોલાવીને તેઓમાંથી બારને પસંદ કર્યા, તેઓને તેણે પ્રેરિતો પણ કહ્યા ; ^{૧૪} એટલે, સીમોન જેનું નામ તેણે પીતર પણ પાડ્યું તેને તથા તેના ભાઈ આંદ્રિયાને, યાકૂબને તથા થોહાનને, ડિલિપને તથા બાર્થલમીને, ^{૧૫} માત્થીને તથા થોમાને, અલફીના [દીકરા] યાકૂબને તથા સીમોન, જેને એલોદીસ કહેતા હતા તેને, ^{૧૬} યાકૂબના [ભાઈ] યહુદાને, યહુદા ધસકારીઓત જે વિદ્યાસધાતી હતો તેને, ^{૧૭} તે તેઓની સાથે

[પહાડ પરથી] ઊતરીને મેદાનમાં ઊભો રહ્યો, તેના શિષ્યોના મોટા જથ્થા તથા આખા યહુદાહુમાંના તથા યરૂશાલેમમાંના, અને તૂર તથા સીદોનના કાંઠાના લોકોનો મોટો સમુદાય [ત્યાં હતાં,] કે જેઓ તેની વાત સાંભળવા તથા પોતાના રોગથી સાજ થવા સાડ આવી હતા ;
 ૧૮ અને જેઓ અશુદ્ધ આત્માઓથી પીડાતા હતા તેઓને સાજ કરવામાં આવ્યા. ૧૯ સઘળા લોકો તેના સ્પર્શ કરવાને કોશિષ કરતા હતા, કેમકે તેનામાંથી પરાક્રમ નીકળીને સઘળાને સાજ કરતું હતું.

માર્થી ૧૦ ; ૨-૪ અને માર્ક ૩ ; ૭-૧૦નો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ પ્રભુ બાબનો આપણું ધ્યાન ખેંચે છે : ૧. ખાસ જાણવા જેવી વાત એ છે, કે તેઓના પવિત્ર તેડાને અર્થે પ્રેરિતોની દીક્ષા કર્યા પહેલાં આપણે પ્રભુ આખી રાત પ્રાર્થનામાં લાગુ રહ્યો. કાપરનાહુમની પડોશમાં ઊંચા ટેકરા હતા ત્યાં જઈને પ્રાર્થના કરવાનો તેનો રિવાજ હતો. ૨. ‘યાકૂબનો ભાઈ યહુદા’ (કલમ ૧૬) તેના બદલામાં યાકૂબનો દીકરો યહુદા એમ વાંચવું જોઈએ. આ પ્રેરિતને માર્થી લેખેએસ કહે છે (માર્થી ૩ ; ૧૦નો ખુલાસો જુઓ), માર્ક થાદીએસ કહે છે (માર્ક ૩ ; ૧૮), અને યોહાન ‘યહુદા, ઇસકારીઓત નદિ’ એમ કહે છે (યોહાન ૧૪ ; ૨૨). ૩. પહાડ પરથી આવ્યા પછી પ્રભુ દુઃખિત સમુદાયની સાથે કેટલી બધી કૃપાથી વર્તેતા હતા એ વિષે જે વૃત્તાંત આપવામાં આવ્યું છે તે વિષે કેટલાક અભ્યાસીઓ એવું માને છે કે તે આ અભ્યાયને અંતે આવવું જોઈએ. આની કરી સાબિતી તો નથી, પરંતુ ત્યાં તે વધારે બંધમેસતું આવે છે.

અહીં આપણે એવું વાંચીએ છીએ કે લોકો આપણા પ્રભુની વિરૂદ્ધમાં યા તો તરફેણમાં જુદા જુદા પક્ષમાં ભળવા લાગ્યા હતા. આપણે ઉપર વાંચી ગયા કે તેઓ બહાવરા બની ગયા, અને એકબીજાને કહેવા લાગ્યા કે ઇસુ વિષે આપણે શું કરીએ (કલમ ૧૧) ; ત્યારે અહીં એવું વાંચવામાં આવે છે કે “તેના શિષ્યોનો મોટો જથ્થો તથા આખા યહુદાહુમાંના તથા યરૂશાલેમમાંના, અને તૂર તથા સીદોનના કાંઠાના લોકોનો મોટો સમુદાય [ત્યાં હતાં,] કે જેઓ તેની વાત સાંભળવા તથા પોતાના રોગથી સાજ થવા સાડ આવી હતા” (કલમ ૧૭). અહીં આગળ ફરીથી આપણા પ્રભુને આ દુનિયાના રાજ્યનું તથા તેના ગૌરવનું દર્શન થાય છે ; તથાપિ આ દર્શન તો પરીક્ષણરૂપી નહિ પણ તકરૂપી જણાય છે. વળી આ દર્શનમાં જોએલી વાતનો અમલ થાય એજ હેતુથી તે આ બાર માણસોને પસંદ કરે છે. તેના ગયા પછી આજ માણસો તેનું કામ જારી રાખવાના હતા, તેથી તે હવે પછી એમ સમજે છે કે માર્ક ખાસ કામ આ માણસોને તાલીમ આપવાનું છે.

આ માણસોનાં રાગહિત, તેઓનો સ્વભાવ, તેમજ તેઓની શક્તિ એક-બીજાથી બહુ જુદાં માલુમ પડે છે. આ સંઘમાં સીમેન એલોટ જે બંડખોર પક્ષનો સભાસદ હતો, અને માત્થી દાણી જે પરદેશી રાજ્યનો પગાર ખાતો હતો તે સાથે સાથે જોડાય છે. ઉતાવળીઓ પીતર, મનન કરનાર ચૌહાન, સાવચેત ફિલિપ, અને ઉદાસ થોમા એવા જુદા જુદા સ્વભાવવાળા માણસને આ સંઘમાં સમેટવામાં આવ્યા છે. બીજા પણ કેટલાક હતા. તેઓનું વર્ણન આપણે આટલી બધી ચોકસાઈથી કરી નથી શકતા, તોપણ ઈસુ ખ્રિસ્તના રાજ્યની સ્થાપના કરવામાં દરેકેદરેકને પોતપોતાનો ફાળો આપવાનો હતો.

પછી યહુદા ઈસકારીઓતનું નામ આવે છે. તેના વિષે આપણે શું કહીએ ? તેનામાં પણ મોટાં કામ કરવાની શક્તિ હતી, અને તે નિષ્ફળ ગયો હતો તે પરથી અપૂર્ણ પરિવર્તનમાં કેટલું બધું જોખમ સમાએલું છે તે શીખી શકીએ છીએ. યહુદાની બાબતને બંધબેસતું આવે એવું દૃષ્ટાંત એક આધુનિક લેખકે આપેલું છે. “જે ઘરમાં ભાગ્યના વિધાતા માણસનાં ભાવિ વજીતા હતા તે ઘરના બારણે આવીને એક આત્માએ તે ઠોકરું અને તેમની પાસેથી એક આશીર્વાદ માગ્યો. તેણે પોકાર કર્યો કે મારી ભૂલ મને પાછી સોંપી દેા તો પ્રેમના શ્વેત પગને સાફ તેના નાશને અર્થે પાથ પાથરવાને બદલે હું તેને સાફ રસ્તો કરીશ. પરંતુ ભાગ્યના વિધાતાનો વજીવાનો હાથો ચુંજતો જ રહ્યો, અને તેણે ધણું કટપાંત કર્યા છતાં પણ થોભ્યો નહિ. છેવટે ભાગ્યના વિધાતાએ જવાબ આપ્યો કે તારી ભૂલનો દોરો હાથામાં ભરાઈ રહેલો છે, તેથી કાઈથી તેની ગતિ અટકાવી શકાય એમ નથી, માટે ઓ બિચારા આત્મા, તું જેવો ખાલી હાથે તથા કટપાંત કરતો આવ્યો તેવો જ પાછો જા; છતાં તારી સાથે આટલો દિલાસો લેતો જા: આની પણ, હા, આની પણ વજીટમાં જરૂર હતી.”

પ્રેરિતોની દીક્ષાક્રિયા માટે આપણા પ્રભુનું ભાષણ: ૬ ; ૨૦-૪૯

૨૦ તેણે પોતાના શિષ્યો તરફ પોતાની આંખો ડિઝી કરીને કહ્યું, કે ઓ હરિદ્રીઓ, તમને ધન્ય છે: કેમકે દેવનું રાજ્ય તમારું છે. ૨૧ ઓ હુમણાંના ભૂખ્યાઓ, તમને ધન્ય છે: કેમકે તમે તૃપ્ત થશો. ઓ હુમણાંના રડનારાઓ, તમને ધન્ય છે: કેમકે તમે હસશો. ૨૨ બચારે માણસના દીકરાને દીધે માણસો તમારો દ્વેષ કરશે, તમને બહાર કાઢશે, તમને મેણાં મારશે, અને તમારું નામ ભૂંડું માનીને કાઢી નાખશે, ત્યારે તમને ધન્ય છે. ૨૩ તે દહાડે આનંદ કરો, ને [ખુશા-લીમાં] કૂદો: કેમકે જીવો, આકાશમાં તમારું રંગ બધું છે; કેમકે તેઓના બાપદાદાઓ પ્રબોધકોની પ્રત્યે એમજ વર્ત્યા. ૨૪ પણ તમ

શ્રીમંતોને અફસોસ છે ! કેમકે તમે તમારો દિલાસો પામી ચુક્યા છો. ^{૨૫} ઓ હુમણાંના ધરાએલાઓ, તમને અફસોસ છે ! કેમકે તમે ભખ્યા થશો. ઓ હુમણાંના હસનારાઓ, તમને અફસોસ છે ! કેમકે તમે શોક કરશો ને રડશો. ^{૨૬} જ્યારે સર્વ માણસો તમારૂં સાફ ઓલશે ત્યારે તમને અફસોસ છે ! કેમકે તેઓના આપદાદાઓ જુઠા પ્રયોધકો પ્રત્યે તેમજ વર્ત્યા.

^{૨૭} પણ હું તમ સાંભળનારાઓને કહું છું, કે તમારા વૈરીઓ પર પ્રેમ કરો, જેઓ તમારો દ્વેષ કરે છે તેઓનું ભલું કરો. ^{૨૮} જેઓ તમને શાપ દે છે તેઓને આશીર્વાદ દે, જેઓ તમારૂં અપમાન કરે છે તેઓને સાફ પ્રાર્થના કરો. ^{૨૯} જે કોઈ તને એક ગાલ પર તમારો મારે, તેની આગળ બીજે પણ ધર; વળી જે તારો અંગરખો લઇ લે, તેનાથી તારૂં બદન પણ પાછું રાખતો ના. ^{૩૦} જે કોઈ તારી પાસે કંઈ માગે, તેને તે આપ; અને જે કોઈ તારો માલ લઇ જાય તેની પાસેથી તું પાછો માગીશ નહિ. ^{૩૧} અને જેમ તમે ચાહો છો કે માણસો તમારા પ્રત્યે વર્તે તેમજ તમે પણ તેઓ પ્રત્યે વર્તો. ^{૩૨} તમારા પર જેઓ પ્રીતિ રાખે છે તેઓના પર જો તમે પ્રીતિ રાખો, તો તેમાં તમારી મહુરખાની શાની ? કેમકે પાપીઓ પણ તેમના પર પ્રીતિ રાખનારા પર પ્રીતિ રાખે છે. ^{૩૩} જેઓ તમારૂં ભલું કરે છે તેઓનું ભલું જો તમે કરો, તો તેમાં તમારી મહુરખાની શાની ? કેમકે પાપીઓ પણ એમજ કરે છે. ^{૩૪} વળી જેઓની પાસેથી તમે પાછું લેવાની આશા રાખો છો, તેઓને જો તમે ઉછીનું આપો, તો તેમાં તમારી મહુરખાની શાની ? કેમકે પાછું લેવા સાફ પાપીઓ પણ પાપીઓને ઉછીનું આપે છે. ^{૩૫} પણ તમે તમારા વૈરીઓ પર પ્રીતિ રાખો, તેઓનું ભલું કરો, ને કચવાયા વગર ઉછીનું આપો; એથી તમને ધણું પ્રતિફળ મળશે, અને તમે પરાપરના દીકરાઓ થશો ; કેમકે અનુપકારીઓ પર તથા ભૂંડાઓ પર તે માયાળુ છે. ^{૩૬} માટે જેવો તમારો આપ દયાળુ છે, તેવા તમે દયાળુ થાઓ.

^{૩૭} કોઈને ધનસાફ ન કરો, એટલે તમારો ધનસાફ નહિ કરાશે; કોઈને દૂષિત ન ઠરાવો, અને તમને કોઈ દૂષિત નહિ ઠરાવશે; છોડો ને તમે છોડાશો; ^{૩૮} આપો ને તમને અપાશે; સાફ માપ દાખેલું ને હુલાવેલું તથા ઊભરાતું તમારા ખોળામાં તેઓ [હાલવી] દેશે. કેમકે જે માપથી તમે માપી આપો છો, તેથી તમને પાછું માપી આપવામાં આવશે.

૪૦ તેણે તેઓને એક દૃષ્ટાંત પણ કહ્યું, કે શું આંધળો આંધળાને ઠારી શકે? શું બન્ને ખાડામાં પડશે નહિ? ૪૦ શિષ્ય પોતાના ગુરુ કરતાં મોટા નથી, પણ પ્રત્યેક જન સંપૂર્ણ રીતે કેળવાયા પછી પોતાના ગુરુ સરખો થશે. ૪૧ તારી પોતાની આંખમાંનો ભારોટીઓ ધ્યાનમાં લીધા વિના તારા ભાઈની આંખમાંનું તણખડું કેમ જુએ છે? ૪૨ અથવા તારી પોતાની આંખમાંનો ભારોટીઓ ન જોતાં તું તારા ભાઈને કેમ કહી શકે, કે ભાઈ, તારી આંખમાંથી અને તણખડું કાઢવા દે? ઓ ઠાંગી, તું પહેલાં પોતાની આંખમાંથી ભારોટીઓ કાઢ, અને ત્યાર પછી તારા ભાઈની આંખમાંથી તણખડું કાઢવાને તને સારી પેઠે સૂઝશે. ૪૩ કેમકે કોઈ સારા ઝાડને નહારે ફળ આવતું નથી; વળી નહારા ઝાડને સાફ ફળ આવતું નથી. ૪૪ હુરેક ઝાડ પોતાનાં ફળથી ઓળખાય છે; કેમકે કાંટાના ઝાડ પરથી લોક અંજીર વીણતા નથી, અને ઊંટકટા પરથી દ્રાક્ષા વીણતા નથી. ૪૫ સાફ માણસ પોતાના મનના સારા ભંડારમાંથી સાફ કાઢે છે; અને ભૂંડ માણસ પોતાના મનના ભૂંડા ભંડારમાંથી ભૂંડ કાઢે છે: કારણ કે મનના ભરપૂરપણામાંથી તેનું મોં બોલે છે.

૪૬ તમે મને પ્રભુ, પ્રભુ, કેમ કહો છો, અને હું જે કહું છું તે કરતા નથી? ૪૭ હુરેક જે મારી પાસે આવે છે, અને મારી વાતો સાંભળે છે તથા પાળે છે, તે કોના જેવો છે, એ હું તમને બતાવીશ: ૪૮ તે એક ધર આંધનાર માણસના જેવો છે, કે જેણે ઊંડું બોદીને ખડક પર પાથો નાખ્યો. જ્યારે રેલ આવે, ત્યારે તે ધરને નદીના સપાટા લાગ્યો, પણ તે તેને હલાવી ન શક્યો; કેમકે તે સારી રીતે બાંધેલું હતું. ૪૯ પણ [મારી વાતો] જે સાંભળીને પાળતો નથી તે એક માણસના જેવો છે, કે જેણે પાથો નાખ્યા વિના ભોંય પર ધર બાંધ્યું; તેને નદીના સપાટા લાગ્યો, એટલે તે તરત પડી ગયું; અને તે ધરના સમૂળગો નાશ થયો.

વિષય : નવા રાજનું સભાસદપણું

ઈસુએ પોતાના પ્રેરિતો થવા માટે તથા આકાશના રાજ્યની સ્થાપના કરવાના કામમાં પોતાને સહાય કરવા માટે પોતાના શિષ્યોમાંથી ૧૨ જણને પસંદ કર્યા હતા. અહીં આગળ તે તેઓની આગળ ભાષણ કરે છે. તેમાં એ રાજ્યના કાયદા વિષે તેમજ જે સિદ્ધાંતો પર તેનો પાથો નાખવાનો છે એ વિષે તે તેઓને શિક્ષણ આપે છે. માત્રી ૫; ૧-૧૬ ને ૩૯-૪૮ : ૭; ૧-૬ અને ૧૫-૨૭નો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ નવા રાજ્યના સભાસદપણા

વિષે વિવેચન કરવામાં આવે છે, અને સલાસદોનાં લક્ષણ કેવાં હોવાં જોઈએ, તેઓની શી શી ફરજો છે અને કયા સિદ્ધાંતોને આધારે તેઓનો ન્યાય થવાનો છે એ બતાવવામાં આવ્યું છે.

(બ) તેઓનાં લક્ષણ : ૨૦-૨૬

પ્રથમ આપણે એ જોવાનું છે કે આપણો પ્રભુ પોતાના નવા દીક્ષિત થએલા પ્રેરિતોને જૂના કરારના પ્રબોધકો સાથે સરખામણીમાં મૂકે છે. પ્રબોધક કેને કહેવાય ? જે માણસ ઈશ્વરનું વચન જાહેર કરે છે તેને પ્રબોધક કહેવામાં આવે છે. ઈશ્વરના પુરાતન લોકો પ્રત્યે ધણા વિશ્વાસુ માણસોએ આ ફરજ હિંમતથી અને સારી રીતે બજાવી હતી, અને પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત આ પ્રસંગે તેઓ વિશે વિચાર કરે છે. પેલા જૂના પ્રબોધકો પૃથ્વી પર પાછા આવી શકે એમ હોય અને મનુષ્યોની બાબતમાં ફરીથી ભાગ લઈ શકે એમ હોય. તો મારા જમાનામાં આખા પાલેસ્ટાઈનમાં કયું સ્થળ તેઓને અનુકૂળ પડે એ વિષેનો વિચાર આ પ્રસંગે આપણા પ્રભુના મનમાં આવ્યો હશે. ફરોશીઓની સાથે તો તેઓને ન બને, કેમકે તેઓ લોકો ઉપર ધર્મક્રિયારૂપી જે અંધનો નાખતા હતા એ તેમને નજર પરવડે. વળી હેરોદના દરબારમાં જેઓ જાંબુઆ રંગનાં અને શણનાં ઝીણાં વસ્ત્ર પહેરતા હતા તેઓની સાથે બને જ ક્યાંથી ? આખા પાલેસ્ટાઈનમાં જે તેમને કાઢીની પણ સંગત અનુકૂળ આવે તો પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતે જે નત્ર તથા સાદા લોકોની સાથે સહવાસ રાખતો હતો તેમની જ સંગત હોય. વળી આ બાર માણસોમાંના ધણાખરા આ વર્ગમાંના હતા; અને તેઓની આગળ આપણા પ્રભુએ જે ભાષણ કર્યું તે ગીતશાસ્ત્રના ૬૪મા ગીતને મળતું આવે છે. દૈહિક બાબતમાં તેઓ બધા દરિદ્રી ન ગણાય એ ખરું; કેમકે તેઓમાંના કેટલાએકની પાસે હોડીઓ તથા પગારદાર નોકરો હતાં. પરંતુ તેઓ એકંદરે જનસમાજમાંના નીચલા વર્ગના માણસો હતા. ઉપરાંત તેઓનો સ્વભાવ પણ નત્ર હતો અને તેઓને ન્યાયીપણાની ભૂખ લાગતી હતી. આ ભૂખ તો રાજ્યના સલાસદોનું મુખ્ય લક્ષણ છે. જે સેવાને અર્થે આપણા પ્રભુએ આ માણસોને તેજા હતા તેમાં તેઓને તંગીનો, શોકનો, તેમજ અદેખાઈનો અનુભવ થવાનો હતો; પરંતુ તે તેઓને જણાવે છે કે એ અનુભવના પરિણામે બીજો અનુભવ પણ થશે. એટલે કે આ લોકમાં તેઓને અભ્યંતર આનંદ તથા આત્મિક ભરપૂરપણાનો અનુભવ થશે, અને પરલોકમાં તેઓ મોટો બદલો પામશે. વળી અહીં આગળ આપણને પણ શીખવાનું મળે છે. ધન્યતાનાં પહેલાં ત્રણ વચન આપણને એવું શીખવે છે કે જે વિપત્તિ વડે આપણે ઈશ્વર પર આધાર રાખતાં શીખીએ તો તે આપણે માટે આશીર્વાદરૂપ બની જાય છે; વળી ધન્યતાનું ચોથું વચન એવું શીખવે છે કે તારનારની ખાતર જગત આપણો દ્રેષ કરે તેના બદલામાં

આશીર્વાદ મળવાનો છે. કેમકે આ રીતે તેનાં પગલાંમાં ચાલવાથી પુરાતન વખતના પ્રબોધકોને જે અદલો આપવામાં આવ્યો છે તેમાં આપણે પણ સહભાગીદાર થઈશું.

જેઓનાં લક્ષણ આવાં હોય તેઓને જ ખરી રીતે સુખી ગણવાં જોઈએ ; વળી જેઓનાં લક્ષણ આવાં નથી તેઓની બાહ્ય અવસ્થા ગમે તેવી દેખાય તોપણ તેમને દુઃખી જ ગણવાનાં છે. જ્યારે માણસનું હૃદય ઈશ્વરની સાથે જોડાએલું નથી ત્યારે સઘળા બાહ્ય આશીર્વાદ પરીક્ષણના સાધનરૂપ બને છે. તથાપિ આપણા પ્રભુના જમાનામાં પણ આરીમયાઈના યુગ જેવો દ્રવ્યવાન માણસ આકાશના રાજ્યમાં પ્રવેશ કરી શકતો હતો ; વળી પોતાની ખાતર ધર તથા મિલકતનો ત્યાગ કરવાની માગણી ખ્રિસ્તે પોતાના સર્વ શિષ્યોની પાસે કરી ન હતી. પરંતુ એ સાચું જ છે કે દૈહિક વાનાં સંબંધી જેમની સ્થિતિ સારી હોય તેમને આત્મિક જરૂરિયાત સંબંધી એાછી લાગણી થવાનો સંભવ છે, અને આપણે માટે આ પ્રકરણમાં એજ મુખ્ય શિક્ષણ છે.

(બ) તેઓની ફરજો : ૨૭-૪૫

રાજ્યના સલાસદો કોણ ગણાય અને કોણ ન ગણાય એવું કહ્યા પછી જે નિયમ પર આકાશના રાજ્યનો પાયો નાખેલો છે તે પર પ્રભુ પોતાના શિષ્યોનું લક્ષ્ય બેસે છે. આ નિયમને પ્રેમનો નિયમ કહેવામાં આવે છે, અને તે જુદાં જુદાં બે રૂપમાં દર્શાવવામાં આવે છે : ૧. “તમારા વૈરીઓ પર પ્રેમ કરો” (કલમ ૨૭) ; અને ૨. “જેમ તમે ચાહો છો કે માણસો તમારા પ્રત્યે વર્તે તેમજ તમે પણ તેઓ પ્રત્યે વર્તો” (કલમ ૩૧). એક સિદ્ધાંત તરીકે તો આપણે બધાં જ આ નિયમ સ્વીકારીએ છીએ, પરંતુ તેનો અમલ કરવા માટે આપણે કેટલી હદ સુધી જવા તૈયાર છીએ ? ૧. દાખલા તરીકે સહનતાની બાબતમાં આપણે કેટલી હદ સુધી જવા તૈયાર છીએ ? ગાલ પર માર પડવાના દાખલા પરથી (કલમ ૨૯) આપણને યાદ દેવડાવવામાં આવે છે કે આપણે કદાપિ ધણે દૂર સુધી જવું પડે. ૨. ઉદારતા સંબંધી આપણે કેટલી હદ સુધી જવા તૈયાર છીએ ? અંગરખા ને બદનના દાખલા પરથી (કલમ ૨૯) આ ફરજની હદ પણ બહોળી માલૂમ પડે છે. ૩. પ્રેમની બાબતમાં આપણે કેટલી હદ સુધી જવા તૈયાર છીએ ? ન્યાય કરવા વિષે (કલમ ૩૭) જે સલાહ આપવામાં આવે છે તે દરેક માણસની પ્રેરકશક્તિને ડાંખે છે. આ બાબત સંબંધી બેન્જામન કહેવું વિશેષ ડહાપણુભરેલું માલૂમ પડે છે : એટલે “તાન, પ્રેમ અને અગત્ય વિના ન્યાય કરવો નહિ.”

અલખત, આ દાખલો અક્ષરશઃ સમજવાનો નથી એવું આપણા પ્રભુના પોતાના નમૂના પરથી માલૂમ પડે છે (યોહાન ૧૮ ; ૨૩). વળી આ હુકમનો અમલ અક્ષરશઃ કરવા જતાં પ્રેમના નિયમનો ભંગ થાય, અને તાજે

અન્યાય થાય એવો સંભવ રહે છે ; દાખલા તરીકે વગર વિચારે આપવા વિષે. બધી બાબતોમાં આપણે પોતાના પડોશીનું બહુ શોધવું જોઈએ, એટલે જેથી તેનું ખર્ચ હિત થાય એવું જ આપણે કરવું. ૩૫મી કલમમાં આપણે એ પ્રમાણે વાંચવું જોઈએ કે “ તમે તમારા વૈરીઓ પર પ્રીતિ રાખો, તેઓનું બહુ કરો, ને નિરાશ થયા વગર ઉછીનું આપો.” અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તોપણ ચાલે કે કોઈપણ માણસ એટલો ખરાબ નથી કે આપણે તેના પર પ્રેમ કરી શકીએ નહિ અને તેને મદદ કરી શકીએ નહિ ; કેમકે ખ્રિસ્તી ફરજની કોઈ પણ જાતની મર્યાદા ઠરાવવામાં આવી નથી, અને જેઓને એવું જ ગમે છે તેઓ “ પરાતપરનાં છોકરાં ” કહેવાય.

જોકે આ વચનોનું લાગુકરણ સામાન્ય રીતે કરી શકાય તોપણ તેઓ પ્રથમ પ્રેરિતોને લાગુ કરવામાં આવ્યાં હતાં, અને હવે પછી દાખલો આપવામાં આવે છે (કલમ ૩૯-૪૫), તે પરથી એવું શિખવવામાં આવે છે કે આત્મિક જિંદગી સંબંધી આપણે બહુ પાકું કરવું જોઈએ. ૧. આ પ્રેરિતોએ શિક્ષણ મેળવ્યા સિવાય બહાર જવું નહિ (કલમ ૩૯), નહિ તો આંધળા આંધળાને દોરે ને બંને ખાડામાં પડે એના જેવું થશે. ૨. તેઓએ જોઈએ તે કરતાં મોટી ઉમેદ રાખવી જોઈએ નહિ : “ શિષ્ય પોતાના ગુરુ કરતાં મોટો નથી, પણ પ્રત્યેક જન સંપૂર્ણ રીતે કેળવાયા પછી પોતાના ગુરુના સરખો થશે ” (કલમ ૪૦). એટલે તાલીમ પામવાની બધાને જરૂર હતી, અને તેઓ જેમ જેમ તે પામતા જાય તેમ તેમ તેઓ પોતાના સ્વામીનું અનુકરણ કરી શકશે. ૩. તેઓ બીજાની ભૂલ શોધનાર હોવા ન જોઈએ (કલમ ૪૧, ૪૨), કેમકે જેઓ બીજાની ભૂલ શોધે છે તેઓ તો ઘણું કરીને પોતાની ભૂલ સંબંધી આંધળા છે. ૪. છેવટે (કલમ ૪૩-૪૫) તેઓએ પોતાનાં હૃદય તથા હેતુ વિષે કાળજી રાખવી જોઈએ, એવી ચેતવણી ઝાડ તથા તેના ફળના દૃષ્ટાંત પરથી મળે છે. હૃદયની જે સ્થિતિ હોય તેજ માણસનું વર્તન બતાવી આપે છે (કલમ ૪૫) ; તેથી માણસને હોદ્દો ગમે તેટલો મોટો હોય, તેને ગમે તેટલું જ્ઞાન હોય અને તે ગમે તેટલી શક્તિ ધરાવતો હોય તોપણ જેવું તેનું પોતાનું ચારિત્ર્ય છે તેવી જ તેની પોતાની અસર પણ થશે. પ્રેરિતોને આ શિક્ષણની જરૂર હતી. તેની તેઓને કેટલી બધી જરૂર હતી તે તેઓના જીવનના પાછળના ઇતિહાસ પરથી માલૂમ પડે છે ; વળી આપણને તેજ સેવા કરવા સારું તેડું મળેલું છે ને આપણને પણ એ શિક્ષણની તેટલી જ જરૂર છે.

(ક) તેઓનો ન્યાય : ૪૬-૪૯

આપણા પ્રભુ બે ધરના આંધનાર વિષે જાણીતું દૃષ્ટાંત કહીને આ વિવેચન પૂરું કરે છે. એક માણસ પોતાનું ધર આંધવા માટે જ્યાં તેને સારો પાથો

મળવાની ખાતરી છે ત્યાં જગા પસંદ કરે છે. આ ઉપમાથી જે માણસ પોતાના આત્મિક જીવન વિષે આતુર છે તેને દર્શાવવામાં આવે છે. તે માણસ પોતાનું ચારિત્ર્યરૂપી ધર ધૈર્યરની મદદ લઈને બાંધવા પ્રયત્ન કરે છે. ખીજે માણસ પોતાના ધરને માટે જે જગા પસંદ કરે છે તે વિષે તે વિચાર કરતો જ નથી. રસ્તામાં ચાલતો માણસ પણ તેને કહી શકે કે આ જગાએ ધર બાંધશે તો ચોમાસામાં પાયા જરૂર બેસી જશે, તોપણ તેને તેની પરવા નથી. આ ઉપમાવડે જે માણસ દેખાવ કરવા ખાતર ધર્મ પાળે છે અને પોતાના આત્મિક સ્વભાવની પરવા કરતો નથી તેને દર્શાવવામાં આવે છે. દુઃખ આવે છે ત્યારે આ બંને માણસોની કસોટી કરવામાં આવે છે, અને તે સમયે પહેલા માણસનું ચારિત્ર્ય જ નહીં રહે છે. આ દૃષ્ટાંત પરથી આપણે એ શીખવાનું છે કે આપણે પોતાને માણસોની આગળ જેવા ધાર્મિક બતાવીએ તેવું આપણું વર્તન હોવું જોઈએ. વળી આપણા આજ્ઞાકિત પણા પર કાણુ હક કરે છે એ વિષે પણ અહીં આપણને યાદ દેવડાવવામાં આવે છે. તે તો પ્રભુ છે, અને સઘળાં માણસોનું ભાવિ તે પોતાના હાથમાં રાખે છે; પરંતુ આપણે તેને એ નામથી સંબોધીએ તો તે આપણને જે કહે છે તે પ્રમાણે આપણે કરવું જોઈએ.

રોમન અમલદારના નોકરને સાંજે કરવા વિષે : ૭ ; ૧-૧૦

લોકોને પોતાની બધી વાતો કહી સંભળાવ્યા પછી તે કાપરનાહુમ આવ્યો. ^૧ એક સૂએદારનો ચાકર જે તેને વહાલો હતો તે મોંદા પડીને મરવાની અણી પર હતો. ^૨ ઇસુ સંબંધી તેણે સાંભળ્યું, ત્યારે તેણે તેની પાસે ચહુદીઓના વડીલોને મોકલીને તેને વિનંતી કરી, કે તું આવીને મારા ચાકરને બચાવ. ^૩ તેઓએ ઇસુની પાસે આવીને તેને આગ્રહથી વિનંતી કરી, કે જેને સાફ તું આટલું કરે તેને તે યોગ્ય છે; ^૪ કેમકે તે આપણા લોક પર પ્રેમ રાખે છે, વળી તેણે [પોતાને ખરચે] આપણું સલાસ્થાન બંધાવ્યું છે. ^૫ ઇસુ તેઓની સાથે ગયો. તે તેના ધરથી વેગળો નહોતો એટલામાં સૂએદારે તેની પાસે પોતાના કેટલાએક મિત્રોને મોકલીને તેને કહેવડાવ્યું, કે પ્રભુ, તું તસ્દી ન લે; કેમકે તું મારા છાપરા તળે આવે, એવો હું યોગ્ય નથી; ^૬ એ કારણથી મેં પણ તારી પાસે આવવા પોતાને યોગ્ય ગણ્યો નહિ; પણ તું શબ્દ બોલ, એટલે મારો ચાકર સાંજે થશે. ^૭ કેમકે હું પણ તાબેદાર માણસ છું, ને મારે તાબે સિપાઇઓ છે; એકને હું કહું છું, કે જા, એટલે તે જાય છે; ખીજને કહું છું, કે આવ, અને તે આવે છે; અને મારા ચાકરને હું કહું છું, કે આ કર, અને તે તે કરે છે. ^૮ એ વાત સાંભળીને ઇસુ તેનાથી અચરત થયો, અને પાછા ફરીને તેણે પાછળ

આવતા લોકોને કહ્યું, કે હું તમને કહું છું, કે આટલો બધો વિદ્યાસ ઇશ્વારેલમાં પણ મારા જોવામાં આવ્યો નથી. ^{૧૦} [સુખેદારે] જેઓને મોકલ્યા હતા તેઓ પાછા ઘેર આવ્યા, ત્યારે તેઓએ માંદા ચાકરને સાજો થએલો જોયો.

નાઝારેથમાં આપણા પ્રભુનો અસ્વીકાર થયા પછી તેણે કાપરનાહુમને પોતાના મુખ્ય સ્થળ તરીકે પસંદ કર્યું. “માત્થીની સુવાર્તા”માં ‘પોતાના શહેર’ તરીકે તેનું વર્ણન કરેલું છે. હેરોદ આન્ડીપાસ ગાલીલમાં રાજ કરતો હતો અને કાપરનાહુમ તેની સરહદ પર આવેલું હોવાથી તેણે ત્યાં આગળ લશ્કરની ટુકડી રાખી હતી. આ ટુકડીમાંના રોમન અમલદારોમાંના એકનો ચાકર માંદો હતો, તેથી ઇસુ તેને સાજો કરે એવી તેણે તેને વિનંતી કરી. આ માણસ પોતાના નોકર સંબંધી આટલી બધી ચિંતા કરતો હતો તેથી તે આપણને પ્રિય લાગે છે, અને તે માણસનું જે ચિત્ર અહીં આલેખવામાં આવેલું છે તે ખરેખર એક આદર્શ માણસનું જ છે.

માત્થી ૮ ; ૫-૧૩નો ખુલાસો જુઓ. વળી અહીં આગળ લોકે જે વાતનો વિસ્તાર કરેલો છે તે પણ જુઓ. એ જમાનામાં બિનચલુદીઓમાં એક વર્ગ ઉપસ્થિત થયો હતો. તેને “ઇશ્વરનું ભય રાખનારા” એવું નામ આપવામાં આવતું હતું. આ માણસો ચલુદીઓના સહવાસમાં આવવાથી તેઓ પર ચલુદી ધર્મની અસર થતી હતી અને એકેશ્વરવાદ તરફ તેઓ વલણ રાખતા હતા. આ જલો અમલદાર પણ આ વર્ગમાંના માણસ હતો. તે પોતે પ્રભુની પાસે આવવાની હિમ્મત ધરતો ન હતો, કેમકે તે નમ્ર માણસ હતો ; તેથી સભાસ્થાનના કેટલાક વડીલો તેના વતી ઇસુની મદદ માગવા તેની પાસે ગયા. સાધારણ રીતે આ વડીલો બીજા કોઈ પણ રોમનને માટે આવું કરે જ નહિ ; પરંતુ તેઓ આ અમલદારના ઋણી હતા, કેમકે તેઓ જે સભાસ્થાનમાં ભજન કરતા હતા તે તેણે પોતાના ખર્ચે તેઓને બંધાવી આપ્યું હતું. આ કારણથી ઇસુની પાસે આવીને તેઓએ આ માણસના હકમાં વિનંતી કરી અને તેનું એક કારણ એ દર્શાવ્યું કે તે લાયક માણસ છે, અમારી પ્રજા પર પ્રેમ રાખે છે, અને અમારે માટે તેણે સભાસ્થાન બાંધ્યું છે.

પ્રભુ ઇસુ આ માણસના ઘર તરફ જવા લાગ્યો, એટલામાં તેના બીજા મિત્રો પણ તેને સામા મળ્યા. તેઓએ અમલદાર તરફથી એવી વિનંતી કરી કે તું જાતે આવવાની તસ્દી ન લે. વળી તેઓએ બે કારણ દર્શાવ્યાં : પહેલું, પ્રભુ મારા છાપરા નીચે આવે એવો હું યોગ્ય નથી એમ અમલદારને લાગતું હતું ; અને બીજું, તેના સમજવા પ્રમાણે તેમ કરવાની જરૂર ન હતી. કેમકે તેજ શહેરમાં એક અમીર રહેતો હતો. તેણે કાના ગામમાં આવીને પ્રભુની

પાસે એવી વિનંતી કરી હતી કે તું આવીને મારા દીકરાને સાંભળે કર. એ દાખલો આ અમલદારને યાદ આવ્યા વિના રહે નહિ, અને તે ધણું કરીને તેનો ઓળખીતો પણ હશે. આથી અમલદારને એમ લાગ્યું કે તે પ્રસંગે જેમ બન્યું હતું તેમ હમણાં પણ બની શકે એટલે પ્રભુ ઈસુની ધ્વજા હોય તો તે દૂર રહીને પણ આ ચમત્કાર કરી શકે (યોહાન ૪; ૪૩-૫૪). તેને એમ લાગ્યું કે જે પ્રમાણે હું મારા હાથ નીચેના માણસોને હુકમ આપું છું અને તેઓ તે પાળે છે તેજ પ્રમાણે તાંદુરસ્તી તેમજ મંદવાડ ઈસુ ખ્રિસ્તના હુકમને આધીન છે. આપણા સ્વામીએ આ માણસનાં વખાણ કર્યાં અને પાછળ આવનાર લોક-સમુદાયને કહ્યું, કે વિશ્વાસ સંબંધી મારા અનુભવ પ્રમાણે યહુદીઓમાં આ બિનયહુદી અમલદારનો જોટો મને મળ્યો નથી. ધણી વાર મોટા વિશ્વાસ અને મોટી નમ્રતા સાથે સાથે જોવામાં આવે છે; અને તેજ પ્રમાણે અહીં આગળ જોવામાં આવે છે. “તે યોગ્ય છે” એવી સાક્ષી આ માણસના પડોશીઓએ તેના ત્રિષે આપી હતી. “હું યોગ્ય નથી” એવી સાક્ષી તેણે પોતા વિષે આપી; પરંતુ ઈસુ ખ્રિસ્ત તેના પડોશીઓના મતને મળતો થયો: “જે પોતાને નીચો કરે છે તે જીત્યો કરાશે.”

આપણે અહીં આગળ વાંચીએ છીએ કે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત અચંપો પામ્યો તે શા કારણથી? પ્રથમ તો આ અમલદાર કાણ છે એ તરફ જોઈને તે અચંપો પામ્યો હતો. જે તે યહુદી હોત તો આપણે પ્રભુ કદાપિ ઓછો અચંપો પામ્યો હોત; કેમકે યહુદીઓનો જે સૌથી મોટો પૂર્વજ હોતો તે ‘વિશ્વાસીઓનો પિતા’ એ નામે ઓળખાતો હતો. વળી તેઓના મોટા પ્રબોધકો પણ ધણો વિશ્વાસ રાખનારા માણસો હતા. પરંતુ આ માણસને એવી એક તક મળી ન હતી. જેથી આવું પરિણામ નીપજે એવી કોઈ અસર નાનપણમાં તેના પોતાના ઘરમાં તેના પર કરવામાં આવી ન હતી. તે બિનયહુદી હતો એટલું જ નહિ પણ તે સૈનિક હતો, અને એ જમાનાના સૈનિકો ધણું કરીને ધર્મ પ્રત્યે વલણ રાખતા ન હતા, તો પછી તેને આવો મોટો વિશ્વાસ મળ્યો ક્યાંથી?

૧. આ વિશ્વાસ પ્રાપ્ત કરવાનું સૌથી પ્રથમ પગલું તે ‘સાંભળવું’ એવું હતું. “વિશ્વાસ સાંભળવાથી પ્રાપ્ત થાય છે.” કોઈ માણસ વિશ્વાસ કરે ત્યાર પહેલાં તેણે સાંભળવું જોઈએ. આ માણસ યહુદીઓ મધ્યે રહેવા આવ્યો ત્યાર પછી તેઓના ધર્મ વિષે તેને કંઈક સાંભળવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. મને એમ પણ લાગે છે કે તેનો વિશ્વાસ પ્રથમ એક મિત્રની જીભાની પર આધાર રાખતો હતો, અને એ મિત્ર ધણે ભાગે જે અમીરના દીકરાને ઈસુએ સાંભળે કયો હતો તેજ હશે. તેઓ બંને એક જ શહેરમાં રહેતા હતા અને એક જ સીઝરની સેવા કરતા હતા.

૨. સાંભળ્યા પછી બીજું પગથીઉં તે આજ્ઞાકિતપણું છે. પ્રતિવર્ષ આ અમલદાર વર્તણૂકના જે સારામાં સારા ધોરણુ વિષે જાણતો હતો તે પ્રમાણે તે પોતાનું જીવન ગાળવાના પ્રયત્ન કરતો હતો. વળી વિશ્વાસ પ્રાપ્ત કરવાનો સારામાં સારો રસ્તો એજ છે. બીજી બધી બાબતો કરતાં અનાજ્ઞાકિતપણું વિશ્વાસને ગંભીરમાં ગંભીર ધક્કો પહોંચાડે છે. હવે આ માણસ જે સારામાં સારા ધોરણુ વિષે જાણતો હતો તે પ્રમાણે જીવન ગાળતો હતો એ આપણે શા આધારે કહી શકીએ !

(અ) આ માણસ પોતાના પૈસાનો કેવો ઉપયોગ કરતો હતો એ તરફ જોઈએ તો એમજ લાગે છે, કે તે બીજાઓની સેવાને અર્થે પોતાના પૈસાનો ઉપયોગ કરતો હતો. આ ચઢુદી વડીલો તેના વિષે એવી શાક્ષી આપે છે કે તેણે અમારે માટે એક સલાસ્થાન બાંધ્યું છે; વળી તેજ સલાસ્થાનમાં ઈસુએ પણ ઉપદેશ કર્યો હતો. જેઓ ઉદારતાથી ઈશ્વરને આપે છે તેઓને ઈશ્વર પણ ઉદારતાથી આપે છે : “ દશાંશો ભર્યાપૂર્ણા ભંડારમાં લાવો, જેથી મારા મંદિરમાં અત્રની છત રહે, અને એમ કરીને માફ પારખું તો લઈ જાઓ, કે હું તમારે સાફ આકાશની બારીઓ ખોલી નાખીને સમાવેશ કરવાને પૂરતી જગા ન હોય એટલો બધો આશીર્વાદ તમારા પર મોકલી દઉં છું કે નહિ? એવું સૈન્યોનો દિવસ ચહોવાહ કહે છે ” (માલાખી ૩ ; ૧૦).

(બ) આ માણસની નમ્રતા પણ એવું જ જાહેર કરે છે. તેને પોતાની અયોગ્યતાની લાગણી થાય છે. ઈસુ મારા છાપરા તળે આવે એવો હું યોગ્ય નથી એમ તેને લાગતું હતું, પરંતુ આ બાબતમાં તેના પડોશીઓ અને ઈસુ પણ મળતા થયા નહિ. એક દષ્ટાંતમાં આપણે વાંચીએ છીએ કે એકી વખતે એક દાણી તથા એક ફરોશી પ્રાર્થના કરવા માટે મંદિરમાં આવ્યા. ફરોશી તો અભિમાની હતો અને દાણી નમ્ર હતો. વળી આપણે એ પણ વાંચીએ છીએ કે ફરોશીની નહિ, પણ દાણીની પ્રાર્થના સાંભળવામાં આવી. નમ્રતા વિશ્વાસને જેટલો બળવાન કરે છે તેટલો અભિમાન તેને નબળો પાડે છે.

(ક) વળી આ માણસને એક સારા પડોશી તરીકે આલેખવામાં આવ્યો છે. તે જાતે રોમન હતો અને તેણે તરત જ પોતાના ચઢુદી પડોશીઓનો ચાહ મેળવ્યો હોય એવું માફ માનવું નથી; કેમકે ચઢુદીઓ અને રોમનો એકબીજાનો કેટલો બધો તિરસ્કાર કરતા હતા એ આપણે જાણીએ છીએ. પરંતુ આ સુએદાર પોતાના ચાકરની સાથે ફરી રીતે વર્તે છે તે પરથી જ તેનો સ્વભાવ કેવો હતો તે માલૂમ પડી આવે છે. તે પોતાના ચઢુદી પડોશીઓને માણસ જાણીને તેઓની સાથે વર્તતો હતો, અને તે અમારા પર પ્રેમ કરે છે એવું તેઓએ જાણ્યું ત્યારે તેઓએ પણ તેના પર પ્રેમ કર્યો.

છેવટે તેને સારો બદલો મળ્યો : તેના પર આકૃત આવી પડી ત્યારે તેના યહુદી પડોશીઓ જ તેના સારામાં સારા મિત્રો માલૂમ પડ્યા.

પ્રેમ અસર કર્યા વગર રહેતો નથી. આપણા પૈસાના આપણે માલિક છીએ એમ નહિ, પણ તે વાપરવા માટે ઈશ્વરના કારભારી છીએ એમ જાણીને આપણે તેનો ઉપયોગ કરવા લાગીએ તો જ તે દહાડે આ સૂબેદારના જેવો બદલો આપણને પણ મળશે. આપણે ઈશ્વર તેમજ માણસોની આગળ નમ્રતાથી ચાલીએ અને માણસોને માણસ જાણીને તેમની સાથે વર્તીએ તો આપણે પણ આપણી આસપાસના સર્વનો ચાહ મેળવી લઈશું; વળી તે કરતાં પણ ઉત્તમ આશીર્વાદ છે તે પણ આપણને પ્રાપ્ત થશે, એટલે આપણે પ્રભુના હૃદયને આનંદ આપનારા થઈશું. તે અચંબો પામે તો પામે પણ તેને આનંદ તો થશે જ.

જીવનનો પ્રભુ : ૭ ; ૧૧-૧૭

^{૧૧} થોડી સુદત પછી નાઇન નામના શહેરમાં તે ગયો; અને તેના શિષ્યો તથા ધણા લોક પણ તેની સંઘાતે ગયા. ^{૧૨} હવે શહેરની લાગળ પાસે તે આવ્યો ત્યારે, જુઓ, તેઓ એક મૂએલા માણસને બહાર લઇ જતા હતા; અને તે તેની માનો એકનોએક દીકરો હતો, તે તો વિધવા હતી; અને શહેરના ધણા લોક તેની સાથે હતા. ^{૧૩} તેને જોઇને પ્રભુને તેના પર કરુણા આવી, અને તેણે તેને કહ્યું, કે ૨૩ મા. ^{૧૪} તે પાસે આવીને ઠાઠીને અડક્યો; એટલે ખાંધિયા ઊભા રહ્યા. તેણે કહ્યું, કે જીવાન, હું તને કહું છું, કે ઊઠ. ^{૧૫} ત્યારે જે મૂએલા હતો તે ઊઠા થયો, અને બોલવા લાગ્યો. તેણે તેને તેની માને સાંધ્યો. ^{૧૬} એથી સઘળાને લય લાગ્યું; અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે એક મોટો પ્રયોધક આપણામાં ઊભો થયો છે, અને દેવે પોતાના લોક પર રહેમનજર કરી છે. ^{૧૭} તેના સંબંધીની આ વાત આખા યહુદાહુમાં તથા આસપાસના સઘળા પ્રદેશમાં ફેલાઇ ગઇ.

મરણ પામેલા માણસોને જીવતા કરવાના જે જે ચમત્કારો વર્ણવવામાં આવ્યા છે તેમાંના કેટલા બધા શોકાતુર સ્ત્રીઓના લાભને અર્થે કરવામાં આવ્યા હતા એ જાણવા જેવી બાબત છે (સરખાવો ૧ રાજ. ૧૭ ; ૧૭-૨૪. ૨ રાજ. ૪ ; ૧૮-૩૭. ચોહાન ૧૧ ; ૧-૪૨. પ્રે. ફ. ૯ ; ૩૬-૪૨. હેબ્રી. ૧૧ ; ૩૫). આ આકર્ષક વાતો એકલી લોકની સુવાર્તામાં મળે છે અને તે પરથી આપણા પ્રભુ સ્ત્રીઓને કેટલી બધી કૃપાદ્રિષ્ટી નિહાળતો હતો એ જણાઈ આવે છે. વળી આવા દાખલા આપતાં લોકને વિશેષ આનંદ થતો

હતો એ પણ માલૂમ પડે છે. આ જીવાન તેની માતાનો એકનોએક દીકરો હતો, અને તે વિધવા હતી એવું જ્યારે આપણે વાંચીએ છીએ ત્યારે આપણને વિશેષ લાગણી થાય છે.

નાર્ધન નગર નાઝારેથથી અગ્નિ ખૂણા તરફ આશરે છ માઇલ અને કાપરનાહુમથી લગભગ ત્રીસ માઇલ પર આવેલું હતું. અહીં આગળ આપણે પ્રભુ આ નગરની મુલાકાત લેતો માલૂમ પડે છે, અને તે બનાવ ગાલીલમાં કરેલી એક મુસાફરી દરમિયાન બન્યો હતો. નગરની બહાર પૂર્વ તરફ આશરે એક માઇલ દૂર પુરાતન વખતનું એક કબરસ્તાન હજી પણ માલૂમ પડે છે. પ્રભુ નગર તરફ જતો હતો એટલામાં એક મોટો લોકસમુદાય તેની સાથે ભળી ગયો હતો. તેઓ નગર પાસે આવી પહોંચ્યા એટલામાં કબરસ્તાન જવા માટે શહેરમાંથી નીકળતું ડાઘુઓનું એક ટોળું તેઓને સામું મળ્યું. યહુદી રિવાજ મુજબ સ્ત્રીઓ ઠાઠડીની આગળ ચાલતી હતી, કેમકે તેઓની માન્યતા એવી હતી કે એક સ્ત્રીદ્વારા મરણે દુનિયામાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ત્યાર પછી ખાધિયા અને તેઓની પછી શોક કરતા પુરુષો ચાલતા હતા. મદદ અથવા દિલાસાને માટે આપણા પ્રભુની પાસે કોઈ પણ જાતની વિનંતી કરવામાં આવતી નથી; તેમજ વિશ્વાસસ્પ્યક કોઈ ઉદ્દગાર પણ તેને કાને પડતો નહોતો; પરંતુ અન્યનો શોક જોઈને તેને લાગણી થયા વગર રહેતી નહિ. ઠાઠડી પકડીને તેણે કહ્યું, કે યુવાન, હું તને કહું છું, કે ઊઠ. જેમ માંદો માણસ સાંજે થતી વખતે પહેલી જ વાર ખાટલામાં બેઠો થાય છે, તેમ જે મૂએલો હતો તે બેઠો થયો, અને બોલવા લાગ્યો. અહીં આગળ પણ લોક વેદની ભાષામાં બોલે છે (સરખાવો પ્રે. ફ. ૯ ; ૪૦). પછી પ્રભુએ મરણમાંથી ઉત્થાન પામેલા જીવાનને તેની માને પાછો સોંપ્યો.

જાણવા જેવી વાત એ છે કે જેટલા પ્રસંગોએ પ્રભુએ માણસોને મરણમાંથી ઊઠાડ્યાં તેટલા પ્રસંગોએ તેઓ જાણે જીવતાં હોય તેમ તેણે તેઓને સંબોધ્યાં. એ પરથી તે એવો દાવો કરતો હતો કે તેઓ જીવતાં છે જ. જે અવસ્થાને માણસો મરણ કહે છે તે અવસ્થામાં તેઓ હતાં ખરાં, પરંતુ ઈસુએ સંજ્ઞાનો આવો ઉપયોગ કરતો ન હતો. જ્યારે જ્યારે ઈસુ ‘મરણ’ શબ્દ વાપરતો હતો ત્યારે ત્યારે તે આત્મિક મરણ સંબંધી બોલતો હતો; શારીરિક મરણ વિષે બોલવું હોય તો તેને તે હમેશાં ‘જીવ’ કહેતો.

આ ચમત્કાર વિષેની ખબર થોડી વારમાં તો આખા યુદીઆમાં ફેલાઈ ગઈ એમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી; કેમકે મરણમાંથી માણસને ઊઠાડવાનો આપણા પ્રભુનો આ પ્રથમ ચમત્કાર હતો, એટલું જ નહિ પણ ત્યાંથી આશરે એ માઇલ દૂર સ્કનેમનું પુરાતન ગામ આવેલું હતું, અને ત્યાં એલીશાએ એવો જ

અમત્કાર કયો હતો (૨ રાજ. ૪ ; ૮). “એથી સઘળાને બચ લાગ્યું; અને તેઓએ દેવની સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે એક મોટા પ્રબોધક આપણામાં બોલે થયો છે, અને ઈશ્વરે પોતાના લોક પર રહેમનજર કરી છે.”

ઈસુ તથા યોહાન : ૭ ; ૧૮-૩૫

૧૮ યોહાનના શિષ્યોએ એ સર્વ વાતો તેને કહી જણાવી. ૧૯ ત્યારે યોહાને પોતાના શિષ્યોમાંના એને પાસે બોલાવીને તેઓને પ્રશ્નની પાસે મોકલીને તેને પૂછાવ્યું, કે જે આવનાર છે તે શું તુંજ છે, કે અમે બીજાની વાટ જોઈએ? ૨૦ તે માણસોએ તેની પાસે આવીને તેને કહ્યું, કે બાપ્તિસ્મા કરનાર યોહાને તારી પાસે અમને એવું પૂછવા મોકલ્યા છે, કે જે આવનાર છે તે શું તુંજ છે કે અમે બીજાની વાટ જોઈએ? ૨૧ તેજ વેળાએ તેણે [નાના પ્રકારના] રોગથી તથા પીડાથી તથા ભૂંડા આત્માઓથી [પીડાતા] ધણાઓને સાજા કર્યા, અને ધણા આંધળોને દેખતા કર્યા. ૨૨ તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે તમે જે જે જોયું તથા સાંભળ્યું તે જઈને યોહાનને કહી સંભળાવો; એટલે આંધળા દેખતા થાય છે, લૂલા ચાલતા થાય છે, રક્તપિત્તીઓને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે, બહુરા સાંભળતા થાય છે, મૂંઝેલાઓને ઊંડાડવામાં આવે છે, દરિદ્રોઓને સુવાર્તા પ્રગટ કરવામાં આવે છે. ૨૩ અને જે કોઈ મારા સંબંધી ઠાકર નહિ ખાશે તેને ધન્ય છે.

૨૪ યોહાનના ખેપિયા ગયા પછી તે લોકને યોહાન સંબંધી પૂછવા લાગ્યો, કે તમે રાત્રમાં શું જોવા ગયા હતા? શું પવનથી હાલતા બંડને? ૨૫ પણ તમે શું જોવા ગયા હતા? શું ઝીણાં લગડાં પહેરેલા માણસને? જુઓ, જેઓ ભપકાદાર લૂગડાં પહેરે છે તથા એરાઆરામ ભોગવે છે, તેઓ તો રાજદરબારમાં હોય છે. ૨૬ પણ તમે શું જોવા ગયા હતા? શું પ્રબોધકને? હું તમને કહું છું, કે હા, પ્રબોધકના કરતાં જે ઘણો મહાન તેને. ૨૭ જેના સંબંધી એમ લખેલું છે, કે

જો, હું મારા દૂતને તારા મોં આગળ મોકલું છું,

કે જે તારી આગળ તારો માર્ગ સિદ્ધ કરશે,

તે એજ છે. ૨૮ હું તમને કહું છું, કે સ્ત્રીઓથી જેઓ જન્મ્યા છે, તેઓમાં યોહાન કરતાં કોઈ મોટો થયો નથી; તો પણ દેવના રાજ્યમાં જે માત્ર નાનો છે, તે તેના કરતાં મોટો છે. ૨૯ એ સાંભળીને સર્વ લોક તથા ફારીસીઓ જેઓ યોહાનના બાપ્તિસ્માથી બાપ્તિસ્મા પામ્યા હતા, તેઓએ દેવ યથાર્થ છે, એમ કબૂલ કર્યું. ૩૦ પણ ફરેશીઓ તથા

પંડિતો તેનાથી આપ્તિરૂપા પામ્યા નહોતા, માટે તેઓને વાસ્તે દેવનો જે ધરદો હોતો તેને તેઓએ નિર્થક ક્યો. ^{૩૧} આ પેઢીના માણસોને હું શાની ઉપમા આપું? તેઓ કોના જેવા છે? ^{૩૨} તેઓ તો છાકરાંના જેવા છે, કે જેઓ ચોરામાં બેસીને એકબીજાને હાંક મારતાં કહે છે, કે અમે તમારી આગળ વાંસળી વગાડી, પણ તમે નામ્યાં નહિ; અમે વિલાપ કર્યો, પણ તમે રહ્યાં નહિ. ^{૩૩} કેમકે ચોહાન આપ્તિરૂપા કરનાર રોટલી ખાતો કે દ્રાક્ષારસ પીતો આવ્યો નથી; અને તમે કહો છો કે તેને ભૂત વળગ્યું છે. ^{૩૪} માણસનો દીકરો ખાતો પીતો આવ્યો છે; અને તમે કહો છો, કે બુઝ્યો, આવશે ને દારૂખાજ માણસ, ઢાણીઓનો તથા પાપીઓનો મિત્ર! ^{૩૫} પરંતુ જ્ઞાન પોતાનાં સર્વ છાકરાંથી યથાર્થ મનાય છે.

માર્થી ૧૧; ૧-૧૬નો ખુલાસો જુઓ. ઈસુ મસીહ છે અને હું કેવળ તેનો પૂર્વગામી છું તેમજ તેના ચંપલની વાધરી છોડવા યોગ્ય નથી એવું યોહાને હિંમતથી જાહેર કર્યું હતું. તેણે એમ પણ કહ્યું હતું, કે “જુઓ, દેવનું હલવાન, જે જગતનું પાપ હરણ કરે છે.” પરંતુ ત્યાર પછી ધણા બનાવ બન્યા હતા. યોહાનેને ન્યાયીપણાની ખાતર માખેરસ નામે કિલ્લામાં કેદ કરવામાં આવ્યો હતો, કેમકે હેરોદ્ પોતાના ભાઈની વહુની સાથે અધરિત સંબંધ રાખતો હતો તેથી તેને તેણે ટપકો આપ્યો હતો. જે સંજોગમાં યોહાને હાલ મુકાયો હતો તે સંજોગોની અસર તેના મન પર થયા વિના રહે જ નહિ. આ અરસામાં તેના મનમાં કેટલાએક વહેમ આવ્યા હતા એ વિષે આપણા વાંચવામાં આવે છે: તેના મનમાં એવી શંકા હતી કે ઈસુને મસીહ તરીકે પ્રગટ કરવામાં શું મેં ઉતાવળ નહિ કરી હોય? એક બાબતને લીધે તે વિશેષ યુગ્મવચ્ચમાં પડેલો હતો, અને તે તો ઈસુની કામ કરવાની પદ્ધતિ હતી. ઈસુ માણસની સાથે સખ્તાઈથી વર્તશે એમ યોહાને ધારતો હતો, પરંતુ ઈસુનાં જાહેર કૃત્યોમાં તો તેમાંનું કંઈ પણ તેના જોવામાં આવતું ન હતું. ઈસુ સંબંધી તો તેણે પૂર્વે એવું કહ્યું હતું, કે “તે પવિત્ર આત્મા તથા અગ્નિથી તમારું જામિરમા કરશે. તેનું સુપડું તેના હાથમાં છે, તેથી તે પોતાની ખજાને સાફ કરી નાખશે, અને ધર્મ પોતાની વખારમાં તે ભરી રાખશે; પણ જુ‘સું ન હોલવાનાર અગ્નિમાં તે બાળી નાખશે” (લુક ૩; ૧૬, ૧૭). આ પ્રમાણે યોહાને ઈસુ ખ્રિસ્તના આગમનનું વર્ણન કર્યું હતું. પરંતુ તેના બદલામાં હમણાં તો ઈસુ ખ્રિસ્ત નિત્ય પ્રેમ તથા દયાના કામમાં રોકાયેલો માણસ પડતો હતો. આ તો યોહાનેથી સમજાયું નહિ. વળી તેના મનમાં બીજો પણ એક શક પેઠો હોય એવું સંભવે છે, એટલે કે ઈસુ ખરેખર મસીહ હોય તો તે મને એટલે પોતાના પૂર્વગામીને કેદખાનામાં પડી રહેવા કેમ દે છે?

આપણા પ્રભુની ઇચ્છા હતી કે હું બોલું તે કરતાં મારાં કામ મારા વતી જવાબ આપે તો વધારે સારું. આ વિચારને અનુસરીને તેણે યોહાનના એલચી-ઓને પોતાની પાસે રાખ્યા. તેઓની હજૂરમાં તેણે માંદાઓને સાબ કર્યા, આંધળાઓને દેખતા કર્યા, ભૂતોને કાઢ્યાં, અને દરિદ્રીઓની આગળ સુવાર્તા પ્રગટ કરી. યોહાને પોતાના ઉપદેશમાં ચેતવણી તથા ધમકી પર વધારે આધાર રાખ્યો હતો, માટે આવી રીતે વર્તવાથી ઇસુ તેને એવી સૂચના કરે છે કે તારે જૂનો કરાર ફરી વાંચી જવો જોઈએ (યશયાહ ૨૯ : ૧૮ : ૩૫ ; ૫ : ૪૨ ; ૭ : ૬૧ ; ૧). અહીં આગળ તેમજ માત્રી ૧૧ ; ૫ માં મસીહને લગતાં આપેલાં ચિહ્નોની પરાકાષ્ટા તે દરિદ્રીઓને સુવાર્તા પ્રગટ કરવી એ છે. વળી મસીહના આવવા સંબંધી યશયાહે જે મોટું ભવિષ્યવચન કહ્યું હતું (યશા. ૬૧ : ૧, ૨) ત્યાં પણ મસીહનાં કાર્યોની પરાકાષ્ટા એવી જ જણાવવામાં આવે છે, અને એ વાતની યાદી લોક બીજી જગાએ આપે છે (૪ ; ૧૮). આ કારણથી હું ખરેખર વચનદત્ત મસીહ છું, તેના સળગ પ્રમાણ તરીકે ઇસુ પોતાનાં ચાલુ કાર્યો તરફ યોહાનનું ધ્યાન ખેંચે છે. પરંતુ જાણવા જેવી વાત એ છે કે બંદીવાનોને છૂટકારો આપવા વિષે ઇસુ કંઈ કહેતો નથી. તેનો અર્થ તો આત્મિક રીતે સમજવાનો હતો, અને આપણા પ્રભુને બેશક એવી દહેશત લાગી હશે કે આનો અર્થ યોહાન અક્ષરશઃ સમજશે. તેના બદલામાં તે એમ કહે છે, કે “જે કોઈ મારા સંબંધી ઠાકર નહિ ખાશે તેને ધન્ય છે” (કલમ ૨૩). વ્યક્તિગત કામદારનું ગમે તે થાય, પણ ઇશ્વરનાં વચન તો પરાક્રમસહિત અમલમાં મૂકવામાં આવતાં હતાં.

યોહાનના એલચીઓ ત્યાંથી ઉપડ્યા કે તરત જ ઇસુએ લોકસમુદાયના સાંભળતાં યોહાનનાં વખાણ કર્યાં ; યોહાન વિષે મારો અભિપ્રાય કેવો છે એ વિષે કોઈના મનમાં શંકા રહે એવી તેની મરજી ન હતી. હેરોદને થએલા અનુભવ પ્રમાણે યોહાન તો કંઈ પવનથી હાલી ગયો એવા બૂઝ જેવો ન હતો ; તેમજ તે એશઆરામ પર પ્રેમ રાખે, અગર ઝીણાં લૂગડાં પસંદ કરીને રાજાની ખુશામત કરે એવો પણ ન હતો. યોહાન એવો માણસ હોત તો તે કેદખાનામાં ન હોત, તે તો ઇશ્વરનાં વચનનો એક બળવાન તથા વિશ્વાસુ પ્રબોધક હતો, હા, તે પ્રબોધક કરતાં પણ વિશેષ હતો ; કેમકે તે મસીહનો પૂર્વગામી હતો. પરંતુ આટલો બધો મોટો હોવા છતાં ઇશ્વરના રાજ્યમાં જે માત્ર નાનો છે તે તેના કરતાં મોટો છે ; એટલે ચારિત્ર્ય સંબંધી મોટો એમ નહિ પણ તક તથા આશીર્વાદ સંબંધી મોટો ; કેમકે તે વખતે ઇશ્વરના પ્રેમ તથા કૃપા સંબંધી યોહાન જેટલું જાણતો હતો તે કરતાં હાલમાં નાનામાં નાનો ખ્રિસ્તી પણ વધારે જાણે છે. ઇસુ ખ્રિસ્ત આવી રીતે યોહાનનાં વખાણ કરે છે એથી લોકોને ધણું સારું લાગ્યું, કેમકે તેઓ પણ તેને માન આપતા હતા ; પરંતુ ફરોશીઓને તો કંઈ સારું ન

લાગ્યું. “હું સર્પોના વંશ” એવા જે શબ્દો તે બોલ્યો હતો તે હજુ પણ તેઓના કાનો પર અથડાતા હતા અને તેઓની ગ્રેરકબુદ્ધિને ડંખતા હતા. તેઓ નારાજ છે એ જાણીને આપણા પ્રભુએ તેઓની અદેખાઈ વિશે તેઓને ઠપકો આપ્યો, અને તેથી તેણે ચોટામાં ધડીકમાં રમતાં તથા ધડીકમાં વઢી પડતાં છોકરાંની ઉપમા આપી. કેમકે ચોહાન આંખો ત્યારે તે રાનમાં રહેતો હતો અને જનસમાજના આનંદમાં ભાગ લેતો ન હતો, તોપણ આ લોકો કહેતા હતા, કે “તેને જૂત વળગ્યું છે.” ત્યાર પછી ઈસુ ખાતોપીતો આંખો, જેઓ શોક કરતા હતા તેઓની સાથે તે પણ શોક કરતો હતો, અને જેઓ આનંદ કરતા હતા તેઓની સાથે તે પણ આનંદ કરતો હતો, તોપણ તેઓએ કહ્યું, કે “જુઓ, ખાવરો ને દારૂબાજ માણસ, દાણીઓનો તથા પાપીઓનો મિત્ર!” પછી આપણો પ્રભુ એમ કહે છે કે જ્ઞાન પોતાનાં સર્વ છોકરાંથી યથાર્થ મનાય છે; અર્થાત્ આ દુનિયામાં જુદી જુદી જાતના શિક્ષકોની જરૂર છે, અને જે દેવી જ્ઞાને કરીને તેઓને એકબીજાથી જુદા કરવામાં આવે છે તેને તેઓનાં કામ તથા તેના પરિણામ પરથી યથાર્થ ઠરાવવામાં આવે છે; કેમકે તેઓ એકબીજાથી જુદા છે તેથી જ તેઓ જુદા જુદા સ્વભાવનાં માણસ પર અસર કરી શકે છે.

અહીં આગળ આપણા પ્રભુએ ફરોશીઓ પર જે ટીકા કરી હતી તે કડવી લાગે છે. વળી તે વારંવાર તેઓ પર આવી જ ટીકા કરતો હતો. એક વખતે તેણે તેઓને ધોળેલી કબરની ઉપમા આપી, જે બહારથી સુંદર દેખાય છે, પણ અંદરથી દરેક પ્રકારના સડાથી ભરપૂર છે. વળી તેણે તેઓને એમ પણ કહ્યું હતું કે તમે વિધવાઓને લૂંટી લો છો, અને લાંબી પ્રાર્થનાઓ કરી કરીને તમારી ક્ષુદ્રતા ઢાંકવાના પ્રયત્ન કરો છો. ખીજી વખતે તેણે તેઓને “સર્પોના વંશ” કહીને પૂછ્યું, કે તમે શી રીતે નર્કની શિક્ષાથી બચશો? છેવટે અહીં આગળ તે તેઓને બગડેલાં છોકરાંની ઉપમા આપે છે.

હવે બાળકના જેવા થવું, અને બાળકની માફક વર્તવું એ બાળકમાં ધણો તફાવત છે. એક વખતે શિષ્યો તકરાર કરતા હતા ત્યારે પ્રભુએ તેઓની વચ્ચે એક બાળકને ઊભું રાખ્યું, અને તેઓને કહ્યું, કે “આકાશનું રાજ્ય એવાનું છે.” ફરોશીઓ છોકરાંના જેવા તો નહોતા જ; તેઓ છોકરવાદ હતા, અને તેઓનું વર્ણન કરવા આપણો પ્રભુ એક દૃષ્ટાંતનો ઉપયોગ કરે છે:

રસ્તામાં કેટલાક છોકરા ભેગા રમે છે. રમતાં રમતાં તેઓ એકાએક તકરાર કરવા લાગે છે. કાષ્ટ એ એવી સૂચના કરી કે ચાલો, આપણે દફનનો ખેલ ભજવીએ. મગન કહે છે કે ઠીક, હું મુડદું બનીશ. ચોહાન કહે છે કે હું પાદરી બનીશ. ખીજાએ કહ્યું, કે અમે ખાંધિયા બનીશું. પણ ખાકીના શું કરે? એવી સૂચના કરવામાં આવી કે તેઓ શોક કરનાર સમુદાય બને,

પણ એ તેમને પરવડ્યું નહિ. બધાંને મુખ્ય મુખ્ય પાઠ ભજવવાની મરજી હતી, તેથી તેઓ એક મતના થઈ શક્યા નહિ. ત્યાર પછી કોઈએ એવી સૂચના કરી, કે ચાલો, આપણે લમને બેઠા ભજવીએ. મોતી કહે છે, કે બહુ સાફ, હું વરરાજા બનીશ. મણી કહે છે, કે હું કન્યા બનીશ. ત્યારે ચોહાને ફરીથી પાદરીનું કામ માથે લેવા કહ્યું, કેમકે તે ધારતો હતો કે દફન હોય કે લમ હોય તોપણ પાદરીનો પાઠ ભજવતાં મને સાફ આવડે છે. બાકી જેઓ રહ્યા તેઓ જનમાં જાય એવી સૂચના કરવામાં આવી ; પરંતુ તેમ કરવા કોઈ ઇચ્છતું ન હતું. દરેકને એમજ લાગ્યું કે મને મુખ્ય પાઠ સોંપવામાં ન આવે તો મારે રમવું જ નથી. શું આપણી કેટલીએક મંડળીઓમાં આવું જ નથી જનતું ? ઇસુએ કહ્યું કે ફરોશીઓ આ છોકરાંના જેવા છે.

તે તેઓને યાદ દેવડાવે છે કે થોડાજ મહિના ઉપર તેઓ મધ્યે એક મહાન પ્રબોધક ભીમો થયો હતો એટલે ચોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર. આ પ્રબોધક પાપની વિરુદ્ધ બાપણ કરતો, અને કોઈનો પણ ડર રાખતો ન હતો. તે સાફ કહેતો હતો, કે “ જાડના મૂળમાં હમણાંજ કુહાડો લગાડવામાં આવ્યો છે, અને જો તે સાફ ફળ નહિ આપે તો તેને કાપી નાખવામાં આવશે.” છેવટે તે હેરોદના મહેલમાં જઈ પહોંચ્યો અને જેટલું ચોખ્ખું તે અરણ્યમાં બોલતો હતો તેટલુંજ ચોખ્ખું તે ત્યાં પણ બોલ્યો. પરિણામે તેનું માથું કાપીને કથરાટમાં નાખવામાં આવ્યું. હેરોદને સાફ લાગે એવું તે બોલ્યો હોત તો કદાપિ એજ કથરાટમાં જમવાનું આમંત્રણ તેને આપવામાં આવ્યું હોત. વળી આ માણસ સંખંધી ફરોશીઓ શું કહેતા હતા ? તેઓ એમ કહેતા હતા કે તે જોઈએ તે કરતાં કઠોર છે. પ્રબોધકોના જમાનાથી તે આજ દિવસ સુધી જેઓ ‘ ભાગળમાં ઠપકો ’ આપે છે તેઓ ભાગ્યે જ લોકપ્રિય હોય છે.

ત્યાર પછી બીજો પણ એક ઉપદેશક આવ્યો, એટલે ઇસુ ખ્રિસ્ત પોતે. તે પણ માણસોને પસ્તાવો કરવાનું તેડું આપતો હતો, પણ આ કામ તે એવી રીતે કરતો હતો કે લોકો તેના પર પ્રેમ રાખતા હતા. લોકોને પાપ તજી દેવાનું તે કહેતો હતો ખરો, પણ તેઓનાં પાપને બદલે કંઈક આપવાનું પણ કહેતો હતો ; એટલે કે નવો આનંદ, નવી સ્વતંત્રતા ને નવું પરાક્રમ. નાનામાં નાનાને માટે તે ઈશ્વરનું રાજ્ય ખુલ્લું કરી મૂકતો હતો. તેનામાં તથા ચોહાનમાં એક બીજો પણ તફાવત હતો, એટલે જગલમાં રહેવાને બદલે તે માણસોમાં રહેતો હતો. છતાં કોઢીઆને શુદ્ધ કરવાને તેમજ વિદેશીઓ આગળ સુવાર્તા પ્રગટ કરવાને અવકાશ તેને મળતો હતો. વળી મુલાકાતે જવાનો તેને શોખ હતો, અને કોઈ ફરોશી ન જાય એવા ધરમાં તે જતો હતો ; જ્યાં કહી તેનો આવકાર થાય, અથવા જ્યાં કહી જરૂર જણાય ત્યાં તે ગયા વિના રહેતો નહિ. એ પણ ફરોશીઓને ગમ્યું નહિ. તેઓને એમ લાગ્યું કે આ માણસ લોકોની સાથે છૂટથી વર્તે છે.

એ પ્રમાણે આપણે વાંચીએ છીએ કે તેઓને વારતે ઈશ્વરનો જે ધરાદા હતો તેને તેઓએ નિરર્થક કર્યો (કલમ ૩૦). વળી હજી પણ ફરૌશીઓના જેવા લોકો મંડળીના દરેક ભાગમાં છે. પોતા તરફથી જે કંઈ દરખાસ્ત રજુ કરવામાં આવી ન હોય તેને તેઓ ટેકા આપી શકતા નથી ; અગર જો આપે તો એ શરતે આપે છે કે તેનો અમલ કરવામાં મુખ્ય ભાગ અમને મળવો જોઈએ. દાખલા તરીકે મંડળીના બધા જ સભાસદો પંચમાં આવે એ બનતું મુશ્કેલ છે. જેઓને ખ્રિસ્તની સેવાને અર્થે જીવન કરવામાં આવ્યા છે, તેઓના કરતાં ગુજરાતને શરણે લાવવાનો વધતો સારો રસ્તો તમને દેખાતો હોય ; અથવા ઈશ્વરના લોકોનું તારણ કરવાનો તથા ખ્રિસ્તના શરીર પરના ડાઘ દૂર કરવાનો વત્તો સારો રસ્તો તમને દેખાતો હોય તો મહેરબાની કરીને આગળ આવીને કહેશો. પરંતુ જો તમારે કેવળ ટીકા જ કરવી હોય તો તમે છાના રહો એ બહેતર છે ; કેમકે એવો ધણો સંભવ છે કે ધણાખરા લોકો પર એવી અસર થશે કે તમે તમારી છોકરવાદી તથા નિરુપયોગીપણાને ઢાંકી દેવાના હેતુથી જ ટીકા કરો છો. શું તમારી જ મરજી પ્રમાણે રમવામાં આવે તો જ રમવું છે ?

છોકરવાદીનો ખરો ઉપાય તે છોકરાંના જેવા થવું એ છે. નાઅમાન શરૂઆતમાં તો કેવળ છોકરવાદ હતો, પણ જ્યારે તે સમજી ગયો કે દુનિયામાં મારા સિવાય બીજા માણસ છે ત્યારે જ “તેનું માંસ બદલાઈને નાના બાળકના જેવું થઈ ગયું.”

સવર્ણોની મધ્યે : ૭ ; ૩૬-૫૦

^{૩૬}કામચેક ફરૌશીએ પોતાની સાથે જમવા સાડ તેને વિનંતી કરી. ફરૌશીના ઘરમાં જઇને તે જમવા બેઠો. ^{૩૭}ત્યારે જીઓ, એ શહેરમાં એક પાપી સ્ત્રી હતી ; તેણે જ્યારે જાણ્યું કે ફરૌશીના ઘરમાં તે જમવા બેઠો છે, ત્યારે અત્તરની સંગેમરમરની એક ડબ્બી લાવીને, ^{૩૮}તે તેના પગ પાસે રડતી રડતી પછવાડે ઊભી રહી, અને પોતાનાં આંસુઓથી તેના પગ પલાળવા તથા પોતાના ચોટલાથી લુછવા લાગી, તેણે તેના પગને ચુમ્યા, અને તેમને અત્તર ચોળ્યું. ^{૩૯}તે જોઇને જે ફરૌશીએ તેને નહોતર્યો હતો તે વિચાર કરવા લાગ્યો, કે જો આ માણસ પ્રબોધક હોત, તો આ જે સ્ત્રી તેને અડકે છે, તે કોણ ને કેવી છે, તે તે જાણત, એટલે કે તે પાપી છે. ^{૪૦}ધસુએ તેને કહ્યું, કે સીમાન, મારે તને કંઈક કહેવું છે. તેણે તેને કહ્યું, કે ઉપદેશક, કહે. ^{૪૧}[ધસુએ કહ્યું,] એક લેણદારને બે દેવાદાર હતા ; એકને પાંચસો દીનારનું દેવું, અને બીજાને પચાસનું હતું. ^{૪૨}જ્યારે તેઓની પાસે વાળી આપવાનું કંઈ નહોતું, ત્યારે તેણે બંનેને મારું કર્યું. તો તેના

પર તેઓમાંનો કોણ વિશેષ પ્રેમ રાખશે ? ^{૪૩} સીમોને ઉત્તર આવ્યો, કે મને લાગે છે કે જેને તેણે વિશેષ માફ કર્યું તે. તેણે કહ્યું, તે વાજળી નિર્ણય કર્યો. ^{૪૪} પછી તેણે પેલી સ્ત્રી તરફ મોં ફેરવીને સીમોનેને કહ્યું, કે આ સ્ત્રીને તું જીએ છે ? હું તારે ઘેર આવ્યો ત્યારે મારા પગ [ધોવા]ને સાફ તેં મને પાણી આપ્યું નહિ ; પણ એણે મારા પગ આંસુથી પલાળીને તેમને પોતાના ચોટલાથી લુછ્યા છે. ^{૪૫} તેં મને ચુંબન કર્યું નહિ ; પણ હું માંહે આવ્યો ત્યારથી એ મારા પગને ચુંબન કર્યો કરે છે. ^{૪૬} તે મારે માથે તેલ ચોળ્યું નહિ ; પણ એણે મારા પગે અત્તર ચોળ્યું છે. ^{૪૭} માટે હું તને કહું છું, કે એનાં પાપ ધણાં છે તે તેને માફ થયાં છે ; કેમકે એણે ઘણા પ્રેમ રાખ્યો ; પણ જેને થોડું માફ થયું છે તે થોડા પ્રેમ રાખે છે. ^{૪૮} ત્યાર પછી તેણે એ સ્ત્રીને કહ્યું, કે તારાં પાપ માફ થયાં છે. ^{૪૯} તેની સાથે જેઓ જમવા બેઠા હતા, તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા, કે એ કોણ છે કે જે પાપને પણ માફ કરે છે ? ^{૫૦} પછી તેણે તે સ્ત્રીને કહ્યું, કે તારા વિદ્યાસે તને બચાવી છે ; શાંતિથી જા.

અરપૂરથો મધ્યે ફરતા ઇસુ ખ્રિસ્તનું ચિત્ર ઉપર આલેખવામાં આવ્યું છે (૫ ; ૨૭-૩૨), ત્યારે અહીં સવર્ણો મધ્યે ફરતા ઇસુ ખ્રિસ્તનું ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. આપણો પ્રભુ જ્યાં અગત્ય જણાતી હતી અને જ્યાં જવાની તેને તક મળતી હતી ત્યાં જતો હતો ; લેવી દાણીનું અને સીમોન ફરોશીનું ઘર એ બંને તેને એકસરખાં લાગતાં હતાં. આ કિંમતી વાતો એકલો લોક જણાવે છે. માતથી તથા માર્કના વૃત્તાંત પરથી જણાય છે કે ફરોશીઓ આપણા પ્રભુના શત્રુઓ હતા, અને પોતાના શત્રુઓ એટલે સાદુકીઓની સાથે તેઓ તેની વિરુદ્ધ નિત્ય મસલત કરતા હતા. વળી જોકે આ ખરું છે, તોપણ તે સર્વાંશે ખરું નથી ; કેમકે આપણે કપૂલ કરવું પડે છે કે તેની સઘળી ખામીઓ હોવા છતાં ફરોશીવર્ગમાં એ સમયમાં ઘણાખરા ધાર્મિક અને બધા જ દેશભક્ત માણસો સમાએલા હતા. વળી જોકે ઇસુ ખ્રિસ્તને ગહેરમાં કપૂલ કરવાને તેઓની હિંમત ચાલતી ન હતી, તોપણ નીકોદેમસ તથા આરીમથાઈના યુસફની માફક ઘણા ફરોશીઓ અંદરખાને તેના પ્રત્યે સારો ભાવ રાખતા હતા. આવા ફરોશીઓને લોક યોગ્ય ઇ-સાફ આપવા માગે છે. તેથી તે આપણને વખતોવખત જણાવે છે કે તેઓ તેને પોતાના ઘરમાં જમવાનું આમંત્રણ આપતા હતા, અને તે જેમ દાણીઓની સાથે તેમ તેઓની સાથે પણ ખાતોપીતો હતા (સરખાવો ૧૧ ; ૩૭, ૩૮ : ૧૪ ; ૧ : ૧૫ ; ૧, ૨) ; કેમકે ખરું જોતાં તે તો બંનેનો મિત્ર હતો, અને જોકે જૂના રીતરિવાજોને વળગી રહેવાને

લીધે તેમજ તેઓના ઢોંગ તથા અભિમાનને લીધે તે કુરોશીઓને નિત્ય ઠપકા આપતો હતો, તોપણ તેઓ પણ ઈશ્વરનાં ભટકતાં છોકરાં છે એ તે જાણતો હતો અને તેથી તેઓ તેના પર વિશ્વાસ કરે એવા પ્રયત્ન તે કરતો હતો.

જે કુરોશી અત્રે પોતાના ઘરમાં પ્રભુને માટે જમણ કરે છે અને તેને મળવાને માટે પોતાના મિત્રોને પણ આમંત્રણ આપે છે તેની પણ એવી જ વાત છે. શરૂઆતમાં તેણે સારા હેતુથી આપણા પ્રભુને આમંત્રણ આપ્યું હશે, પરંતુ તેમ કરવાથી તે મુશ્કેલીમાં આવ્યો હોય એમ લાગે છે ; કેમકે ત્યાર પછીનું તેનું વર્તન જુદા પ્રકારનું જણાય છે. ઘણું કરીને પોતાના બીજા મહેમાનો ઈસુની સાથે કેવી રીતે વર્તે છે એ જોઈને સીમોન મુશ્કેલીમાં આવ્યો હશે, તેથી જેટલા વિવેકથી પ્રથમ પ્રભુને આવકાર કરવાનો તેનો વિચાર હતો તેટલા વિવેકથી તે ક્યો નહિ, રખેને બીજા મહેમાનોને ખોટું લાગે. યહુદી જમણ વખતે રિવાજ પ્રમાણે ગુલામો મહેમાનોનાં ચંપલ કાઢતા અને તેઓના પગ ધોતા હતા. વળી ગૃહસ્વામી પોતે તેઓને ચુંબન કરીને તેઓનો આવકાર કરતા હતા, અને જમતી વખતે તાજગી આપનારું તેલ તેઓના માથા પર ચોળવામાં આવતું હતું (ગીતશાસ્ત્ર ૨૩ ; ૫). પરંતુ અહીં આગળ આપણા પ્રભુ સંબંધી આ બધી કૃપાવંત સેવા પડતી મૂકવામાં આવી.

વળી એ જમાનામાં જમણ સંબંધી આપણને વિચિત્ર લાગે એવો રિવાજ હતો ; એટલે જમતી વખતે ગમે તે માણસ અંદર આવીને બેસે, જે કંઈ વાતચીત થતી હોય તે સાંભળે અને તેમાં ભાગ પણ લે ; તેથી એક સ્ત્રી અંદર આવી એમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી. પરંતુ આવી સ્ત્રી આવા ઘરમાં આવે વખતે આવે એ નવાઈ જેવું તો હતું જ, કેમકે તે ‘પાપી’ હતી, એટલે તે વેશ્યાનો ધંધો કરતી હતી.

આ બિચારી સ્ત્રીએ ‘પાપીઓના મિત્ર’ની કીર્તિ સંબંધી સાંભળ્યું હતું. જ્યારે લોકસમુદાય તેની વાત સાંભળવા ભેગો થતો હતો ત્યારે તેણે દૂર બેસી રહીને સાંભળ્યું હોય અને તેથી તેના હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપ અને આશા ઉત્પન્ન થયાં હોય એવો સંભવ છે. એટલું તો ખરું કે કોઈ પણ રીતે તેને પોતાનાં પાપ સંબંધી પસ્તાવો અને ઈસુ ખ્રિસ્ત પર પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો હતો. તે વખતના રિવાજ પ્રમાણે મહેમાનો મેજની આજુબાજુ નીચા કોચ પર અઢેલીને સુતા હતા. આથી એ બાઈ ઈસુના માથા સુધી પહોંચી શકી નહિ, પણ તે તેના પગને પહોંચી શકતી હતી તેથી તે તેના પગ પાસે રડતી રડતી પછવાડે બેસી રહી, અને પોતાનાં આંસુથી તેના પગ પલાળવા તથા પોતાના ચોટલાથી લુછવા લાગી. પછી તેણે તેના પગને ચુમ્યા અને તેને અત્તર ચોળ્યું (કલમ ૩૮). આ તો સીમોનને ત્રિશોભિત લાગ્યું. તે જેટલા રાખીઓને ઓળખતો હતો તેમાંનો કોઈ પણ

આવું કામ સહન કરે નહિ, માટે તેના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો, કે “જો આ માણસ પ્રબોધક હોત, તો આ જે સ્ત્રી તેને અડકે છે, તે કાણ અને કેવી છે, તે તે જાણત, એટલે કે તે પાપી છે.” સીમોનના મનમાં કેવા વિચારો આવ્યા છે એ જાણીને આપણા પ્રભુએ તેને કહ્યું, કે “સીમોન, મારે તને કંઈ કહેવું છે.” તેણે કહ્યું, કે “ઉપદેશક, કહે.” પછી આપણા પ્રભુએ એક લેણદાર અને તેના એ દેવાદાર વિષે એક દષ્ટાંત કહ્યું. એકના કરતાં બીજાનું દેવું ઘણું મોટું હતું, છતાં લેણદારે બન્નેને તે માફ કર્યું. ઇસુ સીમોનને પૂછે છે, કે “તેના પર તેઓમાંનો કયો વિશેષ પ્રેમ રાખશે?” સીમોને જવાબ આપ્યો, કે “મને લાગે છે કે જેને તેણે વિશેષ માફ કર્યું તે.” પછી આપણા પ્રભુએ કહ્યું કે અરોબર, તારો નિર્ણય વાજબી છે. વળી તારી તથા આ સ્ત્રીની બાબત પણ એવી જ છે. તેને પાપની લાગણી ઘણી જ છે, અને મારા પર તે તેટલો જ પ્રેમ રાખે છે. તારાં પાપની તને ઓછી લાગણી છે, અને તેટલો જ તું મારા પર પ્રેમ કરે છે.

પોતાને પાપ માફ કરવાનો અધિકાર છે એવો જે હકદાવો આપણા પ્રભુએ અહીં આગળ કયો હોતો, એ તો તેની સાથે જમનારાના ધ્યાન બહાર રહ્યો નહિ. “એ કાણ છે કે જે પાપને પણ માફ કરે છે?” કેટલાએકને દુર્ભાષણ વિષે પોત્કાર કરવાનું મન થયું હશે, પણ તેઓએ પહેલાં એ વિષે જે પ્રશ્ન ઊભો કર્યો હોતો તેનો ઇસુએ કેવો નિકાલ કર્યો હોતો તેનું સ્મરણ તેમને થતું હતું (સરખાવો માત્થી ૯ ; ૧-૮નો ખુલાસો). તેઓના બડબડાટ પર બ્યાન ન આપતાં તેણે સ્ત્રીને કહ્યું, કે “તારા વિશ્વાસે તને બચાવી છે ; શાંતિથી જા.” જાણવા જેવી વાત એ છે કે પોતાના મહેમાનોના બડબડાટમાં સીમોન સામેલ થયો નહિ, અને જોકે તેના વિષે ત્યાર પછી કંઈ પણ વાંચવામાં આવ્યું નથી, તોપણ આપણા હૃદયમાં આશા ઉત્પન્ન થાય છે કે તેના પર અસર થઈ હોય, અને તેનો શક દૂર કરવામાં આવ્યો હોય તો સાફ.

સેવા કરતી સ્ત્રીઓ : ૮ ; ૧-૩

થોડી સુદત પછી તે શહેરેશહેર તથા ગામેગામ ઉપદેશ કરતો તથા દેવના રાજ્યની સુવાર્તા પ્રગટ કરતો ફર્યો, અને તેની સાથે બાર [શિષ્યો] હતા. ^૧ કેટલીએક સ્ત્રીઓ જેઓને ભૂંડા આત્માઓથી તથા મંદવાડમાંથી સાજી કરવામાં આવી હતી, એટલે માગદાલેણ કહેવાએલી મરિયમ જેનામાંથી સાત ભૂત નીકળ્યાં હતાં તે. ^૨ હેરોદના કારભારી ખુજની વહુ ચોહાન્ના, સુસાન્ના તથા બીજી ઘણી સ્ત્રીઓ જેઓ પોતાની ખૂંજમાંથી તેની સેવા કરતી હતી તેઓ પણ [તેની સાથે] હતી.

જ્યારે આપણા પ્રભુએ પ્રેરિતોને ઉપદેશ કરવા બહાર મોકલ્યા ત્યારે તેણે તેઓને એવો હુકમ કરમાવ્યો કે તેઓએ પૈસા કે સરસામાન પોતાની સાથે લેવા નહિ. પરંતુ જેઓનાં હૃદય પર સુવાર્તાની અસર થશે તેઓ તમારી પરાણાચાકરી કરશે એમ તેણે તેઓને કહ્યું હતું (સરખાવો ૯; ૯, ૧૦); વળી તે પોતે પણ એમજ કરતો. તે ધરબાર વિનાનો હતો, અને દૈહિક દ્રવ્ય તેની પાસે ન હતું, તેથી તેના શિષ્યો પોતાના ધરમાં તેની સેવા કરતા. લુકની સુવાર્તામાં સ્ત્રીઓ વિષે ઘણું લખવામાં આવ્યું છે, તેથી જ તેની સુવાર્તા વિશેષ મોહક બની છે. અહીં આગળ લુક આપણને જણાવે છે કે આપણા પ્રભુની શારીરિક જરૂરિયાતો પૂરી પાડવામાં સ્ત્રીઓ ઘણો ભાગ લેતી હતી. દ્રવ્યવાન યહુદી સ્ત્રીઓ જે રાખ્ખીઓને વિશેષ સન્માનનીય ગણતી હતી તેઓના પોષણને અર્થે તેઓ પૈસા આપતી હતી, તેજ પ્રમાણે આ પ્રથમ ખ્રિસ્તી આર્ષીઓ પણ આપણા પ્રભુની સેવા કરતી હતી. તેઓને તેણે જાતજાતના મંદવાડથી અને દુઃખથી મુક્ત કરી હતી, તેથી આવી રીતે તેની સેવા કરતાં તેઓ પોતાનું ઉપકારીપણું દર્શાવતી હતી.

૧. **મરિયમ માર્ગદાલેણી :** ગાલીલથી યરૂશલેમ જવા માટે આપણા પ્રભુએ જે છેલ્લી મુસાફરી કરી તે વખતે જે સ્ત્રીઓ તેની સાથે આવી હતી તેમાંની એક મરિયમ માર્ગદાલેણી હતી ; તે તેના વધસ્તંભ પાસે બિભી રહી હતી (માર્ક ૧૫; ૪૦, ૪૧); તેનું શબ્દ ક્યાં મૂકવામાં આવ્યું તે તેણે જોયું હતું (લુક ૨૩; ૫૫); તે પુનરુત્થાનની સવારે વહેલી કબરે ગઈ હતી (માર્ક ૧૬; ૨-૫); અને પોતાનું પુનરુત્થાન થયા પછી આપણા પ્રભુએ તેને જ પ્રથમ દર્શન દીધું હતું.

૨. વધસ્તંભની પાસે મરિયમ માર્ગદાલેણીની સાથે એક બીજી સ્ત્રી પણ બિભેલી હતી, તેનું નામ યોહાન્ના હતું (લુક ૨૩; ૧૦). તે તો હેરોદના કારભારી ખુઝાની વહુ હતી (લુક ૨૩; ૧૦). કેટલાક એવું માને છે કે કાપરનાહુમમાં જે અમીરના દીકરાને આપણા પ્રભુએ સાબો કર્યો હતો (યોહાન ૪; ૪૬-૫૪) તેજ એનો ઘણી હશે.

૩. મુસાન્ના વિષે અહીં લખવામાં આવ્યું છે એ ઉપરાંત આપણે કંઈ જાણતા નથી; પરંતુ બીજી સ્ત્રીઓની માફક તે પણ લુકના જમાનામાં યરૂશલેમની મંડળીમાં જાણીતી સભાસદ હશે.

બી તથા જમીન : ૮; ૪-૧૫

જ્યારે ધણા લોક એકઠા થયા, અને શહેરેશહેરના લોકો તેની પાસે આવ્યા, ત્યારે તેણે દુષ્ટાંતદ્રારા કહ્યું, કે ^૧વાવનાર બી વાવવા ગયે. તે વાવતો હતો ત્યારે કેટલાંએક [બી] માર્ગની કોરે

પડ્યાં; તે પગ તળે ખૂંદાઈ ગયાં, અને આકાશનાં પક્ષીઓ તે ખાઈ ગયાં. ‘બીજા’ [બી] પથ્થર પર પડ્યાં; અને તેને હીનાશ નહિ મળવાથી ઊઘ્યાં તેવાંજ તે ચીમળાઈ ગયાં. ‘બીજા’ કાંટાઓમાં પડ્યાં; કાંટાઓએ તેની સાથે ઊગીને તેને ફાળી નાખ્યાં. ‘વળી બીજા’ સારી ભોંયમાં પડ્યાં, તે ઊઘ્યાં, અને તેને સોગણું ફળ આવ્યું. એ વાતો કહતાં તેણે ધાંટો પાડીને કહ્યું, કે જેને સાંભળવાને કાન છે તેણે સાંભળવું.

“તેના શિષ્યોએ તેને પૂછ્યું, કે એ દૃષ્ટાંત[ના અર્થ] શો હશે ?
 ૧૦ તેણે તેઓને કહ્યું, કે દેવના રાજ્યના મર્મ જાણવાનું તમને આપેલું છે, પણ બીજાઓને તો દૃષ્ટાંતોદ્ધારે; એ માટે કે જેતાં તેઓ જીવે નહિ, ને સાંભળતાં તેઓ સમજે નહિ. ૧૧ દૃષ્ટાંત[ના અર્થ] આ છે : બી તો દેવનું વચન છે. ૧૨ માર્ગની કેરે પડેલાં તો સાંભળનારાં છે; શેતાન આવીને તેઓનાં મનમાંથી વચન લઇ જાય છે, રખેને તેઓ વિશ્વાસ કરીને તારણ પામે. ૧૩ પથ્થર પર પડેલાં તો એ છે, કે જેઓ વચન સાંભળીને હરખથી તેને માની લે છે; પણ તેઓને મૂળ ન હોવાથી તેઓ થોડી વાર સુધી વિશ્વાસ કરે છે, અને પરીક્ષણની વેળાએ પાછા હુડી જાય છે. ૧૪ જે કાંટાઓમાં પડ્યાં તે એ છે, કે જેઓએ વચન સાંભળ્યું અને પોતાને માર્ગે ચાલતાં ચાલતાં સંસારની ચિંતા, દ્રવ્ય તથા વિલાસથી દબાઈ જાય છે, અને તેઓને પાકું ફળ આવતું નથી. ૧૫ સારી ભોંયમાં પડેલાં એ છે, કે જેઓ સાંભળીને ચોખ્ખા તથા રૂઢા દિલથી વચન ગ્રહણ કરે છે, ને ધીરજથી ફળ આપે છે.

માત્રી ૧૩ ; ૧-૨ અને ખુલાસો જીવે. આપણો પ્રભુ અહીં આગળ માલીકમાંના એક ખેતરનું જણીતું દૃષ્ટાંત આપે છે. આ ખેતરમાં ઘઉંને ખગરસ્તો જતો હતો, અને માણસ તથા ઢોરના અવરજવરથી તે કંટણુ થઈ ગયો હતો. વાવતી વખતે આ પગથી પર જે કંઈ બી પડે તે વીણી ખાવાને લાગ પક્ષીઓ શોધતાં હતાં. તે પથ્થરવાળી જમીન જણાય છે અને કાંઈ કાંઈ ટુકણે તે ઊંડી ન હતી, તેથી જોકે બી જલદી ઊગી નીકળે છે તોપણ તે મોટું થાય ત્યાર પહેલાં તે સૂરજના તાપથી ચીમળાઈ જાય છે. બીજી જગ્યાએ કાંટા જોવામાં આવે છે. તેઓએ જમીનમાં મૂળ ઊડાં ધાડ્યાં છે, અને ખેડૂતની ગમે તેટલી મહેનત હોવા છતાં પણ તેના ફળગા અનાજની સાથે ઊગી નીકળે છે, અને અનાજના છોડને વધતાં અટકાવે છે. છેલ્લે સારી જમીન પણ છે. ત્યાં બી સારીપેટું ઊગી નીકળે છે, અને તે ફળ પણ આપે છે. આ તો દુનિયાના કાંઈ પણ ભાગને લાગુ પડે એવું ખેડૂતના કામને લગતું એક સાદું ચિત્ર છે, અને વાવણી તથા કાપણી રહેશે ત્યાં સુધી તે સ્મરણીય પણ રહેશે.

ત્યાર પછી જે વાત આવે છે તે પૂરી રીતે સમજવા માટે દશમી કલમમાંના એક શબ્દનો અર્થ જાણવાની જરૂર છે, એટલે મર્મ. નવા કરારમાં આ શબ્દનો એક જ અર્થ છે, એટલે જે કંઈ પહેલાં ગુપ્ત રાખેલું છતાં હમણાં પ્રગટ થવાનું હોય તે (કાલોસી. ૧ ; ૨૬ : ૧ તીમોથી ૩ ; ૧૬ : માથી ૧૧ ; ૨૫, ૨૬ : પ્રકટી. ૧૭ ; ૫). આ દૃષ્ટાંતનો હેતુ કોઈથી પણ સત્ય છુપાવવાનો નથી, પરંતુ તે સાંભળવા માટે જેઓનાં હૃદય તૈયાર થયાં ન હોય તેઓ તે સમજી શકે નહિ. પીતર તથા થોહાન પ્રભુની કબરે આઆ, ત્યારે તે ખાલી છે એ બંનેએ જોયું ; પણ એકલો થોહાન સમજી ગયો કે ખ્રિસ્ત ઊઠ્યો છે. જૂના કરારનાં ભવિષ્યવચન યશયાહના જમાનામાં ઈસ્રાએલીઓના મન પર મંદતાની અસર કરતાં હતાં, અને કોઈ વાર સુવાર્તાની અસર પણ એવી જ થાય છે (સરખાવો માથી ૧૩ ; ૧૩-૧૫ : યશા. ૬ ; ૯, ૧૦). વળી અહીં આગળ આપણે એમ સમજવાનું છે કે આત્મિક અંધાપો તો આત્મિક આડાર્ધનું સ્વાભાવિક પરિણામ છે. એવા માણસોને પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત માત્ર વાર્તા કહેનાર જેવો લાગતો હતો, અને હજી પણ તે એવો ને એવો જ લાગે છે ; તેથી તેના ખરા શિષ્યો જોકે તારણનું રહસ્ય સમજી શકે છે તોપણ તે તેઓની સમજણ બહાર રહે છે.

અહીં ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાને થએલા અનુભવનું વર્ણન કરે છે, અને પોતાના શિષ્યોને પણ ચેતવણી આપે છે કે તમે પણ સુવાર્તાનો ઉપદેશ કરવા જશો ત્યારે તમને એજ અનુભવ થશે. ૧. એક જાતના લોકો તો મુદ્દલે સમજતા નથી. બી વીણી ખાનાર પક્ષીઓ તે કાણુ ? બેપરવાઈ, નિશ્ચિંતતા, અજ્ઞાન અને વિસ્મરણ. ૨. બીજી જાતના શ્રોતાઓ તો એવા મળે છે કે તેઓ પર સહેજે અસર કરી શકાય છે. પરંતુ તે અસર બહુ વખત સુધી ટકતી નથી. તેઓનો મુકાબલો થોડી માટીવાળી જમીનની સાથે કરી શકાય. એ માણસનો સ્વભાવ એવો છે કે કદી મુશ્કેલી કે પરીક્ષણ સામાં આવે ત્યારે તેઓની હોંસ મંદ પડી જાય છે. ૩. માણસો જુદાં જુદાં કારણસર જન્મત પર ચિત્ત રાખે છે, અને જે કાંટા વચનને દાબી દે છે તે જન્મત પરનું ચિત્ત છે, તેથી કાંટાવાળી જમીન પરથી અશુદ્ધ હૃદય સમજવાનું છે. આ બાબત ગીતકર્તા સમજ્યો હતો ત્યારે તેણે પોકાર કર્યો હતો, કે “હે ઈશ્વર, મારામાં શુદ્ધ હૃદય ઉત્પન્ન કર.”

૪. પરંતુ જ્યારે સારી જમીન વિષે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે માલુમ પડે છે કે તે વડે દર્શાવેલા લોકો ઉપરોક્ત માણસોથી દરેક બાબતમાં જુદા છે. (અ) તેઓ વચનને સાચવી રાખે છે, તેથી તેને છીનવી લેવાનો લાગ પક્ષીઓને મળતો નથી ; (બ) તેઓ ધીરજથી રૂળ આપે છે, એટલે ચળિત ચારિત્ર્યના બદલામાં અચળિત ચારિત્ર્ય જોવામાં આવે છે ; (ક) કાંટાનો અભાવ હૃદયની

શુદ્ધતા દર્શાવે છે તેમજ પૂરી ફસલ પણ નક્કી કરે છે. જ્યારે હું જીવાલોની આગળ ઉપદેશ કરું છું ત્યારે ધણી વાર મને આ દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે, અને તે વખતે તેઓ વિષે મારા મનમાં એ વિચાર આવે છે કે આ જીવાલોમાંથી કેટલા યોગ્ય થઈ શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરી ખ્રિસ્તની સાથે આવશે ? તે કેટલા બધા પ્રેમથી તેમને કાલાવાલા કરે છે ! “મારા દીકરા, [મારી દીકરી], તારું હૃદય મને આપ.” પરંતુ તેને તો આપું જ હૃદય જોઈએ છે.

સાંભળવાની જવાબદારી : ૮ ; ૧૬-૨૧

^{૧૬}વળી કેાઇ માણસ દીવો સળગાવીને તેને વાસણુ તળે ઢાંકતો નથી, અથવા ખાટલા નીચે મૂકતો નથી ; પણ માંહે આવનારાઓને અજવાળું મળે માટે દીવી પર મૂકે છે. ^{૧૭}કેમકે પ્રગટ નહિ કરાશે, એવું કંઈ છાતું નથી ; અને જણાશે નહિ, તથા ઉધાડું નહિ થશે, એવું કંઈ ગુપ્ત પણુ નથી. ^{૧૮}માટે તમે કેવી રીતે સાંભળો છો તે વિષે સાવધાન રહો ; કેમકે જેની પાસે છે તેને આપવામાં આવશે ; અને જેની પાસે નથી તેની પાસેથી તેના ધારવા પ્રમાણે તેનું જે છે તે પણુ લઇ લેવાશે.

^{૧૯}તેની મા તથા તેના ભાઇઓ તેને મળવા આવ્યાં, પણુ લોકની ભીડને દીધે તેઓ તેની નજીક જઈ શક્યાં નહિ. ^{૨૦}તેને [કેાઇએ] ખબર આપી, કે તારી મા તથા તારા ભાઇઓ બહાર ઊભાં રહ્યાં છે, તેઓ તને મળવા આહુ છે. ^{૨૧}પણુ તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે આ જેઓ દેવની વાત સાંભળે છે, તથા પાળે છે તેઓ મારી મા તથા મારા ભાઇઓ છે.

ખી તથા જમીન વિષેના દૃષ્ટાંતમાં એવડો પાઠ સમાએલો હતો. બાર પ્રેરિતોને એવું શિખવવામાં આવ્યું કે તમારી ફરજ જેમ ખેડૂત ખી પોંકે છે તેમ સુવાર્તા પ્રગટ કરવાની છે ; સાથે સાથે સમુદાયને પણુ એવી ચેતવણી આપવામાં આવી કે સુવાર્તા સાંભળવાની જોખમદારી તમારે શિર છે. આ બંને પાઠના સંખંધમાં માર્કની માફક (માર્ક ૪ ; ૨૧-૨૫) આ સુવાર્તિકે પણુ શિક્ષકો તથા શિષ્યો સંખંધી કેટલીક યહુદી કહેવતો અહીં આગળ દાખલ કરે છે. આ કહેવતો માત્થી પણુ વાપરે છે, અને વળી તે જુદી જુદી જગાએ (સરખાવો માત્થી ૫ ; ૧૫ : ૧૦ ; ૨૬ : ૭ ; ૨). વળી એજ હેતુથી તે અહીં આગળ ઈસુની મા તથા ભાઈઓની વાર્તા દાખલ કરે છે. આ વાર્તા માત્થી (૧૨ ; ૪૬-૫૦નો ખુલાસો જુઓ), અને માર્ક (૩ ; ૩૧-૩૫) ખીજી જગાએ મૂકે છે, એટલે બાલઝણની મદદથી પ્રજા પોતાના ચમત્કાર કરે છે એવું તહોમત ફેરાશીઓએ

તેના પર મૂક્યું હતું, અને તેઓને આપણા પ્રભુએ જવાબ આપ્યો ત્યાર પછી આ વાત આવે છે. એજ તેનું ખરું સ્થાન છે. ફરૌશીઓએ મૂકેલા તહોમત સંબંધી લુક ક'ર્ષ કહેતો નથી, અને તે ઈસુની મા તથા ભાઈઓની વાત એટલા જ હેતુથી દાખલ કરે છે કે ઈશ્વરની વાત સાંભળનાર અને પાળનારની ધન્યતા તેઓના દાખલા પરથી શીખવી શકાય.

ફલોરેન્સના એક મોટા ઉપદેશક સાવાનારોલાએ એક વાર એ બાબત પર લોકોનું ધ્યાન ખેંચ્યું કે પોતાને લાભ થયા સિવાય કેટલાં બધાં માણસ સાંભળે છે. તેઓને તેણે દેવળના ઘંટ પર બેઠેલા કાગડાની ઉપમા આપી. પ્રથમ ઘંટ વગાડવામાં આવ્યો ત્યારે તેઓ ઊડી ગયા, પરંતુ ઘંટના અવાજથી ટેવાઈ ગયા પછી તે ગમે તેટલા જોરથી વગાડવામાં આવે તો પણ તેઓ શાંતિથી તેના પર બેસતા હતા. ભાષણની તૈયારી કર્યા વગર તમારા પાળક બોધાસન પર ચઢે તો તમે જ પહેલવહેલા ટીકા કરશો ; પરંતુ છેલ્લા વરસમાં તમે કેટલી વાર બોધ સાંભળવા માટે તૈયાર થઈને આવ્યા હશો ?

સુવાર્તામાંનું સત્ય ખાસ રીતે આશીર્વાદ પામેલાં થોડાં માણસોને માટે જ રાખી મૂકવામાં આવ્યું નથી. એથી ઊલટું જેટલાં તે સાંભળે છે તે બધાંને “ માંહે આવનારાઓને અજવાળું મળે માટે તે પ્રગટ કરવાની જરૂર છે.” વળી અજવાળાને ઢાંકી દેવામાં ન આવે તો લોકો તે જોયા વિના રહેશે નહિ. પાઉલે “ ફારીથીઓને લખેલા પત્ર”માં લખન કરતી જે ખ્રિસ્તી મંડળીનું ચિત્ર આલેખેલું છે તે અતિશય આકર્ષક લાગે છે (૧ ફારીથી. ૧૪ ; ૨૫). આ ખ્રિસ્તી મંડળી લખન કરવા એકડી થએલી છે એટલામાં બહારનો એક માણસ દેવળમાં પ્રવેશ કરે છે. આખું વાતાવરણ શુદ્ધ ભક્તિથી ભરપૂર છે. તરત જ એ માણસના મન પર એવી અસર થાય છે કે ખરેખર ઈશ્વર અહીં હાજર છે, અને તે ઊંઘી પડીને તેનું લખન કરે છે. “ જગતમાં ઘણી જાતની ભાષાઓ છે, અને તેઓમાંની કોઈ પણ અર્થ વગરની નથી” (૧ ફારીથી. ૧૪ ; ૧૦) એ ખરી વાત ; પરંતુ ખુદ ઈસુ ખ્રિસ્તની વાણી તેના સેવકો દ્વારા સંભળાય છે, ત્યારે જેઓને તે સમજવાનું મન છે તે બધા સમજી શકે છે. પરંતુ સમજવાનું મન છે કે કેમ એજ મોટા સવાલ છે. વળી જેઓને સમજવાનું મન હોય તેઓની સાથે ઈસુ અહીં આગળ પોતાનું સગપણ જાહેર કરે છે. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તનું આત્મિક કુટુંબ શી રીતે પેદા થાય છે ? જુદાં જુદાં ત્રણ પગથીયાં છે : ૧. જેઓ ઈશ્વરની વાત સાંભળે છે અને પાળે છે તેજ મારા ભાઈઓ છે (કલમ ૨૧) ; ૨. એ પ્રમાણે તે ધણી ભાઈઓમાં પ્રથમજનિત બને છે (રૂમી. ૮ ; ૨૯) ; અને ૩. આ પ્રમાણે કુટુંબની સંખ્યા પૂરી થયા પછી “ તે તેઓને ભાઈઓ કહેવાને શરમાતો નથી” (હેબ્રી. ૨ ; ૧૧). હમણાં તો દેશેદેશ આ કુટુંબમાં નવા નવા સભાસદો

ઉમેરાતા જાય છે. તેઓ હજી બિનઅનુભવી અને કાચા પણુ હોય, પરંતુ જો તેઓ પોતે જે સાંભળે છે તે પર રૂડા અંતઃકરણથી ધ્યાન આપે તો તે ખુશીથી તેઓનો સ્વીકાર કરશે અને પૃથ્વી તથા આકાશની આગળ તેઓને કબૂલ કરશે.

પવન તથા મોજાનો ધણી: ૮; ૨૨-૨૫

૨૨ એ અરસામાં એક દહાડો તે પોતાના શિષ્યોની સાથે હોડી પર ચઢ્યો; ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું, કે આપણે સરોવરને પેલે પાર જઈએ; અને તેઓ નીકળ્યા. ૨૩ તેઓ હંકારતા હતા એટલામાં તે ઊંધી ગયો; સરોવર પર પવનનું તોફાન થયું; જેથી હોડીમાં પાણી ભરાઈ જવા લાગ્યું, અને તેઓ જોખમમાં આવી પડ્યા. ૨૪ તેઓએ તેની પાસે આવીને તેને જગાડીને કહ્યું, કે હે સ્વામી, સ્વામી, અમારો નાશ થાય છે. પછી તેણે ઊડીને પવનને તથા પાણીનાં મોજાને ધમકાવ્યાં; એટલે તેઓ બંધ પડ્યાં, ને શાંતિ થઈ. ૨૫ તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમારો વિશ્વાસ ક્યાં છે? તેઓ ખીને અચરત થયા, અને માંહોમાંહે કહ્યું, કે આ તે કોણ છે કે પવનને તથા પાણીને પણ આજ્ઞા કરે છે, ને તેઓ તેનું માને છે?

માત્રી ૮; ૨૩-૨૭ અને માર્ક ૪; ૩૫-૪૧નો ખુલાસો જુઓ. આ બનાવ બનવાની તારીખ માર્ક વિશેષ ચોક્કસાઈથી આપે છે. આપણા પ્રભુએ ખી તથા જમીન સંબંધીનું દૃષ્ટાંત કહ્યું તે મોટા દિવસની સાંજે આ બનાવ બન્યો હતો. લોકસમુદાય એટલો બધો મોટો હતો કે તેને હોડી પરથી તેઓને બોધ આપવો પડ્યો હતો. તે પછી તેને થાક લાગ્યો. માર્ક જણાવે છે કે “તેઓએ સમુદાયને મોકલી દીધો” પછી ઇસુ જેવો હતો તેવો જ તેને હોડીમાં લઈ લીધો (માર્ક ૪; ૩૬); અને લોક પણુ જણાવે છે, કે “તેઓ હંકારતા હતા એટલામાં તે ઊંધી ગયો” (કલમ ૨૩).

આ ગાલીલનું સરોવર હજી પણ તેનાં તોફાનોને લીધે પ્રખ્યાત છે. ત્યારે તોફાન શરૂ થાય છે ત્યારે ધણું કરીને તે એકદમ શરૂ થાય છે, તેથી શિષ્યો હંકારવા લાગ્યા તે વખતે જોકે શાંતિ હતી, તોપણ થોડી જ વારમાં તેઓ પોતાના જીવને બચાવવા માટે ફાંફાં મારતા હતા. પરંતુ તોફાનનું આટલું બધું જોર હોવા છતાં પણ ઇસુ જાગ્યો નહિ, અને શિષ્યોએ બચબીત થઈને તેને જગાડ્યો અને તેની મદદ માગી. પ્રભુએ તરત જ પવનને ધમકાવ્યો અને મહા શાંતિ થઈ (માર્ક ૪; ૩૯); એટલે રોગનાં જંતુ પર તેને જેટલો અધિકાર હતો તેટલો જ અધિકાર પવન તથા મોજા પર પણ જણાય છે.

માર્ક જણાવે છે કે તેની સાથે ખીજી પણી નાની હોડીઓ હતી (માર્ક ૪ ; ૩૬), તેથી આ બનાવ જેટલાના બેવામાં આવ્યો તે બધાએ એકબીજાને કહ્યું, કે “તે કોણ છે કે તે પવન તથા પાણીને પણી આગ્રા કરે છે અને તેઓ તેનું માને છે” (લુક ૮ ; ૨૫) ? તેને લીધે તેઓ અચરત થયા ; તેઓના અવિશ્વાસને લીધે તે પણી અચરત થયો. વળી તે હજી પણી આપણા અવિશ્વાસને લીધે અચરત થાય છે. તે આટલા બધા વખતથી આપણી સાથે છે છતાં શું હજી પણી આપણે તેને ઓળખ્યો નથી ? કેમકે જે વહાણમાં ખ્રિસ્ત છે તે દુબી શકે નહિ. વળી તે વખતે જેમ બનતું હતું તેમ હમણાં બને છે, કે “તે તોફાન બંધ પાડે છે, જેથી મોજાં શાંત થાય છે. ત્યારે શાંતિ થવાથી તેઓને આનંદ થાય છે ; અને તે તેઓને ઇચ્છેલે બંદરે પહોંચાડે છે” (ગીત. ૧૦૭ ; ૨૯, ૩૦).

“તમારો વિશ્વાસ ક્યાં છે” એમ ઈસુએ આ લોકોને પૂછ્યું હતું. “હાગાર, તને શું થયું છે” એમ ઈશ્વરે હાગારને પૂછ્યું હતું. બન્ને પ્રસંગે પ્રશ્ન પૂછનાર તેનો જવાબ પણી જાણતો હતો. આ બે પ્રશ્નોમાંનો એકે પ્રશ્ન ખાલી જિજ્ઞાસાથી નહિ, પણી મદદ કરવાની મતલબથી પૂછવામાં આવ્યો હતો. વળી ઈસુ હમેશાં આજ પ્રશ્ન પૂછે છે તેનું શું કારણ ?

૧. ખીક દુનિયામાં આટલી બધી પ્રસરેલી છે તેથી આ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે છે. અજ્ઞાન અને વહેમી લોકોને ખીક લાગે છે, ધરડાંને ખીક લાગે છે, ગરીબોને ખીક લાગે છે, કેમકે તેઓની પાસે પૈસા નથી ; દ્રવ્યવાન માણસોને પણી ખીક લાગે છે, રખેને તેઓ પોતાનું દ્રવ્ય ગૂમાવી બેસે. આપણને ઘણી ઘણી બાબતોને લીધે ખીક લાગે છે. પોતાની તંદુરસ્તી વિષે અને પોતાના તારણ વિષે પણી ખીક લાગે છે. ભૂતકાળનાં કરેલાં કામ વિષે ખીક લાગે છે, રખેને તે પ્રકાશમાં આવે ; લોકો આપણા વિષે કેવા વિચાર કરે અને આપણા વિષે શું કહે તેને લીધે પણી ખીક લાગે છે. વળી આપણા પોતા વિષે જેટલી ખીક લાગે છે તેટલી જ ખીક આપણાં છોકરાં અને મિત્રો વિષે પણી લાગે છે.

૨. હવે ઈસુ જાણતો હતો કે ખીક નુકસાનકારક છે, તથાપિ કેટલીક બાબતોથી ખીવાની જરૂર છે એવું પણી તે શિખવતો હતો. શરીર અથવા આત્માને અગત્ય વિના બેખમમાં ઉતારવાથી ખીવું બેઠકો. શામશ્વન પોતાના આત્માને લીધે ખીધો હોત તો તે તેને માટે સાફ થાત ; આદમે ઈશ્વરનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે જ તેને ખીકનો અનુભવ થયો.

૩. ખીક આપણને હેરાન કરે છે અને અશક્ત બનાવે છે. એક તાલ્લંત-વાળા માણસે પોતાના તાલ્લંતનો ઉપયોગ ન કર્યો તેનું કારણ એ હતું કે તે ખીતો હતો. દ્રવ્યવાન જીવાન અધિકારી ઈસુની પાછળ જતાં આટક્યો તેનું કારણ પણી એ હતું કે તે ખીતો હતો. ખીક આપણને જે કરવું બેઠકો

તે કરતાં અટકાવે છે, અને ઘણી વાર જે ન કરવું જોઈએ તે કરવાની ફરજ પાડે છે. જેટલું જુદું બોલવામાં આવે છે તેમાંનું ધણુંખરૂં ખીકને લીધે બોલવામાં આવે છે. વળી ખીકનું એક ભયંકર લક્ષણ એ છે કે તેનો એપ સહેલાઈથી ખીજને લાગે છે.

તો પછી આપણે શી રીતે ખીકથી મુક્ત થઈએ? એક બાબતની એટલે શુદ્ધ અને પ્રામાણિક જીવનની અગત્ય છે. જે માણસ પોતાના મનમાં ભૂંડી વાતો સંધરી રાખે છે તે નિર્ભય હોઈ શકે નહિ. પરંતુ ઈસુ આગળ વધીને એક ખીજ વાતની પણ અગત્ય બતાવે છે. તે આ લોકોને પૂછે છે કે તમારો વિશ્વાસ ક્યાં છે? (કલમ ૨૪) ખીક અને વિશ્વાસ એકનેએક હૃદયમાં એકી વખતે સાથે રહી શકતાં નથી. હૃદયમાં ખીક દાખલ થાય છે ત્યારે તે વિશ્વાસનો નાશ કરે છે; હૃદયમાં વિશ્વાસ દાખલ થાય છે ત્યારે ખીક નાસી જાય છે. જ્યારે આપણો પ્રભુ પોતે વધરતાંબ પર હોતો ત્યારે તે આટલો બધો શાંતિમય છે તેથી લોકોને અન્યથા લાગ્યું, અને તે વાતનો તેઓએ એજ ખુલાસો કર્યો હતો, કે “તે ઈશ્વર પર વિશ્વાસ રાખતો હતો.” જેઓ પોતાના જીવનમાં ઈશ્વરની ઈચ્છાને પ્રથમ સ્થાન આપે છે તેઓ ખીતાં નથી. ઈશ્વર પર શ્રેમ કરનારાઓને સારૂ સંઘળું એકદુ મળીને ફાયદાકારક નીવડે છે એવું જે માણસ ખાતરીપૂર્વક માને છે તેને કદી ખીક લાગે જ નહિ: “જે જયે જમતને જીત્યું છે તે આપણો વિશ્વાસ છે” (૧ થોહાન ૫ ; ૪).

એક વિભાગેલું વ્યક્તિત્વ : ૮ ; ૨૬-૩૬

૨૬ ગાલીલની સામેના ગેરાસીનીઓના દેશમાં તેઓ જન્મ પહોંચ્યા. ૨૭ તે કાંઠે ઊતર્યો, ત્યારે શહેરમાંથી એક માણસ તેને મળ્યો, જેને ભૂતો વળગેલાં હતાં; તે ઘણી સુદૃઢથી લૂગડાં પહેરતો ન હતો, અને ધરમાં નહિ, પણ કબરોમાં રહેતો હતો. ૨૮ તેણે ઇસુને દીઠો ત્યારે તે ખૂબ પાડીને તેની આગળ પડ્યો, ને મોઢે ઘાંટે કહ્યું, કે ઓ ઇસુ, પરાતપર દેવના દીકરો, મારે ને તારે શું છે? હું તને વિનંતી કરું છું, કે મને પીડા ન દે. ૨૯ કારણ કે તેણે તે માણસમાંથી અશુદ્ધ આત્માને નીકળવાનો હુકમ કર્યો હતો, કેમકે તે વારે વારે તેને વળગતું હતું; અને સાંકળોથી તથા બેડીઓથી તેઓ તેને બાંધી રાખતા હતા; પણ બંધનો તોડી નાખીને તે ભૂત તેને રાત્રમાં હાંકી જતું હતું. ૩૦ ઇસુએ તેને પૂછ્યું, કે તારું નામ શું છે? તેણે કહ્યું, કે સેના; (કેમકે તેમાં ઘણાં ભૂતો પેડાં હતાં). ૩૧ [ભૂતોએ] તેને વિનંતી કરી, કે અમને નીકળીને ઊંડાણમાં જવાનો હુકમ ન કર. ૩૨ હવે ત્યાં ઘણાં ભૂતો એક ટાળું પહોડ પર ચરતું હતું; તેઓએ તેને વિનંતી કરી,

કે અમને તેઓમાં પેસવાની રજા આપ. તેણે તેઓને રજા આપી.
^{૩૩} ભૂતો તે માણસમાંથી નીકળીને ભૂડોમાં પેડાં; તે ટોળું કરાડા
 પરથી સરોવરમાં ધસી પડીને ડૂબી મૂર્છ. ^{૩૪} જે થયું તે જોધને
 ચરાવનારા નાડા, અને શહેરમાં તથા ગામડાંમાં તે બહાર કંઈ. ^{૩૫} જે
 થયું તે જોવા સાડ લોક નીકળ્યા, અને ધસુની પાસે આવ્યા; ત્યારે
 જે માણસમાંથી ભૂતો નીકળ્યા હતાં તેને તેઓએ [લૂગડાં] પહેરેલા
 તથા શુદ્ધિમાં આવેલા ધસુના પગ આગળ બેઠેલા દીઠો; અને તેઓ
 બીધા. ^{૩૬} ભૂત વળગેલો માણસ શી રીતે સાબે થયો, તે જેઓએ
 જોયું હતું તેઓએ તેમને કહ્યું. ^{૩૭} ગેરાસીનીઓના આસપાસના
 દેશમાંના સર્વ લોકે તેને વિનંતી કરી, કે અમારી પાસેથી આલ્યો જ;
 કેમકે તેઓને ઘણી દહેશત લાગી હતી. પછી હાડી પર ચઢીને તે
 પાછો ગયો. ^{૩૮} પણ જે માણસમાંથી ભૂતો નીકળ્યા હતાં તેણે
 [ધસુની] સાથે રહેવાની વિનંતી કરી; પણ તેણે તેને વિદાય કરીને
 કહ્યું, કે ^{૩૯} તારે ઘેર પાછો જા, અને દેવે તારે સાડ કેવાં મોટાં કામ
 કર્યાં છે તે કહી જણાવ. તેણે જોધને ધસુએ કેવાં મોટાં કામ તેને સાડ
 કર્યાં હતાં, તે આખા શહેરમાં પ્રગટ કર્યું.

માથી ૮ ; ૨૮-૩૪ અને માર્ક ૫ ; ૧-૧૦નો ખુલાસો જુઓ.
 સુવાર્તાઓમાંના બીજા કાંઈ પણ પ્રકરણ કરતાં આનો ખુલાસો કરવો વિશેષ
 મુશ્કેલ છે. તે એ પરથી જણાય છે કે એક ને એક જ ખુલાસો લાગ્યે જ એ
 ટીકાકારો કરતા માલૂમ પડે છે. લૉન્ડેલ રેગ લખે છે, કે “કાંઈ પણ ખુલાસો
 નિર્ણયકારક લાગતો નથી. ૧. માણસોને ભૂતો વળગે છે એ બાબતને
 વાસ્તવિક હોય તો એશક તે વિષે આપણે વધુ ન સમજી શકીએ એ દેખીતું છે,
 વળી ૨. આ વૃત્તાંત પ્રેક્ષકવર્ગના દૃષ્ટિબિંદુથી આપવામાં આવ્યું છે. આ
 પ્રેક્ષકોએ ભૂત વળગેલા માણસ તથા આપણા પ્રભુની વચ્ચે જે વાતચીત થઈ
 હતી તે સાંભળી હતી. ત્યાર પછી તેઓએ ભૂડોની નાસભાગ જોઈ, અને પછી
 આ વાર્તા કહેતાં તેઓએ પોતાના ખુલાસા સાથે તેનું વર્ણન કર્યું હશે. વળી
 એ વાત બનવાળેગ છે કે માણસને સાબે કરતી વેળાએ તેના બરાડા અને
 હાથપગના પછાડવાથી એક બે ભૂડ ગભરાયાં હોય અને પછી આખું ટોળું નાસી
 ગયું હોય.” પરંતુ ઘણી વાર આવી જ રીતે જનાવરોનું ટોળું ભડકતું અને
 નાસી જતું જોવામાં આવ્યું છે ત્યારે માનવી પ્રેક્ષકને તેઓની નાસભાગનું કંઈ
 પણ કારણ માલૂમ પડ્યું નથી.

પરંતુ હાલના જમાનાના ઘણાખરા ટીકાકારો એક બાબતમાં મજબૂત
 થાય છે કે આ માણસને એક પ્રકારનું ગાંડપણ હતું. તેને વૈદકશાસ્ત્ર પ્રમાણે
 LK.—17

‘વિભાગેલું વ્યક્તિત્વ’ કહેવામાં આવે છે. આ પ્રકારના ગાંડા માણસો પોતે કાણુ છે એ વિષે જુદી જુદી વખતે જુદું જુદું ધારે છે, અને જ્યારે તેઓ બોલે છે ત્યારે એક વ્યક્તિ તરીકે અને કાઈ વાર બીજી વ્યક્તિ તરીકે બોલે છે. હવે આ પ્રકારનું ગાંડપણ જૂતોના વળગાટથી થાય કે ન પણ થાય એ વિષે આપણે ચોક્કસ નિર્ણય કરી શકતા નથી, પરંતુ આપણે ગમે તે મત સ્વીકારીએ તોપણ આપણા પ્રભુએ ચામત્કારિક રીતે આ માણસને સાંજે કયો હોતો એમ તો છે જ.

સર જ્યોર્જ આડમ સ્મિથ જણાવે છે કે હું આ પ્રદેશમાં મુસાફરી કરતો હતો ત્યારે એક જગાએ ખોદકામ કરતાં કેટલાક ખેડૂતોને પુરાતન વખતનો એક સ્મરણસ્તંભ મળી આવ્યો. એ તો એક રોમન સૈનિકની કબર પર ઊભો કરેલો હતો, અને તે પર એવો લેખ હતો, કે “પબ્લીઅસ એલીઅસ, ચૌદમી સેનાનો સૈનિક, ઉંમર વર્ષ ૪૦.” પછી તેની નીચે આ શબ્દો પણ કાતરેલા હતા : “તેના વારસ માર્કસ, ગાયસ તથા ર્શીનસે (દફનની) બધી વ્યવસ્થા કરી.” આ મુલકમાં મલેરીઆ રોગ પ્રબળ હતો અને ત્યાં ઘણા રોમન સૈનિકો મરણ પામ્યા હતા. તેઓની કબરો મળી આવી છે અને દરેક કબર પર આવા જ લેખવાળો પથ્થર મૂકેલો જણાય છે. વળી દરેક લેખમાં ‘સેના’ શબ્દ આવે છે. આ શબ્દ આ માણસના મનમાં ચોંટેલો હતો અને પોતાની ગાંડપણની સ્થિતિમાં તેને એમ લાગ્યું કે તે વડે મારી સ્થિતિનું યોગ્ય વર્ણન કરવામાં આવે છે. ‘કમકે જેને તે સમજતો ન હતો તેમજ જેના પર તે કાપૂ મેળવી શકતો ન હતો એવી અસંખ્ય શક્તિઓ સાથે તે ઝઘડામાં રોકાએલો હતો. ‘તાઈ નામ શું છે’ એમ ઇસુએ તેને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે પોકાર કર્યો કે માર્ક નામ ‘સેના’ છે.

તો પછી આ વાર્તામાં આપણે માટે કયો પાઠ રહેલો છે? તે પરથી આપણને એ શીખવાનું મળે છે, કે આપણને પણ વિભાગેલા વ્યક્તિત્વનું દરદર થએલું છે. આપણામાં નવું તથા જૂનું માણસપણું એકબીજાની સાથે મહાવિગ્રહમાં જોડાયેલું માલૂમ પડે છે. આનો અર્થ શો છે તે પ્રેરિત પાઠિલ સારી રીતે જાણતો હતો. “કમકે જે સાઈ હું ઇચ્છું છું તે હું કરતો નથી ; પણ જે જૂંકું ઇચ્છતો નથી તે હું કર્યા કરું છું” (રૂમી. ૭ ; ૧૯) ; વળી આ સ્થિતિને પહોંચી વળવા માટે એકલું ખ્રિસ્તનું સામર્થ્ય પૂરતું છે.

અમને રહેવા દે, એવી ભૂડા આત્મા તેમજ ભૂંડા માણસોની પહેલી તથા છેલ્લી ઇચ્છા છે. અહીં આગળ જૂતોની માગણી પણ એવી હતી. વળી આપણે એ પણ વાંચીએ છીએ કે ગેરાસીની લોકોએ તેને એવી વિનંતી કરી કે અમારી સીમોમાંથી જ (કલમ ૩૭. સરખાવો માર્ક ૫ ; ૧૭). ઇસુ ત્યાંથી ચાલ્યો જાય એવી ભૂંડા આત્માઓની તેમજ ગેરાસીની લોકોની પણ ઇચ્છા હતી.

વળી તે ચાલ્યો ગયો પણ ખરો, પરંતુ તે પાછો આવ્યો; કેમકે જ્યાં સુધી માણસોનું બહુ કરવું શક્ય જેવું લાગે ત્યાં સુધી ઈસુ તેમને કદી તણ દેતો નહિ. એક વખતે તેણે એમ કહ્યું, કે “પૃથ્વી પર શાંતિ કરાવવા હું આવ્યો છું એમ ન ધારો; શાંતિ તો નહિ, પણ તરવાર ચલાવવા હું આવ્યો છું.” કેમકે ખરી અને ખોટી શાંતિ વચ્ચે જે તફાવત છે તે પર તે હમેશાં માણસોનું ધ્યાન ખેંચતો હતો. માણસોની ખોટી શાંતિમાં તે બંગાણ પાડતો હતો એ સાફ કે તે તેઓને ખરી શાંતિ આપી શકે. જૂના કરારમાંના એક અતિશય મોહક પ્રકરણમાં ઈશ્વર પોતાના લોકોની કેવી સંભાળ રાખે છે તે દર્શાવવાને માટે પોતાનાં બચ્ચાં સંબંધી ગરૂડની સંભાળનેા દાખલો વાપરવામાં આવે છે. અમુક વખત સુધી માળામાં રહેતાં ગરૂડોનાં બચ્ચાંની સંભાળ રાખવામાં આવે છે, અને તેઓની પાસે ખાવાનું લાવવામાં આવે છે, પરંતુ એક દિવસ તો તેઓની મા પોતાના નહોરથી તેઓની નીચેથી માળો તોડી નાખે છે. આથી બચ્ચાં નીચે પડી ભય છે, છતાં તેઓને ઈજા ન થાય એવી સંભાળ તે વખતે પણ રાખવામાં આવે છે, કેમકે બચ્ચાંની મા પોતાની પાંખો પર તેઓને ઝીલી લે છે. આપણા સંબંધી પણ પ્રભુની એવી ઇચ્છા છે, કે આપણે ગરૂડની પેઠે પાંખો પસારીએ (યશા. ૪૦; ૩૧); અને તેથી તે આપણા માળાને હલાવે છે (પુન. ૩૨; ૧૧). ગેરાસીની લોકોની પ્રાર્થના તો ભયંકર હતી, છતાં ધણાં જણ હજી પણ તેજ પ્રાર્થના કરે છે; તથાપિ તેઓ પોતાની પ્રાર્થના શબ્દોવાડે નહિ પણ કૃત્યોવાડે દર્શાવે છે. પાણિસને જગાડવામાં આવ્યો હતો, તેમજ ફેલીક્સને પણ જગાડવામાં આવ્યો હતો; પરંતુ તેઓને જગાડવાનાં પરિણામ બુદ્ધાં બુદ્ધાં માલૂમ પડે છે. ચહુદીઓએ સ્તેફનને પથ્થરે માર્યો એ ઘાતકી કૃત્યનેા પ્રેક્ષક થયા પછી લાંબા વખત સુધી પાણિસને શાંતિનેા અનુભવ થયો ન હતો, કેમકે ખ્રિસ્તને અર્થે પ્રથમ પ્રાણત્યાગ કરનારનું પ્રકાશિત મોં કેવું હતું એ તે જૂલી જર્મ શક્યો નહિ. આખરે તેણે કહ્યું, કે “પ્રભુ, હું શું કરું, એ વિષે તારી શક્તિ ઇચ્છા છે?” ત્યાર પછી પાણિસે ફેલીક્સને જગાડવાના પ્રયત્ન કર્યા, અને તેના મન પર અસર થઈ પણ ખરી, પરંતુ તે આ જગત પર એટલો બધો પ્રેમ કરતો હતો કે આખરે તેનો ત્યાગ કરવાનું મન તેને થયું નહિ: “હમણાં તો તું જા; મને અનુકૂળ પ્રસંગ મળેથી હું તને બોલાવીશ” (પ્રે. ફ. ૨૪; ૨૫). આ બેમાંના કાનું અનુકરણ આપણે કરીશું?

પરંતુ કોઈ માણસ ખરી રીતે જાગૃત થવાનેા હોય તો તેને માટે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તનું વચન એ છે, કે “તારે ઘેર પાછો જા, અને ઈશ્વરે તારે સાફ કેવાં મોટાં કામ કર્યાં છે તે કહી જણાવ” (કલમ ૩૯). હવે ઈસુએ આ માણસ માટે શું કર્યું હતું તે આપણે જાણીએ છીએ. પરંતુ આ માણસે ઈસુને માટે શું કર્યું તે જૂલી જવું નહિ: “તેણે જર્મને ઈસુએ તેને સાફ કેવાં મોટાં કામ

કર્ષી હતાં તે આખા શહેરમાં પ્રગટ કર્યું.” શું તમારું પરિવર્તન થયું છે ? જો થયું હોય તો પ્રભુનો સંદેશો એ છે, કે “તમે પણ જઈને એમ જ કરો.”

રોગ તથા મરણનો ધણી : ૮ ; ૪૦-૫૬

૪૦ ઇસુ પાછો આવ્યો, ત્યારે લોકોએ તેનો આવકાર કર્યો ; કેમકે બધા તેની વાટ જોતા હતા. ૪૧ જુઓ, યાઝૈરસ નામે એક માણસ આવ્યો, તે સભાસ્થાનનો અધિકારી હતો. તેણે ઇસુને પગે પડીને તેને વિનંતી કરી, કે મારે ઘેર આવ ; ૪૨ કેમકે તેને આશરે બાર વરસની એકનીએક દીકરી હતી, તે મરવા પડી હતી. તે જતો હતો તે દરમિયાન ઘણા લોકે તેના પર પડાપડી કરી.

૪૩ એક સ્ત્રીને બાર વરસથી લોહીવા હતો, તેણે પોતાની બધી પૂંજ વેઠા પાછળ ખરચી નાખી હતી, પણ કોઈ તેને સાજી કરી શક્યું નહોતું. ૪૪ તે તેની પછવાડે આવીને તેના લૂગડાની કોરને અડકી, અને તરત તેનો લોહીવા બંધ થયો. ૪૫ ત્યારે ઇસુએ પૂછ્યું, કે મને કોણ અડક્યું ? બધાએ ના પાડી, ત્યારે પીતર તથા જેઓ તેની સાથે હતા તેઓએ તેને કહ્યું, કે સ્વામી, તારા ઉપર ઘણા લોક પડાપડી કરે છે, અને [તને] ચગદી નાખે છે. ૪૬ પણ ઇસુએ તેઓને કહ્યું, કે કોઈ મને અડક્યું ખરું ; કેમકે મારામાંથી પરાક્રમ નીકળ્યું એવી મને ખબર પડી. ૪૭ જ્યારે તે સ્ત્રીએ જાણ્યું કે હું ગુમ રહી નથી, ત્યારે તે ધૂજતી ધૂજતી આવી, અને તેના પગ આગળ પડીને શા કારણથી તે તેને અડકી હતી, અને શી રીતે તરત સાજી થઈ હતી, તે તેણે બધા લોકની આગળ તેને કહી સંભળાવ્યું. ૪૮ તેણે તેને કહ્યું, કે દીકરી, તારા વિશ્વાસે તને સાજી કરી છે ; શાંતિથી જ.

૪૯ તે હજી બોલતો હતો એટલામાં સભાસ્થાનના અધિકારીને ત્યાંથી એક જણે આવીને તેને કહ્યું, કે તારી દીકરી મરી ગઈ છે ; ઉપદેશકને તસ્દી ન દે. ૫૦ પણ તે સાંભળીને ઇસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે બી મા ; માત્ર વિશ્વાસ કર, એટલે તે સાજી થશે. ૫૧ તે ઘરમાં આવ્યો, ત્યારે પીતર, યાકૂબ, યોહાન તથા ઊકરીનાં માબાપ સિવાય તેણે કોઈને પોતાની સાથે માંહે આવવા દીધું નહિ. ૫૨ તેને સાડા બધાં રડતાં તથા વિલાપ કરતાં હતાં ; પણ તેણે તેઓને કહ્યું, કે રડો મા ; કેમકે તે મરી ગઈ નથી, પણ ઊંઘે છે. ૫૩ તે મરી ગઈ છે એમ જાણીને તેઓએ તેને હસી કાઢ્યો. ૫૪ પણ તેણે તેનો હાથ પકડીને એટલે ઘાંટે કહ્યું, કે હે ઊકરી, ઊઠ. ૫૫ તેનો આત્મા પાછો

આવ્યો, ને તે તરત ઊઠી; અને તેણે તેને ખાવાનું આપવાનો હુકમ કર્યો. ^{૫૬} તેનાં માખાપ અચરત થયાં; પણ તેણે તેઓને આજ્ઞા આપી, કે જે થયું તે કોઇને કહેતાં ના.

માર્થી ૯; ૧૮-૨૬ અને માર્ક ૫; ૨૧-૪૩નો ખુલાસો જુઓ. યાઐરસ કાપરનાહુમના સભાસ્થાનનો અધિકારી હતો. રોમન સૂએદારે પોતાના ખર્ચે યહુદીઓને જે સભાસ્થાન બંધાવી આપ્યું હતું તેજ સભાસ્થાન તે હશે (લુક ૭; ૫). વળી સૂએદારના હકમાં વિનંતી કરવા જે પ્રતિનિધિમંડળ આપણા પ્રભુની પાસે આવ્યું હતું તેમાંનો એક યાઐરસ પણ હોય એ બનવાનું જ છે (લુક ૭; ૩૪). યાઐરસે ધણું કરીને આપણા પ્રભુના ચમત્કાર જોયા હતા (લુક ૪; ૩૧-૩૬). વળી તે તેને ઓળખતો પણ હશે. સરોવરની પેલી પાર જે ગેરાસીની લોકો હતા તેઓ બિનયહુદી હતા. તેઓ ઈસુ ખ્રિસ્તની સાથે ખરાબ રીતે વર્ત્યા હતા, પરંતુ તેનો લાભ ખીજાઓને મળ્યો; કેમકે કાપરનાહુમમાં ધણું માણસોને પ્રભુની હાજરીની જરૂર હતી, અને તેઓ ચિંતાગ્રસ્ત થઈને તેના આવવાની રાહ જોતા હતા. તેઓમાંનો એક આ યાઐરસ હતો.

આપણો પ્રભુ દરેક વિનંતીને કાન ધરવા તત્પર રહેતો હતો તેથી તે તરત જ આ દુઃખી થએલા બાપની પાછળ જવા તૈયાર થયો; પરંતુ રસ્તામાં અણુધાયો વિલંબ થયો. યાઐરસના ઘરમાં કેવી સ્થિતિ છે એ જાણીને ઈસુ શું કરશે તે જોવાને માટે મોટો સમુદાય તેની પાછળ ચાલ્યો હતો. તેઓ યાઐરસના ઘર તરફ જતા હતા, એટલામાં એક બાઈ જેને બાર વર્ષથી લોહીવા થયો હતો તે ધૂપી રીતે પાછળથી આવીને તેને અડકી. મને કોણ અડક્યું, એમ ઈસુએ પૂછ્યું. હવે શિષ્યોએ કહ્યું તે પ્રમાણે એ લોકસમુદાયમાંનાં ધણાં માણસો તેને અડક્યાં હશે, પરંતુ આ બાઈએ તેનો જે સ્પર્શ કર્યો તે વિશ્વાસથી કર્યો, અને તેને તેનો બદલો મળ્યો. તે દિવસે કાપરનાહુમમાંથી જે લોકસમુદાય નીકળી આવ્યો તેમાં ઈસુ ખ્રિસ્તને અડક્યાં હોય એવાં ધણાં જણ હશે, પરંતુ એક બાઈ સિવાય કોઈને ફાયદો થયો નહિ. તેની સાથે હાલની ખ્રિસ્તી મંડળીઓની સ્થિતિ સરખાવી શકાય છે; કેમકે ઈસુ ખ્રિસ્તના પરાક્રમનો અનુભવ કર્યા વિના કેટલા બધા કહેવાતા ખ્રિસ્તીઓ મંડળીની ધર્મક્રિયાઓમાં ભાગ લેતા હશે?

આ વિલંબ થવાથી યાઐરસ અધીરો બન્યો હોય તો તેમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી. વળી થોડી વારમાં તેને ઘેરથી એવા સમાચાર લઈને માણસો આવ્યા હતા, કે “તારી દીકરી મરી ગઈ છે; ઉપદેશકને તસ્દી ન દે” (કલમ ૪૯). પરંતુ ઈસુએ કહ્યું, કે “બી મા; માત્ર વિશ્વાસ કર, એટલે તે સાજ થશે.” ત્યાંથી પોતાને ઘેર જવાની બાકીની મુસાફરી દરમિયાન યાઐરસના મનમાં કેવા કેવા

વિચાર ઘોળાયા કરતા હશે એ વિષે આપણે કેવળ અનુમાન કરી શકીએ છીએ. તેના મનમાં આશા અને નિરાશાની લાગણીઓ એક પછી એક થતી હશે. લોહીવાવાળી સ્ત્રીને આપણા પ્રભુએ જે શબ્દો કહ્યા હતા તે હજી પણ તેને કાને અથડાતા હતા : “ દીકરી, તારા વિશ્વાસે તને સાજી કરી છે ; શાંતિથી જા.” પરંતુ આ તો મરણ હતું. શું ઈસુ મરણ કરતાં બળવાન હશે? “ તારી દીકરી મરી ગઈ છે ” એમ સંદેશવાહકે કહ્યું હતું ; “ ખી મા, વિશ્વાસ રાખ, ” એમ ઈસુએ કહ્યું હતું—આમાં શું સમજવું?

હવે લોક ચોક્કસેચોક્કસ જણાવે છે કે જે સ્થિતિને આપણે મરણ કહીએ છીએ તે સ્થિતિમાં ચાએરસની દીકરી તો હતી જ, છતાં આપણા પ્રભુએ કહ્યું, કે “ તે મરી નથી ગઈ, પણ ઊઘે છે ” (કલમ ૫૩). આમાં તે શું કહેવા માગતો હશે? તે એવું કહેવા માગતો હતો કે શારીરિક મરણ છે, ખરું મરણ નથી. જ્યારે તે પોતે આ શબ્દો વાપરતો હતો ત્યારે તે હમેશાં આત્મિક મરણ દેખાડતો હતો. લાજરસને દટાયાંને ચાર દિવસ થયા હતા છતાં આપણા પ્રભુએ કહ્યું, કે “ હું તેને ઊંઘમાંથી જગાડવા સાફ જવાનો છું. ” તો પછી મરણ વિષે આપણો પ્રભુ શું સમજતો હશે? ઉડાઉ દીકરાના દણ્ડાંમાં તે આપણને સાફ જણાવે છે, કે “ આ મારો દીકરો મૂઓ હતો, તે જીવતો થયો છે. ” ખરું મરણ તો બાજ છે. માણસનો આત્મા ઈશ્વરથી જુદો થાય છે ત્યારે જ તે મરણ પામે છે, તેથી તે હજી પણ આપણામાંના દરેકને પૂછે છે, કે ભાઈ, શું તું મૂએલો છે?

પ્રેરિતોની સુવાર્તાપ્રચારક મુસાફરી : ૯ ; ૧-૧૦

તેણે [પોતાના] બાર [શિષ્યો]ને બોલાવીને તેઓને સઘળાં બેસાડે, તથા રોગો ટાળવાને પરાક્રમ તથા અધિકાર આપ્યાં; રવેળી દેવનું રાજ્ય પ્રગટ કરવા તથા માંદાંઓને સાજાં કરવા તેણે તેઓને મોકલ્યા. ^૧તેણે તેઓને કહ્યું, કે મુસાફરીને સાફ તમે કંઈ પણ લેતા ના, લાકડી નહિ, ઓણણી નહિ, રોટલી નહિ, કે નાણું પણ નહિ; વળી બધાં અંગરખા રાખશો નહિ. ^૨જે કોઈ ઘરમાં તમે જાઓ, ત્યાં જ રહો, ને ત્યાંથી જ નીકળો. ^૩તે શહેરમાંથી તમે નીકળો ત્યારે જેટલાએ તમારો અંગીકાર કર્યો ન હોય, તેટલાની વિરુદ્ધ સાક્ષી તરીકે તમારા પગ પરની ધૂળ ખાંખેરી નાખજો. ^૪તેઓ [ત્યાંથી] નીકળ્યા, અને ગામેગામ સુવાર્તા પ્રગટ કરતા તથા સર્વ ઠંડાણે રોગ મટાડતા ગયા.

^૫હવે જે થયું તે સઘળું સાંભળીને હેરોડ રાજ બહુ ગુંચવણમાં પડ્યો, કેમકે કેટલાએક એમ કહેતા હતા, કે યોહાન મૂએલાંમાંથી ઊઠ્યો છે. ^૬પણ કેટલાએક કહેતા હતા, કે એલીયાહ પ્રગટ થયો

છે; અને બીજાઓ કહેતા હતા, કે પુરાતન પ્રયોધકોમાંનો એક પાછો ઊઠ્યો છે. “હેરોદે કહ્યું, કે મેં ચાહાનવું માથું કાપી ન’ખાવ્યું; પણ જેના સંબંધી હું આવી વાતો સાંભળું છું તે કોણ છે? અને તેણે તેને જોવા ચાહ્યું.

૧૦ પ્રેરિતોએ પાછા આવીને તેઓએ જે જે કયું હતું તે તેને કહી સંભળાવ્યું. પછી તે તેઓને તેડીને બેથસાઇદા નામના શહેરમાં એકાંતમાં ગયો.

માત્રી ૧૦; ૧, ૫-૧૫ : ૧૪; ૧, ૨ અને માર્ક ૬; ૭-૧૬નો ખુલાસો જુઓ. આ અધ્યાયમાં ગાલીલમાં કરેલી આપણા પ્રભુની સેવાની પરાકાષ્ટા જોવામાં આવે છે. બે બાબત સાથે સાથે નજરે પડે છે, એટલે કે લોક-સમુદાયની વધતી જતી હોંસ અને અધિકારીઓની વધતી જતી વિરૂદ્ધતા. અણીનો વખત પાસે આવ્યો છે એમ પ્રભુ સુદ્ધાં બધાને લાગ્યું હતું, તેથી તેના ગયા પછી જે સેવા પ્રેરિતોને કરવાની હતી તે સંબંધી તેઓને તાલીમ આપવાના કામમાં પ્રભુ કેવો રોકાએલો હતો એ જણાવવા માટે લોક અહીં આગળ બારાફરતી કેટલીએક ચિત્તાકર્ષક બીનાઓનું વર્ણન કરે છે (કલમ ૧-૩૬). સૌથી પહેલાં તેણે તેઓમાંના બધાને સુવાર્તાનો પ્રચાર કરવા માટે બહાર મોકલ્યા એમ માર્ક જણાવે છે. વળી તેઓ ગામેગામ જતા હતા એટલામાં તેઓના પડછાયાની પેઠે તેની પ્રાર્થના પણ તેઓની સાથે ને સાથે જ હતી, અને તેવડે તે પોતે પવિત્ર આત્મા તથા પરાક્રમનું જે બાસિરમા પામ્યો હતો તેમાં તેણે તેમને પણ સહભાગીદાર કર્યાં. તેઓએ એવો સંદેશો પ્રગટ કરવાનો હતો કે માણસોના જીવનમાં ઈશ્વરનું રાજ્ય સ્થપાવું જોઈએ, અને આ સંદેશો ખરો છે તેની સાબિતી તરીકે તેણે તેમને પોતાના પરાક્રમ તથા અધિકારથી વેશ્લિત કર્યાં. વળી તેઓની સર્વ અગત્ય પૂરી પાડવામાં આવશે એ વિષે તે તેઓને ખાતરી આપે છે. સાદા ગાલીલીઓ જેવી રીતે મુસાફરી કરતા હતા તેવી રીતે તેઓને પણ મુસાફરી કરવાની હતી. તેઓનો આવકાર ક્યાં આગળ થવાનો સંભવ છે એ વિષે તેઓ સહેલાઈથી ખબર કાઢી શકે, અને ત્યાં આગળ જ્યાં સુધી તેઓનું કામ ચાલવાનું હોય ત્યાં સુધી તેઓએ રહેવું જોઈએ (માત્રી ૧૦; ૧૧). તેણે તેઓને ઘેરઘેર ફરી માગવાની મના કરી (લુક ૧૦; ૭); તેમજ તેઓની અગત્ય ઉપરાંત તેઓની પરાણ્યાકરી કરવામાં આવે એવું શોધવાની તેઓને મના હતી. પરંતુ જ્યાં કહી તેઓનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે ત્યાં એવાં માણસોની વિરૂદ્ધ તેઓએ પોતાના પગ પરની ધૂળ ખંખેરી નાખવાની હતી (કલમ ૫). તેઓ માત્ર સંદેશવાહકો હતા, તેમનું પોતાનું મહત્ત્વ કંઈ ન હતું. અલબત્ત, મહત્ત્વ તો સંદેશાનું જ હતું. વળી આ સંદેશાનો જેઓ અસ્વીકાર કરે તેઓને માથે ભારે જવાબદારી રહેશે એવું આપણા પ્રભુએ કહ્યું હતું. તેઓએ પોતાનાં

પ્રભુના હુકમનો અમલ પૂરેપૂરી રીતે કર્યો, અને તેણે તેઓને જે વચન આપ્યું હતું તે તેણે પણ પૂરેપૂરી રીતે પાળ્યું. ત્યાર પછી એક વખતે આ બાબત વિષે યાદ દેવડાવીને તેણે પૂછ્યું, કે “જ્યારે થેલી તથા ઝોણું તથા જોડા વિના મેં તમને મોકલ્યા ત્યારે તમને કશાની ખોટ પડી? તેઓએ કહ્યું, કે કશાની નહિ” (લુક ૨૨; ૩૫). વળી તેઓનું કામ પ્રભુમાં નિષ્ફળ ગયું નહિ. તેઓએ સુવાર્તાનો પ્રચાર કર્યો તથા આખા દેશમાં ઊઠાપોઠ થઈ ગયો. સીમોન માક્કાબીઅસના વખતથી યહુદીઓ “વિશ્વાસુ પ્રમોધકાની” રાહ જોતા હતા. તેઓને એવી આશા હતી કે એક વિશ્વાસુ પ્રમોધક ઊભો થઈને ઈશ્વરની ઇચ્છા સ્પષ્ટ રીતે જાણાવશે, અને ઈસુ તેઓને એવો જ પ્રમોધક લાગ્યો. આ અફવા પ્રમાણે તે મસીહ છે એવું લોકોનું માનવું હોય એમ હજી દેખાતું નથી એ ખરું; પરંતુ ઈસુ વિષેની અફવાઓ ઝુપડાં તથા ગામડાંમાંથી ફેલાતી ફેલાતી ઉવટે મોટા માણસોનાં આસન સુધી પહોંચી ગઈ. તે વિષે હેરોદે પોતાના મહેલમાં રહે રહે સાંભળ્યું, અને તેની પ્રેરકશક્તિએ તેને સ્વયંચું, કે જોને મેં મારી નાખ્યો હોતો તે યોદ્ધાન બામિસ્મા કરનાર મરજુમાંથી સજીવન થયો છે. તેને તો એમ જ લાગ્યું હતું કે આ નવી હિલ્લચાલ રાજકીય હશે, અને પોતાના હકમાં તેનું પરિણામ કેવું આવશે એ વિષે તેને દહેશત લાગતી હતી.

પાંચ હજારને જમાડવાનો ચમત્કાર : ૯; ૧૧-૧૭

^{૧૧} પણ એ જાણીને ધણા લોકો તેની પછવાડે ગયા; અને તેણે તેઓનો આવકાર કરીને તેઓને દેવના રાજ્ય સંબંધી વાત કરી, અને જેઓને સાજાં થવાની ગરજ હતી તેઓને સાજાં કર્યાં. ^{૧૨} દહાડો નમવા લાગ્યો ત્યારે ખાર [શિષ્યોએ] આવીને તેને કહ્યું, કે લોકોને વિદાય કર કે તેઓ આસપાસનાં ગામોમાં તથા પરાંમાં જઈને ખાવાનું વેચાતું લે; કેમકે આપણે અહીં ઉજ્જડ ઠેકાણે છીએ. ^{૧૩} પણ તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમે તેઓને ખાવાનું આપો. તેઓએ તેને કહ્યું, કે અમારી પાસે તો પાંચ રોટલી ન બે માછલી સિવાય બીજું કંઈ નથી; અમે જઈને એ સમજાવો લોકોને સાડાં ખાવાનું વેચાતું લાવીએ તો જ [મળે]. ^{૧૪} કેમકે તેઓ આશરે પાંચ હજાર પુરુષ હતા. તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું, કે આશરે પચાસ પચાસની પગતમાં તેઓને બેસાડો. ^{૧૫} તેઓએ તેમ કયું, અને સર્વને બેસાડ્યા. ^{૧૬} પછી પાંચ રોટલી અને બે માછલી લઈને તેણે આકાશ તરફ જોઈને તેઓને આશીર્વાદ દીધો, અને તે લાંગીને લોકોને પીરસવા સાડાં શિષ્યોને આપી. ^{૧૭} તેઓ સર્વ ખાઈને તૃપ્ત થયાં; અને છાંડેલા કકડા વીણીને તેઓએ ખાર ટાપલી ભરી.

માત્રી ૧૪; ૧૩-૨૧ અને માર્ક ૬; ૩૦-૪૪નો ખુલાસો જુઓ. ઈસુને મળવાનું હેરાદને ધણું મન હતું, પરંતુ મિત્ર તરીકે નહિ એટલું તો આતરીપૂર્વક છે. વળી જ્યારે તેઓનો મિલાપ થયો ત્યારે ઈસુનો ન્યાયચુકાદો થતો હતો (લુક ૨૩; ૮). પરંતુ એ વખત હજી અ.વ. ૫૦ ન હતો. પોતાના શિષ્યોને તાલીમ આપવા સંબંધી આપણા પ્રભુને હજી ધણું કામ કરવાનું હતું અને તેથી આપણે વાંચીએ છીએ કે તે રહેવા માટે બેથસાઈદા ગયો. આ ગામ સરાવરની પેલી પાર તેમજ યરદન નદીની પશ્ચિમ પેલી પાર ઉત્તર દિશામાં આવેલું હતું. એટલે જે પ્રદેશ પર હેરાદની સત્તા ચાલતી હતી તે પ્રદેશની હદ બહાર તે આવેલું હતું. ઈસુ જાય છે એ લોકોએ જાણ્યું ત્યારે તેઓને ચિંતા થઈ કે તે કદાપિ પાછો ન આવે તો? તેથી ત્યાં પશ્ચિમ મોટો સમુદાય તેની પાછળ ગયો, અને માર્ક આપણને જણાવે છે, કે “તેને તેઓ પર કરુણા આવી, કેમકે તેઓ પાળક વગરનાં ઘેટાંના જેવા હતા” (માર્ક ૬; ૩૪). આ વાર્તા ચારે સુવર્તમાં આવેલી છે, અને તરત જ આપણા પ્રભુ તથા તેના શિષ્યોની વચ્ચે જે તફાવત હતો તે માલુમ પડે છે: “શિષ્યોએ આવીને તેને કહ્યું, કે લોકોને વિદાય કર;” તેણે તેઓને કહ્યું, કે “તમે તેઓને ખાવાનું આપો.” પછી તે પાંચ રોટલી તથા બે માછલી લઈ ને આખા સમુદાયને જમાડે છે. હવે પાંચ રોટલી ને બે માછલી સિવાય તેઓની પાસે બીજું કંઈ ન હતું, પરંતુ આપણા પ્રભુના હાથમાં એટલું પૂરતું હતું. વળી એ પરથી આપણને એ શીખવાનું મળે છે, કે આપણી પાસે જે કંઈ છે તેનું અર્પણ આપણે તેની સેવાને અર્થે કરીએ, પછી બધે તે જીજ્ઞાસુ હોય તો પશ્ચિમ તે પૂરતું થશે. વળી ચારે સુવર્તમાં એ વાત પણ જણાવવામાં આવી છે કે લોકોને જમાડ્યા પછી બાર રોપડી ભરી શકાય એટલા ટુકડા વધ્યા; એ પરથી ખરેખર ચમત્કાર થયેલો છે એમ સમજવાનું છે.

પરંતુ સમુદાય પર દયા કરવી એટલો જ આ કૃપાવંત ચમત્કાર કરવાનો આપણા પ્રભુનો હેતુ ન હતો. ચોહાનના જણાવ્યા પ્રમાણે તેમાં વધારે બીજું તથા સંસ્કારસૂચક અર્થ રહેલો હતો; વળી તે અર્થ ત્રિપે આપણા પ્રભુએ પાછળથી ખુલાસો કર્યો. પરંતુ સુવર્તિકાના વૃત્તાંત પરથી પણ માલુમ પડે છે કે આ બીના બન્યા પછી આપણા પ્રભુના માર્ગ પર વધસ્તંભનો પડછાયો પડવા લાગ્યો. આ ખોરાકની વહેંચણી કરવામાં આપણા પ્રભુએ જે જે કૃત્ય કર્યાં હતાં તે બધાં જ કૃત્ય પ્રભુબોજનની સ્થાપના કરતી વેળાએ પણ કરવામાં આવે છે. પ્રથમ તેણે રોટલી તથા માછલી પર આશીર્વાદ માગ્યો; પછી તેણે બધાંના હેખતાં તેનું ભંજન કર્યું; છેલ્લે તેણે લોકોને આપવા સાથે તે પોતાના શિષ્યોને આપ્યાં. આ રોટલી ઉપમારૂપ છે (ચોહાન ૬; ૨૬-૬૫), અને તે પરથી મધ્યરના રાજ્યમાં તેઓ પોતાની સાથે જે એકતાનો અનુભવ કરવાનું હતા તે દર્શાવવામાં આવે છે; વળી તેવડે આકાશના રાજ્યમાં તેઓ જે

જમણમાં ભાગ લેવાના હતા તે અગાઉથી દર્શાવવામાં આવે છે (સરખાવો લુક ૧૩ ; ૨૯ : ૧૪ ; ૧૫ : ૨૨ ; ૧૫-૧૮).

ખ્રિસ્ત તથા તેનો વધસ્તંભ : ૯ ; ૧૮-૨૭

૧૮ તે એકાંતમાં પ્રાર્થના કરતો હતો, ત્યારે તેના શિષ્યો તેની સાથે હતા ; તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે હું કેણુ છું, તે વિષે લોકો શું કહે છે ? ૧૯ તેઓએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે ચોહાન આપ્તિસ્મા કરનાર ; પણ કેટલાએક [કહે છે,] કે એલીયાહ ; વળી ખીજ [કહે છે, કે] પુરાતન પ્રયોધકોમાંનો એક પાછો ઊઠ્યો છે. ૨૦ તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે પણ હું કેણુ છું તે વિષે તમે શું કહો છો ? ખીતરે ઉત્તર આપ્યો, કે દેવનો ખ્રિસ્ત.

૨૧ પણ તેણે તેઓને સખત આજ્ઞા કરી, કે એ વાત કોઇને કહેતા ના. ૨૨ વળી તેણે તેઓને કહ્યું, કે માણસના દીકરાએ ધણું સહેવું, વડીલોથી તથા યાજ્ઞકોથી તથા શાસ્ત્રીઓથી નાપમંદ થવું તથા માર્યા જવું, અને ત્રીજે દહાડે પાછો ઊઠવું જરૂરનું છે.

૨૩ તેણે સઘળાને કહ્યું, કે જો કોઈ મારી પાછળ આવવા ચાહે, તો તેણે પોતાનો નકાર કરવો, અને દરરોજ પોતાનો વધસ્તંભ ઊંચકીને મારી પાછળ ચાલવું. ૨૪ કેમકે જે કોઈ પોતાનો જીવ બચાવવા ચાહે છે, તે તેને ખોશી ; પણ જે કોઈ મારે લીધે પોતાનો જીવ ખોશી, તે તેને બચાવશે. ૨૫ કેમકે જો કોઈ માણસ આપું જગત મેળવીને પોતાનો [આત્મા] ખોએ, અથવા તેની હુનિ પામે, તો તેને શો લાભ ? ૨૬ કેમકે જે કોઈ મારે લીધે તથા મારી વાતોને લીધે લજવાશે, તેને લીધે જ્યારે માણસનો દીકરો પોતાના તથા આપના તથા પવિત્ર દૂતોના મહિમામાં આવશે ત્યારે તે લજવાશે. ૨૭ પણ હું તમને સાફ કહું છું, કે અહીં જેઓ ઊભા છે તેઓમાંના કેટલાએક એવા છે કે તેઓ દેવનું રાજ્ય નહિ જોશે ત્યાં સુધી મરણ પામશે જ નહિ.

માત્થી ૧૬ ; ૧૩-૨૮ અને માર્ક ૮ ; ૨૭-૯ ; ૧ સુધીનો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ લુક કેટલીએક જાણવા જેવી ખીના પડતી મૂકે છે. તે જોવી હોય તો માત્થી ૧૪ ; ૨૨-૧૬ ; ૧૨ સુધીનું અને માર્ક ૬ ; ૪૫-૮ ; ૨૬ સુધીનું વૃત્તાંત વાંચો. અહીં આગળ જે બનાવ બને છે તે બનવાનું સ્થળ કાઈસારીઆ ફિલિપ્પી છે. કેટલાક વખતથી જ્યાં તે શાંતિથી પોતાના શિષ્યોને શીખવી શકે એવું સ્થળ આપણે પ્રભુ શોધતો હતો, અને છેવટે તે અહીં જ મળ્યું. પરંતુ લુક સ્થળનું નામ લેતો નથી, અને ખીતરની જે મોટી કપ્પૂસાત પર માત્થી બાર

મૂકે છે તે વિષે તે માત્ર સૂચના જ કરે છે. અહીં આગળ ઈસુ ખ્રિસ્તે પોતાના દુઃખસહન સંબંધી જે વચન કહ્યું ને પર જ લોક આપણું ધ્યાન ખેંચવા માગે છે ; વળી આ અગમવચન કહી અગાઉ આપણે પ્રભુ આખી રાત એકાંત પ્રાર્થનામાં લાગુ રહ્યો હતો એવું ચાર સુવાર્તિકામાં એકલો લોક જણાવે છે. પોતાના જીવનના દરેક કટોકટીના સમયે એકાંતમાં જઈને પ્રાર્થના કરવાનો આપણા પ્રભુનો રિવાજ હતો.

અહીં આગળ એક શબ્દ એવો છે કે જે આખા પ્રકરણનો ઉકેલ કરવા માટે ચાવી સમાન જણાય છે. એ શબ્દ ‘જોઈએ’ છે. શરૂઆતમાં પ્રભુ ઈસુ તેઓને પૂછે છે કે મારા વ્યક્તિત્વ તથા કામ સંબંધી લોકોનો શો વિચાર છે ? ત્યારપછી તે આગળ વધીને તેઓને પૂછે છે કે તમારો શો વિચાર છે ? પોતાના પ્રશ્નનો તેને જવાબ મળ્યો એટલું જ નહિ પણ માતૃની જાણવા પ્રમાણે તે તેને આનંદ આપે એવો જવાબ હતો ; કેમકે તેણે ત્યાં ને ત્યાં પોતાના પિતાની ઉપકારસ્તુતિ કરી. આ જવાબ સાંભળ્યા પછી તેણે ‘જોઈએ’ શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો. તે તેઓને કહે છે કે હું તો તમે કહે છો એવો જ છું માટે મારે મરવું જોઈએ. સેવા કરવા, દુઃખ સહન કરવા તથા મરવા રાજ હોય એવા જ ખ્રિસ્તને ઈશ્વર આ દુનિયામાં મોકલી શકે ; કેમકે જીવદા પ્રકારના ખ્રિસ્તને મોકલવાથી કાયદો ન હતો. આ દુનિયામાં આવવાનો મસીહનો માર્ગ તારાઓની પેલી ગમના વિશાળ ક્ષેત્રમાંથી શરૂ થતો. આ દુનિયામાં મસીહને આવવાનો માર્ગ તેણે બેથલેહેમની ગભાણીમાં માનવી જન્મદ્વારે મનુષ્યજીવનની મર્યાદા સ્વીકારી લીધી ત્યાં સુધી સંકેતિત કરીને સંકેતિત કરીને આવ્યો હતો. ત્યાંથી તે માર્ગ તેને પાધરો યરુસાલેમ તથા તેના કોટની બહાર આવેલા લીલા ડુંગર સુધી લઈ જવાનો હતો. ત્યાં સુધીનો એ બધો માર્ગ ઈશ્વરી અગત્યરૂપી જિંદગી વાડો વચ્ચે ચાલે જતો હતો. તેના મરણની આવશ્યકતા તેના વ્યક્તિત્વ પર આધાર રાખતી હતી, અને તેને જે કામ કરવાનું હતું તેને લીધે તેને મરવાનું હતું. આ આવશ્યકતાને અંગે તેને ઊગરવાનો એક માર્ગ હતો નહિ.

ફરીથી આપણા પ્રભુને ફરજ શબ્દનો ઉપયોગ કરવાની અગત્ય પડે છે ; આ વખતે આ શબ્દ તેને પોતાને નહિ પણ તમને અને મને લાગુ પડે છે : “જો કોઈ મારી પાછળ આવવા ચાહે તો તેણે પોતાનો નકાર કરવો, અને દરરોજ પોતાનો વધસ્તંભ જીંદગીને મારી પાછળ ચાલવું જોઈએ” (કલમ ૨૩). અહીં પણ લોક સંક્ષેપમાં લખે છે. પીતરે જે વાંધો લીધો અને આપણા પ્રભુએ તેને જે ટપકો આપ્યો તે વિષે તે કંઈ કહેતો નથી ; પરંતુ તે અહીં આગળ એક એવો શબ્દ ઉમેરે છે કે તે ખીજ કોઈ પણ વૃત્તાંતમાં મળતો નથી એટલે ‘દરરોજ.’ એ શબ્દ પરથી ખાતરી થાય છે કે શિષ્યો મારા શબ્દો અક્ષરશઃ સમજે એવી આપણા પ્રભુની મરજ ન હતી, છતાં આ શબ્દો તો અતિ ગંભીર છે.

જે માણસ ઊંચા નૈતિક ધોરણ પ્રમાણે જીવન ગાળવાના પ્રયત્ન કરે છે તેને વહેલી ખબર પડે છે કે દુનિયામાં બે ધમ્મ છે, એટલે પોતાની તથા ઈશ્વરની. જો તે પોતાની ધમ્મ પ્રમાણે ચાલે તો પરિણામે તે ઈશ્વરને ગૂમાવે છે, અને જો ઈશ્વરને ગૂમાવ્યો હોય, અને તેના બદલામાં આખી દુનિયા મળે તોપણ મને સારો બદલો મળ્યો છે એવું કોઈને લાગે જ નહિ. આપણા પ્રભુના બધા શિક્ષણમાં બે તત્ત્વ રહેલાં માલુમ પડે છે, એટલે ચેતવણી તથા ઉત્તેજન; વળી અહીં આગળ જે છેલ્લું ચિત્ર આલેખવામાં આવે છે, તેમાં આ બંને તત્ત્વ જોવામાં આવે છે. અહીં આગળ ન્યાયકાળનું દર્શન કરાવવામાં આવે છે; અને તે વખતે જ્યો તેને વિશ્વાસ રહ્યાં હોય તેઓ પ્રત્યે પ્રભુ વિશ્વાસ માલુમ પડે છે; વળી જ્યો માણસોની આગળ તેને કબૂલ કરતાં શરમાતા હોય તેઓને લીધે તે પણ શરમાતો માલુમ પડે છે (કલમ ૨૬). છેલ્લે એક વચન આપવામાં આવે છે: “હું તમને સાફ કહું છું કે અહીં જ્યો ઊભા છે તેઓમાંના કેટલાએક એવા છે કે તેઓ દેવનું રાજ્ય નહિ જોશે ત્યાં સુધી મરણ પામશે જ નહિ” (કલમ ૨૭). આ વાક્યના જુદા જુદા ખુદાસા આપવામાં આવ્યા છે: તે આપણા પ્રભુના રૂપાંતરને, યજ્ઞશાલેમના નાશને તેમજ પંચાસમાના દિવસને લાગુ પાડવામાં આવ્યું છે. તેનો ચોક્કસ અર્થ આપણે સમજી ન શકીએ, પરંતુ જે કોઈએ “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”નું પુસ્તક વાંચ્યું હોય તેને ઈશ્વરનું રાજ્ય પરાક્રમથી જ આવ્યું હતું એ વિષે શંકા રહે જ નહિ.

થનાર મહિમા : ૯; ૨૮-૩૬

^{૨૮} એ વાતો કહ્યાને આસરે આઠ દહાડા થયા પછી તે પીતર, થોહાન તથા યાકૂબને તેડીને પ્રાર્થના કરવા સાફ પહાડ પર ગયા. ^{૨૯} તે પ્રાર્થના કરતો હતો ત્યારે તેના અહોરાત્ર સ્વરૂપ બદલાઈ ગયું, અને તેનાં વસ્ત્રો ઊજળાં [તથા] ચળકતાં થયાં. ^{૩૦} ત્યારે જુઓ, બે પુરુષ, એટલે મુસા તથા એલીયાહ, તેની સાથે વાત કરતા હતા. ^{૩૧} તેઓ મહિમાવાન દેખાતા હતા, અને યજ્ઞશાલેમમાં તેનું જે મરણ થવાનું હતું તે સંખ્યાથી વાત કરતા હતા. ^{૩૨} હવે પીતર તથા જ્યો તેની સાથે હતા તેઓ ઊંધથી ઘેરાયેલા હતા; પણ જ્યારે તેઓ જાગી ઊઠ્યા, ત્યારે તેઓએ તેનો મહિમા દીઠો, તથા તેની સાથે જે બે પુરુષ ઊભા હતા તેઓને પણ દીઠો. ^{૩૩} તેઓ તેની પાસેથી વિદાય થતા હતા, ત્યારે પીતરે ઈસુને કહ્યું, કે સ્વામી, અહીં રહેવું આપણે માટે સાફ છે; [તું કહે] તો અમે ત્રણ માંડવા બનાવીએ; એક તારે સાફ, એક મુસાને સાફ અને એક એલીયાહને સાફ; પણ પોતે શું બોલતો હતો તે તે સમજતો નહોતો. ^{૩૪} તે બોલતો હતો, એટલામાં એક વાદળ આવ્યું, અને તેણે તેઓ પર

છાયા કરી ; તેઓ વાદળામાં પેઠા ત્યારે તેઓ બીધા. ^{૩૫} વાદળામાંથી એવી વાણી થઇ, કે આ મારો દીકરો છે, મારો પસંદ કરેલો ; તેનું સાંભળો. ^{૩૬} તે વાણી થયા પછી ઇસુ એકલો દેખાયો. તેઓ છાના રહ્યા, અને તેઓએ જે જે બોલ્યું હતું તેમાંનું કંઈ પણ તે દિવસોમાં કેમને કહ્યું નહિ.

માત્રી ૧૭ ; ૧-૧૩ અને માર્ક ૯ ; ૨-૧૩નો ખુલાસો જુઓ. જ્યારે આપણા પ્રભુએ પોતાના શિષ્યોને પોતાના મરણ સંબંધી અગમસૂચના કરી ત્યારે તે વખતે તેણે તેઓને પૂરું સત્ય જણાવ્યું નહિ. તે પછી જે જય થવાનો છે તે વિષે તે અહીં આગળ તેઓને શિક્ષણ આપે છે, પરંતુ તે ત્યારે શિષ્યોને આ દર્શન કરાવતો નથી. જેઓ તેનું રહસ્ય સમજવાને અને જતે દહાડે તે જમતને જણાવવાને વિશેષ લાયક હતા એવા ત્રણ માણસને પસંદ કરીને તેણે બાકીના નવને પડતા મૂક્યા. આ ત્રણ માણસોમાંથી બેનાં લખાણ નવા કરારમાં મળે છે. આ બીના વિષે પીતર વધારે વિગતવાર લખે છે (૨ પીતર ૧ ; ૧૬-૧૮), પરંતુ ચોહાન પણ તે વિષે ચોક્કસ સૂચના કરે છે (ચોહાન ૧ ; ૧૪) ; તે પરથી રૂપાંતરના પહાડ પર તેઓને જે અનુભવ થયો હતો તેવડે તેઓને કેટલી બધી હિંમત અને દિલાસો પ્રાપ્ત થયાં હશે એ આપણે સમજી શકીએ.

તથાપિ તેજ વખતે તેઓને સમજણ પડી નહિ ; ખરું જોતાં તો પ્રભુ ઇસુનું પુનરુત્થાન ન થયું ત્યાં સુધી તેઓની કાયમની સ્થિતિ સમજણ વિનાની હતી. ત્રણ માંડવા બાંધવા સંબંધી પીતરે જે સૂચના કરી હતી તે પરથી જ તેઓની મૂંઝવણ મારૂમ પડે છે. ખરેખર, અમારે શું કહેવું જોઈએ એ તેઓ સમજતા ન હતા. જે પીતરની સૂચના પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હોત તો ખ્રિસ્તને મુસા તથા એલીયાહની હરોળમાં કેમ કરીને મૂકવામાં આવ્યો હોત ! આકાશી વાણીદાર આ જુલ સુધારવામાં આવી : “આ મારો વહાલો દીકરો છે, તેનું સાંભળો.” અર્થાત્ “હેબ્બીઓને પત્ર”માં કહ્યા પ્રમાણે મુસા તથા એલીયાહ માત્ર સેવકો હતા ; અલગત, તેઓ મહિમાવાન તથા વિશ્વાસુ સેવકો હતા ખરા, પણ ઇસુ ખ્રિસ્ત તો દેવનો દીકરો હતો.

જ્યારે પીતર તથા બીજા બે ભાઈઓ પોતાના ઉદાસીન અનુભવમાં લીન થએલા હતા ત્યારે ખ્રિસ્ત તો જુદા જ વિષય સંબંધી વિચાર કરતો હતો, તેજ પ્રમાણે મુસા તથા એલીયાહ પણ કરતા હતા, તેજ પ્રમાણે આકાશનાં સર્વ સૈન્ય પણ કરતાં હતાં. આ સ્વર્ગીય વાતચીતમાં કઈ કઈ બાજતો વિષે ચર્ચા કરવામાં આવી હશે એ વિષે આપણે કેવળ અનુમાન કરી શકીએ છીએ ; વળી તે વિષે આપણે સમ્યક્તાપૂર્વક જેટલું અનુમાન કરીએ તેટલું બોલું જ છે. એ વાતચીતવડે ત્રાતાને તરું બળ અને દિલાસો પ્રાપ્ત થયાં હશે એમ ધારવું

કંઈ ખોટું નથી. પરંતુ આ દર્શનમાં તો શિષ્યોને માટે, મંડળીને માટે તેમજ દુનિયાને માટે પણ ખાસ અર્થ રહેલો હશે; નહિ તો તેઓ ત્યાં આગળ હાજર હોત પણ નહિ. એક બાબત સંબંધી શિષ્યોને વધારે ખાતરી કરી આપવાનો વખત આવ્યો હતો, એટલે પોતાના ઈશ્વરત્વ સંબંધી પોતાનો જે મહિમા હતો, અને જેમાં તે પાછો પ્રવેશ કરવાનો હતો તે વિષે તેઓને વિશેષ ખાતરી આપવાનો વખત આવ્યો હતો. આ કારણથી શિષ્યોને અહીં આગળ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના સ્વાભાવિક મહિમાનું દર્શન કરાવવામાં આવે છે. રૂપાંતરના પહાડ પર તેની દીનાવસ્થાનું દરેક લક્ષણ અલોપ થાય છે; બેથલેહેમનો તારો સૂર્યના કરતાં પણ વધારે જોરથી પ્રકાશ આપે છે; લખાનોનના આલોન વૃક્ષ કરતાં પણ સૂકી ભૂમિમાંની જડ ઊંચી કરવામાં આવે છે. અહીં આગળ આપણા પ્રભુએ દાસનું જે રૂપ ધારણ કર્યું હતું તે તે થોડી વાર સુધી પડતું મૂકે છે, અને આકાશના રાજા તરીકે પોતાને પ્રગટ કરે છે. જે માણસોથી ધિક્કારાએલો તથા તળએલો હતો તેનામાં ઈશ્વરના ગૌરવનું તેજ તથા તેના સત્ત્વની આબેહૂય પ્રતિમા દર્શમાન થાય છે.

આ દર્શનનું રહસ્ય શિષ્યો તરત સમજી શકશે નહિ એ આપણો પ્રભુ જાણતો હતો, પરંતુ તે એ પણ જાણતો હતો કે ભવિષ્યમાં પોતાના વ્યક્તિત્વના મર્મને ઉકેલ કરવા માટે આ અનુભવ તેઓને સારૂ ચાવીરૂપ થઈ પડશે. તે એ પણ જાણતો હતો કે તેઓ જતે દિવસે એ પણ સમજી જશે કે અમારા પ્રભુનું રૂપાંતર અમારા પોતાના રૂપાંતરના બ્યાનારૂપ છે. જે વખત તેઓએ તેની સંગતમાં ગાલ્યો હતો તેવડે તેઓનાં ઉત્તર જીવન ધડવામાં આવશે, અને તેઓમાં ઈશ્વરે કૃપાનું જે કામ શરૂ કર્યું હતું તે તે ભવિષ્યમાં સંપૂર્ણ કરશે એ પણ આપણો પ્રભુ જાણતો હતો. તેથી વાદળાએ તેઓ પર છાયા કરી ત્યારે આપણા પ્રભુનું રૂપાંતર પૂરું થયું અને શિષ્યોનું રૂપાંતર શરૂ થયું.

શિષ્યોની કેટલીક ખામીઓ : ૯; ૩૭-૫૦

^{૩૭} બીજે દહાડે તેઓ પહાડ પરથી ઊતર્યા, ત્યારે ધણા લોક તેને મળ્યા. ^{૩૮} અને જુઓ, લોકોમાંથી એક માણસે ઘાંટો પાડીને કહ્યું, કે ઉપદેશક, હું તને વિનંતી કરું છું, કે મારા દીકરા પર કૃપાદષ્ટિ કર; તે મારો એકનોએક પુત્ર છે; ^{૩૯} અને એક [અશુદ્ધ] આત્મા તેને વળગે છે, તે એકાએક ખૂબ પાડે છે; અને તે તેને એવો મરડી નાખે છે કે તેને ફીણ આવે છે, અને તેને ધણી ધજા કરીને માંડમાંડ તેને છોડે છે. ^{૪૦} તેને કાઢવાની મેં તારા શિષ્યોને વિનંતી કરી, પણ તેઓ તે કાઢી શક્યા નહિ. ^{૪૧} ઇસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે ઓ અવિશ્વાસી તથા આડી પેઠી, હું ક્યાં સુધી તમારી સાથે રહીને તમારૂં સહન કરું? તારા

દીકરાને અહીં લાવ. ^{૪૨} તે આવતો હતો એટલામાં ભૂતે તેને પછાડી નાખીને તેને બહુ મરડ્યો. પણ ઇસુએ અશુદ્ધ આત્માને ધમકાવ્યો, અને છોકરાને સારો કર્યો ને તેને તેના આપને પાછો સોંપ્યો.

^{૪૩} તેઓ બધા દેવના આવા મહા પરાક્રમથી વિસ્મિત થયા.

પણ તેણે જે જે કર્યું તે સઘળું જોઇને સર્વ વિસ્મિત થતા હતા, ત્યારે તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું, કે ^{૪૪} આ વચનો તમારા કાનમાં ઊતરવા દો; કેમકે માણસના દીકરો માણસોના હાથમાં સોંપાશે. ^{૪૫} પણ એ વાત તેઓ સમજ્યા નહિ, અને તેઓથી તે ગુસ્સે રખાઇ, કે તેઓ તે સમજે નહિ; અને તે સંબંધી તેને પૂછતાં તેઓ બીધા.

^{૪૬} તેઓમાં વાદવિવાદ શરૂ થયો કે આપણામાં સૌથી મોટો કોણ થાય? ^{૪૭} પણ ઇસુએ તેઓના મનના વિચાર બાણીને એક બાળકને લઇને પોતાની પાસે ઊભું રાખ્યું. ^{૪૮} તેણે તેઓને કહ્યું, કે જે કોઇ મારે નામે આ બાળકનો અંગીકાર કરે છે, તે મારો અંગીકાર કરે છે; અને જે કોઇ મારો અંગીકાર કરે છે તે મારો મોકલનારનો અંગીકાર કરે છે; કેમકે તમ સર્વમાં જે સૌથી નાનો છે તેજ મોટો છે.

^{૪૯} યોહાને તેને કહ્યું, કે સ્વામી, અમે એક માણસને તારે નામે ભૂતોને કાઢતાં જોયો; અને અમે તેને મના કરી, કારણ કે તે આપણી સાથે આલતો નથી. ^{૫૦} પણ ઇસુએ તેને કહ્યું, કે તેને મના ન કરો; કેમકે જે કોઇ તમારી વિરુદ્ધ નથી, તે તમારા પક્ષનો છે.

માત્રી ૧૭; ૧૪-૨૩ : ૧૮; ૧-૫ અને માર્ક ૯; ૧૪-૪૧નો ખુલાસો જુઓ. આગલા પ્રકરણની સાથે આ પ્રકરણનો મુકાબલો કરીએ છીએ ત્યારે વાતાવરણ છેક અદ્વાર્ધ ગએલું માલૂમ પડે છે; વળી આ બે પ્રકરણ સાથે સાથે રાખવાનો સુચાર્તિકાનો હેતુ ઇરાદાપૂર્વક માલૂમ પડે છે. મોટા ચિત્રકાર રાફાએલે આપણા પ્રભુના રૂપાંતરનું પ્રખ્યાત ચિત્ર દોર્યું છે. તેના નીચલા ભાગમાં મુકાબલારૂપે પહાડની તળેટી આગળ આવેલા ભૂત વળગેલા છોકરાનું ચિત્ર દોરવામાં આવ્યું છે. અહીં પણ આ બન્ને વૃત્તાંત મુકાબલારૂપે જ ગોઠવવામાં આવ્યાં છે. પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તના સ્વાભાવિક મહિમાનું વર્ણન કર્યા પછી શિષ્યોની સ્વાભાવિક ખામીઓ બતાવવાને માટે મુકાબલારૂપે કેટલીએક ખીનાનું વર્ણન અહીં કરવામાં આવે છે.

સૌથી પહેલી ખીનાનું વર્ણન કરતાં લેખક કાર્યદક્ષતાના અભાવનું ચિત્ર આલેખે છે. છોકરાનો પિતા કહે છે, કે “તેને કાઢવાની મેં તારા શિષ્યોને વિનંતી કરી, પણ તેઓ તે કાઢી શક્યા નહિ” (કલમ ૪૦). માર્કસ ઑરેલી-અસ નામનો એક મોટો સીઝર થઈ ગયો. તેના વિષે ટીકા કરતાં ડૉ. ગ્લવર એમ

લખે છે, કે “તેણે કામ કર્યું, રાજ કર્યું, યુદ્ધ કર્યું; તે યુદ્ધ હતો, ફરજ બળવવામાં ખતીયો હતો અને નિઃસ્વાર્થી હતો; પરંતુ તે વિશ્વાસ રાખ્યો ન હતો, તે કારણથી તેનામાં કાર્યદક્ષતાનો અભાવ હતો.” હાલમાં પણ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના ધણા સેવકોનું વર્ણન એવી જ રીતે થઈ શકે એમ છે; વળી જ્યાં એવી સ્થિતિ છે ત્યાં તેનું કારણ વિશ્વાસનો અભાવ જ છે.

હવે ખીજાં પણ કારણ હશે. દાખલા તરીકે આ શિષ્યોને સ્વાર્થી હતો એ પણ અહીં તેઓના વર્તન પરથી માલૂમ પડે છે: “તેઓમાં વાદવિવાદ શરૂ થયો કે આપણામાં સૌથી મોટો કાણ થાય?” (કલમ ૪૬) રૂપાંતરના રહસ્ય વિષે તેમજ આપણા પ્રભુએ તેઓને વખતોવખત વધરતાં જ વિષે જે ચેતવણી આપી હતી તે વિષે પણ આ શિષ્યો કેટલું ઓછું સમજ્યા હશે તે એ પરથી જણાય છે કે તેઓ તરત જ આવા વાદવિવાદમાં ઊતરી શકતા હતા. પરંતુ જે જમાનામાં તેઓ રહેતા હતા તે જમાનાનું એક મુખ્ય લક્ષણ ધાર્મિક ધર્મોંધપણું હતું. એ તો તે જમાનામાં બધા જ ધર્મના લક્ષણરૂપ હતું, અને એ વિષે ખીજાના જેટલો જ દોષ યહુદીઓને પણ લાગતો હતો. “પણ ઈસુએ તેમના મનના વિચાર જાણીને એક બાળકને લઈને પોતાની પાસે ઊભું રાખ્યું. તેણે તેઓને કહ્યું, કે જે કોઈ મારે નામે આ બાળકનો અંગીકાર કરે છે, તે મારો અંગીકાર કરે છે; અને જે કોઈ મારો અંગીકાર કરે છે તે મારા મોકલનારને અંગીકાર કરે છે; કેમકે તમ સર્વમાં જે સૌથી નાનો છે તેજ મોટો છે” (કલમ ૪૭, ૪૮). બાળક તો અભિમાન, મહત્ત્વાકાંક્ષા તથા સ્વાર્થી નિરાળું હોય છે, અને તેથી તે આપણે બધાને શરમાવે છે.

હવે જેઓને આત્મસંતોષ હોય છે તેઓમાં સહનતાના અભાવનો દુર્ગુણ જોવામાં આવે છે. આ શિષ્યોને એકલા રહીને કામ કરવાનું હતું ત્યારે તેઓમાં કાર્યદક્ષતાનો કેટલો બધો અભાવ હતો એ આપણે જોઈ ગયાં છીએ. પરંતુ જેઓ કાર્યદક્ષ હતા તેઓ પર ટીકા કરતાં પોતાની કાર્યદક્ષતાનો અભાવ તેમને અટકાવી શક્યો નહિ. ખ્રિસ્તી ધર્મમાં અસહનતાને માટે સ્થાન નથી. જે કોઈ કોના બ્યક્તિત્વ પર ખરા પ્રેમ રાખતો હોય અથવા તેના જીવનનું અનુકરણ ઉત્સાહપૂર્વક કરતો હોય એવા કોઈને ઈસુ ખ્રિસ્તે કદી પોતાની સંગતમાંથી દૂર કર્યો હોય એવું લખેલું ક્યાંએ વાંચવામાં આવતું નથી; વળી અહીં આગળ તેઓને જે પાઠ શિખવવામાં આવ્યો હતો તે પાઠ શિષ્યો પૂરી રીતે શીખ્યા પછી તેઓએ પણ એવું કર્યું નથી.

ઈસુ ખ્રિસ્ત અહીં કહે છે, કે “તેને મના ન કરો; કેમકે જે કોઈ તમારી વિરૂદ્ધ નથી તે તમારા પક્ષનો છે” (કલમ ૫૦). ખીજા જગાએ તે એમ પણ કહે છે, કે “જે મારા પક્ષનો નથી તે મારી વિરૂદ્ધ છે, અને જે મારી સાથે

સમેટતો નથી તે વેરી નાખે છે ” (૧૧ ; ૨૩). આ બે કહેવતો પરસ્પર વિરુદ્ધ નથી. આપણે બીજાઓનો ન્યાય કરીએ છીએ ત્યારે પહેલી કહેવત લાગુ પડે છે ; અને આપણે પોતાનો ન્યાય કરીએ છીએ ત્યારે બીજી લાગુ પડે છે. બીજા માણસોનો ન્યાય કરવામાં આપણે હમેશાં દયાભાવ રાખવો જોઈએ ; પોતાનો ન્યાય કરવામાં આપણે પોતાની સાથે સખ્તાઈથી વર્તવું જોઈએ : “ જો તારી જમણી આંખ તને ઠોકર ખવડાવે તો તેને કાઢીને તારી પાસેથી ફેંકી દે.” પરંતુ બીજાઓ સંબંધી આપણે ક્ષમાવાન તથા ધીરજવાન હોવું જોઈએ : “ તમે ન્યાય ન કરો એ સાફ કે તમારો ન્યાય ન ઠરાવાય.”

વળી અહીં આગળ પ્રશ્ન ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના થનાર મરણ સંબંધી તેઓને ફરીથી ચેતવણી આપે છે ; પરંતુ આપણે વાંચીએ છીએ, કે “ એ વાત તેઓ સમજ્યા નહિ, અને તેઓથી તે ગુપ્ત રખાઈ, કે તેઓ તે સમજે નહિ ; અને તે સંબંધી તેને પૂછતાં તેઓ બીધા ” (કલમ ૪૫). આ વાત સમજતાં તેઓને આવી આવી ખામીઓ નડતી હતી. જે હૃદયો અભિમાન, સ્વર્થ અને અસહનતા સંબંધી હજી શુદ્ધ થયાં ન હોય તેઓ સર્વ પ્રતિવાન તથા દશ હજારમાં શિરોમણી ઈસુ વિષે શી રીતે સમજી શકે !

ભાગ ચોથો

ઈસુ ખ્રિસ્તનું યજ્ઞશાલેખ તરફ પ્રયાણ :

૯ ; ૫૧-૧૯ ; ૨૭

ધસુ ખ્રિસ્તનું યરૂશાલેમ તરફ પ્રયાણ : ૯ ; ૫૧—૧૯ ; ૨૭

વિશેષ નોંધ : અત્રે લુકના વૃત્તાંતની યોજના વિષે વિચાર કરવાની જરૂર છે. આપણા પ્રભુએ ગાલીલમાં કરેલી સેવાનું વૃત્તાંત હવે સમાપ્ત થયું છે (૪ ; ૧૪—૯ ; ૫૦). અત્યાર સુધી લુકે જે જે ખીનાનું વર્ણન કરેલું છે તે સર્વ પરથી એક તરફ યહુદી અધિકારીઓની વધતી જતી વિરૂદ્ધતા અને ખીજી તરફ પ્રભુ પ્રત્યે લોકસમુદાયનો વધતો જતો પ્રેમ નજરે પડે છે. આ બન્ને બાબતો તેના કામમાં ખલેલ પહોંચાડતી હતી, તે કારણથી આગલાં પ્રકરણોમાં પ્રભુ ઈસુ ઉત્સાહી સમુદાય તેમજ વિરોધી અધિકારીઓ પાસેથી ખસી જતો જોવામાં આવ્યો છે. વળી તેમ કરવાનો તેનો એક ત્રીજો પણ હેતુ હતો. તેના અનુયાયીઓ તેના મરણ પછી તેનું કામ જરૂરી રાખી શકે માટે તેના રાજ્યના મર્મો સંબંધી તેઓને શિક્ષણ આપવાનો તેનો ધરિદો હતો. હમણાં તો તેને એમ લાગે છે કે મારો સમય પાસે આવ્યો છે, તેથી આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તેણે યરૂશાલેમ જવા સાડ પોતાનું મોં [તે ભણી] દઢ રાખ્યું.” આથી તેની સેવાના મુખ્ય સ્થળ કાપરનાહુમને તે છેલ્લી સલામ કરે છે (સરખાવો માત્થી ૧૯ ; ૧ : માર્ક ૧૦ ; ૧). ત્યાર બાદ લુક પવિત્ર રાજધાનીમાં જવાની પ્રભુની મુસાફરીની રૂપરેખા આપે છે. પરંતુ કાપરનાહુમ છોડ્યા પછી તે તરત જ યરૂશાલેમ ગયો નહિ. તે હજી પણ કેટલાક વખત સુધી ગાલીલની હદમાં રહીને તેનાં કરુઆ તથા ગામડાંની મુલાકાત લેતો રહ્યો. તે સમયમાં બનેલી કેટલીક ખીનાનું વર્ણન કરીને લુક આ સેવા વિષે આપણને જણાવે છે ; પરંતુ આ વૃત્તાંતમાં તે પહેલાં બનેલી કેટલીએક ખીના દાખલ કરવામાં આવી છે, એ માત્થી તથા માર્કની સુવાર્તા પરથી માલૂમ પડે છે (લુક ૧૧ ; ૧૧—૧૩ ; ૨૧). છેવટે પ્રભુ ગાલીલમાંથી વિદાય થાય છે, અને દક્ષિણ તરફ જવાની તેની મુસાફરી દરમિયાન કંઈ કંઈ ખીના બની હતી એ લુક જણાવે છે (લુક ૧૩ ; ૨૨—૧૯ ; ૨૭).

સહનતા વિષે પાઠ : ૯ ; ૫૧—૫૬

^{૫૧} તેને ઉપર લઈ લેવાવાના દિવસો પૂરા થવા આવ્યા, ત્યારે તેણે યરૂશાલેમ જવા સાડ પોતાનું મોં [તે ભણી] દઢ રાખ્યું. ^{૫૨} તેણે પોતાની આગળ ખેપિયા મોકલ્યા ; તેઓ તેને સાડ તૈયારી કરવા માટે સમરૂનીઓના એક ગામમાં ગયા. ^{૫૩} તેઓએ તેનો આવકાર કર્યો નહિ, કારણ કે તેનું મોં યરૂશાલેમ ભણી હતું. ^{૫૪} એ જોઈને તેના શિષ્યો યાકૂબ તથા યોહાને તેને પૂછ્યું, કે પ્રભુ, શું તારી એવી ઇચ્છા

છે કે અમે આજ્ઞા કરીએ કે આકાશથી આગ પડીને તેઓના નાશ કરે? ^{૫૫} પણ તેણે પાછા ફરીને તેઓને ધમકાવ્યા. ^{૫૬} પછી તેઓ બીજે ગામ ગયા.

કાપરનાહુમથી નીકળ્યા પહેલાં આપણા પ્રભુએ સિત્તેર માણસોને આગળ મોકલ્યા, અને તેઓના કામ વિષે આગળ વાંચવામાં આવશે (લુક ૧૦ ; ૧-૧૬). આ પ્રદેશમાં આ મારી છેલ્લામાં છેલ્લી મુસાફરી થશે એ તે જાણતો હતો, માટે પોતાની છેલ્લી વાતનો સ્વીકાર થાય એવી તેની બહુ ધમ્મજા હતી. તે કારણથી પોતાના આગમન સંબંધી ખબર આપવાને તથા પોતાની વાતનો સ્વીકાર કરવા લોકોનાં મન તૈયાર કરવા તેણે આ સિત્તેર માણસોને આગળ મોકલ્યા.

યરૂસાલેમનાં મોટાં પવેાં પાળવા સાડ ત્યાં જતાં યહુદીઓ ધણું કરીને યરદન નદી ઓળંગતા હતા, અને સમારીઆની પૂર્વ સરહદની પાસે થઈને જતા હતા, કેમકે સમરૂનીઓની સાથે તેઓનો સંબંધ સારો ન હતો, અને તકરાર થાય એવી દહેશત લાગતી હતી. આ બંને પ્રજા વચ્ચે જે વિરોધભાવ હતો તેનું મૂળ પુરાતન વખતના ઇતિહાસમાં મળે છે. સમારીઆ ગાલીલ તથા યુદીઆની વચ્ચે આવેલો હતો, અને તેના વતનીઓ અર્ધા યહુદી અને અર્ધા બિનયહુદી હતા. ઈ. સ. પૂર્વે આશરે ૭૫૦માં આરશ્વરના રાજ્યએ ઈસ્રાએલના ઉત્તર રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી હતી. ત્યાર પછી તેણે તે પ્રદેશમાં જુદી જુદી જાતના બિનયહુદીઓને વસાવ્યા હતા (૨ રાજ. ૧૭). આકી રહેલા ઈસ્રાએલીઓ સાથે આ લોકોનો લગ્નવ્યવહાર થયો, અને તેના પરિણામે જે સમરૂનીઓ પેદા થયા તેના વંશજો તે આપણા પ્રભુના વખતના સમરૂનીઓ. આખેલના બંદીવાસમાંથી જે યહુદીઓ પાછા આવ્યા (ઈ. સ. પૂર્વે ૫૩૬) તેઓની સાથે આ સમરૂનીઓ સગા હોવાનો દાવો કરતા હતા, અને મંદિરની પુનઃરચનાના કામમાં ભાગ લેવા માગતા હતા, પરંતુ યહુદીઓએ તિરસ્કાર-સહિત તેઓની વિનંતીનો અનાદર કર્યો (એઝરા ૪ ; ૩). તેનું કારણ તેઓ એ રજુ કરતા હતા કે સમરૂનીઓ મૂર્તિપૂજા કરે છે. તેઓ તો યહોવાહનું બજન કરતા હતા, પણ એકલા તેનું નહિ ; તેઓએ પોતાના દેવોમાં યહોવાહનો માત્ર ઉમેરો કર્યો હતો : “તેઓ યહોવાહથી ડરીને, જે પ્રજાઓમાંથી તેમને પકડી આપ્યા હતા, તેઓના રિવાજ પ્રમાણે તેઓ પોતપોતાના દેવોની ઉપાસના કરતા હતા” (૨ રાજ. ૧૭ ; ૩૩). આ તો ગંભીર ભૂલ થઈ. પુનર્મિલ્યાપ કરવાની સોનેરી તક ગૂમાવવામાં આવી. યહોવાહની ભક્તિ વિષેની આસ્થા જ તેનું કારણ ન હતું ; તેનું ખરૂં કારણ તો પ્રજાકીય અભિમાન હતું. તે વખતે સમરૂનીઓની સાથે યહુદીઓ સારી રીતે વત્યાં હોત તો તેઓના ધર્મમાંથી

મૂર્તિપૂજાર્થી તત્ત્વો દૂર કરવામાં આવ્યાં હોત, અને તે બંને પ્રજનો પુનર્મિલાપ થયો હોત. આ પ્રમાણે સમરૂનીઓ તથા યહુદીઓ વચ્ચેના વિરોધની શરૂઆત થઈ હતી, અને વખત જતાં તે વધુ ને વધુ ઉગ્ર બનતો ગયો. યહુદીઓની સાથે હરિક્ષાઈ કરવા માટે સમરૂનીઓએ ગેરીઝીમ પહાડ પર પોતાનું જુદું મંદિર બાંધ્યું; મુસાના નિયમશાસ્ત્રનો સ્વીકાર કર્યો, અને તેના વિધિઓ પ્રમાણે પવિત્ર પર્વોનું પાલન કર્યું. છતાં છેવટ સુધી યહુદીઓએ તેઓને પાખંડી ગણ્યા! અરે, બિનયહુદીઓના કરતાં પણ તેઓને વધારે અશુદ્ધ ગણ્યા!

હવે સમરૂનમાં થઈને જે માર્ગ સીધો યરૂશલેમ જતો હતો તે માર્ગ આપણા પ્રભુએ પકડ્યો. પ્રભુ ઈસુ તથા બાર શિષ્યો પવિત્ર રાજધાની તરફ મુસાફરી કરવા લાગ્યા તે માંડવાપર્વનો સમય હતો એવું યોહાનની સુવાર્તા પરથી માલૂમ પડે છે (યોહાન ૭ ; ૨). સમારીઆની હદ ઓળંગીને જે ગામ સૌથી પહેલું આવ્યું તે તરફ તેઓ જવા લાગ્યા ત્યારે તેઓને સમરૂનીઓના વિરોધનો અનુભવ થયો. યોહાનના વૃત્તાંત પરથી (યોહાન ૪ ; ૧-૪૧) માલૂમ પડે છે કે આ વખત પહેલાં આપણો પ્રભુ સમારીઆમાં થઈને ગયો હતો, અને તે વખતે તેને જુદા પ્રકારનો અનુભવ થયો હતો. પરંતુ તે વખતના સંજોગો જુદા હતા. તે વખતે તે ગાલીલ ભણી મુસાફરી કરતો હતો ત્યારે હમણું તો તે યરૂશલેમ ભણી જતો હતો. તે વખતે તે યહુદી અધિકારીઓ પાસેથી ખસી જતો હતો, ત્યારે હમણું તો તે યરૂશલેમમાં એક યહુદી પર્વ પાળવા માટે જતો હતો. વળી તે વખતે તેઓ તેના હકદાવા વિષે સમજતા ન હતા, ત્યારે હમણું તો ગામેગામ એવી વાત પ્રગટ કરવામાં આવતી હતી કે તે યરૂશલેમ જાય છે અને ત્યાં મસીહ તરીકે તેની પ્રતિષ્ઠા થવાની છે. સમરૂનીઓ પણ એક મસીહની આશા રાખતા હતા, પરંતુ જે મસીહ પોતાના મુખ્ય સ્થળ તરીકે ગેરીઝીમ નહિ પણ યરૂશલેમ પસંદ કરે તેની સાથે તેઓ કોઈ પણ જાતનો સંબંધ રાખવા માગતા ન હતા. આવાં આવાં કારણને લીધે સમરૂનીઓ પહેલાંના કરતાં આપણા પ્રભુ પ્રત્યે અહીં જુદું જ વલણ રાખતા અને તેની પરાણાચારી કરવાનું ના પાડતા માલૂમ પડે છે, તેથી આપણને નવાઈ લાગવી જોઈએ નહિ. પરંતુ સમરૂનીઓમાં જેવી અસહનતા જેવામાં આવે છે તેવી જ અસહનતા શિષ્યોમાં પણ માલૂમ પડે છે. પોતાના સ્વામીનો આવી રીતે અસ્વીકાર થાય છે તેથી એલીયાહની માફક તેઓને આકાશમાંથી અગ્નિ મંગાવવાનું મન થયું (જુઓ ૨ રાજ. ૧ ; ૧૦-૧૨). ત્યારે તો આપણા પ્રભુએ તેઓને ફરીથી નમ્રતાનો નમૂનો આપ્યો. જેને ગુસ્સે થવાનો વિશેષ હક હતો તેણે પોતાના શિષ્યોના ગુસ્સામાં ભાગીદાર થવાની ના પાડી. આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તેણે પાછા ફરીને તેઓને ધમકાવ્યા. પછી તેઓ બીજે ગામ ગયા” (૫૫, ૫૬).

જેરેમી ટેલર ઈબ્રાહીમ વિષેની એક પુરાતન દંતકથાનું સ્મરણ કરાવે છે. એક માણસ તેની મુલાકાતે આવ્યો, અને તેની પાસે પરોણાચાકરીની માગણી કરી. એ તો લગભગ ૧૦૦ વર્ષનો ડાસો હતો અને તેના વાળ હિમ જેવા શ્વેત હતા. પ્રથમ તો ઈબ્રાહીમે તેના આવકાર માયાપ્રીતિથી ક્યો, પણ પાછળથી તેને ખબર પડી કે આ માણસ તો અગ્નિપૂજક છે. ત્યારે ગુસ્સે થઈને તેને તેણે રાતે ને રાતે ધરમાંથી કાઢી મૂક્યો. પછી ઈશ્વરે ઈબ્રાહીમ સાથે વાત કરતાં પૂછ્યું, કે પેલો માણસ ક્યાં ગયો? ત્યારે ઈબ્રાહીમે જવાબ આપ્યો કે તે તારું ભજન કરતો નથી માટે મેં તેને ધરમાંથી કાઢી મૂક્યો. ત્યારે ઈશ્વરે કહ્યું કે મેં ૧૦૦ વર્ષથી એજ માણસનું સહન કર્યું છે તો તું એક રાત પણ સહન કરી શક્યો નહિ! આથી ઈબ્રાહીમે પેલા ડાસાની પાછળ દોડીને તેને પાછો આણ્યો, ખાવાનું આપ્યું અને બોધ પણ આપ્યો.

નબળા મિત્રોને માટે સંદેશો : ૯ ; ૫૭-૬૨

^{૫૭}તેઓ માર્ગે ચાલતા હતા, તેવામાં કેઈએકે તેને કહ્યું, કે પ્રભુ, જ્યાંકહીં તું જઈશ ત્યાં હું તારી પાછળ આવીશ. ^{૫૮}ઈસુએ તેને કહ્યું, કે લોકોને દર હોય છે, અને આકાશનાં પક્ષીઓને માળા હોય છે; પણ માણસના દીકરાને માથું મૂકવાનું ઠામઠોકાણું નથી. ^{૫૯}તેણે બીજાને કહ્યું, કે મારી પાછળ આવ. પણ તેણે તેને કહ્યું, કે પ્રભુ, મને રજા આપ કે હું પહેલાં જઈને મારા આપને દાઉં. ^{૬૦}પણ તેણે તેને કહ્યું, કે મૂએલાંઓને પોતાનાં મૂએલાંઓને ઢાટવા દે; પણ તું જઈને દેવના રાજ્ય[ની વાત] પ્રગટ કર. ^{૬૧}એક બીજાએ પણ તેને કહ્યું, કે પ્રભુ, હું તારી પાછળ આવીશ; પણ પહેલવહેલાં જેઓ મારે ઘર છે તેઓને છેલ્લી સલામ કરી આવવાની મને રજા આપ. ^{૬૨}પણ ઈસુએ તેને કહ્યું, કે કેાઈ માણસ હજી પર હાથ દીધા પછી પછવાડે જીએ તો તે દેવના રાજ્યને યોગ્ય નથી.

આ પૃથ્વી પર આપણા પ્રભુને જે ભારેમાં ભાર ત્રાસ હતો તે તો નબળા મિત્રોનો હતો. હજી પણ તેના રાજ્યનો ફેલાવો થતાં જે મોટામાં મોટો અટકાવ થાય છે તે તેના શત્રુઓ તરફથી નહિ, પણ જેઓએ પૂરી રીતે તેને સ્વાર્પણ કર્યું નથી તેઓની નબળાઈથી થાય છે. આ વાતનાં ત્રણ દૃષ્ટાંત અહીં આપવામાં આવ્યાં છે. તેમાંનાં બે માત્રીએ આપેલાં છે (માત્રી ૮ ; ૧૯-૨૨નો ખુલાસો જુઓ). અહીં લોક એક ત્રીજું દૃષ્ટાંત પણ આપે છે. આ બીના યરૂશાલેમ ભણીની આપણા પ્રભુની મુસાફરી દરમિયાન બની હતી તેથી નહિ, પરંતુ તે સમયે આપણા પ્રભુને જે અનુભવ થયો હતો તેના દાખલારૂપ તે છે માટે તે દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે.

પહેલો માણસ શાસ્ત્રી હતો (માર્થી ૮ ; ૧૯). તે પરથી સાબિત થાય છે કે જેઓ ધર્મ પ્રિસ્તના મોટામાં મોટા વિરોધી હતા, તેઓમાંથી પણ કેટલાએક તેના તરફ આકર્ષાતા હતા. આ માણસ ઉતાવળીઓ, ઉત્સાહી તેમજ પોતા પર ભરોસો રાખનાર માલૂમ પડે છે, અને તેના વિષે વાંચીએ છીએ ત્યારે વાવનારના દૃષ્ટાંતમાંની પથ્થરવાળી જમીન યાદ આવે છે. એવા માણસ પર સહેલાઈથી અસર કરી શકાય છે, પરંતુ મુશ્કેલીઓ આવીને ઊભી રહે છે ત્યારે તેઓની સામે તેઓ ટકી શકતા નથી. અહીં આગળ એ પ્રમાણે જ બન્યું હતું. જ્યારે આપણા પ્રભુએ આ માણસને કહ્યું, કે મારે માથું મૂકવાનું હામ નથી ત્યારે તે નિરાશ થઈને ચાલ્યો ગયો, અને ત્યાર પછી તેના વિષે કંઈ પણ વાંચવામાં આવતું નથી.

બીજો દાખલો જુદો છે. પેલો માણસ જેટલો ઉતાવળીઓ હતો તેટલો આ સાવચેત માલૂમ પડે છે. તેનો બાપ ખરેખર મરી ગયો હતો અથવા મરવાની અણી પર હતો એવું માનવાની કંઈ જરૂર નથી ; કારણ કે જો એમ હોત તો તે અહીં હાજર જ ન હોત. તે માત્ર નિશ્ચય કરવા માટે વિલંબ કરવા માગતો હતો. આપણા પ્રભુના જવાબ પરથી એવું સૂચન થાય છે કે મરણ અનેક પ્રકારનું હોઈ શકે છે. જેઓ આત્મિક રીતે મરેલાં હોય એવાં ધણાં છે, અને તેઓ જે જે બાબતોમાં રસ લે છે તે તે બાબતો તેમની પાસે ભણે રહી. એથી જેઓ આત્મિક રીતે જીવતાં છે તેઓને ઈશ્વરના રાજ્યનું કામ કરવા માટે ઘૂટાં કરવામાં આવે છે.

ત્રીજો દાખલો બીજા દાખલાના જેવો જ લાગે છે, પરંતુ આ માણસ પોતાના કુટુંબીઓ વિષે ખરી રીતે ચિંતાતુર હોય એ બનવાનું જ છે. આપણા પ્રભુ જાણુતો હતો કે આ માણસ ઘેર જશે તો પાછો આવશે જ નહિ, માટે તે તેને એવી ચેતવણી આપે છે કે કોઈ પણ કૌટુંબિક બંધન એવું નથી કે તેથી માણસ રાજ્યની સેવામાંથી મુક્ત થાય. એક જાણીતો દાખલો આપીને આપણા પ્રભુ કહે છે કે જેણે સીધો ચાસ કાઢવો હોય તેણે હળ પર નજર રાખવી જોઈએ.

“મારી પાછળ આવવું એ અન્યની પાછળ ચાલવા જેવું નથી. પવન નિત્ય મારી સામે છે, અને જે હોડીમાં હું અને મારા અનુયાયીઓ છીએ તેના પર આ ભવસાગરનાં મોટાં અને ભયંકર મોજાં નિત્ય અથડાયા કરે છે ; માટે જેને જોખમ ખેડવાની મરજી નથી, અથવા જેને દૂબી જવાની બીક લાગે છે તેણે આ હોડીમાં પગ મૂકવો જ નહિ.”

(જોન બન્યન)

સિત્તેર બહાર નીકળે છે : ૧૦; ૧-૧૬

આ બીનાઓ બન્યા પછી પ્રભુએ બીજા સિત્તેર શિષ્યોને ડરાવ્યા, અને જે પ્રત્યેક શહેર તથા જગામાં તે પોતે જવાનો હોતો, ત્યાં તેઓ-માંના બબેને પોતાની આગળ મોકલ્યા. ^૨ તેણે તેઓને કહ્યું, કે ફસલ પુષ્કળ છે ખરી, પણ મજૂરો થોડા છે; માટે તમે ફસલના ધણીની પ્રાર્થના કરો કે તે પોતાની ફસલને સાડ મજૂરો મોકલે. ^૩ આલ્યા જાઓ; જુઓ, હું તમને વડોઓમાં ઘેટાંનાં બચ્ચાં જેવા મોકલું છું. ^૪ થેલી કે ઝાણી કે જોડા લેતા ના; અને માર્ગે કોઈને પણ સલામ કરતા ના. ^૫ વળી જે કોઈ ઘરમાં તમે પેસો ત્યાં પ્રથમ એમ કહો, કે આ ઘરનાં શાંતિ થાઓ. ^૬ જો કોઈ શાંતિનો પુત્ર ત્યાં હોય તો તમારી શાંતિ તેના પર રહેશે; પણ જો નહિ હોય, તો તે તમારી પાસે પાછી વળશે. ^૭ તે ને તેજ ઘરમાં રહો, અને તેઓની પાસે જે હોય તે ખાતા-પીતા રહો; કેમકે મજૂર પોતાના સુસારને યોગ્ય છે. ઘેરેઘેર જતા ના. ^૮ જે કોઈ શહેરમાં તમે જાઓ, અને તેઓ તમારો આવકાર કરે, તો તેઓ તમારી આગળ જે કંઈ મૂકે તે ખાઓ; ^૯ તેમાંનાં માંદાંઓને સાજાં કરો, અને તેઓને કહો, કે દેવનું રાજ્ય તમારી પાસે આવ્યું છે. ^{૧૦} પણ જે કોઈ શહેરમાં તમે જાઓ, અને તેઓ તમારો આવકાર ન કરે, તો તેના રસ્તાઓમાંથી નીકળી જઇને એમ કહો, કે ^{૧૧} તમારા શહેરની જે ધૂળ અમારા પગને લાગેલી છે તે પણ અમે તમારી સામે ખાંખેરી નાખીએ છીએ; તો પણ એટલું જાણજે કે દેવનું રાજ્ય પાસે આવ્યું છે. ^{૧૨} હું તમને કહું છું, કે તે દહાડે તે શહેરના કરતાં સદામના હાલ સહેલ થશે. ^{૧૩} ઓ ખોરાજન, તને હાયહાય! ઓ બેથસાઇદા, તને હાયહાય! કેમકે તમારામાં જે પરાક્રમી કામો થયાં છે, તે જો તૂર તથા સીદાનમાં થયાં હોત, તો તેઓએ ક્યારેનાએ તાટમાં તથા રાખમાં બેસીને પસ્તાવો કર્યો હોત. ^{૧૪} તથાપિ ન્યાયકાળે તમારા કરતાં તૂર તથા સીદાનને સહેલું પડશે. ^{૧૫} વળી ઓ કાપરનાહુમ, તું આકાશ સુધી ઊંચું કરાશે શું? તું તો હાડેસ સુધી નીચું નખાશે. ^{૧૬} જે કોઈ તમારે સાંભળે છે તે મારે સાંભળે છે; અને જે કોઈ તમારે નકાર કરે છે તે મારે નકાર કરે છે; અને જે કોઈ મારે નકાર કરે છે તે મારા મોકલનારનો નકાર કરે છે.

હવે પછી આપણો પ્રભુ ૭૦ શિષ્યોને કેવો બહાર મોકલે છે એ વિષેની વાર્તા શ્રુક જણાવે છે. આ વાર્તા માત્થી તથા માર્કની સુવાર્તામાં સમાએલી નથી, કેમકે આપણા પ્રભુની સેવાના આ ભાગ સંબંધી તેઓ કંઈ હેવાલ આપતા

નથી. પ્રથમ યહુદીઓ આંકડાનો કેવો ઉપયોગ કરે છે તે આપણે જાણવું છે. શરૂઆતમાં આપણા પ્રભુએ ૧૨ પ્રેરિતોને પસંદ કર્યા હતા, તેનું કારણ એ હતું કે તેઓને ઈસ્રાએલની હદમાં રહીને કામ કરવાનું હતું (માત્રી ૧૦ ; ૫, ૬) ; અને ઈસ્રાએલનાં ૧૨ કુળ હતાં ; તેજ પ્રમાણે યહુદીઓની મૂળતરી મુળખ (જુઓ ઉત્પત્તિ ૧૦) આખી માણસજાત ૭૦ પ્રજાઓની બનેલી છે, માટે આપણા પ્રભુએ “બીજા સિત્તેર શિષ્યોને ઠરાવ્યા.” એ પરથી તે એવું સ્પષ્ટ થાય છે કે સુવાર્તા તો આખી માણસજાતને માટે છે. કેટલાંક શહેરોમાં આપણા પ્રભુની વાતનો નકાર કરવામાં આવ્યો હતો તે વિષે તે હમણાં નિરાશા દર્શાવે છે ; કેમકે આ શહેરો તો ખાસ રીતે આશીર્વાદ પામેલાં શહેરો હતાં. તેમાંનું એક ગાલીલમાંનું તેનું મુખ્ય સ્થળ હતું. વળી બીજા પાસે આવેલાં હતાં. આ શહેરના લોકોએ તેની વાત વારંવાર સાંભળી હતી, અને તેઓ ખાસ રીતે તેની કૃપા તથા પરાક્રમના પ્રેક્ષક થયા હતા. જાણવા જેવી વાત એ છે કે આ ત્રણ શહેરોમાંથી એક જ શહેરનાં ચિહ્ન હાલ જોવામાં આવે છે, તે માત્ર થોડાં ખંડેર.

એ સિત્તેરને તેણે જે હુકમ આપ્યા તે બાર પ્રેરિતોને આપેલા હુકમોને મળતા છે. તેઓને તેણે જણાવ્યું કે તમારા કામનાં જુદાં જુદાં પાંચ લક્ષણ હોવાં જોઈએ : ૧. આ કામમાં સમર્પણની જરૂર છે : “ફક્ત પુષ્કળ છે ખરી, પણ મજૂરો થોડા છે ; માટે તમે ફક્તના ધણીની પ્રાર્થના કરો કે તે પોતાની ફક્તને સાફ મજૂરો મોકલે” (કલમ ૨). એ કામ તો એટલું બધું અગત્યનું હતું કે તે વિષે તેઓએ નિરંતર પ્રાર્થનામાં લાગુ રહેવું જોઈએ. ૨. હિંમતની જરૂર છે : “જુઓ, હું તમને વરજોમાં ઘેટાંનાં બચ્ચાં જેવા મોકલું છું” (કલમ ૩). સુવાર્તાના સંદેશીઆ સાથે જગત ક્યાં આગળ સારી રીતે વર્તેલું દેખાય છે ? ૩. વિશ્વાસની જરૂર છે : “થેલી કે જોણી કે જોડા લેતા ના” (કલમ ૪). તમારી સઘળી અગત્ય પૂરી પાડવામાં આવશે એવું તે તેઓને કહેતો હતો. ૪. આસ્થાની જરૂર છે : “માર્ગે કોઈને પણ સલામ કરતા ના” (કલમ ૪). તેઓનું કામ એટલું બધું અગત્યનું અને ઉતાવળનું હતું કે તેઓએ સાધારણ વ્યવહારમાં પણ વખત ગૂમાવવો નહિ. ઉતાવળે કરવાનું કામ કોઈને સોંપતી વખતે “જેજે, માર્ગે કોઈને પણ સલામ કહેતો ના” એમ કહેવાનો યહુદીઓમાં રિવાજ હતો (૨ રાજ ૪ ; ૨૯). ૫. વિવેકની પણ જરૂર છે : “વળી જે કોઈ ધરમાં તમે પેસો ત્યાં પ્રથમ એમ કહો, કે આ ધરનાં શાંતિ થાઓ.....અને તેઓની પાસે જે હોય તે ખાતાપીતા રહો” (કલમ ૫, ૭).

વળી તે તેઓને ઉત્તેજન આપ્યા વિના પણ રહ્યો નહિ. તેણે તેઓને કહ્યું, કે “જુઓ, હું તમને ઘેટાંનાં બચ્ચાં જેવા મોકલું છું” (કલમ ૩) એ અર્થ ; પરંતુ તેણે તેઓને એમ પણ કહ્યું, કે “ઓ નાની ટોળી, બીહો મા ; કેમકે

તમને રાજ્ય આપવાની તમારા આપની ખુશી છે ” (લુક ૧૨ ; ૩૨). વળી આ દિલાસો તેઓએ કેવો સંપાદન કર્યો તે પાછળના વૃત્તાંત પરથી માલુમ પડે છે ; કેમકે પાછલ લખે છે, કે “ ખ્રિસ્તના પ્રેમથી આપણને કોણ જુદા પાડશે ? શું વિપત્તિ, કે વેદના, કે સત્તાવણી, કે દુકાળ, કે નગ્નતા, કે જોખમ, કે તરવાર ? લખેલું છે, કે તારે લીધે અમે આખો દિવસ માર્યા જઈએ છીએ ; કપાવાનાં ઘેટાંના જેવા અમે ગણાએલા છીએ ” (૩મી. ૮ ; ૩૫, ૩૬). વળી “ પ્રકટીકરણ ” ના પુસ્તક પરથી સત્તાવણી હોવા છતાં પણ ખ્રિસ્તને વિશ્વાસ રહેવાનું પરિણામ કેવું આવશે તે આપણે જોઈ શકીશું : “ કેમકે રાજ્યાસનની મધ્યે જે હલવાન છે, તે તેઓનો પાળક થશે, અને જીવનના પાણીના ઝરાઓ પાસે તે તેઓને દોરી લઈ જશે ; અને ઈશ્વર તેઓની આંખોમાંથી પ્રત્યેક આંસુ લોહી નાખશે ” (પ્રકટી. ૭ ; ૧૭). આ બાબતો વિષે મનન કર્યા પછી સોળમી કલમમાં જે મોટું વચન મળે છે તેનું રહસ્ય સમજવાને આપણે તૈયાર થઈએ છીએ. ત્યાં આગળ એવું લખેલું છે, કે “ જે કોઈ તમારું સાંભળે છે તે મારું સાંભળે છે ; અને જે કોઈ તમારો નકાર કરે છે તે મારો નકાર કરે છે ; અને જે કોઈ મારો નકાર કરે છે તે મારા મોકલનારનો નકાર કરે છે. ” જ્યારે ઈસુ ખ્રિસ્તની સામે બારણું બંધ કરવામાં આવે છે ત્યારે કેટલા બધા મોટા મહેમાનને બહાર ઊભો રાખવામાં આવે છે ! પરંતુ જ્યારે તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે ત્યારે કેવો દૈવી મિત્ર ઘરમાં પ્રવેશ કરે છે !

સિત્તેરનું પાછું આવવું : ૧૦ ; ૧૭-૨૪

૧૦ તે સિત્તેર હરખાતા હરખાતા પાછા આવ્યા, અને તેઓએ કહ્યું, કે પ્રભુ, તારા નામથી ભૂતો પણ અમારે તાબે થયાં છે. ૧૮ તેણે તેઓને કહ્યું, કે મેં શેતાનને વીજળીની પેઠે આકાશથી પડેલો જોયો. ૧૯ જુઓ, મેં તમને સર્પો તથા વીંછુઓ પર પગ મૂકવાનો, તથા શત્રુના બધા પરાક્રમ પર અધિકાર આપ્યો છે ; અને તમને કશાથી પણ ઈજા થશે નહિ. ૨૦ પરંતુ આત્માઓ તમારે તાબે થયા, તેને લીધે હરખાઓ મા ; પણ તમારાં નામ આકાશમાં લખેલાં છે, તેને લીધે હરખાઓ.

૨૧ તેજ વેળાએ પવિત્ર આત્માથી હરખાઇને તે બોલ્યો, કે આ બાપ, આકાશ તથા પૃથ્વીના ધણી, હું તારી સ્તુતિ કરું છું, કે જ્ઞાનીઓથી તથા બુદ્ધિમાનોથી તેં એ વાત ગુપ્ત રાખીને બાળકોને પ્રગટ કરી છે ; હા, બાપ, કેમકે એ તને સાફ લાગ્યું. ૨૨ મારા બાપે મને સંપૂર્ણ સોંપ્યું છે ; અને દીકરો કોણ છે, એ બાપ વિના બીજો કોઈ જાણતો નથી ; તેમજ બાપ કોણ છે, એ દીકરા વિના તથા જેને

દીકરે પ્રગટ કરવા ચાહે તે વિના બીજે કોઈ જાણતો નથી. ૨૩ તેણે શિષ્યો તરફ ફરીને તેઓને એકાંતમાં કહ્યું, કે તમે જે જુઓ છો, તે જેઓની આંખો જુએ તેઓને ધન્ય છે ! ૨૪ કેમકે હું તમને કહું છું, કે તમે જે જુઓ છો તે ધણા પ્રયોધકો તથા રાજાઓ જેવા ચહાતા હતા, પણ તેઓ તે જેવા પામ્યા નહિ ; અને તમે જે સાંભળો છો તે તેઓ સાંભળવા ચહાતા હતા, પણ તેઓ તે સાંભળવા પામ્યા નહિ.

આપણે પ્રભુ હેલ્થી વારે યજ્ઞશાલેમ જવાની મુસાફરી કરતો હતો તે દરમિયાન પોતાના કામનો હેવાલ આપવા માટે સિતેર જણ તેની પાસે પાછા આવ્યા. તેઓ ક્યારે અને કયા સ્થળે તેની પાસે આવ્યા એ કંઈ કહેવામાં આવતું નથી, પરંતુ પોતાને સોંપેલા કામમાં તેઓ ફતેહમંદ નીવડ્યા હતા અને તે સંબંધી તેને કહેવા આતુર હતા : “ તે સિતેર હરખાતા હરખાતા પાછા આવ્યા, અને તેઓએ કહ્યું, કે પ્રભુ, તારા નામથી ભૂતો પણ અમારે તાબે થયાં છે ” (કલમ ૧૭). આવી રીતે પોતાને ફતેહ મળી છે તેથી તેઓને નવાઈ લાગી હોય એમ દેખાય છે ; પરંતુ પ્રભુને તો કંઈ નવાઈ લાગી નહિ. પોતાના શિષ્યોને મળેલી ફતેહદ્વારા તે શેતાનનો અંતિમ પરાજય જોઈ શકતો હતો. તેણે તેઓને કહ્યું, કે “ મેં શેતાનને વીજળાની પેઠે આકાશથી પડેલો જોયો ” (સરખાવો યશા. ૧૪ ; ૧૨). તેજ વખતે તેણે તેઓને ફરીથી ખાતરી આપી કે ઈશ્વર તમારી રક્ષા કરશે, કેમકે પવિત્ર શાસ્ત્રમાં એવું કહ્યું છે, કે “ તું સિંહ તથા સાપ પર પગ મૂકશે ; સિંહના બચ્ચાને તથા એરૂને તું ધૂંદી નાખશે ” (ગીતશાસ્ત્ર ૯૧ ; ૧૩).

સિતેર હરખાય એમાં નવાઈ જેવું કંઈ ન હતું, અને તેઓના આનંદમાં આપણે પ્રભુ પણ ભાગ લેતો હતો, પરંતુ તેઓમાં એક જાતનું ધાર્મિક અભિમાન માલૂમ પડતું હતું, તેથી તેને તેઓને એતવણી આપવાની જરૂર જણાઈ. તેઓ જુતોને કાઢી શકતા હતા એ આનંદ કરવાનું કારણ હતું ખરૂં, પરંતુ તે કરતાં પણ આનંદ કરવાનું મોટું કારણ તેઓને મળે એવી તેની મરજી હતી, તેથી તેણે તેઓને કહ્યું, કે “ આત્માઓ તમારે તાબે થયા, તેને લીધે હરખાઓ મા ; પણ તમારાં નામ આકાશમાં લખેલાં છે, તેને લીધે હરખાઓ ” (કલમ ૨૦). થોડી વાર ઉપર આકાશના રાજ્યની સેવામાં જેઓ પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા રાખતા હોય તેઓને નમૂનો આપવા સાફ તેણે તેઓની વચમાં એક બાળકને ઊભું રાખ્યું હતું, અને તે પરથી તે એવું સિખવવા માગતો હતો કે શિષ્યપણની કસોટી પ્રાપ્તિથી નહિ પણ ચારિત્ર્યથી થાય છે. આવા સાધુ માણસો આટલું બધું કરી શક્યા હતા તેથી આપણા પ્રભુના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ : “ તેજ વેળાએ પવિત્ર આત્માથી હરખાઈને તે બોલ્યો, કે આ બાપ, આકાશ તથા

પૃથ્વીના ધણી, હું તારી સ્તુતિ કરું છું, કે જ્ઞાનીઓથી તથા બુદ્ધિમાનોથી તેં એ વાત ગુપ્ત રાખીને બાળકોને પ્રગટ કરી છે ; હા, બાપ, કેમકે એ તને સાડું લાગ્યું ” (કલમ ૨૧). સ્વર્ગ જેવી કોઈ જગ્યા છે કે નહિ એ વિષે ડાહ્યા માણસો ચર્ચા કરે છે એટલામાં બાળકો ત્યાં પ્રવેશ કરે છે. પ્રબોધકો તથા રાજાઓએ આવેલા સમય જોવાની આશા રાખી હતી, અને તેઓ મરણ પામ્યા છતાં તેઓને વચન મળ્યું નહિ. અમુક જમાનાનો મહિમા ધણી વાર પાછળથી જ જોવામાં આવે છે ; ત્યારે તેજ જમાનાનાં માણસો તે જોઈ શકતાં નથી. મોટામાં મોટી વ્યક્તિઓ તેમજ મોટામાં મોટી બીનાનો મહિમા જેઓ વિશેષ નજીક રહેતાં હોય તેઓથી ધણી વાર ગુપ્ત રાખવામાં આવે છે. માટે આપણે પ્રભુ અહીં આગળ ભાર દર્શને તેમજ ચોકખા શબ્દોમાં જણાવે છે કે હું ઈશ્વરનો દૈવી પુત્ર છું, અને માણસોને ઈશ્વરને પ્રગટ કરવાનું પરાક્રમ મારા સિવાય કોઈને છે જ નહિ : “મારા બાપે મને સઘળું સોંપ્યું છે ; અને દીકરો કોણ છે, એ બાપ વિના બીજો કોઈ જાણતો નથી ; તેમજ બાપ કોણ છે એ દીકરા વિના તથા જેને દીકરો પ્રગટ કરવા ચાહે તે વિના બીજો કોઈ જાણતો નથી ” (કલમ ૨૨). આપણા પ્રભુના ઈશ્વરત્વ વિષે આથી વધારે ચોકખું વચન આખા પવિત્ર શાસ્ત્રમાં મળતું નથી. આ તો મહા જમાનો હતો, કારણ કે તે મહાન તારનાર હતો.

મારો પડોશી કોણ ? ૧૦ ; ૨૫-૩૭

૨૫ જીઓ, એક પડિતે ઊભા થઇને તેનું પરીક્ષણ કરતાં કહ્યું, કે ઉપદેશક, અનંતજીવનનો વારસો પામવા સાડું મારે શું કરવું ?
 ૨૬ તેણે તેને પૂછ્યું, કે નિયમશાસ્ત્રમાં શું લખેલું છે ? તું શું વાંચે છે ?
 ૨૭ તેણે ઉત્તર આપ્યો, કે તારા દેવ પ્રભુ પર તારા ખરા હૃદયથી તથા તારા ખરા જીવથી તથા તારા પૂરા સામર્થ્યથી તથા તારા ખરા મનથી પ્રેમ રાખવો ; અને જેવો પોતા પર તેવો તારા પડોશી પર [પ્રેમ રાખવો].
 ૨૮ તેણે તેને કહ્યું, કે તે ઠીક ઉત્તર આપ્યો છે ; એમ કર, એટલે તું જીવશે.
 ૨૯ પણ તેણે પોતાને ન્યાયી ઠરાવવાની ઇચ્છા રાખીને ઈસુને કહ્યું, મારો પડોશી કોણ છે ?
 ૩૦ ઇસુએ ઉત્તર આપ્યો, કે એક પુરુષ યરૂશાલેમથી યરેખો જતો હતો ; અને તે લૂંટારાના હાથમાં પકડ્યો, અને તેઓ તેનાં લૂગડાં ઉતારી લઈને તથા તેને મારીને તેને અધમૂઓ મૂકીને ચાલ્યા ગયા.
 ૩૧ દેવયોગે એક યાજ્ઞક તે માર્ગે થઇને જતો હતો ; અને તે તેને જોઇને બીજી બાજુએ ચાલ્યો ગયો.
 ૩૨ એમજ એક લેવી પણ તે ઠંકાણે આવ્યો, ત્યારે તેને જોઈને તે પણ બીજી બાજુએ ચાલ્યો ગયો.
 ૩૩ પણ એક સમરૂની માર્ગે ચાલતાં ચાલતાં જ્યાં તે પકડ્યો હતો ત્યાં આવ્યો ;

અને તેને બેઠને તેને કરુણા આવી. ^{૩૪} તે તેની પાસે ગયો, તેના ધા પર તેલ તથા દ્રાક્ષારસ રેડીને પાટા બાંધ્યા ; અને તેને પોતાના જાનવર પર બેસાડીને ઉતારામાં લઈ ગયો, અને તેની માવજત કરી. ^{૩૫} બીજે દહાડે તેણે બે દીનાર કાઢીને ઉતારાવાળાને આપીને કહ્યું, કે એની માવજત કરજે ; અને એ કરતાં જે કંઈ વધારે ખર્ચ લાગશે તે હું પાછો આવીશ ત્યારે તને આપીશ. ^{૩૬} હવે તું શું ધારે છે, લૂંટારાના હાથમાં પડેલા માણસનો પડોશી એ ત્રણમાંનો કોણ કયા ? ^{૩૭} તેણે તેને કહ્યું, કે જેણે તેના પર દયા કરી તે. ઇસુએ તેને કહ્યું, કે તું જઇને એ પ્રમાણે કર.

આ બીના બની ત્યારે આપણે પ્રભુ સમારીઆમાંથી નીકળ્યો હતો અને યુદીઆમાં કોઈ ઠેકાણે ઉપદેશ કરતો હતો. શ્રોતાજનો બેઠેલા હતા (કલમ ૨૫). એ ઉપરથી માનવામાં આવે છે કે આ બીના કદાપિ સભાસ્થાનમાં બની હોય ; વળી ત્યાર પછી બેથાનીઆ આવ્યું ત્યારે જ તે થોભ્યો. તે પરથી માનવામાં આવે છે કે તે સ્થળ કદાપિ યરખો હોય. એક રાખ્ખીએ અનંતજીવન પામવા હું શું કરું એવો પ્રશ્ન બિઓ કરીને તેને વાદવિવાદમાં સપડાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ત્યારે આપણા પ્રભુએ સામો પ્રશ્ન કર્યો, કે “ નિયમશાસ્ત્રમાં શું લખેલું છે ? તું શું વાંચે છે ? ” રાખ્ખીનો જવાબ તૈયાર હતો. રાખ્ખીવર્ગમાં કહેવત જેવું થઈ ગયું હતું કે બે બાબતમાં આખા નિયમશાસ્ત્રનો સમાવેશ થઈ શકે, એટલે (અ) ઈશ્વર પ્રત્યેનો પ્રેમ, અને (બ) પોતાના પડોશી પ્રત્યેનો પ્રેમ. આ વાત આપણે પ્રભુ પણ કબૂલ કરતો હતો, તેથી આ બાબત વિષે ઇસુને ભૂલ ખવડાવવાની તક મને મળી છે એમ આ પંડિતને લાગ્યું, માટે તેણે પૂછ્યું, કે “ મારો પડોશી કોણ છે ? ” હવે નિયમશાસ્ત્રમાં એવું લખેલું છે, કે “ તું વૈર ન વાળ, ન તારા લોકના વંશ પર ખાર ન રાખ. જેમ પોતા પર તેમજ પોતાના પડોશી પર પ્રીતિ રાખ ” (લેવી. ૧૯ ; ૧૮). તેનો અર્થ યહુદીઓ એવો કરતા હતા, કે ‘ અમારા લોકોનો વંશ ’ એજ અમારા પડોશી છે, અને બીજા બધાને તેઓ કૂતરા સમાન ગણતા હતા. જે દૃષ્ટાંતવડે આપણા પ્રભુએ આ માણસને જવાબ આપ્યો તે દૃષ્ટાંતની બ્રાહ્મણને લગતી જેટલી અસર થઈ છે એટલી અસર દુનિયામાંના બીજા કોઈ પણ સાહિત્યથી થઈ નથી. વળી જો આપણા પ્રભુના શ્રોતાઓ યરખોના માણસો હોય તો તે વિશેષ બંધબેસતું જણાય છે. આ શહેર યરૂશલેમથી આશરે પંદર માઇલ પર આવેલું હતું, વળી રસ્તો ઢોળાવવાળો હતો અને ડુંગરાળ પ્રદેશમાં થઈને જતો હતો. એ રસ્તે થઈને જતાઆવતા મુસાફરોને બહારવટીઓનો ત્રાસ ભોગવવો પડતો હતો, તેથી તેનું નામ ‘ લોહીનો ઢોળાવ ’ રાખવામાં આવ્યું હતું. આ રસ્તાનો ઉપયોગ વેપારીઓ કરતા હતા એટલું જ નહિ પણ જ્યારે મંદિરમાં સેવા કરવાની પોતાના વર્ગની વારી ન હોય

ત્યારે યાજ્ઞકા તથા લેવીઓ મોટી સંખ્યામાં યરેખોમાં રહેતા હતા, અને તેઓને વારેઘડીએ આ રસ્તે થઈને જવું પડતું હતું. દૃષ્ટાંતમાંનો ધાયલ થએલો માણસ ચઢુદી હતો એમ આપણે સમજવાનું છે. જ્યારે તેના પોતાના ધાર્મિક નેતાઓએ તેને ત્યાં ને ત્યાં મરવા પડી રહેવા દીધો ત્યારે એક સમરૂની તેની સેવા કરતો માણસ પડે છે. આ સમરૂનીએ તે જાણે પોતાનો સગો ભાઈ હોય એવી રીતે તેની સેવા કરી, અને જ્યાં સુધી તે પોતાનાં સગાંની સાથે વ્યવહાર રાખી ન શક્યો ત્યાં સુધી તેણે તેની સારવારની બધી વ્યવસ્થા કરી. દૃષ્ટાંતનું લાગુકરણ કરતાં આપણા પ્રશ્નએ પડિતને પૂછ્યું, કે “હવે તું શું ધારે છે, લૂંટારાના હાથમાં પડેલા માણસનો પડોશી એ ત્રણમાંનો કોણુ ઠર્યો?” આ સવાલનો એક જ જવાબ આપી શકાય એમ હતું, અને તે પડિતજીને શરમાઈને આપવો જ પડ્યો : “જેણે તેના પર દયા કરી તે.” ઈસુએ કહ્યું, કે “તું જઈને એ પ્રમાણે કર.”

મારથા તથા મરિયમ : ૧૦ ; ૩૮-૪૨

૩૯ તેઓ માર્ગે ચાલતા હતા તે દરમિયાન તે એક ગામમાં પેઠા ; અને મારથા નામે એક સ્ત્રીએ પોતાને ઘર તેને પરેણા રાખ્યો. ૪૦ મરિયમ નામે તેની એક બહેન હતી, તે ઇસુના ચરણ આગળ બેસીને તેની વાત સાંભળતી હતી. ૪૧ પણ મારથા કામ ધણું હોવાથી ગભરાઈ ; તેથી તેણે તેની પાસે આવીને કહ્યું, કે પ્રભુ, મારી બહેન અને કામ કરવાને એકઠી મૂકી છે, તેની શું તને ચિંતા નથી ? તેથી તેને કહે કે તે મને સહાય કરે. ૪૨ પણ પ્રભુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે મારથા, મારથા, તું ધણી વાતો વિષે ચિંતા કરે છે અને ગભરાય છે ; ૪૩ પણ એક વાતની જરૂર છે ; અને મરિયમ સારો ભાગ પસંદ કર્યો છે, કે જે તેની પાસેથી લઈ લેવાશે નહિ.

અહીં આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તેઓ માર્ગે ચાલતા હતા તે દરમિયાન તે એક ગામમાં પેઠા.” એ ગામ તો બેથાનીઆ હતું, અને તે જેતુન પહાડના ઢોળાવ પર આવેલું હતું ; વળી આ બે તો લાગજરસની બહેનો હતી (સરખાવો યોહાન ૧૧ ; ૧). પરંતુ લોક ગામનું તેમજ તેઓના ભાઈનું નામ જણાવતો નથી. એવું ધારવામાં આવે છે કે જે પાપી બાઈ સીમોન ફરોશીના ઘરમાં કુપા પામી હતી તે એટલે મરિયમ માગદાલેણુ હતી (સરખાવો લુક ૭ ; ૩૬-૫૦). યોહાને પોતાની સુવાર્તા લખી ત્યાર પહેલાં ભાઈ તથા બહેનો મરણ પામ્યાં હતાં, તેથી યોહાન વિના સંક્રાંતિ તેઓનાં નામ જણાવે છે ; પરંતુ પહેલા ત્રણે સુવાર્તિકા તેઓ પ્રત્યેની બધી લાગણીને લીધે તેઓનાં નામ પર પડેલા ઢાંકે છે. માત્થી તથા માર્ક માત્ર મરિયમ માગદાલેણુનું નામ લે

છે, પરંતુ તેના વિષે કંઈ વિશેષ હકીકત જાણાવતા નથી; આત્રે લોક તે રજુ કરે છે ત્યારે તે પણ કંઈ પાછું રાખતો હોય એમ માલૂમ પડે છે.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ માંડવા પર્વનો સમય હતો (સરખાવો ચોહાન ૭; ૧-૧૦), અને તે બધાં યહુદી પર્વો કરતાં વિશેષ આનંદમય પર્વ હતું. કહેવત ચાલતી હતી, કે જેણે માંડવા પર્વનો આનંદ અનુભવ્યો ન હોય તે આનંદ શું છે એ જાણતો નથી. આ પર્વ વખતે મિસરમાંથી હેબ્રીઓનું જે નિર્ગમન થયું હતું તેની યાદગીરી કરવામાં આવતી હતી, અને પોતાના પૂર્વજો અરણ્યમાં જે માંડવામાં રહેતા હતા તેની યાદગીરીને અર્થે લોકો ઝાઝની ડાળીઓના માંડવા બનાવીને તેમાં રહેતા હતા. આ પર્વ કાપણીનું પણ હતું. તેઓ સ્વાદિષ્ઠ ભોજન કરતા, મિષ્ટપાન કરતા અને જેઓએ કંઈ તૈયાર કરેલું ન હોય તેઓને માટે હિરસા મોકલી આપતા હતા (નહે. ૮; ૯-૧૮).

આપણા પ્રભુએ આ ધરને ઘણો આરાધીર્વાદ દીધો હતો, તેથી મને તે વેળાએ તેનો આવકાર થાય જ; પરંતુ આવો આનંદનો સમય હતો, તેથી મારથાએ વિશેષ ઉદારતાથી તેની પરાજિત્તાકરી કરવાનો નિશ્ચય કર્યો; ત્યારે મરિયમ તો જે પગ તેણે એક વેળા પોતાનાં આંસુથી ધોયા હતા અને પોતાના ત્રાણથી લુછયા હતા તેની પાસે બેઠી. મારી બહેન અલગ રહે છે, અને કામમાં મને મદદ કરતી નથી તેથી મારથાને ખોટું લાગ્યું, માટે પ્રભુની પાસે આવીને તેણે ફરિયાદ કરી, કે “પ્રભુ, મારી બહેન મને કામ કરવાને એકલી મૂકી છે, તેની શું તને ચિંતા નથી? તેથી તેને કહે કે તે મને સહાય કરે” (કલમ ૪૦). હવે આપણો પ્રભુ મારથા પર પ્રેમ રાખતો હતો (ચોહાન ૧૧; ૫) તેથી તે જાણતો હતો કે તે મારા પરના પ્રેમને લીધે આટલી બધી ચિંતા કરે છે; પરંતુ જેના વિષે મારથા જાણતી ન હતી એવો ખોરાક તેની પાસે હતો, અને તેમાંથી તે મરિયમને આપતો હતો. મિષ્ટ ભોજન તૈયાર કરવા વિષે મારથાને જે ચિંતા હતી તે બિનજરૂરી હતી; તે કરતાં આ ‘બીજું’ ખાવાનું’ વધારે અગત્યનું હતું, તેથી ઈસુ તેને કહે છે, કે “મારથા, મારથા, તું ઘણી વાતો વિષે ચિંતા કરે છે અને ગભરાય છે; પણ એક વાતની જરૂર છે; અને મરિયમે સારો લાગ પસંદ કર્યો છે, કે જે તેની પાસેથી લઈ લેવાશે નહિ” (કલમ ૪૧, ૪૨. સરખાવો નહે. ૮; ૧૦).

શોધકોને માટે દોરવણી: ૧૧; ૧-૧૩

તે એક ઠેકાણે પ્રાર્થના કરતો હતો. તે કરી રહ્યા પછી તેના શિષ્યોમાંના એકે તેને કહ્યું, કે પ્રભુ, ચોહાને પોતાના શિષ્યોને પ્રાર્થના કરતાં શીખવ્યું તેમ તું પણ અમને શીખવ. તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમે પ્રાર્થના કરો, ત્યારે કહો, કે ઓ [[આકાશમાંના અમારા]]

આપ, તાંડે નામ પવિત્ર મનાઓ; તાંડે રાજ્ય આવો; [[જેમ આકાશમાં તેમ પૃથ્વી પર તારી ઇચ્છા પૂરી થાઓ;]] ^૭ દિવસની અમારી રોટલી રોજ રોજ અમને આપ; ^૮ અને અમારાં પાપ અમને માફ કર; કેમકે અમે પોતે પણ અમારા હરેક ઋણીને માફ કરીએ છીએ. અને અમને પરીક્ષણમાં ન લાવ; [[પણ ભૂંડાથી અમારો છૂટકો કર]].

^૧ તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમારામાંના કોઇને મિત્ર હોય, અને મધરાતે તે તેની પાસે જઇને તેને એવું કહે, કે મિત્ર, મને ત્રણ રોટલી ઉછીની આપ; ^૨ કેમકે મારો એક મિત્ર સુસાફરીએથી મારે ત્યાં આવ્યો છે, તેની આગળ પીરસવાનું મારી પાસે કંઈ નથી. ^૩ તો શું, તે માંહેથી ઉત્તર આપતાં એમ કહેશે, કે મને તરફી ન દે : હમણાં ખારણું બંધ છે, અને મારાં છોકરાં મારી પાસે ખાટલામાં છે; હું તો ઊઠીને તને આપી શકતો નથી? ^૪ હું તમને કહું છું, કે તે તેનો મિત્ર છે, તેને લીધે તે ઊઠીને તેને નહિ આપે, તોપણ તેના આગ્રહને લીધે તે ઉઠશે, અને જોઇએ તેટલી [રોટલી] તેને આપશે. ^૫ હું તમને કહું છું, કે માગો, તો તમને આપવામાં આવશે; શોધો, તો તમને જોડશે; ટોકો, તો તમારે સાફ ઉઘાડવામાં આવશે. ^૬ કેમકે જે કોઇ માગે છે તે પામે છે; જે શોધે છે તેને જોડે છે; અને જે ટોકે છે તેને સાફ ઉઘાડવામાં આવશે. ^૭ વળી તમારામાંના કોઇ આપની પાસેથી જો તેનો છોકરો રોટલી માગે તો શું તે તેને પથ્થર આપશે? અથવા જો માછલી [માગે] તો શું માછલીને બદલે તે તેને સાપ આપશે? ^૮ અથવા તે ઈંડું માગે તો શું તે તેને વીંછુ આપશે? ^૯ માટે જો તમે ભૂંડા છતાં તમારાં છોકરાંને સારાં દાન આપી જાણો છો, તો આકાશ-માંના આપની પાસેથી જેઓ માગે, તેમને તે પવિત્ર આત્મા આપશે, તે કેટલું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે?

માત્રી ૬; ૧-૧૮નો ખુલાસો જુઓ. ત્યાં આગળ આપણા પ્રભુની આદર્શ પ્રાર્થના વિષે વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. આ પ્રાર્થનાને “પ્રભુની પ્રાર્થના” કહેવામાં આવે છે; પરંતુ ખરૂં જોતાં તેને શિષ્યોની પ્રાર્થના કહેવી જોઈએ, કેમકે તેમનાં ઉપયોગ તથા દોરવણીને માટે તે નમૂના તરીકે શિખવવામાં આવી હતી. યહુદીઓ તો પ્રાર્થનાવાદી લોકો હતા. તેઓના નેતા એટલે ફરોશીઓ ખીજા કોઈ પણ બાબત કરતાં પ્રાર્થનાની અગત્ય પર વધારે ભાર મૂકતા હતા, છતાં જાણુવા જેવી બાબત એ છે કે ઈસુ ખ્રિસ્તના શિષ્યોને ખરી પ્રાર્થના સંબંધી પોતાનું અજ્ઞાન તેમજ તે વિષે શિક્ષણની જરૂરિયાત

કબૂલ કરવાં પડ્યાં હતાં. ઇસુ પોતે હમેશાં પ્રાર્થના કરતો હતો, અને તેના સહવાસમાં રહેવાને લીધે આ શિષ્યોને એવું ભાન થતું હતું, કે પ્રાર્થનાદારા અમારા પ્રભુને જેવો અનુભવ થાય છે તેવો અનુભવ અમે ગમે તેટલી પ્રાર્થના કરીએ તોપણ અમને મળતો નથી. તેઓ પોતે જે પ્રાર્થના કરતા હતા તેવડે તેઓના હૃદયને સંતોષ થતો ન હતો. અમારી પ્રાર્થનામાં કંઈક જીજ્ઞાસુ છે એવું તેઓ જાણતા હતા, માટે તેની પાસે આવીને તેઓએ વિનંતી કરી, કે તું અમને પ્રાર્થના કરતાં શીખવ. ખ્રીસ્ત શિક્ષકો પણ પ્રાર્થના સંબંધી પોતાના શિષ્યોને શિક્ષણ આપતા હતા. યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર પોતાના શિષ્યોને આ વિષય સંબંધી શિક્ષણ આપતો હતો, અને સીરીએક હસ્તલેખમાં આ પ્રકરણની સામે હાંસીઆમાં એક નોંધ છે, તેમાં યોહાને પોતાના શિષ્યોને શીખવેલી એક પ્રાર્થનાનો નમૂનો મળે છે : “હે પિતા, તારો મહિમા અમને ખતાવ ; હે પુત્ર (મસીહ), અમે તારી વાણી સાંભળીએ એવું કર ; હે આત્મા, તું સદાકાળ અમારાં હૃદય પવિત્ર કર. આમેન.” હવે આ બાર પ્રેરિતોમાંના કેટલાએક પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તને મળ્યા તે પહેલાં તેઓ યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારના શિષ્યો હતા (સરખાવો યોહાન ૧ ; ૩૫, ૪૦) ; માટે તેઓના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે આ બાપ્તિસ્મામાં ઇસુ અમારા જૂતા ગુરુનું અનુકરણ કરતો નથી એનું શું કારણ હશે ? એમ ન કરવાનું આપણા પ્રભુને કારણ હતું. ઉપલી ઝોરડીમાં તેણે વિદ્યાર્થીનીનું જે ભાષણ કર્યું તેમાં તેણે તે જણાવ્યું : “હજી સુધી મારે નામે તમે કંઈ માગ્યું નથી ; તમારો આનંદ સંપૂર્ણ થાય માટે માગો ને તમને મળશે” (યોહાન ૧૬ ; ૨૪) ; અર્થાત્ પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તનું સંપૂર્ણ કરેલું કામ જ ખ્રિસ્તી પ્રાર્થનાનો આધાર થવાનું હતું. તે કામ હજી સંપૂર્ણ થયું ન હતું ; એટલું જ નહિ પણ જે પવિત્ર આત્માને તે મોકલવાનો હતો તે તેઓને શીખવે નહિ ત્યાં સુધી આ પાઠ તેઓ શીખી શકે નહિ (યોહાન ૧૬ ; ૭, ૧૩).

હવે તો તેઓની સ્થિતિ પ્રમાણે તેઓ જેટલું શીખી શકે તેટલું તે તેઓને શીખવે છે. આ પ્રાર્થના પહેલી સુવાર્તામાં જે રૂપમાં મળે છે તે કરતાં અહીં તે જુદી લાગે છે ; પરંતુ જે જમાનામાં હજી સુવાર્તાઓ લખવામાં આવી ન હતી તે જમાનામાં આવો તફાવત દંતકથાઓમાં લખાયેલાં એમાં નવાઈ જેવું કંઈ જ નથી. વળી સુવાર્તાઓ લખાઈ ગયા પછી પણ પુસ્તકોની અછત હતી, તેથી પવિત્ર શાસ્ત્રનાં વચનોનો ધણું કરીને મુખપાઠ કરવામાં આવતો હતો. પોતાના શિષ્યોને પ્રાર્થનાનો આવો નમૂનો આપ્યા પછી આપણા પ્રભુ એક દૃષ્ટાંત આપીને તેનો ખુલાસો પણ કરે છે. જેઓ પ્રાર્થના કરે છે છતાં તેમને જવાબ મળતો નથી તેવાં માણસો નિરાશ થાય એવો સંભવ છે ; અને તેઓને ઉત્તેજન આપવા સારૂ આપણા પ્રભુ આ દૃષ્ટાંત કહે છે. તેનો ભાવાર્થ એવો જણાય છે કે મિત્રતાને કારણે સ્વાર્થી માણસ

જે કામ નહિ કરે તે તે ધણી વાર આગ્રહને લીધે કરે છે ; તો પછી આકાશી પિતા પોતાનાં જે છોકરાં પર પ્રેમ રાખે છે તેઓની દાદ સાંભળશે એ કેટલું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે ?

છતાં હજી પણ પોતાના શિષ્યોને એક ચેતવણી આપવાની જરૂર પ્રભુને જણાય છે. વિશ્વાસની પ્રાર્થના એટલે શું ? આપણે જે માગીએ છીએ તેજ આપવામાં આવશે એવું આપણે માનવાનું નથી. ઈશ્વરે શું કરવું જોઈએ એ તેને કહી દેવું એનું નામ પ્રાર્થના નથી ; પરંતુ તેને આપણી જરૂરિયાત જણાવવી અને પોતાની કાંઈ તથા કૃપાવંત રીત પ્રમાણે તે પૂરી કરવા દેવી એનું નામ પ્રાર્થના. દાખલા તરીકે જેથી પોતાને નુકસાન થાય એવાં વાનાં બાળક પોતાના બાપ પાસે માગી શકે છે. બાળક તો પથ્થરને રોટલી સમજે, સાપને માછલી સમજે અથવા વીંછીને ઈંડું સમજે ; પણ બાપ એવું સમજે નહિ અને તે ન આપવામાં તે પોતાનું કહાપણ પ્રદર્શિત કરે છે. એવી જ રીતે આકાશી પિતા પણ આપણી સાથે વર્તે છે. પ્રભુની પ્રાર્થનામાં નમ્રતા તથા નિઃસ્વાર્થ પણ શિખવવામાં આવે છે. આપણા ખાનગી લાભ કરતાં ઈશ્વરના મહિમાને પ્રથમ સ્થાન આપવાનું છે ; વળી આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ ત્યારે આપણા સિવાય ઈશ્વરને બીજાં પણ છોકરાં છે એ આપણે ભૂલી જવું નહિ ; વળી જેથી તેઓને ઇજા થાય અગર તેમને નુકસાન થાય એવું કંઈ પણ આપણે માગવું નહિ.

જે દિલાસો, બળ તથા શાંતિ એકલી પ્રાર્થના આપી શકે છે તે ઈસુ ખ્રિસ્ત અનુભવથી જાણુતો હતો. એક વખતે તે પ્રાર્થના કરતો હતો એટલામાં આકાશ ઉઘડી ગયું. બીજી વખતે તેનું રૂપાંતર થયું અને તેનાં લૂગડાં ઉઘળાં બહુ સફેદ થયાં એવાં કે પૃથ્વીનો કેઈ પણ ધોળી એવાં સફેદ કરી શકે નહિ. વળી તે ગેથસેમાને વાડીમાં પ્રાર્થના કરતો હતો ત્યારે તેને દિલાસો દેવા માટે એક દૂત આવ્યો. આપણે પણ પ્રાર્થનામાં લાચર રહીએ તો આપણે પણ શાંતિમય, બળવાન તથા હિંમતવાન બની જઈશું, કેમકે આ વાત યશયાહના વખતમાં જેટલી સત્ય હતી તેટલી તે હમણાં પણ સત્ય છે, કે “યહોવાહની વાટ જોનારા નવું સામર્થ્ય પામશે ; તેઓ ગરુડની પેઠે પાંખો પ્રસારશે ; તેઓ દોડશે ને થાકશે નહિ ; તેઓ આગળ ચાલશે ને નિર્ગત થશે નહિ” (યશા. ૪૦ ; ૩૧).

જયવંત ખ્રિસ્તી : ૧૧ ; ૧૪-૨૬

^{૧૪} તે એક મૂંગા ભૂતને કાઢતો હતો. તે ભૂત નીકળ્યા પછી તે મૂંગા માણસ બોલ્યો, તેથી લોકો અચરત થયા. ^{૧૫} પણ તેઓમાંના કેટલાએકે કહ્યું, કે ભૂતોના સરદાર બાલઝબુલ[ની મદદ]થી તે ભૂતોને કાઢે છે. ^{૧૬} બીજાઓએ તેનું પરીક્ષણ કરતાં તેની પાસે

આકાશમાંથી નિશાની માગી. ^{૧૭} પણ તેઓના વિચાર જાણીને તેણે તેઓને કહ્યું, કે જે કોઇ રાજ્યમાં ફૂટ પડે તે ઉજ્જડ થાય છે; અને ધરમાં ફૂટ પડે તો તે પડી જાય છે; ^{૧૮} જો શેતાન પોતાની સામે થએલો હોય તો તેનું રાજ્ય કેમ નભે? કેમકે તમે કહો છો કે બાલઝબુલ[ની મદદ]થી હું ભૂતોને કાઢું છું. ^{૧૯} જો હું બાલઝબુલ[ની મદદ]થી ભૂતોને કાઢું છું, તો તમારા દીકરાઓ કોણ[ની મદદ]થી કાઢે છે? માટે તેઓ તમારા ન્યાયાધીશ થશે. ^{૨૦} પણ જો હું દેવની આંગળીથી ભૂતોને કાઢું છું, તો દેવનું રાજ્ય તમારામાં આવ્યું છે. ^{૨૧} બળવાન માણસ હુથિયારબંધ થઇને પોતાની હુવેલી સાચવે છે, ત્યારે તેનો માલ સલામત રહે છે; ^{૨૨} પણ જ્યારે તેના કરતાં કોઇ બળવાન માણસ તેના પર આવી પડીને તેને છતે, ત્યારે તેનાં જે હુથિયાર પર તે ભરોસો રાખતો હતો તે સર્વે તે તેની પાસેથી લઇ લે છે, અને તેની લૂંટ વહેંચે છે. ^{૨૩} જે મારા પક્ષનો નથી તે મારી વિરુદ્ધ છે, અને જે મારી સાથે સમેટતો નથી તે વેરી નાખે છે.

^{૨૪} અશુદ્ધ આત્મા માણસમાંથી નીકળ્યા પછી નિર્જળ જગાઓમાં વિસામો શોધતો ફરે છે; પણ તે જડતો નથી, ત્યારે તે કહે છે, કે મારા જે ધરમાંથી હું નીકળ્યો તેમાં હું પાછો જઈશ. ^{૨૫} જ્યારે તે આવે છે ત્યારે તે તેને વાળેલું તથા શોભાયમાન કરેલું માલૂમ પડે છે. ^{૨૬} પછી તે જઇને પોતાના કરતાં ભૂંડા બીજા સાત આત્માઓને તેડી લાવે છે, અને તેઓ માંહે આવીને ત્યાં રહે છે; અને તે માણસની છેલ્લી અવસ્થા પહેલાંના કરતાં ભૂંડી થાય છે.

માથી ૧૨; ૨૨-૪૫ તથા માર્ક ૩; ૨૦-૩૦ નો ખુલાસો બુઓ. આપણા પ્રભુએ એક મૂળા માણસને સાંજે કર્યો હતો, તેથી તેને હલકો પાડવાને માટે તેના શત્રુઓએ કહ્યું કે તે શેતાનની મદદથી આવાં કામ કરી શકે છે. ચમત્કાર થઈ ગયો છે તેનો નકાર તેઓ કરી શક્યા નહિ, અને તેના પર તેઓ જે તહોમત મૂકે છે તે મૂકતાં પણ તેઓ તેના પરાક્રમ વિષે સાક્ષી આપે છે. આપણા પ્રભુના જવામથી તેઓની વાતનું ખંડન કરવામાં આવે છે. તેઓની વાત બૂંડી હતી એટલું જ નહિ પણ મૂખોઈ ભરેલી હતી, કેમકે શેતાન ભલે ભૂંડો હોય, પણ તેને મૂખી કહેવાય નહિ. વળી આ લોકો માનતા હતા કે જેમને ભૂતો કાઢવાની શક્તિ હોય એવા માણસો અમારામાં પણ છે; તેથી એક જ પરિણામ બુદ્ધા બુદ્ધા બે કર્તીથી થાય છે એમ કહેવામાં તેઓની મૂખોઈ જણાય છે. જો એવા માણસોની શક્તિ તેઓને ઉપરથી મળી હોય તો ઈસુ ખ્રિસ્તને નીચેથી મળી એવું શા આધારે કહેવાય? એવટે આપણા પ્રભુ

પોતાના શ્રોતાઓને એવું સમજાવે છે કે તેઓએ જે ચમત્કાર જોયો છે તે ઈશ્વરનું રાજ્ય આવ્યાની નિશાણીરૂપ છે. હાંખા વખત ઉપર મુસાના ચમત્કારો જોઈને ફારિસીઓ નબુકદનેસે તેને કહ્યું હતું, કે “એમાં તો ઈશ્વરની આંખો છે” (નિર્ગમન ૮; ૧૯); તેથી આ યહુદીઓએ પોતાની અદેખાઈ તણ દર્શાવે બિસરીઓના પ્રામાણિકપણનું અનુકરણ કરવું જોઈએ. પ્રામાણિક માણસ હોય તો સત્ય જોયા પછી તે કબૂલ રાખશે જ રાખશે. પછી જે બનાવ બન્યો હતો તેનો ખુલાસો આપતાં ઈસુ કહે છે, કે હું આ માણસની પાસે આવ્યો ત્યારે તેનો આત્મા શેતાનના કબજામાં હતો; વળી મેં શેતાનની પાસેથી આ માણસનો આત્મા લઈ લીધો પણ ખરો. પુરાતન વખતના એક ભક્તે કહ્યું છે, કે “શું, પરાક્રમી પાસેથી લૂંટ ખૂંચવી લેવાશે? અથવા શું ભયંકરની લૂંટ પડવી લેવાશે?” (યશા. ૪૯; ૨૪, ૨૫). ઈસુએ કહ્યું, કે હા. વળી એજ કામ કરવા માટે હું આ દુનિયામાં આવ્યો છું.

પરંતુ આપણા પ્રભુએ કહ્યું તેમ ભૂંડા આત્માને હાંકી કાઢવો એ એક વાત છે, પણ તેને પાછો આવતાં અટકાવવો એ બીજી વાત છે. તેને માટે ધૂટો થએલો આત્મા ઈસુ ખ્રિસ્તની સાથે સહકાર કરે એવી જરૂર છે. ખાલી હૃદય તે ભૂંડું હૃદય બની જવાનો સંભવ છે; જે હૃદયની ગાદી પર ખ્રિસ્ત બિરાજેલો હોય તેજ હૃદય સલામત છે.

ચિહ્નો વિષે : ૧૧; ૨૭-૩૬

^{૨૭} તે આ વાતો કહેતો હતો, ત્યારે લોકોમાંથી એક સ્ત્રીએ મોટે ધોરે તેને કહ્યું, કે જે ઉદરમાં તું રહ્યો, અને જે થાનને તું ધાવ્યો તેઓને ધન્ય છે ! ^{૨૮} પણ તેણે કહ્યું, કે તે કરતાં જેઓ દેવની વાત સાંભળે છે અને પાળે છે તેઓને ધન્ય છે !

^{૨૯} લોકો સંજ્યાખંધ તેની પાસે લેગા થતા હતા ત્યારે તે કહેવા લાગ્યો, કે આ પેઢી તો ભૂંડી પેઢી છે; તે નિશાની માગે છે; પણ યૂનાની નિશાની વિના બીજી નિશાની તેને આપવામાં આવશે નહિ. ^{૩૦} કેમકે જેમ યૂના નીનવીઓને નિશાનીરૂપ થયો, તેમ માણસનો દીકરો પણ આ પેઢીને થશે. ^{૩૧} દક્ષિણની રાણી આ પેઢીનાં માણસોની સાથે ન્યાયકાળે ઊઠશે, અને તેઓને દ્વાપિત ઠરાવશે; કેમકે પૃથ્વીના છદ્મથી તે મુલેમાનતું જ્ઞાન સાંભળવા આવી હતી; અને જીવો, મુલેમાનના કરતાં અહીં એક મોટો છે.

^{૩૨} નીનવેહના માણસો આ પેઢીની સાથે ન્યાયકાળે ઊઠશે, અને તેને દ્વાપિત ઠરાવશે; કેમકે યૂનાનો ઉપદેશ સાંભળીને તેઓએ પસ્તાવો કર્યો; અને જીવો, યૂનાના કરતાં અહીં એક મોટો છે.

^{૩૩}કોઈ માણસ દીવો સળગાવીને ભોંયરામાં કે માપ તળે તેને મૂકતો નથી, પણ દીવી પર [મૂકે છે], એ માટે કે માંહે આવનારાઓ તેનું અજવાળું જુએ. ^{૩૪}તારા શરીરનો દીવો તારી આંખ છે. જ્યારે તારી આંખ નિર્મળ હોય છે, ત્યારે તારૂં આંખુ શરીર પણ પ્રકાશે ભરેલું હોય છે ; પણ તે ભૂંડી હોય છે, ત્યારે તારૂં શરીર પણ અંધકારે ભરેલું હોય છે. ^{૩૫}તેથી તારામાં જે અજવાળું છે તે અંધકાર ન હોય, માટે સાવધાન રહે. ^{૩૬}માટે જો તારૂં આંખુ શરીર પ્રકાશથી ભરેલું હોય, અને તેનો કોઈ પણ ભાગ અંધકારરૂપ ન હોય, તો જેમ દીવો પોતાની ફાશનીથી તને અજવાળું આપે છે તેમ [તારૂં શરીર] પ્રકાશથી ભરેલું થશે.

ધસુને બોલતો સાંભળીને તેના શબ્દોના સામર્થ્ય તથા સુંદરતાની એક બાઈ પર એવી અસર થઈ કે તે બોલી બેઠો, કે જે ઉદરમાં તું રહ્યો અને જે થાનને તું ધાવ્યો તેઓને ધન્ય છે. આપણા પ્રભુએ એવો જવાબ વાળ્યો, કે તે કરતાં જેઓ ધર્મરની વાત સાંભળે છે ને પાળે છે તેઓને ધન્ય છે. પ્રભુ ધસુ ખ્રિસ્તની મા બનવું એ તો એક જ સ્ત્રીના નસીબની વાત છે, પરંતુ તેની સાથે આત્મિક રીતે જોડાવું એ આખી માણસજાતને માટે શક્ય છે.

લોકો સંખ્યાબંધ તેની પાસે ભેગા થતા હતા ત્યારે તે તેઓને ઠપકો દેવા લાગ્યો. તેનું કારણ તેઓનો અવિશ્વાસ અને ચિહ્નને માટે તેઓની કાયમની માગણી ; તેથી તેણે કહ્યું, કે આ પેઢી તો ભૂંડી પેઢી છે. હવે આ લોકોએ તો ધણું જ ચિહ્નો જોયાં હતાં, પરંતુ તેઓ જે ચિહ્ન જોવાની વિશેષ આશા રાખતા હતા, એ તેઓને આપવામાં આવ્યું નહિ. ધસુ ખ્રિસ્ત વચનદત્ત મસીહ હશે એવી આશા ધણાને હતી ; પરંતુ તે વાતના સમર્થનમાં તેઓ અસાધારણ ચિહ્ન જોવાની આશા રાખતા હતા, માટે તેઓને તેણે કહ્યું, કે યૂનાની નિશાની સિવાય બીજી નિશાની તમને આપવામાં આવશે નહિ. કેમકે જેમ યૂના નીનવેહના લોકોને નિશાનીરૂપ થયો હતો, તેમ માણસનો દીકરો પણ આ પેઢીને થવાનો હતો. યૂનાની માફક પ્રભુ ધસુ ખ્રિસ્ત માણસોને પરતાવો કરવાનું તેડું આપતો હતો ; વળી જેઓને પોતાનાં પાપની લાગણી હોય તેઓને એ સિવાય બીજી નિશાનીની જરૂર હોતી નથી. આટલી જ નિશાની નીનવેહને વારં વારં બસ હતી ; તો તે આપણે વારં વારં પણ બસ હોવી જોઈએ. શેખાની રાણીના હકમાં એટલું કહી શકાય કે તે સત્ય જાણવાને આતુર હતી ; પરંતુ જ્યાં આગળ પાપની લાગણી નથી અને સત્ય જાણવાની ઇચ્છા નથી ત્યાં આગળ ગમે તે નિશાની આપવામાં આવે તોપણ તે નકામી છે, પરંતુ જે જીવન ધસુ ખ્રિસ્ત વડે પ્રકાશિત થયું હોય તે તો બધાના કરતાં વધારે ખાતરીજનક નિશાની છે (માત્થી ૫ ; ૧૫ :

૬; ૨૨, ૨૩નો ખુલાસો જુઓ). એક વખતે ઇસુએ કહ્યું હતું, કે હું જન્મતું અજવાળું છું (યોહાન ૮; ૧૨); ખીજી વખતે તેણે એમ પણ કહ્યું હતું, કે તમે જન્મતું અજવાળું છો (માત્થી ૫; ૧૪). આપણે જેમ જેમ તેના અજવાળાનું પ્રતિબિંબ પાડીએ છીએ તેમ તેમ આપણે પોતે પ્રકાશિત થઈએ છીએ. જો આપણે તેનામાં ચાલીએ તો આપણે અંધારામાં રાખેલી દીવાદાંડી સમાન બનીશું, એટલે જેને કોઈ પણ માણસ જોયા વિના રહી શકે નહિ એવી નિશાનીરૂપ બનીશું. એવું અજવાળું ન હોય અને ખીજી નિશાની આપવામાં આવે તો પણ આપણે તેને જોઈ શકીએ નહિ.

હલવાનનો કોધ : ૧૧; ૩૭-૫૪

^{૩૭}તે બોલતો હતો ત્યારે એક ફરેશીએ પોતાની સાથે જન્મવાને તેને નોતર્યો; અને તે માંહે જન્મને જન્મવા બેઠો. ^{૩૮}જન્મવા પહેલાં તે નાહ્યો નહિ, તે જન્મને ફરેશી અચરત થયો. ^{૩૯}પ્રભુએ તેને કહ્યું, કે તમે ફરેશીઓ તો થાળીવાટકે બહારથી શુદ્ધ કરો છો; પણ તમારું અંતર જીલભે તથા ભૂંડાઈએ ભરેલું છે. ^{૪૦}અરે મૂર્ખો, જેણે બહારનું બનાવ્યું તેણે માંહેનું પણ બનાવ્યું નહિ શું? ^{૪૧}પરંતુ માંહેની વસ્તુઓ દાનધર્મમાં આપો; અને, જીઓ, બધું તમને શુદ્ધ છે.

^{૪૨}પણ તમે ફરેશીઓને અફસોસ છે! કેમકે તમે દુકાનાનો, સિતાબનો તથા સઘળી વનસ્પતિનો દશાંશ આપો છો; પણ ન્યાય તથા દેવની પ્રીતિ તમે પડતાં મૂકો છો; તમારે આ કરવાં જોઈતાં હતાં, અને એ ન મૂકવાં જોઈતાં હતાં. ^{૪૩}તમે ફરેશીઓને અફસોસ છે! કેમકે તમે સલાસ્થાનોમાં સુખ્ય આસનો તથા ચોરાંઓમાં સલામો ચાહો છો. ^{૪૪}તમને અફસોસ છે, કેમકે જે કબરો દેખાતી નથી, અને જેના ઉપર માણસો અજાણતાં ચાલે છે, તેઓના જેવા તમે છો!

^{૪૫}ત્યારે પડિતોમાંના એકે તેને કહ્યું, કે ઉપદેશક, એમ કહેવાથી તું અમને પણ મેણાં મારે છે. ^{૪૬}તેણે કહ્યું, કે ઓ પડિતો, તમને પણ અફસોસ છે, કારણ કે તમે માણસો પર એવા બોળ ચઢાવો છો કે જે ઊંચકતાં મહાસુસીબત પડે છે, અને તમે પોતે તે બોળઓને તમારી એક આંગળી પણ લગાડતા નથી! ^{૪૭}તમને અફસોસ છે, કેમકે જે પ્રબોધકોને તમારા બાપદાદાઓએ મારી નાખ્યા, તેઓની કબરો તમે બાંધો છો! ^{૪૮}તો તમે સાક્ષી છો, અને તમારા બાપ-દાદાઓનાં કામોને સંમતિ આપો છો; કેમકે તેઓએ તેમને મારી નાખ્યા હતા, અને તમે [તેમની કબરો] બાંધો છો. ^{૪૯}એ મારે

દેવના જ્ઞાને પણ કહ્યું, કે હું પ્રબોધકો તથા પ્રેરિતોને તેઓની પાસે મોકલીશ; તેઓમાંના કેટલાએકને તેઓ મારી નાખશે અને સતાવશે; ^{૧૦} જેથી જગતના આરંભથી સમળા પ્રબોધકોના વહેવડવેલા લોહીના બહોળા આ પેઢીના લોક પાસેથી લેવામાં આવે; ^{૧૧} હા, હું તમને કહું છું કે હાબેલના લોહીથી તે ઝખાર્યાહ જે હોમવેદી તથા પવિત્રસ્થાનની વચ્ચે માર્યો ગયો, તેના લોહી સુધી એ સર્વના બહોળા આ પેઢીના લોક પાસેથી લેવામાં આવશે. ^{૧૨} તમે પડિતોને અફસોસ છે! કેમકે તમે જ્ઞાનની કુચી લઇ લીધી છે; તમે પોતે માંહે પેઠા નથી, અને જેઓ માંહે પેસતા હતા તેઓને તમે અટકાવ્યા છે.

^{૧૩} તે ત્યાંથી નીકળ્યો, તે પછી શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓ ઝનૂનથી તેની સામે થઇને તેને ઘણી વાતો વિષે બોલવાને છ'છેલવા લાગ્યા. ^{૧૪} તેના મોંમાંથી કંઈ વાત પડી લેવા સારૂ તેઓ ટાંપી રહ્યા.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ ફરોશીઓ પણ કોઈ વાર આપણા પ્રભુને જમવા માટે બોલાવતા હતા. તેનો બીજો દાખલો અહીં મળે છે; પરંતુ આ ફરોશીના આમંત્રણમાં કોઈ પણ જાતની દયા તેમજ કોઈ પણ જાતનું ખરાપણું સમાએલાં ન હતાં. ફરોશીઓના વિધિ પ્રમાણે ખાધા પહેલાં હાથ ધોવા જોઈએ (જુઓ માત્થી ૫ : ૧-૨૦ : માર્ક ૭ : ૧-૨૩ નો ખુલાસો), અને ન્યારે આપણા પ્રભુએ આ રિવાજ પડતો મૂક્યો ત્યારે તેના ગૃહસ્વામીએ વાંધો લીધો. આવો વાંધો ઉઠાવતાં ગૃહસ્વામી પોતાના મહેમાનની સાથે ભારે અવિવેકથી વર્તતો માલુમ પડે છે; કેમકે આપણા પ્રભુને આમંત્રણ આપતાં પહેલાં આ બાબત વિષે તેના વિચારો કેવા છે એ તે સારીપેઠે જાણતો હતો. તેથી આપણા પ્રભુએ આ માણસને તેમજ તેના સાથીઓને ભારે ઠપકો આપ્યો, અને એ ઠપકાને તેઓ બધી રીતે પાત્ર હતા. તમને યાદ હશે કે તેના શિષ્યોએ આકાશમાંથી સમરૂની ગામ પર અગ્નિ વરસાવવા માગ્યું ત્યારે તેઓના કરતાં પ્રભુ ઈસુ વધારે ક્ષમાવાન અને ધીરજવાન માલુમ પડ્યો; તો આ પ્રસંગે તે આટલો બધો ગુસ્સે થયો તેનું શું કારણ હશે? પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત કોઈ માણસના ઓપરા તળે આવે તો તેમાં એ માણસને માટે કેટલો બધો આશીર્વાદ સમાએલો હતો; કેમકે યુગોથી માણસજાતે તેના આવવાની રાહ જોઈ હતી, અને કોઈ માણસથી ગણી શકાય નહિ એવા મોટા સમુદાયનો પ્રેમ તે મેળવવાનો હતો. છતાં આ પ્રસંગે ઈસુ ખ્રિસ્ત સંબંધી એક જ બાબત આ માણસના ખ્યાનમાં આવી એટલે કે તે આવા નાના નિયમનો અનાદર કરે છે! તોપણ પોતાનું અપમાન થયું છે એ કારણથી આપણો પ્રભુ આટલો બધો ગુસ્સે થયો એમ તો નથી; પરંતુ જેઓ આ ધરમાં એકલા થએલા

હતા તેઓના મનના વિચાર, તેઓનો ઢોંગ તથા જે ધરોહારને માટે તેઓ એકઠા થયા હતા તે જાણીને તે ગુસ્સે થયો હતો. કેમકે આ આમંત્રણ આપણા પ્રભુની પરોણાચારી કરવાના હેતુથી નહિ, પણ તેને પાશમાં સપડાવવાના હેતુથી આપવામાં આવ્યું હતું : “તેના મોમાંથી કંઈ વાત પકડી લેવા સાડ તેઓ ટાંપી રહ્યા હતા” (કલમ ૫૪). આ જગાએ ફરોશીઓના સંબંધમાં આપણો પ્રભુ જે શબ્દો વાપરે છે તે માત્રી દુઃખસહનના અઠવાડીઆના વૃત્તાંતમાં દાખલ કરે છે (સરખાવો માત્રી ૨૩ અને તેનો ખુલાસો પણ જુઓ); પરંતુ બેશક આપણા પ્રભુએ ફરોશીઓ વિષે આવા શબ્દો અનેક વાર વાપર્યા હશે. તેઓ પોતા વિષે ધારતા હતા કે અમે ન્યાયી છીએ છતાં તેઓ ઢોંગ કરતા હતા, તેથી પ્રભુ તિરસ્કાર વરસાવે છે. તેઓ બહારથી સુંદર અને સ્વચ્છ દેખાતા હતા, પરંતુ તેઓ અંદરખાને ધોળેલી કબરના જેવા હતા. અમારા પગ તળે એ કબરોમાં ફેટલી બધી દુર્ગંધ છે એ જાણ્યા વિના માણસો તેની ઉપર થઈને ચાલ્યાં જાય છે. પોતાના બગીચામાં થતી શાકભાજીને દશાંશ કાપદો ન હોવા છતાં તેઓ આપતા હતા, ત્યારે ન્યાય તથા પ્રેમ જેવી પાયાંપ આપતો તેઓ પડતી મૂકતા હતા. વળી તેઓના અભિમાનનો પાર ન હતો, અને વખાણ તથા ખુશામતને માટે જ તેઓ જીવતા હતા.

હવે શાસ્ત્રીઓ અથવા રાખીઓ ફરોશીઓના નેતા તથા શિક્ષકો હતા. તેઓમાંનો એક હાજર હતો, અને તેણે વચ્ચે બોલવાની હિંમત ધરી. આવા દાની અને પૂજ્ય માણસો સંબંધી આ પ્રમાણે બોલવામાં આવે એ તેને અસહ્ય લાગ્યું. તેણે કહ્યું, કે “ઉપદેશક, એમ કહેવાથી તું અમને પણ મહેણું મારે છે.” ત્યારે તો તેના તરફ વળીને પ્રભુએ તેને તથા તેના સાથી શાસ્ત્રીઓને પોતાના પવિત્ર ક્રોધરૂપી અગ્નિથી માર્યા. તેણે કહ્યું, કે જેને તેઓ પોતે અડકવા માગતા ન હતા એવા શક્તિ ઉપરાંતના બોળ તેઓ બીજા માણસોની પીઠ પર મૂકતા હતા. તેણે તેમને કહ્યું કે ઈશ્વરનાં વચનોના ખોટા ખોટા ખુલાસા આપીને તેઓ લોકોને તે સમજતાં અટકાવતા હતા. તેઓના પૂર્વજોએ જે પ્રબોધકોને મારી નાખ્યા હતા તેઓને સાડ આ શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓ કબરો ચણાવતા હતા, પરંતુ તેજ વખતે પોતાના રોજિંદા જીવનવડે તેઓ એજ પ્રબોધકોના શિક્ષણનો નકાર કરતા હતા. ફરોશી પંથ ઉપસ્થિત થયો તે દહાડાથી આજ દહાડા સુધી કોઈ માણસ તેઓની આગળ આટલી બધી સ્પષ્ટતાથી બોલ્યો ન હતો, અને તે કારણથી તેઓ ક્રોધે ભરાયા. તેને પાશમાં સપડાવવાને માટે તેમજ તેને ખોટો ઠરાવવાને માટે તેઓ એકઠા થયા હતા, પરંતુ તેને બદલે તેણે તેઓનો ખોટો વેશ તેઓની પાસેથી ખૂંચી લઈને તેઓનાં હૃદયનો સડો તેમજ તેઓનાં જીવનનો ઢોંગ તથા કપટ ઉઘાડાં કર્યાં હતાં.

પ્રભુ ધર્મ પ્રિયતાના આ તિરસ્કારભરેલા શબ્દોવડે દરેક જમાનામાં જેઓ ખાલી વિધિઓને વળગી રહીને ઢાંગથી જીવે છે તેઓને ચેતવણી આપવામાં આવે છે. તે કરતાં ઉધારો અવિશ્વાસ અને અધર્મ હજારગણે દરજ્જે પસંદ કરવા જોગ છે. ન્યાયી ક્રોધ એટલે શું તે આ અધ્યાયમાં શીખવાનું મળે છે, અને તેથી હલવાનનો ક્રોધ એટલે શું એ વિષે આપણને ઝાંખું ઝાંખું બાન કરાવવામાં આવે છે (પ્રકટી. ૬ ; ૧૬).

ફરોશીઓનું ખમીર : ૧૨ ; ૧-૧૨

એટલામાં હજારો લોક એકઠા થયા, તે એટલે સુધી કે તેઓ એકબીજા પર પડાપડી કરતા હતા, ત્યારે સૌથી પહેલાં તે પોતાના શિષ્યોને કહેવા લાગ્યા, કે ફરોશીઓના ખમીરથી સાવધાન રહો ; તે તો ઢાંગ છે. ^૧ પછી પ્રગટ નહિ કરાશે એવું કંઈ ઠંકાએવું નથી ; અને નહિ જણાશે એવું કંઈ ગુપ્ત નથી. ^૨ મારે જે કંઈ તમે અંધારામાં કહ્યું છે તે અજવાળામાં સંભળાશે ; અને ઓરડીમાં જે કંઈ તમે કાનમાં કહ્યું હશે તે ધાખા પર પ્રગટ કરાશે.

^૩ મારા મિત્રો, હું તમને કહું છું, કે જેઓ શરીરને મારી નાખે, અને તે પછી બીજું કંઈ કરી ન શકે, તેઓથી બીહો મા. ^૪ પછી તમારે કોનાથી બીજું તે વિષે હું તમને ચેતવણી આપીશ ; મારી નાખ્યા પછી નરકમાં નાખી દેવાનો જેને અધિકાર છે તેનાથી બીહો ; હા, હું તમને કહું છું, કે તેનાથી બીહો. ^૫ શું પાંચ ચકલી બે પૈસે વેચાતી નથી ? તોપણ દેવની દૃષ્ટિમાં તેઓમાંની એકે વિચારેલી નથી. ^૬ પરંતુ તમારા માથાના નિમાળા પછી સધળા ગણાએલા છે. બીહો મા, ઘણી ચકલીઓ કરતાં તમે મૂલ્યવાન છો. ^૭ હું તમને કહું છું, કે માણસોની આગળ જે કોઈ મને કબૂલ કરશે તેને દેવના દૂતોની આગળ માણસના દીકરો કબૂલ કરશે. ^૮ પછી માણસોની આગળ જે કોઈ મારો નકાર કરશે તેનો નકાર દેવના દૂતોની આગળ કરવામાં આવશે. ^૯ જે કોઈ માણસના દીકરાની વિરુદ્ધ વાત બોલશે, તેને તે માફ કરવામાં આવશે ; પછી પવિત્ર આત્માની વિરુદ્ધ જે કોઈ દુર્ભાષણ કરે તેને તે માફ કરવામાં આવશે નહિ. ^{૧૦} જ્યારે તેઓ તમને સભાસ્થાનોમાં અને આધિપતિઓ તથા અધિકારીઓની આગળ લાઇ જશે, ત્યારે અમારે કેવી રીતે અથવા શો ઉત્તર આપવો, અથવા અમારે શું કહેવું, તે વિષે ચિંતા ન કરો ; ^{૧૧} કેમકે તમારે જે કહેવું જોઈએ તે તેજ ધડીએ પવિત્ર આત્મા તમને શીખવશે.

હવે ખમીર તો એક જાતનો સડો છે અને પવિત્ર શાસ્ત્રમાં તે ધણું કરીને બુંદાર્ધની ઉપમારૂપે વપરાય છે. એ પ્રમાણે પાઠાલ જૂના ખમીર વિષે એટલે પાપ તથા દુષ્ટતાના ખમીર વિષે લખે છે (૧ કોરોંથી. ૫ ; ૮ : ગલા. ૫ ; ૬). આખા પવિત્ર શાસ્ત્રમાં તે એક જ જગાએ સારા અર્થમાં વપરાયેલું છે, એટલે જ્યાં આગળ આપણો પ્રભુ ઇશ્વરના રાજ્યના ફેલાવ વિષે બોલે છે ત્યાં આગળ : “ આકાશનું રાજ્ય ખમીર જેવું છે.” ફેરાશીઓનું ખમીર તો તેઓનો ઢોંગ હતો, અને તેથી કેટલું નુકસાન થાય છે, અને તેની અસર કેટલે દૂર સુધી ફેલાઈ જાય છે એ વિષે આપણો પ્રભુ પોતાના શિષ્યોને અહીં ચેતવણી આપે છે. આ દુગુણ માણસની આત્મિક જિંદગીનો ક્ષય કરે છે અને તેવડે આખા સમાજમાં બહાર્ધના ધોરણનો નાશ કરવામાં આવે છે.

માત્થી ૬ ; ૨નો ખુલાસો જુઓ. જે શબ્દનો તરજુમો ‘ ઢોંગ ’ થાય છે તેનો મૂળ અર્થ ‘ પાઠ બજવવો ’ થાય છે, એટલે રંગભૂમિ પર અમુક પાત્ર પાઠ બજવે છે તેમ. ફેરાશીઓ આમ કરતા હતા, કેમકે તેઓ પવિત્રાર્ધનો વેશ ધારણ કરતા હતા, પરંતુ તેમનાં હૃદય અશુદ્ધ હતાં. હવે ઢોંગ તો જાતજાતનો હોય છે, તેથી આપણો પ્રભુ શિષ્યોને એ વિષે ચેતવણી આપે છે ; કેમકે સત્તાવણીથી બચી જવાને માટે તેઓ પોતાના વિશ્વાસને ઢાંકી દે તો તે પણ એક જાતનો ઢોંગ કહેવાય. પરંતુ ખરૂં જોતાં ઢોંગી માણસ હમેશાં મૂર્ખ પણ હોય છે. તે બંને પોતાના હૃદયને છેતરી શકે, પણ બીજાને તે છેવટ સુધી છેતરી શકે નહિ. વહેંચો કે મોડો દરેક માણસ જેવો છે તેવો માલૂમ પડે છે : “ પ્રગટ નહિ કરાશે એવું કંઈ ઢંકાએલું નથી ; અને નહિ જણાશે એવું કંઈ ગુપ્ત નથી. માટે જે કંઈ તમે અંધારામાં કહ્યું છે તે અજવાળામાં સંભળાશે ; અને ઝોરડીમાં જે કંઈ તમે કાનમાં કહ્યું હશે તે ધાખા પર પ્રગટ કરાશે ” (કલમ ૨, ૩).

ઢોંગનું મૂળ હમેશાં બીક હોય છે. આપણને બીક લાગે છે કે રખેને આપણે જેવા છીએ તેવા જ લોકો આપણને જુએ ; તેથી આપણે જેવા નથી તેવા હોવાનો ડોળ કરીએ છીએ. આ કારણથી શાથી બીવું જોઈએ એ જાણવાની જરૂર છે, કેમકે ધણી વાર આપણે જેથી બીએ છીએ તેમાં કંઈ બીવા જેવું હોતું નથી, અને જેનાથી આપણે બીવું જોઈએ તેની બીક આપણને લાગતી નથી. પ્રથમ શિષ્યો જે સંજોગોમાં મુકાએલા હતા તેમાં બીજા બધી બાબતોના કરતાં તેઓને મરણની બીક લાગે એવો વિશેષ સંભવ હતો ; માટે આ પ્રકરણમાં આપણો પ્રભુ બીક વિષે વિવેચન કરે છે. તે તેઓને જણાવે છે કે માણસોએ શરીરને લીધે નહિ પણ આત્માને લીધે બીવું જોઈએ : “ મારા મિત્રો, હું તમને કહું છું, કે જેઓ શરીરને મારી નાખે, અને તે પછી બીજું કંઈ કરી ન શકે, તેઓથી બીહો મા. પણ તમારે કાનાથી બીવું તે વિષે હું તમને

ચેતવણી આપીશ; મારી નાખ્યા પછી નરકમાં નાખી દેવાનો જેને અધિકાર છે તેનાથી બીહો; હા, હું તમને કહું છું, કે તેનાથી બીહો” (કલમ ૪, ૫). માત્રી ૧૦; ૨૮નો ખુલાસો જુઓ. ત્યાર પછી તે તેઓને ઈશ્વરપિતાના વિધાન સંબંધી જણાવે છે: “શું પાંચ ચકલી બે પૈસે વેચાતી નથી? તો પણ ઈશ્વરની દૃષ્ટિમાં તેઓમાંની એકે વિસારેલી નથી. પરંતુ તમારા માથાના નિમાળા પણ સ્પષ્ટતા ગણાએલા છે. બીહો મા, ધણી ચકલીઓ કરતાં તમે મૂલ્યવાન છો” (કલમ ૬, ૭). ઈશ્વરની અપાર સૃષ્ટિમાં જે નાનામાં નાનું પ્રાણી હોય તેની ઈશ્વર ચિંતા રાખે છે. ખરૂં જ કહેવામાં આવ્યું છે કે દુરબીનવડે ઉત્પન્નકર્તાની મોટાઈ પ્રગટ કરવામાં આવે છે ત્યારે સૂક્ષ્મદર્શકચંત્રવડે તેની બહાઈ પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

તો પછી આ દલીલવડે કયો નિર્ણય સૂચવવામાં આવે છે? ઈશ્વર આપણી ચિંતા રાખે છે એ પરથી આપણે સમજવું ન જોઈએ કે આપણે આપત્તિથી નિરાળા રહી શકીએ છીએ. પરંતુ આપણે એ સમજવાનું છે કે આપણે વિશ્વાસ તથા હિંમતથી પોતાની મુશ્કેલીઓની સામે થઈએ, તો તે તેઓમાંથી આપણે સારૂ લાભ ઉપજાવશે; કેમકે બીકજીપજીની શિક્ષા ભયંકર હોય છે: “માણસોની આગળ જે કોઈ મને કબૂલ કરશે તેને ઈશ્વરના દૂતોની આગળ માણસનો દીકરો કબૂલ કરશે. પણ માણસોની આગળ જે કોઈ મારો નકાર કરશે તેનો નકાર ઈશ્વરના દૂતોની આગળ કરવામાં આવશે. જે કોઈ માણસના દીકરાની વિરુદ્ધ વાત બોલશે, તેને તે માફ કરવામાં આવશે; પણ પવિત્ર આત્માની વિરુદ્ધ જે કોઈ દુર્બોધણુ કરે તેને તે માફ કરવામાં આવશે નહિ” (કલમ ૮-૧૦); અર્થાત્ ખ્રિસ્ત પ્રભુ છે એ વાતનો નકાર જે માણસ કરે છે તે માણસ જ પ્રભુનો નકાર કરે છે એમ નથી, પરંતુ પરીક્ષણ અથવા મુશ્કેલીના સમયમાં જે માણસ ખ્રિસ્તની માફક વર્તે તો નથી, તે પણ તેનો નકાર કરે છે. વળી જે આપણે તેનો નકાર કરીએ તો તે પણ આપણો નકાર કરશે. આપણે પોતાના હોઠદ્વારા તેમજ પોતાના જીવનદ્વારા તેનો નકાર કરતા રહીએ તો મારી મળી શકે નહિ અથવા પુનર્મિલેપ થઈ શકે નહિ એવી સ્થિતિ ઉદ્ભવવાનો સંભવ છે. પવિત્ર આત્માની વિરુદ્ધ દુર્બોધણુ કરવાના જે પાપ વિષે અહીં લખવામાં આવે છે તે એજ છે. જ્યારે માણસો જાણીજોઈને જૂઠાંને બહુ અને બહાને ભૂંડું કહે છે ત્યારે આવી જ સ્થિતિ હોય છે અને તે કાયમ ટકી રહેવાનું ભયંકર જોખમ છે (માત્રી ૧૨; ૩૧, ૩૨ અને માર્ક ૩; ૨૮-૩૦નો ખુલાસો જુઓ). માફ થઈ શકે નહિ એવું પાપ મેં કયું છે એવી દહેશત કોઈ માણસને લાગતી હોય તો તે પરથી જ સાબિત થાય છે કે તે પાપ તેણે કયું જ નથી; કેમકે તે પાપ તેણે કયું હોય તો તેને તે વિષેની પરવા જ ન હોય. આપણે પ્રભુ ઈસુની વાણી સાંભળવા પ્રત્યે કાન ધરીએ છીએ, કારણ કે તે પર આપણા આત્મિક જીવનનો સ્પષ્ટ

આધાર રહે છે; વળી જે આપણે તેને વિશ્વાસુ રહીએ તો તે આપણા આત્મામાં પોતાનું કામ કર્યા જ કરશે, અને મુશ્કેલીના દરેક સમયે આપણે શું કરેલું કે કરવું તે પણ તે આપણને શીખવશે (કલમ ૧૧, ૧૨).

દ્રવ્ય વિષે આપણા પ્રભુના વિચાર : ૧૨; ૧૩-૩૪

^{૧૩} લોકોમાંથી એક જણે તેને કહ્યું, કે ગુરુ, મારા ભાઈને કહે કે તે વારસાનો ભાગ મને આપે. ^{૧૪} તેણે તેને કહ્યું, કે ઓ માણસ, અને તમારા પર ન્યાયાધીશ કે વહેંચી આપનાર કોણે ઠરાવ્યો? ^{૧૫} તેણે તેઓને કહ્યું, કે સાવધાન રહો, અને સર્વ [પ્રકારના] લોકોથી દૂર રહો; કેમકે કોઈનું જીવન તેની પુષ્કળ મિલકતમાં રહેલું નથી. ^{૧૬} તેણે તેઓને એવું એક દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે એક ધનવાન માણસની લોંબમાંથી ઘણી ઉપજ થઈ; ^{૧૭} તેણે મનમાં એવો વિચાર કર્યો, કે હું શું કરું? કેમકે મારી ઉપજ ભરી મૂકવાને મારી પાસે જગા નથી. ^{૧૮} તેણે કહ્યું, કે હું આમ કરીશ : મારી વખાણને પાડી નાખીને હું તે કરતાં મોટી બંધાવીશ; અને ત્યાં માફ બધું અનાજ તથા મારી માલમિલકત ભરી મૂકીશ. ^{૧૯} હું મારા જીવને કહીશ, કે ઓ જીવ, ઘણાં વરસને માટે ઘણી માલમિલકત તારે સાડ રાખી મૂકેલી છે; આરામ લે, ખા, પી, આનંદ કર. ^{૨૦} પણ દેવે તેને કહ્યું, કે ઓ મૂર્ખ, આજ રાત્રે તારો જીવ તારી પાસેથી માગી લેવામાં આવે છે; ત્યારે જે વસ્તુઓ તે સિદ્ધ કરી છે તે કોની થશે? ^{૨૧} જે પોતાને સાડ દ્રવ્યનો સંગ્રહ કરે છે, અને દેવ પ્રત્યે ધનવાન નથી, તે તેવો જ છે.

^{૨૨} તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું, એ માટે હું તમને કહું છું, કે [તમારા] જીવને સાડ ચિંતા ન કરો, કે અમે શું ખાઈશું; તેમ તમારા શરીરને સાડ પણ ન કરો, કે અમે શું પહેરીશું. ^{૨૩} કેમકે ખોરાક કરતાં જીવ, અને વસ્ત્ર કરતાં શરીર, અધિક છે. ^{૨૪} કાગડાઓનો વિચાર કરો; તેઓ તો વાવતા નથી અને કાપતા નથી, તેઓની પાસે વખાર કે કોઠાર નથી; તોપણ દેવ તેઓનું પોષણ કરે છે : પક્ષીઓ કરતાં તમે કેટલા વિશેષ મૂલ્યવાન છો! ^{૨૫} ચિંતા કરવાથી તમારામાંના કોણ પોતાના કંઠને એક હાથભર વધારી શકે છે? ^{૨૬} માટે જે સૌથી નાનું કામ તે જે તમે કરી નથી શકતા, તો બીજા વિષે તમે કેમ ચિંતા કરો છો? ^{૨૭} ડૂલઝાડોનો વિચાર કરો, તેઓ કેવાં વધે છે : તેઓ મહેનત કરતાં નથી, તેઓ કાંતતાં પણ નથી; તોપણ હું તમને કહું છું, કે સુલેમાન પણ પોતાના સઘળા વૈભવમાં તેઓમાંના એકના જેવો પહેરેલો ન હતો. ^{૨૮} એ માટે ખેતરનું ધાસ જે આજ

છે અને કાલે બહુમાં ફેંકાય છે, તેને જો દેવ એવું પહેરાવે છે, તો એ અધ્ધવિધાસીઓ, તે તમને પહેરાવશે એ કેટલું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે? ^{૨૮}અમે શું ખાધશું તથા શું પીશું, એની શોધ ન કરો, અને મનમાં સંદેહ ન રાખો. ^{૨૯}કેમકે જગતના લોકો એ સઘળાં વાનાં શોધે છે; પણ તમારો આપ જાણે છે કે એ વાનાંની તમને અગત્ય છે. ^{૩૦}પરંતુ તમે તેનું રાજ્ય શોધો, અને એ વાનાં પણ તમને આપવામાં આવશે. ^{૩૧}એ નાની ટાળી, બીહો મા; કેમકે તમને રાજ્ય આપવાની તમારા આપની ખુશી છે. ^{૩૨}તમારી પાસે જે છે તે વેચીને દાનધર્મ કરો; જીજ્ઞાસુ નહિ થાવ એવી થેલીઓ, એટલે આકાશમાં અખૂટ દ્રવ્ય, પોતાને સાફ મેળવો; ત્યાં ચોર આવતો નથી, અને કીડા ખાધ જતો નથી. ^{૩૩}કેમકે જ્યાં તમારું દ્રવ્ય છે ત્યાં જ તમારું ચિત્ત રહેશે.

આ પ્રકરણ સાથે આપણે ગીતશાસ્ત્રમાંનું ૪૯મું ગીત વાંચી જવું જોઈએ. આપણા પ્રભુ આ ગંભીર વિવેચન કરતો હતો એટલામાં લોકસમુદાયમાંનો એક માણસ વચમાં બોલ્યો. તે જાહેરમાં ઉપદેશ કરતો હતો ત્યારે ધણી વાર માણસો વચમાં બોલતા હતા. એવો અનુભવ તો તેને પુષ્કળ થતો હતો અને એવે વખતે કોઈ માંદો માણસ સાંજે થવાની વિનંતી કરતો હોય અગર કોઈ પાપી માણસ પોતાના બોજથી મુક્ત થવા ચહાતો હોય તો આપણા પ્રભુને લગારે વાંધો આવતો ન હતો; પરંતુ આ બાબત તો તદ્દન જુદી જ હતી. અહીં તો બે ભાઈઓ પોતાના પિતાની મિલકતની વહેંચણી સંબંધી તકરાર કરતા હતા. તેઓમાંના એકે તેને કહ્યું, કે “શુરુ, મારા ભાઈને કહે કે તે વારસાનો ભાગ મને આપે.” હવે આવી તકરારોનો નિકાલ કરવાનું કામ ખરી રીતે જોતાં તો સહારથાનું હતું. આપણો પ્રભુ તો માણસોના કાયદાનો અમલ કરવા માટે આ દુનિયામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ જેને આધારે માણસો પોતાના કાયદા ધડી શકે એવા સત્યસિદ્ધાંતો શિખવવા માટે તે આવ્યો હતો. જ્યારે તેને રાજનીતિ સંબંધી પૂછવામાં આવતું હતું ત્યારે તે હમેશાં એજ જવાબ આપતો હતો, કે “જે કાંઈસારનાં છે તે કાંઈસારને અને જે દેવનાં છે તે દેવને ભરી આપો.” વળી જ્યારે આવી બાબતો સંબંધી તેને પૂછવામાં આવતું હતું ત્યારે તે એવો જવાબ આપતો હતો, કે “એ માણસ, મને તમારા પર ન્યાયાધીશ કે વહેંચી આપનાર કોણે ઠરાવ્યો?” (કલમ ૧૪) આ બે માણસની તકરારમાં પડવાને બદલે તેણે તેને તથા તેના બધા જ શ્રેતાઓને લોભના પાપ સંબંધી ચેતવણી આપી, અને તેના સમર્થનમાં એક દૃષ્ટાંત પણ આપ્યું.

આ દૃષ્ટાંત ટૂંકું પણ વજનદાર છે. દૃષ્ટાંતમાંના ખેડૂતે ધણી પૈસા એકઠા કર્યા હતા, અને એ તો તેને માટે એક વખાણવા જેવી બાબત હતી;

વળી તેણે પોતાના પૈસા ખોટી રીતે એકઠા કર્યા હોય એવી સૂચના બહી કરવામાં આવી નથી. તેણે જે ભૂલ કરી હતી એ તો તેણે તેના જે ઉપયોગ કર્યો તેમાં રહેલી માલુમ પડે છે. આ માણસે ત્રણ ગંભીર ભૂલ કરી હતી : ૧. તે પોતાના દ્રવ્ય વિષેના વિચારમાં એટલો બધો લીન થઈ ગયો હતો કે એ દ્રવ્ય તેને ક્યાંથી મળ્યું હતું એ વિષે તે ભૂલી ગયો હતો. પુરાતન વખતમાંના ઈસ્રાએલીઓની માફક તે પણ એમ સમજતો હતો, કે “મારી પોતાની શક્તિથી ને મારા હાથના સામર્થ્યથી મેં આ સર્વ સંપત્તિ મેળવી છે” (પુન. ૮ ; ૧૭). ૨. તે પોતાના વિષે જ વિચાર કરતો હતો. આખું ઇતિહાસ તેનું હું પદ જાહેર કરે છે : મારી ઉપજ, મારી વખારો, મારી માલમિલકત, મારો જીવ—બધું જ માફ માફ થઈ રહ્યું! આ દ્રવ્ય એકઠું કરવામાં જેઓએ તેને સહાય કરી હતી તેઓ વિષે તે મુદ્દલે વિચાર કરતો ન હતો, અને “તેના સઘળા વિચારોમાં ઈશ્વર” તો નહોતો જ. ૩. તે પોતાના શરીરને ‘જીવ’ સમજતો હતો અને જે જે યોજના કરવા ધારતો હતો તે તે બધી જ યોજના તે પોતાના શારીરિક લાભને અર્થે કરવાનો હતો. વળી તે પોતાના આત્મા વિષે વિચાર કરતો ન હતો તેથી તેના આત્માનું શું થવાનું છે તે વિષે પણ તે વિચાર કરતો નહોતો. એકલી પૃથ્વી જ તેને વાસ્તવિક અથવા નિત્ય લાગતી હતી. એવા સઘળા માણસોને માટે આ દૃષ્ટાંતમાં એવો પાઠ ગર્ભિત રહેલો છે કે માણસનું જીવન તેની સંપત્તિમાં નહિ પણ તેના ચારિત્ર્યમાં સમાએલું હોય છે; વળી “માણસોને એક જ વાર મરવાનું અને ત્યાર પછી તેમનો ન્યાય થાય એવું નિર્માણ થયેલું છે” (હેબ્રી. ૯ ; ૨૭).

હવે દૈહિક બાબતો સંબંધી ચિંતા કરવી એ અમુક અંશે સ્વાભાવિક અને વાજબી પણ છે. માણસ પોતાનું તેમજ પોતાના કુટુંબનું બરણ્યપોષણ કરી શકે એવી શક્તિ ઈશ્વરે તેને આપેલી છે; વળી તે એમ કરે એવી તેની ફરજ છે. એટલું જ નહિ પણ એમ કરવામાં આશીર્વાદ પણ સમાએલો છે; તો પણ ઈસ્રુ બહી આગળ શીખવે છે કે આપણે જેઈએ તે કરતાં વધારે ચિંતા ન કરવી જોઈએ. તેનાં ત્રણ કારણો આપવામાં આવ્યાં છે : ૧. તેમ કરવાથી કશો ફાયદો નથી. “ચિંતા કરવાથી તમારામાંના કેાણુ પોતાના કદને એક હાથબર વધારી શકે છે?” (કલમ ૨૫) જે બાબત આપણા અખત્યારમાં નથી તે બાબત વિષે ચિંતા કરવાથી શો ફાયદો? ૨. તેમ કરવાની જરૂર નથી : “કાગઠાના વિચાર કરો; તેઓ તો વાવતા નથી અને કાપતા નથી; તેઓની પાસે વખાર કે કાઠાર નથી, તોપણ ઈશ્વર તેઓનું પોષણ કરે છે” (કલમ ૨૪) જે ઈશ્વર કાગડાને ખાવાનું આપે છે, અને કૂલઝાડોને પહેરાવે છે, તો તે પોતાનાં છાકરાંને ખાવાનું આપશે એ કેટલું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે. ૩. વળી ચિંતા કરવી એ તો જગતનાં માણસોનું લક્ષણ છે, પરંતુ જેઓ આકાશી પિતા પર વિશ્વાસ કરે છે તેઓને વધુ પડતી ચિંતા કરવાની જરૂર નથી.

ચિંતા દૂર કરવાનો એક અચૂક રસ્તો એ છે કે ખીજની સેવામાં પોતાનાં મન તેમજ પોતાના હાથ કામે લગાડવાં. આપણી પાસે જે કંઈ છે તેનો ત્યાગ કરવાનું ફરમાવવામાં આવ્યું નથી. મારથા તથા મરિયમ બેથાનીઆમાંનું પોતાનું ધર વેચી ખાચ એવી માગણી આપણા પ્રભુએ તેઓની પાસે કદી કરી નહિ. પરંતુ ખીજનાં માણસોની સેવાને અર્થે આપણે સ્વત્યાગ તો કરવાનો છે જ, અને એવી રીતે આપણે પોતાને સાડ આકાશમાં દ્રવ્ય એકઠું કરી શકીએ છીએ. આકાશી વાનાં આપણને વહાલાં લાગતાં હોય તો તે વિશે આપણે સદા વિચાર કરીશું, અને જોકે આપણે પૃથ્વી પરનાં વાનાંનો ઉપયોગ કરીશું, તોપણ તેનો ઉપયોગ આપણે સ્વર્ગીય હેતુસર કરીશું.

પ્રાર્થના

હે ઈશ્વર, જેઓ તારા પર વિશ્વાસ રાખે છે તે સર્વની રક્ષા તું કરે છે. તારા વિના કશું બળવાન નથી તથા કશું પવિત્ર પણ નથી, માટે તું અમારા પર તારી કૃપા વધાર, એ સાડ કે તને જ અમારો અધિકારી તથા આગેવાન જાણીને અમે આ કાળમાંનાં વાનાંમાં ઘર્ષને એવી રીતે પસાર થઈએ કે છેવટે સર્વકાળનાં વાનાં અમે ગૂમાવીએ નહિ. હે આકાશી પિતા, ઈસુ ખ્રિસ્ત અમારા પ્રભુની ખાતર તું એવું કરજે. આમેન. (‘‘સામાન્ય પ્રાર્થના’’નું પુરતક).

હિસાબ આપવાનો દિવસ : ૧૨ ; ૩૫-૪૮

^{૩૫} તમારી કમરો ખાંધેલી તથા તમારા દીવા સળગેલા રાખો ;
^{૩૬} અને જે માણસો પોતાનો ધણી લગ્નમાંથી ક્યારે પાછો આવે તેની વાટ જુએ છે, કે તે આવીને ઠોકે કે તત્કાળ તેઓ તેને સાડ દ્વાર ઉઘાડે, તેઓના જેવા તમે થાઓ. ^{૩૭} જે ઠાસોને ધણી આવીને જાગતા જોશે તેઓને ધન્ય છે ; હું તમને ખચીત કહું છું, કે તે પોતાની કમર ખાંધીને તેઓને જમવા બેસાડશે, અને આવીને તેઓની સેવા કરશે.
^{૩૮} જો તે બીજે પહોરે આવે, કે ત્રીજે પહોરે આવે, અને તેઓને એમ [કરતાં] જુએ, તો તે ઠાસોને ધન્ય છે ! ^{૩૯} પણ આટલું સમજો કે ધરધણી જાણતો હોત, કે કંઈ ધડીએ ચોર આવશે, તો તે જાગતો રહીને પોતાના ધરમાં ખાતર પડવા ન દેત. ^{૪૦} તમે પણ તૈયાર રહો ; કેમકે તમારા ધારવામાં નહિ હોય એવી ધડીએ માણસનો દીકરો આવશે.

^{૪૧} પીનરે પૂછ્યું, કે પ્રભુ, તું આ દૃષ્ટાંત અમને, કે સર્વને કહે છે ?
^{૪૨} પ્રભુએ કહ્યું, કે જેને તેનો ધણી પોતાનાં ધરનાંઓને યોગ્ય સમયે અન્ન આપવા સાડ પોતાના ધર પર ઠરાવશે એવો વિશ્વાસુ તથા શાણો કારભારી કોણ છે ? ^{૪૩} જે ઠાસને તેનો ધણી આવીને એમ કરતા જોશે

તેને ધન્ય છે ! ^{૪૪} હું તમને સાચું કહું છું, કે તે પોતાની સર્વ માલમિલકત પર તેને [કારભારી] ઠરાવશે. ^{૪૫} પણ જો તે ઠાસ પોતાના મનમાં કહેશે કે મારો ધણી આવતાં વાર લગાડે છે ; અને ઠાસોને તથા ઠાસીઓને મારવા [માંડશે], અને ખાવાપીવા તથા છાકટો થવા માંડશે ; ^{૪૬} તો જે દહાડે તે વાટ જોતો નથી, ને જે ધડી તે જાણતો નથી, [તે ધડીએ] તે ઠાસોનો ધણી આવશે, ને તેને કાપી નાખીને, તેનો ભાગ અવિધ્યાસીઓની સાથે ઠરાવશે. ^{૪૭} જે ઠાસ પોતાના ધણીની ઇચ્છા જાણ્યા છતાં પોતે સિદ્ધ થયો નહિ હોય, અને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્ત્યો નહિ હોય, તે ધણો માર ખાશે. ^{૪૮} પણ જેણે અજાણતાં ફટકા ચોગ્ય કામ કર્યું હશે, તે થોડો જ માર ખાશે. જે કોઈને ધણું આપેલું છે, તેની પાસેથી ધણું માગવામાં આવશે ; અને જેને ધણું સોંપેલું છે, તેની પાસેથી વધારે માગવામાં આવશે.

પોતાની ધરપકડ થયા પહેલાં આપણા પ્રભુએ આવનાર વાનાં સંબંધી જે વિવેચન કર્યું હતું એ વિષેના વૃત્તાંતમાં માત્થીએ આ પ્રકરણમાંનો ધણોખરો ભાગ દાખલ કર્યો છે (માત્થી ૨૪ ; ૪૩-૪૫ નો ખુલાસો જુઓ). પરંતુ આપણે જોઈ ગયા તેમ કાળાનુક્રમે નહિ પણ વિષયને અનુસરીને પોતાના સાહિત્યની વ્યવસ્થા કરવાનો માત્થીનો રિવાજ હતો ; તેથી આપણો પ્રભુ ખરેખર આ શબ્દો આજ પ્રસંગે બોલ્યો હોય એ બનવાજોગ છે.

દ્રવ્યવાનોને જ નહિ, પરંતુ ગરીબોને પણ દૈહિક બાબતો પર ચિંત લગાડવાનું પરીક્ષણ થાય છે. દ્રવ્યવાનો સર્વકાળની બાબતો પડતી મૂકીને દૈહિક બાબતો પર ચિંત લગાડે છે ત્યારે જાણે ઈશ્વરને પોતાનાં છોકરાં સંબંધી ચિંતા ન હોય એવી રીતે ખોટાક તથા વસ્ત્ર સંબંધી ચિંતા કરવાનું પરીક્ષણ ગરીબોને પણ થાય છે. આ બંને વર્ગનાં માણસોએ આકાશી વાનાં પર ચિંત લગાડવું જોઈએ તેનું બીજું કારણ ઈસુ ખ્રિસ્ત અહીં આગળ જણાવે છે, એટલે કે થોડી જ વારમાં બંને વર્ગના માણસોને ન્યાયીકરણને માટે ઈશ્વરને મળવાનું છે ; કેમકે નાનાંમોટાં, ગરીબ તેમજ ધનવાનને માટે હિસાબ આપવાનો દિવસ આવનાર છે. એ પરથી ભૌતિક વાનાંનું મહત્ત્વ કેટલું છે એ આપણે સમજી જવું જોઈએ, અને તેથી આપણે માટે અહીં નબી રહે એવું નગર નથી એ જાણીને આપણે વધતા સારા નગરમાં જવાની રાહ જોવી તેમજ આશ્વા રાખવી જોઈએ (જુઓ માત્થી ૧૦ ; ૧૬-૩૩નો ખુલાસો).

હિસાબ આપવાનો દિવસ ગમે ત્યારે અને ગમે તેવી રીતે આવે તોપણ આપણા પ્રભુના વિશ્વાસુ અનુયાયીઓ આનંદસહિત તેને વધાવી દેશે, કેમકે એ દિવસ સંબંધી ઈસુ બોલતો હતો ત્યારે તે તેને વરરાજના આગમનના

દિવસની ઉપમા આપતો હતો. ઘડુદી લમ ધણું કરીને કન્યાને ઘેર થતાં હતાં. ત્યાં આગળ વરરાજ પોતાના જ ખર્ચે લમનું જમણુ સિદ્ધ કરતો, અને ત્યાર પછી પોતાની કન્યાને માટે તેણે જે ઘર તૈયાર કર્યું હોય તેમાં તેને તેડી જતો. લમજમણુમાં વખત ધણો જાય તેથી વરરાજને ઘેર આવતાં હમેશાં મોડું થતું હતું. તે ‘ખીજે પહોરે’ આવે એટલે રાતના ૯ અને ૧૨ વાગ્યાની વચમાં; અથવા જો જમણુને વધુ વખત લાગે તો તે ‘ત્રીજે પહોરે’ એટલે રાતના ૧૨ અને ૩ વાગ્યાની વચમાં પણ આવે એવો સંભવ હતો. એવે પ્રસંગે વરરાજની રાહ જોવાની તેમજ તેના તથા તેની વહુનો આવકાર સારી રીતે થાય એવી બધી તૈયારી કરવાની ફરજ તેના નોકરોની હતી. જો તેઓ પોતાનું કામ વિશ્વાસુપણથી કરે તો તેઓ તેના તરફથી વખાણુ પામતા હતા અને તેના ઘેર આવવાના આનંદમાં ભાગીદાર થતા હતા. એમજ આપણો પ્રભુ પોતાના આવવાની રાહ જોવાનું ફરમાન આપણને આપે છે ; વળી “પ્રકટીકરણ”ના પુસ્તકમાં આ વિચારમાં વધુ વિસ્તાર કરેલો માલુમ પડે છે. ત્યાં આગળ વહુ કેાણુ થશે એ પણ જણાવવામાં આવે છે. ખ્રિસ્તી મંડળી એજ હલવાનની વહુ થવાની છે, અને હલવાનના લગ્નજમણુમાં જેઓ તેડાએલા છે તેઓને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના ખીજ આગમનમાં આપણે માટે શો અર્થ રહેલો છે ? તે પરથી આપણે પોતાના મરણુનો દિવસ સમજવાનો છે. તે દિવસે તેને મળવા માટે તેમજ શરીરમાં કરેલાં સર્વ કૃત્યનો હિસાબ આપવાને માટે આપણને તેની આગળ રજુ કરવામાં આવશે. એ દિવસને માટે આપણે ઈસુ ખ્રિસ્તની ઇચ્છા પ્રમાણે પોતપોતાની તૈયારી કરીએ તો તે આપણે માટે આનંદનો દિવસ નીવડવો જોઈએ. એ દિવસ આવે ત્યાં સુધી આપણે જાણે સદાકાળને માટે જીવવાના હોઈએ એવી રીતે કામ કરવું, અને જાણે આજે જ આપણે મરવાનું હોય એવી રીતે જીવવું જોઈએ.

સમસ્ત શિષ્યોની વતી બોલવાનો પીતરનો રિવાજ હતો, અને તે જાણુવા માગતો હતો કે હલવાનના લગ્નજમણુમાં ભાગ લેવાનું કેવળ શિષ્યોને માટે જ દરવેલું છે, કે તેમાં સમુદાયનો પણ કંઈ હિસ્સો છે ? “તું આ દૃષ્ટાંત અમને, કે સર્વને કહે છે ?” (કલમ ૪૧) આ પ્રશ્નના જવાબમાં આપણો પ્રભુ એક કારભારીનો દાખલો આપે છે. બધાં માણસો કારભારીઓ છે, અને દરેકને પોતપોતાના વિશ્વાસુપણ અથવા અવિશ્વાસુપણના પ્રમાણુમાં જ બદલો કે શિક્ષા મળવાનાં છે. પરંતુ બધાંના કરતાં શિષ્યો વિશેષ આશીર્વાદ પામ્યા હતા, અને તેથી તેઓએ એ આશીર્વાદના પ્રમાણુમાં વિશ્વાસુ રહેવું જોઈએ. પ્રભુની ઇચ્છા સંબંધી માણસોને જે કંઈ જ્ઞાન કે અજ્ઞાન હોય તેના પ્રમાણુમાં જ તેઓનો ન્યાય કરવામાં આવશે : “જે દાસ પોતાના ધણીની ઇચ્છા જાણ્યા છતાં પોતે સિદ્ધ થયો નહિ હોય, અને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્ત્યો નહિ હોય, તે

ધણો માર ખાશે. પણ જેણે અનજ્ઞતાં કટકયોગ્ય કામ કર્યું હશે તે થોડા જ માર ખાશે. જે કાઈને ધણું આપેલું છે, તેની પાસેથી ધણું માગવામાં આવશે ; અને જેને ધણું સોંપેલું છે, તેની પાસેથી વધારે માગવામાં આવશે ” (૪૭, ૪૮). જેઓને આત્મિક બાબતો સંબંધી ખીજાને દોરવણી કરવા તથા શિખવવા નિર્મોહ કરવામાં આવ્યાં હોય તેઓને અર્થે આ પ્રકરણમાં ગંભીર ચેતવણી સમાવેલી છે. અમુક પાપ ખીજાં કરે ત્યારે તેને ઈસુ ખ્રિસ્ત નાનું સમજે, પરંતુ તેજ પાપ તેઓ કરે ત્યારે તેને તે મોટું સમજશે, અને તેની શિક્ષા પણ મોટી કરશે.

કસોટી કરવાનું સુવાર્તાનું સામર્થ્ય: ૧૨ ; ૪૯-૫૯

૪૯ હું પૃથ્વી પર આગ નાખવા આવ્યો છું ; અને જો તે સળગી ચૂકી હોય તો હું [ખીજું] શું ચાહું ? ૫૦ પણ મારે એક બાપ્તિસ્મા પામવાનું છે ; અને તે પૂરે થાય ત્યાં સુધી હું કેવો સંકોચમાં આવેલો છું ! ૫૧ શું તમે ધારો છો કે પૃથ્વી ઉપર શાંતિ કરાવવા હું આવ્યો છું ? હું તમને કહું છું, કે ના ; પણ તેથી ઊલટું ક્રૂદ પડવા [આવ્યો છું]. ૫૨ કેમકે હવે એક ધરમાં પાંચમાં ક્રૂદ પડશે, એટલે ત્રણ બેની સામા, અને બે ત્રણની સામા થશે. ૫૩ બાપ દીકરાની સામે, તથા દીકરા બાપની સામે થશે ; મા દીકરીની સામે, ને દીકરી પોતાની માની સામે થશે ; સાસુ પોતાની વહુની સામે, અને વહુ પોતાની સાસુની સામે થશે. એમ તેઓમાં ક્રૂદ પડશે.

૫૪ તેણે લોકોને પણ કહ્યું, કે તમે પશ્ચિમથી વાદળી ચઢતી બુઝો છો, કે તરત તમે કહો છો, કે ઝાપડું આવશે ; અને એમ જ થાય છે. ૫૫ જ્યારે દક્ષિણનો વા વાય છે, ત્યારે તમે કહો છો, કે લૂ વાશે ; અને એમ જ થાય છે. ૫૬ ઓ ઠાંગીઓ, પૃથ્વીનું તથા આકાશનું રૂપ તમે પારખી જાણો છો ; તો આ સમય તમે કેમ પારખી નથી જાણતા ? ૫૭ અને વાજખી શું છે તે તમે પોતાની મેળે કેમ પારખતા નથી ? ૫૮ તું તારા વાદીની સાથે અધિકારીની આગળ જતો હોય ત્યારે માર્ગમાં તેનાથી છૂટકો પામવા સારૂ યત્ન કર ; રખેને તે તને ન્યાયાધીશ આગળ ધસેડી લાઇ જાય, અને ન્યાયાધીશ તને સિપાઇને સ્વાધીન કરે, અને સિપાઇ તને બંદીખાનામાં નાખે. ૫૯ હું તને કહું છું, કે તું છેલ્લી કમડી ચૂકવશે, ત્યાં સુધી તું ત્યાંથી નીકળવાનો નથી.

આપણો પ્રભુ છેવટના ન્યાય સંબંધી જેમ જેમ વિચાર કરતો હતો તેમ તેમ ખીજો વિચાર પણ તેના મનમાં આવવા લાગ્યો ; એટલે જ્યારે પૃથ્વી પર સુવાર્તાનો પ્રચાર કરવામાં આવશે ત્યારે તેવડે માણસોની કેવી કસોટી થશે એ

વિષેનો વિચાર; અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ન્યાય તે તો અમુક વખતે કરવાનું કૃત્ય નથી; પરંતુ તે તો સદંતર થતી ઈશ્વરની કાર્યપદ્ધતિ છે. આ વિષય રજૂ કરતાં આપણે પ્રભુ કહે છે, કે “શું તમે ધારો છો કે પૃથ્વી પર શાંતિ કરાવવા હું આવ્યો છું? હું તમને કહું છું, કે ના; પણ તેથી ઊંચકું ફૂટ પાડવા [આવ્યો છું]” (કલમ ૫૧). તેના આવવાના અંતિમ પરિણામે તો શાંતિ થવાની હતી એ ખરું; કેમકે તે ખરેખર શાંતિનો સરદાર હતો અને તેની સુવાર્તા તો શાંતિની સુવાર્તા હતી. જ્યારે કોઈ પણ માણસના હૃદય કે ઘરમાં તેને રાજ કરવા દેવામાં આવે ત્યારે તેનું પરિણામ શાંતિ જ છે. પરંતુ તેના આવવાના પરિણામે પ્રથમ તો ફૂટ પડવાનો સંભવ છે. આપણે કેટલીક વખતે જોયું છે કે ઈસુ ખ્રિસ્તના આવવાથી કુટુંબોમાં ફૂટ પડે છે, અને મિત્રોને પણ એકબીજાથી જુદા કરવામાં આવે છે. ઘણી વાર એવું બને છે કે અમુક ઘરમાં કોઈ ખરેખરે ખ્રિસ્તી હોય તો ઘરનાં બીજાં માણસો તેની હાજરી જ સહન કરી શકતાં નથી. તેનાં બીજાં ધોરણવડે તેઓને કાયમ ટપકો મળ્યા કરે છે. હજી પણ જ્યારે કોઈ પણ અખ્રિસ્તી દેશમાં સુવાર્તાનો પ્રચાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેનાં સાથી પ્રથમ પરિણામોમાંનું એક ફાટફૂટ માણસ પડે છે. નવા થએલા ખ્રિસ્તીને પોતાનાં જે સગાંવહાલાં વિશેષ વહાલાં લાગે છે તેઓનો પ્રેમ તેને ઘણી વાર ગુમાવવો પડે છે ને તેઓનો ધિક્કાર પણ સહન કરવો પડે છે. આ બધું ઈસુ ખ્રિસ્ત અગાઉથી જાણતો હતો, અને પોતાનું આગમન તથા પોતાનો સ્વીકાર થવાને લીધે પોતાના શિષ્યોને દુઃખનો જે અનુભવ થવાનો હતો તેનો વિચાર કરીને તેના કામળ હૃદયને આઘાત લાગતો હતો. પરંતુ તે એ પણ જાણતો હતો કે આ અગ્નિ એક વાર સળગ્યા પછી તો તેની જ્વાળા દેશેદેશ ફેલાઈ જશે, તેથી તે આ પ્રસંગે નિસાસા નાખીને એમ પણ બોલ્યો, કે “જો તે સળગી ચૂકી હોય તો હું [બીજું] શું ચાહું?” (કલમ ૪૯)

પરંતુ આ બાબતમાં પોતાને માટે જે રહસ્ય રહેલું હતું તે વિષે પણ તેને તાત્કાલિક વિચાર કરવાનો હતો. અહીં આગળ તો અગ્નિની જ્વાળાથી પ્રકાશિત થએલી દુનિયાનું જ નહિ, પણ લોહીથી સીંચાયેલા તારનારનું પણ દૃશ્ય આપવામાં આવે છે: “મારે એક બાપ્તિસ્મા પામવાનું છે; અને તે પૂરું થાય ત્યાં સુધી હું કેવો સંકોચમાં આવેલો છું!” (કલમ ૫૦) જેકે આ લોહીના બાપ્તિસ્મા પાસેથી ખસી જવાની તેની મરજી ન હતી તોપણ તે પૂરું થઈ રહેલું હોય તો કેવું સાફ એવો વિચાર તેના મનમાં આવ્યો હોય તો તેમાં નવાઈ શી! જેઓને સત્યના પક્ષમાં ઊભા રહેવાનું મન હોય તેઓએ જુદાં ચાહનારાઓની સાથે ઝઘડામાં ઊતરવા તૈયાર થઈ જવું જોઈએ. સત્યનો માર્ગ મારે માટે તેમજ મારા શિષ્યોને માટે પણ સહેલો પડશે નહિ એ ઈસુ ખ્રિસ્ત પહેલેથી જ જાણતો હતો,

છતાં સમયનાં ચિહ્ન આટલાં થોડાંજ વાંચી શકતાં હતાં તેથી તેને નવાઈ લાગતી હતી. માટે તેના છેલ્લા શબ્દો આબુબાબુ બિલા રહેલા સમુદાયના લાભને અર્થે બોલવામાં આવે છે. કુદરતની બાબતો સંખ્યાથી તેઓ બહુ જ ડાહ્યા હતા ત્યારે આત્મિક બાબતો સંખ્યાથી તેઓ બહુ જ મૂર્ખ હતા. ગાલીલમાં તો મોટા ભાગે બે વર્ગનાં માણસો રહેતાં હતાં, એટલે એકૂતો તથા માછીઓ. હવામાનનાં ચિહ્ન સમજવામાં તેઓ પ્રવીણ હતા, કેમકે તેઓના કામને અંગે આવી પ્રવીણતાની વિશેષ અગત્ય હતી. તેથી આપણે પ્રશ્ન તેઓને કહે છે, કે “તમે પશ્ચિમથી વાદળી ચઢતી જુઓ છો, કે તરત તમે કહો છો, કે આપડું આવશે; અને એમજ થાય છે. જ્યારે દક્ષિણનો વા વાય છે, ત્યારે તમે કહો છો, કે લૂ વાશે; અને એમજ થાય છે. ઓ ઢાંગીઓ, પૃથ્વીનું તથા આકાશનું રૂપ તમે પારખી જાણો છો; તો આ સમય તમે કેમ પારખી નથી જાણતા? અને વાજખી શું છે તે તમે પોતાની મેળે કેમ પારખતા નથી?” (૫૪-૫૭) ફરીથી ‘ઢાંગી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ગીતકર્તા કહેતા હતા તેમ તેઓ નિશ્ચે આભાસરૂપે હાલતાચાલતા હતા (ગીતશાસ્ત્ર ૩૯; ૬), એટલે જે બાબતો અગત્યની ન હતી તેવી બાબતોમાં તેઓ પોતાનો વખત ગાળતા હતા, ત્યારે જે બાબતો ખરી રીતે અગત્યની હતી એ વિષે તેઓ વિસરી જતા હતા. ઇસુ તેઓને કહે છે, કે આના કરતાં તમે વતું સાફ કરી જાણો છો. સમજવાની શક્તિ તો છેજ, માત્ર તમે તેનો ઉપયોગ કરતા નથી: “વાજખી શું છે તે તમે પોતાની મેળે કેમ પારખતા નથી?” પછી પોતાનો અર્થ સ્પષ્ટ કરવા માટે પ્રભુ ઇસુ એક દાખલો આપે છે. એ દાખલો માત્થીએ પહાડ પરના ભાષણમાં દાખલ કર્યો છે (જુઓ માત્થી ૫; ૨૫, ૨૬નો ખુલાસો). યહુદીઓમાં કહેવત જેવું થઈ ગયું હતું, કે ડાહ્યા માણસોની વચ્ચે તકરાર થાય તો અદાલતમાં જઈ પૈસા બગાડવા કરતાં તેઓ પોતાની મેળે માંહેમાંહે સમાધાની કરવાનું પસંદ કરે છે, એટલે વાજખી શું છે તે તેઓ પોતાની મેળે પારખી લે છે. જે આપણે પોતાનો ન્યાય કરીએ તો ઇશ્વરને આપણો ન્યાય કરવો પડશે નહિ (૧ કોરીંથી. ૧૧; ૩૧). જે માણસો પોતાની આંખોનો ઉપયોગ કરે તો ન્યાય આવનાર છે એવું તેઓ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકે; હા, પશ્ચિમથી વરસાદ કે દક્ષિણથી લૂ આવતાં દેખાય છે તે કરતાં વધારે સ્પષ્ટતાથી ન્યાય આવતો દેખાય છે. તેથી હજી વખત છે એટલામાં માણસોએ જે ઇશ્વરને નાખુશ કર્યો છે તેની સાથે પુનર્મિલન કરવો જોઈએ; કેમકે પાપીઓ પ્રત્યે ઇશ્વરનું વચન સદંતર તેનુંતેજ છે: “યહોવાહ મળે છે એટલામાં તેને શોધો, તે પાસે છે એટલામાં તેને હાંક મારો.”

અકરમાત તથા ન્યાય : ૧૩ ; ૧-૫

હવે તેજ સમયે ત્યાં કેટલાએક હાજર હતા કે જેઓએ જે ગાલીલીઓનું લોહી તેઓના યજ્ઞો સાથે પીલાતે લેખી દીધું હતું તેઓ વિષ તેને કહી જણાવ્યું. ^૧તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યા, કે એ ગાલીલીઓ પર એવી [વિપત્તિઓ] પડી તેથી તેઓ બીજા બધા ગાલીલીઓ કરતાં વિશેષ પાપી હતા, એમ તમે ધારો છો શું? ^૨હું તમને કહું છું, કે ના; પણ જો તમે પસ્તાવો કરશો નહિ, તો તમે સર્વે તેજ પ્રમાણે નાશ પામશો. ^૩અથવા સીલોઅમમાં જે અઢાર માણસ પર યુરજ પડ્યો, ને તેઓને મારી નાખ્યા, તેઓ યરૂશાલેમમાંના બીજા સર્વ રહેવાસીઓ કરતાં વિશેષ ગુનેગાર હતા, એમ તમે ધારો છો શું? ^૪હું તમને કહું છું, કે ના; પણ જો તમે પસ્તાવો કરશો નહિ, તો તમે સર્વે તેમજ નાશ પામશો.

યહુદીઓમાં એવી માન્યતા પ્રચલિત હતી કે માણસ પર જે આપત્તિઓ આવે છે તે તેના પાપનું પરિણામ છે. જેકે “અયૂબ”ના પુસ્તકમાં લાંબા વખત પર આ માન્યતા ખોટી કરાવવામાં આવી હતી તોપણ હજી લોકો એ માન્યતાને વળગી રહેતા (અયૂબ ૪ ; ૭-૯). આ પ્રસંગે ઈસુ ખ્રિસ્ત ચોખ્ખેચોખ્ખું કહે છે, કે અલીફાઝ તેમનીનું ધારવું ખોટું હતું.

એક દિવસ કેટલાંક માણસો એક ભયંકર વાત લઈને ઈસુ ખ્રિસ્તની પાસે આવ્યાં હતાં. તે પહેલાં થોડી વાર ઉપર કેટલાક ગાલીલીઓ ઈશ્વરની આમળ અર્પણ ચઢાવતા હતા, એટલામાં પીલાતના હુકમ પ્રમાણે સૈન્યની ટુકડીએ તેઓ પર તૂટી પડીને એકેએક ગાલીલીની કતલ કરી; તેથી તેઓએ જે જનાવરો કાપ્યાં હતાં તેઓના લોહીની સાથે તેમનું લોહી લખી ગયું. આ ભયંકર કૃત્ય વિષેની નોંધ અન્ય ઠેકાણે મળતી નથી. પરંતુ પોંતિયસ પીલાત હાકિમ હતો તે દરમિયાન તેણે આવાં અનેક કામ કર્યાં હતાં. મુખ્ય પર્વો પાળવાને માટે યરૂશાલેમ જવાનો ગાલીલીઓનો રિવાજ હતો. તેઓ સહેજે તપી જાય એવા, યુદ્ધપ્રિય તથા સ્વદેશાભિમાની લોકો હતા, અને બળવો જાગે તો તેઓ તેમાં તરત સામેલ થાય એવા હતા. વળી પર્વો પ્રસંગે હજારોના હજાર યહુદીઓ યરૂશાલેમમાં ભેગા થતા હતા, અને તેઓ રોમન સત્તાને વિચ્છારતા હતા, માટે હમેશાં બળવો જાગવાનો સંભવ રહેતો હતો. જેઓએ આ પ્રમંથ જીએ કર્યો તેઓના મનમાં એજ વિચાર હતો કે આ ગાલીલીઓ પાપી હશે તેથી જ તેઓને આવી શિક્ષા થઈ હશે. પરંતુ ઈસુ તેઓને જવાબ આપે છે કે આ દુર્ભાગ્ય માણસો પોતાના પડોશીઓ કરતાં કોઈ પણ રીતે ગિતરતા ન હતા; આ તો ન્યાય નહિ પણ અકરમાત છે.

ત્યાર પછી આપણા પ્રભુએ એક ખીજે દાખલો આપ્યો, પરંતુ તેની બધી વિગત સુવાર્તિકાએ જણાવેલી નથી. તે વિષેની હકીકત તો અન્યત્ર મળે છે. સુલેમાનના હોજનું પાણી લઈને આખા શહેરને પાણી પૂરું પાડવાની યોજના પીલાતે કરી હતી, અને તેને માટે તેણે ‘પવિત્ર ખજાના’ના પૈસા કબજે કર્યા હતા. આથી યહુદીઓને ધણું ખોટું લાગ્યું. એવું ધારવામાં આવે છે કે જે ૧૮ માણસો સંખ્યા અહીં આગળ વાંચવામાં આવે છે તેઓ તેજ કામમાં શાકાએલા હશે, એટલામાં તેઓ પર ભુરજ તૂટી પડ્યો અને તેઓનો નાશ થયો. આ માણસો જે કામ કરતા હતા તે કામને પાપી ગણવામાં આવતું હતું; તેથી ધણીને એવું લાગ્યું હશે કે આવા કામમાં ભાગ લેવાને લીધે ઈશ્વરે આ લોકને શિક્ષા કરી હતી. ફરીથી આપણો પ્રભુ જણાવે છે કે આવી માન્યતા તદ્દન ખોટી છે. આપત્તિ તથા પાપની વચ્ચે અવશ્ય સંબંધ છે એવું નથી. અમુક વ્યક્તિનું દુઃખ તેના પાપ સાથે સંબંધ રાખે છે એવું માનવું કે કહેવું મૂર્ખતા-ભરેલું છે. કેમકે માણસને પોતાના પાપને લીધે દુઃખ સહન કરવું પડે એ ખનવાજોગ છે, પરંતુ અમુક માણસ પોતાના પાપને લીધે જ દુઃખ સહન કરે છે કે કેમ તે એકલો ઈશ્વર જાણે છે; આપણે તો નજ જાણીએ. વળી ધણી વાર તો સૌથી સારા માણસને સૌથી વધારે દુઃખ સહન કરવું પડે છે. શાને અકસ્માત કહેવો અને શાને ન્યાય કહેવો એ નક્કી કરવાનું કામ ઈશ્વરનું છે.

નિરુપયોગીપણું : ૧૩; ૬-૯

‘વળી તેણે આ દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે કોઈએક માણસની દ્રાક્ષાવાડીમાં એક અંજીરી રોપેલી હતી. તે તેના પરથી ફળ શોધતો આવ્યો, પણ એકે જડવું નહિ. ‘ત્યારે તેણે દ્રાક્ષાવાડીના માળીને કહ્યું, કે જો, આ ત્રણ વરસથી આ અંજીરી પરથી હું ફળ શોધતો આવ્યો છું, અને એકે જડવું નથી; તેને કાપી નાખ; તે વળી ભોંય કેમ નકામી રોકે છે? ‘તેણે તેને ઉત્તર આપ્યો, કે સાહેબ, તેને આ વરસ પણ રહેવા દે, એટલામાં હું તેની આસપાસ ખોદું, ને ખાતર નાખું; જો ત્યાર પછી તેને ફળ આવે, તો ઠીક; અને ન આવે, તો તેને કાપી નાખજે.

અમુક વ્યક્તિને પોતાના પાપને લીધે દુઃખ સહન કરવું પડે તો પડે, પરંતુ સમસ્ત પ્રજાને તો પોતાના પાપને લીધે સહન કરવું પડે એ વિશેષ સંભવિત છે, એ પાઠ અંજીરીના દૃષ્ટાંત પરથી આપણે શીખવાનો છે. અંજીરી પરથી આપણે ઈસ્રાએલ સમજવાનો છે. પ્લીની જણાવે છે કે એ પ્રદેશમાં અંજીરીને મોટી યતાં ત્રણ વર્ષ લાગતાં હતાં. પરિપક્વ થવા માટે ઈસ્રાએલને તો ઘણો વખત મળ્યો હતો; કેવળ રોમની ધીરજ ખૂટતી હતી એમ નહિ પણ ઈશ્વરની

ધીરજ પણ ખૂટી જતી હતી, પરંતુ રોમ ઇશ્વરની શિક્ષાના સાધનરૂપ થવાનું હતું. આ કારણથી ઈસુ કહે છે, કે “જો તમે પસ્તાવો કરશો નહિ, તો તમે સર્વે તેમ જ નાશ પામશો” (કલમ ૫). સારા ઝાડને માટે જે જગા રોકી શકાય તે જગા ખરાબ ઝાડ નકામી રોકે છે, વળી ઇસ્રાએલ પણ એજ પ્રમાણે કરતો હતો. આપણા પ્રભુએ ફરોશીઓને કહ્યું હતું, કે “લોકોની સામે તમે આકાશનું રાજ્ય બંધ કરો છો ; કેમકે તેમાં તમે પોતે પેસતા નથી, ને જેઓ પેસવા ચાહે છે તેઓને તમે પેસવા દેતા નથી” (માત્થી ૨૩ ; ૧૩). અમારો પોતાનો ધર્મ ઈસુ ખ્રિસ્તના ધર્મ જેટલો જ સારો છે એમ માનવાનું કારણ અવિશ્વાસુ ખ્રિસ્તીઓ ખીળને પૂરૂં પાડે છે.

આ ઝાડ વિષે કેટલીક બાબતો આપણું ધ્યાન ખેંચે છે :—

૧. આ તો રોપેલું ઝાડ હતું, એટલે તે પોતાની મેળે થયું ન હતું. કાંઈ પક્ષીએ ખાધેલા ફળનો ણીઓ પડવાથી નહિ પણ એક ખેડૂતના રોપવાથી જીવ્યું હતું. આ વાત આપણને પણ લાગુ પડે છે. ઇશ્વર દરેક જીવનને માટે ખાસ યોજના કરેલી છે એજ પવિત્ર શાસ્ત્રનો મોટો સંદેશો છે. ઈસુએ કહ્યું છે, કે જેમ બાપે મને મોકલ્યો છે તેમ હું તમને મોકલું છું (યોહાન ૨૦ ; ૨૧).

૨. ઝાડનું કામ ફળવાનું હતું. આપણે પણ સેવા કરવા માટે આ દુનિયામાં આવ્યા છીએ, અને દરેક જીવન ઉપયોગી થાય એવી ઇશ્વરની મરજી છે. આપણે ખીળ પર આધાર રાખીએ એ માટે નહિ પણ આપણે ખીળને આધાર આપીએ માટે ; આપણે ખીળઓને અટકાવરૂપ થઈએ માટે નહિ, પણ ખીળઓને મદદરૂપ થઈએ માટે ; આપણે ખીળઓને દુઃખી કરીએ માટે નહિ, પણ ખીળનું બહું કરીએ માટે ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યાં છીએ.

૩. આ ઝાડ દ્રાક્ષાવાડીમાં, એટલે ખાસ આશીર્વાદિત સ્થળે રોપવામાં આવ્યું હતું. સૌથી સારૂં અનાજ વાડીમાં પાકે છે. એવી સ્થિતિ આપણી પણ છે, કેમકે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં આપણને આશ્રય અને શિક્ષણ બંને મળ્યાં છે. આપણી પાસે ખુદલું બાઈબલ તેમજ ખુદલું દેવળ પણ છે.

૪. પરંતુ આવી અનુકૂળ સ્થિતિ હોવા છતાં આ ઝાડ નિષ્ફળ હતું, તેથી તેનો માલિક નિરાશ થયો. આપણને પણ આટલી બધી તકો મળી છે તેપણ આપણે નિષ્ફળ જઈએ એ બનવાનું છે. ઇશ્વરે આપણાં જીવન માટે યોજના કરી છે ખરી, પરંતુ તેની યોજના આપણે અમલમાં મૂકવાની છે. તે ઇજનેર છે અને આપણે બાંધનારાં છીએ.

ઇશ્વરના પ્રેમ તથા ધીરજની કંઈ મર્યાદા નથી, પરંતુ આપણે અવિશ્વાસુ રહીએ તો એવો વખત પણ આવવાનો સંભવ છે કે તે વખતે ઇશ્વરનું કામ નિષ્ફળ જાય, માટે માણસનું આરત્ર્ય ધમાઈ મયા પહેલાંનો તથા તેના રીતરિવાજ

કાચમ થઈ ગયા પહેલાંનો સમય કેટલો બધો અગત્યનો છે તે પર પવિત્ર શાસ્ત્રમં
જાર મૂકવામાં આવે છે. વ્યક્તિઓ, પ્રજાઓ તેમજ મંડળીઓ સંબંધી અ
વાત સર્વાંશે સાચી છે કે તેઓ ફળ ન આપે તો વહેલો મોડો તેઓનો નાશ થય
સિવાય રહેતો નથી ; એમ કહેવાનો વખત આવે છે, કે “તેને કાપી નાખ ;
વળી ભોંય કેમ નકામી રોકે છે ?” (કલમ ૭) આપણા સંબંધી આવો નિર્ણય
થતાં એકલી ઈસુ ખ્રિસ્તની મધ્યસ્થી અટકાવે છે ; એ મધ્યસ્થી નકામી જશે
કેમ એનો નિર્ણય કરવાનું કામ આપણા હાથમાં છે.

લાંબા વખત ઉપર યહોવાહે એલીયાહને પૂછ્યું, કે “તું અત્રે શું કરે છે ?
(૧ રાજ. ૧૯ ; ૯) આ પ્રશ્ન સાંભળીને એલીયાહ યંચવણમાં પડ્યો હોય તે
તેમાં શી નવાઈ ? કેમકે તે વખતે તો તે બડબડાટ કરવામાં પોતાનો વખ
બગાડતો હતો. નહેમ્યાહની સાથે જે માણસ કહી શકે છે કે હું એક મોટું કા
કરવામાં રોકાએલો છું, માટે મારાથી અવાય એમ નથી (નહેમ્યાહ ૬ ; ૩)
તે માણસની પાસે પરીક્ષણ ફેકટ આવે છે. નવરાશની સ્થિતિમાં પરીક્ષા
આવવાનો સંભવ છે. ફળ ના આપવાના પરિણામે નાશ થવાનો સંભવ
જે માણસ પોતાનો જીવ બચાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે તે હમેશાં યુમાવે છે
પરંતુ ફળવાન ઝાડનાં પાંદડાં હમેશાં લીલાં રહે છે, તે “પોતાની ઋતુએ ફળ આ
છે અને તેનાં પાંદડાં ચીમળાઈ જતાં નથી” (ગીત. ૧ ; ૩) ; વળી જે માણ
પોતાનો જીવ ખૂએ છે તે સદાકાળને માટે તેનો બચાવ કરશે.

સાખ્યાથ દિવસે સાજો કરવાનો ખીજો દાખલો : ૧૩ ; ૧૦-૧૭

^{૧૦} વિશ્રામવારે તે એક સભાસ્થાનમાં બોધ કરતો હતો
^{૧૧} જુઓ, જેને અઠાર વરસથી મંદવાડનો આત્મા વળગેલો હતો
એવી એક સ્ત્રી ત્યાં હતી ; તે કૂબડી હતી, અને કોઈ પણ રીતે સીધ
ઊભી થઈ શકતી નહિ. ^{૧૨} તેને જોઈને ઈસુએ તેને બોલાવીને કહ્યું
કે બાઈ, તારા મંદવાડથી તું છૂટી થઈ છે. ^{૧૩} તેણે તેના પર હા
મૂક્યા, કે તરત તે ટાર થઈ, અને દેવની સ્તુતિ કરી. ^{૧૪} વિશ્રામવા
ઈસુએ તેને સાજી કરી, માટે સભાસ્થાનના અધિકારીએ ગુસ્સે થઈ
લોકોને કહ્યું, કે છ દહાડા છે કે જેમાં માણસોએ કામ કરવું જોઈએ
એ માટે તે [દિવસો]એ તમે આવીને સાજા થાઓ, પણ વિશ્રામવા
નહિ. ^{૧૫} પણ પ્રભુએ તેને ઉત્તર આપ્યો, કે ઓ ઠાંગીઓ, તમાર
માંના હરેક પોતપોતાના બળદને તથા ગધેડાને કોડમાંથી છાડી
વિશ્રામવારે પાવા સાડું લઈ જતો નથી શું ? ^{૧૬} આ સ્ત્રી જે ઈબ્રાહીમ
દીકરી છે, અને જેને શેતાને અઠાર વરસથી બાંધી રાખી હતી, તે
વિશ્રામવારે બંધનમાંથી છાડાવવી જોઈતી નહોતી શું ? ^{૧૭} તેણે :

વાતો કહી ત્યારે તેના બધા સામેવાળા લજવાયા ; અને જે બધાં મહિમાવત કામો તેણે કર્યાં તેને લીધે બધા લોકો હુર્ષ પામ્યા.

વિશ્રામવારના પાલન સંબંધી રાખ્ખીઓ કેવા વિચાર રાખતા હતા એ વિષે માત્થી ૧૨ ; ૧-૮નો ખુલાસો જુઓ. આપણા પ્રભુ ગાલીલમાં થઈને પોતાની છેલ્લી મુસાફરી કરતો હતો ત્યારે એક સાખ્યાથે તે સભાસ્થાનમાં શિક્ષણ આપતો હતો. એ પ્રસંગે એક બાઈ સમાસ્થાનમાં હાજર થઈ હતી. તેને અઢાર વર્ષથી મંદવાડ હતો. તે કૂબડી હતી અને કાઈ પણ રીતે સીધી બિમી રહી શકતી નહિ. એવા સંજોગોમાં ધણા ખ્રિસ્તીઓ દેવળમાં આવે જ નહિ ; પરંતુ તે સવારે આ બાઈ મંદિરમાં આવી હતી અને તેને અણુધારી રીતે આશીર્વાદની પ્રાપ્તિ થઈ. તેને જોઈને ઈસુએ કહ્યું, કે “બાઈ, તારા મંદવાડથી તું છૂટી થઈ છે.” તેણે તેના પર હાથ મૂક્યા કે તરત તે ટટાર થઈ, અને તેણે ઈશ્વરની સ્તુતિ કરી. આ ચમત્કાર જોઈને મંડળીનાં માણસોને સાડું લાગ્યું ; સાડું ન લાગ્યું એકલા સભાસ્થાનના અધિકારીને. તેનો વાંધો એ હતો કે જીવ જોખમમાં હોય તોજ સાખ્યાથને દિવસે કોઈને સાળે કરવાની છૂટ હતી (જુઓ માત્થી ૧૨ ; ૯-૧૪નો ખુલાસો). આ બાઈને અઢાર વર્ષથી આ મંદવાડ હતો અને તેને સાજી કરવાનું કામ સાખ્યાથ સમાપ્ત થાય ત્યાં સુધી મુલતવી રાખી શકાય એમ હતું. આ વાંધાની સામે આપણા પ્રભુએ એવો પ્રત્યુત્તર વાળ્યો, કે “ઓ ઢાંગીઓ, તમારા-માંનો હરેક પોતપોતાના બળદ તથા ગધેડાને કાડમાંથી છોડીને વિશ્રામવારે પાવા સાડું લઈ જતો નથી શું ?” (કલમ ૧૫) સાખ્યાથને દિવસે ઢોરને પાણી પાવું એ કામ ગણવામાં આવતું હતું ; તેથી રાખ્ખીઓને એવો અભિપ્રાય હતો કે ઢોરને પાણી પાસે લઈ જવાં એ ઉચિત છે, પણ પાણીને ઢોરની પાસે લાવવું એ ઉચિત નથી. એ વિષે આપણા પ્રભુએ કહ્યું કે આ તો નયોં ઢાંગ છે. જ્યાં ઢોરનો સવાલ હોય ત્યાં તેઓ નિયમને ઢીલો કરી શકતા હતા, પરંતુ જ્યાં માણસનાં દુઃખ મટાડવાને સવાલ હોય ત્યાં અક્ષરશઃ નિયમનો અમલ થાય એવું તેઓ કરવા માગતા હતા. અમુક કૃત્ય સાડું હોય તો તે સાખ્યાથને દિવસે કરવાથી વતું સાડું બને છે. આ બીના પરથી આપણને એ શીખવાનું મળે છે કે જેઓ પ્રભુને શોધે છે તેઓને તે મળ્યા વિના રહેતો નથી ; વળી તેને શોધવાનું સારામાં સાડું સ્થળ તો તેના પિતાનું ઘર છે. એવી રીતે જેઓએ તેની શોધ કરી છે એવા ધણા કહી શકે છે, કે “હું નીચો કરાયો અને તેણે મારી મદદ કરી.” પરંતુ શું તમે એમ કહી શકો છો ?

રાજ્યની વૃદ્ધિ : ૧૩ ; ૧૮-૨૧

“એ પછી તેણે કહ્યું, કે દેવનું રાજ્ય શાના જેવું છે ? અને હું તેને શાની ઉપમા આપું ?” તે રાધના બી જેવું છે, જેને એક જણે

લઇને પોતાની વહીમાં નાખ્યું; તે વહીને મોટું ઝાડ થયું, અને આકાશનાં પક્ષીઓએ તેની ડાળીઓ પર વાસો કર્યો. ૧^મ વળી તેણે ઠંજું, કે હું કેવના રાજ્યને શાની ઉપમા આપું? ૨^મ તે ખમીર જેવું છે, તેને એક સ્ત્રીએ લઇને ત્રણ માપ લોટમાં ઘાલ્યું, અને પરિણામે તે બધો ખમીરવાળો થયો.

માત્રી ૧૩; ૩૧-૩૩ અને માર્ક ૪; ૩૦-૩૨નો ખુલાસો જુઓ. આ પ્રકરણમાં જે બે દૃષ્ટાંતો સમાવેલાં છે તે ધણું કરીને ઉપરોક્ત સભાસ્થાનમાં કહેવામાં આવ્યાં હશે. જે એમ હોય તો સભાસ્થાનમાં દૃષ્ટાંતદ્વારે શિક્ષણ આપવાનો આ એક જ દાખલો મળે છે. પાછળના વખતમાં પોતાના શિક્ષણને અર્થે પ્રેરિતો સભાસ્થાનોનો ધણો ઉપયોગ કરવાના હતા, અને આ દૃષ્ટાંત જે ખરેખર સભાસ્થાનમાં આપવામાં આવ્યું હોય તો તે પરથી હાલની મંડળીની ભંજનસેવા સંબંધી કેટલીક ઉત્તેજનદાયક સૂચનાઓ મળે છે.

સુવાર્તાના ફેલાવને અર્થે પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત બોલેલા વચન પર આધાર રાખતો હતો. ઉપદેશ કરવાનું કામ નિયમિત રીતે તેમજ શાંતપણે ખારે માસ થયા કરે છે, અને તેદ્વારા કેટલી બધી નૈતિક દોરવણી તથા આત્મિક મદદ મળે છે એ દુનિયા સમજતી નથી. છતાં આ બે દૃષ્ટાંતો પરથી ખ્રિસ્તી ધર્મનો જીવંત તથા સંપૂર્ણ જય થશે એવું શિખવવામાં આવે છે. પરંતુ ઇશ્વરના રાજ્યની વૃદ્ધિ હમેશાં ગુપ્ત રીતે થયાજ કરે છે, પછી તે બાહ્ય રીતે થાય કે આંતરિક રીતે. આ બન્ને દૃષ્ટાંતોમાં નાની શરૂઆત તથા મોટા પરિણામનો મુકાબલો કરવામાં આવે છે.

૧. ભૌતિક રાજ્યમાં તેની રેયતને આશ્રય આપવાની જે શક્તિ છે તેની તથા તેના મહત્ત્વની ઉપમા તરીકે પુરાતન વખતમાં ઝાડનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો. હઝકીએલને થયેલા દર્શનમાં આશ્ચર્ય રાજ્ય લખાનોનના વૃક્ષ જેવું તેના જેવામાં આવ્યું: “તેની ડાંખળીઓમાં સર્વ એયર પક્ષીઓ પોતાના માળા બાંધતાં, ને તેનાં ડાળાં તળે સર્વ વનચર પશુઓ પોતાનાં બચ્ચાં જણુતાં, ને તેની છાયામાં સર્વ મોટી પ્રજાઓ વસતી હતી” (હઝ. ૩૧; ૬). તેજ પ્રમાણે નખૂઆદનેસ્સારને પણ પોતાના સામર્થ્ય તથા મહિમાનું દર્શન થયું હતું: “મારા પક્ષગ પર મારા મગજનાં સંદર્શનો આ પ્રમાણે હતાં: મેં જોયું, તો પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં એક ઝાડ મેં દીધું, તેની ઊંચાઈ ધણી હતી. તે ઝાડ વહીને મળખૂત થયું, ને તેની ટોચ મગજનાં પહોંચી હતી, ને તે પૃથ્વીને છેડેથી નજરે પડતું હતું” (દાનીયેલ ૪; ૧૦, ૧૧). પરંતુ ઇશ્વરે રોપેલાં સર્વ ઝાડ કરતાં તેનું રાજ્ય સૌથી મોટું અને સૌથી સુંદર છે. તેનાં પાંદડાં પ્રજાઓને નીરોગી કરવા સારૂ છે, તેથી સઘળાં સુંદર વાનાં તેની છાયા તળે રહી

શકે છે, અને તેને કાપી નાખવામાં આવે તો આખી દુનિયા અરણ્યના રૂપમાં ફરી જાય.

૨. વળી ખમીરના દર્શાતમાં પણ એક નાની શરૂઆતની સાથે મોટા પરિણામનો મુકાબલો કરવામાં આવે છે. કામ કેવી રીતે થાય છે તે જણાવું નથી, કેમકે “ઈશ્વરનું રાજ્ય દશ્ય રીતે નથી આવતું” (લુક ૧૭; ૨૦). પરંતુ બધો લોટ ખમીરવાળો થઈ જાય ત્યાં સુધી ખમીર પોતાનું કામ કર્યું કરે છે. આકાશના રાજ્યનું ખમીર આપણા હૃદયમાં હોય તો આકાશનું રાજ્ય આવ્યા વિના રહેશે નહિ; વળી ખીજઓની જે સારામાં સારી સેવા આપણે કરી શકીએ તે એ છે કે તેઓનાં હૃદયમાં આ ખમીર મૂકવું. આપણે ખીજઓને ખ્રિસ્તની પાસે લાવીએ એ સાફ કે તેઓ તેના ગ્રેમ પર વિશ્વાસ રાખે અને તેની પાસેથી તારણરૂપી દાનનો સ્વીકાર કરે એ આપણી ફરજ છે. પોતાના પત્રમાં પ્રેરિત યાકૂબ પોતાના શબ્દોમાં આ દર્શાતમાંનું શિક્ષણ આપીને કહે છે, કે “એ માટે, ભાઈઓ, પ્રભુના આવતાં સુધી તમે ધીરજ રાખો; જુઓ, ખેડૂત ખેતીમાં થનારા મૂલ્યવાન ફળની વાટ જુઓ છે, અને પહેલો તથા છેલ્લો વરસાદ થાય ત્યાં સુધી તે ધીરજ રાખે છે. તમે પણ ધીરજ રાખો” (યાકૂબ ૫; ૭, ૮).

સાંકડો દરવાજો : ૧૩ ; ૨૨-૩૦

૨૨ તે યરૂશાલેમ લાણી મુસાફરી કરતાં શહેરેશહેર તથા ગામેગામ બોધ કરતો ગયો. ૨૩ એક જણે તેને પૂછ્યું, કે પ્રભુ, તારણ પામનાર થોડા છે શું? તેણે તેઓને કહ્યું, કે ૨૪ સાંકડા બારણામાં થઇને પેસવાને યત્ન કરો; કેમકે હું તમને કહું છું, કે ઘણા પેસવા ચલાશે, પણ [પેસી] શકશે નહિ. ૨૫ જ્યારે ધરધણી ઊડીને બારણું બંધ કરશે, અને તમે બહાર ઊભા રહીને બારણું ઠોકવા માંડશો, અને કહેશો, કે પ્રભુ, અમારે સારું ઉઘાડ; અને તે તમને ઉત્તર આપશે, કે તમે ક્યાંના છો એ હું જાણતો નથી; ૨૬ ત્યારે તમે કહેવા લાગશો, કે અમે તારીં સમક્ષ ખાકું પીકું હઉં, અને તે અમારા રસ્તાઓમાં બોધ કર્યો હોતો; ૨૭ તે તમને કહેશે, કે હું તમને કહું છું, કે તમે ક્યાંના છો એ હું જાણતો નથી; ૨૮ અન્યાય કરનારા, તમે સર્વે મારી પાસેથી જાઓ. ૨૯ જ્યારે તમે ઇબ્રાહીમને, ઇસ્હાકને, યાકૂબને તથા બધા પ્રબોધકોને ફવના રાજ્યમાં જોશો, અને પોતાને બહાર કાઢી મૂકેલા [જોશો], ત્યારે તમે રડશો તથા ઠાંત પીસશો. ૩૦ તેઓ પૂર્વ તથા પશ્ચિમથી, ઉત્તર તથા દક્ષિણથી આવીને ફવના રાજ્યમાં બેસશે. ૩૧ જુઓ, [કેરલાક] જેઓ છેલ્લા છે તેઓ પહેલા થશે, અને [કેરલાક] જેઓ પહેલા છે તેઓ છેલ્લા થશે.

આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તની પાછળના વખતની સેવાનું વર્ણન કરતાં લોક અત્રે માલીફથી યશશાલેમ જવાની તેની મુસાફરી દરમિયાન અનેલી કેટલીએક ખીનાનું વર્ણન કરે છે. એક સ્થળે આપણો પ્રભુ ઉપદેશ કરી રહ્યો ત્યારે તેને એ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો, કે “શું તારણ પામનારા થોડા છે?” હવે પ્રશ્ન ગમે તે હોય તોપણ તે પૂછવાની રીત પર ધણો આધાર રહે છે. આ પ્રશ્ન પૂછનાર પોતાના તારણ સંબંધી વિશેષ ચિંતાતુર હોય એવું લાગતું નથી; કારણ કે આપણા પ્રભુના જવાબનો અર્થ એ છે, કે થોડા તારણ પામશે કે ઘણા તારણ પામશે એનો કશો સવાલ નથી; સવાલ એટલો જ છે, કે તું પોતે તારણ પામેલાની સંખ્યામાંનો છે કે નહિ? પુરાતન વખતમાં એવી કહેવત ચાલતી હતી, કે “સઘળાં ઉમદા કામ મુશ્કેલ હોય છે;” અને આપણા પ્રભુના જમાનામાં એ પણ કહેવત જેવું થઈ ગયું હતું, કે “જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ ઢાળવાળો તથા કઠણ છે, અને સાંકડા દરવાજામાં થઈને તેમાં પ્રવેશ કરી શકાય છે” (માત્થી ૭ ; ૧૩, ૧૪નો ખુલાસો જુઓ). આ કહેવત આપણો પ્રભુ અત્રે તારણની પ્રાપ્તિને લાગુ પાડે છે. તે કહે છે, કે “સાંકડા બારણામાં થઈને પેસવાને યત્ન કરો,” અને જે શબ્દનો તરજુમો ‘યત્ન કરવો’ થાય છે તેજ શબ્દનો તરજુમો પોહાન ૧૮ ; ૩૬ માં ‘લડાઈ કરવી’ એવો થાય છે. આ પ્રકરણ વિષે સૌથી સારી ટીકા જોન બન્યનના એક અંશમાં મળે છે. ત્યાં આગળ એક લઘ્ય મહેલનું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે, અને તેની રક્ષા કરવાને માટે ચારે બાજુએ શસ્ત્રથી સજ્જ થએલા માણસોનો પહેરો રાખવામાં આવ્યો છે. પછી એક ‘બહુ હિંમતવાન ચહેરાનો’ માણસ દરવાજા પાસે આવી જાય છે તે આ બધા સજ્જ થએલા માણસોની સામે થાય છે. તેઓની સાથે લડતાં લડતાં તે પોતાની તરવારવડે મહેલમાં જવાનો રસ્તો કરી લે છે, એટલે તરત જ એક મીઠી વાણીદારા તેનું સ્વાગત કરવામાં આવે છે. આ વાણી તેને એમ કહે છે, કે “અંદર આવ, અંદર આવ, સર્વકાળનો મહિમા સંપાદન કર.” ત્યાર પછી જોન બન્યન લખે છે કે ખ્રિસ્તીએ મોં મલકાવીને કહ્યું, કે ખરેખર, આનો અર્થ શો છે તેની મને ખબર છે. વળી જો ખ્રિસ્તનો અનુભવ આપણને થયો હોય તો આપણને પણ ખબર હશે.

પરંતુ જેઓને દરવાજામાં થઈને રસ્તો કરી લેવાની હિંમત નથી તેઓનું શું? તેઓ સંબંધી આપણો પ્રભુ જે શબ્દો વાપરે છે તે શબ્દો વિષે આપણે એજ પ્રાર્થના કરવી ધટે છે કે તે આપણા સંબંધી ખરા ન પડે તો કેવું સાઈ! યહુદી અંશોમાં મસીહના રાજ્યના આનંદને મિજબાનીની ઉપમા આપવામાં આવતી હતી, અને તેજ ઉપમા આપણો પ્રભુ આકાશના રાજ્યને પણ આપે છે. વળી તે પોતાના શ્રેતાઓને એવી ચેતવણી આપે છે કે તમારે શિર ખાસ જવાબદારી રહેલી છે. વિશ્વાસ કરનાર બિનયહુદીઓ રાજ્યમાં પ્રવેશ કરશે ત્યારે અવિશ્વાસ રાખનાર ઘણા યહુદીઓને બહાર કાઢી મૂકવામાં

આવશે (સરખાવો માત્રી ૭ ; ૨૨, ૨૩ : ૮ ; ૧૧, ૧૨ : ૧૬ ; ૩૦). આપણે પણ એમજ સમજવું જોઈએ કે જોકે આશીર્વાદ તથા તક સંબંધી આપણે પહેલાં ગણાઈએ ખરા, પરંતુ ન્યાયના મહાન તથા ગંભીર દિવસે આપણે હેલ્લા માલુમ પડીએ એ બનવાનું છે.

“કેમકે જે માર્ગ જીવનમાં પહોંચાડે છે તે સાંકડો છે, ને તેનું બારણું સાંકડું છે. અને જેઓને તે જડે છે તે થોડા જ છે.” એવા જ ડહાપણબરેલા શબ્દો “એઝરાના પ્રકટીકરણ”માં મળે છે, અને તે જણાવીને હું આ વિવેચન બંધ કરું છું : “સપાટ પ્રદેશ પર બાંધેલું તથા સઘળાં સારાં વાનાંથી ભરપૂર એવું એક નગર છે. પરંતુ તેમાં પ્રવેશ કરવાની જગા સાંકડી છે, અને કોઈ પણ પડી જાય તો તે જોખમભરેલી છે ; કેમકે જમણા હાથ ઉપર અગ્નિ સળગેલી છે, ને ડાબા હાથ પર ઊંડું પાણી છે. હવે એ બન્નેની વચ્ચે—અગ્નિ તથા પાણીની વચ્ચે—જવાનો એક જ માર્ગ છે, અને તે વળી એટલો બધો સાંકડો છે કે એક જ માણસ એકલો જઈ શકે છે. હવે ધારો કે આ નગર કોઈ માણસને વારસા તરીકે આપવામાં આવે, તો પોતાની આગળ મૂકેલા જોખમમાં થઈને વારસ પસાર ન થાય તો તેને તેના વારસો શી રીતે મળે ? અને મેં કહ્યું, કે ‘ઓ પ્રભુ, ખરું છે ;’ ત્યારે તેણે મને કહ્યું, કે ‘ધક્કાએલના વારસાના સંબંધમાં એમજ છે.’”

હિરોદને ઇસુનો સંદેશો : ૧૩ ; ૩૧-૩૫

^{૩૧} તેજ ધડીએ કેટલાએક ફરેશીઓએ તેની પાસે આવીને કહ્યું, કે અહીંથી નીકળો જ ; કેમકે હિરોદ તને મારી નાખવા ચાહે છે. ^{૩૨} તેઓને તેણે કહ્યું, કે તમે જાણો તે લોકોને કહો, જુઓ, આજકાલ હું ભૂતોને કાઢું છું, અને રોગ મટાડું છું, ને ત્રીજે દહાડે હું સંપૂર્ણ કરાઈશ. ^{૩૩} તો પણ આજે, કાલે તથા પરમ દહાડે મારે ચાલવું જોઈએ ; કેમકે કોઈ પ્રબોધક યરૂશાલેમની બહાર નાશ પામે એવું બની શકતું નથી.

^{૩૪} ઓ યરૂશાલેમ, યરૂશાલેમ, પ્રબોધકોને મારી નાખનાર તથા તારી પાસે મોકલેલાઓને પથ્થરે મારનાર ! જેમ મરંધી પોતાનાં બચ્ચાંને પાંખો તળે એકઠાં કરે છે, તેમ મેં કેટલીયાર તારાં છાકરાંને એકઠાં કરવાનું ચાહ્યું, પણ તમે ચાહ્યું નહિ ! ^{૩૫} જુઓ, તમારૂં ઘર તમારે સાડ [ઉજળું કરી] મૂકવામાં આવ્યું છે ; હું તમને કહું છું, કે તમે કહેશો, કે પ્રભુને નામે જે આવે છે તેને ધન્ય છે, ત્યાં સુધી તમે મને ફરી જોનાર નથી.

અત્રે કેટલાએક દુરોશીઓએ ઈસુની પાસે આવીને તેને ચેતવણી આપી કે માલીલનો રાજા હેરોદ આન્ટીપાસ તને મારી નાખવાનો લાગ શોધે છે. આ માણસો ઈસુ ખ્રિસ્તની સાથે ખરી સહલાગણી ધરાવતા હોય એ યનવાળેગ છે, કેમકે દુરોશીઓમાંના કેટલાક પણુ આપણા પ્રભુના મિત્રો હતા. વળી જે શબ્દનો તરજુમે 'આવ્યા' થાય છે તે સ્વપ્રતાપ્ય છે એમ કહેવામાં આવે છે. એવી દલીલ પણુ કરવામાં આવે છે, કે આ માણસો હેરોદના ખેપિયા તરીકે આવ્યા હતા, અને ઈસુ પોતાની હદમાંથી નાસી જાય માટે હેરોદ તેને બીવડાવવાનો હતો. વળી હેરોદનો ધરાદો આવો હોય તો તે વાતને આપણા પ્રભુના શબ્દોનો ટેકો મળે છે, એટલે “પેલા લોકડાને કહો.” પરંતુ હેરોદ આવી રીતે ઈસુને શા માટે બીવડાવવા માંગે એ સાફ જણાવું નથી, અને હેરોદમાં લોકડાનો સ્વભાવ હતો તેથી સામાન્ય રીતે લોકો તેને લોકડો કહેતા હોય તો તેમાં કંઈ અસંભવિત નથી. આ માણસની કૂરતા જાણીતી હતી અને તે પોતાનાં ધર્મ તથા પ્રજા પ્રત્યે તેમજ પોતાનાં ભાઈઓ તથા વહુ પ્રત્યે અવિશ્વાસુ હતો. આ કારણથી મારા મન પર એવી અસર થાય છે કે આ દુરોશીઓ પ્રભુ પ્રત્યે સારો ભાવ રાખતા હતા, અને તેને ચેતવણી આપીને તેના પ્રત્યે મિત્રની ફરજ જાળવવા માગતા હતા.

આપણા પ્રભુએ તેઓની ચેતવણી સાંભળી છતાં તેના પર કશી અસર થઈ નહિ. એવે તેણે તેઓની મારફતે જુદામી રાજાને સંદેશો કહાવ્યો, કે “તમે જઈને તે લોકડાને કહો કે જુઓ, આજકાલ હું ભૂતોને કાઢું છું, અને રોમ મટાડું છું, ને ત્રીજે દહાડે હું સંપૂર્ણ કરાઈશ. તોપણ આજે, કાલે તથા પરમ દહાડે મારે ચાલવું જોઈએ ; કેમકે કોઈ પ્રયોધક યરૂશાલેમની બહાર નાશ પામે એવું બની શકતું નથી” (કલમ ૩૨, ૩૩). એમ કહેતાં પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પવિત્ર શાસ્ત્રની પરિભાષા વાપરતો માલૂમ પડે છે (સરખાવો હોશી. ૬ ; ૨) ; હજુ પણુ એક બે દિવસ સુધી તેણે પોતાના નિર્માણ કરેલા કામમાં લાગુ રહેવાનું હતું, અને ત્યાર પછી નિર્માણ કરેલો અંત પણુ આવવાનો હતો. જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર તેઓને ઈશ્વરને માટે કંઈ પણુ કરવાનું બાકી રહ્યું હોય ત્યાં સુધી ઈશ્વરનાં ઓકરાં અમર છે, અને તેઓ પોતાની સાક્ષી પૂરી ના કરે ત્યાં સુધી જે શ્વાપદ જોડાણમાંથી નીકળે છે તે તેઓને મારી નાખી શકે નહિ (પ્રકટીકરણ ૧૧ ; ૭). જે અનિવાર્ય પરિણામ આવવાનું હતું તે વિષે ઈસુ જણવો હતો, અને તેની પાસેથી તે ખસી જવા માગતો ન હતો. તેને યરૂશાલેમમાં મરવાનું હતું માટે તેણે ત્યાં જવાનો નિશ્ચય કર્યો, કેમકે તેણે ઉદાસીનતાથી એમ પણુ કહ્યું, કે “કોઈ પ્રયોધક યરૂશાલેમની બહાર નાશ પામે એવું બની શકતું નથી.” યરૂશાલેમને મેળવી લેવાને માટે આપણા પ્રભુએ પોતાના આખા હૃદયથી પ્રયત્ન કર્યો હતા, પરંતુ તેના સર્વ પ્રયત્ન નિષ્ફળ ગયા હતા. તેથી આ અખ્યાયની

છેલ્લી બે કલમમાં તે હૃદયભેદક વિલાપ કરે છે. ફરૌશીઓ તથા શાસ્ત્રીઓ સંબંધી આપણા પ્રભુએ જે છેલ્લું દોષારોપણનું બાપણુ કર્યું હતું તે વિષેના વૃત્તાંતમાં માત્રી આ બાબત દાખલ કરે છે (માત્રી ૨૩ ; ૩૭-૩૯નો ખુલાસો જુઓ). તે તેઓના તારનાર તરીકે યશસ્વીમના રહેવાસીઓની પાસે આવ્યો હતો, પરંતુ તેઓએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો નહિ. તે કારણથી તેઓના ન્યાય થઈ ચૂક્યો હતો અને જતે દિવસે તેઓ હજી પણ તેને પોતાના તારનાર તરીકે સ્વીકારે તોજ તેઓને માટે આશા હતી : “ જુઓ, તમારું ધર તમારે સાફ [ઉજ્જડ કરી] મૂકવામાં આવ્યું છે ; હું તમને કહું છું, કે પ્રભુને નામે જે આવે છે તેને ધન્ય છે, એવું તમે કહશો નહિ ત્યાં સુધી તમે મને ફરી જોનાર નથી.”

જમતી વેળાની આપણા પ્રભુની વાતચીત : ૧૪ ; ૧-૨૪

ફરૌશીઓના અધિકારીઓમાંના એકને ઘેર વિશ્રામવારે તે રોટલી ખાવા ગયો, ત્યારે તેઓ તેના પર તાકી રહ્યા હતા. ^૨ એક માણસ તેની આગળ હતો, તેને જલદરનો રોગ થયો હતો. ^૩ ઇસુએ પંડિતોને તથા ફરૌશીઓને પૂછ્યું, કે વિશ્રામવારે સાબું કરવું ઉચિત છે કે નહિ ? ^૪ પણ તેઓ છાના રહ્યા. તેણે તેને ઝાલીને સાબું કર્યો, અને તેને જવા દીધો. ^૫ તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમારામાંના કોઈનું ગધેડું અથવા બળદ કૂવામાં પડ્યો હોય, તો વિશ્રામવારે તે તેને તરત નહિ કાઢે શું ? ^૬ એ વાતનો પ્રત્યુત્તર તેઓ તેને આપી શક્યા નહિ.

^૭ નોતરેલાઓ કેવી રીતે મુખ્ય આસનો પસંદ કરતા, તે જોધને તેણે તેઓને એક દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે “કોઈ તને લગ્નમાં નોતરે ત્યારે મુખ્ય આસન પર ન બેસ ; રબેને તારા કરતાં કોઈ માનવ તો માણસ તેણે નોતરેલો હોય, ^૮ અને જેણે તને તથા તેને નોતર્યા તે આવીને તને કહે, કે એને જગા આપ ; ત્યારે તારે લજવાઈને સહુથી નીચી જગાએ બેસવું પડશે. ^૯ પણ કોઈ તને નોતરે ત્યારે સહુથી નીચી જગાએ જોધને બેસ ; કે જેણે તને નોતર્યા તે આવે ત્યારે તે તને કહે, કે મિત્ર, ઉપર આવ ; ત્યારે તારી સાથે જમવા બેઠેલા સર્વેની આગળ તને માન મળશે. ^{૧૦} કેમકે જે કોઈ પોતાને ઊંચો કરે છે તેને નીચો કરવામાં આવશે ; અને જે પોતાને નીચો કરે છે તેને ઊંચો કરવામાં આવશે.

^{૧૧} જેણે તેને નોતર્યા હતા તેને પણ તેણે કહ્યું, કે બ્યારે તું દિવસનું કે રાતનું ખાણું આપે, ત્યારે તારા મિત્રોને, તારા ભાઈઓને, તારાં સગાંઓને કે શ્રીમંત પડોશીઓને ન બોલાવ ; રબેને તેઓ પણ તને પાછા નોતરે, અને તને બદલો મળે. ^{૧૨} પણ બ્યારે તું

મિજબાની આપે ત્યારે ફરિદ્દીઓને, અપંગોને, લંગડાઓને તથા આંધળાઓને બોલાવ; ^{૧૪} તેથી તું ધન્ય થશે; કેમકે તને બદલો આપવાને તેઓની પાસે કંઈ નથી; પણ ન્યાયીઓના પુનરુત્થાનમાં તને બદલો આપવામાં આવશે.

^{૧૫} એ વાત સાંભળીને તેની સાથે જમવા બેઠેલાઓમાંના એકે તેને કહ્યું, કે દેવના રાજ્યમાં જે રોડલી ખાશે તેને ધન્ય છે ! ^{૧૬} પણ તેણે તેને કહ્યું, કે કોઈએક માણસે રાતનું મોટું ખાણું કર્યું, અને ધણાને નોતર્યા. ^{૧૭} વાળુ વખતે તેણે પોતાના દાસને નોતરેલાઓને આમંત્રણ કરવા મોકલ્યા, કે ચાલો; હુમણાં બધું તૈયાર [થયું] છે. ^{૧૮} સર્વે એકે મતે બારું કાઢવા લાગ્યા. પહેલાએ તેને કહ્યું, કે મેં બેતર વેચાતું લીધું છે, તેથી મારે ત્યાં જઈને તે જોવાની અગત્ય છે; હું તને વિનંતી કરું છું, કે મને માફ કર. ^{૧૯} બીજાએ તેને કહ્યું, કે મેં પાંચ જોડ બળદ વેચાતા લીધા છે, તેઓને પારખવા હું હુમણાં જાઉં છું; હું તને વિનંતી કરું છું, કે તું મને માફ કર. ^{૨૦} બીજાએ કહ્યું, કે હું સ્ત્રી પરણ્યો છું, માટે મારાથી અવાશે નહિ. ^{૨૧} પછી તે દાસે આવીને પોતાના ધણીને એ વાતો કહી; ત્યારે ધરધણીએ ગુસ્સે થઈને પોતાના દાસને કહ્યું, કે શહેરના રસ્તાઓમાં તથા ગલીઓમાં જલદી જઈને ફરિદ્દીઓને, અપંગોને આંધળાઓને તથા લંગડાઓને અહીં તેડી લાવ. ^{૨૨} તે દાસે કહ્યું, કે સાહેબ, તારા હુકમ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું છે, અને હજી પણ જગા છે. ^{૨૩} ધણીએ દાસને કહ્યું, કે સડકે તથા પગથીએ જઈને તેઓને આગ્રહ કરીને તેડી લાવ, કે માફ કર ભરાઈ જાય. ^{૨૪} કેમકે હું તમને કહું છું, કે પેલા નોતરાએલા માણસોમાંના કોઈ પણ માફ વાળુ આખશે નહિ.

સાખ્યાથ વિષે ફરોશીઓ કેવા વિચાર રાખતા હતા એ તરફ જોઈએ છીએ ત્યારે આ મિજબાની સાખ્યાથને દિવસે થઈએ આપણને અજાયબ જેવું લાગે છે; પરંતુ આવા મેળાવડાને માટે સાખ્યાથ પસંદ કરવાનો તેઓનો રિવાજ હતો; તથાપિ તેઓ આગલે દિવસે રાંધવાનું કામ કરી લેતા હતા અને એમ પોતાની પ્રેરકબુદ્ધિને શાંત પાડતા હતા. આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ યહુદી રિવાજ પ્રમાણે જમણુ વખતે પરોણા સિવાય બીજા માણસો અંદર આવી શકતા હતા, અને જમવા બેઠેલાની વાતચીતમાં ભાગ લઈ શકતા હતા. આ પ્રસંગે જેને જલદરને રોગ થયો હતો એવો એક માણસ અંદર આવીને બેઠો. આ પ્રસંગે ઈસુએ પોતે જ પડિતા તથા ફરોશીઓને પૂછ્યું, કે વિશ્રામવારે સાખ્યા કરવું ઉચિત છે કે નહિ? પરંતુ તેને જવાબ આપવાને તેમની હિંમત ચાલી નહિ

અને તેણે આ માણસને સાંજે ક્યો ત્યારે પણ તેઓએ વાંધો ઉઠાવવાની હિંમત ધરી નહિ. છતાં આ ખીના મહત્વની હતી, અને તે પછી જે વાતચીત થઈ તે પણ મહત્વની માલુમ પડે છે. ફરીથી બળદ કે ગધેડા સંબંધી નિયમશાસ્ત્રમાં જે દયા દર્શાવવામાં આવતી હતી તેનો દાખલો લઈને આપણા પ્રભુએ પોતાનું કૃત્ય યથાર્થ ઠરાવ્યું. ત્યારબાદ જમવાનું કામ આગળ ચાલ્યું અને હાજર થએલાઓને શિક્ષણ આપવાને માટે આપણા પ્રભુએ આ પ્રસંગનો લાભ લીધો.

૧. પ્રથમ તેણે પોતાના સાથી જમનારા તરફ નજર કરી. જમણુ શરૂ થયા પહેલાં તેઓ કેવી રીતે મુખ્ય આસનો પસંદ કરતા હતા એ તેણે જોયું હતું અને તેથી તેને ખોટું લાગ્યું હતું (સરખાવો માત્થી ૨૩; ૬). “નીતિવચનો”ના પુસ્તકમાં કહ્યું છે, કે “રાજાની હજૂરમાં આગળ છાતી ન કાઢ, અને મોટા માણસોની જગાએ બેસો ન રહે; કેમકે જે હાકેમને તે નજરે જોયો હોય તેની હજૂરમાં તને નીચે ઉતારવામાં આવે, તેના કરતાં તને એમ કહેવામાં આવે કે અહીં ઉપર આવ, તે વધારે સાફ છે” (નીતિ. ૨૫; ૬, ૭). આ બાળીતા વચનનો ઉપયોગ પ્રભુ અત્રે કરે છે, અને તે પરથી શિખવે છે કે માન શોધવા જતાં અપમાન થવાનો સંભવ છે. પરંતુ એક જાતની બનાવટી નમ્રતાથી પણ આપણે નિરાળા રહેવું જોઈએ; કેમકે કેટલાક માણસો નમ્રતાનો ઢોંગ કરે છે એવા હેતુથી કે આખરે તેઓને વિશેષ માન મળે. આ પ્રકરણમાં આપણે પ્રભુ જે નમ્રતા શીખવે છે તે આ પ્રકારની નમ્રતા નથી.

૨. ત્યારબાદ યજમાન તરફ વળીને આપણા પ્રભુએ ખરી પરીણામત સંબંધી શિક્ષણ આપ્યું. સરખા દરજ્જાના માણસો એક ખીજાની સાથે જમવાનો વહેવાર રાખે એ આપણો પ્રભુ ખોટું ઠરાવતો નથી. પરંતુ આવા વહેવારમાં માણસો એટલા બધા લીન થઈ જાય કે જેથી ગરજવાનોની ગરજે સંબંધી તેઓ વિચારી જાય એ તે ખોટું ઠરાવે છે: “આ સમયના ધનવાનોને તું આગ્રહપૂર્વક કહે, કે તેઓ અહંકાર ન કરે અને દ્રવ્યની અસ્થિરતા પર નહિ, પણ જે ઈશ્વર આપણા ઉપલોગને સાફ ઉદારતાથી સર્વ આપે છે તેના પર આશા રાખે; તેઓ બહુ કરે, ઉત્તમ કામોર્પી સમૃદ્ધિ મેળવે, અને ઉદાર તથા પરીપકારી થાય; ભવિષ્યને માટે પોતાને વારસે સારા પાયાર્પી પૂંજીને સંગ્રહ કરે, જેથી જે ખરેખર [જીવન] છે તે જીવન તેઓ ધારણ કરે” (૧ તીમોથી ૬; ૧૭-૧૯). આ શિક્ષણ તો તીવ્ર બાણ સમાન હતું, અને તેવડે આપણા પ્રભુના શ્રોતાઓને શરમની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ. તેથી તેની સાથે જમવા બેઠેલાઓમાંના એકે વાતચીતનો વિષય બદલવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ માણસે કહ્યું, કે “ઈશ્વરના રાજ્યમાં જે રોટલી ખાશે તેને ધન્ય છે” (લુકા ૧૫). આથી આપણા પ્રભુને પહેલેથી જ જે શિક્ષણ આપવાનો વિચાર હતો તે આપવાની તક મળી.

૩. પ્રત્યુત્તર વાળતાં આપણા પ્રભુએ કહ્યું, કે હા, ખરી વાત, પરંતુ તે આમંત્રણનો અસ્વીકાર કરે તો ? જેમ હિંદુસ્તાનમાં તેમ પાલેસ્ટાઈનમાં પણ જેઓને નહોતરવામાં આવ્યા હોય અને જેઓએ આમંત્રણનો સ્વીકાર કર્યો હોય તેઓને જમણને દિવસે યજમાન પોતે અથવા તેના તરફનો કોઈ માણસ તેડી જતો હતો ; એટલે ખરું જોતાં એ આમંત્રણ આપવામાં આવતાં હતાં, અને જે ફરોશીઓ પ્રભુની સાથે જમવા બેઠેલા હતા તેઓએ બીજા આમંત્રણનો અસ્વીકાર કરીને ઈશ્વરનું અપમાન કર્યું હતું. એક પછી એક ઈશ્વરના પ્રબોધકોએ તેઓને કહ્યું હતું, કે ઈશ્વરનું રાજ્ય આવનાર છે, અને તે રાજ્યમાં પ્રવેશ કરવાનું આમંત્રણ તે તેઓને આપતો હતો ; વળી આ આમંત્રણ મળ્યું છે તેને લીધે જાણે પોતાને પુષ્કળ આનંદ થતો હોય એવો દેખાવ તેઓ કરતા હતા. પરંતુ ઈસુએ આવીને તેઓને કહ્યું, કે રાજ્ય આવ્યું છે ત્યારે તો તેઓએ તિરસ્કારસહિત તેના તેડાનો નકાર કર્યો. આ દૃષ્ટાંતમાં જુદાં જુદાં ત્રણ બાનાં રજુ કરવામાં આવે છે : ૧. માલમિલકત વિષે, ૨. કામધંધા વિષે અને ૩. ધરસંસારની બાબતો વિષે. વળી એજ કારણો હજી પણ સુવાર્તારૂપી જમણમાં ભાગ લેતાં ધણાં માણસોને અટકાવે છે. એક વાર આમંત્રણ સ્વીકાર્યા પછી યજમાન જાતે તેડવા આવે છતાં માણસો જમવા જવાની ના પાડે, તો તેને ખોટું લાગે એમાં નવાઈ શી ? દૃષ્ટાંતમાં જે માણસો આવાં બાનાં કાઢે છે તે પરથી ફરોશીઓ સમજવાના છે ; શહેરના મહોલ્લામાંથી જે ગરીબોને તેડવામાં આવે છે તે પરથી ચહુદી કામમાંના અસ્પૃશ્ય વર્ગ એટલે દાણીઓ તથા પાપીઓ સમજવાના છે ; વળી જે જે માણસો શહેરની બહાર રખડતા તથા વાડ અને ઝાડ નીચે આશ્રય શોધતા માલૂમ પડે છે તે પરથી બિનચહુદીઓ સમજવાના છે. આપણો પ્રભુ જે સત્ય શિખવવા માગતો હતો તે સમજાવવાને માટે અસંભવિત દાખલાનો ઉપયોગ કરવો પડતો હતો. આ દૃષ્ટાંતમાં પણ કેટલીક અસંભવિત બાબતો સમાવેલી છે. શું પૃથ્વી પરના કોઈ પણ જમણમાં નહોતરેલા મહેમાનો આટલા બધા અવિવેકથી વર્તી શકે ? જવાબ એ છે કે બિલકુલ નહિ. આટલી હદે ભાગ્યે જ કોઈએ માણસાઈ મૂકી દીધી હોય ! પરંતુ આ તો પૃથ્વી પરનું જમણ નથી. વળી દ્રાક્ષાવાડીના દૃષ્ટાંત તરફ જોઈએ તો તેનો માલિક પોતાના ખેડૂતો પ્રત્યે જેટલો ક્ષમાશીલ માલૂમ પડે છે તેટલો ક્ષમાશીલ કોઈ પણ જમીનદાર પોતાના ખેડૂતો સંબંધી હોઈ શકે ? ફરીથી જવાબ એ છે કે બિલકુલ નહિ. પરંતુ જેણે પોતાના દીકરાને આ જગતમાં મોકલ્યો હતો એ તો કોઈ પૃથ્વી પરનો જમીનદાર નથી ; પરંતુ તે તો આખી સૃષ્ટિનો માલિક છે. માટે અગત્યનો સવાલ એ છે કે જેઓ વિષે અહીં લખેલું છે, કે “તેઓમાંના કોઈ પણ માણસે વાળુ ચાખશે નહિ,” તેઓની ગણનામાંના આપણે પણ છીએ કે કેમ ?

શિષ્ય થવા માટે આપવાનો લોગ : ૧૪ ; ૨૫-૩૫

૨^૧ હવે ધણા લોક તેની સાથે જતા હતા, તેઓને તેણે પાછા ફરીને કહ્યું, કે ^{૨૨}જો કોઈ મારી પાસે આવે, અને પોતાના આપના, માનો, વહુનો, છાકરાનો, ભાઈઓનો તથા બહેનોનો, હા, પોતાના જીવનો પણ દ્વેષ ન કરે, તો તે મારો શિષ્ય થઈ શકતો નથી. ^{૨૩}જો કોઈ પોતાનો વધસ્તંભ જિંચકીને મારી પાછળ આવતો નથી, તે મારો શિષ્ય થઈ શકતો નથી. ^{૨૪}કેમકે તમારામાં એવો કોણ છે કે જે જીરજ બાંધવા ચાહે, પણ પહેલવહેલાં બેસીને ખરચ નહિ ગણે કે તે પૂરો કરવા જેટલું મારી પાસે છે કે નહિ? ^{૨૫}રખેને પાંચો નાખ્યા પછી તે પૂરો કરી શકે નહિ; ત્યારે જેઓ જીએ તેઓ સર્વે તેની મરફરી કરવા લાગે, ^{૨૬}અને કહે, કે આ માણસ બાંધવા લાગ્યો, પણ પૂરું કરી શક્યો નહિ. ^{૨૭}અથવા ક્યો રાગ એવો છે કે જે બીજા રાગની સામે લડાઈ કરવા જતા પહેલાં બેસીને વિચાર નહિ કરે, કે જે વીસ હજાર [સૈનિકો] લઈને મારી સામે આવે છે, તેની સામે હું ઢશ હજારથી થઈ શકીશ કે નહિ? ^{૨૮}નહિ તો બીજો હજી ધણે વેગળે છે, એટલામાં તે એલચીઓને મોકલીને સલાહની શરતો વિષે પૂછશે. ^{૨૯}તે પ્રમાણે તમારામાંનો જે કોઈ પોતાની સર્વ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરતો નથી, તે મારો શિષ્ય થઈ શકતો નથી. ^{૩૦}મીઠું તો સાફ છે, પરંતુ જો મીઠું પણ સ્વાદ વગરનું થયું હોય, તો તે શાથી ખાઈ કરી શકશે? ^{૩૧}ભોંયને વાસ્તે અથવા ખાતરને વાસ્તે પણ તે યોગ્ય નથી; પણ તેને બહાર નાખી દે છે. જેને સાંભળવાને કાન છે તેણે સાંભળ્યું.

ઉપરોક્ત બેત્રણ પ્રકરણોમાં આપણે જે બોધ વિષે વિચાર કરી રહેલા છીએ તેની અસર ધણી થઈ હોય એમ લાગે છે, અને તેના પરિણામે આપણા પ્રભુ પ્રત્યે લોકોનો ભાવ ધણો વધી ગયો હોય. લોકો મોટી સંખ્યામાં તેની પાછળ જવા લાગ્યા; તેથી તેની પાછળ જવાનો તેઓનો શો હેતુ હોય એ વિષે તે તેઓની સાથે વાત કરવા લાગ્યો. સુવાર્તાઓમાં આપણે જોઈએ છીએ કે જ્યારે જ્યારે આપણા પ્રભુ પ્રત્યે લોકોનો ભાવ વધી જતો હોય ત્યારે ત્યારે મસીહના આવવા સંબંધી જે આશા તેઓમાં પ્રચલિત હતી તે આશા વિશેષ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. વળી આપણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત ખરેખર મસીહ જ હોય, અને મસીહ તરીકે તેના સ્વીકાર કરવામાં આવે એવી તેની મોટામાં મોટી ઇચ્છા હતી. પરંતુ આ લોકો પોતાના જ વિચારને લીધે ભૂલથી ખાતા હતા, અને તેઓના મનમાં જે ગેરસમજ હતી તે તેણે દૂર કરવાના પ્રયત્ન કર્યા; કેમકે તે મરવાને માટે જ યશસ્વીલતામાં જવાનો હોય.

હવે વાસ્તવિક રીતે પોતાનાં સગાંનો દ્વેષ કરવો એ તો કેવળ ખોટું છે (સરખાવો માત્રી ૧૫; ૪. એફે. ૫; ૨૯); વળી પોતાના જીવનો દ્રષ્ય કરવો એ તો કેવળ અશક્ય છે. માટે આપણા પ્રભુના કહેવાનો અર્થ એવો જણાય છે કે તેની તથા આપણી વચ્ચે કોઈ પણ બાબત આડે આવવી જોઈએ નહિ. પછી તે બાબત આપણને ગમે તેટલી પ્રિય લાગતી હોય તો પણ. તમે મારી પાછળ ચાલશો તો પરિણામ શું આવશે એ વિશે વિચાર કરો. મારી પાછળ ચાલવાથી કેટલો ભોગ આપવો પડશે તેનો વિચાર તમારે આગળથી કરવો જોઈએ. નહિ તો ઊતાવળીઆ થઈને તમે પોતે નિરાશ થશો, અને છેવટે મારા કામને નુકસાન થશે. આ ચેતવણી આપતાં આપણો પ્રભુ જીરજ બાંધવા તથા લડાઈ કરવા વિષેના બે દાખલાનો ઉપયોગ કરે છે. “નવા કરાર”માં ઈશ્વરના રાજ્યની સ્થાપના કરવાના કામને જીદી જીદી બે ઉપમા આપવામાં આવે છે : એક બાંધકામની અને બીજી લડાઈની. આ બંને કામમાં પૂર્વજ્ઞાનની જરૂર છે. નહેમ્યાહના માણસો એક હાથમાં લેલું અને બીજા હાથમાં તરવાર રાખીને કામ કરતા હતા; અને એમ દરેક રીતે તેઓ તૈયાર રહેતા હતા. આપણે પણ એમજ કરવાનું છે. કેટલું જોખમ ખેડવાનું છે અને કેટલો ભોગ આપવાનો છે એ જાણી તથા સમજીને આપણે તેની સાથે જોડાઈએ એવી આપણા પ્રભુની સૌથી મોટી ઇચ્છા છે; પરંતુ આપણે બીજી ગમે તે સ્થિતિ તેની સાથે જોડાઈએ એવું તે ચહાતો નથી.

જેને ઈસુ ખ્રિસ્તનો શિષ્ય થવું હોય તે માણસે તેની ખાતર ગમે તે ભોગ આપવા તૈયાર રહેવું જોઈએ. પ્રભુના લોકો જગતનું મીઠું છે, અને તેઓની હાજરી જ જનસમાજનો સડો દૂર કરે તથા તેને અટકાવે છે. તેઓ થોડા હોય તોપણ વાંધો નથી; પરંતુ તેઓનું ચિત્ત જગતનાં વાનાં પર ચોંટેલું હોય તો તેઓ બેસ્વાદ થએલા મીઠા સમાન છે. વળી “એવું મીઠું તો બોંય અથવા ખાતરને વાસ્તે યોગ્ય નથી; પણ તેને બહાર નાખી દે છે. જેને સાંભળવાને કાન છે તેણે સાંભળવું.”

ફરીથી નતિલેદનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે: ૧૫; ૧, ૨

હવે તેનું સાંભળવા સારૂ સધળા દાણીઓ તથા પાપીઓ તેની પાસે આવતા હતા. ^૧ફરેશીઓએ તથા શાસ્ત્રીઓએ બન્નેએ કચકચ કરીને કહ્યું, કે આ માણસ પાપીઓનો અંગીકાર કરે છે, અને તેઓની સાથે ખાય છે.

હેલા પ્રકરણમાં લોકોનાં ટોળેટોળાં ઈસુની પાછળ જતાં હતાં એવું આપણે વાંચી ગયા છીએ; ત્યારે અહીં પણ એવું વાંચવામાં આવે છે કે, “તેનું સાંભળવા સારૂ સધળા દાણીઓ તથા પાપીઓ તેની પાસે આવતા હતા.”

(કલમ ૧). આપણા પ્રભુ પ્રત્યે લોકપ્રેમ વધી ગયો હતો, અને તેમાં દાણીઓ તથા પાપીઓના પ્રેમનો સમાવેશ પણ થતો હતો ; મતલબ કે એક જાતની લોકસામુદાયિક હીલચાલ શરૂ થઈ હતી. ભૂલા પડેલા તથા પાપી માણસો અભયબ જેવી રીતે ઈસુ ખ્રિસ્તના તરફ આકર્ષાતા હતા. જેટલા માણસો આ દુનિયામાં થયા છે, તેમાં સૌથી પવિત્ર માણસ તેજ હતો. વળી તે પાપથી જેવો નિરાળો રહેતો હતો તેવો દુનિયામાં બીજો કોઈ રહ્યો નથી અને તે પાપને જેવો ધિક્કારતો હતો તેવો દુનિયાના ઇતિહાસમાં બીજા કોઈ એ પણ ધિક્કાર્યો નથી. છતાં પાપી માણસો અચૂક તેના તરફ આકર્ષાતા હતા. દાણીઓ પાલેસ્ટાઇનમાં કર ઉધરાવવાનું કામ કરતા હતા તેથી તેઓ સામાન્ય રીતે લોકોમાં અપ્રિય થયા હતા. વળી એક વર્ગ તરીકે તેઓ તિરસ્કારને યોગ્ય હતા, કેમકે તેઓ પોતાનું કામ અપ્રામાણિકપણે કરતા હતા. પરંતુ તેઓનો ધિક્કાર કરવાનું વિશેષ કારણ એ હતું કે તેઓ અસહકારના વખતમાં પરદેશી સરકારના નોકર તરીકે કર ઉધરાવતા હતા. આ કારણોને લીધે જ્યારે ફરોશીઓએ જાણ્યું કે ઈસુ ખ્રિસ્ત આ વર્ગના માણસોને મેળવી લેવાના પ્રયત્ન કરે છે, અને તેઓની સાથે દયાભાવથી વર્તે છે ત્યારે તેના પર તેઓનું વેર ઉતર્યું. અહીં આગળ આપણે પ્રભુ ત્રણ મોટાં દૃષ્ટાંત આપીને પોતાનું વર્તન વાજબી દર્શાવે છે એ દૃષ્ટાંતો દ્વારા પાપીઓ પ્રત્યે ઈશ્વરનો જે પ્રેમ છે તે બહુ જ સ્પષ્ટતાથી દર્શાવવામાં આવે છે. ફરોશીઓએ પોતે આપણા પ્રભુ સંબંધી જે શબ્દો વાપર્યા હતા તેજ શબ્દો હમણાં તો તેની સૌથી મહિમાવાન અટક સમાન ગણવામાં આવે છે, એટલે કે, “આ માણસ પાપીઓનો અંગીકાર કરે છે, અને તેઓની સાથે ખાશ છે.” એમ કરવાનું આપણા પ્રભુનું કારણ આ ત્રણે દૃષ્ટાંતોમાં દર્શાવવામાં આવે છે, માટે તેમાંના પહેલા દૃષ્ટાંત વિષે આપણે અત્રે વિચાર કરવાનો છે.

ખોવાએણું ઘેટું : ૧૫ ; ૩-૭

‘તેણે તેઓને આ દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે ‘તમારામાં એવું કયું માણસ હોય, કે જો તેને સો ઘેટાં હોય, અને તેઓમાંનું એક ખોવાયું હોય, તો પેલાં નવ્વાણુંને રાતમાં મૂકીને ખોવાએણું જડે ત્યાંલગી તે તેની શોધમાં નહિ જાય ?’ અને તે તેને જડે છે, ત્યારે હર્ષથી તે તેને પોતાની ખાંધ પર ચઢાવે છે. ‘તે ઘેર આવીને પોતાના મિત્રોને તથા પડોશીઓને ખોલાવે છે, અને તેઓને કહે છે, કે મારી સાથે આનંદ કરો, કેમકે મારું ઘેટું ખોવાયું હતું તે મને જડયું છે. ‘હું તમને કહું છું, કે એજ રીતે જે નવ્વાણું ન્યાયીઓને પસ્તાવાની અગત્ય નથી, તેઓના કરતાં એક પાપી પસ્તાવો કરે તેને લીધે આકાશમાં આનંદ થશે.

પહુદી શ્રોતાજનોને આ દષ્ટાન્તનો ખુલાસો આપવાની જરૂર ન હતી, કેમકે તેઓનાં શાસ્ત્રોમાં ઈશ્વરને ‘ઈસ્રાએલનો ઘેટાંપાળક’ અને લોકોને ‘તેના આરાનાં ઘેટાં’ કહેવામાં આવ્યાં છે (ગીત. ૨૩: ૭૪; ૧ : ૮૦; ૧ અને ૧૦૦; ૩), તેથી આ ઉપમા તો જાણીતી હતી. પરંતુ આ ઉપમાનો ઉપયોગ કરતાં પણ આપણા પ્રભુની વિશેષ કામળતા માલૂમ પડે છે; કેમકે ન્યારે ફરોશીઓ પાપી માણસને અસ્પૃશ્ય જેવો ગણતા હતા ત્યારે તેના વિષે આપણો પ્રભુ એમ કહે છે કે તે ભૂલાં પડેલાં ઘેટાં જેવો છે, અને તે ધર તરફ વળે એવી ઘેટાંપાળકની ખાસ મરજી છે. પાપી માણસ ઈશ્વરને મૂકીને રખડી જાય છે ત્યારે ઈશ્વર તેને શોધે છે, અને તે મળે છે ત્યારે તે આનંદ પણ કરે છે. એક પાપી જડે છે ત્યારે જેઓ ખોવાએલા નથી તેઓના કરતાં તેને લીધે આકાશમાં વધારે આનંદ થાય છે. કોઈ પણ માણસનો છોકરો ગૂમ થયો હોય અને તેને તે સહીસલામત પાછો મળ્યો હોય તો તેજ આ દષ્ટાન્તનો અર્થ સમજી શકે. આનો અર્થ એવો નથી કે ખીજ માણસોના કરતાં ખોવાએલાંઓ ઈશ્વરને વધારે વહાલાં હોય છે; પરંતુ તેઓ આવી સ્થિતિમાં રહે છે ત્યાં સુધી તે તેઓની વધારે ચિંતા કરે છે. ફરોશીઓ પોતા સંબંધી સમજતા હતા કે અમે ન્યાયી છીએ. અમે ઈશ્વરને તજીને રખડી ગયા છીએ એવું કબૂલ કરવાની તેઓ ના પાડતા હતા, તેથી ઈસુ ખ્રિસ્તે તેઓને કહ્યું, કે વાડ, જો એમ હોય તો તમારે લીધે ઈશ્વરને ચિંતા કરવાની જરૂર ન હોય; પરંતુ જેઓ વિષે ઈશ્વરને ચિંતા કરવાની જરૂર છે તેઓને તે શોધે એમાં તમને શો વાંધો? ખોવાએલાં માણસો ઈશ્વરને અતિ પ્રિય હોય છે, અને તે તેમની જે શોધ કરે છે તેમાં આપણે તેને મદદ કરવી; વળી તેઓ જડે છે ત્યારે તેને જે આનંદ થાય છે તેમાં ભાગીદાર થવું તે મોટા આશીર્વાદરૂપ છે.

આ ઘેટું જેવી રીતે ગૂમ થયું હતું તેવી જ રીતે માણસો પણ ઘણી વાર ગૂમ થાય છે. તે કરાડા પરથી નીચે પડી ગયું ન હતું, તેમજ કોઈ રાત્રી પશુએ તેને ફાડી ખાધું ન હતું, પરંતુ તેને દિશાનું ભાન ન હતું, તેથી જ તે ગૂમ થયું હતું. એવા માણસો પણ દુનિયામાં છે; અને તેઓને દિશાનું ભાન કરાવવા માટે આપણો પ્રભુ આ દુનિયામાં આવ્યો હતો. શરૂઆતમાં તો તેઓ નિશ્ચિંત બની જાય છે; તેઓ શાસ્ત્રવાચન, પ્રાર્થના તથા દેવળમાં જવા સંબંધી એપરવા બને છે. છેવટે અમે ઈશ્વરને મૂકીને કેટલા બધા દૂર ભટકી ગયા છીએ એવું ભાન થતાં તેમને પોતાને જ આશ્ચર્ય લાગે છે. “હેબ્રીઓને પત્ર”માં કહ્યું છે, કે “તેથી જે વાતો આપણા સાંભળવામાં આવી તે ઉપર આપણે વધારે કાળજી-પૂર્વક લક્ષ રાખવું જોઈએ, રખેને આપણે તેનાથી દૂર ખેંચાઈ જઈએ, કેમકે દૂતો દારા કહેલું વચન જો સત્ય હતું, અને દરેક પાપ તથા આત્માભંગનું થોડું ફળ મળ્યું; તો આપણે એવા મહાન તારણ વિષે એદરકાર રહીએ તો શી રીતે બચીશું?” (હેબ્રી. ૨ : ૧-૩)

ખોવાએલી અધેલી: ૧૫; ૮-૧૦

‘અથવા કંઈ સ્ત્રી એવી હોય કે જો તેની પાસે દશ અધેલી હોય, અને તેઓમાંની એક અધેલી ખોવાઈ જાય, તો તે દીવો કરીને ધર નહિ વાળે, અને જરૂર ત્યાં લગી તેની શોધ સારીપેઠે નહિ કરે? “તે તેને જરૂર ત્યારે તે પોતાની સખીઓ તથા પડોશીઓને બોલાવીને કહે છે, કે મારી સાથે આનંદ કરો, કેમકે મારી અધેલી ખોવાઈ ગઈ હતી, તે મને જડી છે. ” હું તમને કહું છું કે તેમજ એક પાપી પસ્તાવો કરે, તેને લીધે દેવના દૂતોની સમક્ષ હર્ષ થાય છે.

ખોવાએલા ઘેટા વિષેના દૃષ્ટાંતમાં આપણા પ્રભુએ પાપીઓ પ્રત્યે ઈશ્વરની પ્રીતિ તથા દયા પ્રગટ કરી હતી; હવે તો ખોવાએલી અધેલી વિષેના દૃષ્ટાંતમાં તે આગળ વધીને એમ પણ કહે છે કે દરેક આત્મા ઈશ્વરની દૃષ્ટિમાં મૂલ્યવાન છે, અને તે ગૂમ થવાથી પોતાને ખોટ ગએલી છે એવું તે સમજે છે. પાપનિવારણ કરવામાં ઈશ્વરનો બેવડો હેતુ જણાય છે: ૧. પોતાનો મહિમા કરવાનો, તથા ૨. પાપીઓનું કલ્યાણ કરવાનો. વળી પાપીઓનું કલ્યાણ કરવામાં આવે છે ત્યારે ઈશ્વરને પોતાનો મહિમા માલૂમ પડે છે. તમને યાદ હશે કે એક વેળા મુસાએ યહોવાહને કહ્યું હતું કે તારો મહિમા મને દેખાડ, ત્યારે ઈશ્વરે શો જવાબ આપ્યો? ઈશ્વરનો જવાબ (અંગ્રેજી બાઈબલની સુધારેલી આવૃત્તિ પ્રમાણે) એ હતો, કે “હું મારી બલાઈ તારી આગળ ચલાવીશ” (નિર્ગ. ૩૩; ૧૬); અર્થાત્ ઈશ્વરનો મહિમા તેની બલાઈમાં સમાએલો હોય છે. હોશિયાર કારીગર સમજે છે કે મારા કામની સંપૂર્ણતામાં મારો મહિમા સમાએલો છે, તેજ પ્રમાણે મારા ઉત્પત્ત કરેલા માણસોની સંપૂર્ણતામાં મારો મહિમા સમાએલો છે એવું ઉત્પત્તકર્તા સમજે છે; વળી તેઓમાંના નાનામાં નાનો ખોવાઈ જાય છે ત્યારે પોતાને નુકસાન થએલું છે એવું તે સમજે છે; કેમકે જેમ દરેક અધેલી પર કાંઈકની પ્રતિમા હોય છે તેમ દરેક માણસને ઈશ્વરની પ્રતિમા પ્રમાણે સજવામાં આવ્યું છે. અમુક સિક્કો લાંબા વખત સુધી વપરાયા પછી તે પરની પ્રતિમા ઝાંખી પડી જાય છે; એવી જ રીતે આપણામાં રહેલી ઈશ્વરી પ્રતિમા પાપદ્વારા ઝાંખી પડેલી જણાય છે. આ પ્રતિમા તાજ કરવાનો તથા “પોતાના ગૌરવની સમક્ષ આપણને પરમાનંદસહિત નિર્દોષ રજુ કરવાનો તેનો હેતુ છે” (યહુદા ૨૪).

હવે જે પ્રમાણે આ અધેલી ગૂમ થઈ હતી તેજ પ્રમાણે કેટલાંક માણસો પણ ખોવાઈ જાય છે. તે પરનાં પ્રતિમા તથા લેખ ઝાંખાં પડ્યાં હતાં તેથી તે અધેલી ગૂમ થઈ ન હતી. તે માત્ર અકસ્માતથી ગૂમ થઈ હતી, તેથી આ ગૂમ થએલી સ્થિતિ તરફ આપણું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે. તે વપરાશમાં આવતી ન હતી.

જ્યાં સુધી તે એ સ્થિતિમાં હોય ત્યાં સુધી તે કોઈના કામમાં આવી શકે નહિ. કેટલાક માણસોની સ્થિતિ પણ એવી જ છે. જેઓ આકાશના રાજ્યના કામમાં પોતાનો ફાળો આપતા નથી તે દરેક વિષે ઈસુ ખ્રિસ્તનો અભિપ્રાય એવો છે કે તે ખોવાએલું છે.

ખોવાએલો દીકરો : ૧૫ ; ૧૧-૩૨

^{૧૧} વળી તેણે કહ્યું, કે એક માણસને બે દીકરા હતા ; ^{૧૨} તેઓ-
માંના નાનાંએ આપને કહ્યું, કે આપા, મિલકતનો મારો જે ભાજ
આવે તે મને આપ ; તેથી તેણે તેઓને પોતાની પૂંજ વહેંચી
આપી. ^{૧૩} થોડા દહાડા પછી નાના દીકરો સઘળું એકતું કરીને દૂર
દેશમાં ગયો ; અને ત્યાં બદફેલીમાં પોતાની સંપત્તિ ઉડાવી નાખી.
^{૧૪} તેણે બહુ ખર્ચી નાખ્યા પછી તે દેશમાં ભારે દુકાળ પડ્યો ; તેને
તંગી પડવા લાગી. ^{૧૫} તેથી તે જઈને તે દેશના વતનીઓમાંના
એકને ત્યાં રહ્યો ; તેણે પોતાના ખેતરમાં ભૂડો ચારવા સાડ તેને
મોકલ્યો. ^{૧૬} જે શિંગો ભૂડો ખાતાં હતાં તે [શિંગો]થી પોતાનું પેટ
ભરવાને તેને મન થતું હતું ; કોઈ તેને કશું આપતું નહિ. ^{૧૭} તે
સાવચેત થયો ત્યારે તેણે કહ્યું, કે મારા આપના કેટલા બધા મજૂરોને
પુષ્કળ રોટલી મળે છે, અને હું તો અહીં ભૂખે મરું છું ! ^{૧૮} હું અહીંથી
ઊઠીને મારા આપની પાસે જઈશ, અને તેને કહીશ, કે આપા, મેં
આકાશ સામે તથા તારી આગળ પાપ કર્યું છે ; ^{૧૯} હવે હું તારો
દીકરો કહેવાવાને યોગ્ય નથી રહ્યો ; તારા મજૂરોમાંના એકના જેવો
મને ગણ. ^{૨૦} પછી તે ઊઠીને પોતાના આપની પાસે ગયો. અને
તે હજી થણે વેગળે હતો એટલામાં તેના બાપે તેને દીડો, અને તેને
ક્યા આવી, અને દોડીને તેને ભેટ્યો, અને તેને ચૂમીઓ કરી.
^{૨૧} દીકરાએ તેને કહ્યું, કે આપા, મેં આકાશ સામે તથા તારી આગળ
પાપ કર્યું છે ; હવે હું તારો દીકરો કહેવાવાને યોગ્ય નથી. ^{૨૨} પણ
બાપે પોતાના નોકરોને કહ્યું, કે સારામાં સારો જાઓ જલદી કાઢીને
એને પહેરાવો ; અને હાથે વીંટી ધાલો, પગમાં જોડા પહેરાવો ;
^{૨૩} અને પાળેલા વાછરડાને લાવીને કાપો, કે આપણે ખાઈને આનંદ
કરીએ. ^{૨૪} કેમકે આ મારો દીકરો મૂંઝો હતો, તે પાછો જીવતા
થયો છે ; તે ખોવાએલો હતો, પણ પાછો જીવ્યો છે. પછી તેઓ આનંદ
કરવા લાગ્યા. ^{૨૫} હવે તેનો વડો દીકરો ખેતરમાં હતો ; તે ત્યાંથી
આવતાં ધરની નજીક આવી પહોંચ્યો, ત્યારે તેણે ગાયનનો તથા
નાચનો અવાજ સાંભળ્યો. ^{૨૬} તેણે ચાકરોમાંના એકને બોલાવીને

પૂછ્યું, કે આ શું છે? ^{૨૭} તેણે તેને કહ્યું, કે તારો ભાઈ પાછા આવ્યો છે; તેથી તારા બાપે પાળેલા વાછરડાને કપાવ્યો છે, કેમકે તે તેને સહીસલામત પાછા આવી મળ્યો છે. ^{૨૮} પણ તે ગુસ્સે થયો, અને માંહે જવાને રાજી નહોતો; તેથી તેના બાપે બહાર આવીને તેને આજીજી કરી. ^{૨૯} પણ તેણે બાપને કહ્યું, કે આટલાં બધાં વરસથી હું તારી આકરી કંઈ છું, અને તારી આજ્ઞા મેં કદી ઉઠાપી નથી; તોપણ મારા મિત્રોની સાથે ખુશાલી કરવા સાડ તો મને લવાડે સરખું પણ કદી આપ્યું નથી. ^{૩૦} પણ આ તારો દીકરો કસબેણીની સાથે તારી મિલકત ખાઈ ગયો, તે પાછો આવ્યો ત્યારે તેને તેને સાડ પાળેલા વાછરડાને કપાવ્યો છે. ^{૩૧} તેણે તેને કહ્યું, કે દીકરો, તું નિત્ય મારી સાથે છે, અને માડે સઘળું તાડે જ છે. ^{૩૨} તને ખુશી થવું તથા હરખાવું ઉચિત હતું, કેમકે આ તારો ભાઈ મૂઝો હતો, અને તે પાછો જીવતો થયો છે; અને ખોવાએલો હતો, તે પાછો જક્યો છે.

આ દષ્ટાંતનો અર્થ સમજવો બહુ જ સહેલો છે. આપણે એમ ને એમ લે વાંચીએ છીએ ત્યારે આપણા મન તથા હૃદયને જેટલો સંતોષ થાય છે તેટલો સંતોષ તેના વિષેનું ગમે તે વિવેચન વાંચીને થતો નથી. ઈશ્વર આકાશી પિતા છે, અને તેના પ્રેમમાં સઘળી માણસજાતનાં છોકરાંને સમેટવામાં આવે છે. આરામાં સારો જે બાપ આપણને મળ્યો હોય તેના કરતાં જેમ પૃથ્વી કરતાં આકાશ ઊંચું છે તેમ ઈશ્વર પિતા તરીકે શ્રેષ્ઠ છે. સઘળાં માણસો તેનાં છોકરાં છે, અને જોકે તેમાંનાં ધણાં બાપનું ધર મૂકીને દૂર દૂર સુધી રંખડી ગયાં છે તોપણ તેઓ હજી પણ દૂર દેશમાં રહે છે એટલામાં તે તેઓમાંના દરેકને યાદ કરે છે, અને આતુરતાથી તેઓના પાછા આવવાની રાહ જુએ છે.

દષ્ટાંતમાંના નાના દીકરાને જે અનુભવ થયો હતો એવડે દરેક પાપીને શ્રેયેલો અનુભવ દેખાડવામાં આવે છે. તે પોતાના બાપનું ધર મૂકીને ગયો તેથી તેના બાપને શોક ઉત્પન્ન તો થયો, પરંતુ ઈશ્વરે આપણે બધાંને મુક્ત કર્યા આપી છે, અને જે દીકરો ઘેર રહેવાની ના પાડે છે તેને કોઈ પણ બાપ ખરાણે રાખી શકતો નથી. હવે આ છોકરાને પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવું હતું તેથી જ તે ગૂમ થયો. તે પોતાનો નાશ કરવા ઇચ્છતો ન હતો, તેમજ તેનો હેતુ પોતાના બાપને દુઃખ દેવાનો ન હતો. તે માત્ર પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવા માગતો હતો, અને જો પોતાના બાપને દુઃખ થયા સિવાય તે એ પ્રમાણે કરી ન શકે તો પછી તેના બાપને દુઃખ લલે થતું એવો તેનો વિચાર હતો. પરંતુ આખરે તેને કેટલો બધો ભોમ આપવો પડ્યો! પ્રથમ તો તેણે તેના બાપની સંજત ગૂમાવી. જ્યારે આપણે પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવા

માગીએ છીએ ત્યારે હમેશાં એજ પરિણામ આવે છે; ઈશ્વરની સાથેના સંબંધ તૂટી જાય છે, એટલું જ નહિ પણ અન્યથા જેવી વાત એ છે કે આ છોકરાને પોતાની સ્વતંત્રતાનો ભોગ આપવો પડ્યો હતો. ખરી વાત કે સ્વતંત્રતા મેળવવાને માટે જ તેણે પોતાના પિતાનું ઘર તજી દીધું હતું; પરંતુ એમ કરવા જતાં તેણે ખરી રીતે તો પોતાની સ્વતંત્રતા ગૂમાવી! આ છોકરો હજી પોતાના આપના ઘેર રહેતો હતો ત્યારે એજ શબ્દોમાં તેના જીવનનો ઉદ્દેશ સ્પષ્ટાવેશો હતો; એટલે ‘મને આપ.’ પરંતુ સ્વચ્છંદ અને સ્વતંત્રતામાં કેટલો અંધો તફાવત છે એ આ છોકરાને શીખવાનું હતું. જે રસ્તે યર્ધને તે સ્વતંત્રતા મેળવવા જતો હતો તેજ રસ્તો તેને ગુલામગીરીમાં લઈ ગયો. તેના આપના ઘરમાં પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવાની તેની ઇચ્છા હતી, પરંતુ દૂર દેશમાં તે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ક્યાં વર્તે છે? કહ્યું છે, કે “તે તે દેશના વતની-ઓમાંના એકને ત્યાં રહ્યો; તેણે પોતાના ખેતરમાં ભૂંડા ચારવા સાડે તેને મોકલ્યો” (કલમ ૧૫); વળી કાકા કહીને તેને જવું પડ્યું. કોઈ એમ ન ધારે કે ઈશ્વરનો ત્યાગ કરવાથી કોઈ પણ માણસ સ્વતંત્ર બને છે. “પાપનો દૂર દેશ” આપણે ત્યાં પહોંચી જઈએ ત્યાં સુધી બહુ જ આકર્ષક લાગે છે, પણ પાપદારા કોઈ માણસને આનંદ મળ્યો હોય એવું કદી પણ બન્યું નથી. આપના ઘરની સંગત કરતાં પાપીઓની સંગત વધારે આકર્ષક લાગે તો લાગે, પણ થોડી જ વારમાં ઉઝાડ દીકરાને પોતાની ભૂલ માલૂમ પડી. આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તેને તાંગી પડવા લાગી ત્યારે કોઈએ તેને કશું આપ્યું નહિ”; વળી આપણા પાપમાં જેઓ આપણી સાથે લાગીદાર થાય છે તેઓ હમેશાં એજ પ્રમાણે આપણી સાથે વર્તે છે.

પરંતુ ઈશ્વર તેની સાથે કેવી રીતે વર્તે છે તે જુઓ. તે સાવચેત થયો ત્યારે તે તરત સમજી ગયો કે હવે મારા આપની મિલકત પર મારો હક ચાલે નહિ. નિયમ પ્રમાણે જેટલું તેને મળી શકે તેટલું તેને મળ્યું હતું, અને તે તેણે ઉઝાવી નાખ્યું હતું. હવે વધારેમાં વધારે તે એટલી જ આશા રાખી શકે કે મારો આપ મને નોકર તરીકે રાખશે. પરંતુ તેનો આપ તેને પળવાર પણ ભૂલી ગયો ન હતો, પણ રોજ રોજ તેના પાછા આવવાની રાહ જોતો હતો; એટલું જ નહિ પણ ઉઝાડ દીકરો ઘેર આવ્યો ત્યારે આપના ઘરમાં તેણે જે સ્થાન ગૂમાવ્યું હતું તેજ સ્થાન તેને પાછું આપવાનો તેના આપે આગ્રહ કર્યો. પરંતુ તેના આપના કેટલાક શબ્દો ખાસ જાણવા જેવા છે, એટલે “આ મારો દીકરો મૂંઝો હતો” (કલમ ૨૪). વળી આ સિવાય બીજા કોઈ પણ અર્થમાં ઇસુ ખ્રિસ્ત ‘મરજી’ શબ્દનો ઉપયોગ કરતો નથી. લાજરસ વિષે તે એમ બોલ્યો હતો, કે તે જાણી ગયો છે, અને તેને જાંવમાંથી જગાડવાને હું જાઉં છું. યાએરસની દીકરી વિષે પણ તે એમજ બોલ્યો કે તે જાણે છે, ઈશ્વરથી જુદા થવું એજ ખરું મરજી

છે, અને પાપી માણસ ઈશ્વરના તારણનો સ્વીકાર ન કરે ત્યાં સુધી તેની સ્થિતિ એવી જ છે.

હવે મોટા દીકરા વિષે શું? આ વર્ગનાં માણસો પોતાના વિષે એવું ધારતાં નથી કે અમે ખોવાએલાં છીએ, તેમજ ખીજાં પણ ધણું કરીને તેઓને એવાં ગણતાં પણ નથી; પરંતુ પોતાના આપના ધરમાં રહેતો દરેક છોકરો આપની સાથે ખરી સંગતમાં રહેતો નથી એટલું તો અહીં જોવામાં આવે છે. આ વડા દીકરા વિષે કેટલીક વાતો વખાણવા જેવી છે. આપણે વાંચીએ છીએ કે તે ખેતરમાં હતો, એટલે તે ઉલ્લોગી હતો; નાના ભાઈની માફક તે પૈસાનો દુરુપયોગ કરતો નહિ. છતાં આ ઉદાહરણ પરથી માલૂમ પડે છે કે આ માણસ પોતાના આપ તથા નાના ભાઈની સાથે સહલાગણી ધરાવતો નથી. નાનો દીકરો દૂર દેશમાં જાય છે ત્યારે તેના આપ શોકાતુર બને છે; મોટા ભાઈ શોકાતુર બનતો નથી! નાનો દીકરો પાછો આવે છે ત્યારે તેના આપના આનંદનો પાર રહેતો નથી; મોટા દીકરો આનંદી થતો નથી! આ ઉલ્લોગી દીકરામાં પ્રેમ દેખાતો નથી, અને પ્રેમ વગરના દરેક સ્ત્રીપુરુષને પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત ખોવાએલાં ગણે છે.

હવે આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પાપીઓનો અંગીકાર કરે છે, અને તેઓની સાથે ખાય છે એ વિષે ફરોશીઓ ક્યક્ય કરતા હતા. તેના જવાબમાં આપણા પ્રભુએ આ દૃષ્ટાંત કહ્યું હતું. ઈસુ સૂચવે છે કે જેઓ આવી રીતે ક્યક્ય કરતા હતા તેઓ દૃષ્ટાંતમાંના મોટા ભાઈનો પાઠ ભજવતા હતા. વડા દીકરાને આપ કહે છે, કે “[દીકરા], આ તારો ભાઈ મૂઓ હતો, અને તે પાછો જીવતો થયો છે; અને ખોવાએલો હતો, તે પાછો જડ્યો છે.” આ તો પ્રેમયુક્ત ઠપકો હતો, અને તેના કરતાં તેઓ વધારે કઠોર ઠપકાને પાત્ર હતા. એમ પાપીઓ તથા દાણીઓ ઈશ્વરનાં ખોવાએલાં છોકરાં છે, અને તેની દૃષ્ટિમાં મૂલ્યવાન છે એવું આપણો પ્રભુ કહે છે, અને ફરોશીઓનાં હૃદયની કઠણતાને લીધે તેઓને ઠપકો પણ આપે છે, ત્યારે તેજ વખતે તે એમ પણ જણાવે છે, કે ફરોશીઓ તથા દાણીઓ બંને એક જ આકાશી પિતાનાં છોકરાં છે, અને એક સરખી રીતે તેને વહાલાં લાગે છે. ખરેખર, “પાપીઓનો મિત્ર” તે ફરોશીઓનો પણ મિત્ર હતો.

દ્રવ્યનો સદુપયોગ : ૧૬; ૧-૧૩

તેણે શિષ્યોને કહ્યું, કે એક શ્રીમંત માણસ હતો, તેની પાસે એક કારભારી હતો; તેની આગળ તેના ઉપર એવું તોહામત મૂકવામાં આવ્યું, કે તે તમારી મિલકત ઉઠાવી દે છે. તેણે તેને બોલાવીને પૂછ્યું, કે તારે વિષે હું જે સાંભળું છું તે શું છે? તારા

કારભારનો હિસાબ આપ; કેમકે હવેથી તું કારભારી રહી શકશે નહિ. ^૩કારભારીએ પોતાના મનમાં કહ્યું, કે હું શું કરું? કેમકે મારો ધણી મારી પાસેથી કારભાર લઈ લે છે. મારામાં ખોટવાની શક્તિ નથી; ભિક્ષા માગતાં હું લજવાઉં છું. ^૪તે મને કારભારમાંથી કાઢી મૂકે ત્યારે લોકો પોતાનાં ઘરોમાં મારો અંગીકાર કરે માટે મારે શું કરવું તેની મને સૂઝ પડે છે. ^૫પછી તેણે પોતાના ધણીના ફરક જણાવને બોલાવીને તેમાંના પહેલાને કહ્યું, કે મારા ધણીનું તારે કેટલું ફવું છે? ^૬તેણે કહ્યું, કે સો માપ તેલ. તેણે તેને કહ્યું, કે તારૂં ખાતું લે, અને જલદી બેસીને પચાસ લખ. ^૭પછી તેણે બીજાને કહ્યું, કે તારે કેટલું ફવું છે? તેણે કહ્યું, કે સો માપ ધઉં. તેણે તેને કહ્યું, કે તારૂં ખાતું લે, અને એંસી લખ. ^૮તેના ધણીએ અન્યાયી કારભારીને બખાણ્યો, કારણ કે તે હોશિયારીથી વર્ત્યો હતો; કેમકે આ જગતના દીકરાઓ પોતાની પેઠી વિષે અજવાળાના દીકરાઓ કરતાં હોશિયાર હોય છે.

^૯હું તમને કહું છું, કે અન્યાયીપણાના દ્રવ્યવડે પોતાને સાફ મિત્રો કરી લો; કે જ્યારે તે થઇ રહે, ત્યારે તેઓ સદાકાળના આંડવાઓમાં તમારો અંગીકાર કરે. ^{૧૦}જે બહુ થોડામાં વિદ્યાસુ છે તે ઘણામાં પણ વિદ્યાસુ છે; અને જે બહુ થોડામાં અન્યાયી છે તે ઘણામાં પણ અન્યાયી છે. ^{૧૧}માટે જે અન્યાયી દ્રવ્ય સંબંધી તમે વિદ્યાસુ થયા ન હો, તો ખરૂં [દ્રવ્ય] તમને કોણ સોંપશે? ^{૧૨}અને જે તમે પરાયા [દ્રવ્ય]માં વિદ્યાસુ થયા ન હો, તો જે તમારું પોતાનું તે તમને કોણ સોંપશે? ^{૧૩}કોઇ ચાકર જે ધણીઓની ચાકરી કરી શકતો નથી; કેમકે તે એકનો દ્વેષ કરશે, અને બીજા પર ગ્રેમ કરશે; અથવા તે એકના પક્ષનો થશે, અને બીજાને પુચ્છ ગણશે. ફેવની તથા દ્રવ્યની ચાકરી તમે કરી નથી શકતા.

હવે પછીનાં જે પ્રકરણમાં જે દૃષ્ટાંત સમાયેલાં છે: તેમાંનું એક શિષ્યોને એટલે માત્ર બાર પ્રેરિતોને નહિ પણ જે દાણીઓ ઈસુ ખ્રિસ્ત પર વિશ્વાસ રાખતા હતા તેઓને અને બીજાં ફરોશીઓને કહેવામાં આવ્યું છે. આ બંને દૃષ્ટાંતો પરથી આપણે પ્રભુ એવું શીખવે છે, કે દ્રવ્યની સાથે જવાબદારી રહેલી હોય છે, અને માણસ તેનો જે ઉપયોગ કરે છે તે પ્રમાણે ભવિષ્યની દુનિયામાં તેની સ્થિતિ પણ થશે. પહેલું દૃષ્ટાંત અન્યાયી કારભારી વિષે છે.

એક દ્રવ્યવાન જમીનદાર હતો. તેણે પોતાની જમીનનો વહીવટ એક કારભારીને સોંપ્યો હતો. આગળ જતાં તેને ખબર પડી કે કારભારી મને છેતરે

છે. તેથી તેણે તેની પાસેથી કારભાર લઈ લેવા માટે અમુક મુદતની નોટીસ આપી. પોતાને રજા મળવાની છે એ જાણીને એ કારભારીને એક યુક્તિ સૂઝી. પોતાના ધણીના દેવાદારને બોલાવીને તેણે દરેકના દેવામાં ધટાડે કયો, અને એવી રીતે તેઓને પોતાના મિત્રો કરી લેવાના પ્રયત્ન કર્યા. તેમ કરવાને તેને હેતુ એ હતો કે પોતાની નોકરી જય ત્યારે આ માણસો મારી સાથે માથળપણે વર્તે. આ વધારાની છેતરપિંડી વિષે જમીનદારને ખબર પડી ત્યારે જોકે તેને જોડું લાગે એ સ્વાભાવિક હતું, તોપણ આ માણસની ચતુરાઈનાં વખાણુ કયાં વિના તે રહી શક્યો નહિ. કદાપિ તે પોતે ગેરવાજબી રીતે પૈસા મેળવતો હોય અને જોકે માણસને પોતા કરતાં સારો માણસ મળે ત્યારે ધણી વાર તેને અદેખાઈ ઉત્પન્ન થાય છે ; પરંતુ ચોરને તો પોતાના કરતાં હોશિયાર ચોર મળે ત્યારે તે તેનાં વખાણુ કયાં વિના રહેતો નથી.

આપણા પ્રજાની દલીલ નીચે પ્રમાણે છે : પોતાને સોંપેલા દ્રવ્યને દુરુપયોગ કરીને અન્યાયી કારભારી પોતાના ભવિષ્યને માટે વ્યવસ્થા કરે છે, અને તેને લીધે તેનો ધણી તેનાં વખાણુ કરે છે ; જો પોતાને સોંપેલા દ્રવ્યને સદુપયોગ કરીને ન્યાયી સેવક અનંતજીવનને સાફ પોતાને માટે વ્યવસ્થા કરે તો તેનો આકાશી પિતા તેનાં કેટલાં વિશેષ વખાણુ કરશે ! “આ જમતના દીકરા પોતાની પેઢીમાં—એટલે પોતાના સ્વાર્થ તથા ધરિદાના અંગે—અજ. વાળાના દીકરા કરતાં હોશિયાર હોય છે.” જેવી હોશિયારી તથા હોંસ દુનિયાઈ કામકાજમાં વાપરવામાં આવે છે તેવી જ હોશિયારી તથા હોંસ આપણે આત્મિક ક્ષેત્રમાં વાપરીએ તો કેવું સાફ ! એટલે, જેટલો ઉત્સાહ સ્વાર્થના કામમાં હોય છે તેટલો જ ઉત્સાહ પરમાર્થના કામમાં વાપરવો જોઈએ. કેમકે પ્રત્યેક કૃત્યનું પરિણામ મરણ પછી આવે છે, અને જો આપણે અહીં રહીને પોતાના દ્રવ્યવડે પોતાના ભાઈઓની સેવા કરીએ તો આપણે અહીં ને અહીં તેઓને પ્રેમ સંપાદન કરીશું, અને આપણે અહીંથી જઈશું ત્યારે પણ તેઓ સામે કાંઈ આપણે આવકાર કરશે.

ઈસુ ખ્રિસ્ત અન્યાયી કારભારીની છેતરપિંડી વખાણતો નથી તે તેના પાછળના શબ્દો પરથી માલૂમ પડે છે. કેમકે ત્યાર પછી તે કહે છે, કે “જે બહુ થોડામાં વિશ્વાસુ છે તે ઘણામાં પણ વિશ્વાસુ છે ; અને જે બહુ થોડામાં અન્યાયી છે તે ઘણામાં પણ અન્યાયી છે” (કલમ ૧૦). વળી તે એ પણ શીખવે છે કે જો આપણે પરાયા દ્રવ્યમાં વિશ્વાસુ રહીએ તો સર્વકાળનું દ્રવ્ય પામવાને યોગ્ય માલૂમ પડીએ. છેલ્લે, ઈશ્વર તથા દ્રવ્યની ચાકરી તમે કરી નથી શકતા એમ કહીને તે પોતાનું વિવેચન બંધ કરે છે. આ વચન માત્થીએ પહાડ પરના ભાષણમાં દાખલ કર્યું છે (સરખાવો માત્થી ૬ ; ૨૪ તથા ત્યાં તેનો ખુલાસો પણ જુઓ).

ઈસુ ખ્રિસ્ત હમેશાં માણુસજાતના બે ભાગ પાડે છે. દરેક મંડળીમાં પણ તેને આવા બે ભાગ માલૂમ પડે છે : એક પોતા પર પ્રેમ કરનારો અને બીજો પ્રેમ નહિ કરનારો ; અજવાળાના દીકરા અને જગતના દીકરા. અલગત, તેના કહેવાનો અર્થ એવો નથી કે જેઓ જગતના છે તેઓ સરખી રીતે જગત પર પ્રેમ રાખે છે ; તેમજ તેના કહેવાનો અર્થ એવો પણ નથી કે જેઓ અજવાળાના છે તેઓ આત્મિક બાબતો પર સરખી રીતે પ્રેમ રાખે છે. પરંતુ અહીં આગળ આપણા પ્રશ્નનું એક વચન ખાસ રીતે અન્યથા પમાડે એવું છે, એટલે “આ જગતના દીકરા પોતાની પેઢી વિષે અજવાળાના દીકરા કરતાં હોશિયાર હોય છે” (કલમ ૮) ; એટલે જગતના દીકરાઓની પાસેથી અજવાળાના દીકરાઓને કંઈ શીખવાનું મળે એમ છે. જે આ વાત ખરી હોય તો તેનો શો અર્થ હશે ? કેમકે તેઓ જે બાબતો પસંદ કરે છે એ સંબંધી અજવાળાના દીકરા કરતાં જગતના દીકરા વધારે હોશિયાર તો નથી જ. ખરૂં તેમજ ખોટું દ્રવ્ય પણ છે, અને તે વચ્ચે જે તફાવત છે તે એકલો અજવાળાનો દીકરો સમજી શકે છે. ઈસુ કહે છે, કે “જે અન્યાયી દ્રવ્ય સંબંધી તમે વિશ્વાસુ થયા ન હો તો ખરૂં દ્રવ્ય તમને કાણુ સોંપશે ?” (કલમ ૧૧). વળી જગતનો દીકરો જે દ્રવ્ય પસંદ કરે છે તે પરાયો હોય છે. તે પોતાનો કદી ચર્ષ શકે નહિ, અને તે વળી કેટલી મૂખોઈ કરે છે ; કેમકે “જે તમે પરાયા [દ્રવ્ય]માં વિશ્વાસુ થયા ન હો તો જે તમારું પોતાનું તે તમને કાણુ સોંપશે ?” (કલમ ૧૨). આપણે દૈહિક વાનાં પોતાની પાસે રાખી શકીએ એમ નથી ; પોતાનું જે હોય તે તો આત્મિક હોય. કારીથીઓને પત્રમાં પાછલ લખે છે તેમ “હવે વિશ્વાસ, આશ્વા તથા પ્રીતિ એ ત્રણે ટકી રહે છે” (૧ કારીથી. ૧૩ ; ૧૩). તો પછી અજવાળાના દીકરા કરતાં જગતનો દીકરો પસંદગી કરવાની બાબતમાં વધારે ડાહ્યો છે એ શી રીતે કહી શકાય ?

જગતના દીકરાનું વિશેષ ડહાપણુ શી બાબતમાં સમાએલું છે ? પોતે જે બાબત પ્રાપ્ત કરવાનો નિશ્ચય કરે છે તે પ્રાપ્ત કરવામાં તે જે ઉત્સાહ અને ચતુરાઈ વાપરે છે તેમાં. આપણે આ માણુસની નીતિનાં નહિ પણ કાર્યદક્ષતાનાં વખાણુ કરવાનાં છે. તેના સંજોગોમાં જે તત્ત્વો હતાં તે દરેકની નિરીક્ષા તેણે ચોક્કસાઈથી કરી. ૧. અમુક પરાયું દ્રવ્ય તેના કાપ્યુમાં હતું, ૨. આ કાપ્યુ થોડા વખતને માટે હતો, ૩. આવતી કાલને માટે તેને વ્યવસ્થા કરવાની હતી, ૪. આજે જે દ્રવ્ય તેના કાપ્યુમાં હતું તેનો ઉપયોગ તે કરે તોજ આ વ્યવસ્થા થાય એમ તેને લાગતું હતું. તેણે કોઈ પણ જાતનો ઢોંગ કયો નહોતો, અને પોતાના હૃદયને પણ છેતરવાના પ્રયત્ન કર્યો ન હતો.

હવે આપણે પણ આવી જ વ્યવહાર રીતે પોતાની સ્થિતિની નિરીક્ષા કરીએ એવી આપણા પ્રભુની ઇચ્છા છે. આપણી પાસે દ્રવ્ય હોય પણ તેના

માલિક આપણે થઈ શકીએ નહિ, કેમકે બધા દ્રવ્યનો માલિક એકલો ઈશ્વર છે. પચાસમાના દિવસે પવિત્ર આત્માથી ભરપૂર થઈને પ્રથમ ખ્રિસ્તીઓએ કહ્યું, કે અમારું પોતાનું કંઈ છે એવું અમે ગણતા નથી ત્યારે તેઓ સાચેસાચું જ કહેતા હતા. આપણા સંબંધી પણ આપણો ભોગવટો થોડા વખતને માટે જ છે. આપણી પાસે જે છે તે તો ખીજું કંઈ આપણી પાસેથી પડાવી ન લે તોપણ મરણ તો તે પડાવી લેશે જ. વળી દ્રવ્ય જાતજાતનું છે : તંદુરસ્તી, બુદ્ધિ, વગેરેને પણ આજ વાત લાગુ પડે છે. તો પછી ભવિષ્યનું શું ? દ્રવ્યવાન મૂર્ખ ભવિષ્યને માટે જ વ્યવસ્થા કરતો હતો ત્યારે તે ખરું જોતાં ડાહ્યો હતો પણ તે કારણથી તેને વખોડવામાં આવતો નથી. તે ક્યારે મૂર્ખ બન્યો ? જ્યારે તે અનંતકાળ સંબંધી શૂલી ગયો ત્યારે જ.

આ માણસ લુચ્ચો હતો તોપણ તે સીધી રીતે પોતાના ધણીના પૈસા ચોરી ગયો ન હતો. એ કરતાં એની હોશિયારી અધિક હતી, કેમકે મિત્રતા વેચાતી રાખવા માટે તેણે તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ઈસુ કહે છે કે આ માણસની પાસેથી આપણને શીખવાનું મળે છે ; તથાપિ આપણે તેની પદ્ધતિનું અનુકરણ કરવાનું નથી.

માણસજાતની બાબતોમાં પૈસા કેટલું મોટું સ્થાન ધરાવે છે એ તરફ જોઈએ છીએ ત્યારે તે પ્રત્યે આપણે કેવું વલણ રાખવું જોઈએ એ સવાલ મહત્વનો છે. પૈસા સઘળી ભૂંડાઈનું મૂળ છે એમ ઈસુ કહેતો નહિ ; પરંતુ તે એમ કહેતો હતો કે તેના ખોટા ઉપયોગ કરવાથી ધણી ભૂંડાઈ ઉપજે છે. હાલની દુનિયામાં દેશેદેશ ધણાખરા પૈસા થોડા માણસોના હાથમાં આવી જાય છે, અને લાખો મનુષ્યો ભૂખે મરી જાય છે એ અદેખાઈનું મહા મોટું કારણ થઈ પડ્યું છે. ઈસુ શીખવે છે કે પૈસાનો સદુપયોગ કરવાથી બ્રાતૃભાવ ઉપજવાનો સંભવ છે.

આ માણસ આ જગતનાં વાનાં પર પ્રેમ રાખતો હતો એટલું જ નહિ પણ તે ખીજા કશા પર પ્રેમ રાખતો હોય એવો ઢોંગ તે કરતો ન હતો. પોતે જે વાનાં સંપાદન કરવા ઇચ્છતો હતો તે સંપાદન કરવામાં તેણે પોતાની બધી શક્તિ કામે લગાડી હતી. તેને અમુક વાનાં જોઈતાં હતાં, અને તે મેળવવાને માટે તે ગમે તે જાતનો ભોગ આપવા તૈયાર હતો. મહેનત કરવાની હોય તો તે કરવા તે તૈયાર હતો ; તેના પરથી માણસોના ભરોસો ઊડી જાય તો તે પણ સહન કરવા તે રાજી હતો ; તેની આબરૂને ધક્કો પહોંચે તોપણ તેને વાંધો ન હતો.

જે વાનાં વિષે આપણે કહીએ છીએ કે તે ખીજાં બધાં કરતાં આપણને મૂલ્યવાન લાગે છે, તે સંપાદન કરવા માટે આપણે કેટલો ભોગ આપવા તૈયાર છીએ ? ઈસુએ કહ્યું, કે “તમે પહેલાં ઈશ્વરના રાજ્યને તથા તેના ન્યાયીપણાને શોધો.” આપણે પણ કહીએ છીએ કે હા, ખરી વાત. આપણે પણ એમજ

કરવું નેઈએ ; પરંતુ શું આપણે એમ કરીએ છીએ ? લાભને આડે અમુક સિદ્ધાંત આવે અથવા ફરજને આડે અમુક ઇચ્છા આવે તો એ બે બાબતમાંથી કઈ બાબત તરફ આપણે વલણ રાખીએ છીએ ? આ માણસની આગળ જે ધ્યેય હતું તેને પહોંચી જતાં કશાથી પણ અટકાવ થાય એવું તે સહન કરવા માગતો ન હતો ; ત્યારે આપણી આગળ જે ધ્યેય મૂકેલું છે તેને પહોંચી જતાં આપણને સહેલાઈથી અટકાવ થઈ શકે છે, તેથી જ આપણા પ્રભુએ કહ્યું, કે “આ જગતના દીકરા પોતાની પેઢીમાં અજવાળાના દીકરા કરતાં હોશિયાર હોય છે.” આપણે એવા છીએ એ ઈસુ સારીપેઠે જાણે છે. તેના દેહધારી-પણીની અવસ્થામાં એજ બાબતને લીધે તેનું હૃદય ભંગિત થતું હતું ; વળી એજ બાબતને લીધે હજી પણ તેનું હૃદય ભંગિત થાય છે. પાણિલ પ્રેરિત અજવાળાનો દીકરો હોવા છતાં પોતાની આગળ મૂકેલા નિશાન તરફ આગળ વધવાને જગતના કોઈ પણ દીકરાના જેટલો જ સાવચેત હતો, તેથી તે ખરા હૃદયથી કહી શકતો હતો, કે “હું મારો જીવ વહાલો ગણીને તેની કંઈ પણ દરકાર કરતો નથી, એ માટે કે મારી દોડ અને ઈશ્વરની કૃપાની સુવાર્તાની સાક્ષી આપવાની જે સેવા પ્રભુ ઈસુ પાસેથી મને મળી છે તે હું પૂર્ણ કરું” (પ્રે. ફ. ૨૦ ; ૨૪). શું આપણે એ પ્રમાણે કહી શકીએ છીએ ? આપણે એવું કહી શકીએ ત્યારે જ આપણે પોતાની પેઢીમાં જગતના દીકરાઓના જેવા સાવચેત ગણાઈએ.

દ્રવ્યવાન અને લાજરસ : ૧૬ ; ૧૪-૩૧

^{૧૪} ફરોશીઓ દ્રવ્યલોભી હતા, તેઓએ એ સઘળી વાતો સાંભળીને તેના ઠંડા કર્યા. ^{૧૫} તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમે પોતાને માણસોની આગળ ન્યાયી દેખાડો છો ; પણ દેવ તમારાં અંતઃકરણ જાણે છે ; કેમકે માણસોમાં જે ઉત્તમ ગણેલું છે તે દેવની દૃષ્ટિમાં કંટાળાદાયક છે. ^{૧૬} નિયમશાસ્ત્ર તથા પ્રબોધકો ચોહાન લગી હતા ; તે વખતથી દેવના રાજ્યની સુવાર્તા પ્રગટ કરવામાં આવે છે, અને હુરેક માણસ તેમાં બળાત્કારથી પેસે છે. ^{૧૭} પરંતુ શાસ્ત્રની એક પણ માત્રા રહ થાય, તે કરતાં આકાશ તથા પૃથ્વીને જતું રહેવું સહેલ છે. ^{૧૮} જે કોઈ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજીને પરણે છે, તે વ્યભિચાર કરે છે ; અને વરે છોડેલી સ્ત્રીને જે પરણે તે પણ વ્યભિચાર કરે છે.

^{૧૯} એક શ્રીમંત માણસ હતો, તે કિરમજી રંગનાં ઝીણાં વસ્ત્ર પહેરતો હતો, અને નિત્ય દબદબાસહિત મોજમઝા માણતો હતો. ^{૨૦} લાજરસ નામે એક ભિખારી જેને આખે શરીરે ફેદલા હતા, તે તેના દરવાજા આગળ પડેલો હતો. ^{૨૧} શ્રીમંતની મેજ પરથી પડેલા

કકડા વડે તે પેટ ભરવા ચહાતો હતો ; વળી કૂતરા પણ આવીને તેના ફેદલા ચારતા હતા. ^{૨૨} તે બિખારી મરી ગયો ત્યારે દૂતો તેને ઇચ્છાહીમની ગાદમાં લઇ ગયા ; શ્રીમંત પણ મરી ગયો, અને તેને ઘાટવામાં આવ્યો. ^{૨૩} હાડેસમાં પીડા ભોગવતાં તેણે પોતાની આંખો ઊંચી કરીને વેગળેથી ઇચ્છાહીમને તથા તેની ગાદમાં બેઠેલા લાજરસને જોયા. ^{૨૪} તેણે ઘાટો પાડીને કહ્યું, કે ઇચ્છાહીમ બાપ, મારા પર ક્યા કરીને લાજરસને મોકલ, કે તે પોતાની આંગળીનું ટેરવું પાણીમાં બોળીને મારી જીવન થાંડી કરે ; કેમકે આ બળતામાં હું વેદના પાત્રું છું. ^{૨૫} પણ ઇચ્છાહીમે તેને કહ્યું, દીકરા, તારા જીવનમાં તું તારાં સારાં વાનાં પામ્યો હતો, અને લાજરસ તો ભૂંડાં વાનાં [પામ્યો હતો] તે સંભાર ; પણ હમણાં અહીં તે દિલાસો પામે છે, અને તું વેદના પામે છે. ^{૨૬} એ સર્વ ઉપરાંત, અમારી તથા તમારી વચમાં એક મોટી ખાઇ આવેલી છે, તેથી જેઓ અહીંથી તમારી પાસે આવવા ચાહે, તેઓ આવી ન શકે, અને ત્યાંથી કોઇ અમારી પાસે આ પાર પણ આવી શકે નહિ. ^{૨૭} તેણે કહ્યું, કે બાપ, હું તને વિનંતી કરું છું, કે તેને મારા બાપને ઘેર મોકલ ; ^{૨૮} કેમકે મારે પાંચ ભાઇઓ છે, કે તે તેઓને શાહેદી આપે, રખેને તેઓ પણ આ પીડાને ઠેકાણે આવી પડે. ^{૨૯} પણ ઇચ્છાહીમ કહે છે, કે તેઓની પાસે સુસા તથા પ્રબોધકો છે ; તેઓનું તેઓ સાંભળે. ^{૩૦} તેણે કહ્યું, કે ઇચ્છાહીમ બાપ, એમ નહિ ; પણ જો કોઇ મૂએલાંમાંથી [ઊઠીને] તેઓની પાસે જાય, તો તેઓ પસ્તાવો કરે. ^{૩૧} તેણે તેને કહ્યું, કે જો સુસા તથા પ્રબોધકોનું તેઓ નહિ સાંભળે, તો જો મૂએલાંઓમાંથી કોઇ ઊઠે, તો પણ તેઓ માનવાના નથી.

આપણા પ્રભુએ પોતાના શિષ્યોને ઉપરોક્ત દૃષ્ટાંત કહ્યું તે વખતે ફરોશીઓ પણ સાંભળતા હતા, અને તેઓને તે ગમ્યું નહિ. “ફરોશીઓ દ્રવ્યલોભી હતા, તેઓએ એ સઘળી વાતો સાંભળીને તેના ઠકા કર્યા” (કલમ ૧૪), તેથી તેઓના ઢોંગને લીધે તેણે તેઓને ઠપકો દીધો. અમે ઈશ્વરના પ્રેમ તથા તેના નિયમશાસ્ત્ર વિષેની આસ્થાથી ભરપૂર છીએ એવો દેખાવ તેઓ માણસોની આગળ કરતા હતા, પરંતુ ઈશ્વરના કરતાં તેઓ દ્રવ્ય પર વધારે પ્રેમ રાખતા હતા (માત્રી ૧૧ ; ૧૨, ૧૩ : ૫ ; ૧૮, ૩૨ : ૧૬ ; ૯નો ખુલાસો જુઓ). આથી આપણા પ્રભુએ અત્રે ફરોશીઓના લાભને અર્થે આ એક બીજું દૃષ્ટાંત પણ કહ્યું. આ દૃષ્ટાંત પરથી એવો બોધ મળે છે કે જે માણસ આ દુનિયામાં કેવળ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર પૈસાનો ઉપયોગ કરે છે, તેને આવનાર દુનિયામાં

શિક્ષા થવાની છે. જેમ પૈસાનો સદુપયોગ કરવાને લીધે મરણ પછી સારો બદલો મળવાનો છે તેજ પ્રમાણે તેનો દુરુપયોગ કરવાને લીધે મરણ પછી નસીહત પણ થવાની છે. આ દૃષ્ટાંતમાંની દરેક વિગતનો ખુલાસો આપવાની જરૂર નથી. એ તો બની શકે નહિ, અને તે કરવા જઈએ તો ભૂક્ષમાં પડવાનો સંભવ છે. આપણા પ્રભુના જમાનાના યહુદીઓ અદૃશ્ય દુનિયા વિષે જે વિચારો રાખતા હતા તે વિચારોને અનુસરીને આ દૃષ્ટાંત આપવામાં આવેલું છે. તેમાંની વિગતો વાસ્તવિક સમજને આવનાર જીવન સંબંધીનાં ચિત્રો કદાપી લેવાનાં નથી; પરંતુ આ દૃષ્ટાંતમાં એક જ સત્ય શિખવવામાં આવે છે કે આ દુનિયામાં દ્રવ્યનો દુરુપયોગ કરવાને લીધે શિક્ષા થવાની છે.

આપણે પ્રથમ એ જોવાનું છે કે આ દ્રવ્યવાન માણસ ભૂંડો હતો એવું કંઈ કહેવામાં આવ્યું નથી. તેણે પોતાના દરવાજા આગળ પડેલા લાજરસની કંઈ પણ દરકાર રાખી નહિ, તેમાં જ તેનું પાપ સમાયેલું છે. વળી આપણે એ પણ જાણવાનું છે કે આ ગરીબ માણસને તેની ગરીબાઈને લીધે ઈબ્રાહીમની ગોદમાં બેસાડવામાં આવ્યો ન હતો. તેને આપણો પ્રભુ જે નામ આપે છે તે નામ પરથી એવી સૂચના મળે છે કે તે સારો માણસ હતો, કેમકે એ નામનો અર્થ ‘ઈશ્વરે મદદ કરી છે’ એવો થાય છે. દ્રવ્યવાન માણસ તથા લાજરસની પરસ્પર સ્થિતિ આવનાર જીવનમાં બદલાએલી બતાવવામાં આવી છે, તેનું એક જ કારણ તેમનાં પરસ્પરનાં આત્મિક લક્ષણો હતાં. યહુદીઓ એવું માનતા હતા કે મરણ પછી સારાનરસા તમામ આત્મા ‘શેઓલ’ નામની જગાએ જાય છે, અને ત્યાં દરેકને તેમનાં કામ પ્રમાણે બદલો મળે છે. ત્રીકોની માન્યતા પણ એના જેવી જ હતી, અને તેઓ તે જગાને ‘હાડેસ’ કહેતા હતા. વળી એક એવી માન્યતા પણ હતી કે નરસા આત્મા સારા આત્માનો આનંદ જોઈ શકે છે, અને તેથી તેઓના દુઃખમાં વધારો થાય છે. સારા આત્માને જે સુખાનુભવ થવાનો છે તેને યહુદી શાસ્ત્રીઓ ‘મોટા આનંદની મિજબાની’ની ઉપમા આપતા હતા. આ મિજબાનીમાં ‘વિશ્વાસુઓનો પિતા’ ઈબ્રાહીમ પ્રમુખપદ ધરાવતો હતો (સરખાવો માટ્થી ૧૧; ૧૨). યહુદી જમણુ વખતે જમનારા મેજની આભુબાભુએ નીચા કોય પર આડા પડીને જમતા હતા, અને જે સાથી સન્માનનીય મહેમાન હોય તેને ગૃહસ્વામીની પાસે જગા આપવામાં આવતી હતી. એ જગાને ‘ઈબ્રાહીમની ગોદ’ની ઉપમા આપવામાં આવે છે. હાડેસમાં પીડા ભોગવતાં દ્રવ્યવાન માણસે આ મોટા આનંદની મિજબાનીનો દેખાવ જોયો; વળી યહુદી રિવાજ પ્રમાણે જે પારકાઓને જમવાની કોટડીમાં પ્રેક્ષક તરીકે આવવા દેવામાં આવતા હતા તેઓમાંનો એક હોય એવી રીતે તે આ દેખાવ જોતો હતો. મેજ પાસે તો તેને સાડ જગા ન હતી, એટલું જ નહિ પણ તેણે જોયું તો ઈબ્રાહીમની પાસે જે માનની જગા હતી તે પોતાના દરવાજા

આગળ જે ભિખારી પડી રહેતો હતો તેને આપવામાં આવી હતી. જેમ 'ઉપલી કોટડી'માં વહાલો શિષ્ય આપણા પ્રભુની પાસે બેઠો હતો તેમજ લાજરસ ઈશ્વારીમની પાસે બેઠેલો તથા તેની સાથે ખાનગી વાતચીત કરતો માલુમ પડ્યો (સરખાવો યોહાન ૧૮ ; ૨૩). ભૂતકાળની બાબતો યાદ આવવાથી તેને પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. તેના પાંચ ભાઈઓ હજી દુનિયામાં હતા, તેથી તેના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે તેઓની પાસે લાજરસને મોકલવામાં આવે તો તેઓ પસ્તાવો કરશે, પરંતુ જેમ તેને પોતાને ચેતવણી મળી હતી તેમજ તેઓને પણ પુષ્કળ ચેતવણી મળી હતી. માલુસની ત્રેરકબુદ્ધિદ્વારા પવિત્ર આત્મા તેના કાલાવાલા કરે છે, પરંતુ તેની વાણી પ્રત્યે કોઈ માલુસ પોતાનું હૃદય બંધ કરે તો ગમે તે ચમત્કાર કરવાથી પણ તેને ખાતરી થાય નહિ. આપણા પ્રભુએ નાઈન નગરની વિધવાના દીકરાને, યાએરસની દીકરીને તથા બેથાનીઆના લાજરસને મરણુમાંથી ઊઠાડ્યાં હતાં તોપણ યહુદીઓએ તે માન્યું નહિ. વળી પવિત્ર શાસ્ત્રના કહ્યા પ્રમાણે ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતે મરણુમાંથી ઊઠ્યો ત્યારે પણ તેઓએ તે માનવાની ના પાડી.

તેથી આપણને એવું શિખવવામાં આવે છે કે આપણી પાસે જે આત્મિક અજવાળું છે તે આપણા તારણને સારૂ પૂરતું છે ; કૃપાનાં સાધારણ સાધનદ્વારા—વિશેષે કરીને શાસ્ત્રવાચન, પ્રાર્થના તથા વચનના ઉપદેશદ્વારા—આપણામાં પસ્તાવો તથા વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય નહિ તો તે બીજી રીતે ઉત્પન્ન થવાનાં નથી.

ભાઈઓ તથા સેવકો : ૧૭ ; ૧-૧૦

તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું, કે ઠોકર ખાવાના પ્રસંગ ન આવે એમ જની શકતું નથી; પણ જેનાથી તે આવે છે તેને અફસોસ છે ! ^૧કોઈ આ નાનાઓમાંના એકને ઠોકર ખવાડે, એ કરતાં તેની કોટિ ધંટીનું પડ બાંધીને તેને સમુદ્રમાં નાખવામાં આવે, તે તેને માટે સારું છે. ^૨સાવચેત રહો; જો તારો ભાઈ અપરાધ કરે, તો તેને ડપકો દે; અને જો તે પસ્તાવો કરે, તો તેને માફ કર. ^૩જો તે એક હુલાડામાં સાત વાર તારો અપરાધ કરે, અને સાત વાર તારી તરફ ફરીને કહે, કે હું પસ્તાઉં છું; તો તેને માફ કર.

^૪ઐરિતોએ પ્રભુને કહ્યું, કે અમારો વિશ્વાસ વધાર. ^૫પ્રભુએ કહ્યું, કે જો તમને રાધના દાણા જેટલો વિશ્વાસ હોત તો તમે આ ગુફર ઝાડને કહેત, કે તું ઊખડીને સમુદ્રમાં ફેંપાઈ જા; તો તે તમારું માનત. ^૬પણ તમારામાંના એવો કોણ છે કે જેનો ચાકર ખેડતો અથવા ચારતો હોય, તે [ચાકર] જ્યારે ખેતરમાંથી આવે, ત્યારે તેને કહે, કે આવીને તરત જમવા બેસ ? 'એથી ઊલટું, શું તે તેને

એમ કહેશે નહિ, કે માફ વાળુ સિદ્ધ કર, અને હું ખાઈપી રહું ત્યાં સુધી કમર બાંધીને મારી સેવા કર; અને પછી તું ખાઈપીને? “તે દાસે તેની આજ્ઞા પાળી માટે તે શું તેના ઉપકાર માને છે? ૧૦ તેમ જ આજ્ઞાઓ તમને આપેલી છે તે સર્વ પાળ્યા પછી તમારે પણ એમ કહેવું, કે અમે નકામા ચાકરો છીએ; કેમકે જે કરવાની અમારી ફરજ હતી તેજ અમે કર્યું છે.

જે પસ્તાવિક દાણીઓ તથા પાપીઓ ઈસુ ખ્રિસ્તની પાસે આવતા તેઓને ફરોશીઓ એટલા બધા તિરસ્કારની દૃષ્ટિએ જોતા કે તેથી તે ખેદિત થતો હતો; માટે તેણે ફરીથી આજ વિષય સંબંધી પોતાના શિષ્યોની આગળ વિવેચન કર્યું. આપણા પ્રભુના સમજવા પ્રમાણે ફરોશીઓનું સાથી ગંભીર પાપ એ હતું કે જ્યારે પાપીઓ ઈશ્વર પાસે પાછા આવવાનો રસ્તો શોધતા હતા, ત્યારે તેઓ તેઓના માર્ગમાં ઠોકરરૂપ પથ્થરો મૂકતા હતા (માત્થી ૫; ૨૬નો ખુલાસો જુઓ). વળી “નાનાઓ” પરથી આપણે પ્રભુ માત્ર નાનાં છોકરાંને જ નહિ પણ જેને મદદ તથા ઉત્તેજનની જરૂર હોય એવાં સઘળા પ્રકારનાં નબળાં સ્ત્રીપુરુષોને પણ દેખાડતો હતો. પુરાતન કાયદા પ્રમાણે “આંધળાની આગળ ઠોકર મૂકવી અથવા તેને માર્ગ પરથી ભમાવવો” (લેવી ૧૯; ૧૪; પુન. ૨૭; ૧૮), એ જો પાપ હતું તો જે પાપી પોતાની નબળાઈ હોવા છતાં ઈશ્વર પાસે જવાનો રસ્તો ફેંફાસીને શોધે છે તેના માર્ગમાં ઠોકર મૂકવી એ કેટલું બધું વિશેષ ભયંકર પાપ કહેવાય! આપણા પ્રભુનાં સાથી કડક વચનો આ પાપ વિષે છે (સરખાવો માત્થી ૧૮; ૬, ૭); અને તેણે જણાવ્યું છે કે ન્યાયકાળે આ પાપની જ વિશેષ ભયંકર શિક્ષા થશે.

“જો તારો ભાઈ અપરાધ કરે તો તેને ઠપકો દે,” એ શબ્દો કાઈ વાર જુલો જવામાં આવે છે તેમજ “જો તે પસ્તાવો કરે તો તેને માફ કર,” એ શબ્દો તો ઘણી વાર લૂલી જવામાં આવે છે. નવા કરારમાં ઈશ્વર તથા માણસની માફી સંબંધી ધણું જ કહેવામાં આવ્યું છે. પરંતુ હમેશાં દોષિત જનના પસ્તાવા સાથે માફી નિકટનો સંબંધ રાખે છે. આપણી કે બીજાની વિરૂદ્ધ પાપ કરવામાં આવ્યું હોય તો દોષિત જન પસ્તાવો કરે માટે આપણે પ્રાર્થના અને મહેનત કરવાની છે, અને જો પસ્તાવો દેખાય તો માફ કરવાની આપણી તત્પરતાની મર્યાદા હોવી જોઈએ નહિ. આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ ચહુદીઓના રીતરિવાજ પ્રમાણે અમુક આંકડા અમુક અર્થસૂચક હતા; જેમકે ‘સાત’ તે સંપૂર્ણતાદર્શક આંકડો છે, અને ‘સિત્તેરગણા સાત’ એમ કહીને સંપૂર્ણતા પર જેટલો ભાર દર્શાવ્યો એટલો દેવામાં આવતો હતો (માત્થી ૧૮; ૨૧, ૨૨નો ખુલાસો જુઓ). આ બોધની અસર શિષ્યો પર તરત જ થઈ,

અને અમારા પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે વર્તવામાં અમે કેટલા બધા પછાત છીએ એ વિષે તેમને સમજ પડી. તેથી તેઓમાંનો એક બોલી ઊઠ્યો, કે “અમારો વિશ્વાસ વધાર.” તેઓનો વિચાર એ હતો કે વિશ્વાસ તો ઈશ્વરનું દાન છે, અને જો તે અમને વધારે પ્રમાણમાં આપવામાં આવે તો અમે વધારે કામ કરી શકીએ. પરંતુ વિશ્વાસની સાથે માણસની ઇચ્છા પણ જોડાએલી હોવી જોઈએ. એ વગર વિશ્વાસ ખરો હોતો નથી. વળી અત્યાર સુધી આ શિષ્યો એકંદરે નિષ્ફળ ગયા હતા, તેનું કારણ તેમના વિશ્વાસનો જ અભાવ નહિ પણ સારી ઇચ્છાનો અભાવ એ પણ હતું; કેમકે નાનામાં નાનો વિશ્વાસ હોય તો પણ તેમાંથી મોટાં મોટાં પરિણામ નીપજવાં જોઈએ, એજ છટ્ટી કલમનો અર્થ છે : “પ્રભુએ કહ્યું, કે જો તમને રાઈના દાણા જેટલો વિશ્વાસ હોત તો તમે આ ગુદલર ઝાડને કહેત, કે તું ઊખડીને સમુદ્રમાં રોપાઈ જા; અને તે તમારું માનત.” વિશ્વાસ તો ઈશ્વરનું દાન છે ખરું; પરંતુ તે વિશ્વાસુઓનો બદલો પણ છે. જેઓ બીજાની સાથે તોછડાઈથી વર્તે છે તેઓ ધણું કરીને પોતાના વિષે બહુ મોટા વિચાર રાખે છે, અને ચાકર વિષેના દૃષ્ટાંતમાં આપણે પ્રભુ અત્રે એજ બાબત વિષે વિવેચન કરે છે (કલમ ૭-૧૦). આપણે ઈશ્વરને માટે ગમે તેટલું કરીએ તોપણ તેણે આપણે માટે જેટલું કર્યું છે તેટલું કરી શકીએ નહિ. આપણે ગમે તેટલા વિશ્વાસુપણાથી તેની સેવા કરીએ તોપણ દિવસને અંતે તો આપણે ‘નકામા ચાકર’ ગણાઈએ. ઈશ્વર તો આપણો દેવાદાર કદી પણ થઈ શકે નહિ, માટે ઈશ્વર આપણા પ્રત્યે કેવું વલણ રાખે છે તે નહિ, પણ ઈશ્વર પ્રત્યે આપણે કેવું વલણ રાખવું જોઈએ તે વિષે અહીં આગળ બોધ આપવામાં આવે છે. આ પહેલાંના સમયમાં ન્યાયી રાખી સીમોને કહ્યું હતું, કે “બદલો પામવાના હેતુથી જેઓ પોતાના ધણીની સેવા કરે છે તેઓના જેવા નહિ; પરંતુ બદલાની આશા રાખ્યા સિવાય જેઓ તેની સેવા કરે છે તેઓના જેવા થાઓ, ને ઈશ્વરનો ડર રાખો.” તેથી સવળા માણસો આપણા ભાઈઓ હોય એવી રીતે આપણે તેઓની સાથે વર્તવું જોઈએ; કેમકે આપણામાં જેઓ સારામાં સારા ગણાય તેઓ આખરે તો નકામા ચાકર છે અને પોતાની ફરજ કરતાં અધિક કંઈ પણ કરતા નથી.

બીજા નવ ક્યાં છે? ૧૭; ૧૧-૧૯

^{૧૧} યરૂશાલેમ જતાં તે સમરૂન તથા ગાદીલમાં થઈને જતો હતો. ^{૧૨} એક ગામમાં તે પેટા, એટલે દશ રક્તપિત્તીઆ તેને સામે મળ્યા; તેઓએ વેગળા ઊભા રહીને ^{૧૩} ઘાંટો પાડીને કહ્યું, કે હે ધસુ સ્વામી, અમારા પર દયા કર. ^{૧૪} તેઓને જોઈને તેણે કહ્યું, કે જાઓ, તમે તમારાં [શરીરને] યાજકોને કેખાડો. તેઓને રસ્તે ચાલતાં

ચાલતાં શુદ્ધ કરવામાં આવ્યા. ^{૧૧} તેઓમાંના એક, પોતે સાંજે થયો છે એ જોઇને, મોટે ઘોટે દેવની સ્તુતિ કરતો પાછો ફર્યો. ^{૧૨} તેણે સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરીને તેનો ઉપકાર માન્યો; તે સમરૂની હતો. ^{૧૩} ઈસુએ તેને પૂછ્યું, કે શું દશે જણને શુદ્ધ કરવામાં આવ્યા નહોતા? બીજા નવ ક્યાં છે? ^{૧૪} દેવનો મહિમા પ્રગટ કરવાને પાછો ફરે, એવો આ પરદેશી વિના શું કોઇ ન મળ્યો? ^{૧૫} તેણે તેને કહ્યું, કે ઊઠીને ચાલ્યો જ; તારા વિશ્વાસે તને બચાવ્યો છે.

યરૂશલેમ બહુ મુસાફરી કરતાં કરતાં આપણો પ્રભુ તથા તેના શિષ્યો સમારીઆની હદ પાસે આવે છે. આ ગામ ઘણું કરીને ગાલીલની હદમાં આવેલું હતું, કેમકે ફરેશીઓ વિષે ૨૦મી કલમમાં ફરીથી કહેવામાં આવ્યું છે. અહીં આગળ આપણા પ્રભુને દશ કોઢીઆ મળ્યા (માત્થી ૮; ૨-૪નો ખુલાસો જુઓ). તેમાંના નવ યહુદી હતા, અને એક તો તિરસ્કાર પામેલો સમરૂની હતો. સાંજતાજી યહુદીઓ સમરૂનીઓની સાથે વ્યવહાર રાખતા ન હતા (યોહાન ૪; ૯). પરંતુ માણસો પર આપત્તિ આવે છે ત્યારે તેઓ ભ્રાતૃભાવ સંબંધી વહેલા શીખે છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે હજી પણ યરૂશલેમમાં કોઢીઆઓની ઇસ્પિતાલોમાં યહુદીઓ તથા આરબો ભેગા રહે છે.

ઈસુ ખ્રિસ્ત આ રસ્તે યર્ધને આવે છે એવું આ દશ માણસોએ જાણ્યું ત્યારે તેઓ ગામ બહાર એક જગાએ ઊભા રહ્યા અને તે પાસે આવ્યો ત્યારે તેઓએ પોતાની દયાજનક વિનંતી રજુ કરી. વળી તેણે તેઓને ના પાડી નહિ. નિયમ એવો હતો કે કોઢીઓ સાંજે થાય ત્યારે તરત પોતાનો દેહ યાજ્ઞકને દેખાડે, અને યાજ્ઞક તેની તપાસ કર્યા પછી તે શુદ્ધ થયો છે એવું જાહેર કરતો હતો. ત્યાર પછી કેટલાંક અર્પણ ચઢાવવાનાં હતાં, અને છેવટે આ બધા વિધિઓ પાળ્યા પછી શુદ્ધ થયેલા માણસને જનસમાજની સાથે બળી જવાની તથા મંદિરનાં સેવાકાર્યમાં ભાગ લેવાની પરવાનગી આપવામાં આવતી હતી. એ પ્રમાણે આપણા પ્રભુએ આ માણસોને એવો હુકમ ફરમાવ્યો કે તેઓ પોતપોતાના મંદિરમાં એટલે યરૂશલેમ તથા ગેરીઝીમ પહાડ પરના મંદિરમાં જાય (લુક ૯; ૫૧-૫૬નો ખુલાસો જુઓ), અને નિયમ પ્રમાણે પોતાના દેહની તપાસ કરાવે. તેણે તો તેઓને તરતાતરત સાંજ કર્યા નહિ, પરંતુ તેઓને આપેલા હુકમમાં તેઓ સાંજ થશે એવું વચન અધ્યાહાર રહેલું હતું, અને તેમ કરવાનો તેનો હેતુ તેઓના વિશ્વાસની પરીક્ષા કરવાનો હતો. પાંચમા અધ્યાયમાં જે રક્તપિત્તી માણસ વિષે વાંચવામાં આવે છે તેણે પોતાના સાંજ થવા વિષેની ખબર કોઢીઆ લોકોમાં ફેલાવી હશે. આપણા પ્રભુના કહેવાનો અર્થ એવો લાગે છે, કે “તમારી પ્રાર્થના સાંભળવામાં આવી છે, અને જોકે તમને ખબર પડતી નથી તોપણ તમે સાંજ થવા લાગ્યા છો; મોટે જર્ધને સાંજ

થએલા માણસોએ જેમ વર્તવું જોઈએ તેમ વર્તો તો બધું ઠીક થશે. તમે યાજ્ઞને ઘેર પહોંચી જશો ત્યાર પહેલાં તમને ખબર પડશે કે તમે સાજ થયા છો.” આ પ્રમાણે તેઓના વિશ્વાસની જે કસોટી કરવામાં આવી તે જેવી તેવી ન હતી; પરંતુ તેના કહેવા પર વિશ્વાસ રાખીને તેઓ ચાલતા થયા.

આગલા પ્રકરણમાં આપણે જે પાઠ શીખી ગયા તેજ પાઠ અહીં ફરીથી શિખવવામાં આવે છે, એટલે વિશ્વાસ તો વિશ્વાસુઓનો બદલો છે; વળી આ બોધ કેવળ શારીરિક રોગોને નહિ પણ આત્માના રોગને પણ લાગુ પડે છે. તારણ પામવાનું સૌથી પહેલું પગલું તે પસ્તાવો છે. ત્યાર પછી આપણે પ્રભુ કહે છે કે તમે જઈને તારણ પામેલાં માણસોએ વર્તવું જોઈએ તેમ વર્તો. વળી આપણે એ પ્રમાણે કરવા જઈએ છીએ ત્યારે જ તારણની પ્રાપ્તિ વિષે અભ્યંતર ખાતરી ઉત્પન્ન થાય છે.

અમે શુદ્ધ થયા છીએ એવું દશ કોઠીઆએ જાણ્યું ત્યારે તેમાંના એકે પાછા આવીને ઈસુનો ઉપકાર માન્યો. દશમાંથી એક જ જણે આ પ્રમાણે કર્યું, અને તે વળી સમજી ન હતો. બેશક, બીજા નવ પણ ઉપકારી થયા હશે, તોપણ તેઓની સાથે આ માણસનો મુકાબલો કર્યા વિના ઈસુ રહી શક્યો નહિ. તેણે પૂછ્યું, કે “બીજા નવ ક્યાં છે?” જે હૃદયની કઠણતા (માર્ક ૧૦; ૫) યહુદીઓના આખા ઇતિહાસ દરમિયાન તેઓના લક્ષણરૂપ હતી તેનો તાજો દાખલો અત્રે આપણા પ્રભુને મળે છે. એ કઠણતાને લીધે અત્યાર સુધી તેઓને આપેલો બોધ નિષ્ફળ ગયો હતો, છતાં આ દાખલા પરથી તેને ઉત્તેજન પણ મળ્યું, કેમકે તેનો ઉપકાર માનવાને માટે જે માણસ પાછો આવ્યો હતો તે સમજી ન હતો. એ પરથી યહુદી પ્રજા સિવાય જે બીજા પ્રજાઓ દુનિયામાં હતી તેઓના પરિવર્તનનું દર્શન આપણા પ્રભુને થયું; કેમકે માત્ર ઈસાએલને નહિ પણ આખી માનવજાતને તારવા માટે તે આ દુનિયામાં આવ્યો હતો.

હવે આ નવ માણસોને અનુપકારીપણાનો દોષ દેતાં આપણે સાવચેત રહેવાની જરૂર છે, રખેને આપણે પોતે પણ એજ પાપમાં પડીએ, કેમકે એ પાપ હજી કેટલું બધું સામાન્ય છે! મંદવાડને વખતે માણસો ધણી વાર ઈશ્વરની પાસે આતુરતાથી તંદુરસ્તી માગે છે, પણ સાજ થયા પછી તરત તેને ભૂલી જાય છે; અથવા આપણી મંડળીઓમાંનાં ધણાં કુટુંબોનો દાખલો લઈએ તોપણ ચાલે. કેમકે ધણી વાર એવું બને છે કે જ્યારે આખા ઘરમાંથી એક અથવા બે પોતાની માનતા ચઢાવવા માટે ઈશ્વરના ઘરમાં જાય છે ત્યારે બીજાં ઘેર રહી જાય છે, અથવા પોતાને બીજે કામે જાય છે. એવે વખતે શું આપણે વહાલો ત્રાતા એમ નહિ કહેતો હોય, કે “બીજા નવ ક્યાં છે?”

ઈશ્વરના રાજ્યનું આગમન : ૧૭ ; ૨૦-૩૭

૨૦ ફરોશીઓએ તેને પૂછ્યું, કે દેવનું રાજ્ય ક્યારે આવશે ? ત્યારે તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે દેવનું રાજ્ય દૃશ્ય રીતે નથી આવતું ; ૨૧ અને એમ નહિ કહેવામાં આવશે, કે જીઓ, આ રહું ! કે, પેલું રહું ! કેમકે દેવનું રાજ્ય તમારામાં છે.

૨૨ તેણે શિષ્યોને કહ્યું, કે એવા દહાડા આવશે કે જ્યારે માણસના દીકરાના દિવસોમાંના એકને તમે જોવા ચાહશો, પણ તમે જોશો નહિ. ૨૩ તેઓ તમને કહેશે, કે જીઓ, પેલો રહો ! જીઓ, આ રહો ! તમે જતા ના, અને એમની પાછળ ચાલતા ના. ૨૪ કેમકે ચમકતી વીજળી એક દિશાથી બીજી દિશા સુધી આકાશમાં પ્રકાશે છે ; તેમ માણસના દીકરાનું પોતાના સમયમાં થશે. ૨૫ પણ તે પહેલાં તેને ધણું સહન કરવું પડશે, અને આ પેઢીથી તેને નાપસંદ થવું પડશે. ૨૬ જેમ ગુહના દિવસોમાં થયું, તેમજ માણસના દીકરાના દિવસોમાં પણ થશે. ૨૭ ગુહ વહાણમાં પેઠો અને જલપ્રલયે આવીને બધાંનો નાશ કર્યો તે દિવસ લગી તેઓ ખાતા, પીતા, પરણતા, પરણાવતા હતા. ૨૮ તેમજ લુતના દિવસોમાં પણ થયું ; તેઓ ખાતા, પીતા, વેચાતું લેતા, આપતા, રોપતા, બાંધતા હતા ; ૨૯ પણ લુત સદામમાંથી નીકળ્યા તે દિવસે આગ તથા ગંધક આકાશમાંથી વરસ્યાં, અને તેથી બધાંનો નાશ થયો ; ૩૦ જે દિવસે માણસનો દીકરો પ્રગટ થશે તે દિવસે તે પ્રમાણે જ થશે. ૩૧ તે દિવસે જે ધાખા પર હોય, અને તેનો સામાન ઘરમાં હોય તે તે લેવા સાડ તેણે નીચે ઊતરવું નહિ ; જે ખેતરમાં હોય તેણે પણ પાછા ફરવું નહિ. ૩૨ લુતની વહુને સંભારો. ૩૩ જે કોઈ પોતાનો જીવ બચાવવા પ્રયત્ન કરશે, તે તેને ખોશે ; અને જે કોઈ તેને ખોશે તે તેને બચાવશે. ૩૪ હું તમને કહું છું, કે તે રાત્રે એક ખાટલામાં બે જણ હશે ; તેમાંના એક લઈ લેવાશે, અને બીજો પડતો મૂકાશે. ૩૫ બે સ્ત્રી સાથે દળતી હશે ; તેમાંની એક લઈ લેવાશે, અને બીજી પડતી મૂકાશે. [[૩૬ ખેતરમાં બે જણ હશે ; તેમાંના એક લેવાશે, અને બીજો પડતો મૂકાશે.]]

૩૭ તેઓએ તેને પૂછ્યું, કે પ્રભુ, ક્યાં ? તેણે તેઓને કહ્યું, કે જ્યાં મુડું હશે, ત્યાં ઝીંધા પણ એકઠાં થશે.

જે ગામમાં ઉપરોક્ત બનાવ બન્યો હતો તે યુદીઆ તથા સમારીઆની સરહદ પર આવેલું હતું, તેથી એ પ્રદેશમાં યહુદીઓ તથા સમરનીઓ એક-બીજાની સાથે વારંવારે અથડામણમાં આવતા હશે, માટે આપણા પ્રભુએ

ઉપકારી સમજીનાં વખાણુ કથાં ત્યારે ફરોશીઓ ઉશ્કેરાઈ ગયા. હવે ઈસુ ખ્રિસ્ત ખરેખર મસીહ હતો, પરંતુ તે એક થાકેલા મુસાફર તરીકે આ જગાએ આવેલો હતો, અને તેની સાથે માત્ર તેના ખાર શિષ્યો તથા ગાલીલમાંથી આવેલા થોડા માણસો હતા. તેઓ વળી તેની માફક ગામડાના માણસો હતા, માટે આવો દેખાવ જોઈને ફરોશીઓએ તેની મરકરી કરીને પૂછ્યું, કે ઈશ્વરનું રાજ્ય ક્યારે આવશે? જવાબમાં તેણે એમ કહ્યું, કે “ ઈશ્વરનું રાજ્ય દરેક રીતે નથી આવતું.” તે અમુક એક જ ઠેકાણે પણ નથી. તે તમારી મધ્યે છે. વળી તે જોવાની તમને આપો હોય તો તે અત્યારે જ જોઈ શકશો. એજ પ્રમાણે યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારે પૂર્વે તેના વિષે એવી સાક્ષી આપી હતી, કે “ તમારી વચ્ચે એક ઊભો રહેલો છે, તેને તમે જાળખતા નથી ” (યોહાન ૧; ૨૬).

ઠુઠામરકરી કરનાર ફરોશીઓનો અનાદર કરીને આપણા પ્રભુ પોતાના શિષ્યો તરફ વળ્યો, અને તેઓને રાજ્યના આગમન વિષે વાત કરી. તેણે આ પ્રસંગે જે વચનો કહ્યાં તે તે પોતાની સેવાના છેલ્લા વખતમાં વારંવાર કહેતો હતો (માત્થી ૨૪; ૨૩-૨૮, ૩૭-૪૧). તેણે તેઓને એવી અગમસૂચના કરી કે તેના મરણ પછી મુશ્કેલીના વખત આવવાનો હતો; પછી ફરોશીઓનો પ્રશ્ન ફરીથી ધ્યાનમાં લઈને તેનો જવાબ તેણે જુદી જુદી રીતે આપ્યો.

૧. પ્રથમ તે તેઓને જણાવે છે, કે માણસોનો પુત્ર તમે ઇચ્છો છો એટલો વહેલો આવવાનો નથી : “ એવા દહાડા આવશે કે જ્યારે માણસના દીકરાના દિવસોમાંના એકને તમને જોવા ચહાશે, પણ તમે જોશો નહિ ” (કલમ ૨૨). બીજે પ્રસંગે તેણે તેઓને એમ પણ કહ્યું હતું, કે “ તેઓની પાસેથી વરરાજા લઈ લેવાશે ત્યારે તેઓ ઉપવાસ કરશે.” આનો અર્થ એ સમજવાનો છે કે તેના ગયા પછી તેઓ તેના પાછા આવવાની રાહ આતુરતાથી જોશે.

૨. પછી તે કઈ રીતે નથી આવવાનો એવું તે તેઓને જણાવે છે : “ તેઓ તમને કહેશે, કે જુઓ, પેલો રહ્યો ! જુઓ, આ રહ્યો ! તમે જતા ના, અને એમની પાછળ ચાલતા ના ” (કલમ ૨૩). આ પ્રમાણે પોતાના પાછા આવવા વિષે જે અફવા ફેલાઈ જવાની હતી અને જે જૂઠા ખ્રિસ્ત ઊભા થવાના હતા તે વિષે તે તેઓને ચેતવણી આપે છે (સરખાવો માર્ક ૧૩; ૨૧, ૨૨).

૩. ત્યાર પછી તે કઈ રીતે આવવાનો છે એ તે જણાવે છે : “ કેમકે અમકતી વીજળી એક દિશાથી બીજી દિશા સુધી આકાશમાં પ્રકાશે છે; તેમ માણસના દીકરાનું પોતાના સમયમાં [આવવું] થશે ” (કલમ ૨૪). મતલબ કે જ્યારે તે આવશે ત્યારે બધાંને ખબર પડશે.

૪. ત્યારબાદ પોતાના આવવા પહેલાં શું શું બનવાનું છે એ તે જણાવે. છે: “પણ તે પહેલાં તેને ધણું સહન કરવું પડશે, અને આ પેઢીથી તેને નાપસંદ થવું પડશે” (કલમ ૨૫).

૫. છેવટે તે પાછો આવશે તે વેળા દુનિયાની કેવી સ્થિતિ થશે એ તે જણાવે છે. આ સ્થિતિ તો બેપરવાઈ તથા દૈહિક બાબતો પર ચિત્ત લગાડવાની સ્થિતિ થશે. આ બાબત સંબંધી પુરાતન ઇતિહાસમાંથી બે દાખલા રજૂ કરવામાં આવે છે, એટલે તુહ તથા લોટનો: “તુહ વહાણમાં પેઠા અને જળપ્રલયે આવીને બધાંનો નાશ કર્યો તે દિવસ લગી તેઓ ખાતા, પીતા, પરણતા પરણાવતા હતા; તેમજ લોટના દિવસોમાં પણ થયું; તેઓ ખાતાપીતા, વેચાતું લેતાઆપતા, રોપતા તથા બાંધતા હતા, પણ લોટ સદોમમાંથી નીકળ્યો તે દિવસે આગ તથા ગંધક આકાશમાંથી વરસ્યાં, અને તેથી બધાંનો નાશ થયો. જે દિવસે માણસનો દીકરો પ્રગટ થશે તે દિવસે તે પ્રમાણે થશે.” એ દિવસ આવશે ત્યારે તરવારની માફક તે ગાઢામાં ગાઢા મિત્રોને એકબીજાથી જુદા પાડશે.

“માણસના દીકરાના દહાડા” (કલમ ૨૨ અને ૨૬) એ શબ્દોમાં બેવડો અર્થ માલૂમ પડે છે (માત્રી ૧૦; ૨૩નો ખુલાસો જુઓ). પ્રથમ આ શબ્દો પરથી સમયની સંપૂર્ણતાએ પ્રભુ ન્યાય કરવા આવશે એ સમય સમજવાનો છે (સરખાવો માત્રી ૨૫; ૩૧: ૨૬; ૧૪). પરંતુ આપણા પ્રભુ આ શબ્દો બીજા અર્થ પ્રમાણે પણ વાપરે છે. દાખલા તરીકે માત્રી ૨૪; ૧૫-૨૦ સુધીમાં તે પોતાના શિષ્યોને અમુક ભૌતિક જોખમ સંબંધી ચેતવણી આપે છે. વળી અહીં આગળ તે એજ અર્થ પ્રમાણે બોલે છે. અણુપસ્તાવિક યહુદી પ્રજા પર જે ન્યાયશાસન આવવાનું હતું તે વિષે તે અગમચૂંપના કરે છે, અને તે પ્રમાણે જ ઈ. સ. ૭૦માં રોમન સૈન્યવડે યરૂસાલેમનો નાશ થયો. જળપ્રલયની માફક તેમજ સદોમ તથા ગમેરાહ પર આગ તથા ગંધક વરસ્યાં તેજ પ્રમાણે આ ભારે આપત્તિ અણુધારી રીતે યહુદી પ્રજા પર આવી પડી (સરખાવો ઉત્પ. ૭ અને ૧૬મો અધ્યાય). વળી તે પોતાના શિષ્યોને એવી ચેતવણી પણ આપે છે કે એવો સમય આવે ત્યાર પહેલાં તેઓએ નાસી જવા માટે તૈયાર થઈ રહેવું જોઈએ. વળી આ ચેતવણી શિષ્યો સૂલી ગયા નહિ, અને ઇતિહાસમાં કહ્યું છે કે યરૂસાલેમને ઘેરો ઘાલવામાં આવ્યો ત્યાર પહેલાં લોટની માફક ખ્રિસ્તીઓએ નાશ પામનાર નગરનો ત્યાગ કર્યો, અને યરદન નદીની પેલી તરફ પેલ્લા નામના શહેરમાં તેઓ જઈ રહ્યાં (સરખાવો માત્રી ૨૪; ૧૫-૨૨).

ફરોશીઓએ પૂછ્યું હતું કે ઈશ્વરનું રાજ્ય ક્યારે આવશે, ત્યારે શિષ્યોએ પૂછ્યું હતું કે ક્યાં આવશે? પરંતુ આપણા પ્રભુએ તેનો વિગતવાર ખુલાસો

કરવાની ના પાડી. તેણે તેઓને એટલો જ જવાબ આપ્યો, કે “જ્યાં મુડું હશે ત્યાં ગીધો પણ એકઠાં થશે,” એટલે જ્યાં પાપ છે ત્યાં ન્યાયશાસન આવવાનું છે (માથી ૨૪ ; ૨૮મો ખુલાસો જુઓ).

ભવિષ્ય તરફ જોતાં તે ભૂતકાળ કરતાં જુદું નીવડશે એમ આપણા પ્રભુને લાગ્યું નહિ. જેમ નુહ અને લુતના જમાનામાં થયું, તેમજ ખ્રિસ્તી જમાનામાં પણ થવાનું છે એમ તે કહેતો હતો : “તેઓ ખાતા, પીતા, વેચાતું લેતા-આપતા, રોપતા, બાંધતા, પરણતા, પરણાવતા હતા.” એ સિવાય તેઓ બીજું કરે પણ શું? કેમકે જનસમાજનું બંધારણ જ એવું છે. વળી મનુષ્યોનાં આ બધાં કાર્યોની સાથે પરીક્ષણ શરૂઆતથી જેમ સંબંધ રાખતું આવ્યું છે તેમ તે છેવટ સુધી રાખશેજ. એવા બંધારણીય જીવન સાથે પરીક્ષણનો સંબંધ આવશ્યક છે. જ્યાં માણસો ખાતાપીતા હશે ત્યાં અકરાંતિયાપણું અને નીશાપણું થવાનો સંભવ છે. જ્યાં માણસો વેચાતું લેતાઆપતા હોય ત્યાં છેતરપિંડી અને લોભ થવાનો સંભવ છે. જ્યાં માણસો રોપતા અથવા બાંધતા હોય ત્યાં ઠાઠમાઠ અને દબદબો હોવાનો સંભવ છે. જ્યાં માણસો પરણતા-પરણાવતા હોય ત્યાં બેઠમાની અને છીનાળું પણ થવાનો સંભવ છે. આપણો આત્મિક સ્વભાવ દબાવીને તેનો નાશ કરવાની બચાવ શક્તિઓ સંસારમાં રહેલી છે.

“બસ થયું ; હવે તો હે મહોવાહ, અમારો જીવ લઈ લે ; કેમકે અમે અમારા પિતૃઓ કરતાં સારા નથી ” (૧ રાજ. ૧૯ ; ૪) એમ એલીયાહની માફક આપણને પણ કહેવાનું મન થાય છે, વળી માનવી દૃષ્ટિબિદુથી પણ એમજ લાગે ; પરંતુ મારાં કાણુ છે એ ઈશ્વર જાણે છે. દાણાથી ભૂંસું અને બકરાંથી ઘેટાં જુદાં પાડવાનું તેનું કામ અંત સુધી ચાલુ રહેવાનું છે. જેમ નુહ અને લુતના વખતમાં થયું હતું તેમ ઈસુ ખ્રિસ્તના આગમન વખતે પણ થશે. એક ખાટલામાં સૂતેલા બે માણસ અને એક ધંટીએ દળતી બે સ્ત્રીઓની સ્થિતિ જગતની દૃષ્ટિએ સમાન લાગતી હોય, પણ ઈશ્વરની દૃષ્ટિએ તો તે બહુ વિષમ પણ હોય. તેમાંનું કાણુ લઈ લેવાશે? એ બેમાંથી કેને ઈસુ ખ્રિસ્ત મહિમામાં લઈ જશે? જેના હૃદયમાં ઈશ્વરનું રાજ્ય હશે તેને. આ પદ્ધતિ પ્રથમથી જ ચાલતી આવી છે, અને તે છેવટ સુધી ચાલુ રહેશે.

આગ્રહી વિધવા : ૧૮ ; ૧-૮

સર્વદા પ્રાર્થના કરવી જોઈએ, અને કાયર થવું નહિ, તે [શિખવવા] સારૂ તેણે તેઓને એક દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે ^૧ એક શહેરમાં એક ન્યાયાધીશ હતો, તે દેવથી બીતો નહોતો, તેમજ માણસને ગણકારતો નહોતો ; ^૨ તે શહેરમાં એક વિધવા હતી ; તે વારંવાર

તેની પાસે આવીને કહેતી, કે મારા વાદીની પાસેથી મને દાદ અપાવ. 'કેટલીક સુદત સુધી તે [એમ કરવા] ઇચ્છતો ન હતો; પણ પછી તેણે પોતાના મનમાં કહ્યું, કે જોકે હું દેવથી બીતો નથી, અને માણસને ગણકારતો નથી; 'તો પણ આ વિધવા મને તરફી દે છે, માટે હું તેને દાદ અપાવીશ, રખેને તે વારેધીએ આવીને મને થકવે. 'પ્રભુએ કહ્યું, કે તે અન્યાયી ન્યાયાધીશ શું કહે છે તે સાંભળો. 'તો દેવ પોતાના પસંદ કરેલા, કે જેઓ તેને રાતઠહાડો વિનવે છે, અને જેઓના વિષે તે આમોશી રાખે છે, તેઓને શું દાદ આપશે નહિ? 'હું તમને કહું છું કે તે જલદી તેઓને દાદ આપશે. પરંતુ માણસનો દીકરો આવશે, ત્યારે પૃથ્વી પર તેને વિશ્વાસ જડશે શું?

ધર્મરના રાજ્યના આવવા સંબંધી આપણા પ્રભુએ જે દેખાવ ચિતર્યો હતો તે ખરેખર ગમગીનીભર્યો હતો, ને તેનું વિવેચન સાંભળીને તેઓ નિરાશ થયા હોય તો તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. વળી એમ પોતે કેટલા બધા અશક્ત છીએ એનો વિચાર કરવાથી તેઓની નિરાશામાં વધારો થયો હશે. અત્રે જે દૃષ્ટાંત વિષે વિચાર કરવાનો છે તે પરથી એવું શિક્ષણ મળે છે કે આખરે તો ન્યાયીપણાનો જય થવાનો છે. તથાપિ આ દુનિયામાં ધણી વાર અન્યાય જયવંત થતો હોય અને વધતા સારા જમાના વિષે આપણી અભિલાષાને નાશ થતો હોય એમ આપણને લાગે છે. દુનિયામાં અન્યાય થયા કરે છે, એ આપણે પ્રભુ સારી રીતે જાણ્યો હતો, તોપણ નિરાશ થવું એ કેટલું બધું ભૂલભરેલું છે એ વિષે તેણે પોતાના શિષ્યોને સમજાવવાના પ્રયત્ન કર્યા. દુનિયાઈ ઝઘડા તથા આપત્તિ હોવા છતાં ધર્મર માણસજાતને સાર પોતાના કૃપાવંત ધરદા નિત્ય ખર લાવતો રહે છે, અને તે કદી પણ પોતાના લોકોની દાદનો અનાદર કરતો જ નથી. સ્વાર્થી પડોશી વિષેના દૃષ્ટાંતમાં (લુક ૧૧; ૫-૮) જે માણસનું ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે તે પોતાના પડોશીની જરૂરિયાતની દરકાર કરતો ન હતો. છતાં તરફીથી મુક્ત થવાના હેતુથી તેણે આખરે તેની વિનંતી મંજૂર કરી. માણસ ફરજનું જાન ન હોવા છતાં આગ્રહને વશ થાય છે તો ધર્મર આપણી આગ્રહપૂર્વક વિનંતીઓ સાંભળશે એ કેટલું બધું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે.

આ વિધવા સંબંધીની વાત પણ એવી છે, અને તે પરથી આપણને એજ શિક્ષણ મળે છે. તે પારકાની પાસે ગઈ હતી; ત્યારે આપણે તો પિતાની પાસે જવાનું છે. તે એકલી હતી; આપણે તો કોઈથી ગણી શકાય નહિ એવા મોટા સમુદાયમાંના છીએ. તે અન્યાયી માણસની પાસે ગઈ હતી; ત્યારે આપણે દયાવાન બાપની પાસે જવાનું છે. અન્યાયી ન્યાયાધીશ તેની પાસેથી ખસી જવા માગતો હતો; ત્યારે આપણા આકાશી બાપે પોતાની પાસે આવવાનું

આમંત્રણ આપણને આપ્યું છે. છેવટે, તે મિત્ર તથા લાગવગ વિનાની હતી ત્યારે પિતાની પાસે તો આપણે મધ્યસ્થ છે.

આ દૃષ્ટાંતને અંતે આપણે પ્રભુ જે પ્રશ્ન પૂછે છે તેજ પ્રશ્ન આપણે પોતપોતાને પૂછવા જોઈએ : “ માણસનો દીકરો આવશે ત્યારે પૃથ્વી પર તેને વિશ્વાસ જડશે શું ? ” (કલમ ૮) જે તે હમણાં જ આવે તો જેઓ પ્રાર્થના કરે છે તેઓમાંના અથવા જેઓ નિર્મત થાય છે તેઓમાંના શું આપણે તેને માલૂમ પડીશું ?

જે માણસ મંદિરમાં જાય છે : ૧૮ ; ૯-૧૪

“ કેટલાએક પોતાના વિષે અભિમાન રાખતા હતા કે અમે ન્યાયી છીએ, ને બીજાઓને તુચ્છકારતા હતા ; તેઓને પણ તેણે આ દૃષ્ટાંત કહ્યું, કે ^{૧૦} જે માણસ પ્રાર્થના કરવા સારૂ મંદિરમાં ગયા ; એક ફરોશી, અને બીજો દાણી. ^{૧૧} ફરોશીએ ઊભા રહીને પોતાના મનમાં પ્રાર્થના કરી, કે ઓ દેવ, બીજા માણસોના જેવો જીલમી, અન્યાયો, વ્યભિચારી અથવા આ દાણીના જેવો હું નથી, માટે હું તારી ઉપકારસ્તુતિ કરું છું. ^{૧૨} અઠવાડીઆમાં હું જે વાર ઉપવાસ કરું છું, અને મારી બધી આવકનો દશમો ભાગ આપું છું. ^{૧૩} પણ દાણીએ વેગળે ઊભા રહીને પોતાની આંખો આકાશ તરફ ઊંચી કરવા ન ચઢતાં છાતી ફૂટીને કહ્યું, કે ઓ દેવ, હું પાપી છું, મારા પર દયા કર. ^{૧૪} હું તમને કહું છું, કે પેલા કરતાં એ માણસ ન્યાયી ઠરીને પોતાને ઘેર ગયો ; કેમકે જે કેાઘ પોતાને ઊંચો કરે છે તેને નીચો કરવામાં આવશે ; અને જે પોતાને નીચો કરે છે તેને ઊંચો કરવામાં આવશે.

ફરોશી તથા દાણી વાસ્તવિક વ્યક્તિ હોય અથવા કાલ્પનિક પણ હોય ; તોપણ તેઓ વિષેની વાર્તા પરથી યજ્ઞાગ્રેમના મંદિરમાં જ નહિ પણ હજી પણ જ્યાં જ્યાં માણસો ભજન કરવા માટે એકઠાં થાય છે ત્યાં ત્યાં શું બને છે એ વિષે પણ સૂચના મળી શકે છે. માણસ પોતાનું તારણ સાધવા પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે એમાંથી એક પરિણામ આવ્યા વગર રહેતું નથી. કાંતો તે નિરાશ બની જાય છે કાંતો અભિમાનથી ફૂલે છે. જે શાંતિ જગત આપી શકતું નથી અને જગતની સમજણ કરતાં જે અધિક છે તે તો જેને ઇસુ ખ્રિસ્ત શીખવે છે તેને જ પ્રાપ્ત થાય છે. આ એ માણસો જે કહે છે તે પરથી તેમનાં હૃદયની સ્થિતિ માલૂમ પડે છે. અભિમાનને કારણે ફરોશીની પ્રાર્થના નિરર્થક થઈ ત્યારે નમ્રતાને કારણે દાણીની પ્રાર્થના સફળ થઈ.

આ ફરોશી વિષે એવું માલુમ પડે છે કે તેના ખ્યાનમાં ધર્મ તો તેની તથા ઈશ્વરની વચ્ચેનો નહિ, પણ તેની તથા ખીજા માણસોની વચ્ચેનો સ્વાલ્પ હતો. ખરૂં જોતાં તેની પ્રાર્થના તો પ્રાર્થના જ કહેવાવા જોગ ન હતી. તે પોતે કેટલો બધો ભલો હતો એ વિષે તેણે ઈશ્વરને યાદ દેવડાવ્યું એટલું જ. તેણે કંઈ માગ્યું નહિ, કેમકે પોતાને કંઈ જરૂરિયાત દેખાતી ન હતી. તેને પોતાના પાપ સંખ્યાથી લાગણી ન હતી અને પોતાને દયાની જરૂર છે એવું તેને માલુમ પડ્યું ન હતું. એ કારણથી તેની પ્રાર્થનામાં પાપની કબૂલાત કરવામાં આવતી નથી, તેમજ તારણની પ્રાપ્તિ વિષે પણ વિનંતી કરવામાં આવતી નથી. એટલું જ નહિ પણ ખીજા પ્રત્યે પણ તે કોઈ પણ જાતનો ભાવ જતાવતો નથી ; માટે ઈશ્વરની દૃષ્ટિમાં તે ખરી પ્રાર્થના ન હતી, અને તેવડે તેને આશીર્વાદ મળ્યો ન હતો.

એ માણસના કરતાં દાણીનો હાવભાવ કેટલો બધો જુદો લાગે છે ! તેને તો તેનાં પાપ સંખ્યાથી જાગૃત કરવામાં આવ્યો હતો, અને દયા શોધવા માટે તે મંદિરમાં ગયો હતો. તેની પ્રાર્થના ઢૂંકી હતી છતાં તે પૂરતી હતી : “હે ઈશ્વર, મુજ પાપી પર દયા કર.” ઈશ્વરે તેની પ્રાર્થના સાંભળી અને તેને જવાબ પણ આપ્યો, કેમકે આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તે ન્યાયી હરીને પોતાને ઘેર ગયો,” એટલે તેને મારી આપવામાં આવી હતી, અને તેનું તારણ થયું હતું. આ દાણીની પ્રાર્થના ગમે તેને શોભે એવી છે. ભૂંડામાં ભૂંડો માણસ તે કરી શકે છે અને સારામાં સારા માણસને પણ તે કરવાની જરૂર છે. વળી કદાચ આપણે પણ ઈશ્વરની ઉપકારસ્તુતિ કરતા હોઈએ કે આપણે આ ફરોશીના જેવા નથી. જો એમ હોય તો એજ પ્રાર્થના કરવાની આપણને પણ જરૂર છે. અમે ન્યાયી છીએ એવું જે માણસે પોતાના વિષે અભિમાન રાખે છે અને ખીજાઓને તુચ્છકારે છે તેઓને માટે આ પ્રાર્થના નમૂનારૂપ છે.

હવે અહીં આગળ જુદા જુદા ત્રણ મુકાબલા રજૂ કરવામાં આવે છે, એટલે ૧. પ્રાર્થના કરનાર માણસોનો, ૨. તેઓની પ્રાર્થનાના વિષયનો, અને ૩. તેઓને મળેલા જવાબનો.

૧. પ્રાર્થના કરનાર માણસોનો મુકાબલો : ફરોશી જાણે આખું મંદિર પોતાનું હોય એવી રીતે પગથીઆ પર ચઢે છે. લોકો કેવી રીતે દેવળમાં પ્રવેશ કરે છે એ જોઈને આપણા પર પણ ખોટી અસર થાય છે. પ્રાર્થના કરવામાં આવતી હોય ત્યારે પણ ધર કોનું છે તેની કોઈ પણ જાતની પરવા રાખ્યા સિવાય તેઓ તેમાં પ્રવેશ કરે છે, અને પોતાથી અવાજ ન થાય એવી લેશમાત્ર તસ્દી લેતા નથી. આવું અવિચારીપણાને લીધે થતું હોય એ સંભવિત છે, પરંતુ એવું અવિચારીપણું કેટલું બધું ગંભીર ! આ વૃત્તાંત વાંચીને આપણા

મન પર એવી અસર થાય છે કે એવી રીતે આ ફરોશીએ મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો હશે, એટલે કે ઈશ્વરની સન્નિધિ આવતા પાપીની માફક નહિ, પણ પોતાના મહેલમાં પ્રવેશ કરતા રાજાની માફક. છતાં એ જમાનાના ધારણ પ્રમાણે આ ફરોશી ધણું કરીને ધાર્મિક ગણાતો હશે. તે પોતા વિષે એવો દાવો કરતો માલૂમ પડે છે કે માણસોની સાથેના વ્યવહારમાં તે પ્રામાણિક હતો અને નિયમશાસ્ત્રના ફરમાન મુજબ દાનધર્મ કરતો હતો. વળી એ બધું ખરું, તોપણ તે પૂરેપૂરો અભિમાની દેખાય છે.

તેના કરતાં દાણીનો હાવભાવ કેટલો બધો જુદો લાગે છે ! છતાં તેજ દહાડે પોતાના સમકાલિકોને તે કેવો લાગતો હશે ! તે પરદેશી રાજ્યનો વેશ પહેરેલો માલૂમ પડે છે અને પોતાની પ્રજા તથા ઈશ્વર સંબંધી દ્રોહી ગણવામાં આવતો હશે. ફરોશી તો એટલું કહી શકતો હતો કે હું જીવભી નથી ; પરંતુ દાણી એ પ્રમાણે શી રીતે કહી શકે ? કેમકે તે તો જીવભી રાજ્યનો નોકર હતો. બનવાભોગ છે કે જેમને તેણે લૂંટી લીધા હતા, તેમાંના કેટલાક તેજ વખતે મંદિરમાં હાજર હશે. લોકો તેને ધિક્કારતા હતા તેમાં નવાઈ શી ! વળી પ્રભુ ઈસુ ફરોશીઓના કરતાં આ વર્ગના માણસોને પસંદ કરતો એથી ધણાને ખોટું લાગ્યું એમાં નવાઈ શી !

૨. પ્રાર્થનાનો મુકાબલો : આપણે ફરોશીની પ્રાર્થના સાંભળીએ છીએ ત્યારે તરત જ જુદા જુદા ત્રણ અભિપ્રાય પર આવીએ છીએ : (૧) તે પોતા વિષે ધણુ જ સારા વિચાર રાખતો હતો, (૨) બીજા બધા વિષે તે ખોટા જ વિચાર રાખતો હતો, અને (૩) ઈશ્વરની સાથે પણ તેનો સંબંધ જોઈએ તેવો ન હતો. જ્યારે કોઈ માણસ પતરાળ કરે છે કે હું બીજા માણસોના જેવો નથી, ત્યારે ખાતરીથી જાણીએ કે તે બીજાના જેવો જ છે, બલકે તેઓથી બિતરતો છે. જે માણસ એકલા પોતા પર જ ગ્રેમ રાખે છે તેના પર તેના પોતા સિવાય બીજા કોઈ પણ ગ્રેમ રાખતો નથી. હજી પણ મંડળીમાં ફરોશીઓ તો છે જ. વળી તેઓ એવી પતરાળ કરે છે કે અમે બીજાં માણસોના જેવા નથી. કેટલાક સામાજિક કારણો પર પોતાના દાવાનો આધાર રાખે છે, અને પોતાના બાપદાદા કેવા ઉચ્ચ વર્ગના હતા, એ વિષે પતરાળ કરે છે. કેટલાક માનસિક કારણો પર પોતાના દાવાનો આધાર રાખે છે, અને પોતા વિષે એવો ફાંકો રાખે છે કે બીજા કરતાં અમારી અક્કલ ઘણી જ વધારે છે. બીજા કેટલાક ધાર્મિક કારણો પર પોતાના દાવાનો આધાર રાખે છે, અને પોતાની ધાર્મિક માન્યતાના ખરાપણા વિષે આજમાન કરે છે. કેટલાક નૈતિક કારણો પર પોતાના દાવાનો આધાર રાખે છે. અને પોતા વિષે એમ સમજે છે કે અમે અમારા પડોશીઓ કરતાં વધારે નીતિમાન છીએ. ત્યારે બીજા તદ્દન અધાર્મિક

કારણે પર પોતાના દાવાનો આધાર રાખે છે. તેઓ કહે છે કે અમે ધાર્મિક હોવાનો દાવો કરતા જ નથી. તોપણ મંડળીના ધણાખરા સલાસદોના જીવન કરતાં અમારું જીવન ઊંચા પ્રકારનું છે એમ તેઓ માને છે. હજી પણ આપણને ફરોશી ગમતો નથી એ સાચી વાત, પરંતુ જે પાપરહિત છે તે તેના પાપ હેલો પથર નાખે તો સાઈ.

વળી જે માણસને પોતામાં કશી ખામી દેખાતી નથી તે ભાગ્યે જ ખીજ વિષે સાઈ બોલે. તે જે માણસને ઝાળખે છે તેઓની સાથે પોતાને સરખા મણીમાં મૂકવાનો તેને શોખ છે, પરંતુ જ્યારે તે આપણને કહે છે કે ખીજ માણસો જીલમી, અન્યાયી અને વ્યભિચારી છે ત્યારે તે વિષે તે બહુ દ્વિગ્ની હોય એવું લાગતું નથી; ઊલટો તે જાણે હરખાતો હોય એવી અસર આપણ મન ઉપર થાય છે. જે ખ્રિસ્તી માણસને પોતાના સમાજની બેઆબરૂની વાતે કરવામાં આનંદ થાય છે તેના જેવો નીચ ખીજને કાઢી નથી. આવી સ્થિતિ આપણે પ્રભુ જોતો હતો ત્યારે તે રડતો હતો.

વળી ઈસુનું નામ લેતું તે એક વાત છે અને તેની હાજરી અનુભવવી એ ખીજ વાત છે. પાપની લાગણી વિના કોઈ માણસને ઈશ્વરની હાજરીનું જ્ઞાન થતું જ નથી.

પરંતુ આ પ્રાર્થનાની સાથે આપણે દાણીની પ્રાર્થના સરખાવીએ. તે અચકાતાં અચકાતાં મંદિરમાં પ્રવેશ કરે છે. જાણે તેને એમ લાગતું હોય કે અહીં આવવાનો મને હક જ નથી. હવે જેમ દાણીઓ વિષે ફરોશીઓના વિચાર સારા ન હતા તેમ ફરોશીઓ વિષે દાણીઓના વિચાર પણ સારા ન હતા; તોપણ આ દાણી ફરોશી સાથે પોતાની સરખામણી કરતો નથી. તેને પોતાની અગત્યની લાગણી એટલી બધી હતી કે તેને પોતા સિવાય ખીજ એક જ જાણુની હાજરીનું જ્ઞાન થાય છે, એટલે ઈશ્વરની હાજરીનું. તે બાનું કાઢ્યા સિવાય પોતાનાં પાપ કપૂલ કરે છે; તે દયા રાખવાનું વિશેષ કારણ રજૂ કરતો નથી. જેથી પોતાનાં પાપ ઓછાં દેખાય એવા સંજોગો તે રજૂ કરતો નથી; તે એટલું જ કહે છે, કે “હે ઈશ્વર, મુજ પાપી પર દયા કર.”

૩. હવે ભજનસેવા સમાપ્ત થાય છે, અને ભજનારાં પોતપોતાના ઘેર જાય છે. તો આ બે માણસો જેઓની પ્રાર્થના આપણે સાંભળી છે તેઓને શો લાભ થયો? ફરોશીને તો કોઈ પણ જાતનો લાભ થયો ન હતો. પરંતુ આ કેટલી બધી દયાજનક વાત કહેવાય! માણસ સર્વ પ્રીતિવાન ઈશ્વરની હજૂરમાં આવ્યો, છતાં તેને કશો ફાયદો ન થયો એમ કેવી રીતે બન્યું હશે! તેનું કારણ ઈશ્વર તેના પર પ્રેમ રાખતો નથી તે નહિ પણ ઈશ્વર તેને જે આપવા માગતો હતો તે તેણે લેવાની ના પાડી એ હતું. તે એટલા બધા સ્વાર્થથી ભરપૂર

હતો કે તેના હૃદયમાં ઈશ્વરને માટે જગા રહી ન હતી. તે પવિત્ર શાસ્ત્ર વાંચતો હતો, પ્રાર્થના કરતો હતો, દાનાર્પણ આપતો હતો, દેવળમાં જતો હતો—અર્ધું કરતો હતો; તોપણ તે ન્યાયી ઠર્યો નહિ. આ તો કેવળ કૃપાનાં સાધન છે, અને તેમનો આપણે જેવો ઉપયોગ કરીએ છીએ તેના આપણા હાલ થાય છે. શું આ સાધનેનો ઉપયોગ કરવાથી આપણે વધારે ધીરજવાન, ક્ષમાવાન, આનંદી કે હિંમતવાન બનીએ છીએ? શું તેવડે ઈસુ ખ્રિસ્તની વધારે સારી રીતે ઝોળખાણ થાય છે? અને પોતાની મુશ્કેલીઓની સામે થવા તથા બીજાઓ પ્રત્યે ભાઈની દુરજ બજાવવા આપણને બળવાન કરવામાં આવે છે?

જોકે આ ભજનસેવાથી દુરાશીને લાભ ન થયો, પરંતુ દાણીને તો ધણો જ લાભ થયો હતો. દાણી સંબંધી તો આ દિવસની ભજનસેવા બધી રીતે સફળ નીવડી હતી, તેનું કારણ એ છે કે તેને પોતાનાં પાપની માશી મળી હતી; વળી તેજ કારણને માટે તે મંદિરમાં આવ્યો હતો. આપણે શા માટે દેવળમાં જઈએ? શું માશી મેળવવા? જો માશી મેળવવાનો હેતુ ન હોય તો આપણે ગેરહાજર રહીએ એ વધારે સારું છે: “આપણામાં પાપ નથી, એમ જો આપણે કહીએ, તો આપણે પોતાને ઠગીએ છીએ, ને આપણામાં સત્ય નથી. જો આપણે આપણાં પાપ કબૂલ કરીએ, તો આપણાં પાપ માફ કરવાને તથા આપણને સર્વ અન્યાયથી શુદ્ધ કરવાને તે વિશ્વાસુ તથા ન્યાયી છે” (૧ યોહાન ૧; ૮, ૯).

કુટુંબ અને ખ્રિસ્તનો પરસ્પર સંબંધ: ૧૮; ૧૫-૧૭

^{૧૫} તેઓ તેની પાસે પોતાનાં બાળકોને પણ લાવ્યા, કે તે તેઓને સ્પર્શ કરે; પણ શિષ્યોએ તે જોઈને તેઓને ધમકાવ્યા. ^{૧૬} પરંતુ ઈસુએ તેઓને પાસે બોલાવીને કહ્યું, કે બાળકોને મારી પાસે આવવા દે, તેઓને વારો મા; કેમકે દેવનું રાજ્ય એવાંઓનું છે. ^{૧૭} હું તમને ખત્રીત કહું છું, કે જે કોઈ દેવનું રાજ્ય બાળકની પેઠે નહિ સ્વીકારે, તે તેમાં નહિ જ પેસશે.

લુક ૧૭; ૧૧, ૧૨માં સીમાડા પર આવેલાં જે ગામ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે તે મૂકીને આપણા પ્રભુએ સમરૂનમાં થઈને જવાનું કૃત્ય અને રસ્તા પર આવેલાં સમરૂની કર્યા તથા ગામમાં ઉપદેશ કરવાનો તેનો ઇરાદો હતો; પરંતુ લુકે બતાવ્યું છે કે (લુક ૯; ૫૧-૫૬) તે પ્રમાણે સમરૂની વસ્તીની વિરૂદ્ધતાને કારણે તેને તેમ કરતાં અટકાવ થયો. ત્યાર પછી શું બન્યું એ “માત્થીની સુવાર્તા”માં જોવાનું છે (માત્થી ૧૮; ૧, ૨નો ખુલાસો જુઓ). હવે પછી આપણા પ્રભુએ સમારીઆમાં થઈને ઉતાવળથી મુસાફરી કરી, અને માંડવા-પર્વ આશરું હતું તેજ અરસામાં તે યરૂશાલેમ જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં આગળ તે

થોડી જ વાર સુધી રહ્યો, કેમકે ત્રણેક મહિના સુધી કામ ક્યાં પછી અધિકારી-ઓની અદેખાઈને લીધે તેને ત્યાંથી ખસવું પડ્યું. મારો સમય હજી આવ્યો નથી એમ સમજીને તે યરદનની પેલી પાર બેથાબારા જઈ રહ્યો. જે બીના સંબંધી હવે આપણે વાંચવાનાં છીએ તે ત્યાંજ બતી હતી (કલમ ૧૫-૩૦), અને મોટા લોકસમુદાય ત્યાં પણ તેની પાસે એકઠા થતા હતા (માર્થી ૧૯ ; ૧૩-૩૦ : માર્ક ૧૦ ; ૧૩-૩૧ને ખુલાસો જુઓ).

આગલા પ્રકરણમાં ૧૬ ; ૧૮ કલમ વિષે કહ્યું નથી, તે વિષે હમણાં કાંઈ કહેવું ઘટે છે. તમને યાદ હશે કે માઆપ પોતાનાં છોકરાંને ઇસુની પાસે લાવ્યાં હતાં ત્યારે લગ્ન કરતાં ફારગતી વિષે વધારે ચર્ચા થતી હતી (માર્થી ૧૯ ; ૧-૧૨). લુક ૧૬ ; ૧૪-૧૭માં આપણો પ્રભુ નિયમશાસ્ત્ર વિષે વાત કરે છે, અને ફરોશીઓ કાંઈ વાર કેવી રીતે પોતાના જ કાયદા ઢીલા કરી મૂકતા હતા તેના દાખલા તરીકે તે ફારગતી કરવાનો ચહુદી રિવાજ રજૂ કરે છે. ફારગતી વિષેનો અસલ નિયમ પુનર્નિયમ ૨૪ ; ૧માં જણાવવામાં આવ્યો છે, અને તે નિયમ પ્રથમ સ્ત્રીઓના લાભને અર્થે ઘડવામાં આવ્યો હતો ; પરંતુ ફરોશીઓ તથા શાસ્ત્રીઓએ આ નિયમનો એટલો બધો વિસ્તાર કર્યો હતો કે તેમાં સ્ત્રીને કાઢી મૂકવાનું ગમે તે જાતનું બાનું કાઢી શકાય. દાખલા તરીકે હિલ્લેલ નામે તેઓના નેતાઓમાંનો એક કહેતો હતો કે સ્ત્રી પોતાના ધણીને માટે ખોરાક કાચો રાંધે તો તે તેને ફારગતી આપી શકે ! તેથી આપણા પ્રભુને કહેવું પડ્યું હતું, કે “જે કાંઈ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજીને પરણે છે, તે વ્યભિચાર કરે છે ; અને વરે છોડેલી સ્ત્રીને જે પરણે તે પણ વ્યભિચાર કરે છે” (૧૬ ; ૧૮). ડૉટ્રીનિક જીવનની શુદ્ધતા તથા સ્થિરતા વિષે અહીં આગળ પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત અમુક ધોરણ દરાવતો મારૂમ પડે છે. આ વચન બધી સુવાર્તામાં એક ને એક જ રૂપમાં જણાવેલું નથી, તેથી આજ દિવસ સુધી તે વિષે ચર્ચા કરવામાં આવે છે. માર્ક અને લુક આ નિયમને કંઈ અપવાદ હોય એવું જણાવતા નથી ; પરંતુ માર્થી તો એક અપવાદ વિષે લખે છે. તે પ્રભુ ઇસુને એમ કહેતો વર્ણવે છે, કે “હું તમને કહું છું, કે વ્યભિચારના કારણ વગર જે કાંઈ પોતાની સ્ત્રીને મૂકી દઈને બીજીને પરણે તે વ્યભિચાર કરે છે ; અને તે મૂકી દીધેલીની જોડે જે પરણે તે પણ વ્યભિચાર કરે છે” (માર્થી ૧૯ ; ૯). પ્રાચીન વખતના ખ્રિસ્તીઓ માર્થીના કહેવા પ્રમાણે કરતા હતા ; પરંતુ ટ્રેન્ટની મહાસભામાં આ અપવાદ નાકબૂલ કરવામાં આવ્યો, અને એવો સિદ્ધાંત સ્વીકારવામાં આવ્યો કે લગ્ન પવિત્ર સંસ્કાર છે અને ફારગતી તો કાંઈ પણ કારણસર થઈ શકે નહિ. હવે માર્થી જે અપવાદ વિષે લખે છે તે આપણે રાખ્યો હોય કે ન હોય તોપણ તે અગાઉથી મંડળીને માટે ધરાદાપૂર્વક નિયમ દરાવતો હતો એ માનવું મને વાજબી લાગતું નથી ; કેમકે તે મંડળીના બંધારણ

વિષે કોઈ પણ ઠેકાણે કશું જ કહેતો નથી, અને ખાસ કાયદા ઠરાવતો પણ માલુમ પડતો નથી. તે માત્ર સત્ય સિદ્ધાંતો શિખવતો હતો, અને એમ કરતાં પણ તે અક્ષર કરતાં આત્મા પર વધારે ભાર મૂકતો હતો. માટે અને એમ લાગે છે કે આ પ્રસંગે આપણો પ્રભુ પોતાના શ્રોતાજનોની આગળ માત્ર એક આદર્શ રજૂ કરતો હતો, અને એવું શિખવતો હતો કે લગ્ન એક પવિત્ર કરાર છે, ઈશ્વર તથા માણસોની સમક્ષ તે કરવામાં આવે છે, અને મરણ જીવંત ન પાડે ત્યાં સુધી તે કરાર વિશ્વાસુપણે તથા કેમળપણે પાળવો જોઈએ. જ્યાં આગળ લગ્નના કરારથી જોડાએલું એક પાત્ર ગાંડપણને કારણે કે વંશપરંપરા ઊતરી આવેલા રોગને કારણે અશક્ત બન્યું હોય, અથવા જ્યાં આગળ લગ્નસંબંધ ચાલુ રાખવાને લીધે એક પાત્રને કૂરતાનો ભોગ થઈ પડવાનો સંભવ હોય ત્યાં આગળ એ પાત્ર જો નિર્દોષ હોય તો તેને એ કરારથી મુક્ત કરવું જોઈએ એવું આપણા જમાનામાં ઘણા ધાર્મિક ખ્રિસ્તીઓ માને છે ; વળી તેઓ એમ પણ માને છે કે આવા ઘટાછેડા થાય તો પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત તે માન્ય રાખે.

પરંતુ ઈસુ ખ્રિસ્તના ધારવા પ્રમાણે એક પુરુષ તથા એક સ્ત્રી મરણપર્યંત જોડાએલાં રહે તો તેજ આદર્શ લગ્ન કહેવાય, અને એ માન્યતા પર ઘરમાં છોકરાંનું સ્થાન કેવું હોવું જોઈએ તે વિષેના તેના વિચારો આધારભૂત માલુમ પડે છે. જેરોમના વખતથી માંડીને અત્યાર સુધી ઘણા ટીકાકારોએ એ બાબત પર આપણું ધ્યાન ખેંચ્યું છે, કે ઈસુ એમ નથી કહેતો કે ઈશ્વરનું રાજ્ય તેઓનું છે ; પરંતુ તે એમ કહે છે, કે “ઈશ્વરનું રાજ્ય એવાંનું છે ;” અર્થાત્ ઈશ્વરના રાજ્ય પર એકલાં છોકરાંનો જ નહિ, પરંતુ જેઓનાં હૃદય બાળકના જેવાં છે, અને જેઓ બાળકની પેઠે વિશ્વાસ રાખે છે તેઓનો પણ હક છે, અને તેઓને માટે તેનું બારણું ઉઘાડું મૂકવામાં આવ્યું છે.

નાનાં છોકરાં સંબંધી આપણા પ્રભુનાં વચન એકદાં કરીએ છીએ ત્યારે માલુમ પડે છે કે તે તેઓને જીવંત જીવંત બે દૃષ્ટિબિંદુથી નિહાળતો હતો. પોતાના ખટપટી તથા મહત્ત્વાકાંક્ષી શિષ્યોની વચમાં તેણે એક બાળકને ઊભું રાખ્યું ત્યારે તે એવું શિખવતો હતો કે તે બાળક તો ઈશ્વરના રાજ્યના નમૂનારૂપ છે, અને તેની પાસે શીખવા તે તેઓને ફરમાવતો હતો. બીજી તરફ જોઈએ તો આપણા પ્રભુના ધ્યાનમાં બાળક જિંદગીરૂપી નિશાળમાં વિદ્યાર્થી સમાન છે, અથવા સર્વકાળનું જીવન પ્રાપ્ત કરવાના રસ્તા પર મુસાફરી કરતા બાળજનત્રાણ સમાન છે ; વળી તેના નાના પગની આડે કોઈ જાણીબૂઝીને ઠાકર મૂકે તો તે વિષે તેણે સૌથી કઠોર વચન કહેલાં છે. જ્યાં છોકરાં વિષે આવા જ વિચાર કરવામાં આવે છે ત્યાં એક ખરૂં ખ્રિસ્તી ઘર છે એમ સમજવું. છોકરાંને તારનારની પાસે લાવવાનું સ્વાભાવિક તેમજ સૌથી અનુકૂળ સ્થળ તો ઘર

છે; પરંતુ જ્યાં ખ્રિસ્તી લક્ષ્મી નથી ત્યાં ખ્રિસ્તી ધર શી રીતે હોઈ શકે ! પીતરના એક પત્રમાં એક અતિશય સુંદર વાત વાંચવામાં આવે છે. ત્યાં આગળ તે પતિઓ તથા પત્નીઓને એવી સલાહ આપે છે કે તેઓએ જીવનની કૃપાના સહવારસને ઘટે એવી રીતે ભેગાં રહેવું જોઈએ ; અને સાથે સાથે એમ પણ કહ્યું છે, કે “ તેઓની પ્રાર્થનાઓ અટકાવવામાં આવશે નહિ ” (૧ પીતર ૩; ૭). એવાં માઆપ પોતાનાં નાનાં બાળકોના નિર્દોષપણાનું રક્ષણ કરે છે, અને પોતે તેનું અનુકરણ પણ કરે છે ; તેઓ કામળપણા, નિઃસ્વાર્થ તથા વિવેકસહિત એક બીજાની તેમજ પોતાનાં બાળકોની સાથે વર્તે છે ; વળી એવા ધરમાં તો નાનાં બાળકોનો મિત્ર “ પોતાના આત્માના કષ્ટનું કળ જોઈને સંતોષ પામશે.”

મોટા નકાર : ૧૮ ; ૧૮-૩૦

૧૮ એક અધિકારીએ તેને પૂછ્યું, કે ઉત્તમ ઉપદેશક, અનંત-જીવનનો વારસો પામવાને હું શું કરું ? ૧૯ ઈસુએ તેને કહ્યું, કે તું મને ઉત્તમ કેમ કહે છે ? એક એટલે દેવ વિના ઉત્તમ કોઈ નથી. ૨૦ તું આજ્ઞાઓ જાણે છે, કે વ્યભિચાર ન કર, હત્યા ન કર, ચોરી ન કર, જુડી શાહેદી ન પૂર, પોતાનાં માઆપને માન આપ. ૨૧ તેણે કહ્યું, કે એ બધું તો હું મારા નાનપણથી પાળતો આવ્યો છું. ૨૨ એ સાંભળીને ઈસુએ તેને કહ્યું, કે તું હજી એક વાત સંબંધી અધૂરો છે ; તારૂં જે છે તે બધું વેચી નાખીને, તે દરિદ્રીઓને આપી દે, અને આકાશમાં તને દ્રવ્ય મળશે ; અને પછી મારી પાછળ ચાલ. ૨૩ પણ એ સાંભળીને તે બહુ ઉદાસ થયો, કેમકે તે બહુ શ્રીમંત હોતો. ૨૪ ઈસુએ તેના પર જોઈને કહ્યું, કે જેઓની પાસે સંપત્તિ છે, તેઓને દેવના રાજ્યમાં પેસવું કેવું અઘરું છે ! ૨૫ કેમકે શ્રીમંતને દેવના રાજ્યમાં પેસવું, તે કરતાં ઊંટને સોયના નાકામાં થઈને જવું સહેલ છે. ૨૬ તે વાત સાંભળનારાઓએ પૂછ્યું, કે તો કોણ તારણ પામી શકે ? ૨૭ પણ તેણે કહ્યું, કે માણસોને જે અશક્ય છે તે દેવને શક્ય છે. ૨૮ પીતરે કહ્યું, કે જુઓ, અમે પોતાનું [બધું] મૂકીને તારી પાછળ આવ્યા છીએ. ૨૯ તેણે તેઓને કહ્યું, કે હું તમને ખચીત કહું છું, કે જે ક્રોધે ધરને, વહુને, ભાઈઓને, માઆપને, કે છોકરાંને, દેવના રાજ્યને દીધે મૂક્યાં હશે, ૩૦ તે આ કાળમાં બહુગણું તથા આવનાર યુગમાં અનંતજીવન પામ્યા વિના રહેશે નહિ.

માથી ૧૯ ; ૧૬—૨૦ ; ૧૬ સુધીનો તથા માર્ક ૧૦ ; ૧૭—૩૭ સુધીનો ખુલાસો જુઓ. ત્રણે સંદર્શક સુવાર્તામાં માઆપ તથા છોકરાંની વાત પછી

તરત જ એક દ્રવ્યવાન જીવાન અધિકારી વિષેની વાતો જણાવવામાં આવી છે; પરંતુ એ વિષે બીજા સુવાર્તિકા કરતાં લોકનું વૃત્તાંત ઓછું આકર્ષક લાગે છે. કેમકે આ માણસ જીવાન હતો; દોડતો આવ્યો હતો, અને તેને જોઈને ઈસુને તેના પર હેત ઉત્પન્ન થયું એવું તે જણાવતો નથી. પરંતુ તે આ માણસ વિષે એ અગત્યની વાતો જણાવે છે, અને એ બાબતોમાં ટૂંકામાં તેની સ્થિતિ વિષે જાણવાનું મળે છે : ૧. તે ધણો પૈસાદાર હતો, ૨. તે ધણો શોકાતુર હતો. ખરૂં જોતાં તો આપણે એક આગલા પ્રકરણમાં વિભાગેલા હૃદય વિષે જે શીખી ગયા હતા એ વાતનો આ બીજો દાખલો છે. આ માણસ તો બન્ને દુનિયાનો લાભ લેવા માગતો હતો, પણ જે માણસ એકીવખતે એક હાથે કાચડ ચૂંચતો અને બીજા હાથે તારાઓને પકડવા પ્રયત્ન કરતો હોય તેની સ્થિતિ પવિત્ર શાસ્ત્રમાં કેવળ કરુણાજનક વર્ણવવામાં આવેલી છે.

આપણા પ્રભુને તરત ખબર પડી કે આ જીવાનનું ચારિત્ર સાફ છે; જેથી તેના પર હેત ઉત્પન્ન થાય એવાં લક્ષણ તેનામાં હતાં. પરંતુ તે આ જગતનાં વાનાં પર એટલો બધો પ્રેમ રાખતો હતો કે તે તેઓનો ત્યાગ કરે તોજ સાફ એમ આપણા પ્રભુને લાગ્યું. હવે આવા ત્યાગની માગણી આપણા પ્રભુએ કંઈ બધાં માણસોની પાસે કરી નથી. દાખલા તરીકે બેથાનીઆની બે બહેનો, નીકાદેમસ અથવા આરીમથાર્થના યુસફ પાસે તેણે આવી માગણી કરી ન હતી. હવે મારા વહાલા વાચક, તમે આ બેમાંના કયા વર્ગમાંના છો? એ શું તમે જાણવા માગો છો? જે જાણવા માગતા હો તો હું તમને કહી શકતો નથી, પરંતુ ઈસુ તો તમને કહી શકે છે. વળી એ બનવાબેગ છે કે તે તમને પણ એમ કહેતો હોય, કે “તું હજી એક વાત સંબંધી અધૂરો છે; તારું જે છે તે બધું વેચી નાખીને, તે દરિદ્રીઓને આપી દે, ને આકાશમાં તને દ્રવ્ય મળશે; અને પછી મારી પાછળ ચાલ” (કલમ ૨૨).

હું માનું છું કે આપણો પ્રભુ હજી પણ કેટલાએક માણસોને આવું જ કહેવા માગે છે; કેમકે કેટલાએકની સ્થિતિ એવી છે કે તેને માટે બીજો ઉપાય ચાલે જ નહિ. છતાં આ શરત પણ પાળવી અશક્ય નથી; કેમકે “માણસોને જે અશક્ય છે તે ઈશ્વરને શક્ય છે.” આ વાત કેટલી બધી સત્યથી ભરપૂર છે તે આગળ વાંચતાં માલૂમ પડશે : “જાખીએ ભાગ રહીને પ્રભુને કહ્યું, કે પ્રભુ, હું મારી સંપત્તિનો અર્ધો ભાગ દરિદ્રીઓને આપું છું; જે અન્યાયથી મેં કાઢીનું કંઈ પડાવી લીધું હોય, તો હું તેને ચોગણું પાછું આપીશ. ઈસુએ તેને કહ્યું, કે આજ આ ઘેર તારણ આવ્યું છે” (લુક ૧૯; ૮, ૯). જે કૃપાવડે જાખીનો બચાવ થયો તેજ કૃપાવડે દ્રવ્યવાન જીવાન અધિકારીનો બચાવ પણ થઈ શકે એમ હતું; પરંતુ એ કૃપા મેળવવા માટે તેનું હૃદય ખુલ્લું ન હતું. જે વિશ્વાસવડે માણસ ત્રાતાને આધીન થાય છે તેજ જગતનો પરાજય કરે છે.

ત્યાર પછી પોતાનું વિવેચન બંધ કરતાં આપણે પ્રભુ પોતાના શિષ્યોને ખાતરી આપે છે કે જે માણસ સ્વત્યાગ કરે છે તેને બદલે મળ્યા વગર રહેશે નહિ : “તેણે તેઓને કહ્યું, કે હું તમને ખચીત કહું છું, કે જે કોઈએ ધરને, વહુને, ભાઈઓને, માબાપને કે છોકરાંને, દેવના રાજ્યને લીધે મૂક્યાં હશે, તે આ કાળમાં બહુગણું તથા આવનાર યુગમાં અનંતજીવન પામ્યા વગર રહેશે નહિ ” (લુક ૧૮ ; ૨૯, ૩૦). આપણા પ્રભુના કહેવાનો અર્થ એવો જણાય છે કે મારે લીધે જેઓને પોતાના જૂના સમાજમાંથી અસ્તરફ કરવામાં આવે તેઓને વધારે સંતોષ આપે એવા એક બીજા સમાજમાં લેવામાં આવશે ; એક સંગતના ત્યાગને બદલે બીજી નવી તથા વતી સારી સંગત તેમને માટે તૈયાર રાખવામાં આવી છે. જ્યાં કહીં સુવાતાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે ત્યાં આ પ્રમાણે જ થતું જોવામાં આવે છે. પાણિય ઈસુ ખ્રિસ્તની ખાતર ધર તથા મિત્ર વિનાનો થયો હતો, છતાં તે લખે છે, કે “ પ્રભુમાં પસંદ કરેલા રૂક્ષને અને તેની તથા મારી માને સલામ કહેજો ” (રૂ. ૧૬ ; ૧૩). એ પ્રમાણે જેઓ ઈસુ ખ્રિસ્તની ખાતર બધાંનો ત્યાગ કરે છે તેઓને એકલા પડતા મૂકવામાં આવતા નથી ; પરંતુ તેની કૃપાવડે તેઓને નવા કુટુંબ સાથે જોડવામાં આવે છે ; અને સર્વકાળના વારસામાં પ્રવેશ મળે છે.

ઈક્રાઈમથી જતો રસ્તો : ૧૮ ; ૩૧-૩૪

^{૨૧} તેણે બારેને પાસે બોલાવીને તેઓને કહ્યું, કે જુઓ, આપણે યરૂશાલેમ જઈએ છીએ, અને માણસના દીકરા સંબંધી પ્રબોધકોએ જે લખેલું છે તે સર્વ પૂરું કરવામાં આવશે. ^{૨૨} કેમકે તે વિદેશીઓને સ્વાધીન કરાશે, તેના ઠૂકા તથા અપમાન કરાશે, અને તેના પર તેઓ થૂંકશે ; ^{૨૩} વળી કોરડા મારીને તેઓ તેને મારી નાખશે, અને ત્રીજે દહાડે તે પાછો ઊઠશે. ^{૨૪} પણ એમાંનું કંઈ પણ તેઓના સમજવામાં આવ્યું નહિ ; આ વાત તેઓથી ગુપ્ત રહી, અને જે કહેવામાં આવ્યું તે તેઓ સમજ્યા નહિ.

માત્રી ૨૦ ; ૧૭-૧૯ તથા માર્ક ૧૦ ; ૩૨-૩૪નો ખુલાસો જુઓ. આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ તેમ યોહાન આ જગાએ ફરીથી ચાલુ વૃત્તાંતને સ્પષ્ટ કરે છે. જેમકે બેથાબારામાં આશરે બે મહિના રહ્યા પછી મારથા તથા મરિયમના બોલાવવાથી આપણે પ્રભુ બેથાનીઆ ગયો. ત્યાં તેણે લાજરસને મૂએલાંમાંથી ઉઠાડ્યો ; પછી યહુદીઓની અદેખાઈથી બચવાને માટે તે ઈક્રાઈમ જઈ રહ્યો. આ ગામ સમારીઆની સરહદ પર આવેલું હતું (યોહાન ૧૧ ; ૫૪). પાસખા પર્વ પાળવા માટે યરૂશાલેમ પાછા જવાનો વખત આવ્યો ત્યાં સુધી

તે ત્યાં જ રહ્યો. ત્યાંથી દક્ષિણ તરફ જવાનો રસ્તો કુંભરોમાં થઈને જતો હતો અને આગળ જતાં ઉત્તર દિશા તરફથી આવતા ધોરી રસ્તાની સાથે તે મળી જતો હતો. આ રસ્તે જતાં જતાં આપણા પ્રભુએ પોતાના મરણ સંબંધી ત્રીજી વાર ચોકખી અગમસૂચના કરી. આપણે વાંચીએ છીએ, કે “તેણે બારેને પાસે બોલાવીને તેઓને કહ્યું, કે ભુઓ, આપણે યજ્ઞશાલેમ જઈએ છીએ, અને માણસના દીકરા સંબંધી પ્રબોધકાએ જે લખેલું છે તે સર્વ પૂરું કરવામાં આવશે” (કલમ ૩૧). તેણે બારેને એકાંતમાં પોતાની પાસે બોલાવ્યા, કેમકે તેઓને જે વાત કહેવાની હતી તે અતિ ગંભીર અને ભેદભરી હતી; આ વાત તો સાધારણ શ્રોતાઓને કહેવાની ન હતી. “ભુઓ, આપણે યજ્ઞશાલેમ જઈએ છીએ,” એટલા જ શબ્દો પરથી બાર શિષ્યોને પોતાની પ્રજના લાંબા ઇતિહાસનું સ્મરણ થયું હશે. યજ્ઞશાલેમ જવા વિષે ખાસ ગીત રચવામાં આવ્યાં હતાં : “હું પર્વતો તરફ મારી આંખો ઊંચી કરીશ” (ગીતશાસ્ત્ર ૧૨૧), “જ્યારે તેઓએ મને કહ્યું, કે આપણે યહોવાહને મંદિરે જઈએ, ત્યારે હું આનંદ પામ્યો” (ગીતશાસ્ત્ર ૧૨૨), તેમજ “યહોવાહ પર ભરોસો રાખનારા સિયોન પહાડ જેવા છે કે જે કદી ખસનાર નથી, પણ સદાકાળ ટકી રહે છે” (ગીતશાસ્ત્ર ૧૨૫). એવાં એવાં ગીત રચવામાં આવ્યાં હતાં, અને તે વળી દરેક સ્થિતિ તથા અગત્યને અનુકૂળ ગીત હતાં. પરંતુ આવા કામને માટે કોઈ માણસ કદી પણ યજ્ઞશાલેમ ગયો ન હતો. કેટલાએક તો ભજન કરવા માટે, બીજા કેટલાક તો નફે મેળવવા માટે અને બીજા કેટલાએક તો પોતાના પૂર્વજોના રિવાજ મુજબ ત્યાં જતા હતા. પરંતુ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતે “પારખાનું હલવાન” થવા માટે તથા “ધણીને સાફ પોતાના જીવની ખંડણી ભરી આપવા” સાફ જતો હતો.

આ વાત સંબંધી તેણે પોતાના શિષ્યોને શિક્ષણ આપવાના ધણા પ્રયત્ન કર્યા હતા. ખાસ કરીને તેણે વધસ્તંભ વિષે પૂર્વે એ પ્રસંગે બોધ આપ્યો હતો : એટલે કાઠસારીઆ ફિલિપી આગળ (૯; ૨૨) અને તેનું રૂપાંતર થયા પછી (૯; ૪). વળી તેણે તેઓને એમ પણ કહ્યું, કે જે થવાનું છે તે પ્રબોધકાએ જે લખ્યું છે તે સર્વ પૂરું થાય માટે થવાનું છે. બલકે પોતાને ઈશ્વરપ્રેરણા થઈ છે તે જાણ્યા છતાં અમારાં વચન કેટલી બધી અજાણ્ય જેવી રીતે પૂરાં થનાર છે એ તેઓ સમજતા ન હતા. યશાયાહે એક દુઃખસહન કરનાર સેવક વિષે લખ્યું હતું. તે પાપને સાફ પોતાના જીવનું અર્પણ કરવાનો હતો; અખાર્યાહે એક ઘેટાંપાળક વિષે લખ્યું હતું. તે મારી નંખાવાનો હતો અને તેનાં ઘેટાં વેરી નંખાવાનાં હતાં; તેમજ થિર્મેયાહે એક નવા કરાર તથા પાપની માફી વિષે લખ્યું હતું. ઈસુ કહે છે, કે તે સર્વ અત્રે પૂરું થવાનું છે : “કેમકે તે વિદેશીઓને સ્વાધીન કરાશે, તેના ઠકા તથા અપમાન કરાશે, અને તેના

પર તેઓ થૂંકશે ; વળી કારડા મારીને તેઓ તેને મારી નાખશે, અને ત્રીજે દહાડે તે પાછો ઊઠશે ” (કલમ ૩૨, ૩૩).

આ જગ્યાએ માત્રી તથા માર્ક ઝંખદીના દીકરા યાદુજી તથા ચોહાનની વિનંતી વિષે જણાવે છે. તેઓની વિનંતી એવી હતી કે ઈસુ ખ્રિસ્તને મહિમા થાય ત્યારે અમે એક તેને જમણે અને બીજો ડાબે હાથે બેસીએ. તેઓને જે શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું તે વિષે તેઓ કેટલું ઓછું સમજતા હતા તે તેમની આ વિનંતી પરથી માલુમ પડે છે. આ બીના વિષે લોક કાંઈ કહેતો નથી, પરંતુ તે આપણને જણાવે છે, કે “ આ વાત તેઓથી ગુપ્ત રહી, અને જે કહેવામાં આવ્યું તે તેઓ સમજ્યા નહિ ” (કલમ ૩૪).

છતાં શિષ્યોની મંદતાદ્વારા આપણને ઉત્તેજિત થવાનું કારણ મળે છે. વળી તેઓ પોતે જ પોતાની મંદતા વિષે સ્પષ્ટ રીતે લખે છે તેથી આપણને વિશેષ દિલાસો પ્રાપ્ત થાય છે. અમારાથી ઘણી ભૂલો થયેલી છે એમ આ માણસો ચોક્કસ રીતે જણાવે છે, છતાં તેઓ પોતાના સ્વામી પર એક પણ ભૂલ કરવાનું તોહોમત કદી મૂકતા નથી. વળી દિલાસો પામવાનું એક બીજું પણ કારણ એ છે, કે જે માણસો પોતાના પ્રભુની વાતો સમજવામાં આટલા બધા મંદ હતા તેઓમાં તેને કદપી લેવાની શક્તિ હોય જ નહિ. આખા વૃત્તાંત પરથી માલુમ પડે છે કે તેઓની સઘળી આશા તથા સઘળા વિચાર કરતાં પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત વધારે ઊંચો હતો અને આગળ વાંચતાં એ પણ માલુમ પડશે કે તેઓને ખાતરી થતાં જે મુશ્કેલી તેઓને નડતી હતી તેવડે આખરે તેઓની જીજ્ઞાસાની સાચી ઠરાવવામાં આવે છે.

રસ્તાની કોરે પ્રાપ્ત થતી કૃપા : ૧૮ ; ૩૫-૪૩

^{૩૫} તે યરેખો પાસે આવતો હતો, ત્યારે માર્ગની કોરે લીખ માગતો એક આંધળો બેઠેલો હતો ; ^{૩૬} ઘણા લોકોને પાસે થઇને જતા સાંભળીને તેણે પૂછ્યું, કે આ શું હશે ? ^{૩૭} તેઓએ તેને કહ્યું, કે ઈસુ નાઝારી પાસે થઇને જાય છે. ^{૩૮} તેણે બૂમ પાડીને કહ્યું, કે ઓ ઈસુ, ઢાઊઢના દીકરા, મારા પર દયા કર. ^{૩૯} જેઓ આગળ જતા હતા, તેઓએ તેને ધમકાવ્યો, કે છાનો રહે ; પણ તેણે વિશેષ ઘાંટા પાડીને કહ્યું, કે ઢાઊઢના દીકરા, મારા પર દયા કર. ^{૪૦} ઈસુએ ઊભા રહીને તેને પોતાની પાસે લાવવાનો હુકમ કર્યો ; અને તે પાસે આવ્યો, ત્યારે તેણે તેને પૂછ્યું, કે ^{૪૧} હું તારે વાસ્તે શું કરું, તારી રી શી ઇચ્છા છે ? તેણે કહ્યું, કે પ્રભુ, હું દેખતો થાઉં. ^{૪૨} ઈસુએ તેને કહ્યું, કે તું દેખતો થા ; તારા વિદ્યાસે તને બચાવ્યો છે. ^{૪૩} તરત તે દેખતો થયો,

અને દેવનો મહિમા પ્રગટ કરતો તે તેની પાછળ ચાલ્યો ; તે ભેઈન બધા લોકોએ દેવની ઉપકારસ્તુતિ કરી.

માર્તી ૨૦ ; ૨૯-૩૪ અને માર્ક ૧૦ ; ૪૬-૫૨નો ખુલાસો જુઓ. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત હજી પણ યરૂશાલેમ જવાના રસ્તે ચાલતો માલૂમ પડે છે, પરંતુ રસ્તે જતાં બનેલી એક બીના પર અત્રે આપણું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે : “તે યરૂષો પાસે આવતો હતો ત્યારે માર્ગની કોરે બીબ મારતો એક આંધળો બેઠેલો હતો.” (કલમ ૩૫). આ માણસનું નામ બારતીમાય હતું એવું લોક એકલો જણાવે છે. હવે માર્ગની કોરે જે માણસો આપણા પ્રભુને મળતા હતા તેઓ વિષે તે કદી બેપરવાઈ રાખતો ન હતો ; માર્ગની કોરે જે બી નાબેલાં હતાં તે બધાં પક્ષીઓ લઈ જઈ શક્યાં નહિ. માર્તી માર્ગની કોરે જકાતની ચોકીએ બેઠેલો હતો ત્યાંથી તેને તેડવામાં આવ્યો હતો ; વળી આજ દિવસે યરૂષોની પેલી બાઝુએ જખીને પણ માર્ગની કોરે તારણ મળવાનું હતું ; એટલું જ નહિ પણ પુનરુત્થાન થયા પછી બે માણસોએ એવી સાક્ષી આપી, કે “ન્યારે તે માર્ગે આપણી સાથે વાત કરતો હતો, અને ધર્મલેખોનો ખુલાસો આપણને કરી બતાવતો હતો, ત્યારે આપણાં મન આપણાંમાં ઉલ્લાસી નહોતાં થતાં શું?” (લુક ૨૪ ; ૩૨)

અભયજ જેવી વાત છે કે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના વધસ્તાંબ વિષે વિચાર કરતો હતો, એટલામાં માર્ગની કોરે બેસેલા આ બિચારા લિખારી પર કૃપા કરવાનો અવકાશ તેને મળ્યો હતો. પરંતુ આ બિચારા લિખારીને માટે મરવા સાડ તે યરૂશાલેમ જતો હતો તેથી જે પ્રેમને લીધે તે યરૂશાલેમ જતો હતો તેજ પ્રેમને લીધે તેને આ માણસને આશીર્વાદ દેવાનો અવકાશ પણ મળ્યો. જેમ શિષ્યોએ નાનાં છોકરાંને ઈસુ ખ્રિસ્તની પાસે આવતાં અટકાવવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા તેમજ આ આંધળને પણ લોકો તેની પાસે આવતાં અટકાવવા મારતા હતા. જેઓ ખ્રિસ્તના પક્ષના છે તેઓ કોઈ વાર તેનું કામ અટકાવવા માટે પહેલા જ ઉતાવળા થાય છે !

આ અમત્કાર વિષે બહુ ખુલાસો કરવાની જરૂર નથી ; તેમાં તો ખુલાસો કરવા જેવું કંઈ નથી, કેમકે તેનો ખુલાસો તો સ્વસિદ્ધ છે. ઈસુએ તેને પૂછ્યું, કે “હું તારે વાસ્તે શું કરું, તારી શી ઇચ્છા છે ?” તેણે કહ્યું, કે “હે પ્રભુ, હું દેખતો થાઉં.” ઈસુએ તેને કહ્યું : “તું દેખતો થા ; તારા વિશ્વાસે તને બચાવ્યો છે” (કલમ ૪૧, ૪૨). વળી આપણે વાંચીએ છીએ કે આ બનાવ બેઈનને બધા લોકોએ ઈશ્વરની ઉપકારસ્તુતિ કરી, અને ખરેખર, ઈશ્વરની ઉપકારસ્તુતિ કરવા જેવું જ હતું. કેમકે જે આવી રીતે માર્ગની કોરે માણસોને મળતો હતો, તે તેઓને દાન આપતો હતો, તેઓને પ્રકટીકરણ કરતો હતો, ઈશ્વરના પ્રેમ તથા

લક્ષાર્થ સંબંધી તેઓને ચોંકાવે એવી વાતો કરતો હતો. તે હજી પણ એમજ કહે છે ; અને તેજ રસ્તે થઈને આપણે જેઓ જાત્રા કરીએ છીએ તેઓએ પણ ઈશ્વરની ઉપકારસ્તુતિ કરવી જોઈએ.

પારતીમાયના જીવનમાંની વિશેષ દયાજનક બાબત એ હતી કે તે પોતાના અંધાપાને લીધે જનસમાજમાં પોતાનું સ્થાન લઈ શક્યો ન હતો. તેજ પ્રમાણે ફેટલાક માણસો આત્મિક રીતે પણ આંધળા હોય છે, અને તેથી તેઓ મંડળીમાં સ્થાન લેતાં અટકે છે. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત એવા માણસોને નિત્ય શોધતો હતો, અને ઈશ્વરે દુનિયાને સારૂ જે યોજના કરી હતી તેમાં તે તેઓને સાજા કરીને તેઓનું ખરૂં સ્થાન પાછું સોંપતો હતો. આજે પણ પારતીમાય અને જામી જેવાં ધણાં છે. તેઓને ઈસુ ખ્રિસ્તે શોધી કાઢ્યાં છે માટે તેઓ મંડળી તથા સમાજમાં સેવા કરીને પોતાનું ઉપકારીપણું દર્શાવે છે.

પુરાતન ગ્રીસમાં ગ્રીક શરવીર આખિલેસ વિશે દંતકથા ચાલતી હતી. તે પ્રમાણે તેના જન્મ થયો ત્યારે તેના લવિષ્ય સંબંધી પૂછવા સારૂ તેની માતા દેવદી ગઈ હતી. ત્યાં દેવવાણીદ્વારા તેને જણાવવામાં આવ્યું કે બેમાંથી એક વાત બનવાની છે : કાંતો તારો દીકરો એશઆરામસહિત લાંબું તથા અપ્રસિદ્ધ આયુષ્ય ભોગવશે, કાંતો તે લડાઈ તથા જયસહિત ટૂંકું આયુષ્ય ભોગવશે. આ બે બાબતમાંથી તારે એક બાબત પસંદ કરવાની છે. સ્વાર્થધ થઈને બાઈએ પોતાના દીકરાને સારૂ નિરુપયોગી અને લાંબું આયુષ્ય પસંદ કર્યું, તેથી તેણે તેને સ્ત્રીનાં કપડાં પહેરાવીને જ્યાં એકલી સ્ત્રીઓ જ રહેતી હતી એવા ટાપુમાં તેને રહેવા મોકલ્યો.

વખત વિતતાં ટ્રોજન લોકોની સાથે ગ્રીક લોકોને લડાઈ થઈ. તેઓએ ટ્રોય શહેરને લાંબા વખત સુધી ઘેરા લાવ્યો, છતાં તેઓ શહેરને કબજે લઈ શક્યા નહિ. શહેર કબજે કરવાના અમારા બધા જ પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે એવું જ્યારે તેઓએ જાણ્યું ત્યારે તેઓ પણ દેવવાણી સાંભળવા માટે દેવદી ગયા. ત્યાં જઈને તેઓએ શી રીતે જય મળે એ વિશે પૂછ્યું, તો દેવવાણીદ્વારા તેઓને એમ કહેવામાં આવ્યું કે આખિલેસ તમારો નેતા થઈને તમારા પક્ષમાં લડે એ વિના તમારો જય થવાનો નથી. પરંતુ આખિલેસ ક્યાં છે એ કોઈ માણસ જાણતું ન હતું.

હવે તે સમયમાં યુલિસીસ નામનો એક ધણો હોશિયાર ડોસો ગ્રીસ દેશમાં રહેતો હતો. તેણે આખિલેસને શોધી કાઢવાનું માથે લીધું. તેણે ધણા દેશોમાં મુસાફરી કરી તોએ આખિલેસને ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નહિ. છેવટે જે ટાપુમાં એકલી સ્ત્રીઓ રહેતી હતી ત્યાં તે આવ્યો. પછી એક ફેરીબાનો વેશ ધારણ કરીને તે સ્ત્રીઓની મધ્યે જઈને પોતાની વસ્તુઓ વેચવા લાગ્યો. એક સિવાય

બધી સ્ત્રીઓએ ચાહીને તેની વસ્તુઓ ખરીદી. પરંતુ બીજી સ્ત્રીઓને જે વસ્તુઓ આનંદ આપતી હતી તેમાંની એક પણ વસ્તુ આ એક સ્ત્રીને ગમી નહિ ; તે તો બીજી સ્ત્રીઓથી અલગ જઈને બેસતી હતી. છેવટે યુલિસીસે એક સૈનિકનાં શસ્ત્રો તથા તરવાર ઊંચાં કર્યાં તે જોઈને આ એકલી પડેલી સ્ત્રી એકદમ દોડી આવી અને શસ્ત્રો પોતાના અંગે ધારણ કરીને તેણે તરવાર ફેરવવા માંડી, કારણ કે તે સ્ત્રી નહિ પણ પુરુષ હતો. જે ગ્રીકોનો મોટો સ્વર્વીર થવાનો હતો તેજ આ આખિલેસ હતો.

મોટા મુસાફર યુલિસીસની માફક પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પણ જીવનના માર્ગમાં પાસે થઈને જાય છે ત્યારે તે માર્ગની કાર પર નજર રાખે છે ; વળી વધારે ઊંચી સેવા કરી શકે એવાં સ્ત્રીપુરુષો તેની નજરે પડે છે ત્યારે તે કરવાનું તે તેઓને તેડું આપે છે. ભાઈ, બહેન. “હિમ્મત રાખ ; ઊઠ, તે તને બોલાવે છે” (માર્ક ૧૦ ; ૪૯).

ખરૂં પરિવર્તન : ૧૯ ; ૧-૧૦

તે યરેખોમાં થઈને જતો હતો. ^૨ જાખી નામે એક પુરુષ હતો, તે મુખ્ય દાણી હતો, અને શ્રીમંત હતો. ^૩ તેણે ઈસુને જોવા કોઈશશ કરી કે તે કોણ છે ; પણ લીડને લીધે તે તેને જોઈ શક્યો નહિ, કેમકે તે ડીંગણો હતો. ^૪ તેથી આગળ દોડી જઈને તે તેને જોવા સાડ એક બુધ્ધર ઝાડ પર ચઢ્યો ; કેમકે તેજ રસ્તે થઈને તે જવાનો હતો. ^૫ તે જગાએ આવીને ઈસુએ ઊંચે જોઈને તેને કહ્યું, કે જાખી, તું જલદી ઊતરી આવ ; કેમકે આજ મારે તારે ઘેર ઊતરવાનું છે. ^૬ તે જલદી ઊતરી આવ્યો, અને તેણે આનંદથી તેનો આવકાર કર્યો. ^૭ તે જોઈને સઘળાએ ક્યક્ય કરીને કહ્યું, કે એક પાપી માણસને ત્યાં તે પરોણા રહેવા ગયો છે. ^૮ જાખીએ ઊભા રહીને પ્રભુને કહ્યું, કે પ્રભુ, હું મારી સંપત્તિનો અર્ધો ભાગ ફરિદ્દીઓને આપું છું ; જો અન્યાયથી મેં કેમનું કંઈ પડાવી લીધું હોય, તો હું તેને ચોગણું પાછું આપીશ. ^૯ ઈસુએ તેને કહ્યું, કે આજ આ ઘેર તારણ આવ્યું છે, કારણ કે તે પણ ઇબ્રાહીમનો દીકરો છે. ^{૧૦} કેમકે ખોવાએલું શોધવા તથા તારવા સાડ માણસનો દીકરો આવ્યો છે.

યરેખોના ઉત્તર દરવાજા પાસે આપણા પ્રભુએ જે ચમત્કાર કર્યો હતો, એથી પ્રેક્ષકવર્ગને આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેથી તે જ્યારે તેના મહોલ્લામાં થઈને જતો હતો ત્યારે વધતો જતો લોકસમુદાય તેની પાછળ જવા લાગ્યો. પાછળની બીના પરથી માલૂમ પડે છે કે એ તો શુક્રવારની સાંજ હતી (માત્થી ૨૦ ; ૧૭-૧૯નો ખુલાસો જુઓ) ; અને યહુદીઓ એક સૂર્યાસ્તથી બીજા સૂર્યાસ્ત

સુધીના વખતને એક દિવસ ગણતા હતા, તેથી સાબ્યાથની શરૂઆત થવાની તૈયારી હતી; માટે મુસાફરી કરતાં કરતાં યરેખોમાં થોભીને ત્યાં તેને સાબ્યાથનો દિવસ ગાળવાની જરૂર પડી. હવે કાને ઘેર રહેવું એ સવાલ ઉપસ્થિત થયો, અને આપણા પ્રભુની પસંદગી જાણવા જેવી છે. યરેખોમાં ધણા દાણીઓ રહેતા હતા, એટલું જ નહિ પણ યરેશાલેમમાં સેવા કરવાની વારી ન હોય એવે વખતે યાજ્ઞકો પણ ત્યાં મોટી સંખ્યામાં રહેતા હતા. આપણા પ્રભુએ ઉતારો કરવા માટે કોઈ યાજ્ઞકનું ઘર નહિ, પણ મુખ્ય દાણીનું ઘર શોધ્યું. યરેખો આબાદ શહેર હતું. તે એક વિશાળ તથા ફળદ્રુપ મેદાનની વચ્ચે આવેલું હતું. વળી તે મેદાનમાં ખજૂરીઓ સારા પ્રમાણમાં થતી હતી (પુન. ૩૪; ૩). આ પ્રદેશની ઉપજ ઘણી હતી, તેથી તેનો કર ઉધરાવવા માટે ધણા દાણીઓની જરૂર પડતી હતી.

જખી નામનો એક માણસ આ દાણીઓમાં મુખ્ય હતો. તેના નામ પરથી માલૂમ પડે છે કે તે યહુદી હતો, અને તે કારણથી તે પોતાના યહુદી પડોશીઓને વિશેષ ધિક્કારપાત્ર લાગતો હતો. તેની પાસે ઘણું દ્રવ્ય હોવા છતાં તે પોતાના સમાજમાં અસ્પૃશ્ય જેવો ગણવામાં આવતો હતો. છતાં પવિત્ર આત્માએ તેના હૃદયમાં અગત્યની લાગણી ઉપજાવી હતી, તેણે “દાણીઓ તથા પાપીઓના મિત્ર” વિષે સાંભળ્યું હતું, અને તેને મળવા માટે તે આતુર બન્યો હતો. કદમાં નીચો હોવાથી જખી બીડને લીધે ઈસુને જોઈ શક્યો નહિ, અને તેણે બીડમાં થઈને રસ્તો કરી લેવાના પ્રયત્ન કર્યા ત્યારે લોકોએ તેને ધક્કા માર્યા અને તેની નિંદા કરી. પછી તેને એક વિચાર સૂઝી આવ્યો. આ વખતે આપણો પ્રભુ દક્ષિણ દરવાજા તરફ જતો હતો. તે શહેરનો ભોમીઓ હોવાને લીધે જાણતો હતો કે આગળ રસ્તાની કોરે એક ગુલ્લરનું ઝાડ છે, તેથી દોડીને તે તે પર ચઢી બેઠો. ઝાડ મોટું હતું. તેનું થડ બહુ ઊંચું નહોતું તેથી સહેલાઈથી ચઢી શકાય એવું હતું, કેમકે તેનાં ડાળાં લાંબે સુધી ફેલાયેલાં હતાં. તેનું એક ડાળ રસ્તા પર આવી રહેલું હતું તે પર બેસીને તે સરઘસ આવવાની રાહ જોવા લાગ્યો.

પરંતુ જખી પ્રભુને મળવા માટે જેટલો આતુર હતો તેટલો જ તે જખીને મળવા પણ આતુર હતો; કેમકે શોધક આત્મા કદી પણ ત્રાતાના પ્યાન બહાર રહેતો નહિ. તે જગાએ આવીને ઈસુએ ઊંચે જોઈને તેને કહ્યું, કે “જખી, તું જલદી ઊતરી આવ; કેમકે આજ મારે તારે ઘેર ઊતરવાનું છે.”

જખીના આનંદનો કંઈપાર રહ્યો નહિ. તેથી સાબ્યાથનો દિવસ પૂરો થાય ત્યાં સુધી રહેવાને માટે તે પ્રભુને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. તે જોઈને બધાએ કચકચ કરીને કહ્યું, કે “એક પાપી માણસને ત્યાં તે પરાણો રહેવા ગયો છે.”

પરંતુ તેઓની કચકચ પર આપણા પ્રભુએ કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહિ; તેના કરતાં તો જાખીના શબ્દો વિશેષે કરીને તેનું ધ્યાન ખેંચે એવા હતા: “પ્રભુ, હું મારી સંપત્તિનો અર્ધો ભાગ દરિદ્રીઓને આપું છું; જો અન્યાયથી મેં કાંઈનું કાંઈ પડાવી લીધું હોય, તો હું તેને યોગણું પાછું આપીશ” (કલમ ૮). આ તો પ્રતિજ્ઞા હતી, અને તેમાં બે ભાગ માલૂમ પડે છે: પ્રથમ તે પોતાની સંપત્તિનો અર્ધો ભાગ દરિદ્રીઓને આપવાનું કહે છે. દુરોશીઓ પોતાનાં દાનધર્મ વિષે અભિમાન ધરાવતા હતા, છતાં આ માણસની ઉદારતા તેઓના કરતાં વિશેષ જણાય છે (માત્થી ૧; ૨-૪). ત્યાર પછી તેણે એવું વચન આપ્યું, કે મેં તેને છેતર્યું છે એવું જો કોઈ માણસ સાબિત કરી શકે તો હું તેને યોગણું પાછું આપીશ. એ પણ નિયમશાસ્ત્રના ફરમાવ્યા કરતાં અધિક હતું; કેમકે નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે મુદ્દલ રકમ વત્તા તેના પાંચમો ભાગ આપવાનો હતો (સરખાવો લેવીય ૬; ૧-૫: ગણના ૫; ૬, ૭). આ કચકચ કરનારાઓમાંનો કોણ આવું કહે? હું ઈષ્ટાહીમનો ખરો દીકરો છું એમ જાખીએ સાબિત કર્યું; ખરેખર, તેનું પરિવર્તન વાસ્તવિક હતું.

દશ મહોરનું દૃષ્ટાંત: ૧૯; ૧૧-૨૭

^{૧૧} તેઓ આ વાતો સાંભળતા હતા, ત્યારે તેણે એક દૃષ્ટાંત પણ કહ્યું, કેમકે તે યરૂશાલેમ પાસે આવ્યો હતો, અને તેઓ એમ ધારતા હતા, કે દેવનું રાજ્ય હુમણાં જ પ્રગટ થશે. ^{૧૨} માટે તેણે કહ્યું, કે એક કુદીન માણસ પોતાને સાડ રાજ્ય મેળવીને પાછા આવવાના ધરાદો રાખીને] દૂર દશ ગયો. ^{૧૩} તેણે પોતાના દશ ચાકરોને બોલાવીને તેઓને દશ મહોર આપીને કહ્યું, કે હું આવું ત્યાં લગી તેનો વહીવટ કરો. ^{૧૪} પણ તેના શહેરના માણસો તેના પર દ્રેષ રાખતા હતા, અને તેની પાછળ એલચીઓને મોકલીને કહેવડવ્યું, કે એ માણસ અમારા પર રાજ કરે એવું અમે ચાહતા નથી. ^{૧૫} તે રાજ્ય મેળવીને પાછો આવ્યો, ત્યારે જે ચાકરોને તેણે નાણું આપ્યું હતું, તેઓને તેણે પોતાની પાસે બોલાવવાનું કહ્યું, એ માટે કે તેઓ શું શું કમાયા તે તે જાણે. ^{૧૬} ત્યારે પહેલાએ આગળ આવીને કહ્યું, કે સાહેબ, તારી એક મહોરે બીજી દશ મહોર પેદા કરી છે. ^{૧૭} તેણે તેને કહ્યું, કે શાખાશ, બહા આકર; તું જૂજ વાતમાં વિદ્યાસુ માલૂમ પડ્યો છે, માટે દશ શહેરોનો અધિકારી થા. ^{૧૮} બીજાએ આવીને કહ્યું, કે સાહેબ, તારી એક મહોરે બીજી પાંચ મહોર પેદા કરી છે. ^{૧૯} તેણે તેને પણ કહ્યું, કે તું પણ પાંચ શહેરોનો ઉપરી થા. ^{૨૦} બીજાએ આવીને કહ્યું, કે સાહેબ, જો, તારી મહોર આ રહી, મેં રૂબરૂમાં

ધાલીને તેને રાખી મૂકી હતી ; ^{૨૧} કારણ કે હું તારાથી બીધો, કેમકે તું કંઠણ માણસ છે ; તેં જે મૂક્યું ન હોય તે તું ઉઠાવે છે, અને તેં જે વાળ્યું ન હોય તે તું કાપે છે. ^{૨૨} તેણે તેને કહ્યું, ઓ ભૂંડા ચાકર, તારા પોતાના મોંથી હું તારો ન્યાય કરીશ. હું કંઠણ માણસ છું, મેં જે મૂક્યું ન હોય, તે હું ઉઠાવું છું, અને જે વાળ્યું ન હોય તે હું કાપું છું, એમ તું જાણતો હતો ; ^{૨૩} માટે શાહુકારને ત્યાં માફ નાણું તેં કેમ નહોતું આપ્યું, કે હું આવીને વ્યાજ સુઝાં માફ વસુલ કરત ? ^{૨૪} પછી જેઓ પાસે ઊભા હતા તેઓને તેણે કહ્યું, કે તેની પાસેથી તે મહોર લઇ લો, અને જેની પાસે દશ મહોર છે તેને તે આપો. ^{૨૫} તેઓએ તેને કહ્યું, કે સાહેબ, તેની પાસે તો દશ મહોર છે ! ^{૨૬} હું તમને કહું છું, કે જે કોઇની પાસે છે, તેને આપવામાં આવશે ; અને જેની પાસે નથી તેનું જે છે તે પણ તેની પાસેથી લઇ લેવામાં આવશે. ^{૨૭} પરંતુ આ મારા વૈરી જેઓ ચહાતા નહોતા કે હું તેઓ પર રાજ કરું, તેઓને અહીં લાવો, અને મારી આગળ મારી નાખો.

આ દૃષ્ટાંત જખીના ધરના બારણા આગળ કહેવામાં આવ્યું એ અસંભવિત છે, પરંતુ આપણા પ્રભુએ યરેખોમાં એક આખો સાબ્બાથનો દિવસ ગાળ્યો, માટે તેણે કદાપિ સભાસ્થાનમાં તે કહ્યું હોય. તે યરૂશાલેમ જવાનો હતો અને સમુદાયનો જ નહિ પણ તેના શિષ્યોનો પણ એવો વિચાર હતો કે હવે તો ઈસ્રાએલના રાજ તરીકે તે પોતાને પ્રગટ કરશે, અને ગાદી પર બેસશે (માત્થી ૨૦ ; ૨૦-૨૮ ; માર્ક ૧૦ ; ૩૫-૪૫). તેથી જેમ તેણે યરૂશાલેમ જવાના પોતાના ખરા હેતુ સંબંધી પોતાના શિષ્યોને સમજાવવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા (સરખાવો ૧૮ ; ૩૧-૩૪), તેમ અત્રે પણ તે જાહેરમાં લોકસમુદાયને સમજાવવાના પ્રયત્ન કરે છે. દશ મહોરના દૃષ્ટાંતમાં તથા તાલંતના દૃષ્ટાંતમાં ઘણું મળતાપણું જોવામાં આવે છે. તાલંતનું દૃષ્ટાંત જેતુન પહાડ પર હવે પછીના બુધવારની રાતે બાર શિષ્યોને કહેલું માલૂમ પડે છે, અને તે એકલી “માત્થીની સુવાર્તી”માં આપવામાં આવ્યું છે (સરખાવો માત્થી ૨૫ ; ૧૪-૩૦). કેટલાકે એવું ધાર્યું છે કે આ બંને દૃષ્ટાંતો એક જ દૃષ્ટાંતનાં જુદાં જુદાં રૂપ છે. પરંતુ ખરું જોતાં તેઓ જુદે જુદે પ્રસંગે જુદા જુદા શ્રોતાઓને કહેવામાં આવ્યાં હતાં ; વળી આપણે આ દશ મહોરના દૃષ્ટાંત વિષે વિચાર કરીશું ત્યારે માલૂમ પડશે કે હાલના શ્રોતાજનોને તે વિશેષ અનુકૂળ પડે છે.

આ દશ મહોરનું દૃષ્ટાંત એક ખાસ ઐતિહાસિક ખીના પર આધારભૂત છે, અને તે ખીનાનું સ્મરણ હાલના આપણા પ્રભુના શ્રોતાઓના મનમાં તાજું હશે. મોટા હેરોદ ઈ. સ. પૂર્વે ૪ માં મરણ પામ્યો હતો, ત્યારે વારસ તરીકે પોતાનો

હકદાવો કરવા માટે તેનો દીકરો આર્ખેલાઉસ (સરખાવો માત્રી ૨ ; ૨૨) રોમ ગયો. યહુદીઓ મોટા હેરાદના જીલમથી ઉશ્કેરાઈ ગયા હતા, અને આર્ખેલાઉસ તેના કરતાં પણ વધારે જીલમી નીવડશે એવી દહેશત તેઓને લાગતી હતી, તેથી તેને વારસ તરીકે ગણવામાં ન આવે એવી વિનંતી કરવા સારૂ તેઓએ એક પ્રતિનિધિમંડળ રોમ મોકલ્યું. આ પ્રતિનિધિમંડળ ૫૦ માણસોનું અને હતું, અને જ્યારે રોમમાંના યહુદીઓએ સાંભળ્યું કે તેઓ આવે છે ત્યારે તેમાંના આઠ હજાર માણસો તેઓને મળવા સામા ગયા અને તેઓને સીઝરના મહેલ સુધી પહોંચાડ્યા. હરીફાઈ કરનાર પાત્રોને કેટલાક મહિના સુધી સીઝરના અભિપ્રાયની રાહ જોવી પડી, એટલામાં આર્ખેલાઉસ પાલેસ્ટાઈનમાં કેટલાક કારભારીઓને ઠરાવીને રોમ આવ્યો હતો. તેઓએ તેના વતી રાજકારભાર ચલાવ્યો. જ્યારે આર્ખેલાઉસની તરફેણમાં ફેંસલો આપવામાં આવ્યો ત્યારે તે પાલેસ્ટાઈન પાછો ગયો. જે પ્રતિનિધિમંડળ રોમ આવ્યું હતું તેમાંના ધણીખરા આગેવાનોને તેણે મારી નાખ્યા. સાથે સાથે તેણે પોતાના સેવકોને યુદીઆ તથા સમારીઆમાંનાં શહેરો પર અધિકારી ઠરાવ્યા.

આ ખીનાનું રમરણ આ વખતે યરેખોમાં હજી તાજું હતું, કેમકે યરેખોમાં આર્ખેલાઉસે લાખો રૂપીઆ ખરચીને પોતાનો મહેલ શણગાર્યો હતો. આ ખીના લઈને આપણો પ્રભુ તેને પોતાના રાજ્યના આગમનના દાખલા તરીકે વાપરે છે. તે તેઓને કહે છે કે અત્રે તો હું આવતો નથી પણ જવાનો છું. તેનું રાજ્ય તરત જોવાનું ન હતું. તેને માટે હાલ તરત તો દુનિયાર્થ જય નહિ, પરંતુ કરુણ અસ્વીકાર થવાનો હતો. હમણાં તો તે દુનિયા મૂકીને જવાનો હતો, અને લાંબા વખત સુધી ગેરહાજર રહ્યા પછી જ તે પાછો આવીને પોતાનું મહિમાવાન રાજ્ય શરૂ કરવાનો હતો. પરંતુ ગયા પહેલાં તે પોતાના વિશ્વાસુ સેવકોને એક પવિત્ર કામ સોંપવા માગતો હતો, અને તેથી તેઓને કયા ધોરણ પ્રમાણે તેઓનાં કામનો બદલો મળવાનો હતો એ તે પ્રગટ કરે છે.

હવે ફરીથી આ બે દૃષ્ટાંતનો મુકાબલો કરીએ. દશ મહોરનું દૃષ્ટાંત સામાન્ય રીતે બધા વિશ્વાસીઓને લાગુ પડે છે અને તે પરથી એવું શિક્ષણ મળે છે કે જ્યાં આગળ બધાંને એક સરખી તક મળે છે ત્યાં ઓછાવત્તા વિશ્વાસુપણના પ્રમાણમાં ઓછાવત્તો બદલો મળવાનો છે. પરંતુ તાલંતનું દૃષ્ટાંત ખાસ કરીને બાર પ્રેરિતોને કહેવામાં આવ્યું હતું. તેમાં બધાંને ઓછીવત્તી તક આપેલી જણાય છે. માટે જેઓને ઓછી તક મળી હોય તેઓ પોતા કરતાં બાબતશી બાઈઓના જેટલું જ વિશ્વાસુપણ દર્શાવે તો તેમને તેઓના જેટલો જ બદલો મળવાનો છે. મતલબ કે બદલો ઠરાવવામાં પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત તક અને વિશ્વાસુપણ એ બંને ધ્યાનમાં લેવાનો છે. વળી સેવક જેમ જેમ વધારે મોટી

સેવા કરે તેમ તેમ તેને વધારે જવાબદારીને માટે લાયક ગણવામાં આવશે, અને અવિશ્વાસુઓએ જે જવાબદારી માથે રાખવાની ના પાડી હોય તે પણ તેને સોંપવામાં આવશે (કલમ ૨૪).

આ કારણથી પ્રભુ આવશે તે વખતે મારા હાલ કેવા થશે એ વિષે દરેકે વિચાર કરવો જોઈએ. કેમકે જેસેક્સ લખે છે, કે “પછી આર્ખેલાઈસે રાજપદ ધારણ કર્યું, અને તે યહુદીઓની સાથે જ નહિ, પરંતુ સમરૂનીઓ સાથે પણ કૂરતાથી વર્ત્યો; પોતાની સાથે તેઓને જે જૂની તકરારો હતી તેને લીધે તેણે આમ કર્યું.” આ પરથી પ્રભુ યરેખોના માણસોને એવી સલાહ આપે છે, કે દયાનો સમય વીતી જાય ત્યાર પહેલાં તેઓએ મસીહની સાથે સમાધાની કરવી જોઈએ; કેમકે મસીહ વિષે તેઓ જે ખોટાં સ્વપ્ન સેવતા હતા તેનું પરિણામ એવું જ નીપજવાનું હતું. વળી આ અગમસૂચનાની સત્યતા ઇતિહાસદ્વારે સાબિત થએલી છે; કેમકે ઈ. સ. ૭૦માં રોમન સૈન્યે યરૂશાલેમને ઘેરે ધાસ્યો ત્યારે આ પ્રમાણે જ તેઓનું આવી બન્યું, અને શહેરના રહેવાસીઓને ફિતૂર કરવાનું અનિવાર્ય ભોગ આપવો પડ્યો. યહુદીઓ આર્ખેલાઈસ સંબંધી કહેતા હતા, કે “એ માણસ અમારા પર રાજ કરે એવું અમે ચહાતા નથી” (કલમ ૧૪). એમ આપણે પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત વિષે કહીએ તો આપણા પણ કેવા હાલ થશે? આપણે માટે જે મોટા સવાલ તે એજ છે.

ભાગ પાંચમો

ઈસુ ખ્રિસ્તનું દુઃખસહન,
પુનરુત્થાન અને સ્વર્ગારોહણ

લુક ૧૯; ૨૮-૨૪; ૫૩

ઈસુ ખ્રિસ્તનું દુઃખસહન, પુનરુત્થાન અને સ્વર્ગારોહણ

રાજા આવે છે : ૧૯; ૨૮-૪૪

૨૮ એમ કહ્યા પછી તે યરૂશાલેમને માર્ગે તેમની આગળ ચાલતો થયો.

૨૯ તે બેથક્રાગે તથા બેથાની પાસે જૈતુન નામના પહાડ આગળ આવ્યો, ત્યારે તેણે શિષ્યોમાંના બેને એમ કહીને મોકલ્યા, કે ^{૩૦} સામેના ગામમાં જાઓ; તેમાં પેસતાં જ એક [ગધેડાનું] વછેડ બાંધેલું તમને મળશે, તે પર કોઈ આજુસ કદી બેઠું નથી; તેને છોડી લાવો. ^{૩૧} જો કોઈ તમને પૂછે, કે તેને કેમ છોડો છો? તો એમ કહેજો, કે પ્રભુને એનો ખપ છે. ^{૩૨} જેઓને તેણે મોકલ્યા તેઓ ગયા, અને જેમ તેણે તેઓને કહ્યું હતું તેજ પ્રમાણે તેઓને મળ્યું. ^{૩૩} તેઓ વછેડ છોડતા હતા ત્યારે તેના ધણીઓએ તેમને પૂછ્યું, કે તમે વછેડ કેમ છોડો છો? ^{૩૪} તેઓએ જવાબ આપ્યો, કે પ્રભુને તેનો ખપ છે. ^{૩૫} તેઓ તેને ઇસુની પાસે લાવ્યા; અને વછેરા પર પોતાનાં લૂગડાં નાખીને ઇસુને તેના પર બેસાડ્યો. ^{૩૬} તે જતો હતો ત્યારે તેઓએ પોતાનાં લૂગડાં માર્ગમાં પાથર્યાં. ^{૩૭} તે નજીક, જૈતુન પહાડના ઢાળાવ પાસે, આવી પહોંચ્યો, ત્યારે જે પરાક્રમી કામો તેઓએ જોયાં હતાં, તે સઘળાંને લીધે શિષ્યોના આખો સમુદાય હર્ષથી મોટ ઘાંટે દેવની સ્તુતિ કરતાં કહેવા લાગ્યો, કે

૩૮ પ્રભુને નામે જે રાજા આવે છે તેને ધન્ય છે!

આકાશમાં શાંતિ તથા પરમ ઊંચામાં મહિમા [થાઓ]!

૩૯ લોકોમાંથી કેટલાએક ફરેશીઓએ તેને કહ્યું, કે ઉપદેશક, તારા શિષ્યોને ધમકાવ. ^{૪૦} તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે હું તમને કહું છું કે જો એઓ છાના રહેશે તો પથરા પોકારી ઊઠશે.

૪૧ તે પાસે આવ્યો ત્યારે શહેરને જોઈને તેણે તેને મારે રડીને કહ્યું, કે ^{૪૨} જો તે, હા તે, [તારી] શાંતિને લગતાં જે વાનાં છે તે આજે જાણ્યાં હોત તો કેવું સાફ! પણ હમણાં તેઓ તારી આંખોથી ગુમ રખાએલાં છે. ^{૪૩} કેમકે તારા ઉપર એવા દિવસો આવી પડશે કે જ્યારે તારા વૈરીઓ તારી સામા પાળ બાંધશે, તને ઘેરો ધાલીને ચારે તરફથી તને સંકલ્પશે, ^{૪૪} તેઓ તને તથા તારામાં વસતાં તારાં

છાકરાંને જમીન પર પછાડી નાખશે ; અને તેઓ તારામાં એક પથ્થર પર બીજે પથ્થર રહેવા કેશે નહિ ; કેમકે તારી કૃપાદૃષ્ટિનો સમય તેં જાણ્યો નહિ.

માર્થી ૨૧ ; ૧-૨૨ અને માર્ક ૧૧ ; ૧-૧૯નો ખુલાસો જુઓ. સાબ્યાથ સાંજે છ વાગે સમાપ્ત થતો હતો ; પરંતુ ચરખોથી યરૂશાલેમ જવાનો રસ્તો આશરે ૧૫ માઇલનો હતો, તેથી આપણા પ્રભુએ જાખીના ઘેર રાત ગાળી હશે, અને ખીજે દિવસે સવારે તે મુસાફરીએ ફરી નીકળ્યો હશે. માર્ક કહે છે, કે આ પ્રસંગે “ ઈસુ તેઓની આગળ ચાલતો હતો ; અને તેઓ અચંચો પામ્યા, ને પાછળ ચાલનારા ખીધા ” (માર્ક ૧૦ ; ૩૨). આગલે દિવસે તેણે સભાસ્થાનમાં જે જાણણુ કર્યું હતું તેની અસર શિષ્યોનાં મન પર ધણી થઈ હતી અને હમણાં તે આ છેલ્લી મુસાફરીએ નીકળે છે ત્યારે જેથી તેઓને ભય લાગે એવું કંઈ તેના હાવભાવમાં તેઓને માલૂમ પડે છે. તેથી તેઓ પ્રભુને આગળ ચાલવા દે છે અને પોતે તેની પાછળ ચાલતાં ચાલતાં આ બાબત સંબંધી માંહેમાંહે ચર્ચા કરે છે.

અહીં આગળ લોક વૃત્તાંતમાં બે બાબતો ઉમેરે છે તે જાણવા જેવી છે :
૧. લોકસમુદાયની હોંસ જોઈને કેટલાક ફરોશીઓને માઠું લાગ્યું પણ શું કરે ? તેઓએ લાચાર થઈને પ્રભુને ઠપકા આપીને કહ્યું, કે “ ઉપદેશક, તારા શિષ્યોને ધમકાવ.” પરંતુ તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે “ હું તમને કહું છું કે જો તેઓ છાના રહેશે તો પથરા પોકારી જઈશે ” (કલમ ૪૦). આ શું થાય છે એ ફરોશીઓએ જાણ્યું હોત તો તેઓએ પણ પોકાર કર્યો હોત. ૨. આપણો પ્રભુ યરૂશાલેમ સંબંધી જે હૃદયભેદક વિલાપ કરે છે તે એકલો લોક આ જગ્યાએ જણાવે છે (કલમ ૪૧-૪૪). તેમાં રોમન સૈન્યો યરૂશાલેમને ઘેરો ઘાલશે તે વખતે કેટલું બધું ભયંકર તથા અનિવાર્ય પરિણામ આવશે એ વિષે તે અગમચૂંચના કરે છે. વળી આ વિલાપમાંના શબ્દો પુરાતન શાસ્ત્રોમાંની ભાષા પર આધાર-ભૂત માલૂમ પડે છે (સરખાવો યશા. ૨૯ ; ૩ : ગી. શા. ૧૩૭ ; ૭-૯ : હઝ. ૪ ; ૨ : ૨૫ ; ૮).

કથિતપાઠવડે શિક્ષણ આપવાનો પ્રાચીન પ્રબોધકાનો રિવાજ હતો, અને આ પ્રસંગે ઈસુ ખ્રિસ્ત તેઓનું અનુકરણ કરતો માલૂમ પડે કે ; કેમકે યરૂશાલેમમાં આવી રીતે પ્રવેશ કરતાં તે કથિતપાઠ જશીખવે છે. પ્રથમ “ જેના પર કોઈ માણસ કદી બેઠું ન હોય ” એવો ગ્રંથોનો એક વર્ણનો તેણે મંગાવ્યો. પ્રસંગ ગંભીર હતો, અને તેની ગંભીરતા બધા સમજે એવી તેની મરજ હતી. એજ પ્રમાણે આપણે વાંચીએ છીએ કે એક પ્રસંગે કરારકોશને ખેંચીને જવા માટે ઈસ્રાએલીઓએ એક નવું ગાડું તૈયાર કર્યું, અને જેઓના પર કદી ઝૂંસરી

મૂકવામાં આવી ન હતી એવી એ દુઝણી માયોને તેઓએ માટે જોડી (૧ શ્લોક ૬ ; ૭). ઉપરાંત મસીહ પોતાની રાજધાનીમાં ફવી રીતે પ્રવેશ કરશે એ વિષે અખાર્પાહ પ્રબોધનું એક વચન પ્રચલિત હતું તે માત્થીની સુવાતીમાં છે (માત્થી ૨૧ ; ૫). તે વચન આ પ્રમાણે છે : “સિયોનની દીકરીને એમ કહો, કે જો, તારો રાજ તારી પાસે આવે છે, તે નમ્ર છે, તથા ગધેડા પર, હા, ખોલા પર, એટલે ગધેડીના વછેરા પર, સવાર થઈને આવે છે” (અખા. ૯ ; ૯). આ વચન આપણો પ્રભુ અત્રે પૂરું કરવા ચાહે છે, કેમકે તે જાણતો હતો કે મારો સમય પાસે આવ્યો છે, અને તે ખરેખર, મસીહ તરીકે જ યરૂશાલેમમાં પ્રવેશ કરે છે, એ વિષે તેને કાઈના મનમાં સંદેહ રહેવા દેવાની મરજી ન હતી. વળી પાંચ હજાર માણસોને જમાડતી વેળાએ જે કરવાની તેણે મના કરી હતી (યોહાન ૬ ; ૧૫) તે તે હમણાં કરવા દે છે. કેમકે હમણાં તે જાણતો હતો કે શસ્ત્રોવડે ફિતૂર થવાનો સંભવ હવે રહેતો નથી ; હમણાં તો તેની સામે જે શક્તિઓ હતી તે વધારે બળવાન હતી માટે આખરે તે રાજ તરીકે પોતાને સલામ કરવાની સમુદાયને પરવાનગી આપે છે.

પોતાના નમ્ર વાહન પર બેસીને પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત જૈતુન પહાડના પૂર્વ દિશા તરફના ઢોળાવ પર ચઢે છે, અને તેની પશ્ચિમ બાજુએ ઊતરીને શહેર તરફ જવા લાગે છે. પાસખા પર્વનો સમય હતો અને એટલા બધા જનારોએ આવ્યા હતા કે તેઓને સમાવેશ શહેરમાં થઈ શકે નહિ. તેઓમાંના ધણી ગાલીલમાંથી આવેલા હતા, અને તેઓએ પ્રભુનાં આશ્ચર્યકારક કામ જોયાં હતાં. પોતાના વતનના પરાક્રમી ગુરુને આવી રીતે આવતો જોઈને તેઓને તરત જ અખાર્પાહના અગમવચનનું સ્મરણ થયું. હવે તો તેઓને ખાતરી થઈ કે ઈસુ ખ્રિસ્ત ખુદશી રીતે ઈસ્રાએલનો મસીહ હોવાનો દાવો કરે છે. તેઓના આનંદનો કંઈ પાર રહ્યો નહિ ; ત્યારે તે જાણે જયવાન રાજ હોય એવી રીતે તેના આગમનની ઉજવણી કરવા સાથે તેઓએ પોતાનાં વસ્ત્ર રસ્તામાં પાથર્યાં. પછી તેઓ ગાવા લાગ્યા, કે “પ્રભુને નામે જે રાજ આવે છે તેને ધન્ય છે ! આકાશમાં શાંતિ તથા પરમ ઊંચામાં મહિમા થાઓ !” (કલમ ૩૮). હવે તો આપણા પ્રભુની આંખ આગળ પવિત્ર નગર ખડું થયું. ત્યારે તેના ભવિષ્યના હાલ સંબંધી તેને લાગણી થઈ આવી. જે ગ્રન્થ પર તે પ્રેમ રાખતો હતો તે ગ્રન્થના માણસો તેને નાથ તરફ ધસતા માલૂમ પડ્યા, અને પોતાની આંખો બંધ કરીને સમુદાયના સમજણ વિનાના ઉત્સાહવડે તેની લાગણીમાં વધારો થયો. ત્રણ વર્ષથી તેણે આ લોકોને એવું સમજાવવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા કે રાજકીય ફિતૂર કરવાથી ખરું તારણ મળવાનું નથી, એ જો તેઓ સમજ્યા હોત તો તેઓ પર જે આક્રમ આવી પડવાની હતી તે આવવાની કરી જરૂર રહેત નહિ. તેઓને તેઓનાં પાપમાંથી તારણ પામવાની અગત્ય હતી,

જેઓ ઈશ્વરના પ્રેમ પર ભરોસો રાખતાં પશ્ચાત્તાપસહિત તેના તરફ વળે છે તેઓનું રક્ષણ કરવાને માટે તે પોતાને બંધાએલો સમજે છે. માણસના આત્માને મેળવી લેવાના પ્રયત્ન કરતાં ઈશ્વરે પોતાના પ્રેમે કરીને તેઓની પાસે ધણાં સુંદર ચિહ્નો મોકલ્યાં છે, પણ તેઓમાંનું એક પણ ચિહ્ન ઈસુનાં આંસુ કરતાં સુંદર નથી. માણસોને પાપની લાગણી ઉપજવવા માટે ઈશ્વરે પોતાના ન્યાયે કરીને ધણા તીક્ષ્ણ શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો છે, પરંતુ આ કરતાં વધારે તીક્ષ્ણ શબ્દો ક્યા હોય ? “ જો તે, હા તે, [તારી] શાંતિને લગતાં જે વાનાં છે તે આજે જાણ્યાં હોત તો કેવું સાફ ! પણ હમણાં તેઓ તારી આંખોથી ગુપ્ત રખાએલાં છે ” (કલમ ૪૨). આપણે માટે અગત્યનો સવાલ એ છે કે શું આપણે પોતાની શાંતિને લગતાં જે વાનાં છે તે જાણ્યાં છે ? શું આપણે પોતાની કૃપાદષ્ટિનો સમય જાણ્યો છે ?

ઈશ્વરના ધરની આસ્થા : ૧૯ ; ૪૫-૪૮

૪૫ પછી તે મંદિરમાં ગયો, અને વેચનારાઓને માંહેથી કાઢી મૂકવા લાગ્યો. ૪૬ તેણે તેઓને કહ્યું, કે એમ લાખેલું છે, માફ ધર પ્રાર્થનાનું ધર થશે ; પણ તમે તેને લૂંટારાઓનું કેતાર કર્યું છે.

૪૭ તે રોજ મંદિરમાં બોધ કરતો હતો, પણ મુખ્ય યાજકો તથા શાસ્ત્રીઓ તથા લોકના મુખીઓ તેને મારી નાખવાની કોશિશ કરતા હતા ; ૪૮ પણ શું કરવું તે તેઓને સૂઝ્યું નહિ ; કેમકે બધા લોક એકાગ્રચિત્તે તેનું સાંભળતા હતા.

માર્થી ૨૧ ; ૧૨-૧૫ અને માર્ચ ૧૧ ; ૧૫-૧૮નો ખુલાસો જુઓ. યરુશલેમના મંદિરમાં આપણને પ્રભુ ઈસુનું જે છેલ્લું દર્શન થયું હતું તે તો બાર વર્ષની ઉંમરના એક છોકરાનું દર્શન હતું. તેજ વખતે તેણે કહ્યું હતું કે આ તો મારા બાપનું ઘર છે, ને મારે મારા બાપના ઘેર હોવું જોઈએ.

લોક આ ખીનાનું વૃત્તાંત સંક્ષેપમાં લખે છે, કેમકે તેમાં તેના બિનયહુદી વાચકોને બહુ રસ પડે નહિ. છતાં આ પ્રકરણમાં આપણા પ્રભુનાં જે દર્શન થાય છે તે થવાની અગત્ય છે. તે શાંતિનો સરદાર તેમજ સલાહ કરાવનારાઓમાં મુખ્ય હતો, તોપણ જ્યાં કહી તેના જોવામાં બૂંડાઈ આવે ત્યાં તે સામો થયા ને વાંધો ઉઠાવ્યા વગર રહેતો નહિ. પોતાને ધન કરવામાં આવે તો “ ખીજે ગાલ ધરવા ” વિષે તેણે જે શિક્ષણ આપ્યું હતું તે પ્રમાણે તે વર્તવા પણ તૈયાર હતો ; વધસ્તંભ પર પોતાના શત્રુઓને માટે પ્રાર્થના કરતાં સુધી તેણે પોતાના જીવનમાં પોતાનો બોધ ઉતાર્યો. પરંતુ જાહેર ન્યાય અથવા પોતાના પિતાના હકનો સ્વાલ હોય તો તે કદી પણ નમવું આપતો નહિ. વળી જેમને તેણે

પોતાની મંડળી પર ઠરાવ્યા છે, તેઓએ તેના નમૂનાનું અનુકરણ કરવું જ જોઈએ. ઇશ્વરનું મંદિર કશાથી અશુદ્ધ થવા દેવું નહિ.

આ વાત ધ્યાનમાં લઈએ છીએ ત્યારે આપણા પ્રભુને પોતાની જાહેર સેવા દરમિયાન પહેલેથી છેલ્લે સુધી સાથે સાથે લોકપ્રિયતા તથા અદેખાઈનો અનુભવ પણ થતો હતો એથી આપણને નવાઈ લાગતી નથી. લોકસમુદાય વિષે હમેશાં લખેલું છે તે ખુશીથી તેની વાત સાંભળતો હતો; અધિકારીઓ વિષે લખેલું છે કે તેઓ તેનો નાશ કરવા શોધતા હતા. વળી આ પૃથ્વી પરની તેની જિંદગીનો અંત પાસે આવ્યો છે તોપણ આ અધ્યાયની છેલ્લી કલમમાં આ બંને અનુભવ સંગ્રહી આપણે ફરીથી વાંચીએ છીએ : “તે રાજ મંદિરમાં બોધ કરતો હતો, પણ યાજ્ઞકા તથા શાસ્ત્રીઓ તથા લોકના આગેવાનો તેને મારી નાખવાની કોશિશ કરતા હતા; પણ શું કરવું તે તેઓને સૂઝતું નહિ, કેમકે બધા લોક એકાગ્રચિત્તે તેનું સાંભળતા હતા.”

અધિકાર વિષેનો સવાલ : ૨૦ ; ૧-૮

તે અરસામાં એક દિવસે તે મંદિરમાં લોકોને બોધ કરતો અને સુવાર્તા પ્રગટ કરતો હતો, ત્યારે મુખ્ય યાજ્ઞકા તથા શાસ્ત્રીઓ, વડીલો સુદ્ધાં, પાસે આવીને ઊભા રહ્યા. ^૧તેની સાથે વાત કરતાં તેઓએ પૂછ્યું, કે અમને કહે, કે કયા અધિકારથી તું આ કામો કરે છે? અથવા આ અધિકાર તને કોણે આપ્યો છે? ^૨તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો, કે હું પણ તમને એક વાત પૂછું છું; તે મને કહો : ^૩ચોહાનનું આમિન્દમા આકાશથી હટું કે માણસોથી? ^૪તેઓ માંહોમાંહે વિચાર કરવા લાગ્યા, કે જો આકાશથી કહીએ; તો તે કહેશે, તો તમે તેનું કેમ માન્યું નહિ? ^૫પણ જો માણસોથી કહીએ; તો બધા લોક આપણને પથરો મારશે, કેમકે તેઓને ખાતરી છે કે ચોહાન પ્રબોધક હતો. ^૬તેઓએ ઉત્તર આપ્યો, કે તે ક્યાંથી હટું તે અમે જાણતા નથી. ^૭ત્યારે ઇસુએ તેઓને કહ્યું, કે હું પણ તમને કહેતો નથી કે કયા અધિકારથી હું આ કામો કરું છું.

માથી ૨૧; ૨૩-૨૭ અને માર્ક ૧૧; ૨૭-૩૩નો ખુલાસો જુઓ. આપણે ઉપર કહી ગયા છીએ કે આ દિવસે દરમિયાન આપણો પ્રભુ દરરાજ મંદિરમાં બોધ કરતો હતો (૧૯; ૪૭) તો એવી જગાએ મતમતાંતરમાં ઉતરવાનો વખત આવે એમાં કંઈ અજબજબ જેવું નથી. સ્વાભાવિક રીતે મતભેદના કળાઓ હમેશાં અણગમે થાય છે. અંગ્રેજ કવિ ટેનીસને એક વેળા પોતાના કાલ્પનિક મિત્રને કહ્યું, કે “તોફાની રાત પછી ઝાકળ કદી

પડતું નથી.” તેમ મતભેદનો કળિયો થયા પછી સૂકી ભૂમિ પર આશીર્વાદ આવતાં ધણી વાર વિદ્યંત થાય છે, એ કારણથી વાદવિવાદમાં ઊતર્યા વિના છૂટકો ન હોય અથવા મૌન રહેવાને લીધે ગેરસમજ થવાનો સંભવ હોય ત્યારે જ આપણો પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત વાદવિવાદમાં ઊતરતો હતો.

દરેક રાખ્ખી કોના પગ પાસે બેસી રીખ્યો હતો તે બાબતની સનદ રજુ કરી શકતો હતો, તેમજ દરેક યાજ્ઞકને નિયમિત દીક્ષા આપીને તેને તેનું પદ સોંપવામાં આવતું હતું. એ પ્રમાણે યાજ્ઞકો તથા ફરોશીઓ પોતપોતાના કામને સારૂ પૂરા અધિકારથી વેશિત થતા હતા. એટલું જ નહિ પણ દરેક પ્રબોધકના અધિકાર વિષે તપાસ કરવી એ તેઓની ફરજ હતી (સરખાવો પુન. ૧૩મો અધ્યાય). માટે તેઓ પોતાના અધિકારની હદમાં રહીને આ પ્રશ્ન પ્રભુને પૂછે છે. પ્રશ્ન તો વાજખી હતો; પ્રશ્ન પૂછનારાઓની મનોભાવના ખોટી હતી.

અમુક પ્રશ્નનો જવાબ સામે પ્રશ્ન પૂછીને આપવાનો આપણા પ્રભુનો રિવાજ હતો. આ તો સીધો જવાબ આપવાથી બચવાની યુક્તિ ન હતી; પરંતુ તેને પ્રશ્ન પૂછનારાઓએ જે જે બાબતો ધ્યાનમાં લીધી ન હોય તે પર તેઓનું ધ્યાન ખેંચવાનો તેનો હેતુ હતો. દાખલા તરીકે યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર એક પ્રબોધક તરીકે આવ્યો હતો તો પછી યહુદી અધિકારીઓએ તેના અધિકાર વિષે તપાસ કેમ ન કરી? છતાં યોહાન ખરો પ્રબોધક છે એમ સર્વત્ર સ્વીકારવામાં આવતું હતું એટલું જ નહિ પણ તેણે પોતે જ કબૂલ કર્યું હતું કે ઇસુ ખ્રિસ્ત મારા કરતાં ઘણો મોટો છે. આપણા પ્રભુનો પ્રશ્ન સાંભળીને અધિકારીઓ મુશ્કેલીમાં આવ્યા. જો તેઓ પ્રબોધક તરીકે યોહાનને કબૂલ કરે તો આપણો પ્રભુ તેઓને પૂછી શકે કે એમ હોય તો મારા વિષે તેણે જે સાક્ષી આપી હતી તે તમે કેમ સ્વીકારી નહિ? અથવા તેઓ યોહાનના અધિકારનો નકાર કરે તો તો લોકસમુદાય તેઓને પથથરે મારે એવો સંભવ હતો; કેમકે સમુદાય માનતો હતો કે યોહાન ખરો પ્રબોધક છે, અને સેંકડો વર્ષો બાદ તે પહેલવહેલો જ બનેો થયો છે.

ખરૂં જોતાં સામાન્ય લોકો યોહાનને પ્રબોધક તરીકે સ્વીકારતા હતા એટલું જ નહિ પણ અધિકારી વર્ગમાંના ઘણા તેના તરફ આકર્ષાયા હતા. એ વર્ગના માણસોએ માત્ર પોતાના સ્વાર્થ તથા પોતાના હૃદયની કંઠણુતાને લીધે પૂરી રીતે યોહાનનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો. તેના શબ્દોએ તેઓની પ્રેરકબુદ્ધિને ડાંખ દીધો હતો, છતાં તેઓએ પસ્તાવો કરવાની ના પાડી. જેવી રીતે યહુદીઓના અધિકારીઓ યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારની સાથે વત્તાં હતા તેવી રીતે શું આપણે ઇસુ ખ્રિસ્તની સાથે વર્તીએ છીએ? તેના શબ્દો આપણી

પ્રેરકશુદ્ધિને ડ'ખ દે છે, પરંતુ તે આપણને જે કહે છે તે પ્રમાણે આપણે કરી નહિ તો તે શી રીતે આપણો તારનાર તથા પ્રભુ થઈ શકે ?

નોંકરો તથા પુત્ર : ૨૦ ; ૯-૧૮

૯ તે લોકોને એક દૃષ્ટાંત કહેવા લાગ્યો, કે એક માણસે દ્રાક્ષાવાડી રોપી, ને તે ખેડૂતોને ઇજારે આપી, અને લાંબી સુદત સુધી પરફા જઈ રહ્યો. ૧૦ મોસમે તેણે ખેડૂતોની પાસે એક ચાકરને મોકલ્યો, તેઓ દ્રાક્ષાવાડીનાં ફળનો [ભાગ] તેને આપે; પણ ખેડૂતોએ તે મારીને ખાલી હાથે પાછો મોકલ્યો. ૧૧ વળી તેણે બીજા એક ચાકર મોકલ્યો; તેને પણ તેઓએ મારીને તથા અપમાન કરીને ખાલી હાથે પાછો મોકલ્યો. ૧૨ તેણે વળી ત્રીજાને મોકલ્યો; તેને પણ તેઓએ ધાથલ કરીને બહાર કાઢ્યો. ૧૩ દ્રાક્ષાવાડીના ધણીએ કહ્યું, કે હું : કંઈ ? હું મારા વહાલા દીકરાને મોકલીશ; તેને જોઈને કદાપિ તેએ તેની અદબ રાખશે. ૧૪ પણ ખેડૂતોએ જ્યારે તેને જોયો ત્યારે તેઓએ માંહોમાંહો મનસૂબો કરીને કહ્યું, કે આ વારસ છે; ચાલો, આપાં તેને મારી નાખીએ, કે વારસો આપણને મળે. ૧૫ તેઓએ તે વાડીમાંથી બહાર કાઢીને મારી નાખ્યો. માટે દ્રાક્ષાવાડીના ધણે તેઓને શું કરશે ? ૧૬ તે આવીને તે ખેડૂતોનો નાશ કરીને દ્રાક્ષાવાડી બીજાઓને આપશે. એ સાંભળીને તેઓએ કહ્યું, કે એવું ન થાય ૧૭ પણ તેણે તેઓની તરફ જોઈને કહ્યું, તો આ જે લખેલું છે તે શું ? એટલે,

જે પથ્થરનો ખાંધનારાઓએ નકાર કર્યો,

તેજ ખૂણાનું મથાળું થયો ?

૧૮ તે પથ્થર પર જે કાઢ પડશે તેના ટુકડેટુકડા થઈ જશે ;

પણ જેના પર તે પડશે તેના તે ભૂકો કરી નાખશે.

માત્રી ૨૧ ; ૩૩-૪૫ અને માર્ક ૧૨ ; ૧-૧૨નો ખુલાસો જુઓ આપણા પ્રભુએ જે જે દૃષ્ટાંતો કહ્યાં હતાં તેમાંનું આ છેલ્લામાં છેલ્લું હોય એ લાગે છે, અને “પ્રેરિતોનાં કૃત્યો”ના સાતમા અધ્યાયમાં સ્તેફને સાન્હેદ્રીન આગળ જે બાષણ કર્યું તે આ દૃષ્ટાંતને આધારે જ કરવામાં આવ્યું હોય એ પણ આપણને લાગે છે; કેમકે બંનેમાં વિષય એકનોએક જ છે; બંને યહુદી લોકો પહેલાં ઈશ્વરના સેવકો સાથે અને પછી તેના પુત્રની સાથે કેવી રીતે વર્ત્યા હતા એ જણાવેલું છે.

એવો વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે કે યહુદીઓએ આપણા પ્રભુને કેવી રીતે વધસ્તંભે જડ્યો હતો તેનો ખુલાસો આપવા માટે પાછળના વખતના કોઈ ખ્રિસ્તીએ આ વાર્તા યોજી કાઢી હશે. પરંતુ આ તો કેવળ હાસ્યજનક વાત છે. કેમકે ત્રણે સંદર્શક સુવાર્તિકા પોતપોતાની સુવાર્તામાં આજ જગાએ આ દૃષ્ટાંત જણાવે છે એટલું જ નહિ, પણ પાછળના વખતના કોઈ ખ્રિસ્તીએ આ વાર્તા લખી હોત તો તેણે જમીન પર પુત્રને મૂએલો ને મૂએલો રહેવા દીધો ન હોત. એ કરતાં વધારે સંભવિત એ છે કે ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના પુનરુત્થાન વડે કેવી રીતે જયવંત નીવડ્યો હતો તેનું વર્ણન કરીને તેણે પોતાની વાર્તા સમાપ્ત કરી હોત; કેમકે આપણા પ્રભુને વધસ્તંભે જડવામાં આવ્યા પછી થોડાં જ અઠવાડીયાંની અંદર યશ્શલેમમાંના તેના દરેક અનુયાયીની માન્યતા આવી જ હતી.

આ દૃષ્ટાંત ઈસ્રાએલના ઇતિહાસમાં સમાએલું ટૂંકું તત્ત્વજ્ઞાન છે. તેમાં ઈસ્રાએલ તથા ઈશ્વરના પ્રબોધકો વિષે આપણો પ્રભુ વિવેચન કરે છે. હવે ઈશ્વરે ઈસ્રાએલને ખાસ રીતે પસંદ કર્યો હતો, એ વિષે જેઓએ તેનો ઇતિહાસ વાંચ્યો હોય તેઓને શંકા આવી શકે નહિ. જે પ્રજામાં મુસા, શમૂએલ, એલીયાહ, યશાયાહ, યિર્મેયાહ અથવા યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનાર જેવા માણસો ઉપસ્થિત થયા હતા તે વિષે આવું ન કહીએ તો ખીજું શું કહીએ? આવા માણસો ખીજી કઈ પ્રજામાં ઉપસ્થિત થયા હતા? વળી ઈશ્વરે આવી રીતે ઈસ્રાએલની પસંદગી કરી હતી તથા તેઓની સંભાળ રાખી હતી તેનો તેઓએ શા બદલો વાળ્યો? ઈશ્વરના પસંદ કરેલા સેવકો સાથે ઈસ્રાએલે જે વર્તણૂંક રાખી હતી તેનું વર્ણન કરતાં શું આપણા પ્રભુના શબ્દો વધારે સખત લાગે છે? જૂનો કરાર વાંચતાં માલૂમ પડે છે કે એક પછી એક ઈશ્વરના એલચીઓનું અપમાન કરવામાં આવતું (૧ રાજ. ૨૨ ; ૨૪), એકને પથ્થરે મારવામાં આવ્યો (૨ કાળ. ૨૪ ; ૨૧), ખીજને ફેદ કરવામાં આવ્યો (યિર્મે. ૩૭ ; ૧૫), અને ધણાને મારી નાખવામાં આવ્યા (૧ રાજ. ૧૮ ; ૧૩). એવી રીતે ઈશ્વર માણસોની સાથે વર્ત્યો ત્યારે માણસો તેની સાથે આવી રીતે વર્ત્યા !

તે પછી ઈસ્રાએલના લાંબા ઇતિહાસમાંની સૌથી મહત્ત્વની ખીના વિષે અત્રે વિચાર કરવાનો છે. આ લોકો મારી સાથે કેવી રીતે વર્ત્યા છે તે જોઈને ઈશ્વર પોતે પણ મૂંઝવણમાં પડે એવું હતું ; તેથી આપણો પ્રભુ તેને એમ કહેતો વર્ણવે છે કે હું શું કરું ? હવે તો એક જ ઉપાય બાકી છે. હું મારા વહાલા પુત્રને તેઓની પાસે મોકલીશ. કદાપિ એવું બને કે તેઓ તેને જોશે ત્યારે તેઓ તેની અદ્ભુત રાખશે. વાવનારના દૃષ્ટાંતમાં આપણા પ્રભુએ પોતાના અનુઅવનું વર્ણન કર્યું હતું તેજ પ્રમાણે તે અહીં પણ કરતો માલૂમ પડે છે.

મારા શત્રુઓ મારી વિરૂદ્ધ મસક્ત કરે છે એ તે જાણતો હતો, અને હું જાણું છું એવી તેઓને ખબર પડે એવી તેની ઇચ્છા પણ હતી. આ લોકોના મનમાં કયા કયા વિચાર આવે છે એ તે જાણતો હતો. તેઓ એવા વિચાર કરતા હતા કે આ માણસને જીવતો રહેવા દેવામાં આવે તો અમારું સ્થાન અને અમારો અધિકાર જતાં રહેશે. લોકો તેના પર પ્રેમ રાખે છે, અને તેની પાછળ જવા તૈયાર છે, માટે અમે કશું ના કરીએ તો લોકો પર અમારો જે અધિકાર ચાલે છે તેનો અંત આવશે. આવી સ્થિતિ કાયમ રહેશે તો અમે જેમ જીવીએ છીએ તેમ જીવી શકીશું નહિ; કેમકે આ માણસના શિક્ષણની લોકો પર એટલી બધી અસર થયેલી છે કે તેઓ અમારું સહન કરશે નહિ. તેથી તેઓ એક બીજાને કહેવા લાગ્યા, કે “આ તો વારસ છે; ચાલો, આપણે તેને મારી નાખીએ તો વારસો આપણો થશે, ને આપણે મરજી પ્રમાણે કરી શકીશું.”

પરંતુ આપણા પ્રભુના છેદકા શબ્દો પરથી તેઓ કેટલા બધા નબળા પાયા પર પોતાની આશાનો આધાર રાખતા હતા એ માલૂમ પડે છે. પોતાનો નકાર થતી વેળાએ આપણા પ્રભુને ગીતકર્તાઓ તેમજ પ્રબોધકોનાં વચનોનું સ્મરણ થતું હતું. વિશેષે કરીને સુલેમાનનું મંદિર બાંધતી વેળાએ બાંધનારાઓએ એક પથ્થર નાપસંદ કર્યો હતો તે વિષેનું વચન પ્રચલિત હતું: “ધર બાંધનારાઓએ જે પથ્થર ખાતલ કરેલો હતો, તેજ ખૂણાનો મુખ્ય પથ્થર થયો છે” (ગી. શા. ૧૧૮; ૨૨). ઇસુ કહે છે કે એ પથ્થર હું છું. ત્યાર પછી તે એક ગંભીર વચન કહે છે, એટલે જેઓ આ પથ્થરથી ઠોકર ખાશે તેઓના ટુકડેટુકડા થઈ જશે; પણ જેના પર તે પડશે તેનો તે ભૂકા કરી નાખશે; અર્થાત્ ખ્રિસ્તને લીધે ઠોકર ખાવાનું પરિણામ ગંભીર છે, પરંતુ ન્યાયકાળ સુધી અણુપરતાવિક રહેવું તેનું પરિણામ તો વિશેષ ભયંકર છે (સરખાવો દાની. ૨; ૩૪, ૩૫).

સીઝર તથા ઈશ્વર : ૨૦ ; ૧૯-૨૬

^{૧૯} શાસ્ત્રીઓએ તથા મુખ્ય યાજ્ઞકોએ તેજ ધડીએ તેના પર હાથ નાખવાની કોશિશ કરી; પણ તેઓ લોકથી બીધા; કેમકે તેઓએ જાણ્યું, કે તેણે આ દૃષ્ટાંત અમારા પર કહ્યું છે. ^{૨૦} તેના પર નજર રાખીને તેઓએ ન્યાયી હોવાનું ડાળ રાખનારા જસૂસોને મોકલ્યા, એ સાડ કે તેઓ તેને વાતમાં પકડીને તેને હાકેમના કબજામાં તથા અધિકારમાં સોંપી દે. ^{૨૧} તેઓએ તેને પૂછ્યું, કે ઉપદેશક, અમે જાણીએ છીએ કે તારું કહેવું અને શિખવવું સત્ય છે, અને તું કોઇનું મોં રાખતો નથી, પણ સાચાઈથી દેવનો ભાગ શીખવે છે; ^{૨૨} તો આપણે કાઠસારને કર આપવો ઉચિત છે કે નહિ? ^{૨૩} પણ તેણે તેઓનું કપટ જાણીને તેઓને કહ્યું, કે ^{૨૪} મને એક દીનાર દેખાડો. એના પર

કાની છાપ તથા કાનો લેખ છે? તેઓએ કહ્યું, કે કાઠસારનાં.
 ૨^૧ ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું, તો જે કાઠસારનાં છે તે કાઠસારને, અને જે
 ફવનાં છે તે ફવને ભરી આપો. ૨^૬ તેઓ આ વાતમાં તેને પકડી શક્યા
 નહિ; અને તેના ઉત્તરથી આશ્ચર્ય પામીને તેઓ છાના રહ્યા.

માત્થી ૨૨; ૧૫-૨૨ અને માર્ક ૧૨; ૧૩-૧૭નો ખુલાસો જુઓ.
 જે દૃષ્ટાંતનો અભ્યાસ આપણે આગલા પ્રકરણમાં કરી ગયા છીએ તે દૃષ્ટાંત
 અતિશય તીક્ષ્ણ બોધવાળું હતું; અને તેથી સાંભળનારાઓનાં હૃદય વીધાધ
 ગયાં હોય તો તેમાં કંઈ નવાઈ જેવું નથી; વળી એવું કહ્યા પછી
 થોડી જ વારમાં મતભેદનો ખીજો કળિયો પણ શરૂ થાય એ સંભવિત હતું.
 અધિકાર વિષેના વાદવિવાદમાં અધિકારીઓ હારી ગયા હતા, તેથી તેમને
 ભારે લાગણી થઈ હતી. અત્રે તેઓ આપણા પ્રભુ પર સામો હુમલો કરવા તૈયાર
 થાય છે. અધિકાર સંબંધી તેઓએ પ્રથમ જે પ્રશ્ન ઊભો કર્યો હતો તે ધાર્મિક
 ક્ષેત્રને લગતા અધિકાર વિષે હતો. અહીં આગળ તેઓ ફરીથી એક ખીજો પ્રશ્ન
 પૂછે છે, અને તે પણ અધિકાર વિષે જ છે. પરંતુ એ અધિકાર રાજકીય ક્ષેત્રને
 લગતો છે. આ પ્રસંગે તેઓ પોતાની લાગણી દર્શાવીને ખુશામતસહિત આપણા
 પ્રભુની પાસે આવે છે, અને તેઓ જે પ્રશ્ન રજૂ કરે છે, તે એ જમાનામાં બહુ જ
 અર્થવામાં આવતો હતો. તે પ્રશ્ન એ હતો, કે “કાઠસારને કર આપવો ઉચિત
 છે કે નહિ?” (કલમ ૨૨) હવે હું મસીહ છું એમ આપણા પ્રભુએ હમણાં જ
 સ્પષ્ટ રીતે પ્રગટ કર્યું હતું, તેથી જ તેઓ એમ ધારતા હતા કે આ વખતે અમે
 જરૂર ફાનીશું; કેમકે રોમને કરવેરો ભરવો ઉચિત છે એમ કોઈ પણ મસીહ
 કહે જ નહિ એવી તેઓની ધારણા હતી. રોમને કરવેરો ભરવો ઉચિત નથી એમ
 યહુદી દેશભક્તો કહેતા હતા અને તેમ કહેવાનાં બે કારણ હતાં : ૧. રોમન સિદ્ધા
 પર સીઝરની પ્રતિમા હતી તેથી તેનો ઉપયોગ કરવાથી ખીજા આગ્રાનો ભંગ થાય
 છે એમ તેઓ માનતા હતા; અને ૨. યહુદી જમીન યહોવાહતી માલિકીની હતી
 માટે તેનો વેરો કેવો? વેરો માગે જ કોણ અને કયા હકથી? આ તો ચતુરાર્થ
 ભર્યો પ્રશ્ન હતો. જો આપણા પ્રભુએ કરવેરો ભરવાની ના પાડી હોત તો
 હેરોદીઅન લોકોએ પીલાત હાકેમ આગળ તેની વિરુદ્ધ ફરિયાદ કરી હોત કે તે
 રાજદ્રોહી છે; વળી જો તેણે હા પાડી હોત તો ફેરાશીઓએ લોકોની આગળ તેને
 દેશદ્રોહી ચિતર્યો હોત.

પરંતુ ફરીથી આ વાદવિવાદનું પરિણામ પણ તેમના ગેરલાભમાં ઊતર્યું.
 તેણે રાજ્યવિષયક કળિયામાં સંડોવાની ના પાડી. યહુદીઓએ તો રોમન નાણું
 સ્વીકાર્યું હતું, અને તે નાણું આખા પાલેસ્ટાઈનમાં ચાલતું હતું. વળી તેઓમાં
 એવી કહેવત ચાલતી હતી કે રાજનું નાણું જે દેશમાં ચાલે છે તે દેશમાં તેનો

અધિકાર પણ ચાલે છે, માટે સીઝરને કરવેરા બરવાનો કશો સવાલ ન હતો ; સીઝરને “ પાછું આપવાનો સવાલ ” હતો.

આ જગ્યાએ આપણા પ્રભુનું શિક્ષણ એવું માલૂમ પડે છે કે આપણને ગમે તે દેશમાં રહેવાનું થાય તોપણ આપણે દેશજન તરીકે આપણી ફરજ અદા કરવી જોઈએ. આપણો પ્રભુ પોતેજ આ પ્રમાણે હમેશાં કરતો હતો. પરંતુ સર્વ ઉપરાંત ખ્રિસ્તી માણસે ઈશ્વર પ્રત્યે પોતાની ફરજ અદા કરવી જોઈએ ; માટે ઈસુ કહે છે, કે “ જે કાંઈસારનાં છે તે કાંઈસારને અને જે દેવનાં છે તે દેવને બરી આપો ” (કલમ ૨૫). સીઝર પોતાના કરવેરા હકથી પામી શકે છે, પરંતુ તેના કરતાં પણ ઈશ્વરનો હક મોટો છે ; “ મારા દીકરા, તારું હૃદય મને આપ, ” એમ કહીને તે આપણા પર હક કરે છે.

આ વિષય સંબંધી પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત જે બોધ આપે છે તેનું સ્પષ્ટીકરણ પાછલે “ રૂમીઓને લખેલા પત્ર ” માં મળે છે. ત્યાં આગળ સીઝરને જે આપવાનું છે તે વિષે તે આ પ્રમાણે લખે છે : “ દરેકને તેના જે હક હોય તે પ્રમાણે આપો ; જેને કરનો તેને કર ; જેને દાણનો તેને દાણ ; જેને ખીકનો તેને ખીક ; જેને માનનો તેને માન ” (રૂમી. ૧૩ ; ૭) ; અને ઈશ્વરને જે આપવાનું છે તે વિષે તે એમ લખે છે, કે “ ભાઈઓ, હું તમને વિનંતી કરીને કહું છું, કે ઈશ્વરની દયાની ખાતર તમે તમારાં શરીરોનું જીવતું, પવિત્ર તથા ઈશ્વરને પસંદ પડે એવું, અર્પણ કરો ; એ તમારી બુદ્ધિપૂર્વક સેવા છે ” (રૂમી. ૧૨ ; ૧).

જીવતાંનો ઈશ્વર : ૨૦ ; ૨૭-૪૦

^{૨૦} સાદુકીઓ જેઓ કહે છે કે પુનરુત્થાન નથી, તેઓમાંના કેટલાએકે તેની પાસે આવીને તેને પૂછ્યું, કે ^{૨૧} ઉપદેશક, સુસાએ અમારે વાર્તા લખ્યું છે, કે જો કોઈનો ભાઈ, વહુ [જીવતી] છતાં, નિઃસંતાન મરણ પામે, તો તેનો ભાઈ તેની વહુને લઈને પોતાના ભાઈને સ્થાન સંતાન ઉપજાવે. ^{૨૨} વારૂ, સાત ભાઈ હતા ; પહેલો વહુ પરણીને નિઃસંતાન મરણ પામ્યો ; ^{૨૩} પછી બીજાએ [તેને લીધી] ; ^{૨૪} અને ત્રીજાએ પણ તેને લીધી ; આ પ્રમાણે સાતે સંતાન મૂક્યા વગર મરી ગયા. ^{૨૫} પછી સ્ત્રી પણ મરી ગઈ. ^{૨૬} તો પુનરુત્થાનમાં તે તેઓ-માંથી કોની સ્ત્રી થશે ? કેમકે સાતેની તે વહુ થઈ હતી. ^{૨૭} ઇસુએ તેઓને કહ્યું, કે આ જગતના છાંડરા પરણે છે તથા પરણાવાય છે ; ^{૨૮} પણ જેઓ તે જગતને તથા મૂંઝેલાંમાંથી પુનરુત્થાન પામવાને યોગ્ય ગણાય છે, તેઓ પરણતાં નથી અને પરણાવાતાં નથી ; ^{૨૯} કેમકે તેઓને ફરીથી મરવાનું નથી ; કારણ કે તેઓ દેવદૂતોના સરખાં છે ;

અને પુનરુત્થાનના દીકરા હોવાથી તેઓ દેવના દીકરા છે. ^{૩૭} વળી ઝાડવાં [નામના પ્રકરણ]માં યુસા પ્રભુને ધક્કાહીમનો દેવ, ધસ્તહાકનો દેવ તથા ચાકૂબનો દેવ કહે છે, ત્યારે તે પણ એવું જણાવે છે કે મૂએલાં ઉઠાડાય છે. ^{૩૮} હવે તે મૂએલાંનો દેવ નથી, પણ જીવતાંનો છે ; કેમકે સધળા તેને અર્થે જીવે છે. ^{૩૯} શાસ્ત્રીઓમાંના કેટલાઓકે ઉત્તર આપ્યો, કે ઉપદેશક, તે ઠીક કહ્યું. ^{૪૦} અને એ પછી તેને કંઈ પૂછવાને તેઓની છાતી ચાલી નહિ.

માર્ચી ૨૨ ; ૨૩-૩૩ અને માર્ચ ૧૨ ; ૧૮-૨૭નો ખુલાસો જુઓ. સાદુકીઓ યાજકવર્ગના માણસો હતા. જે વિશેષ આખતમાં તેઓ ફરોશીઓથી જુદા પડ્યા હતા તે તો “વડીલોના સંપ્રદાય” વિષેની આખત હતી ; એટલે મકામી જમાનાથી માંડીને નિયમશાસ્ત્ર સંબંધી જુદા જુદા રાખ્યોઓએ જે ખુલાસા કર્યા હતા તે. આ “વડીલોના સંપ્રદાય”નો સ્વીકાર કરવા સાદુકીઓ ના પાડતા હતા. પુનરુત્થાનની આખતમાં પણ તેઓ ફરોશીઓથી જુદા પડ્યા હતા ; પુનરુત્થાન થવાનું છે એ તેઓ માની શકતા નહોતા. હવે પુનરુત્થાનના શિક્ષણ વિષે “દાનીયેલના પુસ્તક ” સિવાય જૂના કરારમાં ભાગ્યે જ સૂચના મળે છે. વળી દાનીયેલનું પુસ્તક ધણું મોડું લખાયું હતું માટે જે વિષે “પંચગ્રંથ”માં કહેવામાં આવ્યું ન હોય તેનો સ્વીકાર સાદુકીઓ કરતા નહિ, તેથી તેઓએ આ સિદ્ધાંતનો પણ સ્વીકાર કર્યો નહિ.

ધક્કાએલી પ્રજામાં એક વિચિત્ર કાયદો પાળવામાં આવતો હતો, અને તે પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન ખ્રીસ્તી કુળના લોકોમાં પણ જોવામાં આવે છે. તે આ પ્રમાણે છે : “કોઈ ભાઈઓ ભેગા રહેતા હોય, ને તેઓમાંનો એક મરી જાય ને તેને દીકરા ન હોય, તો મરનારની સ્ત્રી બહારના કોઈ વિજાતીય પુરુષને ન પરણે, તેના ધણીનો ભાઈ તેની પાસે જાય, ને તે તેને પરણીને તેની પ્રત્યે ધણીના ભાઈની ફરજ બજાવે” (પુન. ૨૫ ; ૫). હવે એમ કહેવામાં આવે છે કે આપણા પ્રભુના વખત પહેલાં આ રિવાજ નીકળી ગયો હતો. પરંતુ સાદુકીઓ “પંચગ્રંથ”ને વિશેષ માન આપતા હતા તેથી તે વિષે તેઓને વાંધો ન હતો ; વળી આ દાખલો રજુ કરવાનો તેઓનો હેતુ એવો હતો કે પુનરુત્થાન વિષેની માન્યતા કેટલી બધી હાસ્યજનક છે એ બતાવવું. આપણો પ્રભુ એવો ખુલાસો આપે છે કે પુનરુત્થાન પછી લક્ષસંબંધ ચાલુ રહેશે નહિ, અને તેના કહેવાનો ભાવાર્થ એવો જણાય છે કે જ્યાં મરણ નથી ત્યાં જન્મની જરૂર નથી, એટલે લક્ષની પણ જરૂર નથી.

હવે જૂના કરારના પાછલા ભાગમાં જે શિક્ષણ રહેલું છે તેને સાદુકીઓ ઓછા મહત્વનું સમજતા હતા, માટે તેઓએ પોતાની દલીલનો આધાર “યુસાના

નિયમશાસ્ત્ર” પર રાખ્યો હતો. તેથી આપણા પ્રભુ આગળ વધીને તેઓને કહે છે કે જે લખાણ મુસાનાં ગણુતાં હતાં તે લખાણમાં પણ આવનાર જીવન વિષે સાક્ષી છે, અને ખાસ કરીને તે નિર્ગમન ૩ ; ૬ પર તેઓનું ધ્યાન ખેંચે છે. ઇસુ એવું શીખવે છે કે આ વાક્યમાં ભવિષ્યના જીવન વિષેની માન્યતા અધ્યાહાર રહેલી છે. કેમકે લાંબા વખત પૂર્વે જેઓ મરી ગયા હતા એવા માણસોના દેવ તરીકે ઇશ્વર પોતાનું વર્ણન કરે છે, માટે જે વખતે ઇશ્વર ઓછો હતો તે વખતે તેઓ જીવતા હોવા જોઈએ. જેઓ ખરી રીતે તેનું લજન કરે છે તેવા કાઈને ઇશ્વર મરણ જોવા દેશે નહિ.

એ પ્રમાણે આપણા પ્રભુની સામે ફરીથી તેના વિરોધીઓ નિરુત્તર બન્યા ; પરંતુ જે ફરોશીઓ ત્યાં હાજર હતા તેઓમાંના કેટલાએક જે સારા માણસો હતા તેઓને પુનરુત્થાન વિષેના સિદ્ધાંતના સમર્થનમાં આવી ખાતરીજનક દલીલ સાંભળીને આનંદ થયો ; તેથી તેઓ આપણા પ્રભુને વખાણવા વિના રહી શક્યા નહિ. તેઓએ કહ્યું, કે “ઉપદેશક, તે ઠીક કહ્યું.”

ઢાઊદનો દીકરો તથા પ્રભુ : ૨૦ ; ૪૧-૪૭

^{૪૧} તેણે તેઓને કહ્યું, કે ખ્રિસ્ત ઢાઊદનો દીકરો છે, એમ લોકો કેમ કહે છે ? ^{૪૨} કેમકે ગીતશાસ્ત્રમાં ઢાઊદ પોતે કહે છે, કે પ્રભુએ મારા પ્રભુને કહ્યું, કે ^{૪૩} હું તારા શત્રુઓને તારૂં પાયાસન કરૂં ત્યાં લગી તું મારે જમણે હાથે બેસ. ^{૪૪} ઢાઊદ તો તેને પ્રભુ કહે છે, માટે તે તેનો દીકરો કેમ હોય ?

^{૪૫} સઘળા લોકના સાંભળતાં તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું, કે ^{૪૬} શાસ્ત્રીઓથી સાવધાન રહો, કેમકે તેઓ જામા પહેરીને ફરવાનું, ચોરાંઓમાં સલામો, તથા સભાસ્થાનોમાં મુખ્ય આસનો તથા જમણવારમાં મુખ્ય જગાઓ ચાહે છે ; ^{૪૭} તેઓ વિધવાઓનાં ઘર ખાઈ જાય છે, અને ઢાંગથી લાંબી લાંબી પ્રાર્થનાઓ કરે છે ; તેઓ વિશેષ શિક્ષા ભોગવશે.

માત્રી ૨૨ ; ૪૧-૪૬ અને માર્ક ૧૨ ; ૩૫-૩૭નો ખુલાસો જુઓ. યહૂશાલેમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી વચન તેમજ ચિહ્નો દ્વારા હું મસીહ છું એવું આપણો પ્રભુ પ્રગટ કરતો રહ્યો હતો. ગાલીલમાં તો લોકો અજ્ઞાન, અતી અને દિતૂર કરવા સહેજે ઉશ્કેરાઈ જાય એવા હતા. દિતૂર કરવાનું પરિણામ કેટલું બધું ભયંકર આવશે, એ આપણો પ્રભુ સારીપેઠે જાણતો હતો, તેથી તે જ્યાં સુધી ગાલીલમાં રહ્યો ત્યાં સુધી તેણે એ જોખમથી નિરાળા રહેવાના પ્રયત્ન કર્યો. એ કારણથી ગાલીલમાં તે ખુદશી રીતે પોતાને મસીહ તરીકે

પ્રગટ કરતાં આચકા ખાતો હતો. પરંતુ જ્યારે તે યજ્ઞશાલેખમાં આવ્યો અને પ્રજના અધિકારીઓ તેને સામા મળ્યા ત્યારે તેણે હમેશાં પોતાને ખુદ્દેખુદ્દી રીતે પ્રગટ કર્યો. “યોહાનની સુવાર્તા” પરથી માલૂમ પડે છે કે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પવિત્ર રાજધાનીની મુલાકાત વખતેવખત લેતો હતો, ત્યારે તે વિશેષ સ્પષ્ટતાથી પોતાને મસીહ તરીકે પ્રગટ કરતો હતો. અહીં આગળ તે પોતે જ આ પ્રશ્ન ઊભો કરે છે, અને ખુદ્દી રીતે દાવો કરે છે કે હું મસીહ, દાઉદનો દીકરો છું. પોતાના વિચાર પ્રમાણે મસીહમાં જેવાં લક્ષણ હોવાં જોઈએ તેવાં લક્ષણ યહુદી પ્રજા ઈસુ ખ્રિસ્તમાં જોઈ શકી નહિ, તેનું કારણ એ છે કે તેઓ ઈશ્વરી નહિ પણ માનવી મસીહને શોધતા હતા. તેથી તે અત્રે તેઓને સાફ જણાવે છે કે આજ બાબતમાં તમે ભૂલ્યા છો ; કેમકે હું દાઉદનો દીકરો છું એટલું જ નહિ પણ હું તેનો પ્રભુ પણ છું.

જૂના કરારના હાલના અભ્યાસીઓનો અભિપ્રાય એવો છે કે આ ગીત રચનાર દાઉદ રાજા ન હતો ; કારણ કે તે આશરે ઈ. સ. પૂર્વે ૧૪૩માં લખવામાં આવ્યું હતું. રાજા તથા યાજ્ઞકનાં કર્તવ્ય સંયુક્ત કરીને સીમોન મકાબી-અસ રાજા થયો. તે ગાદીએ આવ્યો તે પ્રસંગની ખુશાલીમાં આ ગીત રચવામાં આવ્યું હતું, છતાં અહીં આગળ જાણે ગીત રચનાર દાઉદ હોય એવું આપણે પ્રભુ કબૂલ કરતો માલૂમ પડે છે. આ મુશ્કેલીમાંથી બચવાના એ રસ્તા છે : ૧. એમ કહી શકાય કે આપણા પ્રભુએ માત્ર ચર્ચાના આધાર તરીકે આ માન્યતા સ્વીકારી હતી ; વળી પોતાના મનમાં તે સ્વીકારતો હશે કે કેમ ? તો પણ તેની દલીલ પર કશી અસર થતી નથી. ૨. આપણે માનવી સ્વભાવ સ્વીકારતાં પ્રભુએ માનવી જ્ઞાનની મર્યાદા પણ સ્વીકારી હતી. આ વિચાર પ્રમાણે જૂના કરારના લખાણની ઉત્પત્તિ સંબંધી પોતાની પ્રજામાં જે મત પ્રચલિત હતા તેમાં તે પણ ભાગીદાર હોઈ શકે ; કેમકે પ્રાચીન વખતના સાહિત્યની તુલના કરવી તે એક ઊંચા પ્રકારની કળા સમાન છે, અને આપણા પ્રભુને આપણા જમાનાનાં ભૂતળવિદ્યા, વૈદકજ્ઞાન અથવા રસાયનશાસ્ત્ર વિષે પૂર્વજ્ઞાન હતું એવું જેમ માનવાની જરૂર નથી તેમ તેને આવું જ્ઞાન હતું એ પણ માનવાની જરૂર નથી.

એ વાત ગમે તેમ હોય તો પણ અહીં આગળ કોઈને ગેરસમજ થઈ શકે નહિ એવી સ્પષ્ટ રીતે તે પોતાનું ઈશ્વરત્વ પ્રગટ કરે છે. આ ગીતનો કર્તા દાઉદ હતો એવું યહુદીઓએ માની લીધેલું હતું. તેઓ એમ પણ માનતા હતા કે મસીહ દાઉદના વંશમાં ઊભો થશે એટલે તેનો દીકરો થશે. છતાં જો ગીતનો કર્તા દાઉદ હોય તો તે તેને ‘પ્રભુ’ કહે છે એમ કેમ ? એ ઉપર જે સ્વાભાવિક અનુમાન કરવું જોઈએ તે કરવાની તાકીદ આપણે પ્રભુ પોતાના શ્રોતાઓને કરે છે. તે ખરેખર દાઉદનો દીકરો હતો ; કેમકે જ્યારે આંધળા માણસે યરેમો આગળ

તેને એ નામે સંબોધ્યો હતો ત્યારે તેણે તે સ્વીકાર્યું હતું (૧૮; ૩૮). પરંતુ ખરું જોતાં તે એ કરતાં અધિક હતો અને યહુદીઓ “ગીતશાસ્ત્ર”નું ૧૧૦ મું ગીત બરાબર સમજ્યા હોય તો તે કરતાં મસીહ અધિક થશે એવું તેઓ પણ સમજ્યા હોત. કેમકે આ ગીત પ્રમાણે મસીહનો સ્વભાવ માણસના કરતાં ચઢિયાતો હોવો જોઈએ, નહિ તો તેનો માનવી પૂર્વજ તેને શી રીતે ‘પ્રભુ’ કહીને સંબોધે? મસીહનો સ્વભાવ માણસના સ્વભાવ કરતાં જિંઓ છે એમ આપણે સમજીએ તો જ જૂના કરારમાંના તેના વિષેનાં અગમવચનો સમજી શકીએ. માટે ઇસુ ખ્રિસ્ત અહીં આગળ કહે છે કે હું દાઉદનો દીકરો છું એટલું જ નહિ પણ તેનો પ્રભુ પણ છું.

આ પ્રસંગે આપણા પ્રભુએ શાસ્ત્રીઓને જે જે અફસોસવચનો કહ્યાં હતાં તે આ સુવાર્તિક દૂકામાં જણાવે છે. એ વચન માત્થી ૨૩માં વિસ્તારથી આપવામાં આવ્યાં છે. તેઓને ધાર્મિક સમજીને માણસો તેઓ પર ભરોસો રાખતા હતા અને પોતાના વસિયતનામામાં તેમને પોતાનાં ઓકરં અને વિધવાઓના વાલી ઠરાવ્યા હતા, પરંતુ તેઓને જેમની સંભાળ લેવાની હોય તેમની માલમિલકત તેઓ પડાવી લેતા. જેસેફસ જણાવે છે, કે ફરોશીઓ ધણું કરીને યહુદી સ્ત્રીઓ પર વધારે અસર કરતા હતા, અને જેમ આપણો પ્રભુ કહે છે તેવી જ રીતે તેઓની સાથે વર્તતા હતા. જે પ્રબોધકો પોતપોતાની પેઢીમાં ગરીબ તથા નિરાધારના પક્ષમાં ઊભા રહ્યા હતા તેઓનું અનુકરણ આપણો પ્રભુ પણ કરે છે. જેમ ધાર્મિક હોદ્દો મોટો તેમ ધાર્મિક જવાબદારી પણ મોટી સમજવી. આમોસ યહોવાહને આમ કહેતાં વર્ણવે છે, કે “હે ઇસ્રાએલ લોકો, ...પૃથ્વીની સર્વ કામોમાંથી ફક્ત તમારી જ કાળજી મેં રાખી છે; માટે તમારા સર્વ અન્યાયોની શિક્ષા હું તમને કરીશ” (આમોસ ૩; ૨). અન્ય પ્રજાઓના દેવો તેઓને આતું કહેતા ન હતા, પરંતુ પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્ત પ્રબોધકોને યથાર્થ ઠરાવે છે, અને તેઓનું અનુકરણ પોતે કરે છે. તે ઇસ્રાએલ પર ઓછો પ્રેમ રાખતો હોત તો તેણે તેના ધાર્મિક નેતાઓને આટલો ઠપકો આપ્યો ન હોત.

એક ચિત્તાકર્ષક મુકાબલો : ૨૧; ૧-૪

તેણે ઊંચે જોયું તો શ્રીમંતોને [ધર્મ]ભંડારમાં દાન નાખતા દીઠા. ^૧ એક દરિદ્રી વિધવાને તેમાં બે દમડી નાખતી તેણે દીઠી. ^૨ ત્યારે તેણે કહ્યું, કે હું તમને સાચું કહું છું, કે આ દરિદ્રી વિધવાએ એ સઘળાઓ કરતાં વધારે નાખ્યું છે; ^૩ કેમકે એ સહુએ પોતાના વધારામાંથી દાનોમાં કંઈક નાખ્યું; પણ એણે પોતાની તંગીમાંથી પોતાની જે ઉપજવિકા હતી તે બધી નાખી દીધી.

માર્ક ૧૨; ૩૮-૪૪નો ખુલાસો જુઓ. માર્કની માફક લોક પણ ફરોશીઓ વિષે આપણા પ્રભુની ટીકા સાથે આ ગરીબનાં વખાણની વાત જોડી

દે છે, અને તે જાણે મુકાબલાને અર્થે કરતો હોય એમ લાગે છે. વિધવાઓનાં ધર ખાઈ જનારા આ અભિમાની દુરોશીઓની સામે જોતાં આપણા પ્રભુની આંખો જાણે ગુરસાથી ચમકતી હોય એમ લાગે છે. જ્યારે તેજ આંખો આ ગરીબ વિધવાનું અર્પણ જુએ છે ત્યારે તો તેમાં અતિ કોમળતા જોવામાં આવે છે. આપણા પ્રભુનું શિક્ષણ ચોક્કસ છે. તેના મૂલ્યને લીધે કોઈ પણ દાન માન્ય કરવામાં આવતું નથી, પરંતુ તેમાં જે પ્રેમ અને સ્વત્યાગ સમાવેલો છે તેને લીધે તે માન્ય રાખવામાં આવે છે. દુરોશીઓ તો લોભથી વિધવાનાં ધર ખાઈ જતા હતા, પરંતુ પોતાનાં વખાણવડે આપણા પ્રભુએ આ વિધવાનું દાન* સદાકાળ સ્મરણીય બનાવ્યું છે. આ પ્રકરણ વાંચીએ છીએ ત્યારે મામીફિકાટના શબ્દોનું સ્મરણ તાજું થાય છે : “તેણે સરદારોને રાજ્યાસન પરથી ઉતારી નાખ્યા છે, અને તેણે દીન જનોને જીયા કર્યા છે. તેણે ભૂખ્યાને સારાં વાનાંથી તૃપ્ત કર્યાં છે ; અને શ્રીમંતોને ખાલી હાથે પાછા કાઢ્યા છે” (લુક ૧; ૫૨, ૫૩).

થનાર ખીના સંબંધી વિવેચન : ૨૧; ૫-૩૮

“સુંદર પથ્થરોથી તથા દાનોથી મંદિર કેવું સુશોભિત કરેલું છે તે વિષે કેટલાએક વાત કરતા હતા, ત્યારે તેણે કહ્યું, કે ‘આ બધું તમે જુઓ છો ખરો, પણ એવા દિવસો આવશે કે જ્યારે પાંડી નહિ નખાશે એવો એક પણ પથ્થર ખીજ પથ્થર પર અહીં રહેવા દેવામાં આવશે નહિ. ‘તેઓએ તેને પૂછ્યું, કે ઉપદેશક, તો એ ક્યારે થશે ? અને જ્યારે આ વાતો પૂરી થવાની હશે ત્યારે શું ચિન્ન થશે ? ‘તેણે તેઓને કહ્યું, કે કોઈ તમને ના ભુલાવે માટે સાવધાન રહો ; કેમકે અરે નામે બધા આવીને કહશે, કે તે હું છું ; અને સમય પાસે આવ્યો છે ; તમે તેઓની પછવાડે જશો મા. ‘જ્યારે તમે લડાઈઓ તથા હુલ્લોડોના સમાચાર સાંભળશો ત્યારે ગભરાશો મા ; કેમકે આ બધું પ્રથમ થવું જોઈએ ; પણ એટલેથી જ અંત નથી.

^{૧૦} વળી તેણે તેઓને કહ્યું, કે પ્રજા પ્રજાની વિરુદ્ધ તથા રાજ્ય રાજ્યની વિરુદ્ધ ઊઠશે ; ^{૧૧} અને મોટા મોટા ધરતીકંપો [થશે], તથા ઠામેઠામંદુકાળો પડશે તથા મરકીઓ ચાલશે ; અને આકાશ-માંથી ભયંકર ઉત્પાત તથા મોટાં મોટાં ચિહ્નો થશે. ^{૧૨} પણ એ સર્વ થયા પહેલાં મારા નામને લીધે તેઓ તમારા પર હાથ નાખશે, અને તમને સતાવીને સભાસ્થાનો તથા બંદીખાનાં [ના અધિકારીઓ]ને હુલાલો કરશે, અને રાજાઓ તથા હાકેમોની આગળ લાઈ જશે.

* જુઓ સ્વાગતનું પહેલું ગીત

૧૪ એ તમારે સારૂ સાક્ષીરૂપ થઈ પડશે. ૧૪ માટે તમે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કરો, કે પ્રત્યુત્તર કેવી રીતે દેવો તે વિષે આગળથી ચિંતા ન કરવી. ૧૫ કેમકે હું તમને એવું મોં તથા એવી બુદ્ધિ આપીશ, કે તમારો કોઈ પણ વિરોધી પ્રત્યુત્તર આપી શકશે નહિ, અને સામે પણ થઈ શકશે નહિ. ૧૬ વળી માખાપથી, લાઇઓથી, સગાંથી તથા મિત્રોથી પણ તમને પરસ્વાધીન કરવામાં આવશે ; અને તમારા-માંના કેટલાએકને તેઓ મારી નાંખાવશે. ૧૭ વળી મારા નામને લીધે સમજા તમારો દ્વેષ કરશે. ૧૮ પણ તમારા માથાના એક નિમાળો પણ નાશ પામશે નહિ. ૧૯ તમારી ધીરજથી તમે તમારા જીવને બચાવશો.

૨૦ જ્યારે યરૂશાલેમને ફ્રેન્જોથી ઘેરાએલું તમે જોશો, ત્યારે જાણજો કે તેના ઉજ્જડ થવાનો [સમય] પાસે આવ્યો છે. ૨૧ ત્યારે જેઓ યહુદાહમાં હોય તેઓએ પહાડોમાં નાસી જવું ; જેઓ [શહેર]માં હોય તેઓએ બહાર નીકળી જવું ; અને જેઓ સીમમાં હોય તેઓએ [શહેર]માં આવવું. ૨૨ કેમકે એ વૈર વાળવાના દિવસો છે, જેથી જે જે લખેલું છે, તે બધું પૂરૂ થાય. ૨૩ તે દિવસોમાં જેઓ ગર્ભવતી હશે તથા જેઓ ધવડાવતી હશે તેઓને અડસોસ છે ! કેમકે દેશ પર મોટી વિપત્તિ, અને આ લોક પર કોપ આવી પડશે. ૨૪ તેઓ તરવારની ધારથી માર્યા જશે, અને ગુલામ થઈને બધા દેશોમાં લઈ જવામાં આવશે ; અને વિદેશીઓના સમયો પૂરા નહિ થશે, ત્યાં સુધી યરૂશાલેમ વિદેશીઓથી ખંદી નાંખાશે. ૨૫ સૂરજ, ચંદ્ર તથા તારાઓમાં ચિહ્નો થશે ; પૃથ્વી ઉપરે પ્રજાઓ સસુદ્ર તથા મોજાંઓની ગર્જનાથી ત્રાસ પામીને ગભરાશે ; ૨૬ અને પૃથ્વી ઉપર જે આવી પડવાનું છે તેની બીકથી તથા તેની વકીથી માણસો નિર્ગત થશે ; કેમકે આકાશમાંનાં પરાક્રમો હાલી ઊઠશે. ૨૭ ત્યારે તેઓ માણસના દીકરાને પરાક્રમ તથા મહા મહિમાસહિત વાદળોમાં આવતો જોશે. ૨૮ પણ આ વાતો થવા લાગે ત્યારે તમે નજર ઉઠાવીને તમારાં માથાં ઊંચાં કરો ; કેમકે તમારો ઉદ્ધાર પાસે આવ્યો છે, એમ સમજવું.

૨૯ તેણે તેઓને એક દષ્ટાંત કહ્યું, કે અંજીરી તથા સર્વ ઝાડોને જુઓ. ૩૦ તેઓ જ્યારે ફૂટવા માંડે છે ત્યારે તમે તે જોઈને પોતાની મેળે જાણો છો કે ઉનાળો નજીક આવ્યો છે. ૩૧ તેમજ તમે પણ આ સમજાનાં થતાં જુઓ, ત્યારે જાણજો કે દેવનું રાજ્ય પાસે છે. ૩૨ હું તમને ખચીત કહું છું કે સમજાનાં પૂરાં નહિ થશે ત્યાં સુધી આ પેઢી ઢળી જશે નહિ. ૩૩ આકાશ તથા પૃથ્વી જતાં રહેશે ; પણ મારી વાતો જતી રહેવાની નથી.

૪૫ પણ તમે પોતાના વિષે સાવધાન રહો, રખેને અતિશય ખાનપાનથી, તથા સંસારી ચિંતાથી તમારાં મન જડ થઈ જાય, જેથી તે દિવસ ફાંદાની પેઠે તમારા પર ઓચિંતો આવી પડે. ૪૫ કેમકે તે દિવસ આખી પૃથ્વી ઉપરનાં સર્વ વસનારાં પર આવી પડશે. ૪૬ પણ હર વખત જાગતા રહો, અને વિનંતી કરો, કે આ બધું જે થવાનું છે, તેમાંથી બચી જવાને તથા માણસના દીકરાની આગળ ઊભા રહેવાને તમે પ્રયત્ન થાઓ.

૪૭ ફરરોજ તે દહાડે મંદિરમાં ઓધ કરતો હતો; અને રાત્રે તે જૈતુન નામના પહાડ પર રહેતો હતો. ૪૮ તેનું સાંભળવા સારૂ બધા લોક પરોઢિયે તેની પાસે મંદિરમાં આવતા હતા.

માત્રી ૨૪ અને માર્ક ૧૩નો ખુલાસો જુઓ. ખાસ રીતે માર્ક ૧૩ના ખુલાસા પર હું તમારૂં ધ્યાન ખેંચવા માગું છું; કેમકે માર્કેનું વૃત્તાંત બધાં કરતાં જૂનું છે. તેથી આ મુશ્કેલ વિષય સંખ્યા આપણા પ્રભુએ જે શિક્ષણ આપ્યું હતું તેના વિશેષ ચોક્કસ હેવાલ તેમાં સમાયેલો હશે. એ જમાનામાં જે પ્રક્ટીકરણવિષયક સાહિત્ય પ્રચલિત હતું તેની પરિભાષા પર આપણા પ્રભુનાં વચન આધારભૂત મારૂમ પડે છે. આ સાહિત્યથી આપણે પ્રભુ તેમજ તેના શ્રોતાઓ પણ પરિચિત હતા. આ સાહિત્યથી આપણે પરિચિત નથી, તેજ કારણથી આ વિષય વિષેનાં આપણા પ્રભુનાં વચન સમજતાં આપણને વિશેષ મુશ્કેલી નડે છે. આ સર્વ સાહિત્ય સત્તાવણીના સમયમાં લખવામાં આવ્યું હતું અને આન્ટીઓખસ એપીફાનેસના વખતથી માંડીને તે ઈ. સ. ૭૦માં રોમનોએ છેવટે યરૂશાલેમનો નાશ કર્યો ત્યાં સુધી તે પ્રચલિત હતું અને તેનાથી બધાં માણસો પરિચિત હતાં. યરૂશાલેમનો નાશ થયા પછી આ પ્રકારનું સાહિત્ય લખાતું બંધ થયું અને પ્રાચીન મંડળીમાં ચલુદીઓના કરતાં મિનચલુદીઓમાંથી થએલા ખ્રિસ્તીઓની સંખ્યા વધારે હતી તેથી ખ્રિસ્તી મંડળી તેમાં રસ લેતી જલદી બંધ થઈ. એવું ઘણું સાહિત્ય નાશ પામ્યું છે; પરંતુ આધુનિક અભ્યાસીઓના પ્રયત્નરૂઝે પ્રક્ટીકરણવિષયક ઘણું સાહિત્ય પ્રકાશમાં આવ્યું છે. આ સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવાથી “દાનીયેલ,” “પ્રક્ટીકરણ” તેમજ “સુવાર્તા”માં જ્યાં જ્યાં આપણે પ્રભુ તેમાંની પરિભાષા તથા વિચારોનો ઉપયોગ કરે છે ત્યાં ત્યાં એવાં પ્રકરણ પર પણ ઘણો પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. આ પ્રકરણમાં જે વિષય ચાલે છે તેના ત્રણ વિભાગ પડે છે: (અ) મંદિરનો નાશ તથા યરૂશાલેમનું પતન, (બ) વચગાળાના શિષ્યોનાં અનુભવ તથા વર્તન, અને (ક) આપણા પ્રભુનું પુનરાગમન. હવે જ્યાં આગળ આપણે પ્રભુ ચોક્કસ ભવિષ્યવચન કહે છે (એટલે અ તથા બમાં)

ત્યાં આગળ એ વચન કેવી રીતે પૂરાં થયાં એ વિષે મેં માર્કના ખુલાસામાં વિગતવાર લખ્યું છે; વળી જ્યારે તે પોતાના પુનરાગમન વિષે બોલતો હતો (એટલે જ્યાં) ત્યાં આગળ પણ તેના કહેવાનો અર્થ શો છે તે બતાવવાના પ્રયત્ન પણ કર્યા છે, માટે આ પ્રકરણનો વિગતવાર ખુલાસો જાણુવો હોય તો માર્કના ખુલાસામાં મેં જે લખ્યું છે તે પર હું તમારું ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઉં છું. આ દીકાત્રથમાં આપણને લાગુ પડે એવું જે આત્મિક રહસ્ય આ પ્રકરણમાં રહેલું છે તે પર જ તમારું લક્ષ્ય ખેંચવાનો મારો ઇરાદો છે.

પ્રથમ બે બાબત જોવાની જરૂર છે : ૧. યહુદી સુવાર્તિકા (માર્કી ૨૪; ૧૫ : માર્ક ૧૩; ૧૪) જ્યાં આગળ “અમંગળપણાની નિશાની” એ જાણીતા યહુદી શબ્દો વાપરે છે ત્યાં આગળ લોક પોતાના બિનયહુદી વાચકોને સમજાવવા પડે એવા શબ્દો વાપરે છે : “જ્યારે યરૂશાલેમને ફ્રાજોથી ઘેરાયેલું તમે જોશો ત્યારે જાણુજો કે તેનો ઉજ્જડ થવાનો [સમય] પાસે આવ્યો છે” (કલમ ૨૦). ૨. કલમ ૨૪માં લોક એકબીજા કહે છે, કે યરૂશાલેમના નાશ પછી લાંબી મુદતે પ્રભુનું આગમન થશે : “તેઓ તરવારની ધારથી માર્યા જશે, અને ગુલામ થઈને બધા દેશોમાં લઈ જવામાં આવશે; અને વિદેશીઓના સમયો પૂરા નહિ થશે, ત્યાં સુધી યરૂશાલેમ વિદેશીઓથી ખૂંદી ન’ખાશે” (કલમ ૨૪). આ મુદતને “વિદેશીઓના સમય” કહેવામાં આવે છે. એનો અર્થ બે રીતે સમજી શકાય : (અ) જે મુદત દરમિયાન યરૂશાલેમ વિદેશીઓના તાબામાં રહેશે તે મુદત, અથવા (બ) જે મુદત દરમિયાન સુવાર્તા યહુદીઓથી તબાબદી હોવા છતાં બિનયહુદીઓમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે તે મુદત. આ બીજો અર્થ વધારે સંભવિત લાગે છે. ઈ. સ. ૭૦ પછી ધણી વાર તેમજ ધણી પ્રજાઓએ યરૂશાલેમ ખૂંદી નાખેલું જોવામાં આવ્યું છે. યહુદીઓને આખી દુનિયાની પ્રજાઓમાં વેરી નાખવામાં આવ્યા છે. હજી સુધી પણ તેઓ દેશ વિનાની પ્રજા તરીકે માલૂમ પડે છે, અને પાલેસ્ટાઈનમાં બીજા વતનીઓ કરતાં તેમની સંખ્યા ઓછી છે. ત્યાં વિશેષ વસ્તી આરબ લોકોની છે; અને તેઓ તથા યહુદીઓ વચ્ચે કાયમની દુશ્મનાવટ જોવામાં આવે છે.

આપણે પ્રભુ તથા તેના શિષ્યો મંદિરમાંથી બહાર નીકળતા હતા ત્યારે તેઓની વચ્ચે આ વાતચીત થઈ : “સુંદર પથ્થરોથી તથા દાનોથી મંદિર કેવું સુશોભિત કરેલું છે તે વિષે કેટલાએક વાત કરતા હતા, ત્યારે તેણે કહ્યું, કે આ બધું તમે જુઓ છો ખરા, પણ એવા દિવસો આવશે કે જ્યારે પાડી નહિ ન’ખાશે એવો એક પણ પથ્થર બીજા પથ્થર પર અહીં રહેવા દેવામાં આવશે નહિ.” જે પોતાના પિતાના ઘર પર એટલો બધો પ્રેમ રાખતો હતો તેના મોંમાંથી આવા શબ્દો નીકળ્યા ત્યારે શિષ્યોને આઘાત લાગ્યો અને પછીથી તેઓએ તેની પાસે ખુલાસો પણ માગ્યો. તેઓ એ જાણુવા માગતા હતા કે નાશ ક્યારે થશે,

તેમજ તેનો સમય પાસે આવ્યો હશે એ વિષે અમને કંઈ નિશ્ચયી આપવામાં આવશે ?

હવે આ કરતાં સારા અને ઉપયોગી પ્રશ્નો પૂછી શકાય એમ હતું. તેઓ એવું પૂછી શકે કે શા કારણથી એમ થશે ? પરંતુ તેઓના મનમાં માત્ર જિજ્ઞાસા અને પોતા વિષેની ચિંતા માલૂમ પડે છે, માટે તેઓએ ફક્ત તારીખ તથા નિશાની વિષે તેને પૂછ્યું. આ અધ્યાયના બાકીના ભાગમાં આપણા પ્રભુએ કરેલું જે મોટું વિવેચન આવેલું છે તે આ પ્રશ્નના જવાબમાં કરવામાં આવ્યું હતું.

મેં ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે આ અધ્યાયમાં જે બારીક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે તે વિષે અત્રે વિવેચન કરવાનો મારો ધરાદો નથી, કેમકે તે વિષે અન્યત્ર લાંબું વિવેચન કરેલું છે. પરંતુ આપણા પ્રભુનું આ વિવેચન વાંચીએ છીએ ત્યારે માલૂમ પડે છે કે પોતાના શિષ્યોની આગળ તે જે ચિત્ર આલેખે છે તેમાં એ દષ્ટિમયાંદા જોવામાં આવે છે : એક પાસેની અને બીજી દૂરની. તેજ પ્રમાણે બે અંત વિષે લખવામાં આવ્યું છે, એટલે યજ્ઞશાલેખનો અંત તથા યુગનો અંત. તેજ પેઢીને માત્ર પહેલા “અંત” સાથે કામ હતું ; ત્યારે બીજા અંત વિષે લખેલું છે કે તે “હજી નથી.” પૃથક્ પૃથક્ કલમ વિષે જુદા જુદા અભિપ્રાય આપી શકાય એમ છે. વિશેષે કરીને કરમી કલમના સ્થાન સંબંધી ખાતરી થતી નથી ; પરંતુ એકંદરે કલમ ૫-૨૪ માં યજ્ઞશાલેખના પતન વિષે, અને કલમ ૨૫-૨૬માં યુગની પરિપૂર્ણતા સંબંધી લખવામાં આવ્યું છે. ત્યારે કલમ ૩૦-૩૬માં આપણા પ્રભુના વિવેચનનો ઉપસંહાર તેમજ તેનું લાગુકરણ સમાએલાં છે. આ છેલ્લા વિભાગમાં તે બંને અંત વિષે બોલે છે, અને તે જે ચેતવણી આપે છે તે બંને અંતને લાગુ પડે છે. પરંતુ શિષ્યોને તો પહેલા જ અંત સાથે તાત્કાલિક કામ હતું, અને તે વિષે આપણો પ્રભુ એમ કહે છે, કે “સધળાં પૂરાં નહિ થશે ત્યાં સુધી આ પેઢી ટળી જશે નહિ” (કલમ ૩૨).

જ્યારે તે વખતના શિષ્યોને પહેલા અંત સાથે કામ હતું ત્યારે હમણાં આપણને તો બીજા અંત સાથે કામ છે. જેમ શિષ્યોને તેમ આપણને પણ આ ચેતવણીની જરૂર છે, કે “હરવખત જાગતા રહો અને વિનંતી કરો, કે આ બધું જે થવાનું છે, તેમાંથી બચી જવાને તથા માણસના દીકરાની આગળ ઊભા રહેવાને તમે પ્રયત્ન થાઓ.” પરંતુ આ બીજા અંત સંબંધી માત્રી તથા માર્ક બંને આપણા પ્રભુને એમ કહેતો વર્ણવે છે, કે “તે દહાડો તથા તે ધડી સંબંધી બાપ વગર કોઈ પણ જાણતો નથી ; આકાશના દૂતો નહિ તેમજ દીકરો પણ નહિ” (માત્રી ૨૪ ; ૩૬ : માર્ક ૧૩ ; ૩૨. સરખાવો પ્રે. ફ. ૧ ; ૭). વળી આ બનાવ બનવાની તારીખ જાણવાની આપણને કશી જરૂર નથી ; અગત્ય એટલી જ છે કે તે નક્કી થશે જ એવું આપણે સમજી લઈએ, અને તે થાય ત્યાર પહેલાં આપણે તૈયાર થઈ રહીએ.

વિશ્વાસઘાતી સાથે અધિકારીઓનો કરાર : ૨૨ ; ૧-૬

હવે એખમીર રોડલીનું પર્વ જે પાસખા કહેવાય છે, તે પાસે આવ્યું. ^૨તેને શી રીતે મારી નાખવો, તેની તજવીજ મુખ્ય યાજ્ઞકો તથા શાસ્ત્રીઓ કરતા હતા; કેમકે તેઓ લોકથી બીતા હતા.

^૩યહુદા જે ઇસકારીઓત કહેવાતો હતો, જે ખારખાનો ઝેક હતો, તેમાં શેતાન પેઠો. ^૪તેણે જઇને મુખ્ય યાજ્ઞકો તથા સરદારોના હાથમાં તેને શી રીતે સ્વાધીન કરવો, તે સંબંધી તેઓની સાથે મસલત કરી. ^૫તેથી તેઓએ ખુશ થઇને તેને પૈસા આપવાનું વચન આપ્યું. ^૬તે તેણે કબૂલ કર્યું, અને લોકો હાજર ન હોય તેવે પ્રસંગે તેને તેઓના હાથમાં સ્વાધીન કરવાનો લાગ તે તાકી રહ્યો.

માત્રી ૨૬ ; ૧-૫, ૧૪-૧૬ અને માર્ક ૧૪ ; ૧, ૨, ૧૦, ૧૧નો ખુલાસો જુઓ. “પાસખા” શબ્દ જુદા જુદા ત્રણ અર્થમાં વાપરવામાં આવે છે : ૧. આખા પવિત્ર અઠવાડીયાનું પર્વ (લુક ૨ ; ૪૧ : યોહાન ૨ ; ૧૩ : ૬ ; ૪) ; ૨. પાસખાનું ભોજન (સરખાવો કલમ ૧, ૮, ૧૧, ૧૩ ને ૧૫) ; ૩. પાસખાનું હલવાન (કલમ ૭ : માર્ક ૧૪ ; ૧૨). સાન્હેદ્રીન સભા મુખ્ય યાજ્ઞકો એટલે ચાલુ મુખ્ય યાજ્ઞક તથા વાનપ્રસ્થ થએલા મુખ્ય યાજ્ઞકો (માત્રી ૨૧ ; ૨૩નો ખુલાસો જુઓ), અને શાસ્ત્રીઓ (એટલે જાની ફરોશીઓ), એવા એવા સભાસદોની બનેલી હતી. યહુદા મુખ્ય યાજ્ઞકોની પાસે ગયો તે વખતે મંદિરના સરદારો તેઓની પાસે એઠલા હતા. જે લેવીઓ મંદિરમાં સેવાકાર્યો કરતા હતા તેઓ પર સરદારોને ઠરાવવામાં આવ્યા હતા. આ સરદારોનું કામ મંદિરની હદની અંદર સુવ્યવસ્થા તથા શાંતિ જાળવવાનું હતું (જુઓ કલમ ૫૨) ; અને કાઈને પકડવો હોય તો તે કામ પણ તેઓને સોંપવામાં આવતું હતું. આપણા પ્રભુને પકડવો એ તો યહુદી અધિકારીઓને માટે નાનીસુની બાબત ન હતી, અને તે ઘણી જ કાળજીપૂર્વક કરવાની જરૂર હતી. લોકસમુદાય તેના પર એટલો બધો પ્રેમ રાખતો હતો કે તેને જાહેરમાં પકડવામાં આવે તો બળવો જાગ્યા વિના રહે નહિ ; અને પરિણામે અધિકારીઓને પીલાતની સાથે અથડામણમાં આવવું પડે. અત્યાર સુધી તો યહુદી અધિકારીઓએ લોકસમુદાયની આગળ આપણા પ્રભુને હલકા પાડવાના પ્રયત્ન કર્યા હતા, તેમજ રાજકીય મામલામાં તેને સંડોવવાના પ્રયત્ન પણ કર્યા હતા ; પરંતુ તે સર્વ પ્રયત્ન તદ્દન નિષ્ફળ નીવડ્યા હતા. હવે તેઓએ એમ જાણ્યું કે અમે ચતુરાર્થ અને કપટનો ઉપયોગ કરીએ તો જ અમારી યોજનાઓ સફળ થાય એમ છે. આ સ્થિતિમાં તેઓ હતા એટલામાં યહુદા તેઓની પાસે આવ્યો, અને તેથી અણધારી રીતે તેઓને મદદ મળી. સૂરજ આથમ્યા પછી

સમુદાય વિખેરાઈ જાય અને આપણા પ્રભુ જેતુન પહાડ પર એકલો મળે ત્યારે જ તેને પકડી શકાય એમ હતું. વળી જેતુન પહાડ પર પણ જાત્રાળુઓને પડાવ હશે, માટે ઈસુ ક્યાં છે એની ખબર કોઈ મેળવી આપે એવી જરૂર હતી. યહુદાના આવવાથી તેઓની આવી બધી જ મુશ્કેલીઓ દૂર થઈ.

શેતાને રફતે રફતે યહુદાના આત્માને કેવી રીતે કબજે કર્યો હતો એ યોહાને પોતાની સુવાતામાં બતાવેલું છે (યોહાન ૧૨ ; ૪ : ૧૩ ; ૨, ૨૭). શેતાન માણસની ઇચ્છા વગર તેનામાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી. આપણે પરીક્ષણને આધીન થઈએ છીએ, અને શેતાનને આપણા પર અધિકાર ચલાવવા દઈએ છીએ ત્યારે જ તે આપણામાં પ્રવેશ કરી શકે છે. જૂડો વિચાર જેમ જેમ મનમાં રહે છે તેમ તેમ તે વધારે બળવાન થાય છે, માટે શરૂઆતથી જ આપણે તેની સામે થવું જોઈએ. યહુદાએ આ પ્રમાણે કર્યું હોત તો માણસજાતના ઇતિહાસમાં જે સૌથી ભયંકર યુદ્ધો મળ્યાં એવો છે તેના સાધનરૂપ બનતાં તે બચી જત.

છેલ્લું લોજન : ૨૨ ; ૭-૨૦

૭ એખમીર રેપ્લીની. દિવસ આવ્યો કે જેમાં પારખાથણ કરવો જોઈએ. ‘તેણે પીતરને તથા યોહાનને એમ કહીને મોકલ્યા, કે તમે જઇને આપણે સાડ પારખા સિદ્ધ કરો કે આપણે તે ખાઈએ. ૮ તેઓએ તેને પૂછ્યું, કે અમે ક્યાં સિદ્ધ કરીએ એ વિષે તારી શી ઇચ્છા છે? ૯ તેણે તેઓને કહ્યું, કે શહેરમાં પેસતાં પાણીની બાગર લઇને જતો એક પુરુષ તમને સામે મળશે; તે જે ઘરમાં જાય ત્યાં તેની પાછળ પાછળ જાણે. ૧૦ અને ઘરઘણીને પૂછજો, કે ઉપદેશક તને કહે છે, કે મારા શિષ્યોની સાથે હું પારખા ખાઈ તે ઉતારાની આરડી ક્યાં છે? ૧૧ તે તમને સરસામાનસહિત એક મોટી મેડી કેખાડશે; ત્યાં તમે તૈયારી કરો. ૧૨ તેઓ ગયા, અને જેમ તેણે તેઓને કહ્યું હતું તેમ તેઓને મળ્યું; અને તેઓએ પારખા તૈયાર કર્યું. ૧૩ વખત થયો ત્યારે તે બેઠો, અને તેની સાથે બાર પ્રેરિતો પણ બેઠો. ૧૪ તેણે તેઓને કહ્યું, કે [મરણ] સદ્યા પહેલાં આ પારખા તમારી સાથે ખાવાની અને ઘણી ઇચ્છા હતી. ૧૫ કેમકે હું તમને કહ્યું છું, કે કેવળ રાજ્યમાં તે પૂરું નહિ થાય ત્યાં લગી હું તે ફરી ખાવાનો નથી. ૧૬ તેણે ખાલો લઈને સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે આ લો, અને ખાંહોખાંહો વહેંચો. ૧૭ કેમકે હું તમને કહ્યું છું, કે કેવળ રાજ્ય નહિ આવે ત્યાં સુધી હું હવે પછી દ્રાક્ષાનો રસ પીનાર નથી. ૧૮ પછી તેણે રેપ્લી લઈને સ્તુતિ કરીને લાંગી, અને તેઓને આપીને કહ્યું, કે આ માફ શરીર છે, તે તમારે સાડ આપવામાં આવે છે; મારી

યાદગીરીમાં આ કરશે. ૨૦ તેજ પ્રમાણે વાળુ કર્યા પછી તેણે પ્યાલો લઈને કહ્યું, આ પ્યાલો તમારે સાફ વહેવડાવેલા મારા લોહીમાંના નવો કરાર છે.

માત્રી ૨૬; ૧૭-૨૬ અને માર્ક ૧૪; ૧૨-૨૫નો ખુલાસો જુઓ. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તની સુવાર્તા નરી જ પવિત્ર છે, પરંતુ હમણાં તો આપણે પરમપવિત્રસ્થાનમાં પેસવાનું છે. આ જગાએ તો આપણે બધાંએ પોતપોતાના પગમાંથી જોડાં ઉતારવાં જોઈએ, કેમકે જે જગાએ આપણે જીભાં છીએ તે તો પવિત્ર ભૂમિ છે. અહીં આગળ એક પ્રાસ્તાવિક વાટકા સંબંધી વાંચવામાં આવે છે (કલમ ૧૭). તે વિષે એકલો લોક લખે છે, અને તે પરથી ચહુદી ક્રિયાક્રમમાં આપણા પ્રભુએ કઈ ઘડીએ ખ્રિસ્તી ક્રિયાની સ્થાપના કરી એ આપણે જાણી શકીએ છીએ. ચહુદી ક્રિયામાં એક પછી એક ચાર ખાલા પીવામાં આવતા હતા, તેમાંના એકને આશીર્વાદનો પ્યાલો એ નામ આપવામાં આવતું હતું (૧ કોરીંથી. ૧૦; ૧૬). આ પ્યાલો ફેરવવાનો વખત આવ્યો ત્યારે આપણા પ્રભુએ પ્રભુભોજનના પવિત્ર સંસ્કારની સ્થાપના કરી (માત્રી ૨૬; ૨૬; માર્ક ૧૪; ૨૫).

પોતાના મરણ પછી પોતાનું સ્મરણ રહે એ ઇચ્છા માણસોમાં સ્વાભાવિક તેમજ સાર્વત્રિક છે; પરંતુ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પોતાના શિષ્યોની સાથે આ છેલ્લું ભોજન પાળવાને આતુર હતો તેનું કારણ જુદું હતું. આપણે અત્રે જોવાનું છે કે તેણે સૌથી પ્રથમ પોતાના શિષ્યોની સાથે પાસ્ખા ભોજનમાં ભાગ લીધો; પરંતુ ત્યાર પછી તેણે જે ભોજનની સ્થાપના કરી તેમાં તેણે ભાગ લીધો નહિ. પાસ્ખા પર્વ એ તો જૂના કરારનું પર્વ હતું, પરંતુ યિર્મેયાહે જે નવા કરાર વિષે વાત કરી હતી તેની સ્થાપના કરતો આપણો પ્રભુ અત્રે માલુમ પડે છે (યિર્મે. ૩૧; ૩૨). જે પ્રમાણે જૂના કરાર વડે મિસરમાંથી થયેલા હેબ્રીઓના છૂટકારાની યાદગીરી કરવામાં આવતી હતી તે પ્રમાણે અત્રે સ્થાપિત થતા નવા કરાર વડે વધસ્તંભદ્વારે પાપમાંથી માણસજાતને જે છૂટકારો થવાનો હતો તેની યાદગીરી હવે પછી કરવાની હતી. માટે ગતકાળમાં પ્રભુ ઈસુ પોતાના શિષ્યોની સાથે જેવી રીતે જૂનો તહેવાર પાળતો આવ્યો હતો તેવી રીતે હવે પછી તે તેઓની સાથે તે પાળી શકવાનો ન હતો. પરંતુ બવિધમાં આના કરતાં પણ મોટું ભોજન તેઓને માટે ડરાવવામાં આવ્યું હતું. તે હલવાનના લખના દિવસનું છે. માણસના પાપ પર ઈશ્વરનો પ્રેમ છેવટે વિજયી થશે ત્યારે આ ભોજન થવાનું છે, અને તે વખતે આપણા પ્રભુના બધા જ શિષ્યો તેની સાથે આનંદ કરશે. પરંતુ એ વખત આવે ત્યાર પહેલાં પોતાની યાદગીરી રહે માટે આપણા પ્રભુએ પોતાના શિષ્યો તથા મંડળીને માટે આ પોતાના રક્ત તથા શરીરની સંમતરૂપ ભોજન કરાવી આપ્યું.

હવે આપણે યાદ રાખવું કે આ ભોજન સ્થાપન કરતી વેળાએ આપણા પ્રભુએ પોતાનું મરણ સંભારવાનું પોતાના શિષ્યોને ફરમાવ્યું હતું. તેણે તેઓને જે રોટલી આપી તે ભાંગેલી રોટલી હતી અને તેઓને જે દ્રાક્ષારસ આપ્યો હતો તે રેડાએલો દ્રાક્ષારસ હતો. તે તો તેના ભાંગેલા શરીર તથા વહેવડાવેલા લોહીના પ્રત્યક્ષ ચિહ્નરૂપ છે. પાઉણ કહે છે તેમ, “તમે જેટલી વાર આ રોટલી ખાઓ છો ને આ વાટકામાંનું પીઓ છો તેટલી વાર તમે પ્રભુના આવતાં સુધી તેનું મરણ દેખાડો છો.”

મોટા ઉપદેશક તરીકે નહિ, કુદરતના પ્રભુ તરીકે નહિ, તેમજ મોટા અમલકારના કર્તા તરીકે નહિ, પણ દુઃખ સહન કરતા તથા ઈશ્વરના મરણ પામતા દીકરા તરીકે તેની યાદગીરી કરવામાં આવે એવી આપણા પ્રભુની મરણ હતી. તેણે મરવાનું જ પસંદ કર્યું હતું. તેની મરણ ન હોત તો રોમનું સર્વ પરાક્રમ હોવા છતાં પણ તેનું મરણ થાત નહિ. તેણે પોતે કહ્યું તેમ “મારો જીવ મારી પાસેથી કાઢી લઈ લેવું નથી, પણ હું મારી મેળે તે આપું છું.” જેઓએ ધર્મार्થે પોતાનો પ્રાણત્યાગ કર્યો હોય તેઓનાં વખાણ આપણે કરીએ છીએ, છતાં તેઓને મરવાની જરૂર ન પડી હોત તો સાફ એમ આપણને લાગે છે. ઈસુ ખ્રિસ્તના મરણ સંબંધી આપણે એવો વિચાર રાખતા નથી. તેને માટે તો આપણે ઈશ્વરનો ઉપકાર માનીએ છીએ, કેમકે આપણે અનુભવથી જાણીએ છીએ, કે “ઈસુ ખ્રિસ્તનું લોહી આપણને સમ્રાજાં પાપથી શુદ્ધ કરે છે.”

“હું પારણું છું, હું ખરો દ્રાક્ષાવેલો છું” એ શબ્દોનો અર્થ જેમ આપણે અક્ષરશઃ સમજવાનો નથી તેમ “આ મારું શરીર છે, આ મારું લોહી છે” એ શબ્દોનો અર્થ પણ અક્ષરશઃ સમજવાનો નથી. વળી આપણે તેમ ન સમજીએ એ વિષે તેણે આપણને ચોકખી ચેતવણી પણ આપી છે. જ્યારે તેણે કહ્યું, કે “આકાશમાંથી ઊતરીને જે જગતને જીવન આપે છે, તે દેવની રોટલી છે.....જીવનની રોટલી હું છું. વળી જે રોટલી હું આપીશ તે મારું માંસ છે, તે જગતના જીવનને મારું [હું આપીશ]” (યોહાન ૬ ; ૩૩, ૩૪, ૫૧), “ત્યારે યહુદીઓએ માંહેમાંહે વિવાદ કરતાં કહ્યું, કે એ માણસ પોતાનું માંસ આપણને ખાવાને શી રીતે આપી શકે?” તે વખતે તેઓને કેવી ગેરસમજ થાય છે એ જોઈને આપણા પ્રભુએ વધારામાં કહ્યું, કે “જે જીવાડે છે તે આત્મા છે; માંસથી કંઈ લાભ થતો નથી” (યોહાન ૬ ; ૬૩).

આપણાં પાપનું નિવારણ કરવા માટે વધસ્તંભ પર ઈસુ ખ્રિસ્તનું શરીર કેવી રીતે ભાંગવામાં આવ્યું અને તેનું લોહી કેવી રીતે વહેવડાવવામાં આવ્યું એનું સ્મરણ રોટલી તથા દ્રાક્ષારસ કરાવે છે; પરંતુ આ ભોજનમાં તે કરતાં પણ મોટું રહસ્ય રહેલું છે. કેમકે પ્રભુભોજનના પવિત્ર સંસ્કારદ્વારા પ્રભુ ઈસુ

ખ્રિસ્ત પોતાના જીવનમાં આપણને સહભાગીદાર કરે છે. માત્ર રાટલી ખાવાના તથા દ્રાક્ષારસ પીવાના કૃત્યથી કાઈ પણ જાતનો ફાયદો નથી ; પરંતુ તેદ્વારા આપણે તેની સાથે આત્મિક સંગતમાં આવીએ છીએ, અને તેના જીવનમાં સહભાગીદાર થઈએ છીએ.

પાણિજલ લખે છે, કે “ જ્યારે આપણે શત્રુ હતા, ત્યારે તે ઈશ્વરની સાથે તેના દીકરાના મરણદ્વારા આપણો મિલાપ થયો, તો મિલાપ થયા પછી આપણે તેના જીવનને લીધે બચીશું એ કેટલું વિશેષ ખાતરીપૂર્વક છે ; એટલું જ નહિ, પણ આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તદ્વારા આપણો હમણું મિલાપ થયો છે, તેને આશ્ચર્ય આપણે ઈશ્વરમાં આનંદ પણ કરીએ છીએ ” (રૂમી. ૫ ; ૧૦, ૧૧). માત્ર પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તનું સ્મરણ કરવાથી જ તારણ મળશે એવું નથી. માણસનું તારણ ખરી રીતે થાય છે ત્યારે તેને પાપની શિક્ષાથી બચાવવામાં આવે છે એટલું જ નહિ પણ તેના પરાક્રમથી પણ તેને બચાવવામાં આવે છે. ઈસુ ખ્રિસ્તના મરણદ્વારા ઈશ્વરની સાથે આપણો પુનર્મિલાપ થાય છે, પરંતુ તેના જીવનદ્વારા આપણે તારણ પામીએ છીએ, અને પાપ ઉપર જ્ય પામવાને શક્તિમાન બનીએ છીએ. પ્રભુભોજનના પવિત્ર સંસ્કારમાં એજ શક્તિ ખ્રિસ્ત આપણને આપવા માગે છે, અને તેદ્વારા આપણે આશીર્વાદ મેળવીએ નહિ તો તેનું કારણ તે આપવા ખુશી નથી એમ નહિ પણ આપણે તેની કૃપા પામવાને અશક્ત છીએ એ છે.

છેવટે આજ મેજ પાસે આપણા પ્રભુએ આ શબ્દો કહ્યા છે : “ હવેથી હું તમને દાસ કહેતો નથી ; પણ ... તમને મેં મિત્ર કહ્યા છે. ” તેની મેજ પાસે બેસીએ છીએ ત્યારે આપણે તેના મિત્રો હોવાનો હક કરીએ છીએ. તો તેની સાથે જન્મા પછી આપણે બહાર જઈને તેને પરસ્વાધીન કરીએ તો ? વળી પ્રભુભોજન તે મિત્રતાનો સંસ્કાર છે ; તેની તથા આપણી તેમજ એકબીજાની સાથે પણ તે મિત્રતાનો સંસ્કાર છે. જેઓ ઈસુ ખ્રિસ્તના વિશ્વાસુ મિત્રો છે, અને એકબીજાના પણ મિત્ર છે તેઓને જ પ્રભુભોજનમાં દાખલ કરવાથી ફાયદો છે. એક પ્રાચીન મંડળી વિષે કહેવામાં આવ્યું હતું તેમ શું આપણા વિષે પણ કહેવામાં આવે, કે “ તમારા પ્રેમભોજનોમાં ખરાબા છે ? ” (યહુદા ૧૨.) ભોજન જમી રહ્યા પછી આપણા પ્રભુએ એમ કહ્યું, કે “ હું તમને કહું છું, કે ઈશ્વરનું રાજ્ય નહિ આવે ત્યાં સુધી હું હવે દ્રાક્ષાનો રસ પીનાર નથી ” (સરખાવો માર્ક ૧૪ ; ૨૫). એ પ્રમાણે જે ભોજન તેના મરણની યાદગીરી કરાવે છે તે તેના જ્ય વિષેની અગમસૂચનાસહિત સમાપ્ત થાય છે. તેથી પ્રભુભોજનની ક્રિયામાં ભવિષ્યમાંનાં વત્તાં સારાં વાનાં સંબંધી અગમસૂચના રહેલી છે. આજે આપણા માર્ગ પર ગમે તેવો અંધકાર છવાઈ રહેલો હોય અને કાલે ગમે તેવો અનુભવ થાય, તોપણ આગળ મહિમા રાખી મૂકેલો

છે. આપણે પ્રભુ પોતાના સધળા શત્રુઓને પગ તળે ન ધૂંદેલાં મુખી તે રાજ કરે એ અવશ્યનું છે. માટે આપણે જેઓ અહીં તેની મેજ પાસે બેસીએ છીએ તેઓ તેના પર પ્રેમ કરીને તથા વિશ્વાસુપણે તેની સેવા કરીને હલવાનના લગ્નજમણમાં બેસે, અને ઈશ્વરના રાજ્યમાં તેની સાથે નવો દ્રક્ષારસ પીએ એજ તેમની જિંદગીની મોટામાં મોટી અભિલાષા હોવી જોઈએ.

પવિત્ર મેજ પાસે થએલી વાતચીત : ૨૨ ; ૨૧-૩૮

^{૨૧} પણ જુઓ, જે મને પરસ્વાધીન કરે છે તેનો હાથ મારી સાથે મેજ પર છે. ^{૨૨} માણસનો દીકરો ડરાવ્યા પ્રમાણે જાય છે ખરો, પણ જે તેને પરસ્વાધીન કરે છે તે માણસને અફસોસ છે ! ^{૨૩} તેઓ માંહોમાંહે પૂછપરછ કરવા લાગ્યા, કે આપણામાંનો કોણ આ કામ કરવાનો હુશે ?

^{૨૪} આપણામાં કોણ મોટો ગણાય છે તે સંબંધી પણ તેઓમાં વાકવિવાદ શરૂ થયો. ^{૨૫} તેણે તેઓને કહ્યું, કે વિદેશીઓના રાજ્યો તેમના પર ધણીપણું કરે છે ; અને જેઓ તેમના પર અધિકાર ચલાવે છે તેઓ પરોપકારી કહેવાય છે. ^{૨૬} પણ તમે એવા ન થાઓ ; પણ તમારામાં જે મોટો હોય, તેણે નાના જેવા થવું ; અને જે આગેવાન હોય, તેણે સેવા કરનારના જેવા થવું. ^{૨૭} કેમકે આ બેમાં કયો મોટો છે, જમવા બેસનાર કે સેવા કરનાર ? શું જમવા બેસનાર [મોટો] નથી ? પણ હું તમારામાં સેવા કરનારના જેવો છું. ^{૨૮} મારાં પરીક્ષણમાં મારી સાથે રહેનાર તમે જ છો. ^{૨૯} જેમ મારા બાપે મને [રાજ્ય] ડરાવી આપ્યું છે, તેમ હું તમને રાજ્ય ડરાવી આપું છું, ^{૩૦} કે તમે મારા રાજ્યમાં મારી મેજ પર બાઓ તથા પીઓ ; અને તમે ઇસ્રાએલનાં બારે કુળોનો ન્યાય ડરાવતાં રાજ્યાસનો પર બેસશો.

^{૩૧} સીમોન, સીમોન, બે, શેતાને ધર્તની પેઠે ચાળવા સાડ તમને [કબજે] લેવા માગ્યા : ^{૩૨} પણ મેં તારે સાડ વિનંતી કરી, કે તારો વિદ્યાસ ખૂટે નહિ ; અને તું તારા ક્રિયા પછી તારા ભાઈઓને સ્થિર કરજે. ^{૩૩} તેણે તેને કહ્યું, કે પ્રભુ, હું તારી સાથે બંદીખાનામાં જવાને તથા મરવાને પણ તૈયાર છું. ^{૩૪} તેણે તેને કહ્યું, કે પીતર, હું તને કહું છું, કે આજ મરથો બોલ્યા અગાઉ, હું તેને ઓળખતો નથી, એમ [કહીને] તું ત્રણ વાર મારો નકાર કરશે.

^{૩૫} પછી તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે જ્યારે થેલી તથા ઓણું તથા બોક્ક વિના મેં તમને મોકલ્યા ત્યારે તમને કશાની ખોટ પડી ? તેઓએ કહ્યું, કે કશાની નહિ. ^{૩૬} ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું, પણ હમણાં જેની

પાસે થેલી હોય તે તે રાખે, અને ઝોણું પણ રાખે; અને જેની પાસે તરવાર ન હોય, તે પોતાનું લૂગડું વેચીને [તરવાર] ખરીદી રાખે. ^{૨૦} કેમકે હું તમને કહું છું, કે અપરાધીઓની સાથે તે ગણાયો, એ જે લખેલું છે તે મારામાં હજી પૂરું થવું જોઈએ; કારણ કે મારા વિષેની વાતો પૂરી થાય છે. ^{૨૧} તેઓએ કહ્યું, કે પ્રભુ, જો, એ તરવાર આ રહી; તેણે તેઓને કહ્યું, કે એ બસ છે.

માત્રી ૨૬; ૨૧-૨૫, ૩૧-૩૫: માર્ક ૧૪; ૧૮-૨૧, ૨૭-૩૧ સુધીનો ખુલાસો જુઓ. પવિત્ર સંસ્કારની સ્થાપના (કલમ ૧૯, ૨૦) બોજનને અંતે કરવામાં આવી હતી (૧ કોરીંથી. ૧૧; ૨૫); તેથી માલુમ પડે છે કે પ્રભુબોજનની સ્થાપનાનું વર્ણન કર્યા બાદ લોક પાછો ફરે છે, અને તેની સ્થાપના કરતી વેળાએ બનેલી કેટલીક ખીનાનું વર્ણન કરે છે. એ ખીના નીચે મુજબ છે: ૧. પરસ્વાધીન થવા વિષે આપેલી સૂચના (કલમ ૨૧-૨૩); ૨. ખરી મોટાઈ વિષે વિવેચન (કલમ ૨૪-૩૦); ૩. પીતરના નકાર વિષે અગમસૂચના (કલમ ૩૧-૩૪); ૪. શસ્ત્રો વિષે વાતચીત (કલમ ૩૫-૩૮). હમણાં આપણે એક પછી એક આ બાબતો વિષે વિચાર કરીએ.

૧. ચોહાનના વૃત્તાંત પરથી સ્પષ્ટ રીતે માલુમ પડે છે કે તારો વિશ્વાસઘાત હું જાણું છું, એમ કહીને યહુદાને બહાર જવાની ફરજ પાડવાનો આપણા પ્રભુનો ઇરાદો હતો (ચોહાન ૧૩; ૨૧-૩૫). આ તો પ્રેમબોજન હતું, અને જેઓ પોતાના પ્રભુ પર ખરા હૃદયથી પ્રેમ રાખતા હોય તેઓને જ તેમાં ભાગ લેવાનો હક હતો. વિશ્વાસઘાતી માણસ મેજ પાસે જોડેલો હોય તો એવી સ્થિતિમાં પ્રથમ પવિત્ર સંસ્કાર શી રીતે પાળી શકાય? “તમારામાંનો એક મને પરસ્વાધીન કરશે” એ શબ્દો આપણો પ્રભુ કેટલા બધા શોકસહિત બોલ્યો હશે. આ વાત વાંચીએ છીએ ત્યારે ચિર્મ્યાહનું વચન યાદ આવે છે: “રે પાસે થઈને સર્વ જનારા, શું આ તમારી નજરમાં કંઈ નથી? ધ્યાન આપીને જુઓ, મારા પર જે દુઃખ પડ્યું...તેના જેવું બીજું કોઈ દુઃખ છે શું?” (યિર્મે. વિલાપ ૧; ૧૨) પરંતુ ખરેખર, ચિર્મ્યાહના કરતાં આપણા પ્રભુનો શોક ધણો મોટો હતો, અને આપણામાંનું કોઈ તેને પરસ્વાધીન કરે છે ત્યારે હર વખતે તેને એવો જ શોક થાય છે. આપણા પ્રભુને ફરીથી વધસ્તંભે જડવાની ભયંકર શક્તિ આપણામાંના દરેકમાં રહેલી છે; અને દુઃખની વાત છે કે આપણે ધણી વાર એમ કરીએ પણ છીએ! તે વખતે તથા હમણાં પણ તેના શત્રુઓ તેનું કોઈપણ જાતનું તુકસાન કરી શકતા નથી. તેને જે સૌથી ભયંકર ધા કરવામાં આવે છે તે તેને હમેશાં તેના મિત્રોના ઘરમાં જ કરવામાં આવે છે! જે અગિયાર વિશ્વાસુ શિષ્યો હતા તેઓએ તરત યહુદા પર

શક ન આણ્યો એ વાત તેઓનાં વખાણમાં ગણવામાં આવે છે. આ બાબતમાં આપણે પણ તેઓનું અનુકરણ કરવું જોઈએ, અને પાછલના કહેવા પ્રમાણે “પોતપોતાને પારખીને આ રોટલીમાંથી ખાવું અને આ વાટકામાંથી પીવું” (૧ કારીથી. ૧૧; ૨૮).

૨. યોહાનના વૃત્તાંત પરથી એવી પણ ખબર મળે છે કે આપણા પ્રભુએ પરસ્વાધીન થવા વિષે વાત કરી ત્યાર પહેલાં મોટાઈ સંબંધી શિષ્યોમાં કન્જિયો થયો હતો (યોહાન ૧૩; ૧-૨૦). જમ્યા પહેલાં એકબીજાના પગ ધોવાનો યહુદીઓમાં રિવાજ હતો, અને આ પ્રસંગે એ કામ કાણુ કરે એ વિષે તેઓમાં કન્જિયો થયો હોય એમ લાગે છે; માટે તેઓને ઠપકા આપવા સારૂ આપણા પ્રભુએ પોતે જ એ કામ કર્યું. એ વિષે એ પ્રસંગે જે વાતચીત થઈ હતી તે વિષે લોક થોડું જણાવે છે. ભૂમધ્ય સમુદ્રની આબુબાલુ આવેલા દેશોમાં રાજ્યોને તથા અધિકારીઓને ‘પરોપકારી’ એવી માનસૂચક અટક આપવાનો રિવાજ પ્રચલિત હતો. તે જમાનાના જે સ્મરણલેખો તથા સિક્કા મળી આવ્યા છે તે પર આવી અટક કોતરેલી માલૂમ પડે છે. અહીં આગળ આપણો પ્રભુ એ અટકને તિરસ્કાર કરે છે (કલમ ૨૫). તે પોતાના શિષ્યોને એવું જણાવે છે, કે ખરી માનસૂચક અટક તે ‘પરોપકારી’ નહિ પણ ‘સેવક’ હોવી જોઈએ. તે પોતે સેવક તરીકે તેઓમાં રહેતો હતો, અને એ બાબતમાં તેઓ તેનું અનુકરણ કરે તોજ તેઓ તેના રાજ્યના મહિમામાં ભાગીદાર થઈ શકે. છતાં આપણા પ્રભુના ઠપકા સાથે કામગીરી પણ મિશ્રિત થએલી માલૂમ પડે છે. કસોટીના ધણા સમયમાં આ માણસો તેને વિશ્વાસુ રહ્યા હતા, અને જ્યારે બીજા માણસોએ તેનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે તેઓએ તેમ કરવા ના પાડી હતી (સરખાવો યોહાન ૬; ૬૭), એ વાત આપણો પ્રભુ અત્રે ઉપકારીપણાસહિત કબૂલ કરે છે: “મારાં પરીક્ષણોમાં મારી સાથે રહેનાર તમે જ છો” (કલમ ૨૮). વળી તે તેઓને એમ પણ જણાવે છે કે તેને વિશ્વાસુ રહેવાને લીધે તેઓ બદલો પામ્યા વિના રહેશે જ નહિ. એક દિવસે તેઓને ખરી મોટાઈ મળવાની હતી; કેમકે જેમ તેઓ તેનાં પરીક્ષણોમાં ભાગીદાર થયા હતા તેમ તેના જયમાં પણ તેઓ ભાગીદાર થવાના હતા. જગતના જે અધિકારીઓના અભિમાનનું તેઓ અનુકરણ કરતા હતા તેઓના કરતાં પણ તેઓ પોતે મોટા થવાના હતા. જતે દિવસે આપણા પ્રભુના કહેવાનો અર્થ શો છે તે દર્શનદ્વારા આજ માણસોમાંના એકને પ્રગટ કરવામાં આવ્યું: “જે જીતે છે તેને હું મારા રાજ્યાસન પર મારી સાથે બેસવા દઈશ, જેમ હું પણ જીતીને મારા બાપની સાથે તેના રાજ્યાસન પર બેઠેલો છું તેમ” (પ્રક. ૩; ૨૧).

૩. આજ રાતે મને પકડવામાં આવશે ત્યારે ગભરાએલાં ઘેટાંના ટોળાની માફક શિષ્યો વેરાઈ જશે એ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત જણાવતો હતો, માટે તે વિષે તે

અમાઉથી તેઓને ચેતવણી આપે છે: “તમે સૌ આજ રાત્રે મારા સંબંધી ઠાકર ખાશો, કેમકે એમ લખેલું છે કે હું ઘેટાંપાળકને મારીશ, ને ટોળાનાં ઘેટાં વેરાઈ જશે” (માત્થી ૨૬; ૩૧). પીતર હમેશાં પોતા પર વિશ્વાસ રાખતો હતો, તેથી તેણે કહ્યું, કે “જોકે બધા તારા સંબંધી ઠાકર ખાય, તોપણ હું કદી તારા સંબંધી ઠાકર ખાઈશ નહિ” (માત્થી ૨૬; ૩૩. સરખાવો માત્થી ૨૬; ૩૧-૩૩ અને માર્ક ૧૪; ૨૭-૨૯). પ્રભુ ઈસુ જ્યારે કોમળતાસહિત પીતરને ઠપકો આપવા માગતો હતો ત્યારે તે હમેશાં તેનું જૂનું નામ વાપરતો હતો (સરખાવો માત્થી ૧૭; ૨૫; માર્ક ૧૪; ૩૭; યોહાન ૨૧; ૧૫-૧૭). તેજ પ્રમાણે તેણે હમણાં પણ કહ્યું: “સીમોન, સીમોન, જો, શેતાને ધઉની પેઠે ચાળવા સાર તમને [કબજે લેવા] માગ્યા” (સરખાવો આમોસ ૯; ૯); “પણ મેં તારે સાર વિનંતી કરી કે તારો વિશ્વાસ ખૂટે નહિ; અને તું તારા ક્યાં પછી તારા બાઈઓને સ્થિર કરજે” (લુકા ૩૧). એ પ્રમાણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પીતરને ચેતવણી આપે છે કે તે પરીક્ષણમાં પડી જશે; પરંતુ સાથે સાથે તે તેને દિલાસો પણ આપે છે એ સાર કે તેના શરમના સમયમાં તે નિરાશ થાય નહિ; પણ પીતરે તે માન્યું નહિ. જે વચન તેણે સાંભળ્યું હતું તે છતાં હજી પણ તેની માન્યતા એવી હતી કે મસીહના રાજ્યની સ્થાપના બળાત્કારથી થઈ શકે. કેદમાં જવાનો વખત આવે અથવા મરણ પામવાનો વખત પણ આવે તોપણ તે તેને માટે તૈયાર જ હતો. ત્યારે તો આપણા પ્રભુએ તેને શરમભરેલું સત્ય જ કહી દીધું, કે “પીતર, હું તને કહું છું, કે આજ મરથો બોલ્યા અગાઉ, હું તેને ઓળખતો નથી એમ [કહીને] તું ત્રણ વાર મારો નકાર કરશે.” પીતરે ઓછી પ્રતરાજી કરી હોત અને વધારે નમ્રતાથી પ્રાર્થના કરી હોત તો કેવું સાર! વળી આ વાર્તામાં આપણે માટે જે પાઠ રહેલો છે તે એટલો બધો સ્પષ્ટ છે, કે “દોહતાં દોહતાં પણ તે વાંચી શકાય.”

૪. પ્રજનો બચાવ બળાત્કાર વડે થઈ શકે એ પોતાની જુની માન્યતાને અગિયાર શિબો હજી પણ વળગી રહે છે એ જોઈ આપણા પ્રભુનું દિલ દુખાયું. તેણે તેઓને “વડોઆમાં ઘેટાં જેવા” મોકલ્યા હતા, ત્યારે તેઓની સાથે જે શરતો કરી હતી તે વિષે તે તેઓને યાદ દેવડાવે છે. હમણાં તે તેઓને પૂછે છે, કે શું એ શરતો ગેરવાજબી હતી? મેં તમને મોકલ્યા ત્યારે તમને કશાની ખોટ પડી? તેઓએ તેને કહ્યું કે કશાની નહિ. હમણાં તે તેઓને જીકું કહે છે. તે તેઓને એમ જણાવે છે કે જમાનો બદલાઈ ગયો છે. હવે પછી તેઓને અપરાધીઓની સાથે જણવામાં આવશે (યશા. ૫૩; ૧૨); વળી તેના પરના પ્રેમને લીધે તેઓની પરાજિયાકરી જે પ્રમાણે કરવામાં આવી હતી તે પ્રમાણે હવે પછી થશે નહિ એમ તે તેઓને કહે છે. હવે તો તેઓને થેલી, જોણાં તથા જોડા એ બધાંની જરૂર પડશે. “જેની પાસે થેલી હોય તે તે રાખે અને જોણું પણ રાખે.”

વળી એમ પણ બની શકે કે અંધેરનો જે સમય આવવાનો હતો તેમાં તેઓને પોતાના જીવની રક્ષા પણ કરવી પડે ; માટે તે આ પણ કહે છે, કે “જેની પાસે તરવાર ન હોય, તે પોતાનું લૂગડું વેચીને [તરવાર] ખરીદી રાખે.” અલબત્ત, આ તો ઉપમારૂપી ભાષા છે, અને તેમાં આપણા પ્રભુ એટલું જ કહેવા માગે છે કે તેઓએ પોતાની સલામતીની ખાતર હરેક ધટિત સાધનનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પરંતુ પોતાની હમેશની રીત પ્રમાણે તેઓ તેના કહેવાનો અર્થ અક્ષરશઃ સમજ્યા અને તેઓમાંના એકે કહ્યું, “પ્રભુ, જો, બે તરવાર આ રહી” (કલમ ૩૮). પ્રભુએ જવાબ આપ્યો, કે “એ બસ છે,” એટલે તરવાર બસ હતી એમ નહિ પણ વાતચીત બસ થઈ હતી. તેઓની મંદત્તને લીધે તે નિરાશ થયો, તેથી તેણે તરત વાત બંધ કરી. કડવા અનુભવ સિવાય ખીજી રીતે તેઓ આ સત્ય સમજવાના ન હતા, અને થોડી જ વાર પછી પીતરે બળાત્કાર કરવા માટે પોતાની તરવારનો ઉપયોગ કર્યો ત્યારે આપણા પ્રભુએ તેને અટકાવ્યો (કલમ ૫૦).

ગેથસેમાનેમાંનું કબ્જ : ૨૨ ; ૩૬-૪૬

૪૦ બહાર નીકળીને તે પોતાની રીત પ્રમાણે જૈતુન પહાડ પર ગયો ; શિષ્યો પણ તેની પાછળ પાછળ ગયા. ૪૦ તે તે ઠેકાણે આવ્યો, ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું, કે પ્રાર્થના કરો કે તમે પરીક્ષણમાં ન પડો. ૪૧ આશરે પથ્થર ફેંકાય એટલે છટે તે તેઓથી દૂર ગયો ; અને ઘૂંટણ ટેકવીને તેણે પ્રાર્થના કરીને કહ્યું, કે ૪૨ હું બાપ, જો તારી ઇચ્છા હોય, તો આ પ્યાલો મારાથી દૂર કર : તો પણ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે નહિ, પણ તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાઓ. ૪૩ આકાશમાંથી એક દૂત તેને બળ આપતો દેખાયો. ૪૪ તેણે કષ્ટ સાથે વિશેષ આગ્રહથી પ્રાર્થના કરી ; અને તેનો પરસેવો ભોંય પર પડતાં લોહીનાં ટીપાં જેવો થયો. ૪૫ પ્રાર્થના કરીને ઊઠ્યા પછી તે પોતાના શિષ્યો પાસે પાછો આવ્યો, ત્યારે તેણે તેઓને શોકને લીધે ઊઘેલા દીઠા. ૪૬ તેણે તેઓને કહ્યું, કે કેમ ઊઘે છે ? ઊઠીને પ્રાર્થના કરો, કે તમે પરીક્ષણમાં ન પડો.

માત્રી ૨૨ ; ૩૦, ૩૬-૪૬ અને માર્ક ૧૪ ; ૨૬, ૩૨-૪૨નો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ ૪૩ અને ૪૪ મી કલમમાં જે વાત આવે છે તે એકલી લુકની સુવાર્તામાં મળે છે : “આકાશમાંથી એક દૂત તેને બળ આપતો દેખાયો. તેણે કષ્ટ સાથે વિશેષ આગ્રહથી પ્રાર્થના કરી ; અને તેનો પરસેવો ભોંય પર પડતાં લોહીનાં ટીપાં જેવો થયો.” બાર્થોલોમી અંગ્રેજી આવૃત્તિના સુધારકોએ બતાવ્યું છે તેમ હસ્તલેખોના લખાણ પરથી આ વાત લુકના મૂળ હસ્તલેખમાં ન હતી, પણ પાછળથી ઉમેરવામાં આવી છે, પરંતુ એ પરથી સમજવું ન જોઈએ કે તે

માત્ર કસ્તિપત છે ; કેમકે સુવાર્તાને લગતી એ દંતકથાઓનો એક અંશ છે એ વિષે જરા પણ શંક નથી. પ્રાચીન વખતના કોઈ વાચક પોતાની સુવાર્તાના હાંસીઆમાં તે નોંધરૂપે લખી હતી, અને ત્યાંથી પાછળના લઘીઆએ તે હસ્તલેખમાં દાખલ કરી. આવી જ રીતે અનેક મૂલ્યવાન પ્રકરણો સુવાર્તાના વૃત્તાંતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે ; તેનો સૌથી પ્રખ્યાત દાખલો તે વ્યભિચારમાં પકડાએલી સ્ત્રી વિષેનું પ્રકરણ છે (યોહાન ૮ ; ૧-૧૧). એટલું જ નહિ પણ આ વાર્તા કેટલી બધી પ્રચલિત હતી તે એક બીજી બાબત પરથી પણ માલૂમ પડે છે એટલે “માત્થીની સુવાર્તા”ના કેટલાએક હસ્તલેખમાં તે માત્થી ૨૬ ; ૩૬ પછી દાખલ કરેલી માલૂમ પડે છે. વળી હાંસીઆમાં એક જ નોંધ કરવામાં આવી હતી એમ નહિ પણ એ નોંધ હતી, અને તે બંને આ સુવાર્તામાં સંયુક્ત કરવામાં આવી છે.

૧. “આકાશમાંથી એક દૂત તેને બળ આપતો દેખાયો ” (કલમ ૪૩). આ બનાવ કોણે જોયો અને પછી તે વિષે વાત કરી? અગિયાર શિષ્યો આપણા પ્રભુની સાથે ગેથસેમાને વાદીમાં ગયા હતા, અને માત્થી તથા માર્ક જણાવે છે, કે ત્યાં પહોંચ્યા પછી તે પોતાના ત્રણ ખાસ વહાલા શિષ્યો પીતર, યાકૂબ તથા યોહાનને લઈને બીજા નવથી દૂર ખસી ગયો. વળી જ્યારે તે કષ્ટાવા લાગ્યો ત્યારે આ ત્રણ માણસો પણ તેની પાસે ન હતા ; કેમકે લખેલું છે, કે “તેણે ધૂંટણ ટેકવીને પ્રાર્થના કરી ત્યાર પહેલાં તે તેઓને પણ મૂકીને એક પથ્થર ફેંકી શકાય એટલે દૂર આગળ ગયો.” એટલું જ નહિ પણ તે પાછો વળ્યો ત્યારે તેઓ તેને ઊધેલા માલૂમ પડ્યા. પરંતુ આટલા જ માણસો હતા એવું નથી. માર્કની સુવાર્તા પરથી માલૂમ પડે છે, કે “એક જુવાન જેણે પોતાના ઉધાડા અંગ પર શણુંનું લૂગડું ઓઢેલું હતું તે તેની પાછળ પાછળ આવતો હતો ; તેઓએ તેને પકડ્યો ; પણ તે લૂગડું પડતું મૂકીને ઉધાડે ડીલે તેઓ પાસેથી નાસી ગયો ” (માર્ક ૧૪ ; ૫૧, ૫૨). આ માણસ યોહાન માર્ક હતો એવું માનવામાં આવે છે (જુઓ માર્ક ૧૪ ; ૫૧ અને ૫૨નો ખુલાસો). વળી ઝાંખા પ્રકાશમાં જેને આ અર્ધ નિદ્રિત શિષ્યોએ પોતાના નીચે પડેલા સ્વામી પર વાંકા વળેલો જોયો તે કદાપિ તેજ હોય ; અને પોતાની મૂંઝવણને લીધે સફેદ વસ્ત્ર પહેરેલો દૂત તેની સેવા કરે છે એવું તેઓને લાગ્યું હોય.

૨. આ જગાએ જે શબ્દનો તરજુમો ‘કષ્ટ’ થાય છે તેનો તરજુમો નવા કરારમાં જુદી જુદી રીતે કરેલો માલૂમ પડે છે. જેમકે દ્વિલિપી. ૧ ; ૩૦માં ‘યુદ્ધ,’ કાલોસી. ૨ ; ૧માં ‘યત્ન,’ ૧ થેસ્સા. ૨ ; ૨માં ‘કષ્ટ,’ ૨ તીમોથી ૪ ; ૭માં ‘લડાઈ’ અને ‘શરત.’ આ શબ્દ એવું બતાવે છે કે આપણા પ્રભુને જે ખાલો પીવાનો હતો તેને તે કેટલો બધો ધિક્કારતો હતો, અને “તોપણ મારી ઇચ્છા નહિ પણ તારી ઇચ્છા થાઓ” એમ કહેતાં તેને પોતાના પર કેટલો બધો અંકુશ રાખવો પડ્યો હશે ! વળી આપણે ખાસ કરીને એ જોવું જોઈએ કે

આપણા પ્રભુના શરીરના અંગ પરથી વાસ્તવિક લોહીનાં ટીપાં પડતાં હતાં એવું લોક કહેતો નથી. તે એમ કહે છે કે તેનો પરસેવો ભોંય પર પડતાં લોહીનાં ટીપાં જેવા થયો, એટલે જેમ લોહી ધામાંથી વહી જતું હોય તેમ તેના અંગમાંથી પરસેવો વહી જતો હતો.

આ પવિત્ર દેખાવ જોઈએ છીએ ત્યારે આપણને એવું યાદ આવે છે કે મનુષ્યોના પાપનિવારણ વિષેની વાર્તામાં જુદી જુદી ત્રણ વાડી વિષેની વાત લખવામાં આવી છે : પ્રથમ વાડી નિર્દોષપણાની હતી. તેમાંથી મના કરેલું ફળ ખાવાને લીધે માણસને કાઠી મૂકવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી માણસને પોતાની અસહ્ય સ્થિતિમાં પાછો લાવવાના પ્રયત્ન કરતો ઈશ્વર માલૂમ પડે છે. તેજ કારણથી પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તે પોતાનો જીવ આપ્યો, અને બીજી એટલે ગેથસેમાને વાડીમાં તેણે સર્વનાં પાપ માથે લીધાં. પરંતુ ત્રીજી વાડીનું વર્ણન કરીને નવો કરાર સમાપ્ત થાય છે. તે વિષેના ચિત્રમાં આપણા પ્રભુનો હોમ પૂરો થયેલો અને તેનો ઈરાદો અમલમાં આવેલો માલૂમ પડે છે : “જે જીતે છે તેને ઈશ્વરના પારાદેસમાંના જીવનના ઝાડ પરનું [ફળ] હું ખાવાને આપીશ.”

ઈસુ ખ્રિસ્તની ધરપકડ : ૨૨ ; ૪૭-૫૩

“તે હજી બોલતો હતો એટલામાં તો ધણા લોક આવ્યા, અને યહુદા કરીને ખારમાંના એક તેઓની આગળ ચાલતો હતો ; તે ઈસુને ચુંબન કરવા સારૂ તેની પાસે આવ્યો. “પણ ઈસુએ તેને પૂછ્યું, યહુદા, શું તું માણસના દીકરાને ચુંબન કરીને પરસ્વાધીન કરે છે ?” જેઓ તેની આસપાસ હતા તેઓએ શું થવાનું છે તે જોઈને તેને પૂછ્યું, પ્રભુ, અમે તરવાર મારીએ શું ?” તેઓમાંના એકે મુખ્ય યાજ્ઞકના ચાકરને ઝટકે મારીને તેનો જમણો કાન કાપી નાખ્યો. “પણ ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો, કે આટલું જ થવા દો. તેણે તેના કાનને સ્પર્શ કરીને તેને સારો કર્યો. “જે મુખ્ય યાજ્ઞક, મંદિરના સરદારો તથા વડીલો તેની સામે આવ્યા હતા, તેઓને ઈસુએ કહ્યું, જેમ તમે લૂંટારાની સામે આવતા હો તેમ તરવારો તથા સોદા લઈને આવ્યા છો શું ?” હું રોજ તમારી સાથે મંદિરમાં હતો, ત્યારે તમે મારા પર હાથ નહોતા નાખ્યા ; પણ આ તમારી ધડી તથા અંધકારનું સામર્થ્ય છે.

માર્થી ૨૬ ; ૪૭-૫૬ અને માર્ક ૧૪ ; ૪૩-૫૨નો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ આપણા પ્રભુને તેના શત્રુઓના હાથમાં પરસ્વાધીન કરવામાં આવે છે. તે પોતે કહેતો હતો તેમ “તેનો સમય પાસે આવ્યો હતો અને અંધકારનું પ્રાકટ પ્રગટ થતું હતું” (કલમ ૫૩). આ દશા કેટલી બધી કરુણ કહેવાય !

કેમકે જે શિષ્ય પર તે પહેલાં ભરોસો રાખતો હતો, અને હજુ પણ પ્રેમ રાખતો હતો તે તેને પરસ્વાધીન કરતો અત્રે માલૂમ પડે છે! યુ'બન જે પ્રીતિની નિશાની છે તેજ બ્યારે વિશ્વાસઘાત કરવાના ઈસારા તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે ત્યારે કેટલો બધો ભયંકર અને ધિક્કારપાત્ર ગુહો થયો કહેવાય! ચારે સુવાર્તામાં આ શબ્દો મળે છે એટલે “બારમાંનો એક.” તે શબ્દો પર જાણે બાર મૂકવામાં આવતો હોય એમ આપણને લાગે છે, અને આ અગિયાર માણસો જીવ્યા ત્યાં સુધી જીવનના પ્રભુને પરસ્વાધીન કરનારો અમારામાંનો એક હતો એ વિચાર મનમાં આવતાંની સાથે તેઓનાં રૂનાં ગિલાં થતાં હશે.

આ રાતે તો અંધકારનું પરાક્રમ ભૂંડા માણસોની પાસે અનર્થ કરાવતું હતું, એટલું જ નહિ પણ તે ખરા માણસોને ગંભીર ભૂલોમાં ફસાવતું હતું. આપણા પ્રભુના શબ્દો વિષે તેઓની કેટલી બધી ગેરસમજ થઈ હતી તે હમણાં માલૂમ પડે છે : “જેઓ તેની આસપાસ હતા તેઓએ શું થવાનું છે એ જોઈને તેઓએ પૂછ્યું, કે પ્રભુ, અમે તરવાર મારીએ શું?” પછી જવાબની રાહ ન જોતાં તેઓમાંના એકે મુખ્ય યાજકના ચાકરને ઝટકે મારીને તેના જમણા કાન કાપી નાખ્યો. એ માણસ કોણ છે એ આપણને જણાવવામાં આવ્યું ન હોત તોપણ આપણે સમજી લેત—ઉતાવળી આ અને મૂર્ખ પીતર વિના ખીન્નું કોણ હોઈ શકે! ત્રણે સંદર્શક સુવાર્તિકા તેનું નામ જણાવતા નથી, પરંતુ ચોથી સુવાર્તામાં તેનું નામ જણાવવામાં આવે છે. તેનું કારણ ધણું કરીને એજ હશે કે છેલ્લી સુવાર્તા લખવામાં આવી ત્યાર પહેલાં પીતરનું મરણ થયું હતું, તેથી હવે આ વાત પ્રગટ કરવામાં વાંધો દેખાતો ન હતો.

પરંતુ જો આ કૃત્ય પીતરના જેવું જ હતું તો તે પછી જે કૃત્ય વિષે વાંચવામાં આવે છે તે તો ખરેખર, પીતરના પ્રભુના જેવું જ હતું. ઈસુએ કહ્યું, કે “આટલું જ થવા દો” એમ કહીને તેણે વિવેકપૂર્વક વિનંતી કરી કે એક ઘડી-બર તેના હાથ ધૂટા કરવામાં આવે, પછી ભલે અંત સુધી તે બાંધી રાખવામાં આવે એ વિષે તેને કંઈ વાંધો ન હતો. તેઓએ તેના હાથ છોડ્યા ત્યારે તેણે યાજકના ચાકરના કાનને સ્પર્શ કરીને સારો કર્યો. એ પ્રમાણે આ પૃથ્વી પર આપણા પ્રભુએ છેલ્લામાં છેલ્લો જે ચમત્કાર કર્યો તે પોતાના એક શત્રુ પ્રત્યેની દયાનું કૃત્ય હતું. આ કૃત્ય તો કૃપાવંત હતું, એટલું જ નહિ પણ શિષ્યોના હકમાં તે ઉપયોગી પણ હતું; કેમકે આ પ્રમાણે વચમાં પડવાથી આપણા પ્રભુએ ધણું કરીને શિષ્યોના જીવ બચાવ્યા.

ગિલટ તપાસ : ૨૨; ૫૪-૬૫

“તેઓ તેને પકડીને લઇ ગયા, અને મુખ્ય યાજકના ઘરમાં લાવ્યા. પણ પીતર છેર રહીને તેની પાછળ પાછળ ચાલતો હતો.”

૫૫ એકની વચમાં અગ્નિ સળગાવીને તેઓ સાથે બેઠા હતા, ત્યારે પીતર તેઓની વચમાં બેઠો. ૫૬ એક ઠાકરીએ તેને [અગ્નિના] પ્રકાશમાં બેઠેલા કેળીને તેની તરફ એકી નજરે જોઈ રહીને કહ્યું, કે આ માણસ પણ તેની સાથે હતો. ૫૭ પણ તેણે ઇનકાર કરીને કહ્યું, કે બાધ, હું તેને ઓળખતો નથી. ૫૮ થોડી વાર પછી બીજાએ તેને જોઈને કહ્યું, કે તું પણ તેઓમાંના એક છે. પણ પીતરે કહ્યું, અરે બાધ, હું [એમાંના] નથી. ૫૯ આશરે એક કલાક પછી વળી બીજાએ ખાતરી પૂર્વક કહ્યું, કે ખરેખર, આ માણસ પણ તેની સાથે હતો; કેમકે તે ગાલીલનો છે. ૬૦ પણ પીતરે કહ્યું, અરે બાધ, તું શું કહે છે તે હું જાણતો નથી. તે બોલતો હતો કે તરત મરણો બોલ્યા. ૬૧ પ્રભુએ ફરીને પીતરની સાચું જોયું. તેણે તેને કહ્યું હતું, કે આજ મરણો બોલ્યા અગાઉ તું ત્રણ વાર મારો નકાર કરશે, એ પ્રભુનું વચન પીતરને યાદ આવ્યું. ૬૨ પછી તે બહાર જઈને બહુ જ રડ્યો.

૬૩ જે માણસોના હવાલામાં ઈસુ હતો તેઓએ તેના ઠૂંકા કરીને તેને માર માર્યો. ૬૪ તેઓએ તેની આંખોએ પારો બાંધીને તેને પૂછ્યું, કે કહી બતાવ; તને કોણે માર્યો? ૬૫ તેઓએ તેની નિંદા કરીને તેની વિરુદ્ધ બીજું કંઈ કહ્યું.

માત્થી ૨૫; ૫૭, ૫૮ તથા ૬૬-૭૫ અને માર્ક ૧૪; ૫૩, ૫૪ તથા ૬૬-૭૨નો ખુલાસો જુઓ. આ પ્રકરણમાં જે ખીનાનું વર્ણન કરવામાં આવે છે તે માત્થી તથા માર્કની સુવાર્તામાં સંક્ષેપમાં જણાવવામાં આવે છે. પરંતુ યોહાનની માર્ક લુકનું વૃત્તાંત વિશેષ સ્પષ્ટ છે, એટલે કે આપણા પ્રભુની ઊલટ તપાસ (કલમ ૫૪-૬૨) તથા સાન્હેદ્રીન આગળ તેની છેવટની તપાસ (કલમ ૬૬-૭૧) એકબીજાથી અલગ કરવામાં આવે છે. અહીં આગળ પહેલી અથવા ઊલટ તપાસ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે. આ તપાસ મુખ્ય યાજકના ઘરમાં કરવામાં આવી હતી અને યોહાનના વૃત્તાંત પરથી જણાય છે કે તે ઘર આનાસનું હતું (સરખાવો યોહાન ૧૮; ૧૩). હવે આ વખતે ચાલુ મુખ્ય યાજક કાયાફાસ હતો અને આનાસ તો વાનપ્રસ્થ થયેલો મુખ્ય યાજક હતો. આનાસ તો કાયાફાસનો સસરો હતો અને સાન્હેદ્રીનમાં તેનું ચલણ થયું હતું. વળી તેનું ઘર ગેથસેમાને વાડી પાસે જૈતુનના પહાડ પર આવેલું હતું, મારે ઊલટ તપાસને અર્થે આપણા પ્રભુને ત્યાં લઈ જવો એ વિશેષ સુગમ પડે એમ હતું. ત્યાં આગળ તપાસ કેવી રીતે કરવામાં આવી એ વિષે કંઈ લખવામાં આવ્યું નથી; કેમકે તે ખાનગીમાં બંધખારણે કરવામાં આવી હતી; પરંતુ તપાસ ચાલતી હતી તે દરમિયાન પહેરેગીરો તથા આનાસના ઘરના નોકરો જ્યાં ઘરના ચોકમાં એકઠા થયા હતા ત્યાં આગળ શું શું બન્યું એ લોક જણાવે છે.

પીતર પોતાના પ્રભુને કેટલો અધો ચઢાતો હતો તે એ પરથી જણાય છે કે જેકે મુખ્ય યાજ્ઞના ચાકર પર હુમલો કરવાને લીધે હજી પણ તેને શિક્ષા થવાનો સંભવ હતો, તોપણ તે પાછળ પાછળ ચાલ્યો અને છેવટે આ ચોકમાં દાખલ થઈ ગયો. પરંતુ જ્યારે આનાસના નોકરો તેને છેડેડવા લાગ્યા ત્યારે તે હિંમત હારી ગયો. ભયભીત થઈને તે સોગનસહિત નકાર કરતો હતો (સરખાવો માથી ૨૬ ; ૭૪ અને માર્ક ૧૪ ; ૭૧) ; એટલામાં આનાસના ધરમાંની સભા સમાપ્ત થઈ અને કેદીને બહાર કાઢવામાં આવ્યો. તેણે તો અધું સાંભળ્યું હતું, પરંતુ તે એક પણ શબ્દ બોલ્યો નહિ. પ્રભુએ ફરીને પીતરની સામે જોયું એટલું જ બસ હતું અને તે તેની સામે જોતો હતો એટલામાં મરઘો બોલ્યો. એ વખતે આપણા પ્રભુએ પીતરને જેટલું કહેલું હતું તે અધું જ તેને યાદ આવ્યું તેથી તે બહાર જઈને બહુ રડ્યો. માથી તથા માર્કના વૃત્તાંત ઉપરથી આપણે જાણીએ છીએ કે સાન્હેદ્રીનની આગળ આપણા પ્રભુની તપાસ થયા પછી અને તેને દોષિત ઠરાવ્યા પછી પહેરેગીરોએ તેની મરકરી કરી (માથી ૨૬ ; ૬૭, ૬૮ ; માર્ક ૧૪ ; ૬૫). પરંતુ એ વાત હુક આ જગાએ દાખલ કરે છે અને કદાપિ આ જગાએ તે મુકાબલારૂપે દાખલ કરતો હશે. પ્રભુના મિત્રે તેનો નકાર ક્યો અને તેના શત્રુઓએ તેની મરકરી કરી. પરંતુ તેનો મિત્ર રડ્યો અને તેને માંથી મળી. ગીતકર્તાના કહેવા પ્રમાણે આ દુનિયામાં એવું પૂછનારા ધણા છે, કે “કાણુ અમારી આબાદાની કરી બતાવશે ?” (ગી. શા. ૪ ; ૬.) પરંતુ જે આપણે પિતાની સાથે સંગત રાખીએ તો આપણે પોતે જ આ પ્રશ્નનો જવાબ આપી શકીએ. “હે પ્રભુ, જેમ તે પીતર પર તારા મુખનો પ્રકાશ પાડ્યો હતો તેમ અમારા પર પણ પાડ.”

સાન્હેદ્રીનની આગળ તપાસ : ૨૨ ; ૬૬-૭૧

“હહાડો ઊગતાં જ લોકના વડીલોની સભા, મુખ્ય યાજ્ઞકો તથા શાસ્ત્રીઓ સાથે, ભેગી થઈ ; તેને પોતાની ન્યાયસભામાં લઈ બંધને તેઓએ કહ્યું, કે ^{૬૭} ‘જે તું ખ્રિસ્ત હોય, તો અમને કહે. પણ તેણે તેઓને કહ્યું, કે ‘જે હું તમને કહું, તો તમે વિદ્યાસ કરવાના નથી ; ^{૬૮} ‘અને જો હું પૂછીશ, તો તમે મને ઉત્તર આપવાના નથી. ^{૬૯} ‘પણ હવે પછી માણસનો દીકરો કેવના પરાક્રમને જમણે હાથે બિરાજશે. ^{૭૦} ‘બધાએ કહ્યું, તો શું, તું કેવનો દીકરો છ ? તેણે તેઓને કહ્યું, કે તમે કહો છો કે હું તે છું. ^{૭૧} ‘તેઓએ કહ્યું, કે હવે આપણને બીજા પુરાવાની શી અગત્ય છે ? કેમકે આપણે પોતે તેના મોંથી જ સાંભળ્યું છે.

માર્તી ૨૬ ; ૫૬-૬૮ અને માર્ક ૧૪ ; ૫૫-૬૫નો ખુલાસો જુઓ. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત પર કેવી રીતે કામ ચલાવવું તે બધું આજ્ઞાસના ધરમાં બિઠત તપાસ વખતે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું ; હમણાં તો ત્યાં કરેલા ઠરાવો અમલમાં મૂકવાનું જ બાકી રહ્યું. નિયમ પ્રમાણે સાન્હેદ્રીન અરુણોદય પહેલાં એકઠી મળી શકે નહિ, અને જ્યારે તે મળી ત્યારે આગળ કરેલા ઠરાવ પ્રમાણે જ કામ ચાલ્યું. સવાલ એટલો જ હતો કે ઈસુ ખ્રિસ્ત મસીહ હોવાનો દાવો કરે છે કે કેમ ? આપણા પ્રભુએ કહ્યું કે હા, હું કબૂલ કરું છું. એટલું જ નહિ પણ તેણે પોતાના ન્યાયાધીશને એવી ચેતવણી પણ આપી કે જે દિવસે આપણી સ્થિતિ પરસ્પર બદલાઈ જશે, એવો એક દિવસ આવવાનો છે અને મારા ન્યાયાસનની આગળ તમારે જ બેસા રહેવું પડશે. તેના પર દુર્ભાષણ કરવાનું તહોમત સાબિત કરવામાં આવ્યું અને તેઓના કાયદા પ્રમાણે એ શુનાની શિક્ષા તો મરણ્યુદ્ક હતી. પરંતુ આ વખતે તેઓને કાર્છને મારી નાખવાનો અધિકાર ન હતો ; તે માટે તો રોમન હાકેમ પીલાતની સંમતિની જરૂર હતી. વળી તેની કચેરીમાં દેહાંતદંડની શિક્ષા કરવા માટે દુર્ભાષણનું તહોમત પૂરતું ન હતું. મસીહ હોવાનો દાવો કરવામાં ઈસુ ખ્રિસ્ત રાજ દ્રોહી છે એવું તેઓ સાબિત કરી શકે તોજ તેઓ પીલાતની કચેરીમાં ફાવી શકે, માટે એ કામ તેઓએ હમણાં હાથમાં લીધું.

પીલાત આગળ તપાસ : ૨૩ ; ૧-૨૫

તે પછી તેઓનો આખો સમુદાય ઊઠીને તેને પીલાતની પાસે લઇ ગયા. ^૨ તેઓ તેના પર એવું તહોમત મૂકવા લાગ્યા, કે અમને એવું માલૂમ પડ્યું છે કે આ માણસ અમારા લોકને જીલાવે છે, અને કાઠસારને ખંડણી આપવાની મના કરે છે, અને હું પોતે ખ્રિસ્ત રાજ છું, એમ કહે છે. ^૩ પીલાતે તેને પૂછ્યું, શું તું ચહુદ્દીઓના રાજ છે ? તેણે તેને ઉત્તર આપ્યો, કે તું કહે છે. ^૪ પીલાતે મુખ્ય ચાજકોને તથા લોકોને કહ્યું, આ માણસમાં મને કંઈ અપરાધ જણાતો નથી. ^૫ પણ તેઓએ વિશેષ આગ્રહથી કહ્યું ; કે ગાલીલથી માંડીને અહીં લગી આખા ચહુદાહમાં તે બોધ કરીને લોકને ઉશ્કેરે છે. ^૬ પણ પીલાતે તે સાંભળ્યું ત્યારે તેણે પૂછ્યું, કે શું આ માણસ ગાલીલનો છે ? ^૭ તે હેરોદના તાબાનો છે એમ તેણે બણ્યું, ત્યારે તેણે તેને હેરોદની પાસે મોકલ્યો ; [હેરોદ] પોતે પણ તે સમયે યરૂશાલેમમાં હતો.

^૮ હવે હેરોદ ઈસુને બેઠને ધણે હાથ પામ્યો ; કેમકે તેના સંબંધી તેણે સાંભળ્યું હતું, તેને લીધે તે ધણા દહાસથી તેને બેવા ઇચ્છતો.

હતો; અને મારા દેખતાં તે કંઈ અમલકાર કરશે એવી આશા પણ તે રાખતો હતો. ^૯તેણે તેને ઘણી ઘણી વાતો પૂછી; પણ તેણે તેને કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. ^{૧૦} મુખ્ય યાજકો તથા શાસ્ત્રીઓ તેના ઉપર જીરુસાથી તહોમત મૂકતા ઊભા હતા. ^{૧૧} હેરોદ્દે પોતાના સિપાઇઓ સહિત તેના ઘરેલુકાર તથા ઠંઠા કરીને તથા તેને બપોલકાર વસ્ત્ર પહેરાવીને પીલાતની પાસે પાછા મોકલ્યો. ^{૧૨} તેજ હજી પીલાત તથા હેરોદ્દે એકબીજાના મિત્ર થયા; આગળ તો તેઓ એકબીજા પર વૈર રાખતા હતા.

^{૧૩} પીલાતે મુખ્ય યાજકોને, અધિકારીઓને તથા લોકને એકઠા બોલાવીને ^{૧૪} કહ્યું, કે આ માણસ લોકને જીલાવે છે, એવું કહીને તમે તેને મારી પાસે લાવ્યા છો; પણ મેં તમારી આગળ તેની તપાસ કર્યા છતાં, જે વાતોનું તમે તેના પર તહોમત મૂક્યો છો તે સંબંધી કંઈ પણ અપરાધ આ માણસમાં મને જણાયો નથી; ^{૧૫} તેમજ હેરોદ્દને પણ જણાયો નથી; કેમકે તેણે તેને અમારી પાસે પાછો મોકલ્યો; મરણદંડને યોગ્ય તેણે કંઈ કર્યું નથી. ^{૧૬} મારે હું તેને કંઈક શિક્ષા કરીને છોડી દઇશ. ^{૧૭} [[હવે તે પવં પર તેને તેઓને સાર કેમકેને છોડી દેવો પડતો હતો.]] ^{૧૮} પણ તેઓએ સામટો મોટો ધાંટો પાડીને કહ્યું, કે એને લઇ જા, અને બારાબાસને અમારે વાસ્તે છોડી દે. ^{૧૯} (એને તો શહેરમાં કંઈ દંગો તથા હત્યા કર્યાને લીધે બંદીખાનામાં નાખવામાં આવ્યો હતો.) ^{૨૦} ત્યારે ઈસુને છોડવાની ઇચ્છા રાખીને પીલાત ફરીથી તેઓની સાથે બોલ્યો. ^{૨૧} પણ તેઓએ પોકારીને કહ્યું, કે એને વધસ્તંભે જડાવ, વધસ્તંભે જડાવ. ^{૨૨} તેણે ત્રીજી વાર તેઓને પૂછ્યું, કે શા વાસ્તે? તેણે શું બહું કહ્યું છે? તેનામાં મરણદંડ યોગ્ય મને કંઈ પણ જણાયું નથી; મારે હું તેને કંઈક શિક્ષા કરીને છોડી દઇશ. ^{૨૩} પણ તેઓએ મોટે ધોરે બોલીને દુરાગ્રહથી માગણી કરી, કે એને વધસ્તંભે જડાવ. તેઓના ધાંટા આખરે ફાળ્યા. ^{૨૪} તેઓના માગ્યા પ્રમાણે કરવાનો પીલાતે હુકમ કર્યો. ^{૨૫} દંગો તથા ખૂન કર્યાને લીધે જે માણસને બંદીખાનામાં નાખવામાં આવ્યો હતો, અને જેની તેઓએ માગણી કરી હતી, તેને તેણે છોડી દીધો; પણ ઈસુને તેણે તેઓની ઇચ્છાને સ્વાધીન કર્યો.

માર્ક ૨૬; ૧, ૨ અને ૧૧-૩૦ તથા માર્ક ૧૫; ૧-૧૬નો ખુલાસો જુઓ. હવે જોકે યહુદી કાયદા પ્રમાણે કુર્બાનિની શિક્ષા તો મરણદંડ હતી તો પણ રોમન કાયદા પ્રમાણે એને શુનો ગણવામાં આવતો જ ન હતો. માર્ક

જ્યારે રોમન હાકેમની આગળ મુકરદમો રજુ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેને રાજકીય મામલાનું રૂપ આપવું પડ્યું. અહીં આગળ જે તહોમતનામું ફરમાવેલું છે તેમાં ત્રણ બાબતો સમાવેલી છે : ૧. લોકોને ભમાવવા, ૨. સીઝરને કર ન ભરવાની ઉશ્કેરણી કરવી, અને ૩. રાજદ્રોહ. આવું પાયા વગરનું તહોમત તો તદ્દન બેશરમ માણસો જ મૂકી શકે. કેમકે યાદ રાખો કે આજ માણસો પોતે રોમન રાજ્યને ધિક્કારતા હતા, અને જે કારણોને લીધે તેઓ આપણા પ્રજાને મારી નાંખાવવા માગતા હતા તેજ કારણને લીધે તેઓ ખીબા મને તેને વખાણતા હતાં! વળી આપણે પ્રજા રોમની સામે દિતૂર કરવા ઇચ્છતો હોત તો આજ માણસો તેના મિત્રો બનત.

હવે પીલાત આપણા પ્રજાને દોષિત ઠરાવવા કેટલો બધો નાપુશ્ત હતો એ લોક સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે. તેણે તેને નિર્દોષ ઠરાવ્યો એટલું જ નહિ પણ તેને છોડાવવાના એક પછી એક ધણા પ્રયત્ન કર્યા. તેમાંના એક પ્રયત્ન વિષે એકલો લોક જણાવે છે (કલમ ૭-૧૨). પોતાના કામને અંગે પીલાતને યશશ્લેષ જવું પડતું હતું. એ સિવાયના બધાજ વખતમાં કાર્ધસારીઆમાં રહેતો હતો. તે રોમન હાકેમનું મુખ્ય સ્થળ હતું, માટે પીલાત આ કેદી વિષે કશું જાણતો ન હતો. વળી તેણે ઇસુને જોયો ત્યારે તે અજાણ્ય થઈ ગયો. એ તો તેને દિતૂર કરે એવો લાગ્યો જ નહિ. તે એટલો બધો ગરીબ અને એટલા બધા શાંત સ્વભાવનો લાગતો હતો કે તેના પર આવું તહોમત મૂકવામાં આવે એ પીલાતને કેવળ હાસ્યજનક લાગ્યું. પીલાતે તેને પૂછ્યું : “શું તું યહુદીઓનો રાજા છે?” ત્યારે સુવાર્તામાં સર્વનામ પર ભાર મૂકવામાં આવે છે. પછી પોતાના તહોમતના સમર્થનમાં યહુદી અધિકારીઓ કહેવા લાગ્યા, કે “ગાલીલથી માંડીને અહીં લગી આખા યહુદાહમાં તે બોધ કરીને લોકોને ઉશ્કેરે છે.” હાકેમે ગાલીલ નામ સાંભળ્યું કે તરત જ તેને પોતાની મુશ્કેલીમાંથી બચવાનો રસ્તો સૂઝી આવ્યો. પીલાતે તે સાંભળ્યું ત્યારે પૂછ્યું કે શું આ માણસ ગાલીલનો છે? તે હેરોદના તાબાનો છે એમ તેણે જાણ્યું ત્યારે તેણે તેને હેરોદની પાસે મોકલ્યો. વળી આ રસ્તો તેને વિશેષ સહેલો લાગ્યો તેનું કારણ એ હતું કે તેજ વખતે હેરોદ યશશ્લેષમાં હતો, કેમકે તે પણ પારખાપર્વ પાળવા માટે ત્યાં આવ્યો હતો. આ પ્રમાણે પીલાતને એમ લાગ્યું કે એક નિર્દોષ માણસને દોષિત ઠરાવવાના જોખમમાંથી હું બચી જઈશ, એટલું જ નહિ પણ તેને હેરોદની સાથે તકરાર થઈ હતી માટે તેને એમ પણ લાગ્યું કે હેરોદને રાજી કરવાનો આ એક સારો પ્રસંગ મને મળ્યો છે. આ વખત પહેલાં પીલાતે મંદિરના આંગણમાં કેટલાક ગાલીલીઓનો સંહાર કર્યો હતો એ કદાપિ આ તકરારનું કારણ હોય (જુઓ ૧૩ ; ૧).

હવે આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ લાંબા વખતથી હેરોદ આપણા પ્રભુ સંબંધી મળરાતો હતો (૯ ; ૭-૯ : ૧૩ ; ૩૧-૩૩), અને ન્યારે તેને તેની પાસે લઈ જવામાં આવ્યો ત્યારે તે ખુશી થયો. ચોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારને મારી નાખ્યા પછી ઈસુ વિષે તેના મનમાં જે વહેમ આવતા હતા તે પાયા વગરના છે એવું તેને જોતાંની સાથે જ હેરોદને માલૂમ પડ્યું. પરંતુ આપણા પ્રભુએ તિરસ્કારસહિત તેની જે અવગણના કરી તેને લીધે તે પાછો ઉશ્કેરાઈ ગયો, અને બદલો વાળવા માટે તેનું જેટલું અપમાન થઈ શકે તેટલું તેણે કર્યું. તેણે ઈસુને પોતાના પહેરગીરોના હવાલામાં સોંપી દીધો, અને તેઓએ તેની ઠ્ઠામશકરી કર્યા પછી તેણે તેને પીલાતની પાસે પાછો મોકલ્યો. આપણે વાંચીએ છીએ કે તેજ દહાડે પીલાત તથા હેરોદ એકબીજાના મિત્ર થયા. આવા બે મોટા માણસોના પુનર્મિલનની સાથે ગાલીલના એક ગરીબ પ્રબોધકનું જીવન સરખાવતાં તે જમાનાના માણસોને તે નહિ જેવો જ લાગ્યો હશે. પરંતુ તે સવારે તેઓની વચમાં જે કામળ કેદીને અથડાવવામાં આવતો હતો તે જો ન હોત તો બેમાંથી એકના નામનું સ્મરણ દુનિયામાં રહેત નહિ.

પરંતુ આ સર્વમાં ઈશ્વરની ઇચ્છા પૂરી કરવામાં આવતી હતી. ઈશ્વરની ઇચ્છા અને ઈશ્વરના દીકરાની સંમતિ ન હોત તો યહુદા, હેરોદ, પીલાત તથા યહુદી અધિકારીઓ એ બધા મળીને પણ આ પરિણામ લાવી શકત નહિ. પુનરુત્થાન પછી પ્રેરિતો આ ખીના સંબંધી વિચાર કરતા હતા ત્યારે તેઓને એમ જ લાગતું હતું : “ ઇબ્રાહીમના, ઇસહાકના તથા યાકૂબના દેવે, એટલે આપણા પૂર્વજોના દેવે, પોતાના સેવક ઈસુને મહિમાવાન કર્યો, જેને તમે પકડાવ્યો, અને પીલાતે તેને છોડી દેવાનું ઠરાવ્યું હતું ત્યારે તમે તેની આગળ તેનો નકાર કર્યો. પણ તમે તે પવિત્ર તથા ન્યાયીનો નકાર કર્યો, અને અમારે સાફ એક ખૂનીને છોડી દેવામાં આવે એવું માગીને તમે જીવનના અધિકારીને મારી નાખ્યો. તેને દેવે મૂએલામાંથી ઉઠાવ્યો ; અને અમે તેના સાક્ષી છીએ ” (પ્રે. કૃ. ૩ ; ૧૩-૧૫).

વધસ્તંભ : ૨૩ ; ૨૬-૪૯

^{૨૬} તેઓ તેને લઈ જતા હતા ત્યારે સીમોન કરીને કુરેનેના એક માણસ સીમમાંથી આવતો હતો, તેને પકડીને તેઓએ તેની ખાંધે વધસ્તંભ ચઢાવ્યો, કે તે ઊંચકીને તે ઈસુની પાછળ ચાલે.

^{૨૭} લોકો તેમજ રડનારી તથા વિલાપ કરનારી સ્ત્રીઓ, સંખ્યા-બંધ માણસો, તેની પાછળ પાછળ ચાલતાં હતાં. ^{૨૮} પણ ઈસુએ તેઓની તરફ પાછા ફરીને કહ્યું, કે યરૂશાલેમની દીકરીઓ, મારે માટે રડો મા, પણ પોતાને માટે તથા પોતાનાં છાકરાંને માટે રડો.

૨૬ કેમકે એવા દિવસો આવે છે કે જેમાં તેઓ કહેશે, કે જેઓ વાંઝણી છે તથા જેઓના પેટ કદી સંતાન થયું નથી, અને જેઓએ કદી ધવડાવ્યું નથી, તેઓને ધન્ય છે ! ૩૦ ત્યારે તેઓ પહાડોને કહેવા માંડશે, કે અમારા પર પડો ; અને ટકરાઓને [કહેશે], કે અમને ઠાંકી નાખો. ૩૧ કેમકે જો તેઓ લીલા ઝાડને આમ કરે છે, તો સૂકાને શું નહિ કરે ?

૩૨ વળી બીજા બે માણસ યુનેગાર હતા, તેઓને મારી નાખવા સાડ તેઓ તેની સાથે લઇ જતા હતા.

૩૩ ખોપરી નામની જગાએ તેઓ આવ્યા, ત્યારે તેઓએ ત્યાં તેને તથા યુનેગારોમાંના એકને જમણી તરફ અને બીજાને ડાબી તરફ, વધસ્તંભે જડાયા. ૩૪ ઈસુએ કહ્યું, હે ખાપ, તેઓને માફ કર ; કેમકે તેઓ જે કરે છે તે તેઓ જાણતા નથી. ચિટ્ટીઓ નાખીને તેઓએ તેનાં લૂગડાં માંહેામાંહે વહેંચી લીધાં. ૩૫ લોકો ભેતા ઊભા હતા. અધિકારીઓ પણ તેનો તુચ્છકાર કરીને કહેતા હતા, કે તેણે બીજાઓને બચાવ્યા ; જો એ દેવનો ખ્રિસ્ત, [એટલે] તેનો પસંદ કરેલો, હોય તો તે પોતાને બચાવે. ૩૬ સિપાઇઓએ પણ તેનાં ઠકા કર્યા, અને પાસે આવીને તેને સરકો આપવા લાગ્યા, ૩૭ અને કહ્યું, કે જો તું યહુદીઓનો રાજા છે, તો તું પોતાને બચાવ. ૩૮ તેના ઉપર એવો લેખ પણ લખેલો હતો, કે આ યહુદીઓનો રાજા છે.

૩૯ તેની સાથે ટાંગેલા યુનેગારોમાંના એકે તેની નિંદા કરીને કહ્યું, શું તું ખ્રિસ્ત નથી ? તું પોતાને તથા અમને બચાવ. ૪૦ પરંતુ બીજાએ ઉત્તર આપતાં તેને ધમકાવીને કહ્યું, કે તું તેજ શિક્ષા ભોગવે છે, તે છતાં શું તું દેવથી પણ બીતો નથી ? ૪૧ આપણે તો વાજબી રીતે [ભોગવીએ છીએ] ; કેમકે આપણે આપણાં કામતું ચોગ્ય ફળ પામીએ છીએ ; પણ એણે કંઈ પણ ખોટું કયું નથી. ૪૨ તેણે કહ્યું, કે હે ઈસુ, તું તારા રાજ્યમાં આવે ત્યારે મને સંભારજે. ૪૩ તેણે તેને કહ્યું, કે હું તને ખચીત કહું છું, કે આજ તું મારી સાથે પારાદેસમાં હોઇશ.

૪૪ હમણાં લગલગ બેપોર થયા હતા, અને ત્યારથી ત્રીજા પહોર લગી સૂરજ[તું તેજ] ઘેરાઇ જવાથી આખા દેશમાં અંધકાર વ્યાપી રહ્યો. ૪૫ વળી મંદિરનો પડદો વચમાંથી ફાટી ગયો. ૪૬ ઈસુએ મોટી બૂમ પાડીને કહ્યું, કે ઓ ખાપ, હું મારો આત્મા તારા હાથમાં સોંપું છું ; એમ કહીને તેણે પ્રાણ છોડ્યો. ૪૭ જે થયું હતું તે બેઠીને

સૂએકારે દેવની સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે ખરેખર, આ તો ન્યાયી માણસ હતો. “જે લોક એ ભેવા સાડ એકઠા થયા હતા તેઓ સર્વે, જે થયું હતું તે ભેધને, પોતાની છાતી કૂટતા પાછા ગયા. “તેના સમજા ઝાળખીતાઓ તથા જે સ્ત્રીઓ ગાલીલમાંથી તેની પાછળ પાછળ આવી હતી, તેઓ દૂર ઊભાં રહીને આ ભેતાં હતાં.

માત્રી ૨૭ ; ૩૧-૫૬ અને માર્ક ૧૫ ; ૨૦-૪૧નો ખુલાસો ભુઓ. લોક પોતાની સુવાર્તામાં જે વિશેષ હકીકત જણાવી છે તે બધી જ મૂલ્યવાન છે, અને તે વડે આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તની કૃપા પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે :—

૧. પ્રથમ લોક જણાવે છે, કે “લોકો તેમજ રડનારી તથા વિલાપ કરનારી સ્ત્રીઓ, સંખ્યાબંધ માણસો, પ્રભુની પાછળ ચાલીને વધસ્તાંબની જગા તરફ જતાં હતાં” (કલમ ૨૭-૩૧). “હવે જે સ્ત્રીઓ તેની સાથે ગાલીલમાંથી આવી હતી તે આ ન હતી” (કલમ ૪૯) ; પરંતુ તેઓને “યરૂશાલેમની દીકરીઓ” કહેવામાં આવે છે. હવે આ સ્ત્રીઓનું વર્તન ખરી રીતે ભેતાં હિંમતથી ભરપૂર હતું ; કેમકે મારી નાખવાની જગાએ લઈ જવામાં આવતા યુનેમારો પ્રત્યે સહાનુભૂતિ ધરાવવી એ કાયદા વડે મના કરવામાં આવેલું હતું. આ બાઈઓ પ્રભુ ઈસુની સાથે જે સહલાગણી ધરાવતી હતી તેની અસર તેના પર થઈ તોપણ તે જણ્યોતો હતો કે મારા કરતાં તેઓને પોતાને વિશેષ સહલાગણીની જરૂર છે ; કેમકે આ વેળાએ યરૂશાલેમ પર આપત્તિના જે દિવસો આવવાના હતા તે વિષે તે દરરોજ વિચાર કરતો હતો, અને આ દયાળુ બાઈઓને તેમજ તેઓનાં છોકરાંને તે દિવસોમાં કેટલું બધું દુઃખ પડશે તેનો વિચાર કરવાથી તેનું હૃદય વીંધાઈ જતું હતું. “યરૂશાલેમની દીકરીઓ, મારે માટે રડો મા, પણ પોતાને માટે તથા પોતાનાં છોકરાંને માટે રડો. કેમકે એવા દિવસો આવે છે કે જેમાં તેઓ કહેશે, કે જેઓ વાંઝણી છે અને જેઓના પેટે કદી સંતાન થયું નથી, અને જેઓએ કદી ધવડાવ્યું નથી તેઓને ધન્ય છે” (કલમ ૨૮, ૨૯). ત્યાર પછી તે ખાસ જણાવવા જેવું વચન ઉચ્ચારે છે : “કેમકે જે તેઓ લીલા ઝાડને આમ કરે છે તો સૂકાને શું નહિ કરે ?” આ તો તે જમાનામાં ચાલતી કહેવત હતી. ઝાડ સૂકાઈ જાય છે ત્યારે જ અગ્નિવડે તેનો નાશ સહેલાઈથી થઈ શકે છે. આપણા પ્રભુનું જીવનરૂપી લીલું ઝાડ નિર્દોષપણાના રસથી ભરપૂર હતું ત્યારે પ્રજાનું જીવનરૂપી ઝાડ સૂકાઈ ગયેલું હતું અને બાળવા સાડ તૈયાર હતું. માટે ઈસુ ખ્રિસ્તનું નિર્દોષપણું તેની રક્ષા કરી ન શકે તો ન્યાયની જવાબા સળગશે ત્યારે યરૂશાલેમની શી વલે થશે !

૨. પોતાનું ખૂન કરનારા માટે આપણા પ્રભુએ જે પ્રાર્થના કરી તેની અસર માત્ર ખ્રિસ્તી મંડળીની હદની અંદર જ નહિ પણ સમસ્ત દુનિયા પર પણ

થએલી માલૂમ પડે છે : “ હે બાપ, તેઓને માફ કર ; કેમકે તેઓ જે કરે છે તે તેઓ જાણતા નથી.” આ પ્રાર્થના તો માત્ર પોતાને વધસ્તંભે જડનારાઓને માટે જ નહિ, પરંતુ આ પરિણામ લાવવાની મસલતમાં જેટલા સામેલ થયા હતા તે બધાને માટે પણ હતી. માણસો ગમે તેવા હોય અને તેમણે ગમે તે કંઈ હોય તોપણ તે સર્વ પર આપણે પ્રભુ પ્રેમ રાખે છે ; હા, તે પોતાના મોઢામાં મોઢા દુશ્મનોને પણ ચાહે છે અને તેઓનું તારણ કરવા આતુર છે. વળી આ પાઠ રોકેન કેવી સારી રીતે શીખ્યો હતો ! જ્યારે તેનો પણ આવો જ વખત આવ્યો ત્યારે તેણે પ્રાર્થના કરી, કે “ ઓ પ્રભુ, આ દોષ તેઓને માથે ન મૂક.” જેઓએ આપણું નુકસાન કર્યું છે તેઓ પ્રત્યે આપણી જે કડવી લાગણી છે તેને લીધે વધસ્તંભ પરથી જ આપણને ઠપકો આપવામાં આવે છે, અને તેઓને માફ કરવાના હુકમ પણ ફરમાવવામાં આવે છે.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ અનેક મૂલ્યવાન વચનો અસલ હસ્તલેખમાં ન હોવા છતાં પાછળથી દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. હસ્તલેખોના લખાણ પરથી સાબિત થાય છે કે આ સુંદર વાક્ય અસલ હસ્તલેખમાં ન હતું, પણ લુક ૨૨ ; ૪૩, ૪૪ની માફક તે પણ હાંસીઆમાંથી લઈને દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. તોપણ તે અસલ સુવાર્તાનો અંશ છે એ વિષે શક નથી, કેમકે આ શબ્દો પોતે જ પુરાવો આપે છે કે તે આપણા પ્રભુના જ હશે, અને અન્યે તે કદી કાઢેલા હોય એ માની શકાય એમ નથી.

૩. આ પ્રકરણમાં પસ્તાવિક બહારવટીઆ વિષેની વાર્તા પણ આવે છે (કલમ ૩૯-૫૩). આ વાત માત્રી તથા માર્ક એક દૂંકા વાક્યમાં જણાવીને એટલું જ કહે છે કે જ્યારે આપણા પ્રભુના શત્રુ તેની મરફરી કરતા હતા ત્યારે જેઓને તેની સાથે વધસ્તંભે જડવામાં આવ્યા હતા તેઓ પણ તેના ઠકા કરવામાં લાગ લેતા હતા. એકલો લુક જણાવે છે કે આ બે માણસમાંના એક પાછળથી પસ્તાવો કર્યો. આ વાત બીજા સુવાર્તિકો જાણતા હોય તો તેઓ આપણને જણાવ્યા વિના રહેત નહિ. તેથી એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે લુકને આ માહિતી ક્યાંથી મળી હશે ? આ બાબત વિષે ચોહાનના વૃત્તાંતમાં શું કહેલું છે તે જોવું જોઈએ. વહાલો શિષ્ય ચોહાન પીતરની સાથે આપણા પ્રભુની પાછળ આનાસના ધર તરફ ગયો હતો, અને ત્યાંથી તે પ્રેતોરિયમ સુધી પણ ગયો અને ત્યાં શું શું થાય છે તે બધું તેણે જોયું. આપણા પ્રભુ વિષે છેવટનો ફેંસલો ઉચ્ચારવામાં આવ્યો તે તેણે સાંભળ્યો. વળી તેણે પ્રભુની પીઠ પર વધસ્તંભ મૂકતા તથા તેને ખોપરીની જગાએ લઈ જતા સૈનિકોને જોયા (ચોહાન ૧૬ ; ૧૭). પરંતુ તે પોતે તરતાતરત આપણા પ્રભુની પાછળ ગયો નહિ. એવું અનુમાન કરવું વાજબી લાગે છે, કે મરિયમ તથા તેની ત્રણ બહેનપણીઓ શહેરમાં પોતાની બાડે રાખેલી ઝોરડીમાં રહેતાં હતાં અને

ચિંતાતુર થઈને ખબરની રાહ જોતાં હતાં ત્યાં તે ઉતાવળથી ગયો હશે. પછી તેઓએ આગ્રહ કર્યો ત્યારે તે તેઓને લઈને વધસ્તંભની જગાએ આવ્યો હશે. આ શોકાતુર ટોળી વધસ્તંભની પાસે આવી પહોંચી, એટલામાં સૈનિક પોતાનું કૂર કામ કરી રહેલા હતા. યોહાન લખે છે, કે “હવે ઈસુના વધસ્તંભની પાસે તેની મા, તેની માસી, ક્લોપાસની સ્ત્રી મરિયમ તથા મરિયમ મગદાલેણી જિભાં રહેલાં હતાં.” તેઓની હાજરી જાણીને ઈસુએ પોતાની માને તથા જેના પર પોતે પ્રેમ રાખતો હતો તે શિષ્યને પાસે જિભાં રહેલાં જોયાં ત્યારે તે પોતાની માને કહે છે, કે “બાઈ, જો, તારો દીકરો! ત્યાર પછી તે તે શિષ્યને કહે છે, કે જો, તારી મા!” (યોહાન ૧૯ ; ૨૫, ૨૬-૭) વળી ત્યાં આગળ આ શબ્દો પણ મળે છે, કે “તેજ ધડીએ તે શિષ્ય તેને પોતાને ઘેર તેડી ગયો” (કલમ ૨૭).

મરિયમને લઈને યોહાન ત્યાંથી વિદાય થયો ત્યાર પછી એક બહારવટીઆને લાગણી થઈ આવી, તેથી તેણે પોતે પસ્તાવો કર્યો અને બીજાને ઠપકો આપ્યો. હવે આ બીના કાણે જોઈ હશે અને ત્યાર પછી તે વિષે વાત કરી હશે? વહાલો શિષ્ય જતો રહ્યો હતો અને તેની સાથે મરિયમ પણ ગઈ હતી; પરંતુ તેની ત્રણ સાથી ત્યાં ને ત્યાં રહી—મરિયમની બહેન સાલોમે, ક્લોપાસની વહુ મરિયમ અને મરિયમ મગદાલેણી. આ વાર્તા લોકે આ બાઈઓની પાસેથી સાંભળી હશે! તે પોતે સ્ત્રીઓની પ્રત્યે ખાસ રીતે સહલાગણી ધરાવતો હતો, અને એજ સહલાગણીને લીધે યહુદી સુવાર્તિકાના જાણવામાં નહોતી આવી એવી ધણી વાતો આવી જ રીતે લોકને મળી આવી.

આ બહારવટીઆએ એવી પ્રાર્થના કરી, કે “હે ઈસુ, તું તારા રાજ્યમાં આવે ત્યારે મને સંભારજે.” આ પ્રાર્થનામાં આ માણસની અગત્ય વિષેની લાગણી તેમજ તેનો વિશ્વાસ પણ માલૂમ પડે છે, તેથી આપણા પ્રભુએ તેને તરત એવો જવાબ આપ્યો, કે “હું તને ખચીત કહું છું, કે આજ તું મારી સાથે પારાદેસમાં હોઈશ.” જ્યાં ખ્રિસ્ત ત્યાં પસ્તાવિક પાપી.

આપણે છેલ્લી વાર આ દેખાવ તરફ દ્રષ્ટિ કરીએ. સૈનિકો ચિટ્ટીઓ નાખીને તેનાં લૂગડાં માંહોમાંંહે વહેંચી લેતા માલૂમ પડે છે, તેમજ જિગ્જાસાથી આવેલો પ્રેક્ષકવર્ગ તથા અધિકારીઓ તેના છેલ્લા શ્વાસ સુધી તેના ઠઠ્ઠા કરતા માલૂમ પડે છે. વળી જે છેલ્લામાં છેલ્લા શબ્દો આપણા કાને પડે છે તે કયા કયા? “પોતાને બચાવ.” પહેલવહેલા અધિકારીઓ અને પછી સૈનિકો આપણા પ્રભુની મરકરી કરીને તેને પોતાનો બચાવ કરવાનું તથા એવી રીતે પોતાનો દાવો ખરો છે એમ સાબિત કરવાનું કહે છે. વળી સાથે સાથે બહારવટીઆમાંના એકે પણ કહ્યું, કે “તું પોતાને તથા અમને બચાવ.” રાત્રમાં તેને જે પરીક્ષણ

થયું હતું તે આજ પરીક્ષણ. તેણે પોતાનો બચાવ કરવાની ના પાડી, કેમકે તેઓનો બચાવ તેને કરવો હતો.

તેથી આપણો પ્રભુ તેઓ તરફથી વળીને પોતાનો આત્મા પોતાના પિતાના હાથમાં સોંપી દે છે, અને સૂર્ય જેવો પોતાનું મુખ ઢાંકી દે છે, અને ધરતીકંપદ્વારા મંદિરનો પડદો ફાટી જાય છે કે તરત તે કહે છે, કે “ઓ બાપ, હું મારો આત્મા તારા હાથમાં સોંપું છું.” ત્યારથી રોફન, ઑગસ્ટીન, હસ અને લ્યુથર જેવા પ્રભુના ધણા જ સંતોએ આજ પ્રાર્થના કરીને પોતાનો પ્રાણ છોડ્યો છે; સામે કોઈ જવાની આપણી વારી આવે ત્યારે આપણે પણ તેઓની માફક તેજ સાદી પ્રાર્થના કરી શકીએ તો કેવું સારું !

પોતા પર અસર થયા સિવાય કોઈ પણ માણસ આ દેખાવ જોઈ શકે નહિ. ઈસુ ખ્રિસ્ત આ દુનિયામાં આવ્યો ત્યારે દૂતોનાં સ્તોત્રોદ્વારા તેનો આવકાર કરવામાં આવ્યો. તેજ પ્રમાણે જે સૈનિકોએ તેને વધસ્તંભે જડ્યો તેઓના સૂએદારે એવી જ રીતે ઈશ્વરની સ્તુતિ કરીને કહ્યું, કે ખરેખર, આ તો “ન્યાયી માણસ” હતો; અથવા માત્થી તથા માર્કે લખે છે તેમ “ઈશ્વરનો દીકરો” હતો.

ખરકમાંની કખર : ૨૩ ; ૫૦-૫૬

“હવે યુસફ નામે ન્યાયસભાનો એક સભાસદ હતો, તે સારો તથા ન્યાયી માણસ હતો;”^{૪૦} તે યહુદીઓના એક શહેર આરીમથાઇનો હતો (તેણે તેઓના મનસૂખા તથા કામમાં પોતાની સંમતિ આપી નહોતી), તે પણ દેવના રાજ્યની રાહ જોતો હતો.^{૪૧} તેણે પીલાતની પાસે જઇને ઇસુનું શબ માગ્યું.^{૪૨} તેણે તેને ઉતારીને શણને લગડે વીંટાળ્યું, અને ખરકમાં બોદલી કખરમાં તેને મૂક્યું, કે જ્યાં કેદી કોઇને અગાઉ મૂકવામાં આવ્યો નહોતો.^{૪૩} તે દિવસ સિદ્ધિકરણનો હતો, અને વિશ્રામવારે પણ નજીક આવ્યો હતો.^{૪૪} જે સ્ત્રીઓ તેની સાથે ગાલીલમાંથી આવી હતી, તેઓએ પણ પાછળ પાછળ જઇને કખર જોઇ, અને તેનું શબ શી રીતે મૂક્યું હતું તે પણ જોયું.^{૪૫} તેઓએ પાછી આવીને સુગંધી તથા અત્તરે સિદ્ધ કર્યાં.

આજ્ઞા પ્રમાણે વિશ્રામવારે તેઓએ વિશ્રામ લીધો.

માત્થી ૨૭; ૫૭-૬૧ અને માર્ક ૧૫; ૪૨-૪૭ નો ખુલાસો જુઓ. અહીં આગળ પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તને દોષિત ઠરાવવામાં યુસફનો હાથ ન હતો એવું જણાવવાની ખાસ કાળજી રાખતો લોક માલૂમ પડે છે. આપેલા ફેંસલામાં તે સંમત ન હતો, પરંતુ આ વખત પૂર્વે એક પ્રસંગે જ્યારે યહુદીઓની લાગણીઓ આટલી હદે ઉશ્કેરાયેલી ન હતી ત્યારે પોતાના બાઈ નીકાદેમસને જે અનુભવ

થયો હતો તે પરથી તે જાણ્યો હતો કે વાંધો ઉઠાવવામાં ફાયદો નથી (સરખાવો ચોહાન ૭ ; ૫૦-૫૨). ચોપનમી કલમમાં આપણે વાંચીએ છીએ કે તે દિવસ સિદ્ધિ કર્યો હતો. એ પરથી પારખાપર્વ માટેની તૈયારી સમજવાની નથી ; પરંતુ જે દિવસને આપણે શુક્રવાર કહીએ છીએ તે દિવસને આ નામ આપવામાં આવતું હતું. તે તો સાખ્યાથી તૈયારીનો દિવસ હતો, અથવા માર્ક ખુલાસો કરે છે તે પ્રમાણે તે સાખ્યાથ પહેલાંનો દિવસ હતો (સરખાવો માર્ક ૧૫ ; ૪૨). વળી હું પણ અહીં એજ ખુલાસો કરે છે, કેમકે તે આગળ વધીને એમ પણ લખે છે, કે વિશ્રામવાર પણ નજીક આવ્યો હતો. નવા દિવસની શરૂઆત સૂરજ આથમતી વખતે થતી હતી.

જુદા જુદા સુવાર્તિકો યુસફ વિષે જે જે હકીકત જણાવે છે તે બધી જાણવા જેવી છે. માત્રી તેના દ્રવ્ય વિષે નોંધ લે છે, ત્યારે હું ૧. જનસમાજમાં તેનું જે સ્થાન હતું તે વિષે નોંધ લે છે : તે “ન્યાયસભાનો એક સભાસદ” હતો ; ૨. તેના ચારિત્ર્ય વિષે નોંધ લે છે : “તે સારો તથા ન્યાયી માણસ હતો ;” અને છેલ્લે ૩. તેના ધાર્મિક ભાવ વિષે નોંધ લે છે : ખીજા અધ્યાયમાં વર્ણવવામાં આવેલાં શિમઓન તથા આત્રાની માફક તે “ઈશ્વરના રાજ્યની રાહ જોતો હતો.” વળી ચોહાન એક ખીજી પણ રસિક બાબત જણાવે છે. તે એ છે કે તે ઈસુનો શિષ્ય હતો, પણ ચહુદીઓની ખીકને લીધે ગુપ્તમાં તેનો શિષ્ય હતો. આટલા બધા ભયંકર શત્રુઓ તથા નબળા મિત્રો હોવા છતાં આપણને એ જોઈને આનંદ થાય છે કે તેને ઓછામાં ઓછો એક બળવાન મિત્ર હતો, અને જ્યારે ખીજા બધાએ તેને તજી દીધો ત્યારે આ એકલા મિત્ર પોતાની મિત્રતા સાબિત કરી.

ખાલી કબર : ૨૪ ; ૧-૧૨

અઠવાડિયાને પહેલે દહાડે, પ્રભાતે, જે સુગંધીદ્રવ્યો તેઓએ સિદ્ધ કર્યાં હતાં, તે લઈને તેઓ કબરે આવી. ^૧તેઓએ કબર પરથી પથ્થર ગબડાવી દીધેલો દીઠો. ^૨તેઓ માંહે પેઠી, પણ પ્રજા ધસુડું શબ તેઓએ દીઠું નહિ. ^૩એ સંબંધી તેઓ ગુપ્તવણમાં પડી હતી, ત્યારે ચળકતાં લૂગડાં પહેરેલા બે પુરુષો તેઓની પાસે ઊભા રહ્યા. ^૪તેઓએ ખીને જમીન સુધી પોતાનાં માથાં નમાવ્યાં, ત્યારે તેઓએ તેઓને કહ્યું, કે મૂએલાંઓમાં તમે જીવતાને કેમ શોધો છો ? ^૫તે અહીં નથી, પણ ઊઠ્યો છે ; તે ગાલીલમાં હતો, ^૬ત્યારે તેણે તમને કહ્યું હતું, કે પાપી માણસોના હાથમાં માણસનો દીકરો પરસ્વાધીન કરાય, તથા વધસ્તંભે જડાય, તથા ત્રીજે દિવસે પાછો ઊઠે એ અવશ્ય હતું છે, તે યાદ કરો. ^૭તેણે કહેલી વાત તેઓને યાદ

આવી, “અને કબર આગળથી પાછી આવીને તેઓએ અગિયાર [શિષ્યો]ને તથા બીજા સર્વને એ બધી વાતો કહી સંભળાવી. ^{૧૦} હવે જેઓએ આ વાતો પ્રેરિતોને કહી તે મરિયમ મગદાલેણ, ચોહાના, ચાકૂબની [મા] મરિયમ તથા તેમની સાથેની બીજી બાઈઓ હતી. ^{૧૧} એ વાતો તેઓને પોકળ લાગી ; અને તેઓએ તેઓનું માન્યું નહિ. ^{૧૨} પણ પીતર ઊઠીને કબરે દોડી ગયો ; અને નીચા વળીને માંહે જોયું તો તેણે લૂગડાં એકલાં પડેલાં દીઠાં ; અને જે થયું હતું તે સંબંધી પોતાના મનમાં આશ્ચર્ય પામતો તે પોતાને ઘેર ગયો.

માત્રી ૨૮ તથા માર્ક ૧૬નો ખુલાસો જુઓ. ત્રેવીસમા અધ્યાયમાંના વાતાવરણ તથા ચોવીસમા અધ્યાયના વાતાવરણમાં જે તફાવત માલૂમ પડે છે તે તો માણસજાતના સમસ્ત ઇતિહાસમાંની સૌથી ચમત્કારી બાબત છે. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના પુનરુત્થાનનો સૌથી બળવાન પુરાવો તો તેની મંડળીનું પુનરુત્થાન છે. પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તને યુસફની કબરમાં મૂકવામાં આવ્યો ત્યારે શિષ્યો કેટલા બધા નિરાશ અને શોકાતુર થએલા માલૂમ પડે છે. પરંતુ થોડી જ વાર પછી આજ શિષ્યો કેટલા બધા આનંદી અને વિજયી થએલા જોવામાં આવે છે. સ્ત્રીઓના હાથમાં જે સુગંધી દ્રવ્યો હતાં એજ તેઓની અવલોકન-દષ્ટિ પ્રગટ કરે છે, અને તેઓની આશા તથા વિશ્વાસ કેવાં અલોપ થયાં હતાં એ જણાવે છે, કેમકે અઠવાડીયાને પહેલે દહાડે પ્રભાતે તેઓ કબરે આવી ત્યારે તો જીવતા તારનારને સલામ કરવા નહિ પણ મરેલા તારનારને સુગંધી લગાડવા આવી હતી.

“તેઓએ કબર પરથી પથ્થર ગળડાવી દીધેલો દીઠો” એ વાત જણાવીને ચારે સુવાર્તિકો પુનરુત્થાનની વાર્તા શરૂ કરે છે. પરંતુ તેઓ માંહે પેઠી ત્યારે તેઓએ ઈસુનું શબ જોયું નહિ. તે કબર મૂકીને ગયો હતો ખરો, પરંતુ તેના બોલેલા શબ્દો વિષે તેઓને સ્મરણ કરાવવા માટે તે પોતાના આકાશી રક્ષકોને ત્યાં ઊભા રાખીને ગયો હતો : “મૂએલાંઓમાં તમે જીવતાને કેમ શોધો છો ? તે અહીં નથી, પણ ઊઠ્યો છે ; તે ગાલીલમાં હતો, ત્યારે તેણે તેમને કહ્યું હતું, કે પાપી માણસોના હાથમાં માણસનો દીકરો પરસ્વાધીન કરાય, તથા વધસ્તંભે જડાય, તથા ત્રીજે દિવસે પાછો ઊઠે, એ અવશ્યનું છે, તે યાદ કરો.” (કલમ ૫-૭).

આ આનંદની ખબર જલદી ફેલાવા લાગી. સ્ત્રીઓએ પોતાના અનુભવની વાત પુરુષોને જણાવી, પરંતુ ફરીથી આપણા પ્રભુના અનુયાયીઓનો અવિશ્વાસ માલૂમ પડે છે : “એ વાતો તેઓને પોકળ લાગી ; અને તેઓએ તેઓનું માન્યું

નહિ.” પરંતુ એક રીતે તો આ બાબત ઉપકારી થવા જેવી છે, કેમકે ઇસુ ખ્રિસ્તનું પુનરુત્થાન માની લેવામાં શિષ્યોની જે પ્રથમ મંદતા હતી તેજ તેની સત્યતાનું સૌથી સખળ પ્રમાણ છે. દરેકે દરેક શિષ્યને જાણે પોતાની ધ્વજા ન હોવા છતાં ખાતરી કરવામાં આવતી હોય એવું આપણને લાગે છે. વળી પુનરુત્થાનની વાર્તા સંબંધી સૌથી જાણવા જેવી વાત એ છે કે કોઈ ઠેકાણે તેનું વર્ણન કરવામાં આવતું નથી. શિષ્યોએ પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તનું પુનરુત્થાન કદ્દપી કીધું હોત તો તે કેવી રીતે થયું હતું એ વિષે તેઓ છાના રહેત અથવા તેના વિષે અતિશયોક્તિ ના કરત એ કોઈ પણ હિસાબે માની શકાય નહિ.

સારા સોબતીઓનો માર્ગ : ૨૪ ; ૧૩-૩૫

^{૧૩} તેજ દહાડે તેઓમાંના બે એમ્મૅસ નામનું એક ગામ યરૂશાલેમથી ચારેક ગાઉ આધું છે, ત્યાં જતા હતા. ^{૧૪} આ બધી બનેલી બીનાઓ વિષે તેઓ એકબીજાની સાથે વાત કરતા હતા. ^{૧૫} તેઓ એકબીજાની સાથે વાત કરતા તથા માંહોમાંહે સવાલ પૂછતા હતા, એટલામાં ઇસુ પોતે તેઓની પાસે આવીને તેઓની સાથે ચાલ્યો. ^{૧૬} પણ તેઓની આંખો બંધાઈ ગએલી હોવાથી તેઓ તેને ઓળખી શક્યા નહિ. ^{૧૭} તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમે ચાલતાં ચાલતાં એકબીજાની સાથે શી વાત કરો છો? તેઓ ઉઠાસ થઈને ઊભા રહ્યા. ^{૧૮} કદીઓપાસ નામે એકે ઉત્તર આપ્યો, કે શું, યરૂશાલેમમાં રહેનારાઓમાંનો એકલો તું જ આ દિવસોમાં બનેલી બીનાઓ નથી જાણતો? ^{૧૯} તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે કંઈ બીનાઓ? તેઓએ તેને કહ્યું, કે ઇસુ નાઝારી, જે દેવની આગળ તથા સઘળા લોકની આગળ કામમાં તથા વચનમાં પરાક્રમી પ્રબોધક હતો; ^{૨૦} વળી કેવી રીતે સુખ્ય યાજકોએ તથા અમારા અધિકારીઓએ તેને મરણદાંડ ભોગવવા સાડૂ પરસ્વાધીન કર્યો, અને તેને વધસ્તંભે જડાવ્યો તે સંબંધી [સર્વ] બીનાઓ. ^{૨૧} પણ અમે આશા રાખતા હતા, કે જે ઈસાએલને ઉદ્ધાર આપવાનો હતો તે એજ છે; વળી એ સર્વ ઉપરાંત, આ બનાવ બન્યાને આજ ત્રીજો દહાડો થયો. ^{૨૨} વળી અમારામાંની કેટલીએક સ્ત્રીઓ કબર આગળ વહેલી ગઈ હતી, તેઓએ અમને આશ્ચર્ય પમાડ્યું; ^{૨૩} એટલે તેઓએ તેનું શબ દીઠું નહિ, ત્યારે તેઓએ આવીને કહ્યું, કે અમને દૂતોનું દર્શન પણ થયું હતું, કે જેઓએ કહ્યું કે તે જીવતો છે. ^{૨૪} અમારી સાથેના કેટલાએક કબર આગળ ગયા ત્યારે જેમ સ્ત્રીઓએ કહ્યું હતું, તેમજ તેઓને માલૂમ પડ્યું; પણ તેને તેઓએ દીઠા નહિ. ^{૨૫} તેણે તેઓને કહ્યું, કે

ઓ અણુસમબળુઓ, તથા પ્રબોધકોએ જે કહ્યું છે, તે સર્વ પર વિધાસ કરવામાં મ'દ્યુદ્ધિમાનો ! ^{૨૬} શુ ખ્રિસ્તે એ બધું સહેલું અને પોતાના મહિમામાં પેસવું જોઇતું નહોતું ? ^{૨૭} પછી સુસાથી તથા સધળા પ્રબોધકોથી માંડીને તેણે બધા ધર્મલેખોમાંથી પોતાના સંબંધની વાતોનો ખુલાસો કરી બતાવ્યો. ^{૨૮} જે ગામ તેઓ જતા હતા તેની નજીક તેઓ પહોંચ્યા, ત્યારે તેણે જાણે કે આગળ જવાનું કર્યું. ^{૨૯} તેઓએ તેને આગ્રહ કર્યો, કે અમારી સાથે રહે ; કેમકે સાંજ થવા આવી છે, અને દહાડા નમી ગયો છે. તેઓની સાથે રહેવા સાડ તે માંહે ગયો. ^{૩૦} તે તેઓની સાથે જમવા બેઠા ત્યારે તેણે રોટલી લઇને સ્તુતિ કરીને ભાંગી, અને તેઓને આપી. ^{૩૧} ત્યારે તેઓની આંખો ઊધડી, અને તેઓએ તેને ઝાળખ્યો ; પણ તે તેઓની દૃષ્ટિમાંથી અદૃશ્ય થઈ ગયો. ^{૩૨} તેઓએ એકબીજાને કહ્યું, કે જ્યારે તે માર્ગે આપણી સાથે વાત કરતો હતો, અને ધર્મલેખોનો ખુલાસો આપણને કરી બતાવતો હતો, ત્યારે આપણાં મન આપણામાં ઉઝાસી નહોતાં થતાં શુ ? ^{૩૩} તેજ ધડીએ તેઓ ઊઠીને યરૂશાલેમ ભણી પાછા વળ્યા, અને અગિયાર [શિષ્યો]ને તથા તેઓની સાથેના માણસોને ત્યાં એકઠા થએલા દીડા, ^{૩૪} કે જેઓ કહેતા હતા, કે પ્રભુ ખરેખર ઊઠ્યો છે, અને સીમોનને દર્શન આપ્યું છે. ^{૩૫} ત્યારે પેલાઓએ માર્ગમાં બનેલી બીના તથા રોટલી ભાંગતાં તે તેમનાથી કેવી રીતે ઝાળખાયો હતો તે કહી બતાવ્યું.

આ છેલ્લા દહાડા ગંભીર અને ભયથી ભરપૂર હતા. શિષ્યોના હૃદયમાં જે વિચારો ભરાઈ રહેતા હતા તે વિચારરૂપી વાતાવરણમાં પ્રવેશ કરવો આપણને મુશ્કેલ લાગે છે. નિરાશાની છાયાની ખીણમાં ઊતરીને આપણે તેમની પાછળ જવાના યત્નો કર્યા છે ; પરંતુ તેઓ વધસ્તંભની છાયાથી એટલે સુધી ઘેરાએલા હતા કે કોઈ કોઈવાર તેઓ આપણી દૃષ્ટિથી અલોપ થઈ જતા હતા. પરંતુ અહીં આગળ પુનરુત્થાનની સવારનો પ્રકાશ તેઓના મોં પર પડતાં આપણે ફરીથી તેઓના જયના ઊંચા માર્ગ ઉપર તેઓની સાથે જોડાઈ જઈ શકીએ છીએ. વળી પહેલાંના કરતાં આપણે અત્રે તેઓના મનની સ્થિતિ વધારે સારી રીતે સમજી શકીએ છીએ ; કેમકે તેઓના મનની જે સ્થિતિ હતી તેજ આપણી પણ છે.

કદાપિ આપણે કદી આ લોકોની માફક આપણા પ્રભુને ગૂમાવી દીધો નથી—ના ગૂમાવ્યો હોય તો તે બહુ સારી વાત છે. પરંતુ એ વાત ગમે તેમ હોય, તોપણ દરેક ઈસ્ટર સન્ડેની સાંજે એમ્બોસ એ થોડા વખતને માટે સમસ્ત આત્મિક સૃષ્ટિની રાજધાનીરૂપ થઈ જાય છે ; સધળા રસ્તા આપણને ત્યાં જ

પહોંચાડે છે. વળી આપણે પણ આ રસ્તે થઈને વારંવાર મુસાફરી કરવી જોઈએ એવાં કારણો પુષ્કળ તેમજ સખળ છે, કેમકે આપણા આત્મિક વારસાનાં સઘળાં તત્ત્વો એટલે ખુલ્લું મૂકેલું શાસ્ત્ર, ઉદ્ધાસી હૃદય, અને ભાંગેલી રોટલી, એ આ રસ્તા ઉપર જ મળે છે.

૧. ખુલ્લું મૂકેલું શાસ્ત્ર : ઈસુએ પોતાના શિષ્યોને અતિ ઘણાં સુંદર વચનો કહ્યાં હતાં, પરંતુ તેમાંનું એકેય વચન આના કરતાં વધારે સુંદર ન ગણાય : “હવેથી હું તમને દાસ કહેતો નથી ... પણ મેં તમને મિત્રો કહ્યા છે.” ગાલીલના સરોવરના કાંઠા ઉપર પોતાની સાથે આ સારી સોખતના માર્ગ ઉપર ચાલવાને માટે તેણે તેઓને મિત્રો તરીકે તેજા હતા ; વળી હમણાં જ થોડા દિવસો પર તેજ માર્ગના અંત સુધી, એટલે જૈતુનની વાડીમાં તથા જોપરીની જગાએ, પોતાની સાથે ચાલવાનું તેણે તેઓને આમંત્રણ આપ્યું હતું. હવે તો પુનરુત્થાન થયા પછી પણ એ ને એજ વાત આપણા જોવામાં આવે છે. જૂની સંગત તેવી ને તેવી જ રહેવાની છે ; તેમાંનું એક પણ લક્ષણ બદલાયું નથી, સારા સોખતીઓના માર્ગનાં લક્ષણો બધાં જ જાણીતાં છે. પહેલાંના વખતમાં તેમની સાથે તેનો જે સંબંધ હતો તે સંબંધને પૂરેપૂરો ઇતિહાસ આ સુંદર વાર્તામાં સંક્ષેપમાં વર્ણવવામાં આવે છે.

પ્રથમ તો સારા સોખતીઓનો માર્ગ તે શિક્ષણનો માર્ગ જણાય છે : “પછી મુસાથી તથા સઘળા પ્રબોધકાથી માંડીને તેણે બધા ધર્મલેખોમાંથી પોતાના સંબંધીની વાતોનો ખુલાસો કરી બતાવ્યો.” હવે મુસાથી માંડીને ખુલાસો કરવાનું કારણ શું ? યજ્ઞશાલેમના માણસો એમ ધારતા હતા કે આ એક પારકો માણસ છે, અને પારખા પાળવાને તે યજ્ઞશાલેમમાં આવ્યો હશે. પરંતુ તે કાંઈ પારકો માણસ ન હતો. તે તો પારખાનું હલવાન હતો. આ બધું તો તેણે પોતાના શિષ્યોને ઘણી વાર શીખવ્યું હતું. હવે તો તે બહુ ધીરજ અને પ્રીતિથી પોતાના રિવાજ પ્રમાણે પહેલેથી, એટલે મુસાથી માંડીને વહેવડાવેલું લોહી શું દેખાડે છે, તેનો ખુલાસો કરી બતાવે છે. આ કેટલી મોટી ધીરજ !! વળી તેજ ધીરજવાન શિક્ષકની ધીરજ હજી પણ સારા સોખતીઓના માર્ગને આનંદિત કરી દે છે ; તેનો જ આત્મા હજી પણ આપણને સઘળા સત્યમાં દોરી જાય છે, અને આપણ બધાંને ખુલ્લા મૂકેલા શાસ્ત્રની સંગતમાં જોડી દે છે.

૨. ઉદ્ધાસી હૃદય : “તેણે આપણી સાથે માર્ગમાં વાત કરી,” એ પ્રમાણે આ આનંદિત હૃદયવાળા માણસો આ વાત સ્મરણમાં લાવી બોલી બોલ્યા. તેની દીનાવસ્થામાં જેવો તે કેમળ હતો તેવો જ કેમળ તે હમણાં તેની ગૌરવાવસ્થામાં પણ જણાય છે. પોતાના જૂના સોખતીઓની સંગત તેને હજી જોઈએ છે.

એક ધડી ઉપર આ બે માણસો ફટલી બધી ઉદાસીનતાથી ભરપૂર હતા ! ખોપનીની જગાએ તેમની આશાઓનો સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયેલો હતો ; રૂપેરી દોરીને તોડી નાખવામાં આવી છે, ને સોનેરી પ્યાલાને ભાંગી નાખવામાં આવ્યો છે, એવું તેમનું ધારવું હતું : “ અમે આશા રાખતા હતા કે જે ઈસ્લા-એલને ઉદ્ધાર આપવાનો હતો તે એજ છે.” પરંતુ જ્યારે તેણે ફરીથી તેમની સાથે જૂનાં તથા નળીતાં વચનો વિષે વાત કરી ત્યારે તો ઈશ્વરદત્ત વચન તેઓને સારૂ ‘આત્મારૂપ તથા જીવનરૂપ’ થયું. વળી આપણને પણ એમજ થાય છે. આપણને આજ વધારે અજવાળાની જરૂર છે, એમ તો નહિ—જેટલા અજવાળાની જરૂર છે તેટલું આપણને મળ્યું છે—પરંતુ આપણને વધારે ગરમીની જરૂર તો છે ! ઈસુ ખ્રિસ્ત આપણી પાસે દશ્ય રીતે આવતો નથી ; પરંતુ આપણા હૃદયની ઉલ્લાસવૃત્તિવડે આપણે તેની હાજરી ઓળખી શકીએ છીએ. જ્યારે આપણાં હૃદયો આપણામાં ઉલ્લાસી થાય છે ત્યારે એ તો તેની હાજરીના અચૂક ચિહ્નરૂપ છે ; આપણી વાતચીતનો વિષય તેને ગમતો આવે છે, ત્યારે તે હમેશ આપણી પાસે આવવાની ઉતાવળ કરે છે.

પયાસમાના દિવસે શિષ્યો એક નવી જાતનું એટલે અગ્નિનું બાપ્તિસ્મા પામ્યા. ઉલ્લાસી હૃદયવાળાઓની એક સંસ્થા તરીકે પ્રથમ મંડળીની સ્થાપના થઈ હતી. લાંબા વખત ઉપર આ બે માણસો જગતને જીતવા સારૂ નીકળ્યા, અને પોતાના સંકલિકાની સાક્ષી મુજબ જેઓએ તેને ઊથલપાથલ કરી નાખ્યું પણ ખરૂં, તેઓનો વિચાર કરો. તેઓ થોડા હતા, ગરીબ હતા, દુશ્મી વિસાતમાં નહિ એવા હતા, વળી તેઓ મોટે ભાગે અલગ પલુ હતા ; તોપણ છાતી ચલાવીને તેઓ રોમન સામ્રાજ્યના સામર્થ્ય, દ્રવ્ય તથા પાપની સામા થયા. તેઓને કેદ કરવામાં આવ્યા, દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા, વધસ્તંભે જડવામાં આવ્યા, કરવતથી વહેરી નાખવામાં આવ્યા—ખરેખર, જગત તેઓને યોગ્ય ન હતું—છતાં તેઓ જીત્યા ! સારા સોજીતીઓનો માર્ગ તેજ તેઓનો માર્ગ હતો ; ઉલ્લાસી હૃદયવાળાની સંસ્થાના તેઓ સભાસદ હતા. વળી જ્યાં જ્યાં દુનિયાના ઉદાસીનતાથી ભરેલા ઇતિહાસની અંદર ખૂંડાઈરૂપી રાક્ષસનાં ધણાં માથાંમાંના કાઈને પ્રાણહાતક ધા થયેલો જેવામાં આવે છે, ત્યાં સર્વત્ર આ ધા ઉલ્લાસી હૃદયવાળી સંસ્થાના સારા સોજીતીઓથી થયેલો જણાય છે.

૩. **ભાંગેલી રોટલી :** “ તે તેઓથી રોટલી ભાંગતાં ઓળખાયો.” ખાલી કબરની સાક્ષી વિના વધસ્તંભ ઠોકરરૂપ છે ; ત્યારે વધસ્તંભ વિના ખાલી કબર મૂર્ખપણું છે. વધસ્તંભ તથા ખાલી કબર એ બેનો એકબીજાની સાથે ગાઢો સંબંધ છે. આપણા પ્રભુના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ મરણને આપણે ગુડ ફ્રાઈડેને દિવસે પૃથ્વીના દૃષ્ટિસ્થાનથી જોઈએ છીએ, ત્યારે ઈસ્ટર સન્ડેને દિવસે

આપણે તેને આકાશના દૃષ્ટિસ્થાનથી નિહાળીએ છીએ. એ દિવસે તો આપણે ફૂનોની પડખે ઊભા રહીએ છીએ, અને જે મહાન ખીનાને સારૂ સધળો ઇતિહાસ તૈયારીરૂપ હોતો તેને આપણે તેઓની દીર્ઘદૃષ્ટિવાળી આંખોથી જોઈ શકીએ છીએ. “પરમ જીયામાં દેવને મહિમા, અને પૃથ્વી પર શાંતિ થાઓ,” એમ તેઓ બેથલેહેમના પારણામાં સૂતેલા બાળક ઉપર ગાતા હતા ; હવે તો તેઓનાં સ્તોત્રોમાં એક નવો સૂર—જયનો સૂર—પૂરવામાં આવે છે : “આ જગતનું રાજ્ય આપણા પ્રભુનું તથા તેના ખ્રિસ્તનું થયું છે ; તે સદા સર્વકાળ રાજ કરશે.” આથી એવું બને છે કે આકાશનાં જયનાં ગીત આપણા કાને અથડાયા સિવાય આપણે પ્રભુની મેજ પાસે બેસી શકતાં નથી. આથી એવું પણ બને છે કે આખા વરસમાં વિશેષે કરીને ઇસ્ટરના દિવસે આપણને એવું ઉત્સાહપ્રતિભર્તું ભાન થાય છે, કે કોઈથી ગણાય નહિ એવા તારણ પામેલાંઓના મોટા સમૂહનાં સ્તોત્રોમાં આપણાં સ્તોત્રોનો પણ સૂર પૂરવામાં આવે છે. આપણે માટે તો કબરનો શ્વેતકાર હમેશને માટે લોપ કરવામાં આવ્યો છે : “મૂંઝેલાંઓમાં તમે જીવતાને કેમ શોધો છો ? તે અહીં નથી ; તે ઊઠ્યો છે.”

“એકબીજાની સાથે શાંતિમાં રહો” એ પ્રેરિતનું દરમાન આપણામાં ફેટલે અંશે પાળવામાં આવે છે, એ હું જાણતો નથી ; પરંતુ ઇસ્ટરનું પર્વ સમાધાનીનું પર્વ છે એ તમને યાદ દેવડાવવું અત્રે અસ્થાને ગણ્યો નહિ. પ્રભુની મેજ પાસે સારા સોબતીઓની મિત્રતા ટોચે પહોંચી જાય છે. તેની મેજ પાસે જ તેણે પ્રથમ કહ્યું હતું, કે “તમે મારા મિત્રો છો.” પરંતુ તે આપણને જે જે આજ્ઞાઓ આપે છે તે સર્વ આજ્ઞાઓ આપણે પાળીએ તોજ આપણે તેના મિત્રો કહેવાઈએ, અને આ આજ્ઞામાંની મુખ્ય આજ્ઞા એ છે, કે “એકબીજા પર પ્રીતિ કરો.” ઇશ્વરના નગરમાં જવાનો માર્ગ આપણુ બધાંને વાસ્તે ચડાવવાળો અને મુશ્કેલ હોય છે, માટે જેથી કોઈ ભાઈનેા માર્ગ તેને માટે વિશેષ મુશ્કેલ થઈ પડે એવી દરેક બાબતથી અલગ રહેવું એજ આપણને છાજે છે. આપણે તેમ કરીએ તોજ આપણને એકબીજાની સાથે સંગત હોઈ શકે. જેઓનાં હૃદયો પ્રીતિવાન હૃદયો છે તેઓ જ આશીર્વાદસહિત આ પ્રેમના બોજનમાં બેસી શકે છે.

જેઓનાં પ્રેમ તથા સહલાગણીને કારણે જીવનનો માર્ગ આપણે માટે વિશેષ સહેલો થઈ પડ્યો છે તે સારા સોબતીઓને લીધે આપણે ઇશ્વરનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે ; તેમાંનાં કેટલાંએક હજી આપણી સાથે છે ; બીજાં કેટલાંએક ખ્રિસ્તની સાથે રહેવા ગયાં છે—જે ઘણે દરજ્જે સાફ છે—અને જોકે હાલ તેઓની આંખો રાજને તેના સૌંદર્યમાં જુએ છે, અને આશીર્વાદિતોનાં સ્થળોમાંની વધતી સારી સેવામાં તેઓ પૂરી રીતે રોકાયેલાં

છે, તોપણ તેઓ નિત્ય આપણા તરફ મદદનિશ હાથે લાંબાવતાં રહે છે. સારા સોબતીઓ તરીકે આપણે એવો નિશ્ચય કરીએ, કે આપણે આ માર્ગમાં એકબીજાની સાથે છેવટ સુધી ચાલીશું; કેમકે, મારા મિત્રો, જ્યાં પેલી પાર સનાતન, ભરપૂર તથા મુક્ત મિત્રતા જ્યાં આપણી રાહ જુએ છે ત્યાં આ માર્ગ આપણને આપણા જીવનની સાંજે પહોંચાડ્યા વગર રહેવાનો નથી.

ખુલ્લા મૂકેલા શાસ્ત્રનો માર્ગ, ઉલ્લાસી હૃદયનો માર્ગ, ભાંગેલી રોટલીનો માર્ગ—આ, સારા સોબતીઓનો માર્ગ છે. કેટલીક રીતે જોતાં તે લાંબો અને ચડાવવાળો છે, અને એ પ્રમાણે આપણને પ્રથમથી જ ચેતવણી આપવામાં આવે છે : “ સાંકડા બારણામાં યઈને પેસવાને યત્ન કરો, કેમકે હું તમને કહું છું, કે ધણા પેસવા ચાહશે, પણ પેસી શકશે નહિ.” પરંતુ આપણા ઉપયોગને સાર આરામ લેવાની જગાઓ દરાવેલી છે. વખતોવખત એક બેથેલ—આપણા આત્માઓને સાર એક આકાશનું દ્વાર—આપણને આકર્ષે છે, અને ત્યાં જવાને માટે આપણે પોતાના થાકેલા પગોને વાળીએ છીએ. ત્યાં ખીજ સારા સોબતીઓની સાથે મળીને આપણે “ ગીતોથી, સ્તોત્રોથી તથા આત્મિક ગાનોથી એકબીજાની સાથે વાતો કરીને આપણાં હૃદયોમાં પ્રભુનાં ગાયનો તથા લજનો ગાઈએ છીએ.” વળી એ સઘળા માર્ગમાં મનુષ્યપુત્ર જેવો એક આપણી પડખે નિત્ય રહે છે; અને જ્યારે તે આપણી સાથે માર્ગમાં વાત કરે છે, અને ધર્મલેખોનો ખુલાસો આપણને કરી બતાવે છે, ત્યારે આપણાં હૃદયો આપણામાં ઉલ્લાસી થાય છે; કેમકે જે માર્ગ યઈને આપણે આવ્યાં તે પર, તેમજ જે માર્ગ હજી આપણી આગળ છે તે પર, તે પ્રકાશ નાખે છે. વળી તેની મેજ પાસે જ્યારે રોટલી લાંગતાં આપણે તેને ઝોળખીએ છીએ તે વખતે તે જેટલો નજીક અને મૂલ્યવાન લાગે છે તેટલો નજીક અને તેટલો મૂલ્યવાન તે અન્ય કોઈ પ્રસંગે આપણને લાગતો નથી; કેમકે જ્યાં હમેશાં ઈસ્ટર પાળવામાં આવે છે એવા દેશ વિષે પોતાની મેજ પાસે તે આપણી સાથે વાત કરે છે, અને ઈશ્વરના તથા હકીકતના રાજ્યાસનમાંથી નીકળતી સફટીકના જેવી ચળકતી જીવનના પાણીની નદી આપણા જોવામાં આવે છે.

પ્રભુ શિષ્યોને દેખાવે છે : ૨૪; ૩૬-૪૯

^{૩૬} એ વાતો તેઓ કહેતા હતા એટલામાં [ઈસુ] પોતે તેઓની વચમાં ઊભો રહીને તેઓને કહે છે, કે તમને શાંતિ થાઓ. ^{૩૭} પણ તેઓએ ગભરાઈને તથા લયલીત થઈને એમ ધાર્યું કે અમારા જોવામાં કેાઈ આત્મા આવે છે. ^{૩૮} તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમે કેમ ગભરાઓ છો? અને તમારા મનમાં તર્કવિતર્ક કેમ થાય છે? ^{૩૯} મારા હાથ તથા પગ જુઓ, કે એ હું પોતે છું; અને હાથ અડકાડીને જુઓ; કેમકે

જેમ તમે જુઓ છો કે મને માંસ તથા હાડકાં છે તેમ આત્માને હોતાં નથી. ^{૪૦} એ કહ્યા પછી તેણે પોતાના હાથ તથા પોતાના પગ તેઓને દેખાડ્યા. ^{૪૧} તેઓ હર્ષને લીધે હજી વિશ્વાસ કરતા નહોતા, અને આશ્ચર્ય પામતા હતા, ત્યારે તેણે તેઓને પૂછ્યું, કે તમારી પાસે અહીં કંઈ ખાવાનું છે? ^{૪૨} તેઓએ તેને શેકેલી માછલીના એક કકડા આપ્યો. ^{૪૩} તે લઈને તેણે તેઓની આગળ ખાધો.

^{૪૪} તેણે તેઓને કહ્યું, કે હું તમારી સાથે હોતા ત્યારે મેં એ વાતો તમને કહી હતી, કે સુસાના નિયમશાસ્ત્રમાં તથા પ્રયોધકો[નાં પુસ્તકો]માં તથા ગીતશાસ્ત્રમાં મારા સંખ્યાધી જે લખેલું છે તે બધું પૂરું થયું જોઈએ. ^{૪૫} ત્યારે ધર્મલેખો સમજવા સારૂ તેણે તેઓનાં મન ખોલ્યાં. ^{૪૬} તેણે તેઓને કહ્યું, કે એમ લખેલું છે, કે ખ્રિસ્તે દુઃખ સહન કરવું, અને ત્રીજે દહાડે મૂએલાંઓમાંથી પાછા ઊઠવું જોઈએ; ^{૪૭} અને યરૂશાલેમથી માંડીને સઘળી પ્રજાઓને તેના નામમાં પસ્તાવો તથા પાપનિવારણ પ્રગટ કરાવ્યાં જોઈએ. ^{૪૮} એ વાતના સાક્ષીઓ તમે છો. ^{૪૯} હું મારા આપનું વચન તમારા પર મોકલું છું; પણ તમે ઉપરથી પરાક્રમે વેષ્ટિત થાઓ, ત્યાં સુધી શહેરમાં રહેજો.

એમ્મૈસના જે ભાઈઓએ આપણા પ્રભુને ઓળખ્યો ત્યારે તેઓની આનંદભરી સલામ લેવાને તે રહ્યો નહિ, પરંતુ તેઓની વચ્ચેથી તે અલોપ થયો. “અલોપ થયો” એ શબ્દો ખાસ જાણવા જેવા છે. તેનો અક્ષરશઃ અર્થ એ છે કે “તે તેઓને અપ્રગટ થયો.” તેજ શબ્દોનું હકારવાચક રૂપ પ્રે. કુ. ૧૦ ; ૪૦ માં જોવામાં આવે છે : “તેને દેવે ત્રીજે દિવસે ઊઠાડ્યો, અને સર્વ લોકોની આગળ નહિ, પણ અગાઉથી દેવના પસંદ કરેલા જે સાક્ષીઓએ તેના મૂએલાંમાંથી પાછા ઊઠ્યા પછી તેની સાથે ખાધુંપીધું હતું તેઓની આગળ, એટલે અમારી આગળ તેને પ્રગટ કર્યો.” એ પ્રમાણે પોતાના પસંદ કરેલા સાથીઓની આગળ મહિમાવાન થયેલો પ્રભુ પોતાને પ્રગટ કરે છે. શારીરિક ઈંદ્રિયોને આત્માની ખબર પડે નહિ, તેથી માણસો આત્મિક પ્રકટીકરણ પામે તે માટે જેમાંથી એક વાત બનવાની જરૂર છે. કાંતો આત્મા શરીરની મર્યાદા ધારણ કરે કાંતો આત્માનું દર્શન પામવાને માટે શારીરિક ઈંદ્રિયોને સતેજ કરવામાં આવે. પહેલી રીત પ્રમાણે પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તે પ્રથમ અવતાર લીધો અને બીજી રીત પ્રમાણે તેણે પુનરુત્થાન પછી શિષ્યોની આગળ પોતાને પ્રગટ કર્યો. પ્રથમ ઇંદ્રિયરૂપી પડો જાંચો કરવામાં આવ્યો, એટલે તે તેઓને ‘પ્રગટ’ થયો; પછી પડો ફરીથી ઉતારવામાં આવ્યો એટલે તે પાછો ‘અપ્રગટ’ થયો; અર્થાત્ તે તેઓને મૂકીને ગયો નહિ. “જુઓ, હું જગતના અંત સુધી તમારી સાથે છું.”

(માતી ૨૮ ; ૨૦) એ તેના વચન મુજબ તે હજી તેઓની સાથે હતો ; માત્ર ઈંદ્રિયરૂપી પડોડા તેની તથા તેઓની વચ્ચે ઉતારવામાં આવ્યો ; તેથી તે તેઓની દૃષ્ટિમાંથી અલોપ થયો.

એમ્મૈસથી આવેલા બે ભાઈઓ પુનરુત્થાન પામેલા ખ્રિસ્ત વિષે પોતાના અનુભવની વાત પૂરી કરી રહ્યા એટલે તે બારણાં બંધ હોવા છતાં એકાએક તેઓની વચ્ચે દૃશ્યમાન થયો. “ તમને શાંતિ થાઓ. ” એમ કહી તેણે તેઓને પોતાની પ્રેમી તથા જાણીતી સલામ કરી. ફરીથી તેને તેઓના અવિશ્વાસનો અનુભવ થયો, અને તે તેણે દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેઓ તેને સ્પર્શ કરે એવી તેણે તેઓને વિનંતી કરી. પોતાના ધા તરફ તેણે તેઓનું ધ્યાન ખેંચ્યું અને છેવટે ખોરાક મંગાવીને તેણે તેઓની સમક્ષ તે ખાધો. એટલે એમ્મૈસવાળા બે ભાઈઓની સાથે જેવી રીતે વર્ત્યો હતો તેવી જ રીતે તે આ શિષ્યોની સાથે પણ વર્ત્યો. તેઓ પવિત્ર શાસ્ત્રનો અર્થ સમજે માટે તેણે તેઓનાં મન ખુલ્લાં કર્યાં, અને છેવટે તેઓને ખાતરી કરી આપી કે હું ખરેખર, જેનું વિષે તમારા પૂર્વજોને વચન આપવામાં આવ્યું હતું તેજ મસીહ છું. વળી તેણે તેઓ પર એવી અસર કરી કે સુવાર્તા આપી દુનિયાને માટે છે અને સાથે સાથે તેઓને એવો હુકમ પણ આપ્યો કે યરૂશાલેમથી માંડીને સમગ્ર પ્રજાઓને મારા નામમાં પસ્તાવો તથા પાપનિવારણ પ્રગટ કરાવાં જોઈએ. આ કેટલી બધી કૃપાવંત આજ્ઞા કહેવાય ! જોન બન્યન કહે છે તે પ્રમાણે પ્રથમ સમગ્ર પ્રજાઓને સુવાર્તા પ્રગટ કરવી અને છેલ્લામાં છેલ્લી યરૂશાલેમને પ્રગટ કરવી એવી આજ્ઞા તેણે આપી હોત તે એ સમજાય એમ હતું; પરંતુ તેના બદલામાં તેણે એવું ફરમાન કર્યું કે જે લોકોએ મારી કૃપાની સુવાર્તા નકારી છે તેઓને જ તે સૌથી પ્રથમ પ્રગટ કરવી જોઈએ. પરંતુ તેઓ આ મહાભારત કામ માથે રાખે ત્યાર પહેલાં તેઓને યરૂશાલેમમાં રહેવાનું ફરમાવવામાં આવે છે : “ પણ તમે ઉપરથી પરાક્રમે વેષ્ટિત થાઓ ત્યાં સુધી શહેરમાં રહેજો. ” તેઓને જે કામ કરવાનું હતું તે તેઓ પોતાની શક્તિથી કરી શકે નહિ, અને યોએલ પ્રબોધકે લવિષ્યવચન કહ્યું હતું (યોએલ ૨ ; ૨૮) તે પ્રમાણે તેઓ ઉપરથી પરાક્રમે વેષ્ટિત થવાના હતા ; વળી જ્યારે પયાસમાનો દિવસ આવ્યો અને તેઓ બધા પવિત્ર આત્મા પામ્યા ત્યારે પીતરે જાણ્યું કે યોએલ પ્રબોધકનું આ પુરાતન વચન પૂરું થયું છે (પ્રે. ફ. ૨ ; ૧૭).

સ્વર્ગારોહણ : ૨૪ ; ૫૦-૫૩

^{૧૦} એથાનીઆની સામે તેઓને બહાર લઈ જઈને તેણે પોતાના હાથ પ્રસારીને તેઓને આશીર્વાદ દીધો. ^{૧૧} તે તેઓને આશીર્વાદ દેતો હતો, એટલામાં તે તેઓથી છૂટો પડ્યો, અને આકાશમાં લઈ જવામાં આવ્યો. ^{૧૨} તેનું લજન કરીને તેઓ બહુ આનંદ કરતા

યરૂશાલેમમાં પાછા વળ્યા; ^{૫૩} અને તેઓ નિત્ય મંદિરમાં દેવની સ્તુતિ કરતા હતા.

ઉપરોક્ત પ્રકરણમાંની ખીના તથા અહીં આગળ વર્ણવેલી ખીનાની વચ્ચે ઘણું અંતર રહેલું છે. પોતાના ખીન્ન પુસ્તકમાં (પ્રે. કૃ. ૧; ૩) લુક આપણને જણાવે છે કે પુનરુત્થાન તથા સ્વર્ગારોહણની વચ્ચે ૪૦ દિવસનું અંતર હતું, અને તે દરમિયાન પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત વારંવાર પોતાના શિષ્યોને પોતાને પ્રગટ કરતો રહ્યો. એ મુદતની આખરે તે તેઓને બેથાનીઆ તરફ લઈ ગયો અને ત્યાં તેઓને આશીર્વાદ આપ્યા પછી તે અલોપ થયો. આરંભથી પિતાની સાથે તેને જે મહિમા હતો તેમાં તેણે ફરીથી પ્રવેશ કર્યો. વળી આપણે વાંચીએ છીએ કે શિષ્યો તેનું ભજન કરીને મોટા આનંદસહિત યરૂશાલેમ પાછા આવ્યા. હવેથી તેઓ અવિશ્વાસી નહિ પણ વિશ્વાસ કરનારા હતા. જેઓએ પોતાના પ્રભુને ગૂમાવ્યો હોય તેમની માફક તેઓ શોક કરતા ન હતા, પણ જાણે અદૃશ્યને જોતા હોય એમ તેઓ આનંદ કરતા હતા.

આ તો સુવાર્તાનો અંત છે એટલે આ પૃથ્વી પર પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તના દૃશ્ય નિવાસ વિષેની વાર્તાનો અંત છે. પરંતુ લુક પોતે જણાવે છે કે અહીંથી માણસજાતના ઇતિહાસનું નવું પ્રકરણ શરૂ થાય છે. લુકનું પહેલું પુસ્તક ઈસુ ખ્રિસ્તે “જે જે કરવા તથા શિખવવા માંડ્યું” તે સઘળી આખતો વિષે છે; પરંતુ ખરૂં જોતાં પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્ત હજી પણ પોતાનું કામ કરે છે અને પોતાનાંને શીખવે છે. ગાલીલ તથા યરૂશાલેમમાં આપણા પ્રભુ ઈસુ ખ્રિસ્તની કરેલી સેવા તો માત્ર તેણે કરેલી જાહેર સેવાની પ્રસ્તાવનારૂપ છે, કેમકે હજી પણ તેજ સેવા સઘળા જમાનાને આશીર્વાદિત કરતી રહે છે. પોતાના વધસ્તંભ વડે તે પાપ ઉપર જળ પામ્યો, પોતાના પુનરુત્થાન વડે તે મરણ પર વિજયી થયો, અને પોતાના સ્વર્ગારોહણ વડે માણસો સાથેની પોતાની સંગત સંબંધી તેણે નવું પ્રકરણ શરૂ કર્યું. પોતાના વચન પ્રમાણે તે અદૃશ્ય રીતે પાછો આવે, અને એવી રીતે પોતાના પવિત્ર આત્મા વડે આપણને અજવાળું, બળ તથા દિલાસો આપ્યા કરે માટે તે દૃશ્ય રીતે જતો રહ્યો. વળી હમણાં જેઓ તેના પર ગ્રેમ કરે છે તેઓને પવિત્ર શાસ્ત્ર આગ્રહપૂર્વક જણાવે છે કે તે “આજે, કાલે તથા સર્વકાળ સુધી એવો ને એવો જ છે.”

